

CLEMENT
ALEXANDRINUL
SCRIERI

COLECȚIA

«PĂRINȚI ȘI SCRITORI BISERICEȘTI»

A P A R E

DIN INIȚIATIVA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PARINTE

I U S T I N

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE :

Arhim. BARTOLOMEU V. ANANIA (președinte), Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, Prof. NICOLAE CHIȚESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, Prof. ADRIAN POPESCU (secretar).

**CLEMENT
ALEXANDRINUL**
SCRIERI
PARTEA ÎNȚIIA

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE,
INTRODUCERE, NOTE ȘI INDICI DE
Pr. D. FECIORU

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI — 1982

Prea Fericitului Părinte Patriarh

Dr. Justin Moisescu

omagiu de prețuire

*pentru a fi adus la îndeplinire, când bunul
Dumnezeu l-a ajutat să fie învățătorul
Bisericii Ortodoxe Române, gîndul nostru,
al colegilor de studii de la Atena, care
osteneau împreună la însoțirea limbii grecești,
cu scopul deseori mărturisit de a traduce și
tipări în limba noastră scrierile Sfinților
Părinți și Scriitori Bisericești din vechime.*

Iv. D. Cuș

INTRODUCERE

A. PRELIMINARII

Cu Panten intră în istorie școala din Alexandria. Dar pentru istorie, Panten rămîne un sacrificat, aproape un necunoscut. Nu știm despre această puternică personalitate, care a impulsionat un curent și a deschis noi căi gîndirii creștine, decît atît doar că a existat pe la o anumită dată, că a călătorit mult, că a deschis în Alexandria o școală după modelul atîtor altora deschise pe timpul său pentru predarea filozofiei, că a fost dascălul lui Clement, că a scris sau n-a scris nimic, că învățămîntul lui i-a atras laude, că s-a bucurat de mare prețuire și încă alte știri, care nu pot pune în lumină sufletul lui înnoitor, măreția și lărgimea gîndirii lui și, în același timp, adîncimea simțului lui creștin. Rolul pe care l-a avut Panten pentru dezvoltarea de mai tîrziu a gîndirii creștine alexandrine va fi pentru istorie conjectural. Aceasta este soarta tuturor deschizătorilor de drumuri. Și după cum Socrate a avut un salvator, pe Platon, tot așa și Panten l-a avut pe Clement. Prin Clement trăiește Panten, această albină din Sicilia, cum îl numește ucenicul său, care, după cum spune același ucenic, a cules florile livezii profetice și apostolice și a depus mierea cunoștinței în sufletele ascultătorilor săi.

Apariția la sfîrșitul secolului al doilea a școlii din Alexandria este providențială, deoarece gîndirea pe care o elaborează, formulele pe care le creează, metodele de cercetare și planurile unei grandioase sume teologice, depășesc mediul și timpul în care școala a apărut și a funcționat. Într-adevăr literatura creștină a secolului al doilea, puțină cîtă era, era o literatură de inimă, o literatură entuziastă. Scrierile părinților apostolici, ale apologeșilor, chiar ale lui Iustin, sînt scrieri entuziaste în care pulsează o credință vie, dar nimic din ceea ce avea să caracterizeze gîndirea școlii din Alexandria. Creștinii secolului erau la fel. Mărturie ne stă întreaga carte întîia a Stromatelor, în care Clement se silește să demonstreze creștinilor timpului său că a-ți gîndi credința, a ți-o întemeia și dialectic, nu numai prin trăire, nu este nici primejdios și nici inutil. Dascălii școlii din Alexandria, începînd cu Panten și continuînd cu Cle-

ment și Origen, se străduiesc să arate creștinilor cât este de folositoare filozofia pentru întemeierea adevărurilor creștinismului, ale credinței celei adevărate. Ei au pus în aluatul entuziast și moral al secolului al doilea plămăda de gândire creștină a lui Pavel. Prin ei, Pavel reîntreiește și se dezvoltă. Ei sînt cei care fac să crească marele și frumosul copac răsărit din micul grăunte de muștar. Că ramurile copacului ieșit din școala din Alexandria au adăpostit și păsări, care nu sînt «păsări ale cerului» este prea adevărat, dar și firesc. Copacul a crescut pe pămînt, iar cei care l-au îngrijit, care l-au udat și l-au ajutat să crească au fost oameni; dar acești oameni au iubit grăunțele de muștar cum puțini oameni din istoria creștinismului l-au putut iubi și cum puțini au putut gândi despre el ca acești trei mari dascăli ai gândirii alexandrine. Gîndirea acestora, deși vestejită de unii uneori, rămîne veșnic tîndră și strălucitoare, rămîne mereu fermentul altor gîndiri.

Panten a fost inițiatorul lui Clement, iar Clement inițiatorul lui Origen și al celor de după el și al multora de mai tîrziu, printre care se numără un nume de mare cinste pentru Ortodoxie : Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Clement ca și Iustin și ca alții din primele trei secole creștine, suflet pribeag și rătăcitor pe toate drumurile cunoscute ale lumii și pe toate drumurile filozofiei timpului său, caută adevărul, caută odihnă sufletului său. Bate la toate porțile ; întîi la porțile misterelor religiei în care s-a născut ; dar dezamăgit, bate apoi la porțile filozofilor păgîni ; este invitat la mesele lor și se oprește la unele mai mult, la altele mai puțin, la altele deloc ; Symposion îl reține cel mai mult și-l entuziasmează ; mîncările pe care i le oferea erau din altă lume ; semănau cu acelea pe care le rîvnea și cu care credea că-și va potoli foamea. Symposion îl are mai mult timp ucenic dar pe urmă îl părăsește, așa cum l-au părăsit dealtfel toate sufletele neliniștite. Îl părăsește, că a găsit ce căuta. L-a găsit pe marele Dascăl, pe Cîntărețul cîntecului celui nou, cum îi place lui Clement să-L numească pe Hristos. În sufletul lui Clement, însă va rămîne vie amintirea Symposionului la care a luat parte. Tot ce a asimilat la acel Symposion¹, Clement îl va face dar Mirelui, de care s-a alăturat. La picioarele Mirelui va depune Clement inima și gîndirea sa și-I va înălța Mirelui cea mai frumoasă statuie de iubire și de gîndire, care va întrece în frumusețe toate formele aurului lui Fidias. Odată ce a dobîndit vestea după care năzuia, copleșit de splendorile adevărurilor pe care le poseda, Clement nu încetează a le propo-

1. Platon este prezent în lucrările lui Clement în mai mult de 500 de locuri.

vădui. Este un suflet renăscut ; simte că are o misiune dumnezeiască ; simte, cu intuiția lui profundă, că creștinismul secolului său este mai prejos de gândirea dumnezeiescului său întemeietor. Hristos a admirat frumosul și l-a prețuit, iar marele Său comentator alexandrin face din toate valorile spirituale ale lumii bunuri care-și găsesc locul lor firesc în iconomia doctrinei creștine. Aceasta este poziția pe care se fixează Clement și o propovăduiește împotriva tuturor potrivnicilor lui. Știe că din victoria poziției sale va urma victoria credinței căreia îi slujește. Veacurile care au urmat i-au dat dreptate ; toate au mers pe liniile gândirii lui. El inițiază și introduce pentru întâia oară cu tărie — o făcuse în parte și Iustin — dialectica filozofică în demonstrarea credinței creștine și toată strădania lui este a arăta că filozofia, care a fost singurul povățuitor spre adevăr, bine și frumos, este necesară creștinului pentru disciplinarea și întărirea credinței sale. Filozofia a avut un rol, înainte de venirea creștinismului, și are și după ce Cuvîntul a luat trup, a locuit printre oameni și ne-a descoperit «taina cea din veac ascunsă».

Dar din nefericire, lui Clement i-a lipsit timpul necesar să lase moștenire tot tezaurul gândirii sale. Timpurile de persecuție ale lui Septimiu Sever îl silesc să-și părăsească școala, să se despartă de catedră și să pribegească ; nu mai poate scrie nimic. Toate proiectele sale literare, de care amintește în scrierile ajunse pînă la noi, au rămas simple deziderate ale unui cap și ale unei inimi care se revărsa de prea plin. N-a putut termina decît principiile diriguitoare, anunțate în cartea sa de prolegomene, în Stromate. Pe temeiul acestor principii, gânditorii creștini de mai târziu au construit întreaga teologie științifică a creștinismului, care culminează cu Damaschin și Toma de Aquino. Și tot în cartea sa de prolegomene, Clement ne face portretul adevăratului creștin, a gnosticului, cum îl numește el. N-a descris nimeni mai bine chipul creștinului perfect așa cum l-a descris Clement. Dealtfel, creștinul său nu era o ficțiune a imaginației sale, nici produsul unui entuziasm fără control, ci un om în carne și oase, pe care-l întâlneai pe străzile Alexandriei, iar cînd timpul o cerea, pe rug sau sub securea căldului. Zugrăvind gnosticul, Clement s-a zugrăvit pe sine. Concepția lui Clement despre gnostic este una din cele mai interesante. Catehetul alexandrin rezervă gnosticului o treaptă superioară celei a credinței. Simplul credincios rămîne la acceptarea doctrinei creștine : crede, este convins de ceea ce crede ; credința îl mîntuie ; printr-o pornire spontană, primește tot ce-i spune Biserica ; se supune, cum spune Clement, canoanelor bisericești ; întreaga lui viață este un act de ascultare și de îndeplinire a poruncilor ; gnosticul, dimpotrivă, este omul care primește adevărurile credinței prin demonstrarea, clarificarea și cunoașterea acestor adevăruri ; gnosticul

știe adîncimea lor și le descoperă urmele sub învelișul simbolic al cuvintelor dumnezeieștilor Scripturi ; viața lui este o viață de libertate ; a trecut dincolo de treapta supunerii și ascultării ; este prietenul lui Dumnezeu, este Dumnezeu. Între gnostic și simplul credincios nu este, după cum s-ar părea, o deosebire de natură, ci una de grad : gnosticul cunoaște, înțelege, știe, aprofundează toate adevărurile de credință pe care le posedă și simplul credincios, dar starea lui sufletească este superioară stării sufletești a simplului credincios, și aici pe pămînt și dincolo, cînd legăturile cărnii vor fi dispărut.

B. VIAȚA LUI CLEMENT ALEXANDRINUL

Clement Alexandrinul, cu numele lui complet Titus Flavius Clement, s-a născut în Atena pe la anul 150, din părinți păgîni și cu stare, care au dat talentatului lor copil o educație și instrucție aleasă. Din detaliile pe care Clement însuși le dă în lucrarea sa *Protrepticul* despre misterele eleusiene, se poate deduce că în tinerețea sa a fost inițiat în aceste mistere. Nu se cunoaște data convertirii sale, după cum nu se cunosc nici pricinile acestei convertirii. Le putem, însă, presupune. Clement, ca și înaintașul său Iustin, era un neliniștit, un căutător de adevăr. A căutat în mistere adevărul și nu l-a găsit, dimpotrivă, după cum se vede din *Protrepticul* său, nu numai că l-au dezamăgit, dar l-au și scîrbit ; l-a căutat apoi în gîndirea filozofilor ; dar nici răspunsurile pe care le dădeau filozofii la marile întrebări ale omenirii nu l-au mulțumit. A căutat mai departe și a văzut că mai era o învățătură pentru care mureau oamenii ; a cercetat-o ; și în învățătura aceasta, pentru mărturisirea căreia oamenii își dădeau viața, Clement a găsit adevărul, a găsit liniștea. Clement — o spune el însuși în *Stromate*, Cartea I, capitolul XI, 1—2 — a făcut călătorii pentru a asculta pe dascălii adevărului, «pe acei bărbați fericiți și cu adevărat vrednici. Dintre aceștia, unul, un ionian, care locuia în Grecia, alții în Marea Greciei, unul din ei din Coele-Siria, altul din Egipt, alții din Anatolia, unul din Asiria, iar altul din Palestina, evreu de origine ; în cele din urmă am întîlnit un altul — dar primul în puterea cuvîntului și a gîndirii — și alături de el am găsit odihnă sufletului meu ; l-am găsit în Egipt, unde era ascuns. Dascălul acesta era într-adevăr o albină siciliană, care a cules florile livezii profetice și apostolice și a depus mierea cunoștinței în sufletele ascultătorilor lui». S-a căutat să se identifice acești dascăli. Unul a fost găsit : este Panten, dascălul său din Alexandria, pe care Clement îl elogiază și pentru puterea gîndirii lui, dar și pentru smerenia lui, «l-am găsit în Egipt, unde era ascuns». Despre ceilalți dascăli s-a spus, dar

fără îndestulătoare dovezi, că unul, cel din Grecia, ar fi apologetul Ate-nagora, iar altul, cel din Asiria, Tațian.

Alexandria, 'al doilea oraș din imperiu ca importanță culturală și economică, i-a oferit lui Clement, în afară de dascăl, bibliotecile și un mediu de cercetare și știință, în care se încrucișau cultura greacă, cultura creștină — ortodoxă și eretică, în special gnostică — și cultura iudaică, fermentată de gândirea lui Filon; un mediu potrivit pentru un tânăr de 30 de ani dornic și setos de cunoaștere.

Toți patrologii sînt de acord că Clement a sosit în Alexandria puțin înainte de 180, că a fost elevul lui Panten zece ani, pînă în 190, cînd Panten și-l ia ajutor al său și că pe la anul 200, la moartea dascălului său, ia conducerea școlii creștine din Alexandria.

Lecțiile sale au atras mulțime de auditori nu numai dintre creștinii proveniți din clasele înalte, ci și dintreeretici, păgîni și iudei. Printre auditorii săi, cei mai celebri au fost Origen și Alexandru, viitorul episcop al Cezareii Capadociei, apoi al Ierusalimului. Creștinii simpli, însă, priveau cu neîncredere lecțiile înalte ale dascălului, pentru că era laic. Spre a îndepărta astfel de suspiciuni, episcopul Alexandriei l-a făcut preot.

Din nefericire, Clement nu și-a putut continua multă vreme lecțiile sale. În 202—203, persecuția lui Septimiu Sever l-a obligat să închidă școala și să părăsească Alexandria. S-a refugiat în Capadocia, la fostul său elev Alexandru, care era episcop al Cezareii Capadociei.

Despre ultimii ani ai lui Clement avem puține știri și le datorăm lui Alexandru, fostul său elev, cel care l-a găzduit pe Clement, cînd a fost nevoit să plece din Alexandria. Știrile sînt în două scrisori ale lui Alexandru, păstrate de Eusebiu al Cezareii în Istoria Bisericească. Una, din 211, o scrisoare irenică adresată de Alexandru, pe cînd era episcop al Cezareii Capadociei, Bisericii din Alexandria, cu prilejul alegerii lui Asclepiade ca episcop al acestei Biserici. Alexandru termină astfel scrisoarea sa: «Vă trimit această scrisoare, domnii mei și frații mei, prin fericitul preot Clement, bărbat virtuos și încercat, pe care îl știți și voi și-l cunoașteți, care, potrivit proniei și cercetării Stăpînului, fiind aici la noi, a întărit și a mărit Biserica lui Dumnezeu» (VI, 11, 6). Acest final de scrisoare ne dă următoarele prețioase știri: că Clement a fost preot; apoi, că era un bărbat de seamă și cunoscut în Biserica din Antiohia; și, în sfîrșit, că fiind în Capadocia a întărit Biserica de acolo și i-a mărit numărul credincioșilor prin cuvîntul său. A doua scrisoare este din 215 sau 216, adresată lui Origen, pe cînd Alexandru era episcop al Ierusalimului (VI, 14, 8—9). În această scrisoare, Alexandru vorbește de Clement ca de unul care nu murise de mult. Deci Clement a murit nu mult înainte de 215.

Posteritatea l-a prețuit și l-a cinstit pe Clement ; i-a folosit scrierile și gândirea sa. Eusebiu al Cezareii îl numește : «preasfântul Clement, care a fost preot al Bisericii Alexandriei» ; Chiril al Ierusalimului : «Clement, următor al apostolilor» ; Pseudo-Dionisie Areopagitul : «Clement filozoful» ; Anastasie Sinaitul : «Marele Clement», «Sfântul și apostolicul didascal Clement» ; Maxim Mărturisitorul : «Marele Clement», «Preasfântul Clement, preotul Alexandriei», «Preasfântul și preafericitul Clement, preotul Alexandriei», «Clement cel cu adevărat filozof între filozofi». Unele martirologii îi cinstesc amintirea la 4 decembrie, alături de sfânta marea muceniță Varvara și de sfântul Ioan Damaschin. În Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane numele său nu apare. Poate că a contribuit la aceasta verdictul pe care patriarhul Fotie l-a dat în lucrarea sa Biblioteca (Cod. 100) asupra Hipotipozelor lui Clement. Fotie spune : «În unele locuri (din Hipotipoze, Clement) pare că vorbește drept ; dar în altele exprimă gânduri cu totul lipsite de credință și prostesți ; spune că materia este veșnică ; formulează niște idei, ca fiind întemeiate pe cuvintele Scripturii ; coboară pe Fiul în rîndul făpturii ; are idei năstrușnice despre metempsihoză și despre multe lumi înainte de Adam ; nu gîndește, așa cum gîndește învățătura bisericească, despre originea Evei din Adam, ci rostește cuvinte pline de rușine și lipsite de Dumnezeu ; visează că îngerii s-au împreunat cu femeile și au avut copii cu ele ; afirmă că Cuvîntul nu a luat trup adevărat, ci un trup aparent ; spune monstruoziități, că Tatăl a avut doi fii, dintre care cel inferior s-a arătat oamenilor ; dar, mai bine zis, nici acela. Că spune : «se numește și Fiul Cuvînt, în chip omonim cu Cuvîntul Părintesc, dar nu-i Acesta cel care s-a făcut trup ; nici nu este Cuvîntul Tatălui, ci o putere a lui Dumnezeu, ca o emanație a Cuvîntului lui Dumnezeu, care, ajungînd minte, a luminat inimile oamenilor». Și caută să sprijine toate aceste idei pe unele spuse ale Scripturii. Pălăvrăgește și altele nenumărate și hulește, fie el, fie altul, care s-a dat drept Clement» (O. St., III, 202). Fotie ca om de știință, scoate în evidență erorile dogmatice din Hipotipoze, dar are și o rezervă : poate că toate aceste erezii, gîndește el, să nu fie ale lui Clement, ci ale altuia, care i-a falsificat scrierea : «fie altul, care s-a dat drept Clement». Negreșit, astfel de aprecieri, rostite de valoarea științifică și sacerdotală a unui om de talia patriarhului Fotie au avut puterea să influențeze pe redactorii sinaxarelor ortodoxe, au avut puterea să-i facă să-l omită pe Clement la o nouă transcriere a sinaxarelor. Eliminarea lui, însă s-a făcut tacit, nu printr-o hotărîre judecătorească, așa cum a făcut papa Benedict XIV, care, prin Bula din 1 iulie 1748, decretează ștergerea lui Clement din Martirologiul Roman.

C. SCRIERILE LUI CLEMENT

Despre bogata activitate literară a lui Clement ne dau știri: Eusebiu al Cezareii în *Istoria Bisericească* (VI, 13, 14), Ieronim în *De viris illustribus* (38) — care spune despre Clement : «După părerea mea, Clement a fost cel mai erudit dintre toți — și însuși Clement în lucrările sale.

1. Scrieri păstrate

Următoarele manuscrise au transmis scrierile lui Clement :

Ms. *Scorialensis* Q III 19, de la Escorial, din secolul XI sau XII și o copie a acestui manuscris, Ms. *Vaticanus graecus* 623, din secolul XVI, au transmis scrierea : Care bogat se va mîntui.

Ms. *Parisinus graecus* 451, provenit din biblioteca marelui bibliofil și filolog Aretas, arhiepiscopul Cezareii Capadociei († între 932—935), cuprinde scrierile : Cuvînt de îndemn către eleni (Protrepticul) și Pedagogul. Din acest manuscris derivă toate manuscrisele ulterioare. Lacunele de la începutul și sfîrșitul Pedagogului din manuscrisul lui Aretas au fost completate din Ms. *Mutinensis* III. D. 7 (acum Nr. 126 sau S. 5, 9), secolul X sau XI, din Modena și Ms. *Laurentianus* V 24, secolul XII, din Florența.

Ms. *Laurentianus* V 3, secolul XI din Florența și o copie a acestuia, Ms. *Parisinus suppl. graec.* 250, secolul XVI, au : Stromatele, Excerptele din Teodot și Eclogele Profetice.

*
* *
*

a. Care bogat se va mîntui (O. St., III, 157—191). Nu se poate spune dacă acest comentariu, nespun de elegant și adînc, la textul de la Marcu 10, 17—31 a fost o cuvîntare rostită în fața publicului sau nu ; lungimea ar înclina pentru ultima alternativă. Comentariul a fost scris pentru creștinii bogați din Alexandria, care izbiți de cuvintele Mîntuitorului că «mai ușor intră cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăția cerurilor», se întrebau dacă se pot mîntui. Clement le răspunde că bogăția în sine nu e nici bună, nici rea ; ajunge bună sau rea prin întrebuințarea ei. Nu bogăția este o piedică pentru mîntuire, ci patimile, pe care le generează bogăția ; ele îi împiedică să intre în împărăția lui Dumnezeu. Bogații nu trebuie să-și lepede averile, ci patimile. Dacă toți bogații s-ar lipsi de averi, cu ce ar mai putea fi ajutați nevoiașii ? Bogații să-și păstreze averiile, dar să se lepede de patimi. Să fie stăpînii bogățiilor, nu robii lor. Un interesant și ingenios comentariu face Clement la

textul din Luca 16, 9, la cuvintele Domnului : «Faceți-vă prieteni cu bogăția cea nedreaptă». Scrierea se termină cu frumoasa și pilduitoarea povestire despre Sfântul apostol și evanghelist Ioan și tânărul ajuns căpitan de tâlhari.

*

Clement avea în planul său de lucru scrierea unei trilogii. N-a reușit s-o termine. A scris numai primele două părți : Cuvînt de îndemn către eleni (Protrepticul) și Pedagogul ; a treia parte, Didascalul, de care vorbește și o anunță în Pedagogul, n-a mai putut-o scrie ; a rămas un deziderat. Unitatea acestei trilogii, a acestui triptic intelectual, o dă Cuvîntul, Fiul lui Dumnezeu, Hristos, sub trei înfățișări : Cîntăreș în Protreptic, Pedagog în partea a doua a trilogiei și Didascal în partea a treia, Pedagogul, I, 2, 1.

În Protreptic, Cuvîntul lui Dumnezeu este Cîntăreșul, Care cîntă omenirii cîntecul cel nou, cîntecul cel veșnic al noii armonii, cîntec mai frumos decît al lui Amfion Tebeul, al lui Arion Matimneul, al lui Eumomos Locrianul și al lui Orfeu tracul, și-i cheamă pe închinătorii la idoli la închinarea adevăratului Dumnezeu.

În Pedagog, partea a doua a trilogiei, Cuvîntul lui Dumnezeu este Pedagog. Pedagogul îi educă și-i învață cum să se poarte în viață, cei care au ascultat cîntecul, cei care au început să cînte cîntecul cel nou, cîntecul lui Hristos.

Cu partea a treia a trilogiei sale, Clement trebuia să intre în «domeniul Didascalului» (Pedagogul, II, 76, 1). Îl voi lăsa, însă, pe Clement însuși să ne spună ce gîndea despre coroana trilogiei sale, despre Didascal : «Multe din învățăături, spune Clement, sînt spuse în enigme, multe în pilde, dar toate sînt de folos celor ce le citesc» (Pedagogul, III, 97, 3). Și după ce Clement face aceste precizări, îl lasă pe Pedagog să vorbească : «Nu-i sarcina Mea, spune Pedagogul, să dau și aceste învățăături ! E nevoie de Didascal pentru explicarea acelor sfinte cuvinte. Este, dar, timpul ca Eu să pun capăt pedagogiei, iar voi să ascultați de Didascal. Luîndu-vă în mîinile Sale, pe voi, care ați primit viețuirea cea bună, Didascalul vă va învăța învățăturile acelea. Școală este Biserica, iar Mirele ei, unicul Didascal, voință bună a bunului Părinte, înțelepciune curată, sfințenie a cunoștinței» (Pedagogul, III, 97, 3—98, 1). «Pedagogul, spune în alt loc Clement, ne-a arătat din belșug ce trebuie să păzim cînd sîntem în casă și cum trebuie să ne îndrumăm viața. Pedagogului I-a plăcut să ne spună nouă, copiilor Săi, încetul cu încetul, toate aceste învățăături pînă ce ne va duce la Didascal ; ne-a dat și ne-a pus înainte pe scurt aceste învățăături cu ajutorul Scripturilor. Acum Îl

lăsăm pe Didascal să ni le explice. Legea Didascalului vrea să slăbească frica ; Didascalul slobozește liberul nostru arbitru spre credință. Didascalul spune : «Ascultă, o copile, tu, care ai fost bine îndrumat de Pedagog, ascultă învățăturile de căpetenie ale mîntuirii ! Îți voi dezvălui felul Meu de a fi ; îți voi da acele bune porunci, prin care ajungi la mîntuire. Te duc pe calea mîntuirii. Depărtează-te de căile rătăcirii. Urmează, așadar, o, copile, calea cea bună, pe care ți-o voi arăta ! Apleacă spre Mine urechile tale, urechile cele ascultătoare și-ți voi da ție vistierii întunecate, ascunse, nevăzute» (Is., 45, 5). În continuare, Clement arată cum sînt aceste vistierii : «Sînt vistierii nevăzute de neamuri, dar văzute de noi ; sînt comori nesecate de înțelepciune, de care minunîndu-se apostolul zice : «O, adîncul bogăției și înțelepciunii !» (Rom., 11, 33) ; vistierii multe, date de unicul Dumnezeu ; unele descoperite prin lege, altele prin profeți, altele prin gura cea dumnezeiască ; iar altă vistierie, prin cele șapte daruri ale Duhului, însoțește cu cîntecul ei, gura cea dumnezeiască» (Pedagogul, III, 87, 1—3).

Prin aceste cuvinte Clement lasă să se înțeleagă care avea să fie conținutul părții a treia a trilogiei sale. Avea să vorbească despre învățăturile de căpetenie ale mîntuirii, despre ființa lui Dumnezeu, despre poruncile prin care omul dobîndește mîntuirea, despre vistieriile nevăzute ale lui Dumnezeu, descoperite omîenirii prin lege, prin profeți, prin gura dumnezeiască a lui Hristos și prin Duhul Sfînt.

Din nefericire Clement n-a putut să scrie și partea a treia a trilogiei sale. Împrejurările nu i-au îngăduit. N-a renunțat, cum spune un patrolog. Ne-a lăsat în schimb acele minunate prolegomene ale Didascalului, ale sumei sale teologice, acele adînci și cuprinzătoare Stromate, toate lecții ținute studenților săi, prețuite atît de mult de posteritatea creștină, care au dat lui Clement calificativele amintite mai sus.

b. Cuvînt de îndemn către eleni (Protrepticul), (O. St., 1—86; MP, 52—193). *Lucrarea aceasta, în 12 capitole, nu-i atît o apologie, după cum s-a spus, ci o chemare, o poftire, pe care o face Clement închinătorilor la idoli de a pune capăt cîntecelor lor religioase și a cînta cîntecul cel nou, pe care l-a cîntat omenirii Cuvîntul lui Dumnezeu, Hristos. Este un îndemn, așa cum arată însuși titlul, adresat lumii păgîne de a părăsi datinile și obiceiurile religioase și a primi credința cea adevărată, adevărul, după cum spune Clement. Și pentru a-i face pe închinătorii la idoli să se alăture corului care cîntă noul cîntec, Clement nu face apologia credinței sale, nu o apără — căci credința lui se impune singură — ci atacă direct credințele religioase ale elenilor, datinile în care s-au născut ; le atacă însăși religia lor ; descrie nebunia și imoralitatea miturilor*

păgine ; demască falsitatea cultului zeilor ; dă la o parte perdeaua care acoperă actele pline de rușine ale ceremoniilor religioase și ale mistere-
lor ; îi arată pe zei și pe zeițe așa cum sînt : desfrînați, incestuoși, urîtori
de oameni, criminali ; pune în lumină prostia închinătorilor la idoli cînd
venerează statuile zeilor, niște obiecte tot atît de nesimțitoare și neîn-
suflețite ca și materialul din care sînt făcute. Ironia nu-i lipsește lui
Clement cînd vorbește de toate aceste lucruri. Mai mult, Clement spune
lucrurilor de rușine pe numele lor propriu și arată și pentru ce o face.
Că spune el : Dacă Dumnezeu nu s-a rușinat să le facă, pentru ce să mă
rușinez eu să le spun ? Și încă : Nici un mădular al omului nu este de ru-
șine ; de rușine ajunge cînd se pune în slujba rușinii cînd face fapte de
rușine, oprite de legea lui Dumnezeu. Iar așa nu poate grăi decît numai
un om de o puritate dumnezeiască ! În sfîrșit, pentru a-i convinge pe în-
chinătorii la idoli de rătăcirea în care se găsesc, Clement aduce și mărtu-
ria filozofilor și poeților lor. Cu toate contrazicerile lor, unii filo-
zofi și poeți, mai cu seamă Platon, au întrezărit adevărul cîntat de cîn-
tecul cel nou, au grăit drept despre unicul și adevăratul Dumnezeu.

Pe tot cursul acestei demascări a înșelăciunii și falsității religiei ele-
nilor, Clement vorbește și de frumoasele adevăruri spirituale și morale
ale credinței creștine, iar la sfîrșitul lucrării, face un vibrant apel celor
cărora se adresează :

«Să fugim, dar, de închinarea la idoli ! Să fugim de ea ca de o stîncă
primejdioasă ieșită din mare, ca de amenințarea Caribdei, ca de miticele
sirene. Închinarea la idoli înăbușă pe om, îl întoarce de la credința cea
adevărată, îl depărtează de viață ; este cursă, este primejdie, este groapă,
este rău nesățios. Să fugim de valul acesta, care aruncă foc ! Închinarea
la idoli este insulă vicleană, plină de oase și de morți ; în ea cîntă o fru-
moasă desfrînată — plăcerea — care desfătează lumea cu cîntecu-i vul-
gar. Treci pe lîngă cîntec ! El îți aduce moartea ! Să voiești numai și scapi
de pieire. Legat de cruce, scapi de pieire. Legat de cruce, scapi de stri-
căciune ! Cuvîntul lui Dumnezeu îți va conduce corabia vieții, iar Duhul
cel Sfînt o va face să intre în porturile cerului. Atunci vei contempla pe
Dumnezeul meu, vei fi inițiat în acele sfinte taine, te vei desfăta de
bunătățile ascunse în ceruri, pe care eu le aștept, pe care «nici urechea
nu le-a auzit și nici la inima cuiva nu s-au suit». Vino, o, omule lipsit
de minte, nu sprijinit de toiag, nici încununat cu iederă ! Aruncă legă-
tura de pe cap, aruncă pielea de căprioară, cumințește-te ! Îți voi arăta
Cuvîntul și tainele Cuvîntului, folosind imaginile tale. Avem și noi un
munte iubit de Dumnezeu ; dar pe acesta nu se reprezintă tragedii, ca
pe muntele Citeron, ci-i hărăzit dramelor adevărului, dramelor credin-
ței celei adevărate, munte neprihănit, munte umbrat de păduri sfinte.

În el nu celebrează misterele bahice surorile zeiței Semela, aducătoare de fulgere, ci fiicele lui Dumnezeu, mieluşelele cele frumoase, care vestesc sfintele ceremonii ale Cuvîntului, alcătuiind un cor plin de cuminţenie. Corul este format din drepti, iar cîntecul este un imn pentru Împăratul Universului. Fecioarele cîntă psalmi, îngerii slăvesc, profeţii grăiesc, sunet de muzică se răspîndeşte ; cei chemaţi urmăresc în grabă pe cei care slujesc şi se grăbesc, în dorinţa de a-L primi pe Tatăl. Vino, la mine, o, omule ! Vino ! Aruncă ghicitul oracolelor şi ceremoniile bahice ! Vino să te conduc la credinţa cea adevărată, la adevăr ! Iată îţi dau crucea, ca să te sprijini ! Grăbeşte-te ! Crede ! Îţi vei recăpăta vederea ! Hristos străluceşte mai puternic decît soarele. Prin El ochii orbilor îşi recapătă vederea. Fugi-va noaptea de la tine, focul nu te va înspăimînta, moartea va pleca ! Vei vedea, omule, cerul ! O, taine, cu adevărat sfinte ! O, lumină, cu totul curată ! Făcliile mă luminează, ca să contemplan cerul, să contemplan pe Dumnezeu. Fiind iniţiat, ajung sfînt. Domnul este marele preot ; şi Domnul, luminînd pe cel iniţiat, îl pecetluieşte ; îl încredinţează Tatălui pe cel ce a crezut, ca să-l păstreze în veci. Acestea sînt ceremoniile bahice ale misterelor mele ! Dacă vrei, iniţiază-te şi tu şi vei dănuţi împreună cu îngerii în jurul unicului şi adevăratului Dumnezeu, Cel nenăscut şi fără de moarte ; împreună cu noi cîntă şi Cuvîntul lui Dumnezeu. Acest veşnic Iisus, singurul mare Arhiereu al unicului Dumnezeu, care este şi Tatăl Lui ; El se roagă pentru oameni şi-i încurajează, zicîndu-le : Veniţi ! seminţii nenumărate ! (118, 1—120, 2).

c. **Pedagogul.** Scrierea, alcătuită din trei cărţi — Cartea întâia 13 capitole, a doua 12 capitole, cu al zecelea bisat, iar a treia 12 capitole — este adresată celor care, vrăjiţi de cîntecul cel nou, au urmat Cîntăreşului, s-au născut din nou prin botez şi au ajuns copii ai lui Dumnezeu. Cuvîntul este Pedagogul acestor nou născuţi. Pedagogul îi creşte, îi educă, le dă reguli de purtare ; îi învaţă cum să mănînce, cum să bea, cum să se poarte la ospete, cum să ridă, cum să doarmă, cum să se îmbrace, cum să se încălze, cum să facă baie, cum să-şi mobileze casele, cum să se folosească de podoabe, parfumuri şi coroane, cum să se poarte soţii între ei, cum să lucreze, cum să-şi exercite trupul cu exerciţii gimnastice. În capitolele 11 şi 12 din Cartea a treia, Clement face o expunere pe scurt a celei mai bune vieţi, ilustrată cu texte scripturistice, şi-şi încheie scrierea (101, 1—2) cu această frumoasă rugăciune către Pedagog : «Milostiveşte-Te de noi, copiii Tăi, Pedagogule, Tată, conducătorul lui Israel, Fiule şi Tată, amîndoi în unul, Doamne ! Dă-ne nouă, care sîntem următori poruncilor tale, dă-ne să împlinim în noi asemnarea chi-

pului ! Dă-ne să simțim, după puterea noastră, că Dumnezeu este judecător bun și nu aspru ! Dă-ne, Tu, toate ; dă-ne să trăim în pacea Ta, să trecem neacoperiți de valuri vîltoarea păcatului, să fim purtați de Duhul și de Înțelepciunea cea negrăită, avînd vreme senină. Noaptea și ziua, pînă în cea din urmă zi, să aducem laudă și mulțumire Unicului Tată și Fiul, Fiului și Tatălui, Fiului, Pedagog și Didascal, împreună și cu Sfîntul Duh. Toate Unicului, în Care sînt toate, pentru Care toate sînt una, pentru Care veșnicia, ale Căruia mădulare sîntem toți, a Căruia este slava, ale Căruia sînt veacurile. Toate Celui bun, toate Celui frumos, toate Celui înțelept, toate Celui drept, Căruia slava și acum și în veci, Amin» !

d. **Stromate.** În românește cuvîntul *Stromate* = Στρωματεῖς înseamnă : *Covoare*. Punînd în cumpănă acești doi termeni, pentru a alege unul pentru traducerea de față, am ales termenul *Stromate*, pentru că el ajunsese în epoca clasică un termen tehnic ; indica o scriere în care autorul avea libertatea să vorbească despre o mulțime felurită de lucruri, fără să urmeze un plan precis. Titlul complet al scrierii : «*Stromate. Note gnostice potrivit filozofiei celei adevărate*». Titlul complet al scrierii este dat de Eusebiu al Cezareii (*Istoria Bisericească*, VI, 13, 1) și de însuși Clement, modificat puțin, din pricina contextului în care se găsește, în *Stromatele* : I, 182, 3 ; III, 110, 3 ; V, 141, 3 ; VI, 1, 1). Eusebiu al Cezareii nu dă numai titlul scrierii, ci are și unele minunate și interesante aprecieri : «*Clement în Stromatele sale, spune Eusebiu, nu face numai un covor din textele dumnezeieștii Scripturi, ci și din textele pe care le ia de la scriitorii eleni, dacă i se pare că aceștia au spus ceva de folos ; amintește și dezvoltă învățăturile multora dintre filozofii și scriitorii greci și barbari ; îndreaptă învățăturile false ale ereziarhilor ; lămurește multe fapte istorice și ne face dovada unei culturi foarte întinse. În toate acestea amestecă și învățăturile filozofilor, fapt care face ca titlul Stromatelor să corespundă cuprinsului*» (VI, 13, 4—8).

Lucrarea are opt *Stromate*. *Stromata* întâia (29 capitole) : despre raporturile dintre creștinism și filozofie ; *Stromata* a doua (23 capitole) : despre credința și gnoza creștină ; *Stromata* a treia (18 capitole) : despre căsătorie ; *Stromata* a patra (26 capitole) : despre mucenicie și despre gnosticul creștin ; *Stromata* a cincea (14 capitole) : despre simbolism ; *Stromata* a șasea (18 capitole) și *Stromata* a șaptea (18 capitole) : despre gnoza creștină și gnosticul creștin ; *Stromata* a opta (9 capitole) nu are nici o legătură cu *Stromatele* de mai înainte ; cuprinde materiale disperate, note destinate altei lucrări.

e. **Excerpte din Teodot** (extrase din Teodot), gnostic valentinian, însoțite de comentariile lui Clement.

f. **Ecloga profetice** (însemnări și note), așezate unele după altele, fără o ordine anumită.

2. Fragmente din scrieri pierdute

a. **Hipotipose.** În românește s-ar traduce : schițe, încercări, expuneri sumare. Am preferat titlul original, intrat în circuitul general. Hipotiposele, în opt cărți, sînt un comentariu la anumite texte din Vechiul și Noul Testament. Eusebiu vorbește pe larg de această lucrare. Nu-i găsește nici o eroare dogmatică, așa cum avea să-i găsească peste șase secole Fotie, care le relevă, dar își exprimă și îndoieli cu privire la proveniența lor. Pe timpul lui Eusebiu era o scriere curată din punct de vedere dogmatic și cu multe știri în ea, de care avea să se servească cu mult folos mai târziu teologia. Iată ce spune Eusebiu : «Ca să spun pe scurt, în Hipotipose Clement vorbește despre toate cărțile testamentare, fără să lase deoparte scrierile antilegomena, adică Epistola lui Iuda, celelalte epistole catolice, Epistola lui Barnaba și așa-numita Apocalipsă a lui Petru. Despre Epistola către Evrei a lui Pavel spune că a fost scrisă în limba ebraică ; Luca a tradus-o cu rîvnă pentru a fi dată grecilor ; de aceea traducerea aceasta are același stil ca și Faptele Apostolilor. Pe bună dreptate nu are în fruntea Epistolei : «Pavel apostolul», că spune Clement : «era adresată evreilor, care aveau o idee preconcepută despre Pavel și-l bănuiau ; a procedat bine, ca să nu-i îndepărteze de la început pe evrei, punîndu-și numele în fruntea ei». Și iarăși, în aceleași cărți ale Hipotiposelor Clement vorbește despre ordinea Evangheliilor, tradiție a vechilor presbiteri. Ordinea este următoarea : Clement spunea că Evangheliile, care au genealogiile, au fost scrise înaintea celorlalte. Evanghelia după Marcu are această rînduială : Petru predica cuvîntul lui Dumnezeu în fața mulțimii în Roma și explica, cu Duhul, Evanghelia ; cei care erau de față, și erau mulți, l-au rugat pe Marcu, care-l însoțea pe Petru de multă vreme și ținea minte spusele lui, să scrie cele predicate de Petru. Marcu a scris și a dat Evanghelia celor care i-o ceruseră. Petru a aflat și nici nu l-a oprit, dar nici nu l-a îndemnat. Ioan a scris cel din urmă ; văzînd că în Evangheliile au fost arătate cele trupesti, îndemnat de cunoscuții săi și inspirat de Duhul, a făcut o Evangheliu duhovnicească» (IB, VI, 14, 1—7).

Au transmis fragmente din această scriere : Eusebiu al Cezareii, Ioan Moshu, Sf. Maxim Mărturisitorul, Ecumeniu, Fotie ; un fragment lung, într-o veche traducere latină, care se urcă pînă la Casiodor (540), cu co-

mentarii la Epistolele I Petru, Iuda, I și II Ioan, ce poartă titlul : *Adumbrationes Clementis Alexandrini in epistolas canonicas*.

b. **Despre Paști.** Despre această scriere, Eusebiu spune : «În lucrarea Despre Paști, Clement mărturisește că a fost silit de prietenii săi să scrie tradițiile, pe care le auzise de la presbiterii vechi, ca să le predea celor de mai târziu ; în lucrarea aceasta vorbește de Meliton, de Irineu și de alții, ale căror cuvinte le adaugă» (IB, VI, 13, 9). Eusebiu al Cezareii, *Hronicul Pascal*, Sf. Ioan Damaschin, Nichifor al Constantinopolei și Catenele au transmis fragmente.

c. **Canon bisericesc sau către iudaizanți.** Un fragment, păstrat de Nichifor al Constantinopolei.

d. **Despre pronie.** Fragmente păstrate de : Sf. Maxim Mărturisitorul, Anastasie Sinaitul și Codicele Ambrosian grec, 1041.

e. **Indemn la răbdare sau către cei de curînd botezați.** Fragment păstrat în Ms. *Scorialensis Y III 19*, din anul 1360.

f. **Epistole.** Fragmente păstrate de Sf. Ioan Damaschin.

g. **Fragmente de origine nesigură** păstrate de : Sf. Maxim Mărturisitorul, Anastasie Sinaitul, Ieronim, Rufin, Chiril al Alexandriei, Dionisie Areopagitul, Catenele lui Nichita, Aretas al Cezareii Capadociei, Sf. Ioan Damaschin și Ioan Malalas.

3. Scrieri de care vorbește Clement

În scrierile sale Clement ne dă știrea că a mai scris următoarele lucrări :

- 1) Despre antropomorfism (*Stromata*, V, 63, 8 ; 71, 4).
- 2) Despre căsătorie (*Pedagogul*, III, 41, 3).
- 3) Despre facerea lumii (*Stromata*, IV, 171, 2).
- 4) Despre facerea omului (*Stromata*, III, 95, 2).
- 5) Despre înfrînare (*Pedagogul*, II, 52, 2 ; 94, 1).
- 6) Despre îngeri (*Stromata*, VI, 32, 1).
- 7) Despre înviere (*Pedagogul*, I, 47, 1 ; II, 104, 3).
- 8) Despre principii și teologie (B, 26, 2 ; *Stromata*, III, 13, 1 ; 21, 2 ; IV, 2, 1, 2 ; 16, 3 ; V, 140, 3 ; VI, 4, 2).
- 9) Despre profeție (*Stromata*, I, 158, 1 ; IV, 2, 2 ; 93, 1 ; V, 88, 4).
- 10) Despre rugăciune (*Stromata*, IV, 171, 2).
- 11) Despre suflet (*Stromata*, II, 113, 2 ; III, 13, 3 ; V, 88, 4).

Lucrările acestea nu apar nici în lista întocmită de Eusebiu al Cezareii, nici în tradiția manuscris. Acest lucru a făcut pe cercetători să nu

le socotească scrieri independente, ci texte mai lungi sau mai scurte din *Stromate*. Dar tăcerea lui Eusebiu mai poate fi explicată și altfel: Eusebiu n-a cunoscut aceste scrieri; iar tăcerea tradiției manuscrise tot printr-o ignoranță a acestor lucrări.

4. Lucrări pierdute în întregime

În lista de lucrări a lui Clement, întocmită de Eusebiu, mai figurează încă două scrieri: *Despre post* și *Despre clevetire* (IB, VI, 13, 3), despre care nu se știe nimic și nici Clement nu face pomenire de ele.

L I T E R A T U R A

EDIȚII

A. EDIȚII INTEGRALE

Opera lui Clement Alexandrinul este tipărită pentru prima oară de *Petrus Victorius* la Florența, în 1550. În 1592, *Fr. Sylburg* publică aceeași ediție îmbunătățită la Heidelberg. *Daniel Heinsius*, în 1616, o retipărește la Leiden, adăugându-i și o traducere latină făcută de *Geniatus Hervetus*, care fusese tipărită la Florența în 1551. Ediția lui Heinsius a fost reimprimată la Paris în 1629 și 1641, la Köln în 1688. În 1715, episcopul *J. Potter* publică o ediție îmbunătățită la Oxford în două volume. Ediția lui Potter a fost imprimată de *Fr. Oberthür* la Würzburg, în 1778—1779, în trei volume, și de *R. Klotz* la Leipzig, în 1831—1843, în patru volume. Tot ediția lui Potter este publicată la Paris, în 1857, de abatele *J. -P. Migne* în *Patrologia Greacă*, vol. VIII și IX. În 1869, *W. Dindorf* dă o nouă ediție în patru volume, la Oxford.

În sfârșit, cea mai bună și cea mai completă ediție a operelor lui Clement Alexandrinul se datorește lui *Otto Stählin*, publicată în colecția: *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte*, editată de Comisia Patristică a Academiei de Științe din Berlin. Ediția lui Stählin are patru volume. Vol. I: *Protrepticul* și *Pedagogul*, Leipzig, 1905; ediția 2, 1936; ediția 3, revăzută de *Ursula Treu*, 1972; vol. II: *Stromate*, cartea I—VI, Leipzig, 1906; ed. 2, 1939; ediția 3, editată din nou de *L. Früchtel*, 1960; vol. III: *Stromate*, cartea VII—VIII, Excerpte din Teodot, Ecloge profetice, Care bogat se va mîntui; fragmente din: Hipotipose, Despre Paști, Canon bisericesc, Despre pronie, Indemn la răbdare, Epistole; Fragmente de origine nesigură, Leipzig, 1909; ediția 2, editată din nou de *L. Früchtel*, tiparul îngrijit de *Ursula Treu*, 1970; vol. IV, 1—2: Indice, 1934—1936.

B. EDIȚII SEPARATE

1. **Care bogat se va mîntui.** Omilia aceasta a fost publicată pentru prima oară de *M. Ghislerius*, la Lugdun, în 1623. Au urmat apoi edițiile publicate de: *C. Segaar*, Utrecht, 1816; *H. Olshausen*, Königsberg, 1831; *W. Br. Lindner*, Leipzig, 1861; *K. Köster*, Freiburg im Br., 1893; *P. M. Barnard*, Cambridge, 1897, și Londra—New-York, 1901; *O. Stählin*, *Quis dives salvetur*, Leipzig, 1908; *G. W. Butterworth*, *Clement of Alexandria with an English translation*, Londra—New-York, 1919, 270—367.

2. **Protrepticul.** *G. M. Butterworth*, op. cit., 2—263; *C. Cataudella*, *Protreptico ai Greci*, testo, trad., com., Turin, 1940; *Claude Mondésert* și *André Plassart*, *Clement d'Alexandrie, Le Protreptique*, texte, introduction, traduction et notes, Paris ed. 2, 1949 (*Sources Chrétiennes*, 2 bis).

3. **Pedagogul.** A. Boatti, T. Fl. Clemens Alexandrinus, *Il Pedagog*, testo, introd., trad., Turin, 1937; *Henri-Irénée Marrou* și *Marguerite Harl*, *Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue*, Livre I, texte grec, introduction, notes, traduction, Paris, 1960. (Sources Chrétiennes, 70); *Claude Mondésert* și *Henri-Irénée Marrou*, *Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue*, Livre II, texte grec, traduction, notes, Paris, 1965, (Sources Chrétiennes, 108); *Claude Mondésert*, *Chantal Matray* și *Henri-Irénée Marrou*, *Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue*, Livre III, texte grec, traduction, notes, Paris, 1970, (Sources Chrétiennes, 158).

4. **Stromate.** *Claude Mondésert* și *Marcel Caster*, *Clément d'Alexandrie, Les Stromates*, Stromate I, texte, introduction, traduction, notes, Paris, 1951, (Sources Chrétiennes, 30); *Claude Mondésert* și *Th. Camelot*, *Clément d'Alexandrie, Les Stromates*, Stromate II, texte, introduction, traduction, notes, Paris, 1954, (Sources Chrétiennes, 38); *Clément d'Alexandrie, Les Stromates*, Stromate V, Tome I, introduction, texte critique et index, par *Alain le Boulluec*. Traduction de *Pierre Voulet*, Paris, 1981 (Sources Chrétiennes, 278); *Clement d'Alexandrie, Les Stromates*. Stromate V, Tome II, Commentaire bibliographique et index, par *Alain le Boulluec*, Paris, 1981 (Sources Chrétiennes, 297); *F. J. A. Hort* și *J. B. Mayor*, *Clement of Alexandria*, Book VII, The Greek text with introduction, translation and notes, Londra—New York, 1902.

5. **Excerpte din Teodot.** R. P. Casey, *The Excerpta ex Theodoto of Clement of Alexandria*, edited with translation and notes, Londra, 1934; *F. Sagnard*, *Extraits de Théodote*, texte grec, traduction et notes, Paris, 1948.

6. **Indemn la răbdare sau către cei de curînd botezați.** G. W. Butterworth op. cit., 370—377.

TRADUCERI

A. TRADUCERI ALE ÎNTREGII OPERE FRAGMENTE ALESE

a) în limba engleză: W. Wilson, în colecția: *The Ante-Nicene Christian Library*, vol. 4, 12, 22, 24, Edinburgh, 1867—1872. — Fragmente alese: R. M. Jones, *Selections from the writing of Clement of Alexandria*, Londra, 1909; H. Chadwick și L. E. L. Oulton, *Londra-Philadelphia*, 1954.

b) în limba franceză: A. E. de Genoude, *Les Pères de l'Eglise*, vol. IV și V, Paris, 1839. — Fragmente alese: M. N. S. Guillon, *Bibliothèque choisie des Pères de l'Eglise grecque et latine*, vol. I, Paris, 1824; G. Bardy, *Clement d'Alexandrie*, Paris, 1926.

c) în limba germană: O. Stählin, în colecția: *Bibliothek der Kirchenväter, Zweite Reihe*, vol. VII, München, 1934 (Protrepticul, Pedagogul, Cartea I), vol. VIII, München, 1934 (Pedagogul, Cartea II și III, Care bogat se va mîntui și Indici pentru aceste două volume: Indice cu locurile din Scriptură, Indice cu locurile din scrierile vechii Biserici, Indice cu locurile din scrierile necreștine, Indice onomastic și real); vol. XVII, München, 1936 (Stromate, Cartea I—III); vol. XIX, München, 1937 (Stromate, Cartea IV—VI); vol. XX, München, 1938 (Stromate, Cartea VII, Indici pentru ultimele trei volume: Indice cu locurile din Scriptură, Indice cu locurile din scrierile vechii Biserici, Indice cu locurile din scrierile necreștine, Indice onomastic și real). — Fragmente alese: Th. Rütger, *Gott ruft die Seele. Auslese aus Clemens von Alexandrien*, Paderborn, 1923.

B. TRADUCERI SEPARATE

1. Care bogat se va mîntui

a) în limba engleză: M. P. Barnard, în lucrarea notată la ediții; E. W. Butterworth, în lucrarea notată la ediții.

b) în limba franceză: N. Fontaine, Paris, 1696.

c) în limba germană: L. Hopfenmüller, Kempten, 1875.

d) în limba română: *N. Runceanu*, Clement Alexandrinul. Care bogat se va mîntui. Traducere precedată de o schiță biografică a autorului și o analiză generală a scrierii, Teză de licență, București, 1907; *Diac. N. M. Popescu*, Tînărul din Nysa, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 39 (1915—1916), 536—537: traducerea capitolului 42, 1—16.

2. Protrepticul

- a) în limba engleză: *G. W. Butterworth*, lucrarea notată la ediții.
- b) în limba franceză: *D. Cusin*, Paris, 1684; *Claude Mondèsert* și *André Plassart*, lucrarea notată la ediții.
- c) în limba germană: *L. Hopfenmüller* și *J. Wimmer*, Kempten, 1875.
- d) în limba italiană: *Q. Cataudella*, lucrarea notată la ediții.

3. Pedagogul

- a) în limba franceză: Cartea I, *Henri-Irénée Marrou* și *Marguerite Harl*, lucrarea notată la ediții; Cartea II, *Claude Mondèsert* și *Henri-Irénée Marrou*, lucrarea notată la ediții; Cartea III, *Claude Mondèsert*, *Chantal Matray* și *Henri-Irénée Marrou*, lucrarea notată la ediții.
- b) în limba germană: *L. Hopfenmüller* și *J. Wimmer*, Kempten, 1875.
- c) în limba italiană: *A. Mazzi*, Il Pedagog, Verona, 1917; *E. Nero*, Il Pedagog di Clemente Alessandrino, Siena, 1928; *A. Boatti*, lucrarea notată la ediții.
- d) în limba română: *Dr. Nicolae I. Ștelănescu*, Clement Alexandrinul, Pedagogul, București, 1939.

4. Stromate

- a) în limba engleză: Cartea VII: *F. J. A. Hort* și *J. B. Mayor*, lucrarea notată la ediții.
- b) în limba franceză: Cartea I: *Claude Mondèsert* și *Marcel Caster*, lucrarea notată la ediții; Cartea II: *Claude Mondèsert* și *Th. Camelot*, lucrarea notată la ediții.
- c) în limba germană: *C. A. Bernoulli* și *L. Früchtel*, Klemens von Alexandria, Die Teppiche (Stromateis), deutscher Text nach der Übersetzung von *J. Overbeck*, Basel, 1936.

5. Excerpte din Teodot

- a) în limba engleză: *R. P. Casey*, lucrarea notată la ediții.
- b) în limba franceză: *F. Sagnard*, lucrarea notată la ediții.

6. Indemn la răbdare sau către cei de curînd botezați

- a) în limba engleză: *J. Patrick*, Clement of Alexandria, Edinburgh, 1914, 183—185; *G. W. Butterworth*, lucrarea notată la ediții.

STUDII

A. Aall; Der Logos. Geschichte seiner Entwicklung in der griechischen Philosophie und der christlichen Literatur, Leipzig, 1899, vol. 2: Klemens Alexandrinus, 396—427. *L. Allonsi*, Il Protreptico di Clemente Alessandrino e l'Epistola a Diogneto, în: *Aevum*, (1946), 100—108. *Același*, In Clementis Alexandrini *Προτρεπτικὸν πρὸς Ἑλληνας* criticae annotatiunculæ quattuor, în: *Aevum*, (1942), 83—86. *Același*, L'elemento artistico nel Protreptico di Clemente Alessandrino, în: *Scuola Cattolica*, (1945), 205—216. *Același*, Motivi tradizionali del giovane Aristotele in Clemente Alessandrino, în *Vigiliæ Christianæ*, 7 (1953), 129—142. *Berthold Altaner* — *Alfred Stuiber*, Patrologie. Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, ed. VII, Freiburg — Basel — Wien, 1966. *H. D. Altendorf*, Die Spiegelbildvorschläge des Clemens von Alexandrien in: *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der ältern Kirche*, 1967 (58), p. 129—138. *M. L. Amerio*, Il nesso ἀββᾶ ὁ πατὴρ in Clemente Ales-

sandrino, in: *Augustinianum*, 1976 (16), 291—316. F. Andres, Die Engel und Dämonenlehre des Klemens von Alexandrien, *Römische Quartalschrift*, 34 (1926), 13—37, 129—140, 307—329. G. Anrich, Klemens und Origenes als Begründer der Lehre vom Fegefeuer, in: *Theologische Abhandlungen. Eine Festgabe zum 17. 5. 1902*, für H. J. Holtzmann, Tübingen, 1902, 95—120. J. P. Arendsen, *Strom.* III, 5, 50, in: *The Journal of Theological Studies*, 20 (1919), 236 sq. J. ab Arnim, *De octavo Clementis Stromateorum libro*, Rostock, 1894. Atzberger, *Gesch. der christl. Eschatologie innerhalb der vorchristlichen Zeit*, Freiburg im Br., 1896, 336—365: Die wissenschaftl. Bearbeitung der geoffenbarten Eschatologie durch Klemens von Alexandrien. D. S. Balanos, *Πατρολογία οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφαὶ τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων*, Atena, 1930. Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, II, Bd., Freiburg im Br., 1903. G. Bardy, Aux origines de l'école d'Alexandrie, in: *Recherches de science religieuse* (1933), 430—450. Același, Clément d'Alexandrie (Les moralistes Chrétiens), Paris, 1926. Același, La théologie de l'Eglise de Saint Irénée au concile de Nicée, Paris, (1947), 115—128. Același, La spiritualité de Clément d'Alexandrie, in: *Vie spirituelle*, 39 (1934), 81—104, 129—145. Același, La vie spirituelle d'après les Pères des trois premiers siècles, Paris, 1935; despre Clément: 183 sq. Același, *Littérature grecque chrétienne*, Paris, 1927. P. M. Barnard, The biblical text of Clement of Alexandria in the four Gospels and the Acts of the Apostles, Collected and edited. With an introduction by F. C. Burkitt, Cambridge, 1899. A. de la Barre, Clément d'Alexandrie, *Dictionnaire de Théologie catholique*, III, 137—199. G. Basilakes, *Κλήμενιος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἡ ἡθικὴ διδασκαλία* Erlangen, 1892. P. Batiffol, *Anciennes littératures chrétiennes*, I, La littérature grecque, ed. 3, Paris, 1901. G. Békès, De continua oratione Clementis Alexandrini doctrina, Roma, 1942. Același, Pura oratione apud Clementem Alexandrinum, in: *Studia Benedictina*, Roma, (1947), 157—172. A. Beltrami, Clemente Alessandrino nell' Ottavio di Minucio Felice, in: *Rivista di Filosofia*, (1919), 366—380. E. Benz, Christus und Sokrates in der alten Kirche, in: *Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*, 43 (1950—1951), 195—224. M. Barciano, *Καίρος. Tiempo humano e historico-salvifico en Clemente de Alejandria*, Burgos, 1976, 330 p. J. Bernard, Klemens von Alexandria, Glaube, Gnosis, griechischer Geist. Einführung und Textauswahl, Leipzig, 1974. A. Bertozzi, Nota su Clemente Alessandrino, in: *Sophia*, 17 (1949), 366. M. G. Bianco, Il Protreptico. Il Pedagogo di Clemente Alessandrino, Turin, 1971. Ch. Bigg, The Christian Platonists of Alexandria, Oxford, 1886, ed. 4, 1913. H. A. Blair, Two Reactions to Gnosticism, in: *The Church Quarterly Review*, 152 (1951), 141—158. W. den Boer, Clément d'Alexandrie et Minuce Félix, in: *Mnemosyne*, 11 (1943), 161—190. Același, Hermeneutic Problems in Early Christian Literature, in: *Vigiliae Christianae*, 1 (1947), 150—167. A. Bohlig, Zum Proverbientext des Clemens Alexandrinus, in: *Byzantinische Forschungen*, 1968 (3), p. 73—79. F. Böhringer, Die griechischen väter de 3. und 4. Jahrhunderts. I. Hälfte: Klemens und Origenes, Zürich, 1869. F. Bolgiani, La polemica di Clemente Alessandrino contro gli gnostici libertini des III libro degli Stromati, in: *Studi e materiali di storia delle religioni*, 1967 (38), p. 86—136. K. G. Bonis, Das humanistische Ideal nach dem Προπρεπτικός des Klemens von Alexandria, in: *Θεολογία* 1970 (41), p. 47—63. N. Bonwetsch, Clemens von Alexandria, in: *Realencykl. für prot. Theologie und Kirche*, vol. 4, Leipzig, 1898. Prof. D. Boroianu, Clément al Alexandriei, in *Biserica Ortodoxă Română*, 30 (1906—1907), 888—899; 981—996. Pr. Marin M. Braniște, Concepția antropologică a lui Clément Alexandrinul, in: *Studii Teologice*, 1958 (10), p. 588—599. E. Bratke, Die Stellung des Klemens Alexandrinus zum antiken Mysterienwesen, in: *Theologische Studien und Kritiken*, 60 (1887), 647—708. A. Brontesi, La soteria in Clemente Alessandrino, Roma, 1972. E. J. Bruck, Ethics versus Law, in: *Traditio*, 1 (1944), 97—121. Pr. prof. M. Bulacu, Pedagogul lui Clément Alexandrinul, in: *Biserica Ortodoxă Română*, 1928, p. 6—18. E. Buonaiuti, Clemente Alessandrino e la cultura classica, in: *Revista storico-crit. di scienze teolog.*, 1 (1905), 393—412. F. Buri, Clemens Alexandrinus und der paulinische Freiheitsbegriff, Zürich, 1939. G. Butterworth, Clement of Alexandria's Protrepticus and the Phaedrus of Plato, in: *Classical Quarterly*, 10 (1916), 198—205. Același, The Deification of Man in Clement of Alexandria, in: *The Journal of Theological Studies*, 17 (1916), 157—169. Pr. prof. N. C. Buzescu, Logos și Kyrios, in «Stromatele» lui Clément Alexandrinul, in: *Studii Teologice*, 1977 (29), p. 249—262. Același, Logos in «Protrepticul» lui Clément Alexandrinul, in: *Studii Teologice*, 1976 (28), p. 48—71. Același, Logos, Trinitate și eclezologie în «Pedagogul» lui Clément Alexandrinul,

in: *Studii Teologice*, 1977 (20), p. 461—476. *Același*, Premisele unei filozofii creștine la Clement Alexandrinul, in: *Studii Teologice*, 1958 (10), p. 193—215. *Th. Camelot*, Clément d'Alexandrie et l'Écriture, in: *Revue Biblique* (1946), 242—248. *Același*, Clément d'Alexandrie et l'utilisation de la philosophie grecque, in: *Recherches de science religieuse*, 21 (1931), 541—569. *Același*, Foi et Gnose. Introduction à l'étude de la connaissance mystique chez Clément d'Alexandrie, Paris, 1945. *Același*, Les idées de Clément d'Alexandrie sur l'utilisation des sciences et de la littérature profane, in: *Recherches de science religieuse*, 21 (1931), 33—66. *H. von Campenhausen*, Die griechischen Kirchenväter, Stuttgart, 1955, 32—42. *W. Capitaine*, Die Moral des Klemens von Alexandrien, Paderborn, 1903. *R. P. Casey*, Clement and the Two Divine Logoi, in: *The Journal of Theological Studies*, 25 (1923), 43—56. *Același*, Clement of Alexandria and the Beginnings of Christian Platonism, in: *The Harvard Theological Review*, 18 (1925), 39—101. *C. P. Caspari*, Hat die alexandrinische Kirche zur Zeit des Clemens ein Taufbekenntnis bewiesen? in: *Zeitschrift f. kirchl. Wissenschaft u. Kirchl. Leben*, 7 (1886), 352—375. *G. Catallamo*, S. Clemente Alessandrino, Brescia, 1951. *Q. Cataudella*, Democrito fr. 55 B 30 Vorsokr., in: *Atene e Roma*, (1941), 73—81. *Același*, Minucio Felice e Clemente Alessandrino, in: *Studi Italiani di Filologia Classica*, 17 (1940), 271—281. *Q. Cataudella*, Citazioni Bacchilidee in Clemente Alessandrino, in: *Forma futuri. Studi in onore del Card. Michele Pellegrino*, Turin, 1975, p. 119—125. *F. Cayré*, Patrologie et histoire de la théologie, vol. I, Paris, 1945. *J. Champonier*, Naissance de l'humanisme chrétien, in: *Bulletin de l'Association G. Budé*, N. S., 3 (1947), 58—96. *Ul. Chevalier*, Répertoire. Bio-Bibliographie, ed. 2, Paris, 1905. *W. Christ*, Philologische Studien zu Klemens Alexandrinus, München, 1900. *F. L. Clark*, Citations of Plato in Clement of Alexandrinus, in: *Proceedings of the American Philo. Association*, 33 (1902), XII—XX. *J. Cognat*, Clément d'Alexandrie, sa doctrine et sa polémique, Paris, 1859. *F. H. Colson*, Strom. IV, 25, 198, in: *The Journal of Theological Studies*, 22 (1921), 156 sq. *Pr. prof. Ioan G. Coman*, Patrologie, Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, București, 1956. *Același*, Utilizarea «Stromatelor» lui Clement Alexandrinul de către Eusebiu al Cezarei, in «Pregătirea Evanghelică», in: *Studii Teologice*, 1975 (27), p. 501—521. *V. Courdaveau*, Clément d'Alexandrie, in: *Revue de l'Histoire des religions*, 25 (1892), 285—321. *Pr. prof. Gr. Cristescu*, Clement Alexandrinul, in: *Revista Teologică*, 1927 (17), p. 180—186. *F. L. Cross*, The Early Christian Fathers, Londra, 1960. *H. Crouzel*, Le «vrai gnostique» de Clément d'Alexandrie d'après W. Voelker, in: *Revue d'ascétique et de mystique*, 31 (1955), 77—83. *C. Curti*, Osservazioni sul *Quis dives salvetur* di Clemente Alessandrino, Turin, 1968. *A. F. Daehne*, De γνῶσει Clementis Alexandrini et de vestigiis Neoplatonicae philosophiae in ea obvis commentatio historica theologica, Leipzig, 1831. *M. J. Daskalakes*, Die eklektischen Anschauungen des Klemens von Alexandria und seine Abhängigkeit von der griechischen Philosophie, Leipzig, 1908. *P. Dausch*, Der ntl. Schriftkanon und Klemens von Alexandrien. Ein Beitrag zur Gesch. des ntl. Kanons, Freiburg im Br., 1894. *A. Decker*, Kenntnis und Pflege des Körpers bei Klemens von Alexandrien, Innsbruck, 1936. *Deiber*, Clément d'Alexandrie et l'Égypte, Paris, 1905. *Dragomir Demetrescu*, Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως ὁ προτραπητικὸς πρὸς Ἑλληνας Λόγος, Ἐναίδιμος διατριβή București, 1980, 87 p. *F. J. Dölger*, Das Lösen der Schuhriemen in der Taufsymbolik des Klemens von Alexandrien, in: *Antike und Christentum*, 5 (1936), 87—95. *Același*, Χαῖρε ἱερὸν φῶς als antike Lichtbegrüßung bei Nikarchos und Jesus als heiliges Licht bei Klemens von Alexandrien, in: *Antike und Christentum*, 6 (1941), 147—151. *Același*, Sonne und Sonnenstrahl als Gleichnis in der Logos-theologie des christlichen Altertums, in: *Antike und Christentum*, 1 (1929), 271—290. *P. Dorchain*, Un sens curieux de ἐκπερις chez Clément d'Alexandrie (Strom. VI, 4, 35—37), in: *Chronique d'Égypte*, 26 (1951), 269—279. *D. L. Dritsas*, Ποιμικά ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἐργῶν Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως in: *Θεολογία*, 1977 (48), p. 379—399. *P. Dudon*, Le Gnostique de saint Clément d'Alexandrie. Opuscule inédit de Fénelon, Paris, 1930. *Ed. Dulaurier*, Examen d'un passage des Stromates de saint Clément d'Alexandrie relatif aux écritures Égyptiennes, Paris, 1833. *B. D. Dupuy*, Aux origines de la notion de théologie: prophétie et théologie chez Clément d'Alexandrie, in: *Le service théologique dans l'Eglise*, Paris, 1947, p. 151—161. *J. Dumortier*, Les idées morales de Clément d'Alexandrie dans le Pédagogue, in: *Mélanges de Science religieuse*, 1954, 63—70. *Hébert Duperron*, Essai sur la polémique et la philosophie de Clément d'Alexandrie, Paris, 1855. *A.*

Eberharter, Die Ekklesiastuszitate bei Klemens von Alexandrien, in: Theologische Quartalschrift, 93 (1911), 1—22. *H. A. Echle*, Sacramental Initiation as an Christian Mystery-Initiation according to Clement of Alexandria, in: Vom christlichen Mysterium. Gesammelte Arbeiten zum Gedächtnis Odo Casels, Düsseldorf, 1951, 54—64. *Același*, The Terminology of the Sacrament of Regeneration according to Clement of Alexandria, Diss., Washington, 1949. *Același*, The Baptism of the Apostles. A Fragment of Clement of Alexandria's Lost Work in the Pratum Spirituale of John Moschus, in: Traditio, 3 (1945), 365—368. *C. M. Edsmann*, Schöpferwille und Geburt Jac. 1. 18. Eine Studie zur altchristlichen Kosmologie, in: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, (1939), 11—44. *J. Egan*, Logos and emanation in the writings of Clement of Alexandria, in: Trinitification of the World. A Festschrift in honour of F. E. Crowe, Toronto, 1978, p. 176—209. *H. Eibl*, Die Stellung des Klemens von Alexandrien zur griechischen Bildung, in: Zeitschrift f. Philosophie, 164 (1917), 33—59. *H. Eickhoff*, Das Neue Testament des Klemens Alexandrinus. Ein Beitrag zur Gesch. des ntl. Kanons, Schleswig, 1890. *A. H. C. van Eijk*, The Gospel of Philip and Clement of Alexandria. Gnostic and ecclesiastical theology on the resurrection and the Eucharist, in: Vigiliae Christianae, 1971 (25), p. 94—120. *E. Elorduy*, La física estoica absorbida por la filosofía cristiana, in: Symbolae Osloenses, 16 (1948), 195—198. *M. S. Enslin*, A Gentleman among the Fathers, in: The Harvard Theological Review, 47 (1954), 213—241. *V. Ermoni*, The Christology of Clement of Alexandria, in: The Journal of Theological Studies, 5 (1904) 123 sq. *K. Ernesti*, Die Ethik des T. Flavius Klemens von Alexandrien oder die erste zusammenhängende Begründung der christlichen Sittenlehre, Paderborn, 1900. *W. Ernst*, De Clementis Alexandrini Stromatum libro VIII qui fertur, Diss. Göttingen, 1910. *K. F. Evans-Prosser*, On the Supposed Early Death of John the Apostle, in: The Expository Times, 54 (1942—1943), 138. *Fr. Eylert*, Clemens von Alexandrien als Philosoph und Dichter, ein patristischer Versuch, Leipzig, 1832. *J. Fantini*, Sintaxis participial en el tratado: *Si dives salvetur* de Clemente de Alexandria, in: Helmantica, 1 (1950), 572—607. *E. de Faye*, Clément d'Alexandrie. Etude sur les rapports du christianisme et de la philosophie grecque au II-e siècle, Paris, 1898; ed. 2, Paris, 1906. *Același*, De l'originalité de la philosophie chrétienne de Clément d'Alexandrie, in: Annales de l'Ecole des Hautes Etudes de Gand (1919—1920), 1—20. *Același*, Les «Stromates» de Clément d'Alexandrie, in: Revue de l'Histoire des religions, 36 (1897), 309—320. *D. Fecioru*, Căsătorii la Clement Alexandrinul, in: Raze de Lumină, 2 (1930), 24—30. *Același*, Concepția lui Clement Alexandrinul despre filozofie, in: Raze de lumină, 2 (1930), 340—347. *Același*, Gnosticul la Clement Alexandrinul, Teză de licență, București, 1930 (in manuscris). *Același*, Noutatea lui Clement Alexandrinul, in Biserica Ortodoxă Română, 50 (1932), 48—54. *A. S. Ferguson*, On a Fragment of Gorgias (Strom. I, 11, 51), in: Classical Philology (1921), 284—287. *J. Ferguson*, Clement of Alexandria, New York, 1974. *A. J. Festugière*, Clément d'Alexandrie, Protreptique II, 14, 2, in: Revue des Etudes Grecques, 65 (1952), 221—222. *Același*, Εἰς ἀνδρωπεὺς ὑποφάρεσθαι (Protr. 9, 83, 2), in: Revue des sciences philosophiques et théologiques, 20 (1931), 476—482. *Același*, Notes sur les Extraits de Clément d'Alexandrie et sur les fragments de Valentine, in: Vigiliae Christianae, 3 (1949), 193—207. *Același*, «Tomber dans l'homme» (Protr. 9, 83, 13), in: Revue des sciences philosophiques et théologiques, 26 (1937), 41—42. *Finan*, Hellenism and Judeo-Christian history in Clement of Alexandria, in: The Irish Theological Quarterly, 1961, 83—114. *H. Fleisch*, Fragments de Clément d'Alexandrie conservés en arabe, in: Mélanges de l'Université Saint-Joseph, Beyrouth, 27 (1947—1948), 63—71. *R. B. Follinton*, Clement of Alexandria. A study in Christian liberalism, London, 1914. *E. L. Fortin*, Clement of Alexandria and the esoteric tradition, in: Studia Patristica, IX, Berlin, 1966, p. 41—56. *J. D. Frangoulis*, Der Begriff des Geistes bei Clemens Alexandrinus, Leipzig, 1936. *Același*, Ἡ συμβολικὴ τῶν ἀριθμῶν παρὰ τῷ κλήμειντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ, in Θεολογία, 13 (1935), 5—21. *E. Freppel*, Les Pères de l'Eglise des trois premiers siècles, Paris, 1894. — *Același*, Clément d'Alexandrie, Paris, 1865, ed. 2, 1873. — *L. Fruchtel*, Beiträge zu Clemens Alexandrinus (Strom. I, 7), in: Würzburger Jahrbücher für Altertumswissenschaft, 2 (1947), 148—151. *Același*, Clemens Al., in: Reallexikon für Antike und Christentum, 2 (1955), 182—188. — *Același*, Clemens Alexandrinus und Albinus, in: Philologische Wochenschrift, (1937), 591—592. — *Același*, Clemens Alexandrinus und Theodoretus von Kyrrhos, in: Philologische Wochenschrift, (1939), 765—766. — *Același*, Die Penketier bei Callimachos, in: Philologische Wochenschrift, (1941), 189—

190. — *Același*, Isidoros von Pélusion als Benutzer des Clemens Alexandrinus und anderer Quellen, in: *Philologische Wochenschrift*, (1938), 61—64. *Același*, Nachweisungen zu Fragmentsammlungen II, in: *Philologische Wochenschrift*, (1936), 1439. — *Același*, Neue Zeugnisse zu Clementis Alexandrinus, in: *Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*, 36 (1937), 81—90. F. X. Funk, Clemens von Alexandrien über Familie und Eigentum, in: *Theologische Quartalschrift*, 53 (1871), 427—449. — A. Fytrakes, *Αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι Κλήμιντος τοῦ Ἀλεξανδρέως*, Atena, 1935. — I. Gabriellson, Über die Quellen des Klemens Alexandrinus, Uppsala, 1906—1909. — W. Gemoli, Xenophon bei Clemens Alexandrinus, in: *Hermes*, (1918), 105—107. — Nicolae Ștefan Georgescu, *Doctrina morală după Clement Alexandrinul*, București, 1933. — Diac. Ioan Gheorghiu, *Clement Alexandrinul, Viața și operele sale, teză de licență*, București, 1900. — I. C. L. Gieseler, *Commentatio qua Clementis Alexandrini et Origenis doctrinae de corpore Christi exponuntur*, Goettingae, 1837. — S. Giet, La doctrine de l'appropriation des biens chez quelques-uns des Pères, in: *Recherches de science religieuse*, (1948), 55—91. — M. Glaser, *Zeitbilder aus Alexandrien nach dem Pädagogus des Klemens Alexandrinus*, Amberg, 1905. — P. Gouilloux, L'ascétisme de Clément d'Alexandrie, in: *Revue d'ascétique et mystique*, 3 (1922), 282—300. — C. Del Grande, Brevi note al testo del primo Stromate di Clemente Alexandrino, in: *Revista Indo-Greca-Italia di filologia*, (1934), 152—158. — F. van der Grinten, Die natürliche und Übernatürliche Begründung des Tugendlebens bei Klemens von Alexandrien, Diss., Roma—Bonn, 1949. — O. van der Hagen, De Clementis Alexandrini sententii oeconomicis, socialibus, politicis, Utrecht, 1920. — A. v. Harnack, *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Philhist. Klasse* (1904), 901—908: Despre Hipotipose. — *Același*, Die Terminologie der Wiedergeburt und verwandter Erlebnisse in der ältesten Kirche, Leipzig, (1920), 97—143. — *Același*, *Geschichte der altchristl. Literatur bis Eusebius*, vol. 1, Leipzig, 1893. — G. Hartlich, De exhortationum (προτρεπτικῶν) a Graecis Romanis que scriptorum historia et indole, Leipzig, 1889. — V. Hébert-Duperron, *Essai sur la polémique et la philosophie de Clément d'Alexandrie*, Paris, 1855. — P. Heinisch, Klemens von Alexandrien und die einjährige Lehrtätigkeit des Herrn, in: *Biblische Zeitschrift*, 4 (1906), 402—407. — G. Heinrich, Die Valentinianische Gnosis und die Heilige Schrift, Berlin, 1871, 88—127: Die Exzerpte aus Theodot und der Didaskalia anatolike. — J. Hering, *Etude sur la doctrine de la chute et de la préexistence des âmes chez Clément d'Alexandrie*, Paris, 1923. — P. M. Hermaniuk, La parabole chez Clément d'Alexandrie. Définition et source, in: *Ephemerides theologicae Lovanienses*, 21 (1945), 5—60. — C. Heussi, Die Stomateis des Clemens Alexandrinus und ihr Verhältnis zum Protretikus und Paedagogus, in: *Zeitschr. für wiss. Theol.*, 45 (1902), 465—512. — G. Th. Hillen, Clemens Alexandrinus quid de libris sacris Novi Testamenti sibi persuasum habuerit, Coesfeldii, 1867. — *Același*, Clementis Alexandrini de SS Eucharistia doctrina, Diss., Warendorpii, 1861. — E. Hiller, Zur Quellenkritik des Klemens Alexandrinus, in: *Hermes*, 21 (1886), 126—133. — F. R. M. Hitchcock, Clement of Alexandria, London, 1899. — *Același*, Holy Communion and Creed in Clement of Alexandria, in: *The Church Quarterly Review*, 129 (1939), 57—70. — J. R. M. Hitchcock, Did Clement know the Didache? in: *The Journal of Theological Studies*, (1923), 397—401. — J. Hoch, Die Busse bei Klemens von Alexandrien, in: *Zeitschrift für Katholische Theologie*, 56 (1932), 175—189. — J. W. Fr. Höfling, *Des Klemens von Alexandrien Lehre vom Opfer im Leben und Kultus der Christen*, Erlangen, 1842. P. Holstede de Groot, *Disputatio de Clemente Alexandrino philosopho christiano seu de vi quam philosophia graeca, im primis Platonica, habuit ad Clementem informandum*, Groningae, 1826. C. Hontoir, *Comment Clément d'Alexandrie a connu les Mystères d'Eleusis*, in: *Musée Belge*, 9 (1905), 180 sq. H. J. Horn, Zur Motivation der allegorischen Schriftexegese bei Clemens Alexandrinus, in: *Hermes*, 1969 (97), p. 489—496. V. Hozakowski, De chronographia Clementis Alex. I. de Chronologia Novi Testamenti a Clemente Alex. proposita, Diss., Munster, 1896. P. Hristu, *Εκκλησιαστικὴ γραματολογία*, Tesalonic, 1969. K. Hubert, Zur indirekten Ueberlieferung der Tischgespräche Plutarchs, in: *Hermes*, (1938), 307—328. Pr. V. Leonida Iliescu, *Clement Alexandrinul. Viața și operele sale, Teză de licență*, București (în manuscris). Pr. prof. Cicerone Iordăchescu, *Istoria vechii literaturi creștine, Partea I*, Iași, 1934. H. Jackson, Notes on Clement of Alexandria, in: *The Journal of Philology*, 28 (1901), 131—135. J. Jackson, *Minutiae Clementinae*, in: *The Journal of The-*

ological Studies, 32 (1931), 357—370, 394—407. M. R. James, *Protrep.* 44, in: *The Journal of Theological Studies*, 21 (1920), 337 sq. R. Janin, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, in: *Ἀρησχευτικὴ καὶ ἡθικὴ ἐγκυκλοπαίδεια*, Atena, vol. 7, 636—642. H. Jordan, *Geschichte der altchristlichen Literatur*, Leipzig, 1911. E. Junod, Un écho d'une controverse au tour de la pénitence. L'histoire de l'apôtre Jean et du chef des brigands chez Clément d'Alexandrie (Quis dives salvetur 42, 1—15), in: *Revue d'histoire et de philosophie religieuses*, 1980 (60), p. 153—160. H. Karpp, Die Busslehre des Klemens von Alexandrien, in: *Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*, 43 (1950—1951), 224—242. J. Kaye, Some account of the writings and opinions of Clement of Alexandria, London, 1835; ed. 2, 1890. Ch. Fr. Kling, Bedeutung des Clemens Alexandrinus für die Entstehung der christl. Theologie, Studien und Kritiken, 1841. Knittel, Pistis und Gnosis bei Klemens von Alexandrien, in: *Theologische Quartalschrift*, 55 (1873), 171—219, 363—417. A. Koch, Clemens von Alexandrien als Lehrer der Vollkommenheit, in: *Zeitschrift für Ascese und Mystik*, 7 (1932), 363—364. H. Koch, Das Klemenszitat bei Pseudo-Dionysius Areopagita, in: *Theologische Quartalschrift*, 78 (1896), 290—298. Același, War Klemens von Alexandrien Priester? in: *Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*, 20 (1921), 43—48. G. Kretschmar, Jesus Christus in der Theologie des Klemens von Alexandrien, Diss., Heidelberg, 1950. H. Kutter, Das Christentum des Klemens von Alexandrien in seiner Bedeutung für die Entwicklung der christlichen Glaubenslehre, in: *Schweizerische theologische Zeitschrift*, 16 (1899), 129—156. Același, Klemens Alexandrinus und das Neue Testament, Giessen, 1897. L. F. Ladaria, El Espíritu en Clemente Alejandrino. Estudio teológico-antropológico, Madrid, 1980. H. Lämmer, Clementis Alexandrini de Δόγῳ doctrina, Leipzig, 1855. G. Lazzati, Introduzione allo studio di Clemente Alessandrino, Milan, 1939. J. Lebreton, La théologie de la Trinité chez Clément d'Alexandrie, in: *Recherches de science religieuse*, 34 (1947), 55—76, 142—179. Același, La théorie de la connaissance religieuse chez Clément d'Alexandrie, in: *Recherches de science religieuse*, 1928, 457—488. J. H. Lentzer, Erkennen und Glauben mit besonderer Berücksichtigung des Klemens von Alexandrien und d. Anselmus von Canterbury, Bonn, 1848. Letronne, Examen du texte de Clément d'Alexandrie relatif aux divers modes d'écriture chez les Egyptiens. P. Lhande, Jeunesse. L'âge tendre l'âge critique, l'âge viril. Petit code d'éducation au foyer d'après Clément d'Alexandrie, ed. 4, Paris, 1923. Lilla S.R.C., Clement of Alexandria. A study of Christian Platonism and Gnosticism, London, Oxford, 1976. W. de Loss Love, Clement of Alexandria not an after-deat probationist or universalist, in: *The Bibliotheca Sacra*, oct., (1888), 606—628. S. Lundblad, Dissertatio theologica de Clemente Alexandrino, Uppsala, 1817. I. N. Lungulescu, Școala Alexandrină în lumina operelor lui Pănteu, Clement și Origen, Rimnicu Vilcea, 1930. Badea Mangăru, Clement și școala catehetică creștină din Alexandria (starea filosofică), București, 1928. P. Marestaing, Le passage de Clément d'Alexandrie relatif aux écritures égyptiennes, in: *Recueil des travaux relat. à la Philol. et à l'Archéol. égypt. et assyr.*, 33 (1911), 8—17. S. Mariotti, Nuove testimonianze ed echi dell'Aristotele giovanile, in: *Atene e Roma*, (1940), 48—60. Markgraf, Klemens von Alexandrien als asketischer Schriftsteller in seiner Stellung zu den natürlichen Lebensgütern, in: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 22 (1901), 487—515. H. G. Marsh, The Use of μυστήριον in the Writings of Clement of Alexandria, in: *The Journal of Theological Studies*, 37 (1936), 64—80. P. Maser, Die Siegelbildvorschläge des Clemens von Alexandrien und die spätantike rabbinische Judentum, in: *Wissenschaftl. Zeitschrift d. Martin-Luther — Universität Halle-Wittenberg*, 1973 (22), nr. 2, p. 65—70. A. Mayer, Das Gottesbild im Menschen nach Clemens von Alexandrien, Roma, 1942. Același Gottähnlichkeit als menschliche Vollendung, ein christliches Ideal in seiner Berührung mit Gnostizismus und griechischer Philosophie bei Klemens von Alexandrien, in: *Nova et Vetera. Festschrift der Abtei Metten* (1930), 44—64. M. Mees, Jetzt und Dann in der Eschatologie Klemens von Alexandrien, in: *Augustinianum*, 1978 (18), p. 127—137. Același, Papyrus Bodmer XIV (P 75) und die Lukaslitte bei Clemens von Alexandrien, in: *Vetera Christianorum* (Bari), 1967 (4), p. 107—129. A. Méhat, «Pénitence seconde» et «péché involontaire» chez Clément d'Alexandrie, in: *Vigiliae Christianae*, 8 (1954), 225—233. Același, Clément d'Alexandrie et le sens de l'Écriture. I-er Stromate, 176, 1, et 179, 3, in: *Epektasis. Mélanges patristiques offerts au Card. Jean Daniélou*, Paris, 1972, p. 355—365. Același, Études sur les Stromates de Clément d'Alexandrie, Paris, 1966. J. Meielort, Des Platonismus bei Clemens Alexandrinus, Tübingen, 1928. A. Mena-

ger, La doctrine spirituelle de Clément d'Alexandrie, in: Vie spirituelle, 7 (1922), 407—430. G. Mercati, Un frammento delle Ipotiposi, Roma, 1904. C. Merk, Klemens Alexandrinus in seiner Abhängigkeit von der griechischen Philosophie, Diss., Leipzig, 1879. H. Merki, Ὁμοιωσις Θεοῦ, Fribourg, 1952, 44—59. V. Messana, Teologia della speranza nella Plaideia di Clemente Alessandrino, in: Salesianum, 1978 (40), p. 591—600. Meyboom, Clemens Alexandrinus, Leiden, 1912. Pr. prof. I. Mihălcescu, Clement Alexandrinul, Origen și Chiril al Ierusalimului, despre Rugăciunea Domnească, in: Biserica Ortodoxă Română, 1924, p. 65—72. J. Moingt, La gnose de Clément d'Alexandrie dans ses rapports avec la foi et la philosophie, in: Recherches de science religieuse, 37 (1950), 195—251; 398—421; 38 (1951), 82—118. E. Molland, Clement of Alexandria on the Origin of Greek Philosophy, in: Symbolae Osloenses, 25 (1936), 57—85. Același, The Conception of the Gospel in the Alexandrian Theology, Oslo, 1938. C. Mondésert, A propos du signe du Temple, in: Recherches de science religieuse, 36 (1949), 580—584. Același, Clément d'Alexandrie. Introduction à l'étude de sa pensée religieuse à partir de l'Écriture, Paris, 1944. Același, Le symbolisme chez Clément d'Alexandrie, in: Recherches de science religieuse, 26 (1936), 158—180. Același, Vocabulaire de Clément d'Alexandrie, (Étude des significations du mot λογικός), in: Recherches de science religieuse, 42 (1954), 258—265. R. Mortley, The theme of silence in Clement of Alexandria, in: Journal of Theological Studies, 1973 (N. S. 24), p. 197—202. M. Mossbacher, Präpositionen und Präpositionsadverbien unter besonderer Berücksichtigung der Infinitivkonstruktionen bei Klemens von Alexandrien. Ein Beitrag zur Geschichte des Attizismus, Diss., Erlangen, 1931. K. Mraz, Die in den neuen διήγησις zu Kallimachos Aitia erwähnten Kultbilder der samischen Hera, in: Rheinisches Museum für Philologie, (1938), 277—284. J. T. Muckle, Clement of Alexandria's Attitude toward Greek Philosophy, in: Studies Norwood (Phoenix Suppl. 1), Toronto, 1952, 139—146. Același, Clement of Alexandria on Philosophy as a Divine Testament for the Greeks, in: Phoenix, 5 (1951), 79—86. J. H. Müller, De γνώσει Clementis Alexandrini, Diss., Ienae, 1871. Același, Idées dogmatiques de Clément d'Alexandrie, Strasbourg, 1861. J. Munck, Untersuchungen über Klemens von Alexandria, Stuttgart, 1933. R. Münzel, Zum Pädagogus des Klemens Alexandrinus, in: Beiträge zur Bücherkunde und Philol., 1903, 293—300. M. G. Murphy, Nature Allusion in the Works of Clement of Alexandria, Washington, 1941. P. Nautin, Lettres et écrivains, Paris, 1961, 138—141: biografia lui Clement. Același, Notes critiques sur le Stromate II de Clément d'Alexandrie, in: Revue d'histoire ecclésiastique, 49 (1954), 835—841. Același, Notes sur le Stromate I de Clément d'Alexandrie, in: Revue d'histoire ecclésiastique, 47 (1952), 618—631. Același, Les citations de la «Prédication de Pierre» dans Clément d'Alexandrie, Strom. VI, v. 39—41, in: Journal of Theological Studies, 1974 (N. S. 25) p. 98—105. Același, La fin des Stromates et les Hypotyposes de Clément d'Alexandrie, in: Vigiliae Christianae, 1976 (30), p. 268—302. E. Nöldechen, Tertullians Verhältnis zu Klemens von Alexandrien, in: Jahrb. f. protest. Theol. 12 (1886), 279—301. A. Oepke, Urchristentum und Kindertaufe, in: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 29 (1930), 81—111. G. Ogg, A note on Stromateis I, 144, 1—146, 4, in: The Journal of Theological Studies, (1945), 59—63. Prof. D. Onciulescu, Mijloacele educației după Clement Alexandrinul, in: Revista de Pedagogie (1939), caletul I—II, 66—141. E. F. Osborn, The philosophy of Clement of Alexandria, 1957. J. E. L. Oulton, Clement of Alexandria and the Didache, in: The Journal of Theological Studies, 41 (1940), 177—179. A. C. Outler, The Platonism of Clement of Alexandria, in: The Journal of Religion, (1949), 217—239. B. Pade, Ἀδὸς Θεός Untersuchungen zur Logos-Christologie des Titus Flavius Clemens von Alexandrien, Roma, 1939. E. G. Pantelakes, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς in: Μεγάλη ἐγγληνικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, Atena. vol. 14, 543—544. V. Pascal, La foi et la raison dans Clément d'Alexandrie, Montdidier, 1901. J. Pascher, Studien zur Geschichte der ägyptischen Mystik, 2. Heft: Klemens von Alexandrien, Bamberg, 1934. J. Patrick, Clement of Alexandria, Edinburgh, 1914. L. Paul, Welcher Reiche wird selig werden? in: Zeitschr. f. wiss. Theologie, 44 (1901), 504—544. W. C. de Pauley, Man, the Image of God. A Study in Clement of Alexandria, in: The Church Quarterly Review, 100 (1925), 96—121. M. Pellegrino, La catechesi cristologica di S. Clemente Alessandrino, Milan, 1940. Același, Letteratura greca cristiana, Roma, 1956. E. Peterson, Zur Textkritik des Clemens Alexandrinus und Eagrius (Str. 1, 28), in: Theologische Literaturzeitung (1931), 69—70. D. Pire, Sur l'emploi des termes Apatheia et Eleos dans les oeuvres de Clément d'Alexandrie, in: Revue des sciences

philosophiques et théologiques, 27 (1938), 427—431. J. C. Plumpe, *Mater Ecclesia. An Inquiry into Concept of the Church as Mother in Early Christianity*, Washington, 1943, 63—69. H. Pohlenz, *Klemens von Alexandria und seine hellenisches Christentum*, in: *Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-histor. Klasse*, 3 (1943), 103—180. J. P. Postgate, *On the Text of the Stromates of Clement of Alexandria*, in: *Classical Quarterly* (1914), 237—247. F. Prat, *Projets littéraires de Clément d'Alexandrie*, in: *Recherches de science religieuse*, 15 (1925), 234—257. H. Preische, *De γυναι: Clem. Alex., Diss., Jena, 1871. C. L. Prestige, Clement of Alexandria, Stromata*, 2, 8 and the meaning of hypostasis, in: *The Journal of Theological Studies*, 30 (1929), 270—272. K. Prümm, *Christentum als Neuheitserlebnis*, Freiburg im Br., 1939, 193—196. *Același, Glaube und Erkentum als Neuheitserlebnis*, Freiburg im. Br., 1939, von Alexandrien, in: *Schol*, 12 (1937), 17—57. O. Prunet, *La morale de Clément d'Alexandrie et le Nouveau Testament*, Paris, 1966. Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle*, vol. II, Paris, 1928. M. Pugliesi, *L'apologetica greca e Clemente Alessandrino*, Diss., Catania, 1947. J. Quasten, *Der gute Hirte in hellenistischer und frühchristlicher Logostheologie*, in: *Heilige Ueberlieferung*, Festgabe für I. Herwegen, hrsg. v. O. Casel, Münster i. W., 1938, 51—58. *Același, Patrology*, vol. II, Utrecht-Antwerp; traducerea franceză de J. Laporte, cu titlul: *Initiation aux Pères de l'Eglise*, vol. II, Paris, 1956. F. Quatember, *Die christliche Lebenshaltung des Klemens von Alexandrien nach seinem Paedagogus*, Viena, 1946. H. Rahner, *Griechischen Mythen in christlicher Deutung*, Zürich, 1945, 21—72. K. Rahner, *De termino aliquo in theologia Clementis Alexandrini qui aequivalet nostre conceptui entis supranaturalis* (Strom. VII, 3, 18, 2, in: *Gregorianum*, 18 (1937), 426—431. E. *Rapisarda, Clemente fonte di Arnobio*, Turin, 1939. A. Recheis, *Das Fragment De paenitentia*, in: *Traditio*, 9 (1953), 419—420. E. R. Redepenning, *Origenes*, I, Bonn, 1841, 83—183: despre învățătura lui Clement. K. Reinhardt, *Heraklits Lehre vom Feuer* (bei Klemens), in: *Hermes*, (1942), 1—27. J. H. Reinkens, *De Clemente presbytero Alexandrino homine, scriptore, philosopho, theologo liber*, Breslau, 1851. *Același, De fide et gnosei Clemento Alex.*, Breslau, 1850. H. Reuter, *Clementis Alexandrini theologiae moralis capitulum selectorum particulae*, Berlin, 1853. R. Riedinger, *Der Physiologos und Klemens von Alexandria*, in: *Byzantinische Zeitschrift*, 1973 (66), p. 273—307. A. M. Ritter, *Christentum und Eigentum bei Klemens von Alexandrien auf dem Hintergrund der frühchristlichen «Armenfrömmigkeit» und der Ethik der kaiserzeitlichen Stoa*, in: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 1975 (86), p. 1—25. A. Röhrich, *De Clemente Alexandrino Arnobii in irridendo gentiliū cultu deorum auctore*, Hamburg, 1892. L. Rosadoni, *Clemente d'Alessandria*, Basilio di Cesarea, Giovanni Crisostomo, Ambrogio di Milano, *Il buon uso del denaro*, Turin, 1971. P. Ruben, *Clementis Alexandrini Excerpta ex Theodoto*, Diss., Leipzig, 1892. M. Ruiz Jurado, *Le concept de «monde» chez Clément d'Alexandrie*, in: *Revue d'histoire de la spiritualité*, 1972 (48), p. 5—23. T. Rütger, *Die Lehre von Erbsünde bei Clemens von Alexandrien*, Freiburg im Br., 1922. *Același, Die Leiblichkeit Christi nach Clemens von Alexandrien*, in: *Theologische Quartalschrift*, 107 (1926), 231—254. *Același, Die sittliche Forderung der Apatheia in den beiden ersten christlichen Jahrhunderten und bei Klemens von Alexandrien*, Freiburg im Br., 1949. *Același, Über die Stellung des Klemens Alexandrinus zur Philosophie*, in: *Theologie und Glaube*, 4 (1912), 740—749. J. Ruwet, *Les «agrapha» dans les oeuvres de Clément d'Alexandrie*, in: *Biblica*, 30 (1949), 133—140. *Același, Clément d'Alexandrie, Canon des Écritures et Apocryphes*, in: *Biblica*, 29 (1948), 77—99, 240—268, 391—408. J. Scham, *Der Optativgebrauch bei Klemens von Alexandrien in seiner sprach und stilgeschichtlichen Bedeutung; Ein Beitrag des Attizismus in der altchristlichen Literatur*, Paderborn, 1913. Ad. Scheck, *De fontibus Clementis Alexandrini*, Augsburg, 1889. W. Scherer, *Klemens von Alexandrien und seine Erkenntnisprinzipien*, München, 1907. O. Schilling, *Reichtum und Eigentum in der altkirchlichen Literatur*, Freiburg im Br., 1908, 40—47. P. J. Schmidt, *Clemens von Alexandria in seinem Verhältnis zur griechischen Religion und Philosophie*, Diss., Viena, 1939. Kl. Schmölle, *Läuterung nach dem Tode und pneumatische Auferstehung bei Klemens von Alexandrien*, Münster, i.W., 1974. *Același, Gnosis und Metanoia. Die anthropologische Sicht der Busse bei Klemens von Alexandrien*, in: *Trierer theologische Zeitschrift*, 1973 (82), p. 304—312. H. Schürmann, *Die hellenische Bildung und ihr Verhältnis zur christlichen nach der Darstellung des Klemens von Alexandrien*, Münster, 1859. E. Schwartz, *Zu Klemens Τῆς σωζομένης πλουσίας*, in: *Hermes*, 38 (1903), 75—100. C. Scialert, *Propos ressurgants d'un vieux pédagogue. Un éducateur optimiste. Clément*

d'Alexandrie, in: *Etudes*, 175 (1923), 532—536. H. Seesemann, *Der Chester-Beatty Papyrus 46 und der Paulustext des Clemens Alexandrinus*, in: *Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*, 36 (1937), 90—97. *Același*, *Das Paulusverständnis des Clemens Alexandrinus*, in: *Theologische Studien und Kritiken*, 107 (1936), 312—346. C. *Sintenis*, *Plutarch und Clemens von Alexandria*, in: *Hermes*, 1 (1866), 143—144. A. *Smith*, *Ἀπαρμάρτος* dans *Strom.*, IV, 25, 156, in: *The Journal of Theological Studies*, 21 (1920), 319—332. *Th. Spacil*, *La dottrina del purgatorio in Clemene Alessandrino ed Origene*, in: *Bessarione*, (1919), 131—145. M. *Spanneut*, *Le Stoicisme et les Pères de l'Eglise. De Clément de Rome à Clément d'Alexandrie*, Paris, 1957. O. *Stählin*, *Beiträge zur Kenntnis der Handschriften des Clemens Alexandrinus*, Nürnberg, 1895. *Același*, *Klemens Alexandrinus und die Septuaginta*, Nürnberg, 1901. *Același*, *Observationes criticae in Clementeni Alexandrinum*, Diss., Erlangen, 1890. *Același*, *Untersuchungen über die Scholien zu Klemens Alexandrinus*, Nürnberg, 1897. *Același*, *Zur handschriftlichen Überlieferung des Clemens Alexandrinus*, Leipzig, 1901. J. *Stelzenberger*, *Die Beziehungen der frühchristlichen Sittenlehre zur Ethik der Stoa*, München, 1933, 166—170, 226—231. *Același*, *Ueber Synecesis bei Klemens von Alexandrien*, in: *Münchener theologische Zeitschrift*, 4 (1953), 27—33. *Fernando Storelli*, *Itinerario a Dio del Protreptico di Clemente Alessandrino*, in: *Nicolaus*, 1980 (8), 1, p. 3—71. Prof. N. I. *Ștefănescu*, *Dramaturgia elină în opera lui Clement Alexandrinul*, in: *Ortodoxia*, 1961, p. 168—194. *Același*, *Epopeea și istoria în opera lui Clement Alexandrinul*, in: *Ortodoxia*, 1960, p. 571—596. *Același*, *Poezii lirice Pindar și Bacchylide în opera lui Clement Alexandrinul*, in: *Ortodoxia*, 1960, p. 240—252. P. *Tannery*, *Miscellanées. I. Clem. Alex. Strom. 1, 104*, in: *Revue de philol.*, N. S., 13 (1889), 66—69. M. *Tardieu*, *La lettre à Hipparque et les réminiscences pythagoriciennes de Clément d'Alexandrie*, in: *Vigiliae Christianae*, 1974 (28), p. 241—247. C. C. *Tarelli*, *A Note on Luke 12, 15*, in: *The Journal of Theological Studies*, (1940), 260—262. R. *Taverni*, *Sopra il Παρδαῦτος di Tito Flavio Clemente Alessandrino*, *Discorso*, Roma, 1885. W. *Teller*, *«Bees» in Clement of Alexandria*, in: *The Journal of Theological Studies*, 28 (1927), 167. E. *Tengblad*, *Syntaktisch-stilistische Beiträge zur Kritik und Exegese des Clemens von Alexandrien*, Lund, 1932. J. *Thackeray*, *A Papyrus Scrap of Patristic Writing*, in: *The Journal of Theological Studies*, 30 (1929), 179—180. *Chr. Thierbach*, *Erklärung der auf das Schriftwesen der alten Ägypter bezüglichen Stelle im fünften Buche der Teppiche des Clemens Alexandrinus*, Erfurt, 1846. J. *Tixeront*, *Histoire des dogmes dans l'antiquité chrétienne*, ed. 2, vol. I, Paris, 1924. *Același*, *Précis de Patrologie*, ed. 9, Paris, 1927. *Același*, *Vie mondaine et vie chrétienne à la fin du II-e siècle, le «Pédagogue» de Clément d'Alexandrie (L'Univ. Catholique)*, 1906, 161—184. Prof. I. *Todoran*, *Ce este gnoza?* in: *Mitropolia Ardealului*, 1959, p. 885—890. *Tollington*, *Clement of Alexandria*, Londra, 1914. R. B. *Tollinton*, *Alexandrine Teaching on the Universe*, New York, 1932. *Același*, *Clement of Alexandria. A study in Christian Liberalism*, 2 volume, London, 1914. J. *Tsermoulas*, *Die Bildersprache des Clemens von Alexandrien*, Diss., Würzburg, 1934. *Valentin*, in: *Recherches de science religieuse*, (1958), 27—59: *Heraclit și Clement. J. Vergote*, *Chronique d'Égypte*, in: *Le Muséon*, (1941), 21—38. *Același*, *Clément d'Alexandrie et l'écriture égyptienne. Essai d'interprétation de Stromates V, 4, 20—21*, in: *Le Muséon*, (1939), 199—221. G. *Vergotis*, *Terminologia lui Clement Alexandrinul cu privire la «pedagogie»*, (în limba greacă), in: *Pantenos*, 1974 (66), p. 29—31, 134—138, 248—252, 327—333. J. M. *Vermander*, *De quelques répliques à Celse dans le Protreptique de Clément d'Alexandrie*, in: *Revue des études augustinienes*, 1977, (23), p. 3—17. P. *Vielhauer*, *Oikodome. Das Bild vom Bau in der christlichen Literatur vom Neuen Testament bis Clement Alexandrinus*, 1939. H. *Völker*, *Der wahre Gnostiker nach Clemens Alexandrinus*, Leipzig, 1952. W. *Völker*, *Basilus, Ep. 366 und Clemens Alexandrinus*, in: *Vigiliae Christianae*, 7 (1953), 23—26. *Același*, *Der wahre Gnostiker nach Clemens Alexandrinus*, Berlin-Leipzig, 1951. *Același*, *Die Vollkommenheitslehre des Clemens Alexandrinus in ihren geschichtlichen Zusammenhängen*, in: *Theologische Zeitschrift*, 3 (1947), 15—40. *Nestor Vornicescu*, *Principii pedagogice în opera «Pedagogul» a lui Clement Alexandrinul*, in: *Studii teologice*, 1957 (9), p. 726—740. F. *Wagner*, *Der Sittlichkeitsbegriff in der heiligen Schrift und der altchristlichen Ethik*, Münster, 3, 1931, 121—142. W. *Wagner*, *Der Christ und die Welt nach Clemens von Alexandrien*, Göttingen, 1903. *Același*, *Wert und Verwertung der griechischen Bildung im Urteil des Clemens von Alexandrien*, in: *Zeitschr. f. wissensch. Theol.*, 45 (1902), 213—262. W. *Wagner*, *Another look at the literary problem*

in Clement of Alexandria's major writings, in: Church history, Chicago, 1968 (37), p. 251—260. H. Waitz, Neue Untersuchungen über die sog. judenchristl. Evangelien, in: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, (1937), 60—81. H. Walterscheid, Die Nachrichten des Clemens Alexandrinus über die griechischen Mysterien, Diss., Bonn, 1921. Chr. de Wedel, Symbola ad Clementis Alex. Stromatum librum VIII interpretandum, Diss., Berlin, 1905. C. Wendel, Zum Hieroglyphen-Buche Chairemons, in: Hermes, (1945), 227—229. P. Wendland, Philo und Klemens Alexandrinus, in: Hermes, 31 (1896), 435—456. Același, Musonius und Klemens Alexandrinus in Theol. Literaturzeitung, 1898, 653. Același, Quaestiones Musonianae. De Musonio Stoico Clementis Alexandrini aliorumque auctore, Berlin, 1886. U. von Wilamowitz-Moellendorf, Lese Früchte (studiu critic și comentariu la Strom. IV), in: Hermes, (1929), 458 sq. P. Windhorst, Χερσιν ηπλωμεναις (Protr. 1), De difficultioris cuiusdam textus apud Clem. Alex. forma primigenia, in: Recherches de science religieuse, (1939), 496—497. F. J. Winter, Die Ethik des Klemens von Alexandrien, Leipzig, 1882. R. E. Witt, The Hellenism of Clement of Alexandria, in: Classical Quarterly, 25 (1931), 125—204. H. A. Wollson, Clement of Alexandria on the Generation of the Logos, in: Church History, 20 (1951), 3—11. J. Wytzes, Paideia and Pronoia in the Works of Clemens Alexandrinus, in: Vigiliæ Christianae, 9 (1955), 148—158. Același, in: Vigiliæ Christianae (1957), 226—245; (1960), 129—153: influențe platonice. J. Zandee, The teachings of Silvanus and Clement of Alexandria, a new document of Alexandrian Theology, Leiden, 1977. G. Zaliris, Textul Cuvîntării de pe Munte, de la Mt. 5, 1—7, 29, în scrierile lui Clement Alexandrinul (în limba greacă), in: θεολογία, 1970, (41), p. 425—440, 557—566; 1971 (42), p. 586—587; 1972 (43), p. 341—349, 792—806; 1973 (44), p. 702—718; 1974 (45), p. 150—171, 576—587, 770—785; 1975 (46), p. 216—227, 662—671, 901—916. J. Zellinger, Klemens von Alexandrien und die Erscheinungsformen des spätantiken Lebens, in: Gelbe Hefte, 1 (1925), 28—44. A. Zeoli, Libero arbitrio, grazia e predestinazione nel pensiero di Clemente Alessandrino, in: Humanitas, 9 (1954), 851—854. P. Zeigert, Zwei Abhandlungen über T. Flavius Klemens Alexandrinus. Psychologie und Logoschristologie, Heidelberg, 1894.

Pentru traducerea a scrierilor lui Clement Alexandrinul, cuprinse în acest prim volum, am folosit următoarele ediții și traduceri:

Pentru *Care bogat se va mîntui*, ediția Otto Stählin din 1909, 157—191 și traducerea aceluiași din colecția Bibliothek der Kirchenväter, Zweite Reihe, vol. VIII, 225—280.

Pentru *Protreptic*: 1) ediția Otto Stählin din 1905, 1—86 și traducerea din aceeași colecție, vol. VII, 69—199; 2) ediția și traducerea Claude Mondésert și André Plassart din colecția Sources Chrétiennes, nr. 2 bis.

Pentru *Pedagog*: 1) ediția Otto Stählin din 1905, p. 87—292 și traducerea aceluiași din aceeași colecție, vol. VII, 201—297 și vol. VIII, 5—223; 2) ediția și traducerea Marguerite Harl pentru Pedagog, Cartea I, din colecția Sources Chrétiennes, nr. 70; 3) ediția și traducerea Claude Mondésert pentru Pedagog, Cartea II, din colecția Sources Chrétiennes, nr. 108; 4) ediția și traducerea Claude Mondésert și Chantal Matray pentru Pedagog, Cartea III, din colecția Sources Chrétiennes, nr. 158.

Pentru alcătuirea introducerilor am folosit introducerile din edițiile și traduceri menționate mai sus, precum și următoarele lucrări: B. Altaner — A. Stuiber, Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, VII Aufl., Freiburg-Basel-Wien, 1966. — D. S. Balanos, Παρολογία (οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφῆς τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰῶνων) Atena, 1930. — O. Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur, Zweiter Band, Freiburg i. Br., 1903. — G. Bardy, Littérature grecque chrétienne, Paris, 1927. — Același, Clément d'Alexandrie (Les moralistes chrétiens), Paris 1926. — A. de la Barre, Clément d'Alexandrie, in: Dictionnaire de Théologie Catholique, III, 137—199. — P. Batilol, Anciennes littératures chrétiennes, I, La littérature grecque, 3-e éd., Paris, 1901. — F. Cayré, Précis de Patrologie et d'Historie de la théologie, Tome I, 2-e éd., Paris, 1931. — I. G. Coman, Patrologie. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, București 1956. — Eugène de Faye, Clément d'Alexandrie, Étude sur les rapports du christianisme et de la philosophie grecque au II-e siècle, deuxième édition, Paris, 1906. — Nicolae St. Georgescu, Doctrina morală după Clement Alexandrinul, Teză pentru doctorat în Teologie, București, 1933. — Cicerone Iordăchescu, Istoria vechii literaturi creștine (Primele trei veacuri pînă la 325), Partea I, Iași, 1934. — R. Janin, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, in: Ὁρθόδοξη καὶ ἡθικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, Atena, 1965.

VII, p. 636—642. — E. G. Pantetakes, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς în: Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, XIV, p. 543—544. — Aimé Puech, Histoire de la littérature grecque chrétienne, Depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle, Tome II, Paris, 1928 — J. Quasten, Patrology, vol. II, Utrecht-Antwerp, 1962; traducerea franceză de J. Laporte, cu titlul: Initiation aux Pères de l'Eglise, vol. II, Paris. — J. Tixeront, Précis de Patrologie, Paris, 1923.

Pentru întocmirea notelor am folosit :

— Note din ediția și traducerea lui Otto Stählin ;

— Notele din ediția și traducerea Claude Mondésert, André Plassart și Henri-Irénée Marrou din edițiile amintite ;

— Larousse du XX-e siècle, Paris, 1968 ;

— Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen, herausgegeben von Georg Wissowa und Wilhelm Kroll, Stuttgart ;

— Friedrich Lübkers Reallexikon des klassischen Altertums, achte vollständig umgearbeitete Auflage, Leipzig-Berlin, 1914 ;

— Nouveau petit Larousse, Paris, 1968 ;

— Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, Atena f.a. ;

— Mic dicționar enciclopedic, București, 1972 ;

— George Lăzărescu, Dicționar de mitologie, București, 1979 ;

În sfârșit, ca text românesc al Sf. Scripturi am folosit :

— Biblia, ediția Sfântului Sinod, București, 1914 ;

— Noul Testament, ediția Sfântului Sinod, în traducerea profesorilor : pr. I. Mihăilescu și Teodor M. Popescu.

După aceste ediții și numerotarea versetelor.

P R E S C U R T A R I

- CAF — Comicorum atticorum fragmenta, ed. Th. Kock, 1880—1888.
- FGrHist — Die Fragmente der griechischen Historiker, von F. Jacoby, 1923—1930.
- FHG — Fragmenta historicorum graecorum, ed. C. Müller, 1841—1870.
- FPG — Fragmenta philosophorum graecorum, ed. F.G.A. Mullach, 1860—1881.
- PLG — Poetae lyrici graeci, rec. Th. Bergk, 4. Aufl. 1878, 1882.
- PPF — Poetarum philosophorum fragmenta, ed. H. Diels, 1901.
- TGF — Tragicorum graecorum fragmenta, rec. A. Nauck 2. Aufl. 1889.

**CARE BOGAT
SE VA MÎNTUI?**

CARE BOGAT SE VA MÎNTUI ?

1.1. După părerea mea, cei care aduc bogaților ca daruri cuvinte de laudă ar trebui socotiți, pe bună dreptate, nu numai lingușitori și meschini — pentru că cinstesc cu fățarnicie, peste măsură, pe cele care nu merită a fi cinstite — ci și necredincioși și vicleni.

2. Sînt necredincioși, pentru că nu laudă, nici nu slăvesc pe Dumnezeu, singurul desăvîrșit ¹ și bun ², din Care sînt toate, prin Care sînt toate și în Care sînt toate ³, pentru că nu dau lui Dumnezeu cinstea cuvenită Lui, ci oamenilor, care se lăfăiesc într-o viață nebunească și spurcată și de aceea sînt supuși judecății lui Dumnezeu.

3. Sînt vicleni, pentru că bogăția, prin ea însăși, este în stare să moleșească sufletele celor bogați, este în stare să-i strice și să-i depărteze de calea, prin care pot dobîndi mîntuirea ; dar cei care cinstesc cu cuvinte de laudă pe bogați, prin plăcerile pe care le fac bogaților cu laudele lor nemăsurate, înflăcărează și mai mult gîndurile lor și-i fac să disprețuiască toate lucrurile, în afară de bogăția pe care o admiră. Și, ca să mă folosesc de un proverb, pun foc pe foc, grămădesc orgoliu peste orgoliu și adaugă bogăției, care prin natura ei este grea, o altă povară mai grea, mîndria, care mai cu seamă ar trebui îndepărtată și tăiată ca pe o boală grea și aducătoare de moarte. Se știe doar că pentru cel mîndru și lăudăros întoarcerea spre smerenie este cu neputință, iar căderea sigură, după cum învață dumnezeiescul Cuvînt ⁴.

4. Dar mie mi se pare că e cu mult mai omenos să vindec sufletele bolnave ale bogaților, să-i smulgi din păcat și să lucrezi în tot chipul cu putință la mîntuirea lor. Și aceasta se poate face, pe de o parte, prin rugăciuni către Dumnezeu, Care neîndoios și cu bucurie dă niște daruri ca acestea fiilor Săi ; iar, pe de altă parte, prin cuvîntul nostru, ca harul Mîntuitorului să vindece sufletele lor, să le lumineze și să le aducă spre dobîndirea adevărului. Că numai cel ce dobîndește adevărul

1. Mt., 5, 48.

2. Mt., 19, 17 ; Mc., 10, 18 ; Lc., 18, 19.

3. Rom., 11, 36.

4. Mt., 23, 12 ; Lc., 14, 11 ; 18, 14 ; Iez., 21, 26.

și-i este luminată viața cu fapte bune, numai acela poate avea parte de cununa vieții veșnice. 5. Dar și rugăciunea are nevoie de un suflet sănătos și frumos ; că rugăciunea trebuie să însoțească pe om pînă în cea din urmă zi a vieții sale ; iar viețuirea are nevoie de dispoziții sufletești bune și statornice, care să îmbrățișeze toate poruncile Mîntuitorului.

2.1. Este cu putință să pară a nu fi simplă, ci complicată pricina pentru care este mai anevoioasă mîntuirea pentru cei bogați, decît pentru cei săraci.

2. Cei care aud pe nepregătite și ascultă superficial cuvîntul Domnului, care spune că mai lesne va intra cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăția cerurilor ⁵, se deznădăduiesc, gîndindu-se că nu mai pot dobîndi viața veșnică ; atunci ei se dăruiesc cu totul lumii și vieții de aici, agățați de gîndul că numai viața de aici le-a mai rămas. Și astfel se îndepărtează de calea care duce la mîntuire și nu se mai interesează care sînt bogații despre care Stăpînul și Învățătorul vorbește, nici nu se gîndesc cum poate ajunge la oameni cu putință ceea ce e cu neputință ⁶. 3. Alții, însă, au înțeles drept și cum se cuvine cuvintele Domnului, dar nu s-au îngrijit de faptele care duc la mîntuire și n-au făcut pregătirea necesară pentru a dobîndi cele nădăjduite. 4. Spun aceste două lucruri despre bogații care au cunoscut și puterea Mîntuitorului, dar și mîntuirea care ni s-a arătat ; de cei care nu sînt inițiați în adevărul credinței noastre nu mă interesez.

3.1. Așadar, trebuie ca cei care iubesc adevărul, cei care iubesc pe frați, să nu se grozăvească față de bogații care au fost chemați la mîntuire și nici să nu se plece în fața lor pentru dragostea de cîștig ; ci, mai întîi, prin cuvintele pe care le spun să-i scape pe bogați de deznădejdea deșartă de care sînt stăpîniți și să le arate, cu explicarea cuvenită a cuvintelor Domnului, că nu le este tăiată desăvîrșit moștenirea împărăției cerurilor, dacă ascultă de porunci. 2. Apoi, după ce aceia află că teama le-a fost zadarnică și că Mîntuitorul îi primește cu bucurie pe cei care voiesc, trebuie să li se arate și să-i inițieze în ce chip și prin ce fapte și dispoziții sufletești pot să se bucure de nădejdea mîntuirii. Da, nădejdea mîntuirii nu le este cu neputință, dar nici nu li se dă pe gratis. 3. Și ceea ce se petrece cu atleții — ca să comparăm cele mici și trecătoare cu cele mari și nemuritoare — aceea să gîndească în sine însuși și bogatul din lumea aceasta. 4. Atletul care nu are nădejde că va putea birui și că va putea dobîndi cununa, nu se înscrie deloc la concurs ; iar cel care are în sufletul său această nădejde, dar nu îndură ostenelile, nu

5. Mc., 10, 25 ; Mt. 19, 24 ; Lc., 18, 25.

6. Mc., 10, 27 ; Mt. 19, 26 ; Lc., 18, 27.

face exerciții și nici nu ține dieta potrivită, rămîne neîncununat și nu-și împlinește nădejdea. 5. Tot așa și cel care este înconjurat de aceste averi pămîntești ; să nu se declare de la început exclus de la premiile Mîntuitorului, odată ce este credincios și cunoaște măreția iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Dar iarăși să nu nădăjduiască să primească cununile nemuririi fără să facă exerciții, fără să se ostenească, fără eforturi, fără să asude⁷ ; 6. dimpotrivă, să se supună Cuvîntului, ca unui maestru de gimnastică, iar lui Hristos ca unui arbitru al întrecerilor. Noul Testament al Domnului să-i fie hrana și băutura rînduită lui, poruncile să-i fie exerciții, slavă și podoabă să-i fie frumoasele stări sufletești : dragostea, credința, nădejdea, cunoașterea adevărului, bunătatea, mila, buna cuviință, pentru ca atunci cînd va suna cel din urmă sunet de trîmbiță al sfîrșitului drumului și al ieșirii de aici, ca din stadionul vieții, să se înfățișeze biruitor, cu conștiință bună, înaintea Celui ce prezidează întrecerile, fiind mărturisit vrednic de patria cea de sus, în care se reîntoarce cu cununi și în proclamații îngerești.

4.1. Începînd, dar, de aici cuvîntul, să mă ajute Mîntuitorul să grăiesc fraților cele adevărate, cele cuvenite și cele mîntuitoare ; să vorbesc mai întîi despre cele ce privesc nădejdea, iar apoi despre cele care duc la împlinirea nădejzii. 2. Iar Cel Care dăruiește har celor care au nevoie de har, Cel Care învață pe cei ce-L întreabă, Cel Care pune capăt neștiinței, Cel Care dărimă deznădejdea, El ne-a pus înaintea iarăși aceleași cuvinte despre bogați, ca ele însele să se tîlcuiască, ca ele însele să fie interpreți siguri. 3. Că nimic nu-i mai bine decît să auzi iarăși aceleași cuvinte ale Domnului din Evanghelie, acele cuvinte care ne-au tulburat pînă acum, pentru că din pricina copilăriei noastre le-am ascultat în chip neîntemeiat și greșit.

4. Ieșind în drum, cineva s-a apropiat de El, a îngenunchat și I-a zis : «Învățătorule bun, ce să fac, ca să moștenesc viața veșnică ?». 5. Iar Iisus i-a zis : «Pentru ce-Mi zici bun ? Nimeni nu este bun decît unul Dumnezeu. Știi poruncile : să nu faci desfrîinare, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturisești strîmb, cinstește pe tatăl tău și pe mama ta». 6. Iar el, răspunzînd, I-a zis Lui : «Pe toate acestea le-am păzit din tinerețile mele». Iar Iisus, căutînd la el, l-a iubit și a zis : «Una îți lipsește ! Dacă vrei să fii desăvîrșit, vinde tot ce ai și dă-le săracilor și vei avea comoară în cer și vino de-Mi urmează Mie». 7. Iar el, întristîndu-se de cuvîntul acesta, a plecat mîhnit, că avea bogății multe și ogoare. 8. Și Iisus uitîndu-se înapoi, a zis ucenicilor Săi : «Cît de greu vor intra cei care au avutii în împărăția lui Dumnezeu !». 9. Dar Iisus iarăși vorbind,

le-a zis : «Fiilor, cît este de greu celor ce se încred în bogății să intre în împărăția lui Dumnezeu ! Mai lesne va intra cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăția lui Dumnezeu». Iar ei mai mult se spăimîntau și ziceau : «Cine, dar, poate să se mîntuie ?» Iar El, căuțînd la ei, le-a zis : «Ceea ce este cu neputință la oameni, este cu putință la Dumnezeu». 10. Petru a început să-I zică Lui : «Iată noi am lăsat toate și Ți-am urmat Ție». Iar Iisus răspunzînd, i-a zis : «Amin grădiesc vouă, cel care va lăsa cele ale sale și părinți și frați și averi pentru Mine și pentru Evanghelie va primi însutit. La ce folos să ai acum în acest timp cu prigoane țarini, averi, case și frați ? În timpul ce va să fie, însă este viață veșnică. Iar cei dinții vor fi pe urmă și cei de pe urmă întîi»⁸.

5.1. Acestea sînt scrise în Evanghelia după Marcu. În celelalte Evangheliile recunoscute sînt cîteva cuvinte schimbate în fiecare ; dar toate Evangheliile arată aceeași simfonie a sensului⁹. 2. Trebuie să știm clar, că Mîntuitorul n-a învățat pe ucenicii Săi în chip omenesc, ci totdeauna cu înțelepciune dumnezeiască și tainică. Așa că nici noi nu trebuie să ascultăm în chip omenesc cele spuse de Mîntuitorul, ci trebuie să căutăm și să cunoaștem, cu cuvenită cercetare și pricepere, sensul ascuns în ele. 3. Chiar cuvintele care par a fi spuse de Domnul ucenicilor Săi pe înțelesul tuturor nu sînt întru nimic mai ușoare de înțeles decît cele spuse enigmatic, ci au nevoie și ele încă și acum de mai multă cercetare, din pricina covîrșitoarei gîndiri cuprinse în ele. 4. Dacă au încă nevoie de mai multă gîndire cuvintele spuse de El numai celor apropiați Lui¹⁰, și chiar celor numiți de El fii ai împărăției¹¹, apoi nu trebuie ascultate superficial nici cuvintele care par a fi fost spuse pe înțelesul tuturor — că nici ascultătorii nu l-au pus Domnului întrebări asupra lor — pentru că și ele au același scop, mîntuirea, că și ele sînt acoperite de adîncul minunat și supraceresc al gîndirii Mîntuitorului, ci trebuie să ne coborîm mintea noastră la însuși duhul Mîntuitorului și la tainica Sa gîndire.

6.1. Domnului și Mîntuitorului nostru I s-a pus cu drag o întrebare potrivită Lui. A fost întebată Viața despre viață, Mîntuitorul despre mîntuire, Învățătorul despre cea mai importantă din învățăturile date de El, Adevărul despre adevărata nemurire, Cuvîntul despre Cuvîntul Tatălui, Desăvîșirea despre odihna cea desăvîșită, Nemurirea despre sigura nemurire. 2. A fost întebat despre acelea pentru care S-a și po-

8. Mc., 10, 17—31. Clement transmite puțin modificat sfîrșitul textului evanghelic, versetele 29—30.

9. Mt., 19, 16—30 ; Lc., 18, 18—30.

10. Adică : ucenicilor Lui.

11. Mt., 13, 38.

gorfit din cer, despre acelea pe care le-a propovăduit, pe care le-a învățat, pe care le-a dat, ca să arate temeiul Evangheliei ; că Evanghelia este dare a vieții veșnice.

3. Domnul, ca Dumnezeu, știa mai dinainte și întrebările ce i se vor pune ca și răspunsurile care I se vor da. Că cine putea cunoaște mai bine aceasta decât Profetul profeților și Domnul oricărui duh profetic ?

4. A fost numit bun. Și Hristos ia acest prim cuvânt ca punct de plecare și cu el își începe învățătura Sa. Iar prin răspunsul pe care Domnul l-a dat, îl întoarce pe ucenic la Dumnezeu cel bun, la primul și la singurul vistiernic al vieții veșnice, pe care Fiul a primit-o de la Acela și ne-o dă nouă ¹².

7.1. Așadar, trebuie pusă în suflet, chiar de la început, cea mai mare și cea mai înaltă dintre învățăturile care duc la viața veșnică, adică să cunoști pe Dumnezeu cel veșnic ¹³, pe Dătătorul celor veșnice, pe primul, pe prea înaltul, pe unicul și bunul Dumnezeu, pe Care îl putem avea prin cunoștință și înțelegere. 2. Începutul și temelia cea nemiscată și neclătită a vieții veșnice este cunoștința lui Dumnezeu, a Celui Care într-adevăr există, Care ne-a dăruit cele ce există, adică cele veșnice, de la Care au primit și celelalte și existența și dăinuirea. 3. Necunoașterea lui Dumnezeu este moarte ; iar cunoașterea Lui, apropierea de El, dragostea de El și asemănarea cu El, singura viață.

8.1. Domnul poruncește celui care vrea să trăiască viața cea adevărată să cunoască mai întâi pe Acela pe Care «*nimeni nu-l cunoaște decât Fiul și cel căruia Fiul i-L va descoperi*» ¹⁴ ; apoi, după Acela, să cunoască măreția Mântuitorului și noutatea harului, pentru că potrivit celor spuse de Apostol : «*Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul prin Iisus Hristos*» ¹⁵. Că nu sînt egale cele date printr-un rob credincios ¹⁶ cu cele dăruite de Fiul Său propriu. 2. Dacă legea lui Moise ar fi fost în stare să dea viață veșnică, atunci în zadar a venit Însuși Mântuitorul și a suferit pentru noi de la naștere pînă la cruce ¹⁷, străbătînd întreaga viață omenească, și în zadar a cerut de la Iisus, îngenunchînd, nemurirea, cel care a păzit toate poruncile din tinerețile lui ¹⁸. 3. Că nu a împlinit numai legea, ci a împlinit-o, începînd chiar de la cea dintîi vîrstă. Pentru că ce lucru mare sau prea strălucit este ca bătrînețea să

12. *In.*, 5, 26 ; 17, 2.

13. *In.*, 17, 3.

14. *Mt.*, 11, 27.

15. *In.*, 1, 17.

16. *Evr.* 3, 5.

17. *Gal.*, 2, 21.

18. *Mc.*, 10, 20.

fie lipsită de păcatele, pe care le nasc poftele tinerești, sau de mînia clocotitoare sau de dragostea de bani ? Dar dacă cineva, în zvicnirile tinereții și în arșița vîrstei, are gîndire matură și este mai bătrîn decît vîrsta pe care o are, acela este un minunat și un eminent luptător, acela este bătrîn la minte.

4. Cel care a venit la Mîntuitorul era încredințat că este un astfel de om, pentru că nu-i lipsea nimic din cele cerute de dreptatea legii, dar simțea că îi lipsește cu totul viața veșnică. De aceea o cere de la singurul Care putea s-o dea. Față de lege are îndrăznire, dar pe Fiul lui Dumnezeu îl roagă. 5. Se mută «din credință în credință»¹⁹. Se clatină rău în corabia legii și călătoria îi era însoțită de primejdii ; de aceea se mută în corabia Mîntuitorului.

9.1. Iisus nu-l ține de rău, că n-a împlinit toate poruncile legii, ci îl iubește și chiar îl laudă pentru ascultarea de poruncile pe care le-a învățat ; dar îi spune că nu-i desăvîrșit pentru viața veșnică, pentru că n-a împlinit desăvîrșit legea ; este lucrător al legii, dar nelucrător al vieții celei adevărate. 2. Bune sînt și poruncile legii —, cine o tăgăduiește ? Că «porunca este sfîntă»²⁰ — ; ele conduc cu frică și cu înaintea pregătire ca un fel de pedagog la legea cea desăvîrșită a lui Hristos și la harul Lui ; dar «împlinirea legii este Hristos²¹ spre îndreptățirea celui ce crede»²². Hristos nu face robi, ca Moise robul lui Dumnezeu, ci face fii și frați și împreună moștenitori²³ pe cei care împlinesc voia Tatălui²⁴.

10.1. «Dacă voiești să fii desăvîrșit»²⁵.

Deci nu era desăvîrșit. Că nimic nu este mai desăvîrșit decît desăvîrșirea. Hristos prin cuvintele «Dacă voiești» a arătat în chip dumnezeiesc libera voință a sufletului celui de la care aștepta răspuns. Că în om stă alegerea, că este liber ; în Dumnezeu, însă, datul, că este Domn. 2. Dumnezeu dă celor care voiesc, celor care se străduiesc, celor care cer, pentru ca mîntuirea să fie opera lor. Dumnezeu nu silește — că silnicia este dușman lui Dumnezeu — ci dă celor ce caută, dă celor ce cer și deschide celor care bat²⁶. 3. Dacă vrei, dacă cu adevărat vrei și nu te înșeli pe tine însuși, dobîndești ce-ți lipsește.

19. Rom., 1, 17.

20. Rom., 7, 12.

21. Rom., 13, 10.

22. Rom., 10, 4.

23. Rom., 8, 17.

24. Mt., 12, 50.

25. Mt., 19, 21 ; Mc., 10, 21.

26. Mt., 7, 7 ; Lc., 11, 9

«*Una îți lipsește*» ²⁷. Una, ceea ce este al Meu, binele, ceea ce este mai presus de lege, ceea ce legea nu dă, ceea ce legea nu are, ceea ce este propriu celor ce au viață veșnică.

4. Da, cel care a împlinit toate cele ale legii «*din tinerețe*» ²⁸ și s-a lăudat cu fapte foarte mari, această singură faptă, care era în chip deosebit o poruncă a Mântuitorului, n-a putut s-o adauge celorlalte, ca să primească viața veșnică pe care o dorea, ci a plecat întristat, îngreunat de porunca care-i dădea viața veșnică, pentru care s-a rugat. 5. Că n-a voit viața veșnică, așa cum spunea, ci s-a împăunat numai cu slava unei voințe bune. A putut să se îndeletnicească cu multe lucruri, dar a fost neputincios, fără rîvnă și slab pentru săvîrșirea unui singur lucru, fapta pentru dobîndirea vieții veșnice. 6. Aceleași cuvinte le-a spus Mântuitorul și Martei, care se îndeletnicea cu multe, care era ocupată și îngrijorată cu servirea la masă și o învinuia pe sora ei, că, lipsind de la această treabă, stătea la picioarele Lui ca o ucenică, zicîndu-i : «*Tu de multe te grijești ; dar Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la dînsa*» ²⁹. 7. Tot așa și acestuia, care era prins de multe treburi, i-a poruncit să mai adauge încă una și să stea lîngă El, lîngă harul Celui Care dă viață veșnică.

11.1. Dar ce l-a făcut pe acesta să fugă, să părăsească pe învățător, să părăsească rugămintea pe care o făcuse, nădejdea, viața cea veșnică și toate faptele pentru care se ostenise mai înainte ?

Cuvintele Domnului : «*Vinde averile tale !*» ³⁰.

2. Ce înțeles au aceste cuvinte ?

Hristos nu-i poruncește, așa cum cu ușurință interpretează unii, să se lepede de averea pe care o avea, să se despartă de bani, ci să izgonească din sufletul său gîndurile lui despre avuții, dragostea sa de avuții, excesiva sa poftă de bani, admirația și boala lui după avuții, grijiile, spinii din viața de aici, care înăbușă sămînța vieții veșnice ³¹. 3. Dealtfel, nu-i mare lucru și nici de rîvnit să fi lipsit de averi, dacă nu faci asta pentru viața veșnică — că așa ar fi cei care nu au nimic, cei lipsiți și cei care cerșesc hrana cea de toate zilele, săracii aruncați pe străzi, «*care nu cunosc pe Dumnezeu și dreptatea lui Dumnezeu*» ³². Da, cei care sînt tare lipsiți, cei care nu au cele de trai și cei care duc lipsă de cele mai mici lucruri ar trebui să fie foarte fericiți și foarte iubiți de Dumnezeu; ar fi singurii care dobîndesc viața veșnică — 4. Și iarăși,

27. Mc., 10, 21 ; Lc., 18, 22.

28. Mc., 10, 20.

29. Lc., 10, 41—42.

30. Mt., 19, 21 ; Mc., 10, 21.

31. Mt., 13, 22 ; Mc., 4, 19 ; Lc., 8, 14.

32. Rom., 10, 3.

nu-i nici o noutate să renunți la averi, ca să le dai săracilor sau patriei, lucru pe care l-au făcut mulți înainte de venirea Mîntuitorului, așa cum au făcut unii ca să aibă timp să se ocupe cu studiile și cu înțelepciunea cea moartă, iar alții pentru faimă și slavă deșartă, oameni ca Anaxagora³³, Democrit³⁴ și Crates³⁵.

12.1. Ce vestește, dar, Hristos ca noutate, ca ceva propriu lui Dumnezeu și ca ceva care singur dă viață, ceva care n-a mîntuit pe cei mai dinainte ?

Dacă «noua făptură»³⁶, Fiul lui Dumnezeu, arată și învață ceva deosebit și nu poruncește ceva material, așa cum au făcut alții, ci altceva mai mare, mai dumnezeiesc și mai desăvîrșit, anume de a curăți însuși sufletul și simțirea de patimile care se află în ele și de a tăia și smulge din rădăcină toate gîndurile străine dreptei judecăți, atunci această poruncă este lecția specifică pe care trebuie să o învețe credinciosul, această poruncă este o învățătură vrednică de Mîntuitorul. **2.** Da, unii oameni de dinainte de Hristos au disprețuit lucrurile materiale ; și-au lăsat averile, le-au vîndut, dar după părerea mea și-au înmulțit patimile sufletești ; au ajuns mîndri, lăudăroși, plini de slavă deșartă, au disprețuit pe ceilalți oameni, gîndind că ei au făcut ceva supraomnesc. **3.** Cum ar putea Mîntuitorul porunci celor care doresc să trăiască veșnic să facă ceva care le-ar vătăma și pîngări viața pe care le-o făgăduiește ? **4.** E cu puțință iarăși și aceasta : cineva poate să se lepede de avere, dar totuși să aibă în sufletul său adînc înfipte și vii pofta și dorința de avere. A renunțat la folosirea averii, dar în lipsa ei și în dorul după averea risipită să simtă o îndoită durere : durerea că nu se mai poate sluji de ea și odată cu ea părerea de rău de ceea ce a făcut. **5.** Că e cu neputință și de neconceput, ca cel care simte nevoia celor necesare traiului să nu-și sfărîme mintea și să nu fie neliniștit din pricina bunătăților care îi lipsesc și să nu încerce pe orice cale și oricum să și le procure.

13.1. N-ar fi oare cu mult mai folositor contrarul, ca omul să aibă din destul, încît să nu sufere din pricina lipsei de avere, dar să și poată

33. Anaxagora (500—428 î.d.H.), filozof materialist grec din școala ioniană. A deschis o școală de filozofie la Atena și a avut ca discipoli pe Pericle, Euripide, după unii și pe Socrate. După el, lucrurile sînt alcătuite din particule materiale — homeomerii — divizibile la infinit și de o diversitate calltativă infinită. Anaxagora a introdus în filozofie ideea unui principiu ordonator, inteligența.

34. Democrit (c. 460—c. 370 î.d.H.), filozof grec, reprezentantul de seamă al materialismului și ateismului antic. Homeomerii lui Anaxagora l-au dus la ideea de atomi. Scrierile lui Democrit, foarte celebre în antichitate, n-au ajuns pînă la noi.

35. Crates din Teba (sec. IV î.d.H.), filozof grec, este cel mai de seamă discipol al lui Diogene și ultimul reprezentant al școlii cinice.

36. 2 Cor., 5, 17 ; Gal., 6, 15.

ajuta pe cei nevoiași ? Că ce înfățișare ar mai avea societatea ome-nească, dacă nimeni n-ar avea nimic ? 2. Ideea de a părăsi averile și de a nu avea nimic nu s-ar găsi oare în contrazicere și în luptă evi-dentă cu multe alte învățături frumoase ale Domnului ? 3. Domnul a spus : «Faceți-vă prieteni din bogăția nedreaptă, ca, atunci cînd va lipsi, să vă primească în corturile cele veșnice»³⁷ ; și «Adunați comori în cer, unde nici moliile, nici rugina nu le strică și nici furii nu le sapă»³⁸. 4. Cum ar mai putea cineva hrăni pe cel flămînd, cum ar mai putea da apă celui însetat, cum ar mai putea îmbrăca pe cel gol și pri-mi în casă pe cel fără de acoperiș³⁹ — și Domnul îi amenință pe cei care nu fac așa cu focul⁴⁰ și cu întunericul cel mai dinafară⁴¹ — dacă fie-care om s-ar lipsi de toate aceste lucruri ? 5. N-a intrat oare Hristos în casa lui Zaheu⁴², a lui Levi⁴³ și a lui Matei⁴⁴, oameni bogați și vameși ? Hristos, însă, nu le-a poruncit să se despartă de averi, ci să se folosească drept de ele și să curme orice nedreptate ! Că spune : «Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia !»⁴⁵. 6. Așa că Hristos laudă folosirea averilor, iar cu adaosul acestor cuvinte poruncește să faci parte și altora din ave-rile tale : să dai apă celui însetat, să dai pîine celui flămînd, să primești în casa ta pe cel fără de acoperiș, să îmbraci pe cel gol. 7. Dacă aceste trebuințe nu pot fi împlinite altfel decît cu ajutorul averilor, iar dacă Domnul poruncește să ne lipsim de averi, ce altceva ar fi putut să facă Domnul decît să poruncească să dăm și să nu dăm, să hrănim și să nu hrănim, să primim și să nu primim, să facem parte și altora din averile noastre și să nu facem parte din ele, lucru cu totul contrar dreptei judecăți.

14.1. Nu trebuie, dar, aruncate averile, pentru că ele pot fi de folos semenilor noștri. Averile sînt bunuri pe care le agonisești pentru tine, iar banii sînt bunuri ce îți sînt de folos ; dar și averile și banii sînt dați de Dumnezeu spre folosul oamenilor⁴⁶. Și averile și banii stau la dispoziția omului, ca un material, ca o unealtă, pentru ca cei care știu să le

37. *Lc.*, 16, 9.

38. *Mt.*, 6, 20.

39. *Mt.*, 25, 35—36.

40. *Mt.*, 25, 41.

41. *Mt.*, 8, 12 ; 22, 13 ; 25, 30.

42. *Lc.*, 19, 5—10.

43. *Mc.*, 2, 14—17 ; *Lc.*, 5, 27—29.

44. *Mt.*, 9, 9—13.

45. *Lc.*, 19, 9.

46. Traducerea românească nu poate reda fidel subtilitatea gîndirii cuprinsă în cuvintele lui Clement, nici intenția cu care el folosește termenii, făcînd din etimo-logia cuvintelor κτήματα (averi) și χρήματα (bani) argument pentru pledoaria sa : κτήματα γάρ ἐστι κτητά ὄντα καὶ χρήματα χρήσιμα ὄντα καὶ εἰς Χρησιν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρασχευασμένα. — Κτήματα și κτητά derivă din κτάομαι — a cîștiga ceva pentru sine, iar χρήματα, χρήσιμα și χρησις de la χράομαι — a fi de folos.

folosească să le folosească bine. 2. Unealta, dacă o folosești pentru meseria pentru care e făcută, este o unealtă de meseriaș; dar dacă n-o întrebuințezi în meseria ei, atunci are parte de neștiința ta și n-are nici o vină dacă nu-i folosită unde trebuie. 3. Tot așa și bogăția; este o unealtă. Poți să te folosești de ea în chip drept și atunci slujește dreptății; te folosești de ea în chip nedrept, atunci slujește nedreptății. Da, bogăția e făcută să slujească, nu să conducă. 4. Nu trebuie, dar, să dai vina pe bogăție; bogăția e nevinovată; nu e nici bună, nici rea; dar te poți folosi de ea și în bine și în rău, după cum vrei, și atunci vina cade pe tine. Minte omului este aceea care are în ea liberul arbitru și libertatea de a folosi într-un chip sau altul cele date lui de Dumnezeu.

5. Deci nu te despărți de averile tale; mai bine desparte-te de patimile sufletului tău, care nu-ți îngăduie să folosești spre mai bine averile tale, pentru a ajunge cumsecade și bun și pentru a te putea folosi bine de aceste averi. 6. În acest chip trebuie înțeleasă, dar, despărțirea de toate averile și vinderea tuturor lucrurilor. Domnul a spus acele cuvinte despre patimile sufletești.

15.1. Aș mai putea spune și aceasta: patimile sînt înăuntrul sufletului, iar averile în afară; iar dacă sufletul se folosește bine de averi, par bune și averile, dar dacă se folosește rău de ele, par și ele rele. Atunci Cel care a poruncit să ne despărțim de averi, de care poruncește să ne despărțim? De acelea pe care le dăm, dar rămîn încă în noi patimile sau mai degrabă de averile pe care le dăm și ajung folositoare? 2. Cel care se desparte de averea aceasta lumească își poate încă îmbogăți patimile, chiar cînd nu mai are nici o avere; că starea lui sufletească își împlinește lucrarea ei, sufocă gîndirea, o apasă și o arde cu poftele pe care starea lui sufletească le hrănește. Nu i-a fost dar, de nici un folos că a sărăcit de averi, pentru că s-a îmbogățit în patimi. 3. N-a aruncat patimile care trebuiau aruncate, ci averile, care sînt indiferente, nu-s nici bune, nici rele; a îndepărtat averile, de care se putea folosi, dar, prin lipsa averilor, a ajuns în el răutatea din sufletul lui. 4. Trebuia să se lepede de patimile care sînt vătămătoare, nu de averile care-i puteau fi de folos, dacă știa să le folosească bine. 5. Averile pe care le chivernisești cu chibzuință, cu înțelepciune și cu credință în Dumnezeu îți sînt de folos. Cele ce te vatămă, trebuie îndepărtate; dar nu te vatămă cele ce sînt în afara ta.

6. În acest chip vorbește Domnul de trebuința pe care o avem de cele ce sînt în afara noastră. Ne poruncește să ne depărțăm, nu de bunurile care ne întrețin viața, ci de patimile noastre, de bolile sufletești, care ne fac să ne folosim rău de aceste bunuri.

16.1. Bogăția patimilor este pentru toți aducătoare de moarte ; pierderea ei, mîntuitoare. De această bogăție trebuie să ne curățim sufletul, să avem adică sufletul sărac și gol de patimi, și așa să auzim pe Mîntuitorul, Care spune : «*Vino, de-Mi urmează Mie*» ⁴⁷. **2.** Că El este calea ⁴⁸ pentru cel curat cu inima ; dar la cel cu sufletul necurat harul lui Dumnezeu nu se duce ; și nu-i curat sufletul care-i bogat în pofte și în care se zămislesc gînduri desfrîinate și lumești.

3. Cel care are moșii, aur, argint și case și le socotește daruri ale lui Dumnezeu și cu ele slujește lui Dumnezeu Care i le-a dat spre mîntuirea oamenilor ; cel care știe că posedă aceste averi pentru frații săi mai mult decît pentru el ; cel care se socotește stăpîn peste averi, nu rob al lor, acela nu le poartă în sufletul său și nici nu-și mărginește viața la ele, ci este totdeauna gata să facă o faptă bună și dumnezeiască cu ele ; iar dacă vreodată ar trebui să se lipsească de ele poate îndura și pierderea lor cu inimă *netulburată*, așa cum îi era inima cînd avea averile. Ei bine acesta este cel fericit de Domnul, acesta este cel numit de El sărac cu duhul ⁴⁹, gata moștenitor al împărăției cerului, nu bogatul, care nu poate avea viața veșnică.

17.1. Cel care poartă, însă, în sufletul său bogăția, iar în inima lui are în locul Duhului lui Dumnezeu aurul sau moșia și-și mărește nemăsurat avuția și de fiecare dată o vede mai mare, cel care caută în jos și este legat cu lațurile lumii, că este pămînt și în pămînt va merge, cum poate să dorească și să se gîndească la împărăția cerurilor el, un om, care nu are în el inimă, ci moșii sau mine de aur și care neapărat va fi găsit în acelea pe care le-a ales ? Că «*unde este inima omului acolo-i și comoara lui*» ⁵⁰.

2. Domnul cunoaște două comori ; una bună : «*Om bun scoate din vistieria cea bună a inimii lui ceea ce este bună*» ⁵¹ ; alta rea : «*Om rău din vistieria cea rea scoate ceea ce este rău, că din prisosința inimii grădiește gura*» ⁵². **3.** Așadar, după cum la Domnul și la noi nu este numai o singură comoară, nu numai aceea care aduce pe neașteptate mare cîștig la găsirea ei, ci și a doua comoară fără cîștig, nedorită și păguboasă, tot așa și bogăția ; una este bună, alta este rea, că noi știm că bogăția și comoara nu sînt despărțite una de alta după natura lor. **4.** O bogăție trebuie dobîndită, că este de valoare ; o altă bogăție nu trebuie dobîndită, că este de lepădat. Tot așa și sărăcia ; este de fericit sărăcia

47. Mc., 10, 21.

48. In., 14, 6.

49. Mt., 5, 3.

50. Mt., 6, 21 ; Lc., 12, 34.

51. Lc., 6, 45 ; Mt., 12, 35.

52. Lc., 6, 45 ; Mt., 12, 35.

cea duhovnicească. 5. De aceea și Matei a adăugat : «*Fericți cei săraci*». Cum ? «*Cu duhul*» ⁵³ ; și iarăși : «*Fericți cei ce flămînzesc și însetează de dreptatea lui Dumnezeu*» ⁵⁴. Săracii care au o viață contrară acestora sînt niște ticăloși ; sînt lipsiți și de Dumnezeu și de avere pămîntească ; sînt oameni care n-au gustat dreptatea lui Dumnezeu.

18.1. Trebuie să judecăm, deci, cu multă chibzuință pe bogații despre care s-a spus că vor intra cu greu în împărăție ⁵⁵ ; nu trebuie judecați stingaci, nici grosolan, nici trupește. Că nu s-a spus așa. Mîntuirea nu atîrnă de cele ce sînt în afara noastră, de bogățiile noastre ; nici dacă acestea sînt multe, nici dacă sînt puține, sau mici sau mari, sau cu slavă, sau fără slavă, sau cu cinste sau fără cinste ; mîntuirea atîrnă de virtutea sufletului, de credință, de nădejde, de dragoste ⁵⁶, de iubirea de frați, de cunoștință, de bunătate, de smerenie. Răsplata acestora este mîntuirea. 2. Că nu pentru frumusețea trupului dobîndește cineva viața veșnică sau o pierde, pentru că nu e frumos ; dimpotrivă, va avea viața veșnică cel care a folosit în chip curat și după voia lui Dumnezeu trupul care i-a fost dat și va pieri cel care strică templul lui Dumnezeu ⁵⁷. 3. Poate cineva să fie urît și să se desfrîneze ; și dimpotrivă, să fie frumos și să trăiască în cumințenie. Nici puterea și nici mărimea trupului nu aduc viața veșnică ; nici lipsa mădulelor nu duce la pieire ; ci sufletul, care se folosește de ele, aduce fie viața veșnică, fie pieirea. 4. «*Suferă, spune Domnul, cînd ești lovit peste obraz !*» ⁵⁸. Această poruncă o poate împlini cel puternic și sănătos ; dar un slăbănog, care nu se poate stăpîni, calcă porunca. 5. Tot așa pe un om lipsit de toate, pe un om, care nu are cu ce trăi, îl poți vedea beat din pricina poftelor sale, iar pe un om bogat, cu multe averi îl poți vedea înfrînat, sărac în plăceri, credincios, înțelept, curat, cumpătat. 6. Cînd e vorba de viața veșnică trebuie să știe că sufletul și virtutea, care se nasc în el, ele mai cu seamă și mai întîi, aduc mîntuirea ; păcatul aduce moartea. Deci este cu totul limpede că sufletul se mîntuie, cînd este sărac în patimile acelea de care este stricat cineva din pricina bogăției ; și moare, cînd este bogat în acele patimi, pe care le aduce cu sine bogăția. 7. Să nu căutăm, dar, în altă parte cauza felului în care ne vom sfîrși viața, decît în starea și dispozițiile sufletului nostru : dacă sufletul nostru a ascultat de Dumnezeu și a fost curat sau dacă a călcat poruncile și și-a adunat păcat lîngă păcat.

53. Mt., 5, 3.

54. Mt., 5, 6.

55. Mc., 10, 23.

56. 1 Cor., 13, 13.

57. 1 Cor., 3, 17.

58. Lc., 6, 29 ; Mt., 5, 39.

19.1. Aşadar, drept vorbind, bogat cu adevărat este omul care-i bogat în virtuţi, omul care poate să se folosească de ele cu cuvioşie şi cu credinţă în orice situaţie s-ar găsi ; rău cu adevărat este bogatul, care se îmbogăţeşte după trup, care-şi mută viaţa veşnică în averile cele din afară de el, care trec şi se strică, care sînt cînd ale unuia, cînd ale altuia, iar la sfîrşit ale nimănui. **2.** Şi iarăşi la fel ; este şi un sărac curat la suflet şi un alt sărac rău, care în chip fals poartă numele de sărac ; unul este sărac după duh, ceea ce-i este propriu ; altul este sărac după lume, ceea ce-i este străin.

3. Cel care nu-i sărac după duh, dar este bogat după Dumnezeu, zice celui care nu-i sărac după lume, dar este bogat în patimi : desparte-te de averile străine, care sînt în sufletul tău, pentru ca, ajungînd curat cu inima, să vezi pe Dumnezeu ⁵⁹, cu alte cuvinte : să poţi intra în împărăţia cerurilor.

— **4.** Şi cum să te desparţi de averi ?

— Vînzîndu-le ! ⁶⁰.

— Ce dar ? Să iei bani în locul averilor ? Să schimbi o bogăţie cu altă bogăţie, să prefaci în argint averea care se vede ?

— De loc ! **5.** Ci în locul bogăţiilor de mai înainte din sufletul tău, pe care doreşti să ţi-l mîntui, bagă altă bogăţie, care îndumnezeieşte, care-ţi dă viaţă veşnică, dispoziţiile sufleteşti, care împlinesc poruncile dumnezeieşti, pentru care vei cîştiga plată şi cinste, mîntuire continuă şi veşnică nemurire. **6.** Aşa îţi vinzi bine averile cele multe, cele de prisos, cele care îţi închid cerurile, schimbîndu-le cu cele care pot să te mîntuiască. Pe acelea să le aibă cei săraci trupeşte, cei care au nevoie de ele ; tu, însă, schimbîndu-le cu bogăţia cea duhovnicească, vei avea comoară în ceruri ⁶¹.

20.1. Omul care a venit la Domnul, omul cel cu multe averi, cel care a împlinit toate poruncile legii, n-a înţeles cuvintele Domnului cum trebuia ; n-a înţeles că acelaşi om poate fi şi sărac şi bogat ; poate avea şi averi şi poate să nu le aibă ; poate să se folosească de lume şi poate să nu se folosească ; de aceea a plecat trist şi amărît ⁶². A părăsit drumul vieţii veşnice, pe care o dorea numai, dar n-o putea dobîndi. Şi-a făcut cu neputinţă ceea ce era greu. **2.** Da, era greu ca sufletul lui să nu fie cuprins şi orbit de înfăţişările plăcute ale bogăţiei, pe care o avea, şi de farmecele ei minunate ; dar nu era cu neputinţă să dobîndească cu ele mîntuirea, dacă şi-ar fi mutat sufletul de la bogăţia cea materială.

59. Mt., 5, 8.

60. Mc., 10, 21 ; Mt., 19, 21 ; Lc., 18, 22.

61. Mc., 10, 21 ; Mt., 19, 21 ; Lc., 18, 22.

62. Mc., 10, 22 ; Mt., 19, 22 ; Lc., 18, 23.

la cea spirituală, despre care ne învață Dumnezeu și dacă ar fi știut să se folosească cu judecată și spre binele lui de bunurile, care, în sinea lor, nu sînt nici bune, nici rele, dacă ar fi știut să se folosească de ele ca unul care voia să se îndrepte spre viața cea veșnică.

3. Chiar ucenicii lui Hristos la început s-au spăimîntat și s-au minunat ⁶³.

— Ce au auzit oare ? Aveau oare și ei multe averi ? Dar ei de mult le părăsiseră ; părăsiseră plasele, undițele și toate uneltele de pescuit, dealtfel singura lor avere. Pentru ei, dar, spun ucenicii cu temă : *«Cine poate să se mîntuiască ?»* ⁶⁴.

4. Ei, ca ucenici, au auzit bine cele spuse de Domnul, parabolic și neclar ; au simțit adîncimea cuvintelor Lui. 5. Pentru că nu aveau nici o avere, erau cu bune nădejdi pentru mîntuirea lor ; dar pentru că știau că nu s-au lepădat desăvîrșit de patimi — că abia ajunseseră ucenici, că fuseseră luați de curînd de Mîntuitorul lîngă El — de aceea mai mult se spăimîntau și nu erau mai puțin deznădăjduiți de mîntuirea lor decît cel cu multe averi, cel înlănțuit complet de avuția lui, pe care a preferat-o în locul vieții veșnice. 6. Se cuvenea negreșit ca ucenicii să fie cuprinși de frică, odată ce auziseră că este alungat din împărăția cerurilor la fel și cel cu multe averi, dar și cel plin de patimi, de care și ucenicii erau bogați. Că mîntuirea este a aceloră fără de patimi, a celor curați la suflet.

21.1. Și Domnul le răspunde ucenicilor : *«Ceea ce este cu neputință la oameni este cu putință la Dumnezeu»* ⁶⁵. Aceste cuvinte sînt iarăși pline de mare înțelepciune ! Da, omul care se străduiește și se ostenește de unul singur nu poate scăpa de patimi ; este, însă, evident, că, dacă dorește cu înfocare să scape de patimi și se nevoiește, biruie cu adaosul puterii lui Dumnezeu. 2. Că Dumnezeu vine în ajutorul sufletelor care au voință ; dar dacă sufletele părăsesc rîvna, atunci și Duhul lui Dumnezeu, care le-a fost dat, se depărtează. Dumnezeu nu silește pe cei care nu vor să se mîntuiască ; dar dă har celor care voiesc mîntuirea. 3. Nu este a celor ce dorm și a celor lipsiți de voință împărăția lui Dumnezeu, ci *«cei silnici o răpesc»* ⁶⁶. Această singură silnicie este bună : să silești pe Dumnezeu și să răpești de la Dumnezeu viața veșnică ; iar Dumnezeu cunoaște pe cei care se țin de el în chip silnic, dar, mai bine spus, cu tărie, și le împlinește voia ; că se bucură Dumnezeu, cînd este biruit în acest chip.

63. Mc., 10, 26 ; Mt., 13, 25.

64. Mc., 10, 26 ; Mt., 19, 25.

65. Mt., 10, 27 ; Mt., 19, 26 ; Lc., 18, 27.

66. Mt., 11, 12.

4. Când a auzit aceste cuvinte, fericitul Petru, cel ales, cel deosebit, primul dintre ucenici, singurul pentru care Mîntuitorul a plătit dajdie — că a plătit dajdie numai pentru Petru și pentru El ⁶⁷ — a sărit și a luat cuvîntul. 5. Și ce a spus ? A spus : *«Iată, noi am lăsat toate și Ți-am urmat Ție !»* ⁶⁸. Dar dacă Petru prin cuvîntul «toate» înțelege averea lui, atunci se laudă, că el a lăsat, după cum spune proverbul, o avere de patru oboli ⁶⁹ ; și, fără să-și dea seama, spune că averea lui are aceeași valoare ca împărăția cerurilor. 6. Iar dacă, așa după cum spuneam mai înainte, apostolii au aruncat de pe ei vechile averi spirituale și bolile sufletești și au mers pe urmele Învățătorului lor, atunci ei s-au alăturat celor înscrși în ceruri ⁷⁰. 7. Că asta înseamnă într-adevăr a urma pe Mîntuitorul : a fi fără de păcat și desăvîrșit ca El, a-ți împodobi sufletul după El, ca și cum te-ai uita într-o oglindă, a-ți pune în rînduială sufletul și a rîndui la fel, prin toate, pe toate cele ale tale.

22.1. *«Iar Iisus răspunzînd, a zis: Amin grăiesc vouă, cel care va lăsa cele ale sale și părinți și frați și averi pentru Mine și pentru Evanghelia Mea va primi însutit»* ⁷¹.

2. Dar nici acest cuvînt să nu ne tulbure, nici altul încă și mai greu, spus în alte cuvinte ale Evangheliei : *«Cel care nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe copiii săi, ba încă și sufletul său, nu poate fi ucenic al Meu»* ⁷². 3. Că Dumnezeuul păcii, Cel Care a poruncit să iubim chiar pe dușmanii noștri ⁷³, nu aduce ură și vrajbă între cei care se iubesc cel mai mult. 4. Iar dacă trebuie să iubim pe dușmanii noștri, apoi de la aceia, mergînd în sus prin analogie trebuie să iubim și pe cei care ne sînt cei mai apropiați ; iar dacă trebuie urîți cei de un sînge cu noi apoi, pogorînd cuvîntul, ar trebui urîți cu mult mai mult dușmanii și astfel s-ar putea spune că cele două porunci ale Mîntuitorului se anulează reciproc. 5. Dar nu se anulează cituși de puțin ; cel care nu se răzbună pe dușman și nici nu cinstește pe tatăl său mai mult decît pe Hristos, acela face și una și alta cu același gînd, cu aceeași dispoziție sufletească și cu aceeași intenție. 6. Într-un caz, curmă ura și facerea de rău, în celălalt caz, curmă timiditatea față de cei de același sînge, dacă aceștia îi vatămă mîntuirea. 7. Dacă tatăl sau fiul sau fratele cuiva este necredincios și sînt piedică pentru mîntuire și obstacol spre viața cea de sus,

67. Mt., 17, 27.

68. Mc., 10, 28.

69. Un obol era a șasea parte dintr-o drahmă antică, 15 centime.

70. Lc., 10, 20 ; Evr., 12, 23.

71. Mc., 10, 29—30.

72. Lc., 14, 26.

73. Mt., 5, 44 ; Lc., 6, 27, 35.

cu aceia să nu fie de acord, nici să fie de aceeași părere cu ei, ci să pună capăt rudeniei trupesti din pricina dușmăniei duhovnicești.

23.1. Socotește lucrul acesta un proces în litigiu. Închipuie-ți că tatăl tău stă lângă tine și-ți spune : *«Eu te-am născut și te-am crescut, ascultă-mă și nu mă supăra ! Nu mai asculta de legea lui Hristos !»* și altele cite îți poate spune un om hulitor și mort cu firea. **2.** Pe de altă parte, ascultă ce-ți spune și Mîntuitorul : *«Eu te-am născut din nou ⁷⁴ pe tine, care ai fost născut rău de lume spre moarte ; te-am eliberat, te-am vindecat, te-am răscumpărat. Eu îți voi da viață fără de sfîrșit, viață veșnică ⁷⁵, mai presus de lume. Eu îți voi arăta chipul lui Dumnezeu, Tatăl cel bun ⁷⁶. Să nu-ți numești tată pe pămînt ⁷⁷. Morții să-și îngroape morții lor, iar tu urmează Mie ⁷⁸.* **3.** Te voi ridica la odihnă și la desfătarea bunătăților celor nespuse ⁷⁹ și negrăite, *pe care nici ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit și nici la inima oamenilor nu s-au suit ⁸⁰, spre care doresc îngerii să privească ⁸¹ și să vadă acele bunătăți pe care Dumnezeu le-a pregătit sfinților și fiilor, care îl iubesc pe El ⁸².* **4.** Eu, Cel Care te hrănesc, M-am dat pe Mine însumi pîine, din care gustînd cineva să nu mai moară ⁸³ ; zilnic M-am dat băutură a nemuririi. Eu sînt dascălul unor învățători mai presus de ceruri. Pentru tine am dus lupta împotriva morții. Eu am plătit moartea ta, cu care erai dator pentru păcatele tale de mai înainte și pentru necredința ta în Dumnezeu». **5.** Auzind, dar, aceste cuvinte și de la unul și de la altul, judecă-te pe tine însuși și dă singur sentința cu privire la mîntuirea ta

De ți-ar grăi la fel fratele tău, fiul tău, soția ta, oaricare altul, înaintea tuturor, în tine Hristos să fie biruitorul. Că El pentru tine luptă !

24.1. Vrei să fii stăpînul averilor tale ? Spune-o ! Și Hristos nu te desparte de averie ; Domnul nu este invidios. Vezi, însă, că te biruie averile și te stăpînesc ? Lasă-le, aruncă-le, urăște-le, leapădă-te de ele, fugi ! **2.** Dacă ochiul tău te smintește, scoate-l ! Că e mai bine să dobîndești cu un singur ochi împărăția lui Dumnezeu decît amîndoi ochii focul. Dacă te smintește mîna ta sau piciorul tău, taie-le ⁸⁴. Dacă te smin-

74. 1 Pt., 1, 3.

75. In., 10, 28.

76. In., 14, 8—11.

77. Mt., 23, 9.

78. Mt., 8, 22 ; Lc., 9, 60.

79. 2 Cor., 12, 4.

80. 1 Cor., 2, 9.

81. 1 Pt., 1, 12.

82. 1 Cor., 2, 9.

83. In., 6, 50—51.

84. Mt., 5, 29—30 ; Mc., 9, 43, 45, 47.

tește sufletul tău, urăște-l ⁸⁵. Dacă se pierd aici pe pământ de dragul lui Hristos, se vor mintui dincolo ⁸⁶.

25.1. Aceeași explicație să o dai și cuvintelor care urmează : «*La ce folos să ai acum, în acest timp cu prigoane, țarini, averi, case și frați ?*» ⁸⁷.

2. Hristos n-a chemat la viața veșnică pe cei care nu aveau averi, pe cei care erau fără casă, pe cei care nu aveau frați, ci a chemat și pe bogați cum am spus mai înainte ⁸⁸, a chemat și pe frați la fel : pe Petru cu Andrei, pe Iacov cu Ioan, fiii lui Zevedeu ; dar erau de acord unii cu alții și de acord și cu Hristos.

3. Hristos exclude să aibă cineva pe fiecare din acestea «*cu prigoane*». Este o prigoană care vine asupra oamenilor sau din dușmănie sau din invidie sau din dragostea de câștig ; sau sînt prigonii cei credincioși din lucrarea diavolească. 4. Dar cea mai cumplită prigoană este cea dinăuntru omului ; această prigoană pornește în fiecare om din sufletul lui, cînd sufletul îi este stricat de poftă fără de Dumnezeu, de tot felul de plăceri, de nădejdi deșarte, de visuri pline de stricăciune, cînd sufletul dorește tot mai mult, cînd este tulburat și arde de dragoste sălbatică, cînd este înțepat pînă la sînge, ca de niște țepuși, ca de tăuni, de patimile care sînt în el și-l împing spre strădanii nebunești, făcîndu-l să-și piardă nădejdea în viața veșnică și să disprețuiască pe Dumnezeu. 5. Această prigoană, mai grea și mai cumplită, pornită dinăuntru omului, este neconținut împreună cu el, iar cel prigonit nu poate scăpa de ea ; poartă în el pretutindeni dușmanul. 6. La fel, focul care vine din afară lucrează încercare ⁸⁹, dar focul care vine dinăuntru pricinuieste moarte ; războiul dinafară se termină ușor, dar războiul din suflet ține pînă la moarte. 7. Dacă ai avere materială, dacă ai frați de sînge și alte zăloage, dar ai în tine o prigoană ca aceasta, părăsește toată posesiunea acestora care sînt spre răul tău și adu pace în sufletul tău ! Eliberează-te de prigoana cea îndelungată, întoarce-te de la acelea către Evanghelie, preferă în locul tuturor pe Mintuitorul, apărătorul tău, mîngietorul sufletului tău, stăpînul vieții celei nesfîrșite. 8. Că «*cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice*» ⁹⁰ ; în timpul de acum totul moare repede și e nesigur, iar «*în veacul ce va să fie este viață veșnică*» ⁹¹.

85. Lc., 14, 26.

86. Mc., 8, 35 ; Mt., 10, 39 ; 16, 25 ; Lc., 17, 33.

87. Mc., 10, 30.

88. Vezi mai sus : 13, 5.

89. 1 Cor., 3, 13 ; Rom., 5, 4 ; 1 Pt., 4, 12.

90. 2 Cor., 4, 18

91. Mc., 10, 30.

26. 1. «Cei dintâi vor fi pe urmă și cei de pe urmă întâi» ⁹². Cuvintele acestea au multe înțelesuri și în ce privește semnificația lor alegorică și în ce privește explicația lor. Dar acum nu e nevoie să cercetăm lucrul acesta. Ele nu se referă numai la cei cu multe averi, ci în general la toți oamenii care cred. Să lăsăm dar acum asta !

2. În ce privește, însă, problema care ne stă în față, socot că aceste cuvinte nu sînt întru nimic mai prejos de cele ce vă spuneam, că Mîntuitorul în nici un chip n-a exclus din împărăția Sa pe bogați din pricina bogăției lor și din pricina averii din jurul lor și nici nu le-a închis mîntuirea, dacă ar putea și ar voi să se supună poruncilor lui Dumnezeu, să prefere în locul bunurilor trecătoare viața veșnică și să privească țintă la Domnul, uitîndu-se ca la semnalele unui bun conducător de corabie, ca să vadă ce voiește, ce poruncește, ce anunță, ce semnal le dă, unde și din care parte le poruncește să arunce ancora.

3. Ce nedreptate a săvîrșit cineva, dacă, înainte de a crede în Dumnezeu, a fost chibzuit și econom și a adunat destulă avere ? * 4. Dacă din pricina nașterii, fără voia sa, din niște oameni bogați este exclus de la viața veșnică, atunci este mai mult nedreptățit de Dumnezeu, Care i-a dat viață, pentru că l-a învrednicit de bunătățile acestea trecătoare, dar îl lipsește de viața veșnică.

5. Și apoi, în general vorbind, pentru ce mai era nevoie să scoată Dumnezeu din pămînt bogăție, dacă bogăția aduce și pricinuieste moarte ? 6. Dar dacă cineva este în stare să îngenunche în adîncul sufletului său dorința de stăpînire a averilor, dacă judecă cu măsură, dacă e înțelept, dacă caută numai pe Dumnezeu, dacă respiră pe Dumnezeu și trăiește împreună cu Dumnezeu, omul acela este sărac față de porunci, este liber, nu-i biruit de bogăție, nu-i bolnav din pricina bogăției și nici rănit de ea. 7. Dar dacă nu, mai iute va intra cămila prin urechile acului decît un bogat ca acesta în împărăția lui Dumnezeu ⁹³.

8. Să fie notat aici și un gînd mai înalt, anume, cămila care trece prin calea cea strîmtă și îngustă ⁹⁴ și o ia înaintea bogatului. Explicarea acestor cuvinte de taină ale Mîntuitorului le poți cunoaște din lucrarea : Despre principii și teologie.

27. 1. În primul loc să se arate ce vrea să spună această comparație și pentru ce s-a spus. Să învețe bogații că nu trebuie să-și neglijeze mîntuirea lor, ca și cum ar fi mai dinainte osîndiți, nici nu trebuie să con-

92. Mc., 10, 31.

* Sau, mai mult decît atît, ce vină poate avea cineva, dacă de la început, datorită soartei date de Dumnezeu s-a născut în casa unor oameni bogați, de neam mare, cu multe bogății și averi ?

93. Mc., 10, 25.

94. Mt., 7, 14.

damne bogăția ca pe un dușman și vrăjmaș al vieții veșnice, ci trebuie să afle în ce chip trebuie folosită averea și în ce chip trebuie dobândită viața veșnică. 2. Pentru că nu trebuie negreșit să piară cineva, temîndu-se că este bogat și nici negreșit să aibă îndrăznirea că se mîntuie, întemeiat pe credința că se va mîntui ; de aceea haide să cercetăm ce nădejde le dă bogaților și cum li se poate garanta că vor dobîndi ceea ce nu este de nădăjduit și cum pot dobîndi ceea ce este de nădăjduit.

3. Cînd Învățătorul a fost întrebat care dintre porunci este cea mai mare, a răspuns : «*Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din tot sufletul tău și din toată puterea ta*» ⁹⁵. Mai mare decît aceasta nu este nici o altă poruncă ; și pe bună dreptate. 4. Da, pentru că această poruncă vorbește de Primul, de Cel mai mare, de Însuși Dumnezeu, Tatăl nostru, prin Care s-au și făcut și sînt toate și în Care se vor reîntoarce toate cele care se vor mîntui ⁹⁶. 5. Așadar, pentru că am fost iubiți de El mai înainte ⁹⁷ și pentru că de la El am primit viața, n-ar fi drept să avem pe cineva mai mare și mai de cinste ; de aceea să-l dăm numai acest mic dar pentru harurile foarte mari pe care le-am primit, că altceva nu putem găsi pentru a-L răsplăti pe Dumnezeu, Care este desăvîrșit și nu are lipsă de nimic, de la Care primim nemurirea, pentru că am iubit pe Tatăl cu toată tăria și puterea noastră. Cu cît iubește cineva mai mult pe Dumnezeu, cu atît mai mult pătrunde înlăuntrul lui Dumnezeu.

28. 1. A doua poruncă, care vine la rînd, a spus Domnul, dar cu nimic mai mică decît cea dintîi, este porunca : «*Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*» ⁹⁸. Dar pe Dumnezeu mai presus decît pe tine însuși. 2. Iar cînd unul, care vorbea cu El, L-a întrebat : «*Cine este aproapele meu?*» ⁹⁹, n-a definit «*aproapele*» așa cum îl înțelegeau iudeii, adică pe omul înrudit prin sînge, nici pe cel din aceeași patrie, nici pe prozelit, la fel nici pe cel tăiat împrejur, nici pe cel care se folosește de una și aceeași lege, 3. ci a adus vorba de unul care se cobora din Ierusalim la Ierihon ; și-l înfățișează pe acesta atacat de tîlhari, căzut pe cale, pe jumătate mort, trecut cu vederea de preot, nebăgat în seamă de levit, dar miluit de un samaritean disprețuit și afurisit de toți ; acesta n-a trecut cu nepăsare pe lângă el ca ceilalți, ci a venit pregătît cu cele de care avea nevoie cel primejduit, cu vin, cu untdelemn, cu fese de legat rănile, cu animal de povară, cu plată pentru hangiu, una pe care i-a dat-o atunci iar alta pe care i-a făgăduit-o la întoarcere ¹⁰⁰. 4. Și Dom-

95. Mc., 12, 30.

96. Rom., 11, 36.

97. 1 In., 4, 19.

98. Mc., 12, 31.

99. Lc., 10, 29.

100. Lc., 10, 30—35.

nul l-a întrebat : «Care din aceştia a fost aproapele celui care a suferit acele necazuri cumplite?» ¹⁰¹ ; iar cînd acela l-a răspuns : «Cel care a avut milă de el», Domnul i-a spus : «Şi tu, dar, mergînd, fă la fel» ¹⁰². Pentru că din dragoste odrăsleşte facerea de bine.

29.1. În amîndouă poruncile Domnul porunceşte dragostea ; dar în ordinea lor a făcut o deosebire : în primul loc este dragostea, care se ridică spre Dumnezeu, în al doilea loc dragostea care se îndreaptă către aproapele. 2. Şi cine altul poate fi aproapele nostru decît Mîntuitorul ? Sau cine ne-a miluit mai mult, decît Mîntuitorul, pe noi care eram aproape omoriţi de stăpînitorii întinericului ¹⁰³ ; pe noi , care eram cu multe răni, cuprinşi de frică, de poftă, de urgii, de supărări, de înşelăciuni şi plăceri ? 3. Singurul doctor al acestor răni este numai Iisus, Cel Ce a tăiat desăvîrşit din rădăcină patimile, nu ca legea, care tăia doar urmările patimilor, fructele sadurilor rele, ci a pus securea Lui la rădăcina răutăţii ¹⁰⁴. 4. Mîntuitorul este «vinul» ¹⁰⁵, sîngele cel din via lui David ¹⁰⁶, care s-a vărsat peste sufletele noastre rănite ; El este «untdelemnul» ¹⁰⁷, mila din inima Tatălui, pe care ne-a adus-o şi s-a revărsat cu prisosinţă peste noi ; El a arătat «feşile» ¹⁰⁸ cele de nedezlegat ale sănătăţii şi mîntuirii : dragostea, credinţa şi nădejdea ¹⁰⁹ ; El a poruncit îngerilor şi începătorilor şi puterilor să ne slujească ¹¹⁰ cu mare plată ¹¹¹, că şi ei vor fi eliberaţi de deşertăciunea lumii la descoperirea slavei fiilor lui Dumnezeu ¹¹². 5. Pe Acesta trebuie să-L iubeşti la fel ca pe Dumnezeu. Şi iubeşte pe Hristos Iisus cel care face voia Lui şi-I păzeşte poruncile Lui ¹¹³. 6. Că «nu tot cel ce-Mi zice : Doamne, Doamne, va intra în împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu» ¹¹⁴ ; şi : «Pentru ce-Mi spuneţi : Doamne, Doamne şi nu faceţi cele ce vă spun Eu?» ¹¹⁵ ; şi : «Feri-ciţi sînteţi voi care vedeţi şi auziţi acelea pe care nici dreptii, nici profeţii nu le-au văzut, nici nu le-au auzit» ¹¹⁶, dacă faceţi cele ce vă spun Eu.

101. *Lc.*, 10, 36.

102. *Lc.*, 10, 37.

103. *Ef.*, 6, 12.

104. *Mt.*, 3, 10 ; *Lc.*, 3, 9.

105. *Lc.*, 10, 34.

106. *Rom.*, 1, 3 ; 2 *Tim.*, 2, 8.

107. *Lc.*, 10, 34.

108. *Lc.*, 10, 34.

109. 1 *Cor.*, 13, 13.

110. *Evr.* 1, 14.

111. *Lc.*, 10, 35.

112. *Rom.*, 8, 19—21.

113. *In.*, 14, 15, 23.

114. *Mt.*, 7, 21.

115. *Lc.*, 6, 46.

116. *Mt.*, 13, 16—17.

30. 1. Pe primul loc, așadar, se află cel care-L iubește pe Hristos ; pe al doilea loc, cel care cinstește și are grijă de cei ce cred în Hristos. Că binele pe care-l faci unui ucenic al lui Hristos, Domnul îl socotește ca fiind făcut pentru El și și-l face al Său. **2.** «*Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, moșteniți împărăția gătită vouă de la întemeierea lumii ; că am flămînzit și Mi-ați dat să mînc ; am însetat și Mi-ați dat să beau ; străin am fost și M-ați primit ; gol am fost și M-ați îmbrăcat ; bolnav am fost și M-ați cercetat ; în temniță am fost și ați venit la Mine*». **3.** Atunci li vor răspunde dreptii zicînd : «*Doamne, cînd Te-am văzut flămînd și Te-am hrănit sau însetat și Ți-am dat să bei ? Și cînd Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat ? Sau cînd Te-am văzut bolnav și Te-am cercetat ? Sau în temniță și am venit la Tine?*». **4.** Răspunzînd Împăratul le va zice lor : «*Amin zic vouă, întrucît ați făcut unuia din acești frați ai Mei mai mici, Mie Mi-ați făcut*» ¹¹⁷. **5.** Și iarăși, dimpotrivă îi aruncă în foc pe cei care n-au dat aceste ajutoare celor mai mici, pentru că Lui nu I-au dat ¹¹⁸. **6.** Iar în altă parte zice : «*Cel care nu vă primește pe voi, de Mine se leapădă*» ¹¹⁹.

31.1. Pe aceștia Domnul îi numește și fii ¹²⁰ și copii ¹²¹ și prunci ¹²² și prieteni ¹²³ și mici ¹²⁴, pentru că aici pe pămînt sînt mici față de viitoarea lor măreție de sus. «*Să nu disprețuiți, spune Domnul, pe vreunul din aceștia mici, că îngerii lor văd pururea fața Tatălui Meu, Care este în ceruri*» ¹²⁵. **2.** Și în alt loc : «*Nu te teme, turmă mică ! Că vouă a binevoit Tatăl să vă dea împărăția*» ¹²⁶ cerurilor. **3.** Tot astfel, Domnul spune, că cel mai mic din împărăția cerurilor, adică ucenicul Lui, este mai mare decît Ioan, cel mai mare dintre cei născuți din femei ¹²⁷. **4.** Și iarăși : «*Cel ce primește pe un drept sau pe un prooroc în nume de drept sau prooroc, va primi plata acelora ; iar cel care va da unui ucenic în nume de ucenic, un pahar cu apă rece, nu-și va pierde plata sa*» ¹²⁸. Așadar chiar această singură faptă nu-și pierde plata sa.

5. «*Faceți-vă prieteni cu bogăția nedreaptă, ca, atunci cînd va lipsi, să vă primească în corturile cele veșnice*» ¹²⁹. **6.** Domnul arată prin aceste

117. Mt., 25, 34—40.

118. Mt., 25, 41—46.

119. Mt., 10, 40 ; Lc., 10, 16.

120. Mc., 10, 24.

121. In., 21, 5.

122. Mt., 11, 25.

123. Lc., 12, 4 ; In., 15, 14—15.

124. Mt., 10, 42.

125. Mt., 18, 10.

126. Lc., 12, 32.

127. Mt., 11, 11 ; Lc., 7, 28.

128. Mt., 10, 41—42.

129. Lc., 16, 9.

cuvinte că orice avuție, pe care o ține cineva pentru el însuși și nu o pune în comun celor nevoiași, este în chip firesc nedreaptă; dar este cu puțință ca el, din această bogăție nedreaptă, să săvârșească și vreo faptă dreaptă și mintuitoare, să aline adică lipsurile și durerile unuia din cei care au cort veșnic la Tatăl.

7. Observă mai întâi că Domnul nu ți-a poruncit să te lași rugat de cei care sînt în nevoi, nici să aștepti ca ei să te deranjeze, ci îți poruncește ca tu să cauți pe cei care au nevoie să fie ajutați și sînt vrednici ucenici ai Mîntuitorului. 8. Bun este și cuvîntul apostolului: «*Pe dătătorul de bună voie îl iubește Dumnezeu*»¹³⁰, pe cel care se bucură cînd dă și nu se zgîrcește cînd seamănă, ca să nu secere tot așa¹³¹, pe cel care face comune averile sale fără să cîrtească¹³², fără să facă deosebire și fără să se mîhnească; aceasta este o facere de bine cu adevărat curată. 9. Dar mai bun decît cuvîntul apostolului este cuvîntul Domnului, spus în alt loc: «*Oricui cere de la tine dă-i!*»¹³³. O dragoste ca aceasta de a dărui este proprie numai lui Dumnezeu. Dar mai presus de tot ce este dumnezeiesc este sfatul dat de Domnul¹³⁴ de a nu aștepta măcar să ți se ceară, ci de a căuta pe cel care este vrednic să primească binefacerea, ca apoi să ți se rînduiască o plată atît de mare: cortul cel veșnic.

32. 1. Ce frumoasă neguțătorie! Ce dumnezeiesc tîrg! Cumperi nemurirea cu bani! Dai cele pieritoare din lumea aceasta și primești în schimbul lor locuință veșnică în ceruri.

2. Du-te, bogatule, dacă ești înțelept, la acest îarmaroc! Iar dacă e nevoie cutreieră tot pămîntul, nu te teme de primejdii și de oboseli, cînd e vorba, ca aici pe pămînt, să cumperi împărăția cerească! **3.** Pentru ce te bucură atîta pietrele strălucitoare, smaraldele și casa, care sînt sau hrană focului sau jucării ale timpului sau o nimica în fața cutremurului sau silniciei tiranului? **4.** Dorește să locuiești în ceruri, dorește să împărățești cu Dumnezeu? Împărăția aceasta ți-o va da un om care vine la tine sub chipul lui Dumnezeu¹³⁵. Acela a luat aici puțin, dar dincolo te va face împreună-locuitor pentru toate veacurile. **5.** Roagă-l să ia! Grăbește-te, nevoiește-te, teme-te ca nu cumva să te refuze! Că Domnul nu i-a poruncit lui să ia, ci ție să dai. **6.** Domnul n-a spus: «dă» sau «oferă» sau «fă bine» sau «ajută», ci: «*Fă-ți prieteni*»¹³⁶; iar prieten nu ți-l faci pe cel căruia îi dai o singură dată, ci pe cel căruia îi dai

130. 2 Cor., 9, 7.

131. 2 Cor., 9, 6.

132. Fil., 2, 14.

133. Lc., 6, 30.

134. În cuvîntele: «*Faceți-vă prieteni din bogăția nedreaptă*».

135. Mt., 25, 40.

136. Lc., 16, 9.

toate înlesnirile și pe care îl ai îndelungată vreme lângă tine. Da, nici credința, nici dragostea, nici răbdarea nu țin o singură zi, ci «*cel care rabdă pînă la sfîrșit, acela se va mîntui*» ¹³⁷.

— 33. 1. Dar cum poate un om să dea acestea ?

— Nu le dă el, ci Domnul le dă pentru prețuirea pe care o are pentru acel om, pentru dragostea ce i-o poartă, pentru prietenia cu el. Că spune Domnul : «*Voi da nu numai prietenilor Mei, ci prietenilor prietenilor Mei*» ¹³⁸.

— 2. Și cine este acest prieten al lui Dumnezeu ?

— Nu hotărî singur, cine merită și cine nu merită ! Se poate să greșești cînd judeci valoarea cuiva ! Pentru că te îndoiești din pricina neștiinței, e mai bine să faci bine și celor care nu merită pentru cei care merită, decît ferindu-te să dai celor mai puțin buni, să nu ajuți nici pe cei ce merită. 3. Că din grija ta și din dorința de a cerceta pe cei care merită și pe cei care nu merită să primească ajutorul tău, este cu puțință. să treci cu vederea chiar pe unii care sînt iubiți de Dumnezeu ; iar pentru această faptă pedeapsa este osînda în focul cel veșnic ; dar dacă ești hotărît să dai fără alegere tuturor celor care au nevoie, atunci neapărat se va găsi și unul din cei care pot fi mîntuiți de Dumnezeu. 4. Așadar, «*nu judeca, ca să nu fii judecat*» ¹³⁹ ; *cu ce măsură vei măsura, cu aceea ți se va măsura* ¹⁴⁰ ; *măsură bună, îndesată, clătinată și cu vîrf* ¹⁴¹ *ți se va da ție*». 5. Deschide, dar, inima ta tuturor celor care au fost înscrși ca ucenici ai lui Dumnezeu ¹⁴². Nu te uita cu dispreț la trupul lor și nici să nu fii fără purtare de grijă față de vîrsta lor ; nici dacă-i sărac sau prost îmbrăcat, urît la față sau slăbit de boală ; aceasta să nu te facă să te scîrbești de sufletul lui și să-i întorci spatele ! 6. Trupul este o formă cu care sîntem îmbrăcați, un pretext al drumului nostru în lume, ca să putem intra în această școală obștească ; dar înlăuntrul trupului locuiește ascuns Tatăl și Fiul Lui, Care a murit pentru noi și a înviat cu noi ¹⁴³.

34. 1. Această formă văzută înșeală moartea și pe diavol ; că bogăția și frumusețea dinlăuntrul trupului sînt nevăzute de ei. Moartea și

137. Mt., 10, 22.

138. Cuvinte necunoscute ale Domnului.

139. Mt., 7, 1.

140. Mt., 7, 2.

141. Lc., 6, 38.

142. Adică : tuturor creștinilor.

143. Adică : cu trupul nostru omenesc.

diavolul se înfurie împotriva trupului, pe care-l disprețuiesc, socotindu-l neputincios, pentru că sînt orbi față de avuțiile dinlăuntrul trupului, pentru că nu știu ce mare comoară purtăm în vas de lut ¹⁴⁴, zidit de jur împrejur cu puterea lui Dumnezeu Tatăl, cu sîngele lui Dumnezeu Fiul și cu roua Duhului Sfînt. 2. Să nu te lași înșelat tu, care ai gustat adevărul, care ai fost învrednicit de răscumpărarea cea mare, ci împotriva tuturor oamenilor alcătuieste-ți o armată fără arme, nerăzboinică, nemînjită de sînge, necuprinsă de furie, fără de pată, alcătuită din bătrîni cinstitori de Dumnezeu, din orfani iubitori de Dumnezeu, din văduve înarmate cu blîndețea, din bărbați împodobiți cu dragostea. 3. Dobîndește cu bogăția ta pe niște oameni ca aceștia, străjeri ai trupului și sufletului tău, cărora Dumnezeu le este general; datorită lor corabia ți se ușurează chiar cînd e pe cale să se scufunde, pentru că e cîrmuită numai de rugăciunile sfinților; boala cumplită ți se potolește, pentru că e alungată de mîinile care au stat întinse înaintea ta; pe tîlharii care vor să te atace îi dezarmează, pentru că armele le sînt furate de rugăciuni cuvioase, iar silnicia demonilor este sfărîmată, pentru că e biruită de porunci puternice.

35. 1. Toți acești ostași lucrează; toți sînt străjeri siguri; nici unul nu-i leneș, nici unul nu-i nefolositor. Unul poate să te scape de mînia lui Dumnezeu, altul poate să te mîngîie cînd ești supărat, altul poate să ți lăcrimeze și să ofteze cuprins de milă pentru tine înaintea Domnului universului, altul poate să te învețe cele de folos pentru mîntuirea ta, altul poate să te sfătuiască cu îndrăznire, altul poate să te povățuiască cu dragoste; toți te pot iubi cu adevărat, fără viclenie, fără teamă, fără fățarnicie, fără lingușeli, sincer. 2. Ce dulci sînt îngrijirile celor care ne iubesc pe noi! Ce fericite sînt slujirile celor care au îndrăznire! Ce sinceră e credința celor care se tem numai de Dumnezeu! Ce adevărate sînt cuvintele celor care nu pot minți! Ce frumoase sînt faptele celor care au ajuns la încredințarea de a sluji lui Dumnezeu, de a asculta de Dumnezeu, de a plăcea lui Dumnezeu! Nu par a se apropia de trupul tău, ci fiecare de propriul lui suflet, că nu vorbesc unui frate, ci împăratului veacurilor ¹⁴⁵, Care locuiește în tine.

36. 1. Toți credincioșii sînt buni, cu cuviință dumnezeiască și vrednici de numele ¹⁴⁶ pe care-l poartă ca pe o diademă. Nu numai atît; dar

144. 2 Cor., 4, 7.

145. 1 Tim., 1, 17.

146. Numele lui Hristos.

sînt unii mai aleși decît cei aleși ; și aceasta, cu atît mai mult, cu cît ei se arată mai puțin a fi ceea ce sînt ; aceștia într-un oarecare chip și-au scos corăbiile vieții lor din valurile lumii și s-au așezat la loc sigur ; nu voiesc să pară sfinți, iar dacă cineva i-ar numi, se rușinează ; ascund în adîncul cugetului lor tainele cele negrăite și nu vor să fie văzută în lume noblețea sufletului lor. Pe aceștia Cuvîntul îi numește «*lumina lumii*» ¹⁴⁷ și «*sarea pămîntului*» ¹⁴⁸. 2. Aceștia sînt sămînța ; sînt chipul și asemănarea lui Dumnezeu ¹⁴⁹. Unul ca acesta este copil adevărat al Lui ¹⁵⁰ și moștenitor ¹⁵¹, trimis pe pămînt, ca într-o țară străină, de marea rînduială și analogie a Tatălui. 3. Pentru el s-au creat cele văzute și cele nevăzute ale lumii, unele ca să-i slujească, altele ca să-l deprindă cu asceza, altele ca să-l învețe. Toate se mențin atîta vreme cît sămînța rămîne aici pe pămînt ; cînd sămînța va fi adunată, atunci toate foarte repede se vor desface ¹⁵².

37. 1. Ce mai trebuie însă spus ? Privește la tainele dragostei și atunci vei vedea sînul Tatălui, despre care a vorbit numai Dumnezeu Cel Unul-Născut ¹⁵³. Dumnezeu Însuși este dragoste ¹⁵⁴ și datorită dragostei Lui am ajuns să-L privim.

2. Ceea ce este negrăit în Dumnezeu este Tată, iar ceea ce este milă în Dumnezeu a ajuns inimă de mamă ; iar din pricina dragostei Sale, Tatăl a ajuns să aibă simțămintele femeii, și marea dovadă este Cel născut din El. Iar fructul născut din dragoste este dragoste. 3. Pentru aceea s-a pogorît și El, pentru aceea a luat trup omenesc, pentru aceea a suferit de bunăvoie toate cele omenesti, pentru ca măsurînd cu slăbiciunea noastră pe cei ce i-a iubit, să ne măsoare în schimb pe noi cu puterea Lui. 4. Cînd avea să se jertfească și să se dea pe Sine răscumpărare, ne-a lăsat testament nou : «*Dragostea mea dau vouă*» ¹⁵⁵. Ce este această dragoste și cît e de mare ? Și-a pus pentru fiecare din noi sufletul Lui, egal în valoare cu întreg universul. Și ne cere în schimb să avem și noi această dragoste unii față de alții.

147. Mt., 5, 14.

148. Mt., 5, 13.

149. Fac., 1, 26.

150. 1 Tim., 1, 2 ; Tit., 1, 4.

151. Rom., 8, 17.

152. 2 Pt., 3, 10.

153. In., 1, 18.

154. 1 In., 4, 8, 16.

155. In., 13, 34 ; 14, 27.

5. Dacă sîntem datori fraților noștri cu sufletele noastre ¹⁵⁶ — și am făcut un asemenea legămînt și față de Mîntuitorul — vom mai închide, îngrămădind lîngă noi, lucrurile lumii acesteia, pe cele sărace, pe cele străine, pe cele care se duc? Vom mai pune stăvilă celor peste care după puțină vreme va veni focul? 6. Dumnezeuiescul și insuflatul de Dumnezeu Ioan spune: «Cel care nu iubește pe fratele său este omorîtor de oameni» ¹⁵⁷. Unul ca acela este sămînță a lui Cain, odraslă a diavolului; nu este milos ca Dumnezeu, nu are nădejdea unei vieți mai bune, este fără sămînță, fără rod; nu este mlădița viței de vie celei mai presus de ceruri, care e totdeauna verde; de aceea se taie și așteaptă focul cel cumplit ¹⁵⁸.

38. 1. Tu, însă, cunoaște «calea cea mai înaltă» ¹⁵⁹ care duce la mîntuire, pe care o arată Pavel. «Dragostea nu caută ale sale» ¹⁶⁰, ci se revărsă spre frate; pentru acesta Pavel este îngrijorat, pentru acesta se tulbură cu înțelepciune. 2. «Dragostea, spune el, acoperă mulțime de păcate» ¹⁶¹. Dragostea desăvîrșită alungă frica ¹⁶², nu se semețește, nu se trufește ¹⁶³, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr; pe toate le îndură, pe toate le crede, pe toate le nădăjduiește, pe toate le rabdă. Dragostea niciodată nu cade; profețiile se vor desființa, limbile vor înceta, vindecările pe pămînt se vor sfîrși ¹⁶⁴. Și rămîn acestea trei: credința, nădejdea și dragostea; dar mai mare între acestea este dragostea» ¹⁶⁵. 3. Și pe bună dreptate; credința va pieri, cînd vom vedea pe Dumnezeu și vom fi încredințați cu proprii noștri ochi; nădejdea va dispărea în fața darurilor pe care le-am nădăjduit; iar dragostea va ajunge la plinătatea ei și va înmulți și darurile cele desăvîrșite. 4. Dacă cineva sădește în sufletul său dragostea, chiar dacă a fost născut în păcate, chiar dacă a săvîrșit multe fapte din cele oprite, poate să îndrepte ceea ce a greșit, dacă își mărește dragostea și face pocăință curată.

5. Dar să nu te descurajeze și să nu te ducă la deznădejde un gînd ca acesta, că știi care este bogatul care nu poate avea loc în ceruri;

156. In., 15, 13.

157. 1 In., 3, 15.

158. In., 15, 5—6.

159. 1 Cor., 12, 31.

160. 1 Cor., 13, 5.

161. 1 Pt., 4, 8; Prov., 10, 13.

162. 1 In., 4, 18.

163. 1 Cor., 13, 4.

164. 1 Cor., 13, 6—8.

165. 1 Cor., 13, 13.

39.1. știi de asemeni în ce chip trebuie să întrebuințeze bogatul averile sale ca să scape de birfelile și greutățile bogăției, care-i închid drumul la viața veșnică, și ca să se poată bucura de bunătățile cele veșnice. Dar dacă se întâmplă ca un bogat, fie din neștiință, fie din slăbiciune, fie din împrejurări în afară de voia lui, după pecete¹⁶⁶, după ce a fost răscumpărat, să cadă în niște păcate și greșeli, încît să fie doborît complet de ele, să nu-și piardă nădejdea, socotind că a fost osîndit pentru totdeauna de Dumnezeu. 2. Că ușile sînt deschise celui care se întoarce în adevăr din toată inima la Dumnezeu ; iar Tatăl cel iubitor primește pe fiul care se căiește cu adevărat¹⁶⁷ ; iar cîința adevărată este a nu te mai face vinovat de aceleași păcate, ci de a smulge din rădăcină din suflet pînă la unul păcatele pentru care erai osîndit la moarte. Odată aceste păcate nimicite, Dumnezeu se va împrieteni iarăși cu tine. 3. Că spune Domnul : *«Mare și nedepășită bucurie și sărbătoare este în ceruri la Tatăl și la îngeri pentru un păcătos care se întoarce și se pocăiește»*¹⁶⁸. 4. De aceea a și strigat : *«Milă voiesc, iar nu jertfă»*¹⁶⁹. Nu vreau moartea păcătosului, ci pocăința lui¹⁷⁰. De vor fi păcatele voastre ca lîna roșie, ca zăpada le voi albi ; iar dacă vor fi mai negre decît întunericul, le voi spăla și le voi face ca lîna albă»¹⁷¹. 5. Că numai Dumnezeu poate să dea iertare de păcate¹⁷² și să nu socotească greșelile¹⁷³ ; de aceea și nouă ne poruncește Domnul să iertăm în fiecare zi pe frații noștri, care se pocăiesc¹⁷⁴. 6. Iar dacă noi, răi fiind, știm să dăm daruri bune, cu cît mai mult Tatăl îndurărilor¹⁷⁵, Tatăl cel bun, Tatăl a toată mîngîierea, Tatăl cel mult milostiv¹⁷⁶ și cel îndurător, Care este și îndelung răbdător¹⁷⁷. Tatăl așteaptă pe cei care se întorc la El ; iar a te întoarce cu adevărat la El, înseamnă a pune capăt păcatelor și a nu te mai uita înapoi¹⁷⁸.

40. 1. Dumnezeu dă iertare pentru păcatele făcute în trecut ; pentru cele viitoare, fiecare pentru el însuși. Aceasta înseamnă a te căi de

166. Adică : după botez.

167. *Lc.*, 15, 22—24.

168. *Lc.*, 15, 7, 10.

169. *Mt.*, 9, 13 ; 12, 7.

170. *Iez.*, 18, 23.

171. *Is.*, 1, 18.

172. *Mc.*, 2, 7 ; *Lc.*, 5, 21.

173. *2 Cor.*, 5, 19.

174. *Lc.*, 17, 3—4.

175. *Mt.*, 7, 11 ; *Lc.*, 11, 13 ; *2 Cor.*, 1, 3.

176. *Iac.*, 5, 11.

177. *Ies.*, 34, 6 ; *Ps.*, 85, 14.

178. *Lc.*, 9, 62.

păcatele trecute, a le osîndi și a cere de la Tatăl iertarea lor, singurul din toți care poate face nesăvîrșite cele săvîrșite, spălînd păcatele de mai înainte cu mila Lui și cu roua Duhului. 2. *«În cele în care vă voi gîdi, spune Domnul, pentru acelea vă voi și judeca»*¹⁷⁹. Și de fiecare dată strigă sfîrșitul tuturor lucrurilor. 3. Deci cel care a făcut foarte mari fapte bune în viața lui, dar dacă la sfîrșitul vieții a alunecat spre păcat, zadarnice sînt toate ostenele lui de mai înainte¹⁸⁰, pentru că la sfîrșitul vieții sale era ieșit din luptă; și dimpotrivă, cel care a dus mai înainte o viață stricată și ticăloasă, dar dacă în urmă se pocăiește, prin timpul de după pocăință, șterge păcatele viețuirii sale rele de mulți ani¹⁸¹. 4. Este nevoie de multă purtare de grijă, așa precum trupurile bolnave de o boală îndelungată au nevoie de o dietă specială și de mai multă îngrijire. 5. Vrea hoțul să capete iertare? Să nu mai fure! Cel ce săvîrșește adulter să nu se mai ardă! Desfrînatul să se cumîntească! Jefuitorul să dea înapoi ce a luat și să dea mai mult decît a luat¹⁸². Martorul mincinos să caute să spună adevărul. Cel care jură fals să nu mai jure. Să tai totodată și celelalte patimi: mînia, pofta, supărarea, teama, ca să fii găsit la ieșirea din lumea aceasta împăcat cu dușmanul tău¹⁸³. 6. Este poate cu neputință să tai dintr-o dată patimile pe care le ai în tine, dar poți reuși cu puterea lui Dumnezeu, cu rugăciunea ta omenească, cu ajutorul fraților, cu căință sinceră și cu neconținută stăruință.

41. 1. De aceea trebuie negreșit ca tu, om de seamă, puternic și bogat, să ai lîngă tine un om al lui Dumnezeu ca dascăl și cîrmaci al vieții tale. Sfiește-te măcar de unul, teme-te măcar de unul, deprinde-te să auzi pe unul care-ți vorbește cu îndrăznire, care este aspru cu tine, dar este în același timp și doctor. 2. Nici ochilor nu li-i de folos să rămîna totdeauna nepedepsiți, ci cîteodată și ei lăcrimează și sufăr, pentru ca să fie mai sănătoși. 3. Tot așa și pentru suflet: nimic nu-i mai primejdios ca o neconținută desfătare. Din pricina moleșirii, sufletul orbește, dacă rămîne nemișcat în fața unui cuvînt spus cu îndrăznire. 4. De omul, pe care ți l-ai luat pe lîngă tine, teme-te cînd se mînie, umple-ți sufletul de durere cînd îl vezi că suspină, respectă-l cînd îl vezi că i se potolește mînia, ia-i-o înainte cînd îl vezi că refuză să te

179. Text necunoscut Scripturii.

180. *Inf. Sol.*, 3, 11.

181. *Iez.*, 18, 21—24.

182. *Lc.*, 19, 8.

183. *Mt.*, 5, 25; *Lc.*, 12, 58.

pedepsească. 5. Omul acesta să stea multe nopți de veghe pentru tine, rugându-se lui Dumnezeu pentru tine și înduplecînd pe Tatăl cu rugăciunile lui obișnuite ; că Tatăl nu întoarce spatele copiilor Lui care au nevoie de milă. 6. Omul acesta se va ruga pentru tine, dacă e prețuit de tine cum trebuie și dacă nu este supărat de tine, ci pentru tine. Aceasta este pocăință nefățarnică. 7. «Dumnezeu nu se lasă batjocorit»¹⁸⁴, nici nu ia seama la cuvintele deșarte. Singur El cercetează măduvele și rărunchii inimii¹⁸⁵, aude pe cei care sînt în foc¹⁸⁶, ascultă pe cei care se roagă în pîntecele chitului¹⁸⁷, este aproape de toți cei care cred în El, dar departe de necredincioși, dacă nu se pocăiesc.

42. 1. Iar ca să te încredezi că, dacă te pocăiești cu adevărat așa, ai nădejde temeinică de mîntuire, ascultă o povestire¹⁸⁸, care nu-i povestire, ci cuvînt predat cu adevărat despre apostolul Ioan și păstrat în amintire.

2. Cînd a murit tiranul¹⁸⁹, apostolul Ioan a venit din insula Patmos la Efes. Cînd era rugat, se ducea și în ținuturile învecinate ale neamurilor ; în unele punea episcopi, în altele întemeia biserici, în altele hirotonea cleric pe unul din cei arătați lui de Duhul. 3. S-a dus și în unul din orașele nu departe de Efes, unii îi dau și numele¹⁹⁰. Acolo a mîngîiat pe frați ; și văzînd un tînăr cu trupul bine legat, cu înfățișare plăcută și cu suflet înflăcărat, s-a îndreptat către episcopul locului și i-a zis : «Îți încredințez purtării tale de grijă cu toată rîvna pe acest tînăr și iau ca martori Biserica și pe Hristos». Episcopul a primit și i-a făgăduit totul. Apostolul i-a spus din nou aceleași cuvinte și a luat aceiași martori ; 4. apoi a plecat la Efes. Presbiterul¹⁹¹ a luat acasă

184. Gal., 6, 7.

185. Evr., 4, 12 ; Ier., 17, 10 ; Ps., 7, 10 ; Apoc., 2, 23.

186. Dan., 3, 8—28.

187. Iona, 2, 2—11.

188. Povestirea despre Sf. Apostol Ioan (42, 1—15) a fost tradusă în românește sîb de Pr. N. M. Popescu, *Tînărul din Nyssa*, B.O.R., 39 (1915—1916), p. 536—537. — Părintele Profesor Nicolae M. Popescu a pus la sfîrșitul traducerii următoarea însemnare : «Pe fondul acestei duioase scene de adevărată viață apostolică, scriitorul german Wilhelm Bauberger a brodat un roman plin de adîncă religiozitate și de plaoasă venerație pentru ucenicul iubit al Domnului. P. S. Arhiereu Antim Petrescu, dorînd ca și această plăcută carte să contribuie la edificarea sufletească a tineretului nostru, a tradus-o în românește sub titlul *Tînărul din Nyssa* și a pus astfel în mîna publicului cititor o nouă scriere cu adevărat folositoare».

189. Împăratul roman Domițian, ucis într-un complot în anul 96.

190. Unele izvoare spun că acest oraș e Smirna (St., II, p. 275, n. 4).

191. Acum Clement folosește termenul de «presbiter» pentru episcopul locului.

la el pe tînărul ce i-a fost încredințat ; l-a ținut lîngă el, l-a hrănit, l-a îngrijit, iar pe urmă l-a luminat ¹⁹². După aceea n-a mai avut grijă de el și nici nu l-a mai păzit, socotind pecetea Domnului ¹⁹³ desăvîrșită pază. 5. Tînărul, fiind lăsat de capul lui înainte de vreme, s-a alipit, spre pierderea lui, de niște tineri leneși, stricați și obișnuiți cu rele, de aceeași vîrstă cu el. Aceia l-au atras la ei mai întîi cu mese bogate ; apoi l-au luat cu ei să se ducă noaptea să fure haine ; apoi i-au cerut să facă fapte și mai rele. 6. Încetul cu încetul s-a obișnuit cu acestea și, din pricina firii lui aprinse, s-a abătut din calea cea dreaptă, ca un cal îndărătnic și puternic, care-și mușcă zăbalele și se îndreaptă mai mult spre prăpastie. 7. Deznădăjduindu-se desăvîrșit de mîntuirea cea întru Dumnezeu și socotindu-se pierdut pentru totdeauna nu se mai gîndea să se ocupe de nimicuri, ci să facă ceva mare și dorea să ducă aceeași viață ca și ceilalți tineri. I-a luat, deci, pe aceștia și a făcut cu ei o bandă de tîlhari. Și pentru că era foarte silnic, foarte crud și foarte aspru a ajuns îndată căpitanul tîlharilor. 8. A trecut timp ; o nevoie din orașul acela a silit pe creștini să-l cheme din nou pe Ioan la ei. Apostolul, după ce a rînduit lucrurile pentru care a venit, a zis : «Haide, o episcopoe, dă-ne înapoi ceea ce ți-am încredințat eu și Hristos». 9. Episcopul mai întîi s-a spăimîntat, gîndindu-se că a fost calomniat pentru niște bani pe care nu i-a luat ; nici nu putea crede că e vorba de un lucru pe care nu-l avea, dar nici nu putea să nu aibă încredere în cuvintele lui Ioan. Cînd Ioan i-a spus : «Îți cer tînărul și sufletul fratelui !», atunci presbiterul a oftat din adîncul inimii și lăcrimînd i-a spus : «Acela a murit». «Cum și de ce a murit ?», l-a întrebat Ioan. «Pentru Dumnezeu e mort, i-a răspuns presbiterul. A plecat, este un rău, un om pierdut și, ce-i mai mult, este că a ajuns tîlhar ; acum împreună cu banda lui de tîlhari a pus stăpînire pe muntele din fața bisericii». 10. Apostolul și-a sfișiat hainele, cu mare plîngere, s-a lovit peste cap și a zis : «Bun paznic am lăsat pentru sufletul fratelui ! Dă-mi îndată un cal și să vină cineva cu mine, ca să-mi arate drumul !». Și a alergat, așa cum era, chiar de la biserică. 11. Cînd a ajuns în munte, a fost prins de straja tîlharilor. Apostolul nici n-a fugit, nici nu s-a rugat să-i dea drumul, ci a strigat : «Pentru asta am venit aici ! Duceți-mă la căpitanul vostru !» 12. Căpita-

192. Adică : l-a botezat.

193. Adică : botezul.

nul, înarmat cum era, deocamdată îl aştepta ; dar îndată ce s-a apropiat, l-a recunoscut pe Ioan şi ruşinat a luat-o la fugă. Apostolul, însă, uitându-şi vîrsta, s-a luat după el, pe cît îl ţineau puterile, strigînd : **13.** «Pentru ce, fiule, fugi de mine, tatăl tău, care-s neînarmat şi bătrîn ! Ai milă de mine, fiule, nu te teme ! Mai ai încă nădejde de viaţă veşnică ! Eu voi da lui Hristos cuvînt pentru tine ¹⁹⁴ ; iar dacă trebuie, eu, de bunăvoie, voi suferi moarte pentru tine, aşa cum Domnul a suferit pentru noi. Pentru tine îmi voi da în schimb sufletul meu. Stai ! Crede-mă ! Hristos m-a trimis ! » **14.** Acela, la auzul acestor cuvinte, mai întîi s-a oprit, căutînd în jos ; apoi a aruncat armele şi în sfîrşit, tremurînd, a plîns cu amar ¹⁹⁵ ; a îmbrăţişat pe bătrîn, care se apropiase de el ; cu plîsetele sale şi-a cerut iertare pe cît a putut, iar cu lacrimile sale s-a botezat a doua oară, ascunzîndu-şi numai mîna dreaptă. **15.** Apostolul i-a garantat şi a întărit cu jurămint că i-a găsit iertare de la Mîntuitorul ; s-a rugat de el, a îngenunchat în faţa lui, i-a sărutat mîna dreaptă, ca să-i arate că fusese curăţită prin pocăinţă şi l-a adus iarăşi în biserică. Acolo s-a rugat pentru el cu bogate rugăciuni, nevoindu-se totodată cu îndelungate posturi şi încîntîndu-i sufletul cu felurite şi-ruri de cuvinte. Şi, după cum se spune, apostolul n-a plecat pînă ce nu l-a pus în conducerea bisericii. Fostul căpitan de tîlhari a dat mare pildă de adevărată pocăinţă, mare dovadă de naştere din nou, trofeu văzut al învierii.

16 ¹⁹⁶. Îngerii îi vor primi pe cei ce se pocăiesc cu feţe luminoase cîntîndu-le şi deschizîndu-le cerurile. Dar înainte de toţi îi va întîmpina Însuşi Mîntuitorul ca să-i primească ; le va da lumina cea neumbrită şi nesfîrşită, îi va duce în sîmurile Tatălui, la viaţa veşnică, în împărăţia cerurilor.

17. Să crezi acestea, pentru că ţi le spun ucenicii lui Dumnezeu, şi le spune Dumnezeu, Care cheazăşuieşte pentru ele, ţi le spun profeţiile, evangheliile, cuvintele apostolice. Dacă trăieşti cu acestea, dacă îţi supui lor urechile tale, dacă faci faptele poruncite de ele, vei vedea chiar la ieşirea ta din această viaţă, scopul lor şi dovedirea învăţăturilor în care ai crezut.

194. *Evr.*, 13, 17.

195. *Mt.*, 26, 75 ; *Lc.*, 22, 62.

196. La începutul paragrafului 10, textul grec are o lacună pe care Stählin, editorul textului, o completează cu aceste cuvinte : «*Îngerii îi vor primi pe cei ce se pocăiesc cu feţe*».

18. Dacă ai lângă tine, aici pe pământ, pe îngerul pocăinței, nu te vei căi atunci când vei părăsi trupul, nici nu te vei rușina, pentru că vei vedea că se apropie de tine Mîntuitorul cu slava Lui și cu oștirea Lui; nu te vei teme de foc. Dar dacă alergi să te lăfăiești în plăceri, păcătuiind mereu, dacă preferi desfătarea de aici în locul vieții veșnice, dacă întorci spatele Mîntuitorului, care-ți dă iertare, atunci nu da vina nici pe Dumnezeu, nici pe bogăție, nici pe starea ta de frunte, pentru că tu, de bunăvoia ta, ți-ai pierdut sufletul. 19. Dacă, însă, stai cu ochii țintă la mîntuire, dacă o dorești, dacă o ceri cu îndrăznire¹⁹⁷ și cu silnicie¹⁹⁸, Tatăl cel bun, Care este în ceruri, îți va da curăție adevărată și viață veșnică, 20. Căruia, prin Fiul Iisus Hristos, Domnul viilor și al morților¹⁹⁹ și prin Sfîntul Duh, fie slavă, cinste, putere, măreție veșnică și acum și în generațiile generațiilor și în vecii vecilor. Amin.

197. *Lc.*, 11, 8.

198. *Mt.*, 11, 12.

199. *Rom.*, 14, 9.

**CUVÎNT DE ÎNDEMN
CĂTRE ELENI
(PROTREPTICUL)**

CAPITOLUL I

1. 1. Amfion Tebeul¹ și Arion Metimneul² erau amîndoi cîntăreți, dar amîndoi personaje legendare ; — încă și acum aceștia sînt cîntați de corul grecesc — unul dintre ei, cu cîntecul lui, a ademenit peștele³, iar celălalt, în timp ce cînta se zideau zidurile Tebei⁴. Alt cîntăreț, un trac⁵, — și acesta un alt mit grecesc —, îmblînzea numai cu cîntecul fiarele sălbatice ; mai mult, cu cîntecul lui, muta din locul lor copacii, stejarii. 2. Aș putea să-ți vorbesc și de un alt mit, înrudit cu acesta, de un alt cîntăreț, de Eunom Locrianul⁶ și de greierele de la Delfi. La Delfi se adunau grecii pentru a sărbători moartea șarpelui ; Eunom cînta cîntecul de înmormîntare al șarpelui ; dacă melodia cîntată de Eunom era un imn sau un cîntec de jale pentru șarpe n-aș putea spune. Și a fost o întrecere : Eunom cînta din chitară pe o vreme înăbușitor de călduroasă, iar greierii, sus în munți, cîntau sub frunze, încălziți de soare ; cîntau cîntecul lor ; nu cîntau șarpelui mort din Delfi, ci atotînțeleptului Dumnezeu. Și era cîntecul lor mai frumos decît cîntecul lui Eunom. Dar s-a rupt o coardă a chitarei Locrianului ; atunci un greiere, din zbor, s-a așezat pe gîtul chitarei și a cîntat, stînd pe chitară, ca și cum ar fi stat pe-o cracă. Cîntărețul, armonizîndu-se cu cîntecul greierului, a împlinit lipsa coardei, care se ruptese. 3. Greierul n-a cîntat, însă, îndemnat de cîntarea lui Eunom — așa cum o vrea mitul, care a ridicat la Delfi o statuie de aramă lui Eunom cu chitara lui și greie-

1. Amfion Tebeul, personaj mitic, cîntăreț, fiul lui Apolon și al lui Zeus. A zidit Teba. La cîntecul lirei sale pietrele veneau singure și se așezau la locul lor.

2. Arion, poet liric grec, născut în Metimna (oraș în insula Lesbos). A trăit în secolul VII î.d.H. După o povestire celebră, transmisă de Herodot, piraii l-au aruncat în mare pe Arion, pe cînd se întorcea dintr-o călătorie în Italia. A fost salvat de un delfin, care a fost atras de dulceața cîntecului său ; delfinul l-a scos la țarm, ducîndu-l pe spate.

3. Herodot, I, 23—24.

4. Homer, Odiseea, XI, 262—263.

5. Orfeu, poet și cîntăreț trac, fiul lui Apolon și al nimfei Calliope. Fascina cu cîntecele sale animalele, plantele, stîncile. I se atribuie numeroase aventuri, printre care coborîrea în iad, pentru a readuce pe soția lui, Euridica. A fost ucis de femeile trace sau, după o altă versiune, de trăznetul lui Zeus.

6. Eunomos Locrianul, cîntăreț din chitară, originar din orașul Epizefirii Locri.

rulul, care se luase la întrecere cu Locrianul⁷ —, ci a zburat de bună voie pe chitara lui Eunom și tot de bunăvoie a și cântat. Grecilor, însă, li s-a părut că greierele a cântat împreună cu Eunom.

2. 1. Cum puteți crede în niște basme goale, închipuindu-vă că muzica îmbălinzește animalele, când voi, după cum se vede, priviți cu ochi de necredință chipul luminos al credinței celei adevărate, care vi se pare a fi falsă? Ați îndumnezeit și ați pus în cîntece muntele Citeron⁸, muntele Helicon⁹, munții odrîșilor¹⁰, sanctuarele de inițiere ale tracilor, misterele înșelăciunii. 2. Cu toate că aceste mistere sînt mituri, totuși eu socot că nenorocirile cîntate de ele nu meritau să fie făcute subiect de tragedie. Dar, nu! Voi ați făcut din istorisirile acestor nenorociri drame, iar actorii care joacă aceste drame, vă oferă spectacole pline de plăcere. Noi, însă, să închidem în îmbătrîniții munți ai Heliconului și Citeronului împreună cu satirii, cu cetele de oameni înnebuniți și cu cealaltă ceată de demoni, atît dramele acestea, cît și pe poeții, care celebrează serbările culesului viilor, beți desăvîrșit, cu frunțile încununate cu iederă și înnebuniți peste măsură de celebrările misterelor bahice și să pogorîm, cu prea luminată înțelegere, de sus din ceruri, pe muntele cel sfînt al lui Dumnezeu, credința cea adevărată și ceata cea sfîntă a profeților. 3. Iar credința cea adevărată, care trimite departe lumina sa strălucitoare, să lumineze din toate părțile pe cei care se învîrt în întuneric, să slobozească pe oameni de înșelăciune, întinzîndu-le spre mîntuire prea puternica dreaptă, adică înțelegerea. Cei care s-au trezit și și-au ridicat capul, să părăsească Heliconul și Citeronul și să locuiască în Sion, «*că din Sion va ieși legea; și cuvîntul Domnului din Ierusalim*»¹¹, Cuvîntul cel ceresc, adevăratul Luptător, încununat în priveliștea întregii lumi. 4. Cîntă și Eunom al meu¹², dar nu cîntecul lui Terpandru¹³, nici al lui Cepion¹⁴, nici cîntecul frigian, lidian sau dorian, ci cîntecul cel veșnic al noii armonii, cîntecul care poartă numele lui Dumnezeu, cîntecul cel nou, cîntecul leviților, «care risi-

7. O scolie a lui Areta al Cezarei¹ Capadociei († 932 sau 935) vorbește de această statuie a lui Eunom; artistul ține chitara în mîini și pe chitară era un greiere. Sf. Grigorie din Nazianz face aluzie la această legendă în scrisoarea 175.

8. Citeron, munte în Grecia continentală, numit de cei vechi «munte sfînt», fiind centrul cultului lui Dionisos.

9. Helicon, munte în Grecia continentală. Pe vîrfurile muntelui era templul lui Zeus, iar pe partea de nord a muntelui se afla vilceaua muzelor, plină de altare și de statui.

10. Munții odrîșilor — Munții tracilor.

11. Is., 2, 3.

12. Adică: Logosul, Cuvîntul.

13. Terpandru, poet și cîntăreț grec, născut la Lesbos (sec. VIII î.d.H.). I se atribuie inventarea multor instrumente muzicale; a întemeiat o școală de muzică în Sparta și la Lesbos.

14. Cepion, poet și cîntăreț grec, discipolul și succesorul lui Terpandru.

pește supărarea și dă uitării toate relele»¹⁵, leacul cel dulce și adevărat, în care cu cîntecul este amestecată și convingerea.

3. 1. După părerea mea, tracul acela celebru, tebeul și metimneul au fost oameni; dar nu merită numele de oameni, că au fost niște înșelători; sub masca cîntecului lor au pingărit viața omenească; cu vrăjitoria lor măiastră au îndrăcit pe oameni spre desfriu, au celebrat ca mistere crimele, au îndumnezeit faptele de jale, au fost cei dinții care au îndrumat pe oameni la idoli. Da, cu pietre și cu lemne, adică cu statui și cu picturi, au construit religia lor cea înșelătoare, înlănțuind în cea mai cumplită robie, cu cîntările și cu cîntecele lor de jale, libertatea aceea, cu adevărat frumoasă a celor ce locuiesc sub cer.

2. Cîntărețul meu nu-i ca acești cîntăreți! El a venit să zdrobească robia cea amară a demonilor tirani. Și ducîndu-ne la jugul cel bun¹⁶ și iubitor de oameni al credinței în Dumnezeu, ne cheamă iarăși la ceruri pe noi, cei aruncați jos la pămînt.

4. 1. Singur El a împlînzit pe oameni, fiare foarte sălbatice altădată: pe pasări, adică pe oamenii ușuratici; pe tîritoare, adică pe oamenii vicleni; pe lei, adică pe oamenii plini de minie; pe porci, adică pe oamenii dedați plăcerilor; pe lupi, adică pe oamenii care răpesc averile altora. Pietre și lemne sînt cei fără de minte; dar mai nesimțitor decît pietrele este omul cufundat în neștiință. 2. Martor să ne fie nouă glasul profetic, care, așa cum spune credința cea adevărată, plînge pe cei care zac în neștiință și prostie, zicînd: «Că poate Dumnezeu să ridice din pietrele acestea fiii lui Avraam»¹⁷. Cîntărețului meu, făcîndu-I-se milă de neștiința cea multă și de învîrtoșarea inimilor celor care erau ca niște pietre față de credința cea adevărată, din pietrele acelea, din pietrele celor care au crezut dintre neamuri, a ridicat sămință de credință în Dumnezeu, simțitoare față de virtute. 3. I-a numit iarăși «pui de vipere»¹⁸ pe unii oameni veninoși și pe fățarnicii înșelători, care pun stavilă dreptății; dar dacă vreunul din acești șerpi, urmînd Cuvîntului, se pocăiește de bunăvoie ajunge «om al lui Dumnezeu»¹⁹. Pe alții i-a numit în chip alegoric «lupi îmbrăcați în piei de oi»²⁰, arătînd prin aceste cuvinte pe cei răpitori cu chip de om. Și pe toate aceste fiare foarte sălbatice și pe niște pietre ca acestea, cîntarea aceasta cerească i-a prefăcut în oameni blînzi. 4. Că după cum spune scrierea apostolică «eram și noi cîndva fără

15. Homer, Odiseea, IV, 221.

16. Mt., 11, 30.

17. Mt., 3, 9; Lc., 3, 8.

18. Mt., 3, 7; Lc., 3, 7.

19. 1 Tim., 6, 11; 2 Tim., 3, 17.

20. Mt., 7, 15.

de minte, neascultători rădăciți, slujind poftelor și desfrântărilor de tot felul, trăind în răutate și în pizmă, urâți fiind și urîndu-ne unii pe alții; dar când s-a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, nu din faptele acelea întru dreptate, pe care le-am făcut noi, ci după mila Lui ne-a mîntuit pe noi»²¹. Vezi cîtă putere a avut cîntarea cea nouă? A făcut din pietre oameni, a făcut din fiare oameni! Iar cei care erau de altfel morți, cei care într-adevăr nu participau vieții celei adevărate și-au recăpătat viața, îndată ce au ascultat cîntecul acesta.

5. 1. Cîntecul acesta a împodobit cu armonie universul, făcînd o simfonie din dezordinea stihilor naturii, pentru ca întreaga lume să ajungă prin el o simfonie. A lăsat marea dezlegată, dar a împiedicat-o să se reverse asupra pămîntului; tot așa, a întărit pămîntul, care era mișcător și l-a fixat hotar mării; la fel a potolit cu aerul furia focului, făcînd între ele armonie, ca atunci cînd amesteci cîntecul doric cu cel lidian, a îmblînzit răceala sălbatică a aerului cu pătrunderea prin el a focului, amestecînd armonic aceste elemente extreme ale universului. 2. Într-adevăr, acest cîntec curat, temelia universului și armonia tuturor existențelor, întinzîndu-se din centrul universului la margini și de la marginile lui la centru, a pus armonie în tot universul, nu cu muzica tracică, asemănătoare cu a lui Iuval²², ci cu voința părintească a lui Dumnezeu, pe care a rîvnit-o David. 3. Iar Cel coborît din David, Cel Care era înainte de David, Cuvîntul lui Dumnezeu, disprețuind lira și chitara, instrumente muzicale neînsuflețite, dar armonizînd cu Sfîntul Duh lumea cea mare și lumea cea mică, adică pe om, sufletul și trupul lui, cîntă lui Dumnezeu prin instrumentul cel cu multe voci al naturii și, alături de el, cîntă prin acest instrument muzical, omul, despre care se spune: «Tu-Mi ești chitară și flaut și templu»²³. Chitară din pricina armoniei, flaut din pricina duhului²⁴, iar templu din pricina Cuvîntului, pentru ca chitara să răsunе armonios, flautul să sufle, iar templul să albească în el pe Domnul. 4. Da, și David împăratul, cîntărețul din chitară, de care am amintit puțin mai înainte, îndemna pe oameni spre adevăr și-i depărta de idoli; departe de a lăuda prin cîntece pe demoni, îi îndepărta pe demoni prin cîntecul lui cel adevărat, așa cum a vindecat, numai cu cîntecul, pe Saul cel stăpînit de demoni²⁵. Domnul a făcut după chipul Lui pe om²⁶, acest frumos instrument muzical în suflețit. Negreșit și

21. Tit., 3, 3—5.

22. Fac., 4, 21.

23. Citat dintr-un autor necunoscut.

24. Adică, a suflării.

25. 1 Regi, 16, 23.

26. Fac., 1, 27.

Domnul este instrument muzical armonios și sfânt al lui Dumnezeu, înțelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc.

6. 1. Ce vrea, dar, acest instrument muzical, Cuvîntul lui Dumnezeu, Domnul și cîntecul cel nou ? Vrea să deschidă ochii orbilor, să des-tupe urechile surzilor, să conducă la dreptate ²⁷ pe cei ce șchioapătă și pe cei rătăciți, să arate oamenilor celor fără de minte pe Dumnezeu, să pună capăt stricăciunii, să biruiască moartea, să împace cu Tatăl pe fiii cei neascultători. 2. Iubitor de oameni este acest instrument muzical al lui Dumnezeu ! Domnul miluiește, învață, îndeamnă, sfătuiește, mîntuie, păzește ; iar ca răsplată, că am primit învățătura Lui, ne făgăduiește din belșug împărăția cerurilor, bucurîndu-se de noi numai dacă ne mîntuim. Închinarea la idoli se hrănește cu păcatele oamenilor ; credința cea adevărată, însă, întocmai ca albina care nu murdărește nimic din cele peste care se așază, se bucură numai de mîntuirea oamenilor.

3. Ai, deci, făgăduința ! Ai iubirea de oameni ! Împărtășește-te cu harul ! Să nu-mi socotești cîntecul cel mîntuitor ca nou, cum socotești că sîntem noi, un vas sau o casă, pentru că El era «înainte de luceafăr» ²⁸ ; și : «*La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul*» ²⁹. Da, rătăcirea idolească pare veche, iar credința cea adevărată pare nouă. 4. Chiar dacă caprele mitologice spun că frigienii sînt vechi ³⁰, chiar dacă poeții scriu că arcădienii erau înainte de a fi luna ³¹, chiar dacă egiptenii ar fi vechi, că spun unii visători că pămîntul egiptenilor a născut pe zei și pe oameni, totuși nici unul din aceștia n-a fost înainte de a fi lumea aceasta ; noi, însă, am fost înainte de întemeierea lumii ³² ; noi, pentru că trebuia să existăm în El, am fost născuți mai înainte în Dumnezeu, noi, fapăturile cuvîntătoare ale Cuvîntului dumnezeiesc, datorită Căruia sîntem dintru început, pentru că «*la început era Cuvîntul*» ³³. 5. Și pentru că Cuvîntul era dintru început, de aceea Cuvîntul a fost și este începutul dumnezeiesc al tuturor existențelor ; iar pentru că acum a primit nume, numele de Hristos — nume consfințit de demult, nume vrednic de putere — de aceea L-am numit Cîntec nou.

7.1. Cuvîntul, Hristos, este și cauza existenței noastre de odinioară, — că era în Dumnezeu ³⁴ — dar și a bunei noastre existențe — că acum

27. Is., 35, 5—6 ; Mt., 11, 5 ; Lc., 7, 22.

28. Ps., 109, 4.

29. In., 1, 1.

30. Herodot., II, 2.

31. Apolon, Rhodios, 4, 264.

32. Ef., 1, 4.

33. In., 1, 1.

34. In., 1, 1.

s-a arătat între oameni — Însuși Cuvîntul, singurul care este și una și alta — și Dumnezeu și om — cauza tuturor bunătăților. Învățînd de la El să ducem o bună existență, sîntem conduși spre viața veșnică. 2. Că după cuvintele celui dumnezeiesc apostol al Domnului *«harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor, învățîndu-ne ca, lepădînd păgînatatea și poftele lumești, să viețuim în veacul de acum cu cuminchenie, cu dreptate și cu cucernicie, așteptînd fericita nădejde și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos»*³⁵.

3. Acesta este cîntecul cel nou, arătarea Cuvîntului Celui Care era la început și preexista, Cel Care a strălucit acum între noi. S-a arătat acum ca Mîntuitor Cel ce exista mai înainte ; s-a arătat ca Învățător Cel Care era în Cel Ce exista — căci *«Cuvîntul era la Dumnezeu»*³⁶ — ; s-a arătat Cuvîntul, prin Care s-au creat toate. Creator fiind, a dat la început, odată cu creația, și viața ; ca Învățător a învățat, cînd s-a arătat, cum să viețuiască oamenii bine, pentru ca apoi, ca Dumnezeu să dăruiască viață veșnică. 4. Nu acum, pentru întîia oară, a avut milă de noi, cei care eram pe o cale rătăcită, ci de demult, de la început ; dar s-a arătat acum cînd eram deja pierduți ; s-a arătat și ne-a mîntuit. Dar fiara cea vicleană și înclinată să se tîrască, prin ademenirile ei, robește și chinuiește încă și acum pe oameni ; și, după părerea mea, îi pedepsește cu barbarie, ca și acei barbari, care, după cum se spune leagă pe prizonieri de trupurile morților, ca să putrezească împreună cu ei. 5. Acest tiran viclean, șarpele, a legat strîns pe cei pe care din naștere a putut pune mîna pe ei, cu lanțul ticălos al închinării la idoli, de pietre, de lemne, de statui și de idoli ca aceștia ; i-a jertfit de vii, după cum se spune, și i-a îngropat împreună cu idoli, ca să putrezească împreună cu ei. 6. De aceea după cum unul a fost cel ce la început a înșelat pe Eva³⁷, iar acum duce pe ceilalți oameni la moarte, tot așa unul este și Domnul, îngrijitorul și ajutorul nostru, Care a fost vestit mai dinainte prin profeți, iar acum ne cheamă vădit la mîntuire.

8.1. Așadar, dînd ascultare poruncii apostolice, să fugim *«de domnul stăpînirii văzduhului, a duhului care lucrează acum în fii neascultării»*³⁸, să alergăm la Mîntuitorul, la Domnul, Care și acum și totdeauna ne-a îndemnat la mîntuire, prin minuni și semne în Egipt, iar în pustie prin rug și prin nor³⁹, care, datorită harului iubirii Sale de oameni, a

35. Tit, 2, 11—13.

36. In., 1, 1.

37. Fac., 3, 1—6.

38. Ef., 2, 2.

39. Ieș., 13, 21—22.

însoțit ca o slujnică pe evrei. 2. Cu această frică i-a îndemnat pe cei învîrtoșați la inimă; apoi i-a îndemnat și prin prea înțeleptul Moise, prin Isaia cel iubitor de adevăr și prin toată ceata profetilor; pe cei care au avut urechi i-a întors, într-un chip mai plin de pricepere, să creadă în Cuvîntul lui Dumnezeu; uneori îi ținea de rău, alteori îi amenința; pe unii oameni îi plîngea; altora le cînta; întocmai ca un doctor bun, care pe unele trupuri bolnave le oblojește, pe altele le mîngîie, pe altele le spală, pe altele le taie cu cuțitul, iar pe altele le arde; uneori le taie cu ferăstrăul, cînd trebuie să vindece pe om cu pierderea unui mădular sau a unei părți din mădular. 3. Felurit se poartă și Mîntuitorul și felurită este și mîntuirea oamenilor: cînd îi amenință, îi sfătuiește; cînd îi ține de rău, îi întoarce la El; cînd îi plînge, îi miluiește; cînd le cîntă, îi cheamă; prin rug vorbește ⁴⁰ — evreii aveau nevoie de semne și minuni ⁴¹ —, iar prin foc înfricoșează pe oameni, scoțînd flacăra din stîlp; flacăra este totodată dovadă și de har și de frică. Dacă ascuți, este lumină; dacă nu ascuți, este foc. Dar pentru că trupul omenesc este mai de preț decît stîlpul de foc și decît rugul, mai tîrziu au vorbit profeții. În Isaia a vorbit Însuși Domnul; El a vorbit în Ilie, El în gura profetilor. 4. Tu, însă, nu crezi în profeți! Socotești basm și pe acești bărbați și stîlpul de foc! De aceea îți va vorbi Însuși Domnul, «*Care, fiind în chip de Dumnezeu, n-a socotit o răpire a fi întocmai cu Dumnezeu, ci s-a deșertat pe Sine*» ⁴² milostivul Dumnezeu, dorind cu înfocare să mîntuiască pe om. Însuși Cuvîntul îți grăiește acum lămurit, făcîndu-te să roșești de necredința ta; da, o spun, Cuvîntul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca și tu să afli de la om, că omul poate ajunge Dumnezeu.

9.1. N-ar fi oare o prostie, iubiților, ca Dumnezeu să ne îndemne mereu la virtute, iar noi să nu primim folosul și să amînam mîntuirea? Oare nu și Ioan îndeamnă la mîntuire? Oare nu toată predica lui este un glas care te îndeamnă? Să-l întrebăm pe Ioan: «Cine ești tu printre oameni și de unde vii?» ⁴³. Și Ioan ne va răspunde că nu este Ilie, că nu este Hristos; va mărturisi, însă, că este glasul celui care strigă în pustie ⁴⁴. Cine este așadar Ioan? Ca să folosesc o imagine, să mi se îngăduie să spun: Ioan este glasul Cuvîntului, care îndeamnă, strigînd în pustie.

— Ce strigi, glasule? Spune-ne și nouă!

— «*Drepte faceți căile Domnului!*» ⁴⁵.

40. Ieș., 3, 2.

41. In., 4, 48.

42. Fil., 2, 6—7.

43. Homer, Odiseea, I, 170; XIX, 105.

44. In., 1, 20—23.

45. Is., 40, 3; Mt., 3, 3; Mc., 1, 3; Lc., 3, 4; In., 1, 23.

2. Ioan este înainte-mergător ; este glasul, care merge înainte, al Cuvîntului ; este glasul care cheamă, care pregătește spre mîntuire ; este glasul care îndeamnă spre moștenirea cerurilor ; datorită acestui glas femeia cea stearpă și pustia nu mai sînt fără de copii ⁴⁶. Această naștere a vestit-o mai dinainte glasul îngerului ⁴⁷ ; că și nașterea aceea a fost înainte-mergătoare a Domnului ; glasul acela a binevestit unei femei sterpe, după cum Ioan a binevestit pustiei. 3. Așadar, datorită acestui glas al Cuvîntului femeia cea stearpă naște, iar pustia rodește. Două glasuri sînt înainte-mergătoarele Domnului : glasul îngerului și glasul lui Ioan ; ele mă fac să mă gîndesc la mîntuirea cuprinsă în ele ; că, după ce se va arăta Cuvîntul, noi vom dobîndi rodul nașterii celei bune, viața veșnică. 4. Scriptura, unind aceste două glasuri într-unul singur, lămurește totul spunînd așa : «*Să audă cea care nu naște, să sloboadă glas cea care nu are dureri de naștere, că mai mulți sînt iii celei sterpe, mai mulți decît ai celei care are bărbat!*» ⁴⁸. Nouă ne-a binevestit îngerul, pe noi ne-a îndemnat Ioan să ne gîndim la plugar, să căutăm pe bărbat. 5. Că El este unul și același: bărbatul femeii celei sterpe, plugarul pustiei, Cel Care a umplut cu putere dumnezeiască și pe femeia cea stearpă și pustia. Mulți sînt copiii femeii de bun neam ; evreica, însă, care la început era cu mulți copii, a rămas fără copii din pricina neascultării ; și astfel femeia cea stearpă primește bărbat, iar pustia plugar ; iar apoi una aduce roade, iar cealaltă naște credincioși ; amîndouă datorită Cuvîntului ; necredincioșilor, însă, le-a rămas încă și acum stîrpiciunea și pustia.

10.1. Ioan, predicatorul Cuvîntului, chema pe oameni să fie gata pentru venirea lui Dumnezeu, a lui Hristos ⁴⁹. Tăcerea lui Zaharia ⁵⁰ aceasta voia să o spună. Da, tăcerea lui aștepta rodul înainte-mergător al lui Hristos, pentru ca lumina adevărului, Cuvîntul, ajuns Evanghelie, să dezlege tăcerea tainică a enigmelor profetice.

2. Tu, dar, dacă dorești să vezi cu adevărat pe Dumnezeu, ia parte la ceremoniile de curățire cele cu dumnezeiască cuviință ! Nu te încununa cu lauri și cu panglici împodobite cu lînă și porfiră, ci cu dreptate ! Pune-ți în jurul tău frunzele înfrînării și caută cu sirguintă pe Hristos, că spune undeva : «*Eu sînt ușa*» ⁵¹. Ușa aceasta trebuie s-o cunoască cei ce vor să înțeleagă pe Dumnezeu, ca să ne deschidă largi

46. *Is.*, 54, 1 ; *Gal.*, 4, 27.

47. *Lc.*, 1, 13.

48. *Is.*, 54, 1.

49. *Mt.*, 3, 3.

50. *Lc.*, 1, 20.

51. *In.*, 10, 9.

portile cerurilor. 3. Că sînt cuvîntătoare și raționale portile Cuvîntului și se deschid cu cheia credinței: «*Nimeni nu cunoaște pe Tatăl decît Fiul și cel căruia îi va descoperi Fiul*»⁵². Eu știu bine că Cel Care deschide ușa cea încuiată altădată, descoperă mai pe urmă cele dinăuntru și arată pe cele care nici nu puteau fi cunoscute mai înainte decît numai de cei care au trecut prin Hristos, singurul prin Care poate fi văzut Dumnezeu.

CAPITOLUL II

11.1. Nu cercetați, dar, cu curiozitate altarele cele lipsite de Dumnezeu, nici deschizăturile prăpastiilor pline de vrăjitorii, nici căldarea din Tesprotia⁵³ sau scaunul cu trei picioare din Cira⁵⁴ sau vasul de bronz din Dodona⁵⁵! Părăsiți basmele învechite, îmbătrînitul stejar cinstit în nisipurile pustiei și oracolul de acolo, care s-a vestejit odată cu stejarul! A tăcut izvorul Castaliei⁵⁶, precum și celălalt izvor din Colofon⁵⁷! La fel au murit și celelalte izvoare, care ghiceau; deși tîrziu, s-au dovedit lipsite de laudă, că au pierit odată cu miturile lor.

2. Povestește-ne și de celelalte oracole, dar mai bine zis nebunii, de oracolele care nu erau de nici un folos, de Clarie⁵⁸, de Pitios⁵⁹, de Didimeon⁶⁰, de Amfiarion⁶¹, de Apolon⁶², de Amfiloh⁶³; iar dacă vrei, întreabă odată cu aceștia și pe cei care interpretează semnele, pe cei care ghicesc uitîndu-se la mersul păsărilor, pe cei care tîlmăcesc visele; totodată așază lîngă Pitios și pe cei care ghicesc în grîu și în orz precum și pe ventriloci, în mare cinste și acum în fața multora.

52. Mt., 11, 27.

53. Tesprotia, regiune din sud-vestul Epirului.

54. Cira, vechi oraș în Grecia continentală, în golful Corintului. Era port al orașului Delfi.

55. Dodona, vechi oraș în Epir, celebru prin templul și oracolul lui Zeus.

56. Castalia, izvor în apropierea templului lui Apolon de la Delfi. Apa din bazinul acestui izvor servea pentru curățirile de la templu. Romanii atribuiau apei izvorului darul de a inspira poezii. Și azi grecii spun că cel care bea din apa Castaliei rămîne veșnic tînr. Numele izvorului îi vine de la nimfa Castalia din Parnas, care pentru a scăpa de urmărirea lui Apolon s-a aruncat în apa izvorului și s-a înecat.

57. Colofon, vechi oraș din Asia Mică, în Ionia, la Marea Egee.

58. Clarios, supranume al lui Apolon și al lui Zeus.

59. Pitios, templu al lui Apolon la Delfi sau în alte locuri.

60. Didimeon, templul lui Apolon în Didima, vechi oraș în Asia Mică, în Ionia, în apropierea Miletului.

61. Amfiarion, sanctuar al ghicitorului grec Amfiarau, situat în Grecia continentală.

62. Apolon, fiul lui Zeus și al Letei, zeul luminii, al artelor frumoase și al divinației. Avea la Delfi un templu și un oracol.

63. Amfiloh, fiul lui Amfiarau, ghicitor ca și tatăl său.

Da, să fie date întinericului altarele egiptenilor și ale tirenienilor ⁶⁴ în care se cheamă morții pentru a prezice viitorul.

3. Acestea sînt cu adevărat școli nebunești de înșelăciune ale oamenilor necredincioși și case de joc ale unei rătăcirii nestăpînite. Însoțitori ai acestei vrăjitorii sînt caprele deprinse să ghicească și corbii învățați de oameni să spună oracole.

12.1. Dar pentru ce să-ți înșir misterele ? Nu le voi lua în rîs, după cum se spune că a făcut Alcibiade ⁶⁵, ci voi da la iveală, potrivit învățaturii credinței celei adevărate, vrăjitoria care este ascunsă în ele. Voi face să fie prezentați spectatorilor credinței celei adevărate, ca pe o scenă a vieții, pe așa-numiții voștri dumnezei cu ceremoniile lor misterioase.

2. Bacantele celebrează misterele lui Dionisos ⁶⁶ cuprins de furii, săvîrșesc cu carne crudă delirul sacru ; încununate cu șerpi, împart carnea jertfelor, strigînd Eva ; pe Eva aceea, din pricina căreia a urmat înșelăciunea ⁶⁷ ; că șarpele consacrat este semn al orgiilor bahice. Potrivit pronunției exacte a evreilor, cuvîntul Evia, cu spirit aspru, se traduce prin : șarpe, de gen feminin.

Deo ⁶⁸ și Core ⁶⁹ au și devenit drame de mister ; iar misterele de la Eleusis ⁷⁰ celebrează cu torțe rătăcirea lui Deo și Core, precum și răpirea și jalea lor.

13.1. Mi se pare că trebuie să fac etimologia cuvintelor «orgie» și «mister». Primul cuvînt vine de la mînia (ὀργή) lui Deo pe Zeus ; al doilea vine de la ticăloșia (μῦσις) săvîrșită asupra lui Dionisos ; iar dacă acest cuvînt «mister» derivă, după cum spune Apolodor ⁷¹, de la un oarecare Myus aticul, n-am nimic împotriva ; în acest caz misterele voastre sînt legate de cinstea ce se aduce unui mormînt. 2. Poți înțelege și altfel cuvîntul «mister» ca : mituri, potrivit corespondenței literelor. Au adoptat și alții astfel de mituri : cei mai barbari dintre traci, cei mai lipsiți de minte dintre frigieni și cei mai superstițioși dintre greci.

64. Locuitori ai Tireniei sau Etruriei, azi Toscana.

65. Alcibiade, general, orator, om politic atenian, ucenic al lui Socrate (450—404 î.d.H.). Aventuros ca general, ducîndu-și patria în dezastruosul război din Sicilia, nestatornic ca om politic, punîndu-se pe rînd în slujba Atenei și a Spartei, a sfîrșit prin a se exila. A fost asasinat din ordinul satrapului Farnabaze al Bitiniei.

66. Dionisos, fiul lui Zeus și al Semelei, zeul viței de vie și al vinului, identificat la romani cu Bahus. Cultul lui a contribuit la introducerea mistereleor.

67. *Fac.*, 3, 1—6.

68. Deo, alt nume al zeiței Demetra ; divinitate agrară, personificarea pămîntului, identificată la romani cu Ceres, mama Persefonei.

69. Core, alt nume al zeiței Persefona, regina infernului, identificată la romani cu Proserpina.

70. Eleusis, oraș în Atica, unde se celebrau misterele în cinstea zeiței Demetra.

71. Apolodor, istoric grec (sec. II î.d.H.), a scris o lucrare intitulată *Biblioteca*, care cuprindea istoria zeilor și a eroilor. — Apollodor, *Fertis*, 244, F, 142.

3. Blestemat să fie cel care a făcut începutul acestei înșelăciuni printre oameni, fie Dardan ⁷², cel care a introdus misterele mamei zeilor, fie Eetion ⁷³, cel care a rînduit orgiile și ceremoniile samotracilor ⁷⁴, fie Midas frigianul ⁷⁵, care a învățat misterele de la Odrisian ⁷⁶ și apoi a răspîndit această meșteșugită înșelăciune printre supușii săi. 4. N-am să mă las convins nicicînd de Cinira ⁷⁷ din insula Cipru, care a îndrăznit să scoată din întuneric la lumină orgiile pline de desfrîu ale Afroditei ⁷⁸, în ambiția lui de a îndumnezei o femeie desfrînată. 5. Alții spun că Melamp ⁷⁹, fiul lui Amitaon ⁸⁰ a adus din Egipt în Grecia serbările lui Deo, sărbătorite cu cintece de jale.

Pe toți acești începători ai răutății am să-i numesc părinți ai unor mituri fără de Dumnezeu și ai unei superstiții care are în ea moartea; ei au sădit în viață misterele, sămînța răutății și a stricăciunii.

14.1. Dar acum este și timpul să vă arăt că ceremoniile voastre cu mistere sînt pline de înșelăciune și de grozăvii. Iar dacă ați fost inițiați, apoi cu atît mai mult veți rîde de aceste mituri ale voastre, pe care le cinstiți. Voi spune deschis cele ascunse ale voastre! Nu mă rușinez să spun acelea pe care voi nu vă rușinați să le adorați.

2. Prietenia lui Cinira, aceea care s-a născut din spumă, cea născută în Cipru ⁸¹ — vorbesc de Afrodita, care se numește Filomede, pentru că se trage din medee, adică din membrele cele de rușine tăiate ale lui Uranus ⁸², membrele cele desfrîmate, care după ce au fost tăiate au întărit valurile; deci Afrodita este fructul vrednic al desfrînatelor voastre membre de rușine. În ceremoniile acestei zeițe marine a plăcerii se dă celor ce se inițiază în arta desfrînării, ca simbol al nașterii zeiței, un grăunte de sare și un falus; cei inițiați, la rîndul lor, dau zeiței o monedă, cum dau îndrăgostiții amantelor lor.

72. Dardan, erou al dardanienilor, fiul lui Zeus și al Electrei. A stat în Samotracia, unde a instituit misterele.

73. Eetion, rege al cilicienilor.

74. Samotraci, locuitorii insulei Samotracia din Marea Egee, în apropierea coastelor Traciei.

75. Midas, regele legendar al Frigiei. A răspîndit în țara sa cultul lui Dionisos.

76. Odrisienii, populația veche a Traciei. Prin odrisian, Clement Alexandrinul vrea să spună Orfeu, care era trac.

77. Cinira, rege legendar al Ciprului, primul preot al Afroditei.

78. Afrodita, fiica lui Zeus și a nimfei Diona; după altă tradiție, fiica lui Uranus, născută din spuma mării, zeița frumuseții și a dragostei, identificată la romani cu Venus.

79. Melamp, doctor și ghicitor grec, fiul lui Amitaon.

80. Amitaon, tatăl ghicitorului Melamp, renovatorul jocurilor olimpice.

81. Hesiod, Teogon., 188—200.

82. Uranos, divinitatea cea mai veche din mitologia greacă, personificarea cerului.

15.1. Misterele lui Deo sînt împreunări de dragoste ale lui Zeus⁸³ — cu mama sa Demetra ; sînt ura lui Deo — pe care nu ştiu cum s-o numesc : mamă sau femeie a lui Zeus — din care pricină se spune că Deo a fost numită Brimo ; misterele lui Deo mai sînt : rugămintele lui Zeus, băutura de fiere, smulgerea inimii, fapte de nepovestit. Aceste mistere le săvîrşesc şi frigienii în cinstea lui Atis⁸⁴, a Cibelei⁸⁵ şi a coribanţilor⁸⁶. **2.** S-a povestit că Zeus, smulgînd testiculele unui berbec, ca şi cum şi-ar fi smuls pe ale lui proprii, le-a luat şi le-a aruncat în sînul zeiţei Deo, plătind în întregime o pedeapsă falsă a împreunării sale silnice cu Deo. **3.** Expunînd amănunţit simbolurile acestei iniţieri, ştiu că voi provoca rîsul, chiar dacă vouă nu v-ar veni să rîdeţi, din pricina dovezilor pe care le aduceţi în favoarea lor : «Din timpan am mîncat ; din chimvale am băut ; am purtat vasele de jertfă ; am intrat în camera nupţială»⁸⁷. Nu-s o ocară simbolurile acestea ? Nu-s o batjocoră misterele ?

16.1. Pentru ce să mai adaug şi pe celelalte ? Demetra naşte, iar Core creşte ; Zeus, care a născut-o, se împreunează iarăşi cu Ferefata⁸⁸, propria sa fiică, după ce mai înainte se împreunase cu Deo, mama lui ; uitase de ticăloşia lui de mai-înainte. Şi astfel Zeus este şi tată şi corupător al propriei sale fiice. Se împreunează cu ea, prefăcîndu-se în şarpe, arătînd cu asta ceea ce era.

2. În misterele lui Sabazie⁸⁹ cuvintele : «Dumnezeu care trece prin sîn» sînt pentru cei iniţiaţi, simbol. Şarpele este Zeus ; trecînd prin sînul celor iniţiaţi, îşi face cunoscută desfrînarea sa. **3.** Ferefata naşte un copil cu chip de taur ; aşa cum spune un poet, care a scris despre idoli :

«taurul este
tatăl şarpelui, iar şarpele tatăl taurului ;
În munte, păzitorul de boi are ascunsă ţepuşa»⁹⁰.

83. Zeus, divinitatea supremă a grecilor — identificat la romani cu Jupiter — căsătorit cu Hera, este tatăl multor zei.

84. Atis, zeul vegetaţiei pierdute şi regăsite în Frigia. Părăsit de copil în treştiiile unui rîu din Frigia, a fost descoperit de zeiţa Cibela şi a ajuns amantul ei. Roasă de gelozie, Cibela s-a împotrivit căsătoriei lui. Atis, cuprins de furie, s-a castrat, iar Cibela l-a prefăcut în pin. Cultul său plin de orgii a pătruns în lumea greacă, apoi şi în Roma.

85. Cibela, marea zeiţă a Frigiei, zeiţa pămîntului şi a animalelor. Marea sărbătoare anuală a Cibelei era alcătuită din ceremonii simbolice, care reprezentau istoria amorurilor zeiţei şi durerea pricinuită de mutilarea lui Atis.

86. Coribanţi, preoţi ai zeiţei Cibela. În extazul lor sacru executau în sunete de flaute, tamburine şi cimbale dansuri cu armele, care ajungeau pînă la mutilări.

87. A. Dietrich, *Eine Mithrasliturgie*, p. 216—217.

88. Ferefata, alt nume al Persefonei.

89. Sabazie, zeu trac şi frigian, zeul vegetaţiei. În ceremoniile sabaziene, credincioşii dansau filfîind şerpi sfinţiţi, iar noaptea celebrau căsătoria mistică de iniţiere.

90. *Rhein Mus.*, 45 (1890), 265 şi urm.

Socot că poetul numește țepușă bîta păstorului de boi, pe care bacantele o împodobesc cu panglicuțe.

17.1. Vrei să-ți vorbesc și de culesul de flori al Ferefatei, de coșul ei, de răpirea ei de Aidoneu ⁹¹, de despicarea pămîntului, de porcii lui Eubuleu ⁹², pe care pămîntul i-a înghițit împreună cu cele două zeițe, pentru care pricină la serbările tesmoforiilor ⁹³ se aruncă porci în gropi? Femeile sărbătoresc acest mit în chip felurit în diferite orașe, purtînd numele de tesmoforii, sciroforii ⁹⁴, aretoforii ⁹⁵; toate aceste serbări înfățișează în chip diferit răpirea Ferefatei.

2. Misterele lui Dionisos sînt cu totul pline de cruzime. Dionisos era încă copil, cînd cureții ⁹⁶ l-au înconjurat cîntînd un cîntec de arme; atunci titanii ⁹⁷ s-au strecurat cu viclenie, l-au înșelat cu jucării copilărești și l-au tăiat în bucăți, așa copil cum era, precum spune tracul Orfeu, poetul acestei ceremonii:

«Pin și sfîrlează și păpuși cu mădulare mlădloase,
Mere de aur frumoase de la Hesperidele ⁹⁸ cele cu glas
armonios» ⁹⁹.

18.1. Nu-i fără de folos să vă înfățișez spre a le osîndi, simbolurile nefolositoare ale acestei ceremonii: oscior, minge, titirez, mere, sfîrlează, oglindă, smoc de lînă. Zeița Atena ¹⁰⁰, care a luat pe ascuns inima lui Dionisos, a fost numită Palas Atena din pricina bătăilor acestei inimi ¹⁰¹; titanii, care l-a sfîșiat, au pus o căldare pe un trepied și au aruncat în ea mădularele lui Dionisos; mai întîi le-au fiert, apoi le-au găurit cu frigări și «le-au ținut deasupra focului» ¹⁰². 2. Mai pe urmă a apărut Zeus — dacă era Dumnezeu, poate că a avut parte de mirosul grăsimii cărnurilor fripte, de la care zeii voștri primesc laude, după cum înșiși zeii mărturisesc ¹⁰³ — care a lovit cu trăznetul pe titani și i-a încredințat lui Apolon, fiul său, mădularele lui Dionisos, ca să le îngroape.

91. Aidoneu, regele molosienilor în Epir.

92. Eubuleu, erou în ceremoniile de la Eleusis.

93. Tesmoforiile, serbări în cinstea zeiței Demetra și a fiicei sale Core, în Atena și în alte orașe ale Greciei, între 9 și 13 noiembrie.

94. Sciroforiile, serbări în cinstea zeiței Atena, la Atena, la sfîrșitul lui iunie și începutul lui iulie.

95. Aretoforiile, serbări la Atena, în cinstea zeiței Atena.

96. Cureții, preoți ai lui Zeus în Creta.

97. Titanii, fiii lui Uranos și Gea.

98. Hesperidele, nimfe, fiicele zeiței Noaptea.

99. Orphic. Fragm., Kern., tr. 34.

100. Atena, fiica lui Zeus, ieșită înarmată din capul lui Zeus; zeița gîndirii, artelor, științelor și industriei; identificată la romani cu Minerva.

101. Palas de la πάλλω a bate, a se zbate.

102. Homer, Iliada, II, 426.

103. Homer, Iliada, IV, 49.

Apolon a ascultat de Zeus, a luat trupul mort tăiat în bucăți ; l-a dus și l-a îngropat în Parnas ¹⁰⁴.

19.1. Iar dacă vrei să cunoști și orgiile coribanților, află că aceștia, omorînd pe cel de-al treilea frate al lor, au acoperit capul mortului cu o stofă de culoare roșie, l-au încununat și, ducîndu-l pe un scut de aramă, l-au îngropat la poalele Olimpului ¹⁰⁵. **2.** Și ca să spun pe scurt, acestea sînt misterele : crime și morminte ! Iar preoții acestor mistere, pe care cei ce vor să le dea un nume îi numesc anactotelești ¹⁰⁶, adaugă acestei nenorociri și minuni : ei interzic să pună pe masă rădăcină de țelină, pentru că socotesc că din sîngele curs din trupul coribantului a răsărit țelina. **3.** După cum negreșit și femeile care sărbătoresc tesmoforiile se feresc să mănînce sîmburii de rodii căzuți pe pămînt, pentru că socot că rodiile au răsărit din picăturile de sînge ale lui Dionisos.

4. Numind cobiri ¹⁰⁷ pe coribanți, ei vestesc ceremonia cabirică : cei doi frați ucigași, luînd cutia în care se aflau organele genitale ale lui Dionisos, au fugit în Tirenia ; cu adevărat negustori ai unei faimoase mărfi, locuind acolo ca fugari, au predat tirenienilor mult prețuita învătătură de evlavie, ca să se închine organelor genitale și cutiei. Din care pricină unii, nu fără dreptate, vor să-l numească Attis pe Dionisos, pentru că a fost lipsit de organele genitale.

20. 1. Și ce e de mirare că tirenienii, care sînt barbari, săvîrșesc ceremoniile de inițiere cu niște patimi atît de rușinoase, cînd atenienii și restul Greciei — mă rușinez chiar s-o spun — au despre zeița Deo o istorie mitică plină de rușine ? Deo, rătăcind în căutarea fiicei sale Core în împrejurimile localității Eleusis — Eleusis este un sat din Atica —, a obosit și s-a așezat tristă la o fîntînă. Lucrul acesta se interzice încă și acum celor care au să se inițieze, ca să nu pară că cei inițiați imită pe zeița îndurerată. **2.** Pe atunci locuiau în Eleusis băștinașii ; numele lor erau : Baubo, Disaule, Triptolem, Eumolp și Eubuleu ; Triptolem era văcar, Eumolp era păstor, iar Eubuleu era porcar ; din aceștia se pogoară neamul de mari preoți din Atena al eumolpizilor și al cericilor. **3.** Da — că nu-mi voi îngădui să nu povestesc mai departe — Baubo a găzduit-o pe Dea și i-a dat să bea o băutură numită ciceon ¹⁰⁸. Zeița a refuzat s-o ia și n-a vrut să bea, pentru că era în doliu ; Baubo s-a supărat foarte tare,

104. Parnas, munte în Grecia, la nord de Corint, aproape de Delfi, consacrat lui Apolon și muzelor.

105. Olimp, munte în Tesalia, cel mai înalt munte din Grecia. Vechii greci au făcut din Olimp reședința zeilor.

106. Anactotelești, șefii coribanților.

107. Cobiri, divinități misterioase : cerești, pămîntești, ale mării, ale infernului.

108. Ciceon, băutură făcută din făină de orez, brînză rasă și vin (*Homer, Iliada, XI, 624, 641*).

că a fost, așa zicînd, disprețuit ; atunci Baubo și-a descoperit organele sale genitale și le-a arătat zeiței ; zeița s-a bucurat la vederea lor și abia atunci a primit băutura, încîntată de ceea ce văzuse.

21. 1. Acestea sînt misterele secrete ale atenienilor ! Despre acestea vorbește și Orfeu. Îți voi cita chiar versurile lui Orfeu, ca să ai martor al acestei nerușinări chiar pe cel care a inițiat misterele :

«Grăind așa, Baubo și-a dat la o parte veșmintul și și-a arătat toate
părțile trupului, care nu se cuvin a fi văzute ;
Copilul Iakhos ¹⁰⁹, care era acolo, rîzînd, a lovit cu mîna pe Baubo
sub sîn ;

Atunci zeița a zîmbit, a zîmbit din inimă
Și a primit cupa cu reflexe scinteietoare, în care se afla băutura
numită ciceon» ¹¹⁰

2. Cuvîntul de trecere pentru intrarea la misterele eleusine este acesta : «Am postit, am băut ciceon, am luat din cutie ; după ce am lucrat, am pus în coș și din coș în cutie» ¹¹¹. Frumoase sînt cele ce se văd și demne de o zeiță !

22. 1. Ceremonii vrednice de noapte, de foc și de «cel cu mare curaj» ¹¹² ; dar, mai bine spus, de poporul ușuratic al erehtizilor ¹¹³ și de toți ceilalți greci, căroră «le rămîne după moarte o soartă neașteptată» ¹¹⁴. 2. Cui le profetește acestea Heraclit Efeseanul ? ¹¹⁵ Cui ? «Celor care umblă noaptea : magilor, bacanților, bacantelor, celor inițiați !». Pe aceștia îi amenință cu grozăviile de după moarte, acestora le profetește focul, pentru că aceștia în chip neevlavios au inițiat pe oameni în ceremoniile acelea pe care le socotesc mistere ¹¹⁶. 3. Dar misterele sînt un obicei, o idee goală, o înșelăciune a șarpelui, transformată în religie ; printr-o evlavie falsă cei neinițiați sînt îndrumați spre inițieri și ceremonii lipsite de orice caracter religios. 4. Ce sînt apoi și cutiile mistice ? Că trebuie să dezgolesc sfintele lor și să vorbesc de cele despre care ei nu vor să vorbească ! Nu sînt în ele plăcinte de susan, prăjituri din miere și făină, prăjituri în formă de ghem, plăcinte din făină, unt și ouă, cu

109. Iakhos, numele orfic al lui Dionisos.

110. Orphic. Fragm., Kern, fr. 52.

111. A. Dietrich, Eine Mithrasliturgie, p. 23.

112. Homer, Iliada, II, 547.

113. Erehtizi, adică : atenieni, după numele unui strămoș al lor, vechi erou, Erehteus.

114. Heraclit, Fragm. 27, Diels, Berlin, 1938.

115. Heraclit, filozof grec, ionian, născut la Efes (c. 540—c. 480 î.d.H.). După el, focul este elementul primitiv al materiei. Din lucrarea sa *Despre natură* n-au rămas decît fragmente.

116. Heraclit, Fragm. 14, Diels.

multe umflături, un bob de sare și un șarpe, simbolul de ceremonii al lui Dionisos Basaru ? ¹¹⁷. În afară de acestea nu sînt în ele rodii, ramuri de măslin, nuiele și iederă, apoi prăjituri rotunde și măciulii de mac ? Acestea sînt sfintele lor ! 5. Pe lângă acestea, simbolurile secrete ale zeiței Temis ! ¹¹⁸ Un fir de origan ¹¹⁹, o lampă, o sabie, un pieptene femeiesc, care vor să exprime convenabil și mistic părțile rușinoase ale femeii. 6. Nerușinarea este dezgolită în fața lumii ! Altădată, pentru oamenii cu-mînți, noaptea tăcută era acoperămint al plăcerii ; dar acum pentru cei ce se inițiază în mistere noaptea vestește destrăbălările lor, iar lumina torțelor vădește patimile lor. 7. Stinge, o, mare preot, lumina ! Să te rușineze, purtătorule de torță, însăși lumina torței ! Lumina dă de gol pe Iakhos al tău ! Îngăduie nopții să acopere misterele ! Orgiile tale religioase să fie acoperite de întuneric ! Lumina nu le poate ascunde ; dimpotrivă poruncește să le vădească și să le osîndească !

23. 1. Acestea sînt misterele celor fără Dumnezeu ! Pe bună dreptate îi numesc pe aceștia fără Dumnezeu, pentru că nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu, ci cu nerușinare se închină unui copil sfîșiat în bucăți de titani, unei femei îndoliate și unor organe de care cu adevărat îmi este rușine să vorbesc. Sînt stăpîniți de o dublă necredință ; mai întîi că nu-L știu pe Dumnezeu, nu-L cunosc pe Cel Care este cu adevărat Dumnezeu ; apoi — și aceasta este a doua rătăcire a lor — că socotesc dumnezei pe cei care nu sînt cu adevărat dumnezei ; dar, mai bine spus, nici nu există, ci au numai numele de dumnezei. 2. De acest lucru ne convinge și apostolul cînd spune : *«Și erați străini de așezămintele făgăduinței, neavînd nădejde și fiind fără Dumnezeu în lume»* ¹²⁰.

24. 1. De multe bunătăți să aibă parte regele sciților, oricine-ar fi fost el ! Acesta a ucis cu săgeata pe unul din supușii săi, care, bătînd din timpan și sunînd din chimval a adus din Cizic ¹²¹ la sciți ceremoniile religioase ale mamel zeilor și-și atîrnase de gît unele imagini pe care le poartă preoții Cibelei, care în fiecare lună fac cîte o călătorie pentru a cerși. L-a ucis pentru că, trăind printre greci, se ticăloșise și pentru că voise să fie sciților dascălul unor moravuri destrăbălate ¹²². 2. Pentru aceasta — că nu trebuie să-mi ascund deloc gîndul — mă minunez cum

117. Basaru, un supranume al lui Dionisos, din cauza tunicii lungi lidiene, pe care o îmbrăcau bacantele.

118. Temis, zeita dreptății, fiica lui Uranos și a Geei.

119. Origan, plantă cu miros pătrunzător.

120. Ef., 2, 12.

121. Clizic, oraș în Asia Mică, în Frigia.

122. Herodot, IV, 76, istorisește pe larg acest fapt. Regele sciților se numea Saulie, iar cel care a încercat să aducă printre sciți cultul Cibelei se numea Anaharsis.

au putut grecii numi oameni fără Dumnezeu pe Euhemer Acragantinul ¹²³, pe Nicanor Ciprianul, pe Diagora ¹²⁴ și Hipon ¹²⁵, amândoi din Milo ¹²⁶, și pe lângă aceștia pe vestitul cirenian, Teodor ¹²⁷ numele lui, și pe alții mulți, care au trăit cu înțelepciune și au văzut mai pătrunzător decât ceilalți oameni rătăcirea cu privire la acești dumnezei. Chiar dacă n-au gândit adevărul nostru religios, totuși au pus la îndoială rătăcirea religiei păgâne; iar acest lucru nu e puțin pentru întărirea adevărului, că din el se naște sămînța, care însușește gîndirea. 3. Unul din aceștia le spunea egiptenilor: «Dacă-i socotiți dumnezei, nu-i plîngeți, nici nu-i bociti; iar dacă-i plîngeți, nu-i mai socotiți dumnezei» ¹²⁸. 4. Un altul ¹²⁹, care fierbea la foc ceva, în casa sa, a luat statuia făcută din lemn a lui Heracle ¹³⁰ și a spus: «Haide, Heracle, ai și acum prilejul să-mi slujești cum ai slujit lui Euristeus! Fă a treisprezecea muncă și fierbe mîncarea lui Diagoras!» și a pus statuia lui Heracle pe foc, ca pe un lemn oarecare ¹³¹.

25. 1. Cele două piscuri ale neștiinței sînt: necredința în Dumnezeu și superstiția. Trebuie să ne străduim să rămînem în afara acestora. Nu vezi că Moise, marele preot al adevărului, poruncește să nu intre în adunarea Domnului nici famen, nici castrat și nici cel născut din desfrînată? ¹³² 2. Prin famen și castrat Moise arată felul de purtare a omului fără Dumnezeu, a omului lipsit de dumnezeiasca putere roditoare; iar

123. Euhemer, scriitor grec (sec. III î.d.H.). Marea sa operă, *Istorie sfîntă*, s-a pierdut, dar ne este cunoscută din lucrarea lui Lactanțiu († 317): *Instituțiile divine*. În lucrarea sa, Euhemer istorisește că într-o călătorie făcută de-a lungul coastelor Arabiei și Indiei a descoperit insula Panhaia, unde inscripțiile dintr-un templu i-au revelat originea zeilor: zeii sînt oameni divinizați, datorită fricii și admirației.

124. Diagoras din Milo, poet și filozof grec (sec. V î.d.H.), supranumit Ateul. N-au rămas din operele sale decât titlul a două lucrări: *Cuvîntări frigiene* și *Cîntece lirice*. Fiind acuzat de necredință, pentru că își bătea joc de zei, s-a refugiat în Atena. Se spune că a murit într-un naufragiu.

125. Hipon, filozof grec (sec. V î.d.H.). În lucrările sale, pierdute, a tăgăduit existența zeilor, pe care-i socotea oameni mari sau eroi îndumnezeiți. Din pricina asta contemporanii lui l-au numit ateu.

126. Milo, insulă în arhipelagul grec. În această insulă a fost descoperită Venus din Milo, care se află la muzeul Louvre.

127. Teodor din Cirena, supranumit Ateul (sec. IV î.d.H.). Scrierea lui Despre zei i-a adus supranumele de Ateul.

128. *Xenofon*, Test., 13, ed. Diels, Poet. Philos. Fragm., p. 22.

129. Diagoras din Milo.

130. Heracle — la romani Hercule —, erou al mitologiei grecești, fiul lui Zeus. După multe fapte eroice s-a dus la Teba, unde s-a căsătorit cu Megara, fiica lui Creon, regele Tebei. Într-un acces de nebunie și-a ucis soția și copiii. Pentru a ispăși această crimă a executat pentru regele Euristeus douăsprezece munci, așa numite «douăsprezece munci ale lui Heracle». În afară de aceste munci, Heracle a săvîrșit și alte fapte de eroism. A murit, arzîndu-se de viu pe muntele Oeta din Tesalia.

131. Paralele la această povestire la: Sternbach, *Gnomologium Vaticanum*, 276; B. Keil, *Hermes*, 55 (1920), p. 63 și urm., dă povestirea ca provenită din Atenagora, Solie pentru creștinii, IV.

132. *Deut.*, 23, 1—2.

prin cel de al treilea, prin cel născut din desfrînată, arată pe omul care crede în mulți dumnezei falși în locul singurului și adevăratului Dumnezeu, așa precum cel născut din desfrînată își atribuie mulți tați, neștiind pe adevăratul tată. 3. Există o veche și naturală legătură între oameni și cer, care a fost întunecată de neștiință; dar această legătură a ieșit deodată din întuneric și a strălucit, așa precum de pildă o spune unul din poeți :

«Vezi în înălțime acest eter nemărginit,
Care ține de jur împrejur pămîntul în brațele sale umede?»¹³³

și încă :

«O, tu, care ești căruța pămîntului și ai pe pămînt tronul,
Oricine ai fi, ești cu neputință de înțeles, cu neputință de privit!»¹³⁴

și toate celelalte, la fel cu acestea pe care poeții le cîntă.

4. Dar idei greșite, depărtate de calea cea dreaptă și pierzătoare de suflet cu adevărat, au întors pe om, «sadul cel ceresc»¹³⁵, de la viețuirea cea din ceruri, «l-au întins pe pămînt»¹³⁶, convingîndu-l să se alipească de făpturile cele pămîntești.

26. 1. Unii au fost înșelați de priveliștea cerului; dînd crezare numai privirii și urmărind mișcările stelelor, s-au minunat de stele și le-au îndumnezeit, numind stelele dumnezei de la cuvîntul a privi¹³⁷; și s-au închinat la soare ca indienii și la lună ca frigienii. 2. Alții, culegînd roadele cele bune de mîncat ale plantelor care răsar din pămînt au numit grîul Deo, ca atenienii, au numit vița de vie Dionisos, ca tebanii. 3. Alții, privind la urmările pe care le au relele, au îndumnezeit schimbările soartei, închinîndu-se chiar nenorocirilor. Aceasta i-a făcut pe poeții tragici să nascocoască Eriniile¹³⁸ și Eumenidele¹³⁹, Palamnei¹⁴⁰, Prostropeii¹⁴¹ și Alastorii¹⁴². 4. Unii filozofi, luîndu-se după poeți au idolatrizat patimile voastre: frica, dragostea, bucuria, nădejdea, după cum Epimenide cel Bătrîn¹⁴³ a ridicat în Atena altare semetiei și obrăzniciei. 5. Alți filozofi, pornind chiar de la faptele din viață, au îndumnezeit idei omenesti, cărora le-au dat chip omenesc, de pildă: Dice¹⁴⁴, Cloto¹⁴⁵, La-

133. Euripide, Fragm. 935 (ed. Nauck, Teubner).

134. Euripide, Troienele, 884 sq.

135. Platon, Tim., 90 A.

136. Platon, Crat., 397 D.

137. Θεοὺς ἐκ τοῦ θεῖν.

138. Zeițele răzbunării.

139. Zeițele binevoitoare.

140. Zeii ucigași.

141. Zeii care răzbună crimele.

142. Geniile rele.

143. Epimenide, poet, filozof și legislator grec (sec. VI î.d.H.).

144. Dreptatea.

145. Una din parce, aceea care torcea zilele oamenilor.

hesis ¹⁴⁶, Atropa ¹⁴⁷, Himarmene ¹⁴⁸, Auxo și Talo ¹⁴⁹, zeițele atice. 6. Există și un al șaselea mod de a introduce înșelăciunea și de a face dumnezei, acela de a număra doisprezece dumnezei; despre aceștia vorbește Hesiod ¹⁵⁰ în Teogonia sa; de ei teologhisește Homer ¹⁵¹. 7. A rămas al șaptelea mod — că sînt de toate șapte — cel care pornește de la binefacerile dumnezeiești, revărsate peste oameni. Neconcepînd un Dumnezeu care face bine, oamenii au inventat Dioscurii ¹⁵², mîntuitorii oamenilor, pe Heracle, îndepărtătorul de rele și pe Asclepios ¹⁵³, doctorul.

27. 1. Acestea sînt îndepărtările cele alunecoase și vătămătoare de la credința cea adevărată; acestea l-au coborît pe om din cer și l-au aruncat în prăpastie. Vreau, însă, să vă arăt îndeaproape chiar pe zei, cum sînt și dacă sînt, ca să terminați odată cu rătăcirea voastră și să alergați iarăși la cer. 2. «*Eram și noi fii ai miniei ca și ceilalți; dar Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa dragoste, cu care ne-a iubit, fiind morți prin păcate, ne-a făcut vii împreună cu Hristos*» ¹⁵⁴. Că «*viu este Cuvîntul*» ¹⁵⁵; fiind îngropat împreună cu Hristos, s-a înălțat împreună cu Dumnezeu. Cei care sînt încă necredincioși se numesc «*fii ai miniei*» ¹⁵⁶, pentru că sînt hrăniți cu minie; noi, însă, nu mai sîntem odrasle ale miniei, pentru că am lepădat rătăcirea și ne grăbim spre adevăr. 3. Astfel și noi, care eram altădată fiii nelegiurii, am ajuns acum datorită iubirii de oameni a Cuvîntului, fii ai lui Dumnezeu; chiar poetul vostru, Empedocle Acragantinul ¹⁵⁷, face aluzie la voi cînd spune:

«Atîta vreme cît veți fi tulburați de vicii grele,
Niciodată nu veți elibera sufletul de dureri cumplite» ¹⁵⁸

146. Una din parce, aceea care sucea fusul și distribuia destinele oamenilor.

147. Una din parce, aceea care tăia firul vieții.

148. Soarta.

149. Două din cele trei grații ale Atice; a treia: Carpo.

150. Hesiod, poet grec (sec. VIII î.d.H.), născut în Askra (Beoția), autorul poemelor didactice: *Lucrări și zile*, *Teogonia*.

151. Homer, poet epic grec (sec. IX î.d.H.); este autorul — contestat de unii — al Iliadei și Odiseei. Tradiția îl prezintă bătrîn, mergînd din cetate în cetate, recitînd versurile sale.

152. Dioscurii — Castor și Polux — fiii lui Zeus și ai Ledei, zei protectori ai călătorilor pe uscat și pe mare, zeii ospitalității.

153. Asclepios, fiul lui Apolon, zeul medicinei, identificat la romani cu Esculap.

154. Ef. 2, 3—5.

155. Evr., 4, 12.

156. Ef., 2, 3.

157. Empedocle Acragantinul (sec. V î.d.H.) filozof eclectic, dar în același timp om politic, poet, doctor, profet, taumaturg. După el, lumea este alcătuită din patru elemente: focul, aerul, apa și pămîntul; raporturile dintre aceste elemente sînt conduse de dragoste și ură, de atragere și respingere. A murit, aruncîndu-se în Etna.

158. Empedocle, Fragm., 145, Diels.

4. Cele mai multe spuse despre dumnezeii voștri sînt basme și născociri; iar toate cele cîte se presupun că au fost săvîrșite sînt istorisirii despre oameni vicioși, despre oameni care au trăit în desfrîu.

«Pășiți cu mîndrie și nebulie; ați părăsit,
Calea cea dreaptă și mergeți pe spini și ciulini.
Pentru ce rătăciți, muritorilor? Încetați, oameni deșerti,
Părăsiți întunecimea nopții și primiți lumină!»¹⁵⁹

5. Acestea ni le poruncește profeta și poeta Sibila¹⁶⁰; ni le poruncește și credința cea adevărată, care, scoate de pe fețele mulțimii dumnezeilor măștile lor înfricoșătoare și groaznice, vădind prin asemănarea de nume că dumnezeii voștri sînt niște creații ale imaginației.

28. 1. Astfel, unii scriitori spun că sînt trei dumnezei, care poartă numele de Zeus: unul, fiul lui Eter¹⁶¹, în Arcadia¹⁶²; alți doi, amîndoi fii ai lui Cronos¹⁶³, unul în Creta, altul iarăși în Arcadia. 2. Alți scriitori spun că sînt cinci zeițe Atena: una, fiica lui Hefaistos¹⁶⁴, Atenianca; alta, fiica lui Nilos¹⁶⁵, Egipteanca; a treia, fiica lui Cronos, născătoarea războiului; a patra, fiica lui Zeus, pe care mesenienii¹⁶⁶ au numit-o Corifasia, după numele mamei sale; pe lângă acestea toate, fiica lui Palas¹⁶⁷ și a Titanidei¹⁶⁸, fiica lui Oceanos¹⁶⁹; ultima zeiță a ucis în chip nelegiuit pe tatăl ei și s-a împodobit cu pielea lui ca și cu o piele-

159. *Oracolele Sibiline*, Fragn. 1, 23—25, 27.

160. Sibilele erau preotese ale zeului Apolon, care prevesteau viitorul. Textele citate de Clement sînt din Oracolele Sibiline. În secolul II înainte de Hristos, iudeii din Alexandria, imitînd Cărțile Sibiline păgîne, au alcătuit alte Oracole Sibiline. Creștinii au luat aceste oracole și le-au prelucrat în spirit creștin. Oracolele Sibiline, formate din 14 cărți, s-au bucurat de mare autoritate în antichitatea creștină, fiind citate de scriitorii creștini, începînd cu Herma (sec. II).

161. Eter, divinitate care personifica regiunea superioară a aerului, profunzimile cerului. După Hesiod, Eter era fiul lui Ereb și al zeiței Noaptea.

162. Arcadia, regiune în Grecia antică, în partea centrală a Peloponezului, din care poeții vechi făcuseră ținut al fericirii.

163. Cronos, una din marile divinități grecești — la romani identificat cu Saturn —, fiul lui Uranos și Gee. S-a căsătorit cu sora sa Rea, a detronat pe tatăl său și i-a luat locul. Potrivit unui oracol al mamei sale, trebuia să fie detronat și el de unul din copiii săi; pentru a anula oracolul își mîncă copiii; a scăpat numai fiul său Zeus, fiind ascuns de mama sa. Cînd Zeus s-a făcut mare, a pornit război împotriva lui Cronos; l-a învins și l-a aruncat în tartar.

164. Hefaistos, fiul lui Zeus și al Herei, zeul focului și al meșteșugurilor, identificat la romani cu Vulcan. A fost aruncat de Zeus din cer, dar Dionisos l-a adus mai tîrziu în Olimp. Hefaistos își avea atelierul său, în care, singur sau cu ciclopi, în Olimp sau în craterul vulcanului Etna, a făcut o mulțime de opere celebre.

165. Nilos, zeu, binefăcătorul Egiptului.

166. Mesenienii, locuitori ai Meseniei, ținut în Peloponez.

167. Palas, uriaș. Palas a voit să-și violeze fiica, pe Atena, și a fost ucis de ea.

168. Titanida, fiică sau soră a titanilor.

169. Oceanos, una din cele mai vechi divinități elene, fiul lui Uranos și al Geei. După Homer, Oceanos este tatăl zeilor. Era închipuit ca un fluviu imens, care înconjoară pămîntul, izvor al tuturor fluviilor și mării.

cică de oaie. 3. La fel și cu Apolon. Aristotel ¹⁷⁰ vorbește de un prim Apolon, fiul lui Hefaistos și al Atenei — aici Atena nu mai este fecioară — ; mai sînt : un al doilea Apolon, în Creta, fiu al lui Cirbas ; un al treilea Apolon, fiu al lui Zeus ; un al patrulea, Apolon Arcadianul, fiu al lui Silen ; la arcadieni acest Apolon este numit Nomie ; lângă aceștia Aristotel așază și pe Apolon Libianul, fiul lui Amon ¹⁷¹. Didim Gramaticul ¹⁷² adaugă la aceștia un al șaselea Apolon, fiu al lui Magne. 4. Cîți Apoloni nu sînt astăzi, nenumărați oameni muritori și trecători, care poartă același nume cu cei de care am vorbit mai înainte ?

29. 1. Ce-ar fi dacă ți-aș vorbi de mulți oameni care poartă numele lui Asclepios sau al lui Hermes ¹⁷³ sau al lui Hefaistos, de care ne vorbește mitologia ? Dar mi se pare de prisos să încarc urechile voastre cu aceste multe nume. Totul arată că aceștia au fost oameni ! O arată și patria lor și meseriile lor și viața lor și mormintele lor.

2. Ares ¹⁷⁴, cel cinstit de poeți, atît cît au putut aceia :

«Ares, Ares, ciumă pentru muritori, ucigașule ! Distrugător de ziduri de apărare» ¹⁷⁵

acest nestatornic, acest dușman, era din Sparta, după cum spune Epiharm ¹⁷⁶ ; Sofocle ¹⁷⁷ știe că e din Tracia iar alții din Arcadia. 3. Homer la rîndul lui spune că a stat legat treisprezece luni :

«Ares a răbdut cînd Otos și Epialte,

Fiii lui Aloeu l-au legat cu legătură tare.

Și a stat legat treisprezece luni, într-o închisoare de aramă» ¹⁷⁸.

170. Aristotel, filozof grec, născut în Macedonia (384—322 î.d.H.). A fost discipolul lui Platon și dascălul lui Alexandru cel Mare. Este întemeietorul școlii peripateticiene și autorul a numeroase scrieri : *Organon* (logica), *Fizica*, *Cerul*, *Meteorologia*, *Sulietul*, *Mecanica*, *Istoria animalelor*, *Metafizica*, *Etica Nicomahică*, *Retorica*, *Poetica*. Sistemul filozofic al lui Aristotel prezintă întreaga natură ca un imens efort al materiei brute de a se ridica pînă la actul pur, adică la gîndire și la inteligență. Are cele mai înalte idei despre Dumnezeu ; Dumnezeu este în totul inteligență și gîndire ; este Gîndirea gîndirii.

171. Amon, divinitate la vechii egipteni.

172. Didim Gramaticul din Alexandria (sec. I) a lăsat multe scrieri despre scriitorii clasici.

173. Hermes, fiul lui Zeus și al zeiței Maia. Era zeul elocinței, al comerțului, al hoților și mesagerul zeilor.

174. Ares, fiul lui Zeus și al Herei — identificat la romani cu Marte — era zeul războiului.

175. Homer, *Iliada*, V, 31, 455.

176. Epiharm, poet comic grec (sec. V î.d.H.). Este unul din întemeietorii comediei. A luat subiectele comediiilor sale din viața populară și din mitologie.

177. Sofocle, poet tragic grec (496—406 î.d.H.). Au rămas de la el șapte piese : *Antigona*, *Electra*, *Trăhieniile*, *Edip rege*, *Edip la Colona*, *Aiax*, *Filocet*.

178. Homer, *Iliada*, V, 385—387.

4. De mult bine să aibă parte carienii¹⁷⁹, care îi jertfeau lui Ares ciini! Sciții, la rîndul lor, nu încetau de a-i sacrifica măgari, după cum spun Apolodor și Calimah¹⁸⁰.

«Febos¹⁸¹ se ridică deasupra sacrificiilor de măgari făcute de

hiperboreeni»¹⁸²

Același în altă parte spune :

«Junghierile de măgari grași încintă pe Febos»¹⁸³.

5. Hefaistos, însă, pe care Zeus l-a aruncat din Olimp, «locuința cea dumnezeiască»¹⁸⁴, a căzut în insula Lemnos¹⁸⁵ și s-a făcut fierar. Avea amîndouă picioarele betege :

«Cu două picioare scurtate, care se mișcă repede»¹⁸⁶.

30. 1. Ai între dumnezeii tăi nu numai un fierar, ci și un doctor ; doctorul era iubitor de argint, numele lui : Asclepios. Îți voi prezenta și pe poetul lui, pe Pindar Beoțianul¹⁸⁷ :

«A fost corupt și el cu un salariu de erou ;

Aurul strălucea în mîna lui ;

Cronion¹⁸⁸ atunci, cu mîinile sale, a aruncat asupra celor doi săgeata.

Și le-a luat din piept repede suflarea ;

Că trăznet arzător s-a pogorît peste destinul lor»¹⁸⁹.

2. Euripide¹⁹⁰ spune :

«Zeus e de vină ; el a ucis pe fiul meu

Asclepios, aruncînd trăznet în pieptul său¹⁹¹

Asclepios zace trăznit la hotarele regiunii Cinosuris»¹⁹².

179. Carienii, locuitorii Cariei, țară în sud-vestul Asiei Mici, scăldată de Marea Egee și Marea Mediterană orientală.

180. Calimah, gramatic și poet alexandrin (sec. III î.d.H.), apreciat de Ptolomeu Filadelfu ; a fost directorul bibliotecii din Alexandria. A scris o mulțime de lucrări de erudiție și de poezie. Cea mai importantă din scrierile lui în proză este lucrarea : *Cataloge ale scriitorilor și scrierile lor*, alcătuită în 5 părți, în 120 de cărți. Datorită acestei lucrări Calimah este socotit părintele istoriei literare. În întregime s-a păstrat, într-o traducere latină, poema sa : *Despre bucla Berenicei*.

181. Febos, zeul soarelui, supranumele lui Apolon.

182. Hiperboreeni, adică popoarele din nordul Sciției. — *Callimah*, Fragm. 178.

183. *Callimah*, Fragm. 188.

184. Homer, *Iliada*, I, 591—592.

185. Lemnos, insulă grecească în nordul Mării Egee.

186. Homer, *Iliada*, XVIII, 411.

187. Pindar, poet liric grec (518—438 î.d.H.). Poeziile sale aparțin tuturor genurilor lirismului coral. A ajuns pînă la noi o singură colecție : *Odele triumfale*.

188. Cronion, fiul lui Cronos, adică Zeus.

189. *Pindar*, *Pyth*, III, 97, 100—105.

190. Euripide, poet tragic grec (480—406 î.d.H.). Cele mai cunoscute dintre tragediile sale sînt : *Alceste*, *Medeea*, *Andromeda*, *Electra*, *Hecuba*, *Ifigenia în Aulida*, *Ifigenia în Taurida*, *Bacantele*.

191. *Euripide*, *Alceste*, 3—4.

192. Cinosuris, o regiune în sud-vestul Arcadiei.

3. Filohor¹⁹³ spune că Poseidon¹⁹⁴ este cinstit în Tinos¹⁹⁵ ca doctor; iar despre Cronos spune că se afla în Sicilia și că acolo a fost înmormântat.

4. Patrocle Turianul¹⁹⁶ și Sofocle cel Tânăr¹⁹⁷ povestesc în trei tragedii istoria Dioscurilor. Acești doi Dioscuri au fost oameni muritori, dacă putem da crezare lui Homer în cele ce spune:

«Pe aceștia îi avea pământul, care le-a dat viață,
În Lacedemonia, patria lor scumpă»¹⁹⁸

5. Să fie adăugate și cele scrise de autorul Poemelor Cipriene:

«Castor¹⁹⁹ era muritor; soarta morții i se cuvenea;
Dar Polideuce²⁰⁰, odrasla lui Ares, era nemuritor»²⁰¹.

6. Aceasta-i o minciună de poet. Homer, însă, este mai vrednic de credință când vorbește de cei doi Dioscuri și când îl artă pe Heracle «idol»²⁰². «Heracle, spune el, a fost un muritor, autor de fapte mari»²⁰³.

7. Deci și Homer știa că Heracle a fost om muritor. Filozoful Ieronim²⁰⁴ descrie și chipul trupului său: era mic de statură, cu părul zbîrlit, puternic; Dicearhos²⁰⁵ îl prezintă înalt, nervos, negru la față, cu nasul acvilin, cu ochi scînteietori, cu părul lung²⁰⁶. Acest Heracle a trăit cincizeci și doi de ani; și-a sfîrșit viața în muntele Oeta²⁰⁷, arzîndu-se de viu.

31. 1. În ce privește muzele, despre care Alcman²⁰⁸ spune că le-au născut Zeus și Mnemosina²⁰⁹, pe care ceilalți poeți și scriitori le îndumnezeiesc și le venerază și căroră toate orașele le-au ridicat temple în cinstea lor, ei bine aceste muze au fost servitoare din Misia²¹⁰, pe care Megaclo, fiica lui Macar, le-a cumpărat ca slugi. 2. Macar a fost regele

193. Filohor, istoric grec (sec. IV—III î.d.H.). Autor a numeroase opere, din care nu au rămas decît fragmente.

194. Poseidon, zeul mării — identificat la romani cu Neptun — fiul lui Cronos și Rea. Locuia în fundul mării într-un palat mareț.

195. Tinos, insulă, una din Ciclade.

196. Patrocle, Fragm., 2 TGF, p. 830.

197. Sofocle cel Tânăr, Fragm. 1 TGF, p. 781.

198. Homer, Iliada, III, 243—244.

199. Castor, unul din Dioscuri.

200. Polideuce, alt nume al lui Polux, al doilea fiu al Dioscurilor.

201. Kypria, Fragm. 5 (ed. Kinkel).

202. Homer, Odiseea, XI, 601—602.

203. Homer, Odiseea, XXI, 26.

204. Ieronim, istoric grec (sec. IV—III î.d.H.).

205. Dicearhos, istoric, geograf și filozof grec (sec. IV—III î.d.H.). Discipol al lui Aristotel, admirat în unanimitate de cei vechi. Din numeroasele sale lucrări n-au rămas decît fragmente.

206. Dicearhos, Fragm. 10. FHG, II, p. 238.

207. Oeta, munte în Tesalia.

208. Alcman, poet grec (sec. VII î.d.H.).

209. Mnemosina, fiica lui Uranos, zeița memoriei, mama muzelor.

210. Misia, în vechime ținut în nord-vestul Asiei Mici.

lesbienilor ²¹¹; nu se înțelegea deloc cu soția sa; pentru aceasta fiica lor Megaclo era supărată din pricina mamei ei. Și nu pe bună dreptate? Megaclo a cumpărat aceste misiene ca slugi, nouă la număr, și le-a numit moisa, după dialectul eolian. 3. Megaclo le-a învățat să cînte frumos, din gură și din chitară, faptele oamenilor din vechime. Aceste misiene, cîntînd continuu din chitară, au încîntat cu cîntecele lor frumoase pe Macar, tatăl ei, și i-au potolit mînia. 4. Pentru această pricină, Megaclo, ca o mulțumire din partea mamei ei, le-a turnat în bronz chipul lor și a poruncit să fie venerate în toate templele. Acestea sînt muzele! Istoria lor se găsește la Mirsil din Lesbos ²¹².

32. 1. Dar ascultați și de amorurile dumnezeilor voștri, de istoriile mitice ale neînfrînărilor lor nemaiîntîlnite, de îmbrățișările lor, de rîsetele lor, de certurile lor, de robiile lor, încă și de ospețele lor, de împreunările lor și iarăși de lacrimile lor, de pasiunile lor, de plăcerile lor desfrinate. 2. Cheamă-mi pe Poseidon și ceata femeilor corupte de el: pe Amfitrita ²¹³, pe Amimona ²¹⁴, pe Alopa ²¹⁵, pe Melanipa ²¹⁶, pe Alciona ²¹⁷, pe Hipotoa ²¹⁸, pe Hiona ²¹⁹ și pe altele mii; cu toate că erau atît de multe, totuși pasiunile lui Poseidon nu erau istovite. 3. Cheamă-mi și pe Apolon! El e Febos, ghicitor curat și bun sfătuitor! Dar nu-mi spune asta despre el Steropa ²²⁰, nici Etusa ²²¹, nici Arsinoa, nici Zeuxipa ²²², nici Protoa, nici Marpesa ²²³, nici Hipsipila ²²⁴; singură Dafne ²²⁵ a reușit să scape și de ghicitor și de corupere. 4. Pe lîngă aceștia să vină însuși Zeus, care, după spusele voastre, este «tatăl oamenilor și al dumnezeilor» ²²⁶. Atît de mult era împătimit de plăcerile dragostei, că le do-

211. Lesbieni, locuitorii insulei Lesbos, insulă grecească în Marea Egee, lîngă coasta de vest a Asiei Mici.

212. Mirsil, istoric grec din Lesbos (sec. III î.d.H.). N-au rămas decît fragmente din lucrările sale.

213. Amfitrita, zeița mării, soția lui Poseidon, a avut un fiu cu Poseidon, pe Triton.

214. Amimona, una din cele cincisprezece fiice ale lui Danaos; a avut un fiu cu Poseidon, pe Nauplin.

215. Alopa, fiica lui Cercion, a avut un fiu cu Poseidon, pe Hipoton.

216. Melanipa, fiica lui Eol (zeul vîntului) și al Hipei. A avut cu Poseidon doi gemeni. Tatăl ei, aflînd de dragostea ei, i-a scos ochii și a închis-o într-o temniță. Poseidon i-a redat libertatea și vederea.

217. Alciona, fiica lui Eol.

218. Hipotoa, fiica lui Nestor, a avut un fiu cu Poseidon, pe Tafios.

219. Hiona, fiica lui Arcturos, a avut de la Poseidon un fiu, pe Eumolp.

220. Steropa, fiica lui Cefeus, regele Tegeli.

221. Etusa, fiica lui Poseidon.

222. Zeuxipa, fiica lui Hipocon.

223. Marpesa, fiica lui Evenus, regele Etoliei.

224. Hipsipila, fiica lui Toas, regele insulei Lemnos.

225. Dafne, nimfă, fiica unui zeu-fluviu și a zeiței Geei. Voind să scape de urmărirea lui Apolon, a chemat-o pe mama sa, care a schimbat-o în dafin.

226. Homer, Iliada, I, 544 și în alte locuri.

rea pe toate femeile și cu toate își împlinea pofta. Era tot atât de nesătul de femei ca și ȧapul tmuitenilor ²²⁷ de capre ²²⁸.

33. 1. O, Homere, poemele tale mă umplu de admirație ! Că spui :

«Zicînd aceasta, Zeus a făcut un semn din sprîncenele sale negre.

Părul lung parfumat al stăpînului s-a clătînat

Pe fruntea lui nemuritoare, iar marele Olimp s-a cutremurat» ²²⁹.

2. Venerabil mi-l înfățișezi, Homere, pe Zeus și-i atribui un semn ce merită cîstit ! Dar arată-i, omule, lui Zeus numai o cîngătoare de femeie și Zeus se arată așa precum și este și-și face de rușine părul său bogat. **3.** La cîtă destrăbălare nu s-a dat faimosul Zeus, care a petrecut în desfriu atîtea nopți cu Alcmena ²³⁰ ? Nu-i erau destul de lungi desfîrnatului cele nouă nopți (dimpotrivă, întreaga viață i-a fost prea scurtă pentru neînfrînarea sa !) pentru a însămița pe dumnezeul care îndepartează răul ²³¹. **4.** Heracle, fiu al lui Zeus — cu adevărat fiu al lui Zeus — născut dintr-o atît de lungă noapte, s-a ostenit vreme îndelungată cu cele douăsprezece munci, dar într-o singură noapte a necîstit pe cele cincizeci de fiice ale lui Testie ²³², fiind în același timp și corupător și mire a atîtor fecioare ²³³. Nu fără motiv îl numesc poeții pe Heracle crud și ticălos ²³⁴. Ar fi lung de povestit felurile lui desfîrări și coruperi de copii. **5.** Că dumnezeii voștri nici pe copii nu i-a cruțat. Au avut amanți pe copii : pe Hila, pe Hiacint, pe Pelop, pe Hrisip și pe Ganimede ²³⁵ în sfîrșit ²³⁶. **6.** Acestor dumnezei se închină femeile voastre ! Se roagă ca bărbații lor să fie la fel cu dumnezeii voștri, tot așa de cumînți ! Se roagă să fie asemenea cu dumnezeii voștri, ca să rîvnească a face fapte la fel cu aceia ! Copiii voștri sînt învățați de voi să cîntească pe acești dumnezei, pentru ca atunci cînd vor ajunge bărbați să aibă pe dumnezeii voștri pildă vădită de desfîrare.

7. Dar poate că numai dumnezeii-bărbați se azvîrl spre plăcerile sexuale, «pe cînd dumnezeii-femei, rămîn, după cum spune Homer, cu-

227. Tmuiteni, locuitorii vechiului oraș Tmuis din delta Nilului, care adorau ȧapii.

228. *Plutarh*, *Mor.*, p. 989 A ; *Herodot*, II, 46.

229. *Homer*, *Iliada*, I, 528—530.

230. Alcmena, soția lui Amfitrion Tebanul. Zeus, pentru a o seduce, a luat chipul soțului ei și a avut de la ea pe Heracle.

231. Adică pe Heracle.

232. Testie, regele legendar al Etoliei.

233. *Pausania*, IX, 27, 6.

234. *Homer*, *Iliada*, V, 403.

235. Ganimede, fiul lui Tros. Zeus, îndrăgostindu-se de el, l-a ridicat în sus și l-a dus în Olimp, făcîndu-l paharnic al zeilor. După altă legendă, Ganimede, păștea vitele în munții Ida (Asia Mică). Zeus, ca să-l răpească, s-a prefăcut în vultur.

236. E vorba succesiv de Heracle, de Apolon, de Poseidon și de Zeus, pentru ultimii doi.

prinse de pudoare, fiecare, în casele lor»²³⁷. Poate că zeițele, din pricina cucernicieii lor, se rușinează să o mai vadă pe Afrodita, după ce s-a desfrinat. 8. Dar, nu ! Ele se desfrînează cu mai multă patimă decît zcii, fiind înlănțuite de desfrîu ! Eos²³⁸ cu Titon²³⁹, Selena²⁴⁰ cu Endimion²⁴¹, Nereis²⁴² cu Aiacos²⁴³, Tetis²⁴⁴ cu Peleu²⁴⁵, Demetra cu Iasion²⁴⁶ și Ferefata cu Adonis²⁴⁷. 9. Afrodita, după ce a fost necinstită de Ares, a trăit cu Cinoras, apoi s-a căsătorit cu Anhise²⁴⁸ ; a întins curse lui Fetton²⁴⁹ și s-a îndrăgostit de Adonis ; a fost geloasă pe zeița Hera²⁵⁰, cea cu ochi de junincă. Ca să dobîndească mărul, a dezbrăcat pe zeițe²⁵¹ de haine și le-a lăsat goale, ca să le privească păstorul²⁵² spre a hotări el care i se pare a fi dintre ele mai frumoasă.

34. 1. Haide să cercetăm pe scurt și întrecerile atletice și să punem capăt acestor serbări de lingă morminte ! Să cercetăm jocurile istmice²⁵³, jocurile nemeene²⁵⁴, jocurile pitiene²⁵⁵ și pe lingă acestea și jocurile

237. Homer, Odiseea, VIII, 324.

238. Eos, zeița aurorei.

239. Titon, prinț troian, de o mare frumusețe. Zeița Eos, îndrăgostită de el, l-a luat de soț și i-a cerut lui Zeus să-l facă nemuritor, dar a uitat să-l ceară și tinerețe veșnică, așa că au venit peste el toate relele îmbătrînirii. Cum nu putea muri, la rugămintea lui, a fost prefăcut în greier.

240. Selena, zeiță, personificarea lunii.

241. Endimion, păstor de o rară frumusețe. Zeița Selena s-a îndrăgostit de el și venea în fiecare noapte să-l privească. La rugămintea Seleniei, Zeus i-a dat lui Endimion putința să-și aleagă existența pe care o dorește. Endimion i-a cerut să nu îmbătrînească niciodată, să rămînă nemuritor. Și a fost cufundat într-un somn fără de sfîrșit.

242. Nereis, nimfă, fiica lui Nereu.

243. Aiacos, unul din eroii greci.

244. Tetis, nimfă, fiica lui Nereu.

245. Peleu, rege legendar al orașului Iolcos din Tesalia, tatăl lui Ahile, pe care l-a avut cu zeița Tetis.

246. Iasion, fiul lui Zeus și al Electrei.

247. Adonis, divinitate în mitologia greacă. Era atît de frumos, că zeița Afrodita a părăsit Olimpul, pentru a merge împreună cu el la vînătoare. A fost ucis de un mistreț. La rugămintea Afroditei, Zeus l-a prefăcut în dedițel.

248. Anhise, prinț troian.

249. Fetton, fiul lui Helios (Soarele) și al Climenei. A vrut să conducă carul tatălui său, al Soarelui. Dar n-a putut stăpîni caii și atunci Zeus l-a trăznit.

250. Hera, zeița căsătoriei — identificată la romani cu Junona — fiica lui Cronos și a Reei, sora și soția lui Zeus.

251. Pe Hera și pe Atena.

252. Paris, fiul lui Priam, regele Troiei și al Hecubei.

253. Jocurile istmice se celebrau la doi ani în onoarea lui Melicert, în istmul Corintului.

254. Jocurile nemeene celebrate de greci la doi ani în cinstea lui Zeus în vîlceaia Nemeea din Argolida (nord-estul Peloponezului).

255. Jocurile pitiene se celebrau la Delfi și în alte orașe ale Greciei la patru ani, în cinstea lui Apolon Pitianul, învingătorul șarpelui Piton.

olimpice²⁵⁶. La Pito²⁵⁷ este adorat șarpele pitian și sărbătorirea șarpelui capătă numele de jocuri pitiene. La Istmos²⁵⁸, marea a aruncat resturi netrebnice, iar jocurile istmice jelesc pe Melicert²⁵⁹. La Nemeea se jelește un alt copil, Arhemor²⁶⁰, iar cîntecele de înmormîntare ale copilului se numesc jocuri nemeene. Pisa²⁶¹ este pentru voi, toți grecii, mormîntul unui conducător de car frigian, țărîna lui Pelops²⁶², iar jocurile olimpice sînt uzurpate de Zeus al lui Fidias²⁶³. După cum se pare, întrecerile atletice, care se făceau în cinstea morților, erau mistere; la fel și oracolele; dar și unele și altele s-au întins în întregul popor. 2. Într-adevăr, misterele din Agra²⁶⁴ și cele din Halimus²⁶⁵ din Atica sa mărginesc la atenieni; dar întrecerile atletice și falusurile, care se sărbătoresc în cinstea lui Dionisos, sînt o rușine publică; ele corup viața. 3. Dionisos dorea să se pogoare la Hades²⁶⁶, dar nu știa drumul; un bărbat, cu numele Prosimn, i-a făgăduit să-i arate drumul, dar nu fără plată; plata era rușinoasă, dar pe placul lui Dionisos; i s-a cerut ca plată să-și satisfacă cu el plăcerile sexuale. Zeul a fost de acord cu cererea și i-a făgăduit că-l va satisface cînd se va întoarce; și a întărit cu jurămint făgăduința sa. 4. Dionisos a aflat drumul și a plecat; cînd s-a întors n-a mai găsit pe Prosimn, că murise; dar, pentru a-și achita datoria față de iu-

256. Jocurile olimpice se celebrău, cu începere din anul 776 î.d.H., din patru în patru ani în Olimpia din Peloponez, în cinstea lui Zeus Olimpianul. Au durat pînă în timpul împăratului Teodosie cel Mare († 395).

257. Pito, vechiul nume al orașului Delfi.

258. Grecii au numit Istmos îngustimea pămîntului care la Corint unește Peloponezul cu Grecia continentală.

259. Melicert, fiul lui Atama și Ino; a ajuns zeu marin sub numele de Palemon. Era adorat la Corint; în cinstea sa au fost instituite jocurile istmice.

260. Arhemor, fiul lui Licurg, regele Nemeei. Pe cînd era copil a fost mușcat de un șarpe și a murit.

261. Pisa, oraș foarte vechi în Peloponez, nu departe de Olimpia.

262. Pelops, fiul lui Tantal, regele Frigiei. Tatăl său l-a tăiat în bucăți și l-a servit zeilor la un banchet. Zeus l-a înviat pe tînăr și i-a pus un umăr de fildeș în locul umărului pe care-l mîncase zeița Demetra. După această aventură, Pelops s-a dus la Pisa, unde era rege Enomau. Acesta avea o fiică de o rară frumusețe. Un oracol i-a prezis că va muri cînd fiica sa se va mărita. Pentru a îndepărta pe pretendenți, a anunțat o cursă de care, spunînd că învingătorul la curse se va căsători cu fata lui. La curse a luat parte și el, și treisprezece pretendenți au căzut loviți de lancea lui; atunci s-a prezentat la întrecere și Pelops. Datorită calilor înaripați, pe care i-a primit de la Poseidon, Pelops a fost învingător, iar regele Pisei a murit în cădere. Pelops s-a căsătorit cu fiica regelui Pisei, a ajuns regele Pisei, a cucerit Arcadia și a dat numele său întregii peninsule — Peloponez.

263. Fidias, cel mai mare sculptor al grecilor (sec. V î.d.H.). A sculptat numeroase statui celebre, astăzi pierdute, între care grandioasa statuie a lui Zeus Olimpicus, executată în aur și fildeș, precum și statuia Atenei de pe Acropole. A îndrumat și executat, din însărcinarea lui Pericle, zidirea și decorarea Partenonului.

264. Agra, subdiviziune administrativă în vechea Atică cu templul zeiței Artemis.

265. Halimus, una din vechile așezări omenești din Atica, lângă Faleron.

266. Hades, zeul infernului, una din marile divinități grecești.

bitul său, cuprins de dorințe rușinoase s-a dus la mormîntul lui. S-a în-
tîmplat că la mormînt a găsit o ramură de măslin ; a tăiat-o și a cioplit-o
dîndu-i forma organului genital bărbătesc și cu ramura aceea de măslin
a împlinit făgăduința făcută mortului. 5. Amintire mistică a acestei
pasiuni sînt falusurile care se înalță în cinstea lui Dionisos în toate ora-
șele. Heraclit spune : «Dacă nu s-ar fi făcut în cinstea lui Dionisos ala-
burile de oameni, dacă nu s-ar fi cîntat în cinstea lui cîntece pentru or-
ganele genitale ale bărbatului, s-ar fi ajuns să se săvîrșească lucruri
foarte rușinoase ; dar așa Hades și Dionisos sînt identici ; în cinstea lui
Dionisos oamenii se înnebunesc și celebrează sărbătorile culesului vi-
ilor»²⁶⁷ ; după socotința mea, însă, aceste serbări nu sînt atît pentru be-
ția trupului, cît pentru inițierea plină de rușine în desfrîu.

35. 1. Cu adevărat, deci, dumnezeii voștri au fost robii pasiunilor ;
dar ei au purtat jugul robiei chiar înainte de cei care la lacedemonieni
se numeau ilotji²⁶⁸. Apolon a fost rob lui Admet²⁶⁹ în orașul Fere ; He-
racle a fost robul Omfalei²⁷⁰ în Sardes²⁷¹ ; Poseidon și Apolon au lucrat
cu plată la Laomedon²⁷², iar Apolon, ca o slugă netrebnică, nici n-a pu-
tut să-și recapete libertatea de la primul lui stăpîn ; atunci, amîndoi au
zidit zidurile cetății Ilion²⁷³ pentru frigian. 2. Homer nu se rușinează să
spună de Atena că îi lumina calea lui Ulise²⁷⁴ «avînd în mîini o lampă
de aur»²⁷⁵ ; iar despre Afrodita am citit, că ea, ca o slujnică desfrînată,
a adus Elenei²⁷⁶ un scaun și l-a pus în fața iubitului ei, ca să-l ațîțe la
împreunare²⁷⁷. 3. Pe lîngă acestea, Paniasis²⁷⁸ istorisește că foarte
mulți zei au slujit oamenilor. Iată ce scrie :

267. Heraclit, Fragm. 15, Diels.

268. Ilot — sclav lacedemonian.

269. Admet, rege al orașului Fere din Tesalia.

270. Omfala, regina legendară a Lidiei, celebră pentru dragostea ei pentru He-
racle.

271. Sardes, capitala Lidiei.

272. Laomedon, regele Troiei.

273. Ilion, unul din numele Troiei, de la Ilos, fondatorul ei.

274. Ulise — la greci Odiseu — soțul Penelopei, tatăl lui Telemac, unul din
cel mai celebrî erol ai războiului Troiei. Curajos, dar prudent, inteligent, dar viclean ;
sigur pe el ; este autorul calului troian, care a dus la căderea Troiei. Peripețiile călă-
toriei întoarcerii în Itaca, care au durat zece ani, formează subiectul epopeii
Odiseea.

275. Homer, Odiseea, XI^X, 34.

276. Elena, soția lui Menelau, regele Spartei, una din principalele eroine ale
Iliadei, femeie de o rară frumusețe. Paris, fiul regelui Troiei, a răpit-o. Răpirea Elenei
a dat naștere războiului troian.

277. Homer, Iliada, III, 424—425.

278. Paniasis, poet epic grec (sec. V î.d.H.), Lucrarea sa *Heracleea* avea 9000
de versuri.

«A îndurat Demetra, a îndurat ilustrul Amficleis²⁷⁹,
 A îndurat Poseidon, a îndurat și Apolon cel cu arcul de argint
 Să slujească cu plată vreme de un an la un bărbat muritor ;
 A îndurat puternicul Ares, silit de tatăl său²⁸⁰.
 Și celelalte după acestea».

36. 1. Din toate cele spuse urmează negreșit că dumnezeii voștri, iubăreți și pătimiși, sînt la fel cu oamenii plini de pasiuni. «Au carne muritoare»²⁸¹. Homer dă mărturie cu totul adevărată, cînd o prezintă pe Afrodită scoțînd strigăte mari și ascuțite din pricina rănii sale²⁸², cînd povestește că însuși războinicul Ares a fost rănit de Diomede²⁸³ în pîn-tece²⁸⁴. 2. Polemon²⁸⁵ spune²⁸⁶ că Atena a fost rănită de Ornit²⁸⁷; da, chiar și Aidoneu, după cum spune Homer²⁸⁸, a fost săgetat de Heracle; Paniasis povestește²⁸⁹ același lucru despre Helios²⁹⁰. Același Paniasis istorisește că Hera, zeița căsătoriei a fost rănită tot de Heracle în «Pilos²⁹¹ cel nisipos»²⁹². Sosibie²⁹³ spune că Heracle a fost rănit de hipocoontizi²⁹⁴ la mîna²⁹⁵. 3. Iar dacă sînt răni, este și singe; dar singele de zei (ἰχώρ), de care vorbesc poeții²⁹⁶, este mai dezgustător decît singele omenesc, că prin ἰχώρ se înțelege singe putrezit.

Este, însă, de neapărată trebuință să li se dea zeilor îngrijire și mîncare, pentru că au nevoie de ele. 4. De aceea vezi la ei ospete, beții, ri-sete, împreunări; dacă ar fi nemuritori, n-ar avea nevoie de nimic; dacă ar fi fără bătrînețe, nu s-ar folosi de plăcerile sexuale omenești, nici n-ar face copii. 5. Insuși Zeus a luat parte la o masă omenească la etiopieni²⁹⁷, iar în Arcadia tot Zeus s-a ospătat la Licaon²⁹⁸ cu mîncări

279. Amficleis (= care șchiopătează de ambele picioare), poreclă a lui Hefaistos.

280. Paniasis, Heracleea, Fragm., 16, Kinkel.

281. Homer, Iliada, XXI, 568—569.

282. Homer, Iliada, V, 343.

283. Diomede, unul din principalii eroi ai Iliadei.

284. Homer, Iliada, V, 855—856.

285. Polemon, filozof grec (sec. IV—III î.d.H.).

286. Polemon, Fragm. 24 FHG, III, p. 122.

287. Ornit, regele orașului Teutis din Argolida.

288. Homer, Iliada, V, 395 și urm.

289. Paniasis, Heracleea, Fragm., 6, Kinkel.

290. Helios, zeul soarelui.

291. Pilos, oraș în Peloponez.

292. Paniasis, Heracleea, Fragm. 20, Kinkel.

293. Sosibie, istoric grec (sec. III î.d.H.) din Lacedemonia. A trăit în Alexandria. Lucrările istorice ale lui Sosibie au fost folosite de cei mai mulți istorici vechi, în special de Plutarh și Pausania.

294. Hipocoontizi, cei din familia lui Hipocoon. Acesta, fiu natural al lui Ebalos, regele Spartei, a vrut să-l alunge de la putere pe fratele său Tindar; Tindar, însă, a chemat în ajutor pe Heracle, care a ucis pe Hipocoon și pe filii săi.

295. Sosibie, Fragm. 15, FHG, II, p. 628.

296. Homer, Iliada, V, 340.

297. Homer, Iliada, I, 423 și urm.

298. Licaon, regele Arcadiei.

lipsite de omenie și nelegiuite ; s-a îndopat, fără să vrea, cu carne omească. Dumnezeuul acesta nu știa că arcadianul Licaon, gazda sa, își ucisese copilul — Nictim numele lui — și-l oferise lui Zeus copt la cuptor ! ²⁹⁹.

37. 1. Minunat este Zeus, proorocul, primitorul de străini, ajutătorul celor care-l roagă, milostivul, cel de la care pornesc toate oracolele, răzbunătorul crimelor ! Dar, mai bine spus, nedreptul, criminalul, nelegiuitul, sceleratul, neomenosul, violentul, corupătorul, desfrînatul, iubărețul. Dar toate acestea erau atunci cînd Zeus era așa, cînd Zeus era om ; dar acum mi se pare că și miturile voastre au îmbătrînit. **2.** Zeus nu mai este șarpe, nu mai este lebădă, nu mai este vultur, nu mai este om iubăreț ; dumnezeul acesta nu mai zboară, nu mai corupe copii, nu mai face dragoste, nu mai face silnicii, cu toate că încă și acum sînt multe femei, și frumoase chiar, mai grațioase decît Leda ³⁰⁰ și mai atrăgătoare ca Semela ³⁰¹, și sînt copii mai frumoși și de mai bun neam decît văcarul frigian ³⁰².

3. Unde este acum faimosul vultur ? Unde este lebăda ? Unde este însuși Zeus ? A îmbătrînit cu aripile sale ! Asta nu înseamnă că se căiește de amorurile lui și nici nu dă lecții de cumîntenie ! Mitul vostru vă este dezgolit ! A murit Leda, a murit lebăda, a murit vulturul ! Îl cauți pe Zeus ? Nu-l căuta în cer, ci scormonește pămîntul ! **4.** Locuitorul Cretei îți va povesti că în Creta este înmormîntat. Iar Calimah ți-o spune în imnele sale :

«Mormîntul tău, stăpîne,
Cretanii l-au zidit» ³⁰³

Da, a murit Zeus — nu te neliniști ! — a murit ca Leda, a murit ca lebăda, a murit ca vulturul, a murit ca un om iubăreț, a murit ca șarpele !

38. 1. Dar chiar închinătorii la zei par, fără voia lor, a înțelege rățicirea lor cu privire la zei. Că spune Homer :

^{299.} Pausania, VIII, 2, 3.

^{300.} Leda, soția lui Tindar, regele Spartei. Zeus s-a îndrăgostit de ea ; și, pentru a fi aproape de ea, s-a prefăcut în lebădă.

^{301.} Semela, fiica lui Cadmos, iubita lui Zeus. Semela a avut imprudența să-i ceară lui Zeus să-l vadă în toată strălucirea și gloria lui ; dar flăcările de care era înconjurat Zeus au mistuit-o. Pruncul pe care-l purta în pîntece n-a pierit ; Zeus l-a luat și l-a închis în coapsa sa pînă în ziua nașterii sale. Acest copil a fost Dionisos.

^{302.} Este vorba de Ganimede.

^{303.} Calimah, Imn lui Zeus, 8—9.

«Zei nu sînt născuți dintr-un stejar prezis de multă vreme, nici din
stîncă»³⁰⁴

Ci sînt născuți din oameni»³⁰⁵.

Dar puțin mai tîrziu îi vom găsi că sînt stejari și pietre³⁰⁶. 2. Stafil³⁰⁷ istorisește că în Sparta este venerat ca Zeus un oarecare Agamemnon³⁰⁸. Fanocle³⁰⁹ în lucrarea sa : «Amorurile sau frumoșii» arată că Agamemnon³¹⁰, regele elenilor, a ridicat un templu Afroditei Argina în cinstea lui Arginu, pe care îl iubea³¹¹. 3. Arcadienii, după cum spune Calimah în lucrarea sa : «Cauzele»³¹² se închinau zeiței Artemis³¹³ numită Apahomena³¹⁴. În Mitimna³¹⁵ se cinstea o altă zeiță Artemis, numită Condilitis. În Laconia³¹⁶, după cum spune Sosibie³¹⁷, este un templu a unei alte zeițe Artemis, numită Podagra³¹⁸. 4. Polemon³¹⁹ a cunoscut o statuie a lui Apolon Cehenu³²⁰ ; în Elis³²¹ era venerată o altă statuie, statuia lui Apolon Opsofagu³²². Acolo eleenii³²³ adus jertfe lui Zeus Apomiie³²⁴. Romanii aduc jertfe lui Heracle Apomiie, Heracle Piretu³²⁵ și lui Heracle Fobu³²⁶, pe care îi numără între cei din suita lui Heracle. 5. Să las la o parte pe argieni³²⁷ și laconieni ?³²⁸ Nu ! Argienii și laconienii venerază pe Afrodita Timboriha³²⁹, iar spartanii venerază pe Artemis Helitis³³⁰, pentru că ei folosesc pentru a tuși, cuvîntul *Χελόττειν*.

304. Homer, Odiseea, XIX, 163.

305. Homer, Odiseea, IV, 63.

306. Adică : idoli din lemn și din piatră.

307. Stafil, vechi istoric grec din Egipt.

308. Stafil, Fragm. 10, FHG, IV, p. 506.

309. Fanocle, poet grec (sec. IV î.d.H.), a excelat în poezia elegiacă și a compus un poem, sub titlul : *Amorurile sau frumoșii*, în care istorisește vechile legende de iubire.

310. Agamemnon, regele Micenei și al Argos-ului, șeful suprem în războiul Troiei.

311. Fanocle, Fragm. 5, Bach.

312. Calimah, Fragm. 3, Schneider.

313. Artemis, zeița vînaătorii, flica lui Zeus și a Letei, identificată la romani cu Diana.

314. Adică : spînzurata.

315. Mitimna, oraș în insula Lesbos.

316. Laconia, ținut în sud-estul Peloponezului.

317. Sosibie, Fragm. 14, FHG, II, p. 628.

318. Podagra : cursă, care prinde animalele de picior.

319. Polemon, Fragm. 71, FHG, III, p. 135.

320. Cehenu : Cel cu gura căscată.

321. Elis, oraș în Grecia, ținutul Elida din Peloponez.

322. Opsofagu : Cel care mîncă mîncarea fără pline.

323. Eleenii : locuitorii Elidei.

324. Apomiie : Cel care vînează muște.

325. Piretu : Cel cu febră.

326. Fobu : Cel cu frică.

327. Argieni, locuitorii orașului Argos din Peloponez.

328. Laconienii, locuitorii Laconiei.

329. Timboriha : jefuitoarea de morminte.

330. Helitis : Cea care tușește.

39. 1. Socotiți oare că aceste fapte pe care vi le-am prezentat, sînt scoase din niște cărți false ? Nu ! Dar voi, după cum se vede, nu cunoașteți nici pe scriitorii voștri, pe care eu îi aduc martori ai necredinței voastre ! Ei au umplut, o, nefericiților, de batjocoră fără de Dumnezeu întreaga voastră viață, cu adevărat de neviețuit. **2.** Nu este oare venerat un Zeus chel în Argos, iar în Cipru un altul răzbunător ? Nu aduc oare aigienii jertfe unei Afrodite Peribasa ³³¹, atenienii unei Afrodite Curtezane, iar siracuzienii ³³² unei Afrodite Calipiga ³³³ pe care poetul Nicandru ³³⁴ a numit-o undeva ³³⁵ Afrodita Caligluta ? ³³⁶ **3.** Nici nu vreau să vorbesc de Dionisos Hiropsalu ! ³³⁷ Sicionienii ³³⁸ se închinău lui, punîndu-l pe organele genitale femeiești, venerînd astfel pe conducătorul unei fapte de ocară ca protector al rușinii.

Așa sînt dumnezeii lor ! Așa sînt și cei care se închină lor, jucîndu-se cu dumnezeii lor, dar, mai bine spus, bătîndu-și joc de ei înșiși și umplîndu-se singuri de ocară. **4.** Cu cît nu sînt mai buni egiptenii, care se închină, atît la sate cît și la orașe, animalelor necuvîntătoare decît elenii care se închină unor astfel de dumnezei ? Da, chiar dacă dumnezeii egiptenilor sînt animale, dar nu sînt desfrîdate, nu sînt nerușinate ; nici un animal nu caută plăcerile cele împotriva firii.

Dar, pentru ce trebuie să mai vorbesc încă de dumnezeii elenilor, de vreme ce i-am dat pe față din destul ?

5. E drept că egiptenii, de care am amintit acum, sînt foarte deosebiți în ce privește religia lor. Sienții ³³⁹ se închină unui pește numit fagros ³⁴⁰ ; locuitorii Elefantinei ³⁴¹ se închină altui pește numit maiotes ; cei care locuiesc în Oxirinh ³⁴² se închină peștelui care poartă numele orașului lor ; heracleopolitii se închină ihneumonului ³⁴³ ; saitli ³⁴⁴ și te-

331. Peribasa : Cea cu picioarele îndepărtate.

332. Siracuzieni, locuitorii Siracuzei.

333. Calipiga : Cea cu fesele frumoase.

334. Nicandru, poet grec (sec. II î.d.H.), autor a multor lucrări, în versuri și în proză, cu subiecte de istorie, geografie și istorie naturală, care s-au pierdut. S-au păstrat numai două poeme.

335. Nicandru, Fragn. 23, Schneider.

336. Caligluta : Cea cu fesele frumoase.

337. Hiropsalu : Cel care presează organele genitale ale femeii.

338. Sicionienii, locuitori ai orașului Sicion din Peloponez.

339. Sienții, locuitorii orașului Siena din Tebaida.

340. Fagros, pește din mările calde cu carnea gustoasă.

341. Elefantina, insulă pe Nil, în fața orașului Asuan.

342. Oxirinh, oraș în Egipt. S-au găsit în acest oraș prețioase manuscrise pe papir.

343. Ihneumon, mamifer mic, lung de 50 cm., care atacă șerpilor, chiar veninoși, și este imun față de veninul lor.

344. Saitli, locuitorii provinciei Sait din delta Nilului.

banii ³⁴⁵ se închină oii ; licopoliti ³⁴⁶ se închină lupului ; cinopoliti ³⁴⁷ se închină cîinelui ; memfi ³⁴⁸ se închină bouului Apis ³⁴⁹ ; mendeenii ³⁵⁰ se închină ȋapului. 6. Voi, însă, care sînteți în totul mai buni decît egiptenii — mă feresc să spun mai răi ! — voi, care nu încetați să rideți toată ziua de egipteni, ce credeți voi despre animalele necuvîntătoare ? La voi tesalienii cinstesc berzele pentru obiceiul pe care-l au ele ³⁵¹ ; tebanii ³⁵² cinstesc nevăstuica din pricina nașterii lui Heracle. Ce ? Să vorbesc iarăși de tesalieni ? Se spune că ei venerează furnicile, pentru că au fost învățați că Zeus, luînd chipul unei furnici, s-a împreunat cu Eurimedusa, fiica lui Cleitor ³⁵³, și a născut pe Mirmidon ; 7. Polemon istorisește ³⁵⁴ că locuitorii Troiei venerează șoarecii din țara lor, pe care îi numesc sminthoi ³⁵⁵, pentru că șoarecii au ros coardele arcurilor dușmanilor lor ; și după șoarecii aceia i-au dat lui Apolon supranumele de Smintie. 8. Heraclide ³⁵⁶, în lucrarea sa «Zidirile templelor» ³⁵⁷ spune despre ținutul Acarnania ³⁵⁸, că acolo unde este capul Actios se află templul lui Apolon Actios și în templul acela se jertfește muștelor un bou. 9. Nu voi uita nici pe samieni ³⁵⁹ — că samienii, după cum spune Euforion ³⁶⁰, venerează berbecul ³⁶¹ — nici pe sirienii care locuiesc în Fenicia, dintre care unii venerează porumbeii, iar alții peștii, tot atît de fără măsură ca și elenii pe Zeus.

40. 1. Fie ! Pentru că cei cărora voi vă închinați nu sînt dumnezei, sînt de părere să vedem dacă nu sînt demoni, care, după cum spuneți, se găsesc în al doilea rînd de cinste. Dar dacă sînt demoni atunci nu sînt mai puțin lacomi și spurcați. 2. Poți vedea că în orașe demonii indi-

345. Tebanii, locuitorii Tebei, oraș în Egipt, fostă capitală a țării între 2100 și 1700 î.d.H.

346. Licopoliti, locuitorii orașului Licopole, nume a mai multor orașe în Egipt.

347. Cinopoliti, locuitorii orașului Cinopole din Egipt.

348. Memfi, locuitorii orașului Memfis din Egipt.

349. Apis, taurul sacru, adorat în Memfis.

350. Mendeenii, locuitorii orașului Mende din delta Nilului.

351. Pentru dragostea lor de pîrînji.

352. Tebanii, locuitorii Tebei, oraș în Grecia continentală.

353. Cleitor, fiul lui Licaon.

354. Polemon, Fragm. 31, FHG, III, p. 124.

355. Îi numesc pe șoareci : sminthoi (σμινθοί) în loc de : myes (μύες).

356. Heraclide Ponticul, filozof grec (sec. IV î.d.H.), discipol al lui Platon. A scris numeroase lucrări cu subiecte foarte diferite.

357. Heraclide Ponticul, Fragm. 99, ed. Voss ; FHG, II, p. 197.

358. Acarnania, ținut în vestul Greciei continentale la Marea Ionică.

359. Samieni, locuitorii insulei Samos din Marea Egee.

360. Euforion, poet grec (sec. III î.d.H.), a compus monografii istorice, epigrame, poeme narative.

361. Euforion, Fragm. 6, FHG, III, p. 72.

geni sînt cinstiți pe față : la citnieni ³⁶² este cinstit Menedem, la tinieni ³⁶³ este cinstit Calistagora, la delieni ³⁶⁴ este cinstit Anie, la laconieni este cinstit Astrabacu. În Faleron ³⁶⁵ este cinstit un erou la pupă ; și Pitia ³⁶⁶ a poruncit plateenilor ³⁶⁷, pe timpul războiului cu mezii să se aducă jertfă lui Androcrate, lui Democrate, lui Cicleu și lui Leucon.

41. 1. Cel care poate să cerceteze cît de puțin lucrurile, va găsi că sînt încă alți mulți demoni :

«Sînt pe pămînt treizeci de mii de demoni nemuritori,
Care hrănesc multe ființe, sînt păzitori ai oamenilor muritori» ³⁶⁸.

2. Cine sînt paznicii aceștia, o, beoțiene ? ³⁶⁹ Nu te feri de a mi-i spune ! Negreșit, sînt și aceștia de care am vorbit mai înainte ; dar sînt și cei mai cinstiți decît aceștia, marii demoni : Apolon, Artemis, Leto ³⁷⁰, Demetra, Core, Pluton, Heracle, însuși Zeus ! Dar nu ne păzesc Ascree ³⁷¹, ca să nu fugim de ei ! Ne păzesc poate, ca să nu păcătuim, ei care nu știu deloc ce-i păcatul ? Aici este potrivit să se rostească pro-verbul acesta :

«Tatăl care n-a fost sfătuit, sfătuiește pe copii !» ³⁷².

3. Iar dacă sînt într-adevăr păzitori, apoi sînt păzitori, nu pentru că vă voiesc binele, ci pentru că doresc pierderea voastră ; fiind lingușitori, se năpustesc asupra vieții voastre, atrași de fumul jertfelor. Înșși demonii dau mărturie de lăcomia lor, spunînd :

«Libațiuni și fumul de la jertfe ; acestea sînt cinstirile noastre» ³⁷³

4. Ce altceva ar putea spune, dacă ar avea glas, dumnezeii egiptenilor, de pildă pisicile și nevăstuicile, decît cele spuse de Homer și de poeți, că le plac mirosul de grăsime al jertfelor, că le plac mîncările ?

Așa sînt aceia pe care voi îi numiți demoni, zei, semizeii — semimăgari ! Că nu duceți lipsă de nume pentru a înșăila necredința voastră !

362. Citnienii, locuitorii insulei Citnos, una din Ciclade.

363. Tinienii, locuitorii insulei Timos, una din Ciclade.

364. Delienii, locuitorii insulei Delos, una din Ciclade.

365. Faleron, unul din porturile Atenei.

366. Pitia, preoteasă a lui Apolon la Delfi, care rostea oracole.

367. Plateenii, locuitorii orașului Plateea din Grecia continentală.

368. Hesiod, *Lucrări și zile*, 252—253.

369. Clement se adresează lui Hesiod, pentru că Hesiod era din Beoția, provincie în Grecia continentală.

370. Leto, fiica lui Creos și al Febei — titani —, a avut de la Zeus pe Apolon și pe zeița Artemis.

371. Tot lui Hesiod i se adresează Clement pentru că Hesiod s-a născut în Ascrea din Beoția.

372. Autor necunoscut.

373. *Homer, Ilada*, IV, 49.

CAPITOLUL III

42. 1. Haide, dar, să adăugăm și aceasta : dumnezeii voștri sînt demoni lipsiți de milă și urîtori de oameni ; nu numai că se bucură de nebunia oamenilor, dar simt și plăcere ca oamenii să se ucidă între ei. Pentru a-și satisface plăcerea lor și pentru a se putea sătura de cît mai multe ucideri de oameni, dau prilejuri de ucideri de oameni, fie în întrecerile înarmate din stadioane, fie în nenumăratele războaie ; mai mult, căzînd peste orașe și popoare ca niște moline, cer de la oameni jertfe pline de cruzime. 2. Astfel Aristomene ³⁷⁴ din Mesenia ³⁷⁵ a jertfit lui Zeus Itometu ³⁷⁶ trei sute de oameni, socotind că prin această vărsare de sînge aduce o jertfă bine primită ; între cei jertfiți era și Teopomp ³⁷⁷, regele lacedemonienilor, jertfă de bun neam. 3. Poporul taurienilor, cei care locuiesc în Hersonesul Tauric ³⁷⁸, jertfeau îndată zeiței Artemis pe toți străinii naufragiați care ajungeau la ei. Acestea sînt jertfele pe care Euripide le-a pus în scenă în tragedia sa ³⁷⁹. 4. Monim ³⁸⁰ istorisește în lucrarea sa : «Adunare de minuni» ³⁸¹, că în Pela din Tesalia ³⁸² un om din Ahaia ³⁸³ a fost jertfit lui Peleu și Hiron ³⁸⁴. 5. Anticlides ³⁸⁵, în lucrarea sa «Întoarceri» ³⁸⁶, arată că liețienii —aceștia sînt un popor din Creta — jertfeau oameni lui Zeus, iar Dosida ³⁸⁷ spune că lesbiinii aduceau aceeași jertfă lui Dionisos ³⁸⁸. 6. Nici pe focenei ³⁸⁹ nu-i voi lăsa la o parte ! Despre aceștia istorisește Pitocle ³⁹⁰ în cartea a treia a lucrării sale «Despre unire» ³⁹¹ că ei aduceau zeiței Artemis Tauro-pola ³⁹² ca jertfă, ardere de tot un om. 7. Erehteu ³⁹³ din Atica și Marius Romanul au jertfit propriile lor fiice ; unul din ei

374. Aristomene, erou mesenian ; a ridicat pe concetățenii săi la război împotriva Spartei (c. 683 î.d.H.).

375. Mesenia, ținut în sud-vestul Peloponezului.

376. Zeus numit Itometu, după numele muntelui Itome din Mesenia.

377. Teopomp, regele Lacedemoniei sau Spartei, a trăit în secolul VII î.d.H.

378. Hersonesul Tauric, Crimeea de azi.

379. În tragedia : *Ifigenia în Taurida*.

380. Monim, filozof grec (sec. IV î.d.H.), discipolul filozofului cinic Diogene. Din scrierile lui n-au rămas decît unele titluri.

381. *Monim*, *Fragm. 1, FHG, IV, p. 454.*

382. Tesalia, regiune a Greciei în sudul muntelui Olimp la Marea Egee.

383. Ahaia, regiune a Greciei, la nord de Peloponez.

384. Hiron, centaur celebru, fiul lui Cronos și al nimfei Filira ; se deosebește de ceilalți centauri prin caracterul său binefăcător și prin dragostea sa de dreptate.

385. Anticlides, istoric grec (sec. III î.d.H.), a scris printre altele istoria lui Alexandru cel Mare.

386. *Anticlides*, *FGrHist, 140, F, 7.*

387. Dosida, poet grec din epoca alexandrină.

388. *Dosida*, *Fragm. 5, FHG, IV, p. 400.*

389. Focenei, locuitori ai Fociei, oraș ionian pe coasta de apus a Asiei Mici.

390. Pitocle, retor atenian (sec. V—IV î.d.H.).

391. *Pitocle*, *Fragm. 4, FHG, IV, p. 489.*

392. Tauropol, epitet al zeiței Artemis, numită așa de la statula ei, care ar fi fost adusă din Taurida de Orest și Ifigenia.

393. Erehteu, erou atenian, foarte popular în Atica.

a jertfit Ferefatei pe fiica lui, după cum scrie Demarat³⁹⁴ în prima carte din lucrarea sa «Materiale de tragedii»³⁹⁵, iar celălalt, Marius, a jertfit pe fiica sa zeilor care îndepărtează relele, după cum istorisește Doro-teu³⁹⁶ în cartea a patra a lucrării sale: «Istории italice!»³⁹⁷. 8. Din aceste fapte se vede cât de iubitori de oameni erau zeii! Cum să nu fie, dar, la fel de cuvioși și cei care se închină lor? Unii zei sînt lăudați ca mîntuitori, alții sînt rugați să fie mîntuiți de cei care lucrează împotriva mîntuirii lor. Presupunînd că-i îmbunează prin sacrificii, oamenii uită că dumnezeii lor ucid oameni. 9. Crima nu ajunge sfîntă datorită locului unde este ucis omul, nici dacă este ucis un om într-un loc așa-zis sfînt în cinstea zeiței Artemis sau a lui Zeus sau a altor demoni asemănători, în loc să fie ucis din mînie sau iubire de argint; crima aceasta nu e sfîntă; dimpotrivă o jertfă ca aceasta este crimă și măcel.

43. 1. Pentru ce, o, oamenilor, pentru ce noi oamenii, care sîntem cei mai înțelepți dintre celelalte viețuitoare, pentru ce fugim de animalele sălbatice și o rupem de fugă cînd dăm peste un urs sau peste un leu, că spune un poet³⁹⁸:

«Cînd un om vede un șarpe în văgăună de munte,
Fuge și se trage îndărăt; tremurul îi cuprinde mădulele
Și o ia la goană»³⁹⁹.

Pentru ce nu fugim, pentru ce nu ne îndepărtăm de demoni, cu toate că știm mai dinainte că sînt primejdioși, criminali, vicleni, urîtori de oameni și vătămători? 2. Ce cuvînt adevărat pot spune demonii sau cui pot fi de folos? Eu pot să vă dovedesc, de pildă, că omul e mai bun decît dumnezeii voștri, decît demonii voștri, că Cyrus⁴⁰⁰ și Solon⁴⁰¹ sînt mai buni decît Apolon ghicitorul. 3. Febos al vostru este iubitor de daruri, dar nu iubitor de oameni. A trădat pe Cresus⁴⁰², prietenul său, uitînd de plata pe care o primise — atît era de fals! — și l-a dus peste Halis⁴⁰³ la rug.

394. Demarat, istoric grec.

395. Demarat, FHG, 42, F, 4.

396. Doro-teu, istoric grec, din epoca alexandrină.

397. Doro-teu, FGrHist., 145, F. 2.

398. Homer.

399. Homer, Iliada, III, 33—35.

400. Cyrus II cel Mare, împăratul persilor (558—528 î.d.H.); prin victoriile sale a ajuns stăpînul întregii Asii occidentale. A fost învins și ucis în 528 în lupta din Masagetiia.

401. Solon, legislator, om de stat, poet și filozof, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (640—558 î.d.H.). Ajungînd arhonte a redeșteptat naționalismul atenienilor, a ușurat pe cetățenii săraci de impozite și a restabilit armonia în cetate, dînd o constituție democratică. Ne-au rămas fragmente din poeziile sale.

402. Cresus (sec. VI î.d.H.) regele Lidiei, celebru în lumea greacă pentru bogăția sa și pentru legăturile pe care le avea cu oracolul de la Delfi, căruia i-a dat bogate daruri, și cu personalitățile mari ale Greciei. Spre sfîrșitul vieții sale a avut parte de mari suferințe; a fost învins de Cyrus cel Mare și s-a ars singur pe rug.

403. Halis, fluviu în Asia Mică.

Atît de mult iubesc demonii pe oameni, îl duc la rug ! 4. Dar tu, o, omule, care ești mai iubitor de oameni și mai curat la suflet decît Apolon, tu ai milă de cel legat pe rug ! Tu, Solone, dă oracole pline de adevăr ! Tu, Cirus, poruncește să fie stins rugul ! Iar tu, o, Cresus, înțelepțește-te cel puțin în ultima clipă ! Să te învețe suferințele tale ! Nerecunoscător este Apolon, căruia tu te închini ! Ți-a luat plată ; dar după ce a primit aurul te-a mințit din nou ! «Uită-te la sfîrșit !» îți spune Solon. Nu ți-o spune asta demonul, ci omul ! Solon nu face oracole cu două înțelesuri. Numai pe Solon îl vei găsi, o, barbare, că spune adevărul, numai el îți este de folos ! Dar, o, Cresus, pe rug ai aflat asta !

44. 1. De aceea mă minunez ce năluciri i-au făcut pe oamenii, care au fost duși cei dintii pe calea cea rătăcită, să predice această religie falsă, să legiuiască să se adore niște demoni criminali ! Ce i-au făcut fie pe Foroneu ⁴⁰⁴, fie pe Merops ⁴⁰⁵, fie pe altcineva, care au ridicat temple și altare și care, după cum se spune, au fost cei dintii care au adus jertfe demonilor ! 2. Negreșit și în vremurile de mai pe urmă au fost plăsmuiți dumnezei, cărora li s-au închinat oameni. Astfel pe Eros ⁴⁰⁶ acesta, despre care se spune că este printre cei mai vechi dumnezei ; pe acesta nu-l venera nimeni înainte ca Harmos ⁴⁰⁷ să fi ales un copil și să-i ridice un altar în Academie ⁴⁰⁸, drept mulțumire pentru că și-a împlinit cu el poftele sale. Au numit desfrînarea Eros și au îndumnezeit pofta neînfrînată.

3. Nici atenienii nu știau cine este Pan ⁴⁰⁹ înainte de a le fi spus Filipide ⁴¹⁰. Dar, odată ce a luat naștere cultul zeilor — și nu importă de unde —, cultul acesta a ajuns izvorul unui rău de neconceput. Apoi pentru că n-a fost împiedicat, ci a crescut și s-a răspîndit, a ajuns creatorul multor demoni, s-au adus nenumărate jertfe, s-au săvîrșit ceremonii, s-au ridicat statui, s-au zidit temple. 4. Iar cînd spun temple, — că nu le voi trece sub tăcere, pentru că vreau să arăt ce sînt — le numesc temple cu cuvînt îndulcit, că de fapt ele au fost morminte ; cu alte

404. Foroneu, regele legendar al Argosului.

405. Merops, poate regele legendar al insulei Cos, insulă din Dodecanez.

406. Eros, zeul dragostei la greci. În Teogonia lui Hesiod, Eros este considerat ca un zeu creator și unul din elementele primordiale ale lumii.

407. Harmos, general atenian (sec. VI î.d.H.). După mărturia lui Pausania, Harmos este primul atenian care a zidit în Atena un altar zeului Eros.

408. Academia, școală filozofică înființată de Platon în grădinile din vecinătatea Atenei, care a durat din secolul IV pînă în secolul I î.d.H.

409. Pan, zeul pășunilor, al pădurilor, al pădurilor, fiul lui Hermes și al nimfei Calisto. S-a născut cu coarne și picioare de țap ; era așa de urît, încît mama lui l-a părăsit ; Hermes l-a luat și l-a dus în Olimp.

410. Filipide, poet comic grec (sec. IV—III î.d.H.). A trăit în Atena.

cuvinte mormintele au fost numite temple. Dar voi, cel puțin acum, să dați uitării cultul zeilor, să fiți cuprinși de rușine, că cinstiți mormintele !

45. 1. În templul Atenei de pe acropola Larisei ⁴¹¹ este mormântul lui Acrisie ⁴¹², iar pe acropola din Atena este mormântul lui Cecrops ⁴¹³, după cum spune Antioh ⁴¹⁴ în cartea a noua a lucrării sale : « Istorii » ⁴¹⁵. Dar Erihtoniu ? ⁴¹⁶ N-a fost înmormântat în templul zeiței Polias ? ⁴¹⁷ Imaradu ⁴¹⁸, fiul lui Eumolp și al Daeirei n-a fost îngropat în interiorul Eleusinionului ⁴¹⁹ de la poalele acropolei ? Fetele lui Celeu ⁴²⁰ n-au fost îngropate în Eleusis ? 2. Pentru ce să-ți mai vorbesc de femeile hiperboreene ? Se numesc Hiperoha și Laodica ⁴²¹ și au fost îngropate în locul consacrat zeiței Artemis din Delos ⁴²², care se afla în templul lui Apolon Delianul. Leandrie ⁴²³ spune că Cleohu ⁴²⁴ a fost îngropat în Didimeon din Milet ⁴²⁵. 3. Vorbind de acesta, nu se cuvine să lăsăm de o parte mormântul Leucofrinei ⁴²⁶, care, după cele spuse de Zenon din Mindos ⁴²⁷, este înmormântată în Magnesia în templul zeiței Artemis ; și nu se cuvine să lăsăm de o parte nici altarul lui Apolon din Telmis ⁴²⁸ ; se spune că acest altar este mormântul lui Telmisu prezicătorul. 4. Ptolomeu ⁴²⁹, fiul lui Agesaru spune în cartea întâia a lucrării sale : « Despre Filopator » că în Pafos ⁴³⁰, în templul zeiței Afrodita sînt îngropați Ciniras și urmașii lui Ciniras.

411. Larisa, oraș în Grecia continentală.

412. Acrisie, regele Argosului.

413. Cecrops, erou grec, căruia atenienii îi atribuiau întemeierea Atenei.

414. Antioh, istoric grec (sec. V î.d.H.).

415. Antioh, FGrHist, 29, Fragm. 2.

416. Erihtoniu, regele legendar al Atenei, fiul lui Hefaistos și al zeiței Pământ. Erihtoniu este reprezentat uneori sub formă de șarpe.

417. Polias, alt nume al zeiței Atena.

418. Imaradu, fiul lui Eumolp, regele Eleusinei.

419. Eleusinion, templu în Atena.

420. Celeu, rege legendar al Eleusinei.

421. Hiperoha și Laodica sînt două fecioare din nordul Scîtiei, care au fost trimise la Delos, împreună cu 5 însoțitoare, ca să ducă acolo niște prinoase. Au murit amîndouă la Delos, bucurîndu-se de mari cinstiri.

422. Delos, cea mai mică insulă din Ciclade, unde se găsea marele sanctuar al lui Apolon.

423. Leandrie, veche greșeală de scris pentru Melandrie din Milet, istoric grec (sec. III î.d.H.).

424. Cleohu, bunicul lui Miletu.

425. Melandrie din Milet, Fragm. 5, FHG, II, p. 336.

426. Leucofrina, la origini zeița orașului Leucofrs, oraș în Asia Mică, mai tîrziu asimilată cu zeița Artemis.

427. Zenon din Mindos, gramatic grec.

428. Telmis, oraș în Asia Mică pe țărmul apusean al Licieii.

429. Ptolomeu Megalopolitu (sec. III—II î.d.H.), mare demnitar la curtea lui Ptolomeu Filopator, regele Egiptului.

430. Pafos, oraș în insula Cipru, vestit pentru templul Afroditei.

5. Dar dacă aş vorbi de toate mormintele la care voi vă închinaţi

«Mie tot timpul nu mi-ar fi destul» ⁴³¹,

iar voi, dacă nu vă va cuprinde ruşinea de faptele pe care îndrăzniţi să le faceţi, veţi umbla de colo pînă colo, fiind cu desăvîrşire morţi, pentru că aveţi credinţă în cei care sînt cu adevărat morţi.

«O, nefericiţilor, pentru ce suferiţi răul acesta ?

Întinericul nopţii a acoperit capetele voastre !» ⁴³².

CAPITOLUL IV

46. 1. Iar dacă, pe lîngă cele spuse mai înainte, v-aş propune să cercetaţi şi statuile, veţi găsi, uitîndu-vă pe rînd la ele, că este curată prostie să vă închinaţi la nişte obiecte neînsufleţite, «*lucruri ale minilor omenestii*» ⁴³³.

2. În vechime sciţii se închinau sabiei încovoiate, arabii se închinau pietrei, persii se închinau riului ; iar dintre ceilalţi oameni, alţii încă şi mai vechi, făceau stîlpi măreţi de lemn şi înălţau coloane de piatră ; aceşti stîlpi şi coloane se numeau xoane ⁴³⁴, pentru că materialul era cioplit. 3. Astfel în Icar ⁴³⁵ statuia zeiţei Artemis era o bucată de lemn nelucrată, iar în Tespia ⁴³⁶ statuia zeiţei Hera Citeronia ⁴³⁷ era un trunchi de copac tăiat ; iar statuia zeiţei Hera Samiana ⁴³⁸, după cum spune Etlie ⁴³⁹, la început a fost o scîndură, iar mai tîrziu, pe timpul arhontelui Procle, a luat forma de statuie ⁴⁴⁰. Cînd xoanele au început să fie înfăţişate ca chipuri de oameni, ele au căpătat numele de «brete» ⁴⁴¹ de la cuvîntul *ἔπετα* ⁴⁴². 4. Scriitorul Varon ⁴⁴³ spune că la Roma, în vechime, xoanonul lui Ares era o lance, pentru că sculptorii nu ajunseseră la frumoasa tehnică sculpturală a statuiilor ; dar, cînd a înflorit tehnica, a crescut şi rătăcirea.

47. 1. Din cele spuse mai înainte s-a văzut lămurit că statuile au fost făcute din pietre, din lemne şi, ca să spun pe scurt, din materie.

431. Vers dintr-un poet tragic necunoscut.

432. Homer, Odiseea, XX, 351—352.

433. Ps., 113, 12.

434. Xoane, statui ale zeilor făcute din lemn sau din piatră.

435. Icar, insulă în apropiere de insula Samos.

436. Tespia, oraş în Beotia.

437. Hera Citeronia, după numele muntelui Citeron din Grecia continentală.

438. Hera Samiana, după numele insulei Samos.

439. Etlie, istoric din insula Samos.

440. Etlie, Fragm. 1, FHG, IV, p. 287.

441. *ἔπετας*, pl. *ἔπετα* — idol grosolan.

442. *ἔπετοι* — muritori.

443. Varon, poligraf roman (116—27 î.d.H.).

Cu acele statui ați simulat dreapta credință, calomniind adevărul. Lucrul acesta are nevoie de mai multă demonstrație; dar n-am să refuz a o face. 2. Toată lumea știe că Fidias a făcut din aur și fildeş statuia lui Zeus din Olimp și statuia zeiței Atena Polias din Atena; iar Olimpihu istorisește în lucrarea sa: «Fapte și întâmplări din Samos»⁴⁴⁴, că în Samos xoanonul zeiței Hera a fost făcut de Smilis⁴⁴⁵, fiul lui Euclyde. 3. Să nu vă îndoiiți dacă două din zeițele numite «Venerabile»⁴⁴⁶ din Atena, au fost făcute de Scopas⁴⁴⁷ din marmură numită lihneică⁴⁴⁸, iar cea din mijloc a fost făcută de Calos. Pot să vă aduc mărturie pe Polemon, care spune lucrul acesta în cartea a patra a lucrării sale: «Către Timeos»⁴⁴⁹. 4. Iarăși, nici să nu puneți la îndoială că Fidias a lucrat statuile lui Zeus și Apolon din Patara Liciei⁴⁵⁰ ca și lei sculptați de el odată cu statuile zeilor; dacă ele sînt opera lui Briaxis⁴⁵¹, precum spun unii, nu mă împotrivesc; a fost și el sculptor; atribui-le oricărui din cei doi. 5. După cum spune Filohor⁴⁵², statuile de nouă coți ale lui Poseidon și Amfitritei, care sîntenerate în Tinos, sînt opera lui Telesia Atenianul⁴⁵³. Demetrie⁴⁵⁴, în cartea a doua a lucrării sale «Argolica» scrie că xoanonul zeiței Hera din Tirins⁴⁵⁵ era făcut din lemn de păr și a avut ca sculptor pe Argos⁴⁵⁶. 6. Poate că mulți se vor minuna cînd vor afla că Paladion⁴⁵⁷, așa-zisa statuie căzută din cer, despre care se spune că Diomede și Ulise au luat-o pe ascuns din Ilion și au încredințat-o lui Demofon⁴⁵⁸, este făcută din oasele lui Pelops, așa precum statuia lui Zeus Olimpianul este făcută din alte oase, oasele unui animal indian⁴⁵⁹. Vă spun și de la cine am știrea: de la Dionisios⁴⁶⁰, din partea a cincea a lucrării sale: «Ciclos»⁴⁶¹. 7. Apelas, însă, în lucrarea sa «Delfica», spune că au fost două statui ale zeiței Palas Atena și că amîndouă au fost sculptate de oameni⁴⁶². Dăr pentru ca nimeni să nu aibă bănuiala că spun aceste lucruri pe neștiute, voi adăuga că statuia

444. *Olimpihu*, Fragm. 1, FHG, IV, p. 466.

445. Smilis, sculptor grec (sec. VI î.d.H.).

446. Zeițele Eumenide, zeițe binefăcătoare.

447. Scopas, arhitect și sculptor grec (sec. V—IV î.d.H.).

448. Marmură de Paros, una din insulele Ciclade.

449. *Polemon*, Fragm. 41, FHG, III, p. 127.

450. Licia, veche regiune din Asia Mică.

451. Briaxis, sculptor grec (sec. III î.d.H.).

452. *Filohor*, Fragm. 185, FHG, I, p. 414.

453. Telesia Atenianul, sculptor grec (sec. III î.d.H.).

454. Demetrie Trizeniu, gramatic grec.

455. Tirins, vechi oraș al Greciei, în Argolida.

456. *Demetrie Trizeniu*, Fragm. 5, Diels (FHG, IV, p. 363).

457. Paladion, statuia zeiței Palas Atena.

458. Demofon, rege legendar al Atenei, unul din eroii războiului troian.

459. Fildeş.

460. Dionisios Ciclograf, istoric grec din Samos (sec. II î.d.H.).

461. *Dionisios Ciclograf*, Fgr. Hist., 15, F. 3.

462. Apelas, Fragm., 1, FHG, IV, p. 307.

din Atena a lui Dionisos Morihu⁴⁶³ este făcută dintr-o piatră care se numește felata⁴⁶⁴ și a fost sculptată de Sicon, fiul lui Supalam, după cum spune Polemon, în una din epistolele sale⁴⁶⁵. 8. Au mai fost, însă, și alți doi sculptori, după părerea mea din Creta, cu numele Scilis și Dipinu⁴⁶⁶; aceștia au făcut statuile celor doi Dioscuri din Argos, statuia lui Heracle din Tirins și xoanonul zeiței Artemis Munihia din Sicion.

48. 1. Dar pentru ce să vorbesc despre acestea, când pot să arăt cine este demonul cel mare, Serapis Egipteanul?⁴⁶⁷ Auzim că toți învrednicesc statuia acestuia de o cinstire deosebită și îndrăznesc să spună că nu este făcută de mină omenească. 2. Despre această stătuie, unii spun că este un dar de mulțumire, trimis de sinopeeni⁴⁶⁸ lui Ptolomeu Filadelful⁴⁶⁹, regele Egiptului; acesta a câștigat dragostea lor, când sinopeenii, istoviți de foame, au primit grâu din Egipt; dar statuia trimisă de sinopeeni era un xoanon al zeului Pluton⁴⁷⁰. Ptolomeu, primind statuia, a așezat-o pe o înălțime, care acum se numește Racotis, acolo unde este cinstit templul lui Serapis; înălțimea este învecinată cu aceste locuri. Când Blistiha, iubita lui Ptolomeu, a murit în Conobos⁴⁷¹, Ptolomeu a adus-o de acolo și a îngropat-o în incinta de care am vorbit mai înainte. 3. Alții spun că Serapis este un idol pontic, care a fost transportat în Alexandria cu cinste sărbătorească. Numai Isidor⁴⁷² spune că statuia a fost dăruită de locuitorii orașului Seleucia de lângă Antiohia, când și ei, cuprinși de foamete, au fost hrăniți de Ptolomeu. 4. Atenodor⁴⁷³, fiul lui Sandon, însă, a voit să-i dea o vechime mare statuii lui Serapis⁴⁷⁴; dar, nu știu cum, s-a contrazis, când a arătat că statuia este făcută de mină omenească. Atenodor spune că Sesostris⁴⁷⁵, regele Egiptului, după ce a supus pe cele mai multe din popoarele gre-

463. Dionisos Morihu, poreclă dată lui Dionisos în Sicilia, de la cuvîntul *μορβασω* — a înnegri, a minji, pentru că la culesul viilor i se ungea fața cu must.

464. Un fel de piatră întrebuințată în sculptură.

465. Polemon, *Fragm.* 73, FHG, III, p. 136.

466. Scilis, sculptor din Creta, frate cu Dipinu; și acesta tot sculptor (sec. VI î.d.H.). După tradiție acești doi sculptori au fost fii sau ucenici ai lui Dedal.

467. Serapis, zeu introdus în Egipt din Sinope, sub Ptolomei, celebrat într-o mulțime de temple, dintre care cele mai celebre au fost: Serapeum din Alexandria și Serapeum din Memfis.

468. Sinopeenii, locuitorii orașului Sinope din Paflagonia (Asia Mică).

469. Ptolomeu Filadelful, regele Egiptului (283—246 î.d.H.).

470. Pluton, zeul infernului, stăpînul bogățiilor din măruntaiele pămîntului, zeul morților, fiul lui Cronos și Rea.

471. Conobos, oraș în Egipt.

472. Isidor Haracenu, geograf grec (sec. I î.d.H.).

473. Atenodor, filozof grec stoic, născut în Tars (sec. I î.d.H.).

474. Atenodor din Tars, *Fragm.*, 4, FHG, III, p. 487.

475. Sesostris, rege egiptean din dinastia XII.

cești, întorcându-se în Egipt, a adus cu el artiști de frunte. 5. Lesostus le-a poruncit să facă cu multă artă și din materiale de preț, statuia strămoșului său Osiris⁴⁷⁶. Statuia i-a fost făcută de sculptorul Briaxis, dar nu Briaxis Atenianul, ci un altul care purta același nume; pentru face-rea ei, Briaxis a folosit material amestecat și felurit. A întrebuințat pilitură de aur, de argint, de aramă, de fier, de plumb, precum și pilitură de cositor; nu i-a lipsit nici una din pietrele prețioase din Egipt: fărimituri de safir, de ematită, de smarald, chiar și de topaz. 6. A pus toate aceste materiale la un loc, le-a amestecat și le-a colorat în albastru — de aceea culoarea statuii a ajuns mai neagră —; și după ce a frământat toate aceste materiale cu substanțele medicale, care au rămas de la înmormântarea lui Osiris și Apis, a făcut statuia lui Serapis. Numele de Serapis arată unirea ceremoniilor de înmormântare ale lui Osiris și Apis și a materialelor folosite, astfel că din unirea celor două nume Osiris și Apis, a ajuns numele compus Osirapis.

49. 1. Împăratul romanilor⁴⁷⁷ a făcut un alt zeu nou în Egipt — puțin a lipsit să nu-l facă și în Grecia —; a îndumnezeit pe Antinoos, iubitul lui, un bărbat foarte frumos; l-a consacrat așa cum a consacrat Zeus pe Ganimede. Că pofta nu poate fi stăpînită cu ușurință, dacă nu-i împiedică de frică. Oamenii și acum cinstesc nopțile sfinte ale lui Antinoos, pe care amantul știa să le petreacă treaz în rușine.

2. Pentru ce îmi vorbești de un Dumnezeu, care este cinstit pentru desfrinarea lui? Pentru ce poruncești să fie jelit ca un fiu? Pentru ce îmi vorbești de frumusețea lui? Frumusețea este o rușine cînd este vestejită de ocară. Nu tiraniza, omule, frumusețea, nici nu aduce ocară unul tînăr cu trup înfloritor! Păstrează-l curat, ca să fie frumos! Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei! Liberă să rămîna frumusețea! Atunci voi cunoaște frumusețea ta, cînd vei păstra curat «chipul»⁴⁷⁸. Atunci mă voi închina frumuseții, cînd va fi arhetipul adevărat al frumuseților.

3. Există un mormînt al celui iubit de împăratul roman, există un templu și un oraș al lui Antinoos. După părerea mea, așa cum sînt venerate templele, tot așa sînt venerate și mormintele, piramidele, mausoleele și labirinturile, alte temple ale morților, așa precum templele sînt morminte ale zeilor.

⁴⁷⁶. Osiris, zeu egiptean, fiul zeului Geb (pămîntul) și al zeiței Nut (cerul), căsătorit cu Isis. Era zeul morților. A fost ucis de fratele său Set, tăiat în bucăți și împrăștiat; soția sa, Isis, le-a găsit și i-a reconstituit trupul.

⁴⁷⁷. Adrian (117—138).

⁴⁷⁸. *Fac.*, I, 27.

50. 1. Vă voi da ca dascăl pe profetița Sibila :

«Profetul nu slăvește pe mincinosul Febos,
Pe care oameni fără de minte l-au numit dumnezeu,
Ci pe profetul lui Dumnezeu, pe care nu mină omenești

L-au plăsmuit,

Asemenea idolilor fără grai făcuți din piatră tăiată

și lustruită» ⁴⁷⁹.

2. Sibila numește templele ruine, arătînd în acest chip mai dinainte
că templul din Efes al zeiței Artemis are să fie înghițit de :

«Deschizăturile pămîntului și de cutremure» ⁴⁸⁰ ;
Cu fața la pămînt se va văita Efesul, plîngînd pe țărmuri
Căutîndu-și templul, care nu mai este locuit» ⁴⁸¹.

3. Iar despre templul zeiței Isis ⁴⁸² și despre templul lui Serapis din
Egipt spune că se vor dărîma și vor fi arse de foc :

«Isis, zeiță de trei ori nefericită, rămîi singură

îngă curgerile Nilului,

Cuprînsă de furii și mută pe ale Aheronului ⁴⁸³ nisipuri» ⁴⁸⁴

Apoi, puțin mai jos, Sibila spune :

«Și tu, Serapis, acoperit cu multe pietre netrebnice,
Zaci, cadavru îngrozitor de mare, în Egiptul cel de trei

ori nefericit» ⁴⁸⁵.

4. Dar tu, dacă nu vrei să dai ascultare profetiței Sibila, ascultă
pe filozoful tău, pe Heraclit din Efes, care muștră statuile zeilor pentru
nesimțirea lor, zicînd : «Se roagă acestor statui ale zeilor, ca și cum
ar vorbi caselor» ⁴⁸⁶. 5. Oare nu trebuie să te minunezi de cei care vor-
besc cu pietrele și le pun apoi și în fața ușilor caselor, ca și cum ar
avea vreo putere ? Se închină lui Hermes ca unui dumnezeu, iar pe
Agiheu ⁴⁸⁷ îl pun paznic al ușilor. Dacă îi ocărăsc că sînt nesimțitori,
pentru ce se închină lor ca unor dumnezei ? Iar dacă gîndesc că au
simțire, pentru ce îi pun paznici ai ușilor ?

51. 1. Romanii, care atribuie zeiței Tihe ⁴⁸⁸ cele mai mari succese
ale lor și o socotesc o zeiță foarte mare, au luat statuia ei și au așe-

479. *Oracolele Sibiline*, 4, 4—7.

480. *Oracolele Sibiline*, 5, 294.

481. *Oracolele Sibiline*, 5, 296—297.

482. Isis, zeiță la egipteni, soția lui Osiris. Zeița căsătoriei și a familiei.

483. Aheron, fluviul infernului, purtînd numele unuia din fiii Soarelui și ai Pă-
mîntului. A fost prefăcut de Zeus în fluviu, pentru că, în lupta titanilor cu zeii, Aheron
dăduse apă titanilor.

484. *Oracolele Sibiline*, 5, 484—485.

485. *Oracolele Sibiline*, 5, 487—478.

486. *Heraclit*, *Fragm.* 5, Diels.

487. Agiheu, epitet al lui Apolon.

488. Tihe, fiica lui Oceanos și Tetis, zeița destinului și a bunei stări, identificată
la romani cu Fortuna.

zat-o lângă closete, dîndu-l zeiței latrina drept vrednic templu⁴⁸⁹. 2. Dar pe statuile făcute din piatră nesimțitoare sau din lemn sau din aurul cel prețios nu le interesează nici mirosul grăsimilor de la jertfe, nici singele, nici fumul, cu care sînt cînstite și afumate, de se înnegresc desăvîrșit. Nu le interesează nici cinstea, nici ocara.

3. Nu pot să înțeleg cum au putut oamenii să îndumnezeiască obiectele nesimțitoare și-mi vine să-i plîng pe cei înșelați de această nebbie ca pe niște nenorociți. Unele vietăți nu au toate simțurile, de pildă viermii, omizile și toate cele care sînt betege de cum se nasc, de pildă cîrțițele și șoarecele cu botul ascuțit, despre care Nicandru spune că sînt orbi și groaznici la vedere⁴⁹⁰. 4. Dar aceste vietăți sînt mai bune decît statuile zeilor, decît aceste xoane care sînt complet surde și mute; vietățile acelea au cîte un simț, de pildă simțul auzului sau simțul tactil sau un simț analog cu simțul mirosului sau al gustului; statuile zeilor, însă, nu au nici un simț. 5. Sînt multe vietăți, care n-au nici vîz, nici auz, nici glas, de pildă scoicile; dar trăiesc și cresc și sufăr influența lunii; dar statuile zeilor sînt neputincioase, nelucrătoare, nesimțitoare; sînt legate, sînt bătute în cuie, sînt fixate de ceva, sînt topite, sînt pilite, sînt tăiate cu ferăstrăul, sînt lustruite, sînt sculptate. 6. Cei care fac statuile zeilor «chinuiesc pămîntul mut și surd»⁴⁹¹, îl scot din propria lui natură și prin arta lor îi conving pe oameni să se închine statuiilor. După părerea mea cei care fac statuile zeilor nu se închină zeilor și demonilor, ci pămîntului și artei; că acestea sînt de fapt statuile zeilor. Da, statuia zeului este cu adevărat materie moartă, fasonată de mîna unui artist; pentru noi, însă, chipul Dumnezeului nostru este spiritual; nu-i o materie care cade sub simțuri. Dumnezeu, singurul cu adevărat Dumnezeu, este spiritual, nu-i o imagine sensibilă.

52. 1. Dimpotrivă, cei care cred în zei, închinătorii la pietre, ar trebui să învețe din proprie experiență, atunci cînd sînt în necazuri și supărări, să nu se închine unei materii lipsite de simțire; că, învinși de nevoia în care se găsesc, sînt duși la pieire chiar de religia lor. Închinătorii la idoli disprețuiesc totuși statuile zeilor, deși se pare că nu voiesc să le disprețuiască cu totul; dar îi conving de acest lucru înșiși zeii, cărora le sînt dedicate statuile. 2. Tiranul Dionisie cel Tânăr⁴⁹² a luat mantia de aur a lui Zeus din Sicilia și a poruncit să-i pună una de lînă, spunînd că lui Zeus îi face mai multă plăcere aceasta decît cea

489. Săpături recente la Ostia, notează M.P. (p. 112, n. 7), au confirmat această indicație.

490. Nicandru, *Theriaca*, 815.

491. Homer, *Iliada*, XXIV, 54.

492. Dionisie cel Tânăr, tiranul Siracuzei (sec. IV î.d.H.).

de aur, că vara îi este mai ușoară, iar iarna îi ține de cald ⁴⁹³. 3. Antioh din Cizic ⁴⁹⁴, fiind în lipsă de bani a poruncit să se topească statuia de aur a lui Zeus, înaltă de cincisprezece coți ⁴⁹⁵ și să-i facă o altă statuie, asemănătoare celeilalte, dintr-o materie de mai puțină valoare acoperită cu foițe de aur. 4. Rîndunelele și cele mai multe păsări în zborul lor se așază pe statuile zeilor și se găinățează pe ele, fără să le pese dacă e statuia lui Zeus Olimpicul sau a lui Asclepios din Epidaur ⁴⁹⁶ sau a Atenei Polias sau a lui Serapis din Egipt. Și nici de la aceste păsări nu învățați că statuile zeilor sînt lipsite de simțire! 5. Dar sînt răufăcători, dușmani, care atacă statuile zeilor; unii, pentru cîștig rușinos, au distrus sanctuarele și au jefuit podoabele sau chiar au topit statuile. 6. Iar dacă un Cambise ⁴⁹⁷ sau un Darius ⁴⁹⁸ sau un alt nebun au încercat unele ca acestea și dacă cineva a omorît pe Apis din Egipt, rîd cînd aud că a omorît pe dumnezeul lor, dar mă și revolt că, de dragul banilor, s-au săvîrșit astfel de fapte.

53. 1. Așadar de bunăvoie voi da uitării aceste fapte urîte, pentru că le socot urmări ale lăcomiei și nu o dovadă a slăbiciunii idolilor. Dar nici focul și nici cutremurele nu lucrează în interesul lor; nici focul, nici cutremurele nu se tem și nu respectă nici pe zei, nici statuile lor, mai puțin decît respectă și se tem valurile de pietricelele grămădite pe țărmurile mării. 2. Știu că focul poate vădi și vindeca rătăcirea voastră. Dacă vrei să pui capăt nebuliei, focul te va lumina. Focul a ars în întregime templul din Argos ⁴⁹⁹ împreună cu preoteasa Hrisis ⁵⁰⁰; tot așa și templul din Efes al zeiței Artemis, al doilea după timpul amazoanelor ⁵⁰¹, iar în Roma de multe ori a mistuit Capitoliul; focul n-a cruțat nici sanctuarul lui Serapis din orașul alexandrinilor. 3. În Atena focul a distrus templul lui Dionisos Eleutereul ⁵⁰², iar templul din Delfi al lui Apolon a fost răvășit mai întîi de furtună, iar mai pe urmă

493. *Elian*, Var. hist., I, 20.

494. Este vorba de Antioh Filopator, regele Siriei (113—95 î.d.H.), numit așa, pentru că în tinerețea sa a trăit în Cizic.

495. Un cot are 0,44 m.

496. Epidaur, oraș în Grecia, în Argolida.

497. Cambise, regele Persiei (529—522 î.d.H.), fiul lui Cyrus cel Mare. A atacat Egiptul și a întemeiat dinastia XXVII. A murit pe cînd se ducea în Persia, ca să înălțare pe uzurpatorul său.

498. Darius I, fiul lui Histaspes (522—486 î.d.H.). A refăcut unitatea împărăției persane, recucerind Babilonul, Susania și Media; a supus Tracia și Macedonia, a luptat împotriva sciților la Dunărea de jos (514 î.d.H.). A fost înfrînt de greci la Maraton (490 î.d.H.).

499. Argos, oraș în Grecia, în Argolida.

500. Hrisis, preoteasa templului zeiței Hera din Argos; din neglijența ei a ars acest templu (423 î.d.H.).

501. Amazoane, femei războinice, care în antichitate au locuit în Pont și și-au întins cuceririle lor pînă în Scitia și Libia.

502. Eleutereul, epitet al lui Dionisos.

nimicit desăvârșit de focul cel înțelept. Toate aceste fapte să vă fie ca un semn prevestitor de cele ce făgăduiește focul.

4. Cei care sculptează statuile nu înduplecă oare pe oamenii cu bun simț să disprețuiască materia statuiilor? Fidias Atenianul a scris pe degetul lui Zeus Olimpicul: «Pantarce⁵⁰³ este frumos»; că pentru Fidias nu Zeus era frumos, ci iubitul lui. 5. Iar după cum arată lămurit Posidipu⁵⁰⁴ în lucrarea sa: «Despre orașul Cnidos»⁵⁰⁵, sculptorul Praxitele⁵⁰⁶ a sculptat statuia Afroditei Cnidiene; dar Praxitele a făcut-o la chip asemănătoare cu Cratina, iubita lui, ca să poată ticăloșii să se închine amantei sale. 6. Când curtezana Frina Tespiaca⁵⁰⁷ era în floarea vîrstel, toți pictorii zugrăveau în tablourile Afroditei frumusețea Frinel, așa cum și sculptorii luau ca model pe Alcibiade cînd sculptau în Atena statuile lui Hermes. Rămîne ca tu să judeci, dacă vrei să te închini și curtezanelor!

54. 1. Socot că, datorită acestui fapt, împărații cei din vechime, disprețuind miturile despre zei, s-au proclamat fără nici o piedică pe ei înșiși zei, neavînd a se teme de ceva din partea oamenilor; prin aceasta au învățat pe oameni să se divinizeze și ei de dragul slavei. Ceix, fiul lui Eolos, a fost numit Zeus de Alciona, soția lui, iar Alciona la rîndul ei a fost numită Hera de bărbatul ei. 2. Ptolomeu al patrulea⁵⁰⁸ s-a numit pe el însuși Dionisos; tot Dionisos s-a numit și Mitridate Ponticul⁵⁰⁹. Alexandru⁵¹⁰ voia să fie luat drept fiul lui Amon și să fie înfățișat de sculptori cu un corn în frunte, ambiționînd să batjocorească frumosul chip al omului cu acel corn. 3. Dar nu numai împărați, ci și oameni simpli s-au împodobit pe ei înșiși cu numele zeilor; de pildă doctorul Menecrate⁵¹¹, s-a numit chiar Zeus. Pentru ce trebuie să mai vorbesc de Alexarhu⁵¹² — acesta de meserie gramatic — care și-a luat numele de Hellos, după cum spune Aristu din Salamina⁵¹³. 4. Mai trebuie oare

503. Pantarce, atlet olimpic eleeen. Pe cînd era tînăr a fost iubitul lui Fidias.

504. Posidipu, poet grec (sec. III î.d.H.).

505. Cnidos, oraș al ținutului Dorida (Asia Mică), la Marea Egee.

506. Praxitele, sculptor grec (c. 390—c. 335 î.d.H.).

507. Frina Tespiaca (sec. IV î.d.H.), cea mai frumoasă și cea mai celebră curtezană din vechea Grece și poate din toate epocile.

508. Ptolomeu IV Filopater, regele Egiptului (c. 244—203 î.d.H.).

509. Mitridate IV, regele Pontului (sec. III î.d.H.).

510. Alexandru cel Mare, fiul lui Filip, regele Macedoniei, discipolul lui Aristotel, s-a născut în 356 î.d.H. în Macedonia și a murit în Babilon în 323 î.d.H., în vîrstă de 33 ani, după ce supusese toate cetățile grecești, cucerise Egiptul și Fenicia, învinsese pe Darius III și ajunsese cu oștirea sa pînă în nordul Indiei. Dar, fiindu-i istovită armata s-a întors în Babilon și a căutat să-și organizeze cuceririle sale. Imperiul creat de el, însă, nu i-a supraviețuit; îndată după moartea sa a fost împărțit între generali săi. Cuceririle lui Alexandru au pus început perioadei elenistice.

511. Menecrate, doctor la curtea lui Filip al Macedoniei.

512. Alexarhu, gramatic grec din epoca alexandrină.

513. Aristu din Salamina, istoric grec (sec. IV î.d.H.). — FGrHist., 143, Fragm. 4.

să amintesc de Nicagora? ⁵¹⁴ Acesta era de neam din Zeleia ⁵¹⁵ și a trăit pe timpul lui Alexandru. Nicagora s-a numit pe el însuși Hermes și folosea aceeași îmbrăcăminte ca și Hermes, după cum însuși mărturisește. 5. Dar pentru ce să mai amintesc de aceștia, când popoare întregi și orașe cu toți locuitorii lor, în dorința de a linguși, disprețuiesc cu totul miturile despre zei, atunci când locuitorii acestor orașe se fac pe ei înșiși asemenea zeilor, fălindu-se cu slava lor și acordându-și onoruri peste măsură de mari? Astfel au legiuit să fie venerat în Cinosarge ⁵¹⁶ macedoneanul Filip, fiul lui Aminta din Pela ⁵¹⁷, omul acesta, «care avea clavicula zdrobită, piciorul beteag și un ochi scos» ⁵¹⁸. 6. Apoi pe Demetrie ⁵¹⁹ l-au proclamat și pe el zeu; și acolo unde a descălecat de pe cal când a intrat în Atena, acolo este un sanctuar al lui Demetrie Catevate ⁵²⁰; altare de-ale lui sînt pretutindeni. Atenienii au pregătit căsătoria lui cu zeița Atena; el, însă, disprețuia pe zeiță, că nu se putea căsători cu o statuie; atunci Demetire, luînd cu el pe curtezana Lamia ⁵²¹ s-a suit pe Acropole și s-a împreunat cu ea în camera zeiței Atena, arătîndu-i bătrînei fecioare formele tinerei curtezane ⁵²².

55. 1. Nu trebuie să-l luăm în nume de rău nici pe Hipon, care și-a făcut nemuritoare moartea sa. Hipon a poruncit să se scrie pe mormîntul lui acest distih:

«Acesta-i mormîntul lui Hipon, pe care Mira ⁵²³, după

moartea lui,

L-a făcut egal cu zeii cei nemuritori» ⁵²⁴.

Foarte bine ne arăți, Hipone, rătăcirea omenească! Dacă nu te-au crezut pe cînd vorbeai, să-ți fie discipoli acum cînd ești mort! 2. Acesta-i oracolul lui Hipon! Să ne gîndim la înțelesul cuvintelor lui! Cei cărora voi vă închinați au fost oameni cîndva, apoi au murit; legenda și timpul au adus asupra lor cinstire. Da, noi obișnuim să disprețuim prezentul, pentru că sîntem contemporani cu el; dar cinstim trecutul cu creații ale imaginației, pentru că trecutul nu poate fi controlat ime-

514. Nicagora, sofist atenian (sec. IV î.d.H.).

515. Zeleia, oraș în Misia (nord-vestul Asiei Mici).

516. Cinosarge, gimnaziu, adică loc public pentru exerciții corporale, în Atena.

517. Pela, oraș în Macedonia.

518. Demostene, De corona, 67.

519. Demetrie I Poliorcete, regele Macedoniei (294—287 î.d.H.).

520. Catevate — descălecătorul.

521. Lamia, una din cele mai vestite curtezane ale antichității; s-a născut în Atena; era cîntăreață din flaut. S-a dus în Egipt și a ajuns curtezana regelui Ptolomeu I; în lupta navală de la Salamina, unde a însoțit pe regele Egiptului, a fost făcută prizonieră de regele Demetrie Poliorcete.

522. Știrea aceasta este luată din *Plutarh*, Demetr., 10, 23, 26.

523. Mira, divinitate greacă, personificarea destinului.

524. *Hipon*, *Fragm.* 2, *Diels*, *Vorsokrat*, p. 235.

diat și pentru că se găsește în întunecimea timpului. De aceea faptelor prezente nu le acordăm încredere, pe cînd faptele trecute le admirăm. 3. Și astfel morții cei de demult, cinstiți în îndelungatul timp al rătăcirii, sînt socotiți zei de oamenii de mai tîrziu. Dovadă : misterele voastre, serbările voastre solemne, legăturile, rănilor și zeii care lăcrimează :

«Vai mie, că soarta a făcut ca Sarpedon⁵²⁵, cel mai iubit de mine dintre bărbați,

Să fie biruit de Patroclu⁵²⁶, al lui Menoitie fiu»⁵²⁷.

4. Voința lui Zeus este frînată și Zeus se vaită, fiind învins din pricina lui Sarpedon. Pe bună dreptate, dar, îi numiți pe zeii voștri idoli și demoni, pentru că și Homer a numit demoni pe însăși zeița Atena și pe ceilalți zei, cinstindu-le răutatea lor :

«Ea a mers în Olimp

Căsa lui Zeus Egiohu⁵²⁸, cu ceilalți demoni»⁵²⁹.

5. Cum mai pot fi dumnezeii idoli și demonii, aceste duhuri cu adevărat rele și necurate, pe care toți le socotesc pămîntești și murdare, care trag în jos «și se învîrtesc în jurul gropilor și mormintelor», împrejurul cărora apar nedeslușit ca «năluci asemănătoare umbrelor» ?⁵³⁰.

56. 1. Aceștia sînt dumnezeii voștri : idoli, umbre și pe lîngă aceștia acele «oloage, chircite și cu ochii încrucișați»⁵³¹. Lite⁵³², mai degrabă fiice ale lui Tersite⁵³³ decît ale lui Zeus ! Așa că mie mi se par cuvinte de duh spusele lui Bion⁵³⁴ : «Cum pot oamenii pe bună dreptate cere de la Zeus copii buni, cînd nici el n-a putut să-i aibă ?»⁵³⁵.

2. Vai, ce lipsă de credință în Dumnezeu ! Atît cît vă este în puterea voastră, voi îngropați în pămînt ființa cea nemuritoare și băgați în morminte neprihănirea și sfințenia, despuind Dumnezeirea de ființa Ei adevărată și reală ! 3. Pentru ce dați prerogativele lui Dumnezeu celor care nu sînt dumnezei ? Pentru ce cinstiți pămîntul, părăsind cerul ? Ce este oare altceva aurul sau argintul sau oțelul sau fierul sau arama sau fildeșul sau pietrele prețioase ? Nu sînt oare pămînt și din

525. Sarpedon, unul din eroii războiului troian, regele Licie, fiul lui Zeus și al Laodamiei.

526. Patroclu, erou în războiul troian.

527. Homer, Iliada, XVI, 433—434.

528. Egiohul — Cel care poartă scut.

529. Homer, Iliada, I, 221—222.

530. Platon, Phedon, p. 81 CD.

531. Homer, Iliada, IX, 502—503.

532. Lite, rugăciunile, personificate ca zeițe.

533. Tersite, unul din grecii care au luat parte la asediul Troiei; înjura pe toată lumea și clevea pe conducători. Era socotit cel mai urît bărbat din întreaga armată greacă. Clement (Ped., III, 30, 1—2) îl socotește monstru.

534. Bion Boristete, filozof grec (sec. III î.d.H.); aparținea școlii cinice. A fost acuzat de ateism.

535. Bion Boristete, Fragm. 44, Mullach, FPG, II, p. 427.

pământ ? Nu sînt oare toate acestea pe cîte le vezi copiii unei singure mame, a pămîntului ? 4. Pentru ce, o, oameni deşerţi şi cugetători de deşertăciuni — că vreau s-o spun încă odată — pentru ce, hulind «locul cel mai presus de ceruri»⁵³⁶, tîrîşi evlavia pe pămînt, plăsmuindu-vă dumnezei pămînteşti ? Că mergînd la aceste fiinţe născute, în loc să mergeţi la Dumnezeu cel nenăscut, aţi căzut în cel mai adînc întuneric. 5. Frumoasă e marmura de Paros, dar nu-i niciodată Poseidon ! Frumos e fildeşul, dar niciodată nu-i Olimpianul !⁵³⁷ Materia are totdeauna trebuinţă de artă ; Dumnezeu, însă, n-are niciodată trebuinţă de ceva. Cînd intervine arta, materia capătă o formă ; iar valoarea mare a materiei face ca în comerţ materia să aibă preţ ; dar numai forma, care i se dă materiei, ajunge obiect de veneraţie. 6. Statuia ta este aur, este lemn, este marmură, şi, dacă te uiţi mai bine la ea, este pămînt, care a primit de la artist forma. Iar eu am învăţat să calc pe pămînt, nu să mă închin pămîntului. Că nu-mi este îngăduit să-mi încredinţez celor neînsufleţite nădejtile sufletului meu.

57. 1. Trebuie să ne apropiem cît mai mult cu putinţă de statui, ca din privitul lor de aproape să se vadăască propria lor înşelăciune. Chipul statuiilor au imprimate pe ele foarte clar dispoziţiile sufleteşti ale zeilor. 2. Dacă ai privi pe rînd tablourile şi statuile zeilor, vei recunoaşte îndată pe cine reprezintă fiecare tablou sau statuie, după formele ruşinoase pe care le au : pe Dionisos îl recunoşti după îmbrăcămintea lui, pe Hefaistos după meseria lui, pe Deo după nenorocirea ei, pe Ino⁵³⁸ după voalul ei, pe Poseidon după tridentul său, pe Zeus după lebăda lui ; pe Heracle îl arată rugul ; iar dacă vezi vreo statuie a unei femei în pielea goală, fără vreo inscripţie pe ea, atunci te gîndeşti că este Afro-dita «cea de aur»⁵³⁹. 3. Astfel vestitul Pigmalion din Cipru⁵⁴⁰ s-a îndrăgostit de o statuie de fildeş ; era statuia Afroditei, sculptată în pielea goală. Cipriotul a fost biruit de frumuseţea statuii şi s-a împreunat cu ea. Acest lucru îl istoriseşte Filostefan⁵⁴¹. În Cnidos era o altă statuie de marmură a Afroditei ; statuia era frumoasă ; un altul s-a îndrăgostit de ea şi s-a împreunat cu statuia de marmură. Posidip istori-

536. Platon, Phaidros, p. 247 C.

537. Olimpianul — Zeus.

538. Ino, zeiţă marină.

539. Homer, Odiseea, IV, 14.

540. Pigmalion, sculptor legendar din Cipru. Dedicîndu-se în întregime artei sale sau, după o altă versiune deznăscut de prostituările sacre de la sanctuarul Afroditei, s-a hotărît să nu se mai îndrăgostească de nici o femeie. Afrodita, pentru a se răzbuna, l-a făcut să se îndrăgostească de statuia de fildeş a Galateei, pe care el însuşi o sculptase. Totuşi, zeiţa înduplecată de suferinţele şi rugăciunile lui, a dat viaţă statuii şi Pigmalion s-a căsătorit cu ea. Clement, după cum se vede din text, ne dă o altă versiune.

541. Filostefan, gramatic grec şi călător (sec. III î.d.H.) ; a trăit în Alexandria.

seşte acest lucru. Filostefan o spune în lucrarea sa «Despre Cipru»⁵⁴², iar Posidip în lucrarea lui «Despre Cnidos»⁵⁴³. Atîta putere a avut arta, că a dus în prăpastie pe oamenii stăpîniţi de dragoste! 4. Mare influenţă au asupra oamenilor creaţiile artistice, dar nu atîta putere încît să înşele pe omul care cugetă sănătos şi nici pe cei care trăiesc după învăţătura Cuvîntului! Porumbeii zboară spre porumbeii pictaţi într-un tablou, din pricina asemănării lor cu porumbeii pictaţi, iar armăsarii nechează, cînd văd nişte iepe bine pictate. Se spune de o fată care s-a îndrăgostit de un tablou; se spune apoi şi de un tînăr frumos care s-a îndrăgostit de statuia zeiţei Afrodita din Cnidos. Artă a înşelat ochii privitorilor. 5. Un om cu mintea sănătoasă nu se va împreuna cu statuia unei zeiţe, nici nu se va îngropa împreună cu o moartă şi nici nu se va îndrăgosti de un idol sau de o statuie de marmură. Dar pe voi arta vă înşală cu altfel de viclenie; nu vă face să vă îndrăgostiţi de statuile zeilor şi de tablourile lor, dar va face să le cinstiţi şi să vă închinaţi lor. 6. Este tabloul bine executat? Să fie lăudată arta, dar tabloul să nu înşele pe om, ca şi cum ar fi însăşi realitatea! Armăsarul s-a oprit liniştit; porumbelul a rămas pe loc, aripa nu s-a mai întins; dar vaca sculptată în lemn de Dedal⁵⁴⁴ a atras pe un taur sălbatic; arta cu care a fost făcută vaca a înşelat fiara şi a silit-o să se năpustească asupra unei femei îndrăgostite⁵⁴⁵.

58. 1. Atîta dorinţă nebunească insuflă în oamenii fără judecată artele de prost gust! Cei care cresc şi îngrijesc maimuţele s-au mirat că pe nici una din ele nu le-au înşelat figurile de ceară sau de lemn şi nici jucăriile fetiţelor; voi, însă, aţi ajuns mai rău decît maimuţele, de vreme ce vă închinaţi tablourilor lor, statuiilor de piatră, de lemn, de aur şi de fildeş. 2. Creatorii unor astfel de jucării funeste: tăietorii în piatră, sculptorii, pictorii, constructorii, poezii v-au făcut multe opere din acestea; şi voi aţi pus în cîmpii Satiri⁵⁴⁶ şi Pani, în păduri Nimfe⁵⁴⁷, Oriade⁵⁴⁸ şi Hamadriade⁵⁴⁹; pe lîngă ape, pe lîngă riuri şi izvoare aţi

542. *Filostefan*, *Fragm.* 13, FHG, III, p. 31.

543. *Posidip*, *Fragm.* 1, FHG, IV, p. 482.

544. Dedal, personaj mitologic, inventatorul fierăstrăului, toporului şi a altor instrumente de timplărie. Din porunca regelui Minos al Cretei a construit labirintul. Închis de Minos în labirint împreună cu Icar, fiul său, şi-au făcut amîndoi aripi de pene lipite cu ceară şi au evadat, zburînd. Icar a căzut în Marea Egee, pentru că, apropiindu-se prea mult de soare, s-a topit ceara, care ţinea unite penele. Dedal a coborît bine; după unii în Italia, după alţii în Egipt.

545. Este vorba de Pasifae, regina legendară a Cretei, soţia regelui Minos. Afrodita a făcut-o să se îndrăgostească de un taur alb, pe care Poseidon l-a scos din mare.

546. Satiri, divinităţi secundare, însoţitori ai lui Dionisos, monştri cu corpul păros, cu două coarne şi cu picioare de ţap.

547. Nimfe, divinităţi secundare, reprezentate prin femei tinere, graţioase.

548. Oriade, nimfe ale munţilor.

549. Hamadriade, nimfe ale pădurilor.

pus Naiade ⁵⁵⁰, iar pe malul mării Nereide ⁵⁵¹. **3.** Magii se laudă că au pe demoni în slujba faptelor lor nelegiuite, că i-au făcut slugi și că, prin descîntecele și vrăjile lor, i-au silit să le fie robi. Căsătoriile zeilor, copiii pe care îi nasc și nașterile zeilor, de care povestesc poeții și scriitorii, adulterele pe care le cîntă, ospetele zeilor, de care vorbesc în piesele lor, și rîsetele zeilor de la chefurile lor, toate acestea mă fac să strig cu tărie, chiar dacă aş voi să tac. Vai, ce lipsă de credință în Dumnezeu ! **4.** Ați făcut din cer scenă, iar divinitatea a ajuns piesă de teatru. Ați făcut cu măștile demonilor, din sfințenie, comedii de teatru ! Prin cultul zeilor voștri v-ați bătut joc de adevărata credință în Dumnezeu.

59. 1. Homer spune :

«Și cîntărețul din liră, a început un cîntec frumos
Cîntă-ne și nouă Homere, cîntecul cel frumos !
Despre Ares cel iubit și despre Afrodita cea cu

frumoasă centură

Cum s-au împreunat în taină în casele lui Hefaistos ;
Ares a dat multe daruri, dar a necinstit patul și culcușul

stăpînului Hefaistos» ⁵⁵².

2. Termină, Homere, cu cîntecul acesta ! Nu este frumos ! Cîntecul dă lecții de desfrînare ! Noi nici cu urechile nu vrem să auzim de desfrînare ! Că noi sîntem cei care purtăm chipul lui Dumnezeu în această statuie vie și mișcătoare, care este omul ; chip al lui Dumnezeu, care locuiește împreună cu noi, care ne sfătuiește, care ne grăiește, care stă în casă cu noi, care ia parte la simțămintele noastre, care le simte mai mult decît noi. Noi, de dragul lui Hristos, ne-am făcut ofrandă lui Dumnezeu. **3.** «Noi sîntem seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor ales, care nu eram odinioară popor, dar acum sîntem popor al lui Dumnezeu» ⁵⁵³ ; noi care, după cum spune Ioan, nu sîntem «din cele de jos» ⁵⁵⁴, noi, care am învățat totul de la Cel Care a venit de sus ⁵⁵⁵, noi care am înțeles bine întruparea lui Dumnezeu, care ne-am deprins a umbla «întru înnoirea vieții» ⁵⁵⁶.

60. 1. Dar marea mulțime a oamenilor nu gîndește așa. Aruncă rușinea și frica și zugrăvesc pe pereții caselor lor picturi, care înfățișează

550. Naiade, divinități ale fîntînilor și riurilor.

551. Nereide, nimfe ale mării.

552. *Homer, Odiseea*, VIII, 266—270.

553. *1 Pt.*, 2, 9—10.

554. *In.*, 8, 23 ; 3, 31.

555. *In.*, 4, 25.

556. *Rom.*, 6, 4.

dorințele rușinoase ale zeilor. Cuprinși de desfrâu, își împodobesc camerele lor de culcare cu tablouri obscene, pe care le atîrnă sus pe pereți, socotind evlavie desfrînarea. 2. Cînd stau culcați în pat și se îmbrățișează se uită la celebra zeiță Afrodita, pictată în pielea goală, înălțuită de dragoste în împreunarea ei cu Ares. Gravează în căsuțele inelelor lebăda, pasărea plină de iubire a feminității, zburînd în jurul Ledei, purtînd inelul cu această gravură, îl folosesc ca o pecete pe măsura desfrîului lui Zeus.

61. 1. Acestea sînt modelele destrăbălărilor voastre, aceasta e teologia insultelor voastre, acestea sînt învățăturile zeilor voștri, care se desfrînează împreună cu voi ! «Ceea ce vrea fiecare, aceea și gîndește», a spus oratorul atenian⁵⁵⁷. Ce fel sînt apoi și celelalte tablouri ale voastre ? Tablouri cu chipurile lui Pan, cu femei goale, cu satiri beți, cu organele în erecție, înfățișați în tablouri, și de condamnat din pricina desfrînării lor. 2. Nu vă e rușine să priviți zugrăvite pretutindeni în văzul tuturor figuri cu tot felul de desfrînări ; mai mult încă, le păstrați ca și cum ar fi consacrate ; că sînt negreșit tablouri ale zeilor voștri ; în casele voastre ridicați în cinstea zeilor coloane pline de nerușinări, pe care sînt zugrăvite atît reprezentări din cărțile scriitoarei Filenis⁵⁵⁸ cît și muncile lui Heracle. 3. Condamnăm nu numai folosirea acestor tablouri, dar și privirea lor, precum și ascultarea povestirilor pline de rușine. Urechile voastre s-au destrăbălat, ochii voștri vi s-au desfrînat și, ceea ce este mai ciudat, privirile voastre au preacurvit înainte de a vă împreuna. 4. O, voi care faceți silnicie omului, care prin destrăbălările voastre smulgeți cu violență ceea ce este dumnezeiesc în făptura lui Dumnezeu ! Nu credeți în nimic, ca să vă puteți desfrîna ! Credeți în zei, ca să le imitați desfrînarea, dar nu credeți în Dumnezeu, pentru că nu suportați castitatea ! Uriți binele și cinștiți viciul ! Sînteți spectatori ai virtuții, dar săvîrșitori ai viciului.

62. 1. «Fericiți» sînt așadar, ca să spun așa, numai aceia care, după cum spune Sibila :

«Vor tăgădui toate templele, îndată ce le văd
Și altarele, construcții josnice din pietre netrebnice,
Idolii din platră și statuile făcute de mîna omenească,
Mînjite cu sînge cald și cu jertfe,

Cu ucideri de animale cu patru picioare, cu două picioare,

și de animale înaripate»⁵⁵⁹.

557. Demostene, Olynth., III, 19.

558. Filenis, curtezană, autoare de cărți pornografice.

559. Oracolele Sibiline, 4, 24, 27—30 ; Fragm. 3, 39.

2. Da, nouă ne este interzis cu totul să ne îndeletnicim cu o artă care ne duce în ispită. Că spune profetul : «*Să nu-ți faci nici o asemănare din cele câte sînt în cer sus, din cele câte sînt pe pămînt jos*» ⁵⁶⁰. 3. Putem socoti oare dumnezei statuia zeiței Demetra, statuia zeiței Cora, a lui Iakhos cel din mistere, executate de Praxitele sau lucrările lui Lisip ⁵⁶¹, sau lucrările făcute de mîinile lui Apele ⁵⁶², care au pus în materie formele slavei dumnezeiești ? Voi căutați ca statuia să fie executată, cît mai frumos cu putință, dar din pricina nesimțirii voastre nu vă gîndiți să fiți asemenea statuiilor. 4. Cuvîntul profetic pune în lumină lămurit și pe scurt acest obicei al vostru de a vă închina dumnezeilor voștri, zicînd : «*Toți dumnezeii pămîntului sînt idoli ai demonilor ; dar Dumnezeu a făcut cerurile*» ⁵⁶³ și cele din ceruri.

63. 1. Nu știu cum se face, că unii oameni rătăciți, uitîndu-se la frumusețea artistică a creației, au ajuns de se închină nu lui Dumnezeu, ci soarelui și lunii și corului de stele, socotindu-i nebunește pe acești aștri dumnezei, cînd ei nu sînt decît organe ale timpului. «*Cu Cuvîntul Lui s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor*» ⁵⁶⁴. 2. Artă omească face case, corăbii, orașe și tablouri ! Dar cum pot spune eu pe toate pe câte le face Dumnezeu ? Privește întreaga lume ! Este opera Lui ! Și cerul și soarele și îngerii și oamenii, «*lucrul degetelor Lui*» ⁵⁶⁵. Cît este de mare puterea lui Dumnezeu ! 3. Facerea lumii este numai opera voinței Lui. Singur El a făcut-o, pentru că singur El este cu adevărat Dumnezeu. Prin simpla Sa voință, creează și la simpla Sa voie urmează cele ce se fac ⁵⁶⁶. 4. Aici se înșeală ceata filozofilor, care mărturisesc, într-adevăr, că omul a fost creat în chip desăvîrșit pentru contemplarea cerului. Da, mărturisesc aceasta, dar se închină fenomenelor cerești, care se percep cu privirea. Cele din ceruri nu sînt lucruri făcute de om, totuși sînt făcute pentru om. 5. Nimeni din voi, dar, să nu se închine soarelui, ci să dorească pe Făcătorul cerului ! Nimeni din voi să nu îndumnezeiască lumea, ci să caute pe Creatorul lumii ! Singura scăpare pentru cel care vrea să ajungă la porțile mîntuirii este, după cum se vede, înțelepciunea dumnezeiască ; că de aici, ca dintr-un refugiu sfînt, nu poate fi scos de nici unul din demoni, omul care se grăbește spre mîntuire.

560. *Ieș.*, 20, 4 ; *Deut.*, 5, 8.

561. Lisip, sculptor grec (sec. IV î.d.H.).

562. Apele, celebru pictor grec (sec. IV î.d.H.).

563. *Ps.*, 95, 5.

564. *Ps.*, 32, 6.

565. *Ps.*, 8, 4.

566. *Ps.*, 32, 9.

CAPITOLUL V

64. 1. Să vedem, dar, dacă vrei, și păreri filozofilor cu care se laudă ei că le au despre dumnezei. Poate că vom găsi că filozofia, din pricina slavei deșarte, a personificat materia; dar poate că vom putea vedea, în treacăt, că filozofia, divinizând unele puteri minunate, a văzut ca în vis adevărul.

2. Filozofii au emis teorii că elementele ar fi cauzele primare ale tuturor lucrurilor. Tales din Milet⁵⁶⁷ a spus că un astfel de element ar fi apa; Anaximene⁵⁶⁸ și el tot din Milet, a spus că ar fi aerul; mai târziu, acestuia din urmă i-a urmat Diogene din Apolonia⁵⁶⁹. Parmenide Eleatul⁵⁷⁰ a propus ca dumnezei focul și apa; dar Hipasu Metapontinul⁵⁷¹ și Heraclit Efeseanul au socotit ca Dumnezeu numai unul din aceste elemente: focul. Empedocles Acragantinul a înmulțit numărul elementelor, ajungând la patru elemente⁵⁷², care sînt și în dezacord și în armonie⁵⁷³.

3. Filozofii aceștia sînt atei, pentru că, datorită unei înțelepciuni lipsită de înțelepciune se închină materiei. Da, ei nu cinstesc pietrele sau lemnele⁵⁷⁴, dar au îndumnezeit pămîntul, mama pietrelor și lemnului; nu fac statuia lui Poseidon, dar se închină înseși apei. 4. Că ce este oare altceva Poseidon decît o materie lichidă, care și-a căpătat numele de la cuvîntul posis⁵⁷⁵? După cum negreșit războinicul Ares și-a luat numele de la arsis⁵⁷⁶ și aneresis⁵⁷⁷. 5. De aceea mi se pare că mulți oameni, numai dacă înfig sabia în pămînt, îi jertfesc pămîntului ca lui Ares. Un astfel de obicei îl au sciții, după cum spune Eudoxu⁵⁷⁸ în a doua carte din lucrarea sa: «Călătorie în jurul pămîntului»⁵⁷⁹. Sauro-

567. Tales din Milet, filozof grec (sec. VII—VI î.d.H.), cel mai vechi și cel mai ilustru din cei șapte înțelepți. Este considerat ca primul filozof ionian. A ajuns celebru prin prezicerea eclipsei din 585. A considerat apa ca principiu al tuturor lucrurilor.
568. Anaximene, filozof ionian (c. 550—480 î.d.H.). El vedea în aer principiu lumii.

569. Diogene din Apolonia (Creta), discipolul lui Anaximene (sec. V î.d.H.). Și pentru Diogene tot aerul era principiu lumii.

570. Parmenide Eleatul, filozof grec (c. 540—c. 450 î.d.H.), a scris un poem *Despre natură*, din care au rămas cam 160 de versuri. În acest poem, Parmenide prezintă universul etern, unul, continuu și imobil.

571. Hipasu Metapontinul, filozof grec (sec. V î.d.H.), unul din cei mai vechi discipoli ai lui Pitagora. După Hipasu elementul creator al lumii este focul; din el sînt alcătuite toate și în el se vor întoarce toate.

572. Focul, aerul, apa și pămîntul.

573. Adică: se resping și se atrag.

574. Adică: statuile din piatră și din lemn.

575. πόσις — acțiunea de a bea, băutură.

576. ἀρσις — acțiunea de a suprima.

577. ἀναρσις — acțiunea de a lua armele.

578. Eudoxu din Cizic (sec. II î.d.H.), unul din cei mai mari navigatori, egal cu Columb și Magelan.

579. Eudoxu din Cizic, Fragm. 16, Brandes.

mații⁵⁸⁰, un popor scit, venerază sabia încovoiată cu două tăişuri, după cum spune Hicesie în lucrarea sa «Despre mistere»⁵⁸¹. 6. Heraclit cu discipolii săi venerază focul ca origine primară a lumii. Alții au numit acest foc Hefaiostos.

65. 1. Magii persani și mulți din locuitorii Asiei venerază focul; pe lângă ei și macedonienii, după cum spune Diogene⁵⁸² în prima carte din lucrarea sa: «Istoria perșilor»⁵⁸³. Pentru ce să mai vorbesc de sauromați, despre care Nimfodor istorisește în lucrarea sa: «Obiceiuri barbare»⁵⁸⁴ că adoră focul sau pe perși sau pe mezi sau pe magi? Dinon⁵⁸⁵ spune că aceștia aduc jertfe sub cerul liber, socotind chipuri ale zeilor numai focul și apa⁵⁸⁶. 2. Nu vreau să trec sub tăcere ignoranța acestor oameni. Chiar dacă ei socotesc că au scăpat de o mare rătăcire, totuși au alunecat în altă înșelăciune. E drept nu socot lemnele și pietrele chipuri ale zeilor, ca elinii, nici pasărea ibis⁵⁸⁷ și ihneumonul ca egiptenii, dar socot dumnezei focul și apa ca filozofii. 3. Mai târziu, după multe perioade de ani, ei au adorat statuile cu chip de om, după cum spune Berosu⁵⁸⁸ în cartea a treia a lucrării sale: «Istoria haldaică»⁵⁸⁹; obiceiul acesta l-a introdus Artaxerxe⁵⁹⁰, fiul lui Darius Ohos⁵⁹¹. Acesta a fost cel dintâi care a ridicat statui zeitei Afrodita Anaitis⁵⁹² în Babilon⁵⁹³, în Susa⁵⁹⁴ și în Ecbatana⁵⁹⁵ și i-a făcut pe perși, pe bactrieni⁵⁹⁶, pe cei din Damasc și pe sardieni⁵⁹⁷ să o venereze.

580. Sauromații sau sarmații, popor războinic care trăia la nordul Mării Negre.

581. Hicesie, *Fragm.* 1, FHG, IV, p. 429.

582. Diogene din Cizic, gramatic și istoric grec.

583. Diogene din Cizic, *Frag.* 4, FHG, IV, p. 392.

584. Nimfodor din Siracuza, *Fragm.* 14, FHG, II, p. 379.

585. Dinon, istoric grec (sec. IV î.d.H.), a compus o istorie a Orientului de la întemeierea Asiriei până în 340 î.d.H.

586. Dinon, *Fragm.* 9, FHG, II, p. 91.

587. Ibis, pasăre cu ciocul lung și curbat în jos, cu penaj alb, afară de cap și o parte din aripi care sînt negre. Pasăre venerată de egipteni, pentru că venea odată cu creșterea Nilului și stîrpea șerpilor.

588. Berosu, preot babilonian, istoric și astronom (sec. IV—III î.d.H.). Lucrarea lui istorică, scrisă în grecește, era împărțită în trei părți; prima parte mergea de la facerea lumii pînă la potop; partea a doua pînă la împăratul Nabonasar (sec. VIII î.d.H.); partea a treia pînă la Alexandru cel Mare (356—323 î.d.H.). Nu au rămas decît fragmente, transmise de Iosif Flavius, Clement Alexandrinul și Eusebiu al Cezareii.

589. Berosu, *Fragm.* 16, FHG, II, p. 508.

590. Artaxerxe II Mnemon, regele perșilor (405—359 î.d.H.).

591. Darius II, regele perșilor (426—406 î.d.H.).

592. Anaitis, zeiță în cultul religiilor politeiste ale mezilor, perșilor, armenilor, pe care grecii au identificat-o cu Afrodita, Artemis, Cibela.

593. Oraș în Mesopotamia. Ruinele lui sînt pe malul Eufratului, la 150 km sud-est de Bagdad.

594. Susa, capitala Elamului, stat vecin cu Haldeea, la vest de fluviul Tigrul.

595. Ecbatana, capitala Mediei.

596. Bactrienii, locuitorii Bactriei, regiune istorică în Afganistanul de azi.

597. Sardienii, locuitorii orașului Sardes, capitala Lidiei.

4. Filozofii, deci, trebuie să recunoască, că dascălii lor au fost perșii sau sauomații sau magii; de la ei au învățat doctrina fără de Dumnezeu venerată de ei; filozofii nu cunosc pe Stăpîn, Făcătorul universului, nu cunosc pe Creatorul principiilor înseși ale lumii, pe Dumnezeu Cel fără de început, dar se închină la *«stihiiile cele slabe și sărace»* ⁵⁹⁸, cum le numește Apostolul, care au fost făcute spre slujba oamenilor.

66. 1. Alți filozofi au depășit elementele și au căutat ceva mai înalt și ceva mai bun. Unii din ei au lăudat infinitul, ca Anaximandru ⁵⁹⁹ — era din Milet —, Anaxagora din Clazomene ⁶⁰⁰ și Arhelau Atenianul ⁶⁰¹. Aceștia doi din urmă au pus mintea mai presus de infinit, iar Leucip din Milet ⁶⁰² și Metrodor din Hios ⁶⁰³, după cit se pare, au formulat două principii: plinul și golul. 2. Democrit din Abdera ⁶⁰⁴ a adoptat aceste două principii și a adăugat la ele idolii. Alcmeon Crotoniatul ⁶⁰⁵ credea că stelele sînt dumnezei și că sînt însuflețite — că nu voi trece sub tăcere nerușinarea lor —, Xenocrate ⁶⁰⁶ (acesta era din Calcedonia), socotea planetele șapte dumnezei și ca al optulea dumnezeu socotea lumea formată din stelele fixe ⁶⁰⁷. 3. N-am să las la o parte nici pe filozofii stoici ⁶⁰⁸, care spun că Dumnezeirea străbate prin toată materia și chiar prin cea mai de necinste. Aceștia fac de-a dreptul de rîs filozofia. 4. Ajuns aici socot că nu-i deloc greu să amintesc și de peripateticieni ⁶⁰⁹. Părintele acestei școli filozofice ⁶¹⁰, care nu cunoștea pe Tatăl universului, socotea că așa-numitul de el «Cel mai înalt» este sufletul universului; dar el, socotind Dumnezeu sufletul universului, se contrazice pe sine însuși. Întinzînd providența lui Dumnezeu pînă la lună, apoi socotind că lumea este Dumnezeu, se contrazice, pentru că declară Dumne-

598. Gal., 4, 9.

599. Anaximandru, filozof grec din școala ioniană (sec. VI î.d.H.), discipolul lui Tales. Anaximandru n-a socotit unul din cele patru elemente ca principiu al lumii, ci infinitul, o substanță eternă, fără început și fără de sfîrșit.

600. Clazomene, oraș în Ionia.

601. Arhelau, filozof grec din școala ioniană (sec. V î.d.H.), discipolul lui Anaxagora. El a adoptat aerul ca principiu al lumii.

602. Leucip, filozof grec (sec. V î.d.H.), este întemeietorul teoriei atomiste.

603. Metrodor din Hios, filozof grec (sec. IV î.d.H.), unul din principalii reprezentanți ai școlii atomiste.

604. Abdera, oraș al Traciei, la Marea Egee.

605. Alcmeon din Crotona, doctor și filozof grec pitagoreian (sec. IV î.d.H.). Se spune că este primul care a disecat animalele.

606. Xenocrate, filozof grec (c. 406—314 î.d.H.), discipolul lui Platon. A căutat să concilieze platonismul cu aristotelismul.

607. Xenocrate, Fragm. 17. Heinze.

608. Discipolii filozofului grec Zenon din Citium (c. 336—c. 264 î.d.H.) întemeietorul stoicismului.

609. Discipolii filozofului grec Aristotel (384—322 î.d.H.).

610. Textual: acestei erezii.

zeu ceea ce este în afara lui Dumnezeu. 5. Iar faimosul Teofrast din Eresos ⁶¹¹, ucenic al lui Aristotel, socoate că Dumnezeu este cînd cer, cînd duh ⁶¹². De bunăvoie nu voi vorbi de Epicur ⁶¹³, care în toată gîndirea lui este un necredincios; Epicur socoate că pe el nu-l interesează Dumnezeu deloc ⁶¹⁴. Ce să spun de Heraclide Ponticul? Este vreun loc din scrierile lui în care să nu se lase tîrît de idolii lui Democrit?

CAPITOLUL VI

67. 1. Curg acum spre mine o mare mulțime de filozofi, ca și cei amintiți mai înainte, care duc, ca o sperietoare de copii scrisul lor nescotit plin de demoni străini spunînd povești băbești. Departe de mine gîndul de a îngădui bărbatilor să asculte niște cuvinte ca acestea, cînd noi nu obișnuim să potolim cu astfel de povești nici pe copiii care plîng; că ne temem să nu se mărească necredința în Dumnezeu propovăduită de acești pretinși înțelepți, care nu cunosc mai mult decît pruncii adevărul.

2. O, filozofie! * În numele adevărului, pentru ce-mi arăți pe cei care, crezînd în tine, sînt cuprinși de curent și val și de dezordonate vîrtejuri? Pentru ce, o, filozofie, îmi umpli viața cu idoli, făcînd dumnezei din vînturi, din aer, din foc, din pămînt, din pietre, din lemne, din fier și din lumea aceasta, făcînd dumnezei chiar din stelele rătăcitoare? Pentru ce, o, filozofie, vorbești de fenomenele cerești, pentru ce flecărești unor oameni cu adevărat rătăciți, slujindu-te de mult lăudata astrologie, că nu spun astronomie? Eu doresc cu ardoare pe Domnul vînturilor, pe Domnul focului, pe Creatorul lumii, pe Cel Ce a dat lumină soarelui! Pe Dumnezeu îl caut, nu operele lui Dumnezeu!

611. Teofrast, filozof și savant grec, născut în Eresos din insula Lesbos (c. 372—287 î.d.H.), a fost discipolul lui Platon, apoi al lui Aristotel. A scris foarte multe lucrări, 240 după spusa lui Diogene Laerțiu. Cea mai mare parte din lucrările sale s-au pierdut. Avem de la el un tratat de morală, intitulat *Caracterele* și două tratate științifice: 1. *Cercetări asupra plantelor*, în două cărți, în care descrie și clasează numeroase specii și 2. *Cauzele plantelor*, în șase cărți, în care caută să explice, prin filozofia lui Aristotel, diferențele între specii.

612. Teofrast, *Fragm.* 14, Wimmer, III, p. 162.

613. Epicur, filozof materialist și ateist grec (341—240 î.d.H.). După Epicur plăcerea este supremul bine, pentru obținerea căreia trebuie făcute toate eforturile; dar Epicur nu se gîndea la plăcerea josnică a simțurilor, ci la plăcerea spiritului, plăcerea virtuții, el însuși fiind un model de sobrietate. Din numeroasele lui lucrări n-au ajuns pînă la noi decît trei scrisori și o culegere de maxime, datorită unui discipol al său.

614. *Epicur*, *Fragm.* 368, Usener.

* Filozofia nu născocseau zei, ci căutau cauza primară, principiul unic a tot ceea ce există.

68. 1. Pe care filozof să-l iau de la tine, o, filozofie, ca să-mi fie de ajutor în această căutare ? Că n-am pierdut cu totul nădejdea în tine ! Dacă vrei, pe Platon : ⁶¹⁵.

— O, Platone, unde trebuie să-L descoperim pe Dumnezeu ?

— «Este mare lucru, răspunde Platon, să găsești pe Tatăl și pe Făcătorul acestui univers ; iar dacă-L găsești este cu neputință să-L expilci tuturor» ⁶¹⁶.

— «Pentru ce în numele lui Dumnezeu !

— Pentru că nu se poate vorbi de El» ⁶¹⁷.

2. — Bine, Platone, tu ai atins adevărul la suprafață ! Dar nu te descuraja ! Ia, împreună cu mine, în cercetare binele ! Că în general Dumnezeu a picurat în toți oamenii, dar mai ales în cei care se îndeletnicesc cu studiul, o emanație divină. **3.** Aceasta e pricina că oamenii, chiar fără voia lor, mărturisesc că este un Dumnezeu, nepieritor și neCreat, Care este în chip real totdeauna sus, împrejurul bolții cerului, în postul Său propriu și personal de observație.

Euripide întreabă :

«Spune-mi ce trebuie să gîndesc de Dumnezeu ?»

Și tot el răspunde :

«Este Cel care vede totul, dar nu poate fi văzut» ⁶¹⁸.

4. Menandru ⁶¹⁹, însă, greșește, după părerea mea, cînd spune așa :

«Soare, ție trebuie să ne închinăm, ca primului dintre dumnezei,
Că datorită ție putem vedea pe ceilalți dumnezei» ⁶²⁰.

Că nici soarele nu poate arăta pe Dumnezeul cel adevărat ! Aceasta poate s-o facă numai Cuvîntul cel mintuitor, Care este Soarele sufletului ; numai El, cînd răsare în adîncul minții, luminează privirile sufletului. **5.** De aceea Democrit nu fără temei spune : «Puțini oameni învățați, ridicînd mîinile lor spre locul, pe care noi elenii îl numim acum aer, spuneau : Zeus pe toate le poruncește, pe toate le vede, le dă și le ia ; El este împăratul universului» ⁶²¹. La fel gîndește și Platon, cînd

615. Platon, filozof grec (428—348 î.d.H.), discipolul lui Socrate și dascălul lui Aristotel. Autor a numeroase lucrări filozofice, scrise în formă de dialog : *Criton*, *Fedon*, *Gorgias*, *Banchetul*, *Republica*, *Legile* și altele. Filozofia sa are ca metodă dialectica și ca încoronare teoria Ideilor.

616. Platon, *Timeos*, p. 28 C.

617. Platon, *Scrisoarea VII*, p. 314 C ; comp. *Legile*, VII, p. 821 A.

618. Euripide, *Fragm.* 1129.

619. Menandru, poet comic grec (342—292 î.d.H.). Se spune că a scris 108 comedii, cunoscute numai din fragmente.

620. Menandru, *Fragm.* 609, CAF, III, p. 184, Kock.

621. Democrit, *Fragm.* 1, Natrop ; 30 Diels.

vorbește de Dumnezeu cu cuvinte acoperite astfel : «Toate sînt în jurul Împăratului universului ; El este cauza întregului bine» ⁶²².

69. 1. Cine este, dar, Împăratul universului ? Este Dumnezeu ! El este măsura adevărului tuturor existențelor ! După cum cu instrumentul de măsurat știm pe cele pe care le măsurăm, tot așa cu cunoașterea lui Dumnezeu măsurăm și înțelegem adevărul. **2.** Moise, cel sfînt cu adevărat, spune : «*Să nu fie în sacul tău greutate de balanță și greutate de balanță, mare sau mică, nici în casa ta măsură mare sau mică, ci să ai cumpănă adevărată și dreaptă*» ⁶²³. Prin greutate de balanță, prin măsură, prin număr, Moise înțelege pe Dumnezeul universului. **3.** Că idolii cei nedrepti și inegali din casă sînt ascunși în sac și, ca să spun așa, în sufletul murdar. Singura măsură dreaptă este numai Cel Ce este cu adevărat Dumnezeu, Care-i pururea egal cu El Însuși și la fel, Care măsoară și pune în balanță pe toate, Care cuprinde și ține prin dreptatea Sa, ca într-o balanță, fără să încline într-o parte sau alta, natura tuturor existențelor. **4.** «Dumnezeu, cum spune un vechi cuvînt, cuprinde începutul și sfîrșitul și mijlocul tuturor lucrurilor, se îndreaptă direct spre scop, mergînd potrivit naturii Sale ; este totdeauna însoțit de dreptate și pedepsește pe cei care se depărtează de legea dumnezeiască» ⁶²⁴.

70. 1. — De unde, o, Platone, ideea să faci aluzie la adevăr ? De unde mulțimea de cuvinte prin care prezici credința în Dumnezeu ?

— Mai înțelepte sînt neamurile barbarilor decît aceștia, răspunde Platon ⁶²⁵.

— Cunos, Platone, dascălii tăi, deși vrei să-i ascunzi ! Geometria ai învățat-o de la egipteni, astronomia de la babiloneni, cîntecele cele sănătoase le-ai luat de la traci ⁶²⁶ ; multe te-au învățat și asirienii ; dar legile, cele care sînt adevărate, și slăvirea lui Dumnezeu o datorezi evreilor :

«Care nu cu înșelăciuni deșarte cinstesc lucrurile omenești
Cele de aur și aramă, nici idolii oamenilor muritori
Făcuți din argint, din fildeș, din lemn și din piatră,
Pe care fi cinstesc muritorii în gîndirea lor deșartă,
Ci ridică spre cer mîini curate
De dimineată, după ce se scoală din pat, totdeauna curățindu-și trupul
Cu apă, cinstesc pe Cel singur nemuritor,
Pe Cel care are grijă pururea de toți» ⁶²⁷.

622. Platon, Scrisoarea II, p. 312 E.

623. Deut., 25, 13—15.

624. Platon, Legile, IV, p. 715 E — 716 A.

625. Platon, Fedon, p. 78 A.

626. Platon, Charm., p. 156 D ; 157 A.

627. Oracolele Sibiline, 3, 586—588, 590—594.

71. 1. Nu te strădui, o, filozofie, să-mi prezinți numai un singur filozof, pe ilustrul Platon, ci prezintă-mi și pe mulți alții care, dacă au fost în stare să înțeleagă adevărul au propovăduit sub inspirația lui Dumnezeu, cu voce tare, pe Dumnezeu, pe singurul Dumnezeu adevărat! **2.** Antistene ⁶²⁸, nu Cinicul, ci ucenicul lui Socrate ⁶²⁹, a gândit la fel, când a spus că «Dumnezeu nu seamănă cu nimeni; de aceea nu poate fi cunoscut cu ajutorul unei imagini» ⁶³⁰. **3.** Xenofon Atenianul ⁶³¹ ar fi scris și el în termeni preciși despre adevăr, dînd și el mărturie ca Socrate, dacă nu s-ar fi temut de paharul cu otravă al lui Socrate; totuși spune același lucru în cuvinte acoperite: «Cel Care clatină pe toate și le liniștește, vădit este că e mare și puternic. Ce fel este chipul Lui? Este nevăzut! Chiar soarele, care pare văzut de toți, nici el nu îngăduie să te uiți la el; iar dacă îndrăznești să te uiți la el, el îți ia vederile» ⁶³². **4.** De unde a putut fiul lui Grilos ⁶³³ grăi atît de înțelept? Nu oare de la proorocița evreilor ⁶³⁴, care a făcut oracolul acesta?

«Care trup poate vedea cu ochii pe cerescul, adevăratul

Și nemuritorul Dumnezeu, Care locuiește cerul?

Dar nici în fața razelor soarelui

Nu pot sta oamenii, că sînt murilor!» ⁶³⁵.

72. 1. Cleante Pedaseul ⁶³⁶, filozof stoic, n-a făcut teogonie poetică, ci teologie adevărată. Nu s-a ferit să spună despre Dumnezeu ceea ce gîndea:

^{628.} Antistene, filozof grec (c. 444—365 î.d.H.), discipol al lui Socrate.

^{629.} Socrate, fiul sculptorului Sofronisc, filozof grec (490—399 î.d.H.); n-a lăsat nici o scriere; și-a expus învățătura sa prin viu grai; o cunoaștem din *Dialogurile* lui Platon, din piesa *Norii* a lui Aristofan și din lucrările despre Socrate ale lui Xenofon (*Memorii*, *Banchetul*, *Apologia lui Socrate*). Spre deosebire de filozofii anteriori Socrate privește omul ca obiect propriu al filozofiei. Deviza lui a fost: «Cunoaște-te pe tine însuși!». Acuzat că e împotriva religiei statului și că corupe tineretul, Socrate a fost condamnat la moarte. Prietenii l-au rugat să fugă, dar a refuzat, spunind că nu vrea să fie văzut de străini proscris, umilit, condamnat ca dușman al statului său și călător al legii.

^{630.} Antistene, *Fragm.* 24, Mullach, FPG, II, p. 277.

^{631.} Xenofon, istoric și general atenian, discipol al lui Socrate (430—355 î.d.H.). A fost un poligraf. A scris lucrări despre Socrate (cele amintite mai sus), lucrări de istorie (*Anabasis*, *Viața și laptele lui Cirus*, *Hellenica*), lucrări de filozofie, lucrări de economie.

^{632.} Xenofon, *Memor.*, IV, 3, 13—14.

^{633.} Așa se numea tatăl lui Xenofon.

^{634.} Sibila.

^{635.} *Oracolele Sibiline*, *Fragm.*, I, 10—13.

^{636.} Cleante Pedaseul, filozof stoic (c. 331—251 î.d.H.). A fost mai întîi atlet, apoi a venit la Atena; a fost discipolul filozofului Zenon. Ca să poată studia, muncea noaptea, scoțînd apă sau învîrtînd la o moară. I-a urmat lui Zenon la conducerea școlii. Din numeroasele sale lucrări n-au rămas decît rare fragmente, între altele un fragment dintr-un imn adresat lui Zeus, remarcabil prin înălțimea de gîndire, din care citează și Clement.

«Mă întrebi ce fel este binele ? Ascultă !
 Este ordonat, drept, cuvios, evlavios,
 Conducându-se pe sine ; este de folos, frumos, cum se cuvine,
 Auster, simplu, de ajutor pururea,
 Fără teamă, fără tristețe, util, fără durere,
 Ajutător, plăcut, statornic, prieten,
 Plin de cinste, recunoscut de toți...
 Slăvit, lipsit de mândrie, atent, blînd, puternic,
 Veșnic, neprihănit, pururea dăinuitor ⁶³⁷.
 Nu-i liber omul care umblă după slavă,
 Că doar-doar va dobîndi de la ea vreun bine» ⁶³⁸.

3. După părerea mea, în acest text Cleante arată cum este Dumnezeu ; arată apoi că slava și obișnuința fac sclavi pe cei care umblă după ele, dar nu caută pe Dumnezeu.

4. Nu trebuie trecuți sub tăcere nici pitagorienii, care spun : «Unul este Dumnezeu ; El nu este, după cum socot unii, în afară de întocmirea universului, ci în univers, totul în tot ciclul, supraveghetor al tuturor celor ce se nasc, amestecul tuturor, existînd de-a pururea, creatorul puterilor Lui și al lucrurilor, luminătorul tuturor celor din cer, tatăl tuturor, minte și însuflețire în tot ciclul, mișcarea tuturor lucrurilor» ⁶³⁹.

5. Cuvintele acestea, scrise de acești filozofi sub inspirația lui Dumnezeu și alese de mine, sînt îndestulătoare pentru cel care poate să cerceteze puțin adevărul.

CAPITOLUL VII

73. 1. Să mergem, dar, mai departe ! Numai filozofia nu ne este de ajuns ! Poezia, chiar dacă în totalitatea ei se ocupă cu minciuni, dă din cînd în cînd mărturie și despre adevăr ; dar, mai bine zis, dă mărturie în fața lui Dumnezeu că, datorită miturilor, se depărtează de adevăr. Să se apropie orice poet care vrea să fie primul !

2. Arate ⁶⁴⁰ gîndește că puterea lui Dumnezeu trece prin toate :

«Pentru că toate cresc continuu
 De aceea îl adoră pe Cel care-i pururea primul și ultimul.
 Bucură-te, Părinte, mare minune, mare binefăcător al oamenilor» ⁶⁴¹.

637. Cleante, *Fragm.* 75, Pearson.

638. Cleante, *Fragm.* 101, Pearson.

639. Pitagora, *Sent.* 35, Mullach, FPG, I, p. 50.

640. Arate, poet și astronom grec (sec. III î.d.H.), născut în Tarsul Ciliciei. A trăit mai întîi în Alexandria pe lângă Ptolomeu Filadelful, apoi a fost chemat în Macedonia de Antigon Gonatas, regele Macedoniei. Poemul său, intitulat *Fenomene*, prezintă tabloul noțiunilor pe care le avea timpul său despre pămînt și corpurile cerești ; cuprindea și pronosticurile sau semnele precursore ale schimbării timpului. Cicerone a tradus în versuri latine acest poem.

641. Arate, *Fenomene*, 13—15.

3. La fel face aluzie la Dumnezeu și Hesiod din Askra :

«El este împăratul și stăpînul tuturor ;
Nici unul dintre nemuritori nu poate rezista puterii lui» ⁶⁴²

74. 1. Chiar pe scenă poezii dezgolesc adevărul. Un poet, Euripide, privind la eter și la cer, zice :

«Socotește-l pe acesta Dumnezeu !» ⁶⁴³

2. Iar Sofocle, fiul lui Sofil spune :

«Unul este între adevăruri, unul este numai Dumnezeu.
Cel ce a făcut cerul și marele pămînt,
Valurile azurii ale mării și furia valurilor.
Dar noi muritorii, rătăciți cu inima,
Am făcut, pentru mîngierea necazurilor noastre,
Zeilor statui din piatră, din aramă
Din aur și din fildeș.
Le oferim lor jertfe și deșarte prăznuri
Și socotim că astfel îi cinstim» ⁶⁴⁴.

Astfel poetul, cu îndrăzneală chiar, a prezentat spectatorilor pe scenă adevărul.

3. Iar tracul, în același timp și mare preot și poet, fiul lui Oia-gros, după slujirile de mare preot ale ceremoniilor religioase cu mistere și după teologia idolilor, introduce pe altă melodie cîntecul adevărului. Tîrziu, e drept, dar cîntă totuși Cuvîntul cel sfînt :

4. «Voi grăi celor cărora le este îngăduit să audă ! Păcătoșilor închideți ușile
Cu toții ! Ascultă, însă, tu, Museos, odrasla Menei ⁶⁴⁵,
purtătoarea de lumină !
Îți voi spune adevărul, ca nimic din cele ce ți s-au arătat în inimă
Să te lipsească de veacul fericit.
Privind la Cuvîntul cel dumnezeiesc, rămîi lingă El.
Conducînd vasul spiritual al inimii.
Calcă bine pe cărare și privește numai la Stăpînul lumii,
la stăpînul cel nemuritor».

5. Apoi mai jos, adaugă în termeni preciși :

«Este unul, născut din El însuși ; din unul, toate vlăstarele s-au născut ;
El se mișcă în toate ; nici un muritor
Nu-l vede ; El, însă, îi vede pe toți» ⁶⁴⁶.

Și astfel Orfeu a înțeles cu timpul, că a fost rătăcit.

642. Hesiod, Fragm. 195, Rzach.

643. Euripide, Fragm. 941.

644. Pseudo-Sofocle, Fragm. 1025.

645. Mene, zeița Luna, era mama lui Museos, discipolul lui Orfeu.

646. Orfeu, Fragm. 246, Kern.

6. Lui i se adresează Sibila, zicîndu-i :

«Dar tu, născocitorule muritor, nu zăbovi, nu întîrzia,
Ci, după ce ai rătăcit, întoarce-te, ca să faci îndurător pe Dumnezeu» ⁶⁴⁷.

7. Chiar dacă elenii au primit cele mai multe scînteii ale Cuvîntului celui dumnezeiesc, totuși au rostit puține adevăruri ; prin cele rostite elenii mărturisesc că puterea adevărului n-a putut fi ascunsă ; dar se vădesc niște neputincioși, pentru că n-au dus lucrul pînă la sfîrșit.

75. 1. Socot, deci, că este oricăruia clar, că cei care lucrează și vorbesc ceva fără Cuvîntul adevărului sînt asemenea celor care se sîlesc să meargă fără de picioare.

Să te înduplece, dar, să dorești mîntuirea, dovezile care ți-au fost aduse împotriva zeilor voștri, pe care poeții, siliți de adevăr, i-au făcut personaje ale comediilor lor.

2. Comicul Menandru, în piesa sa «Birjarul», spune :

«Nu-mi place zeul care se plimbă pe afară
Cu o bătrînă, nici metragirtul ⁶⁴⁸, care intră prin case
Cu tăblița lui» ⁶⁴⁹.
Că așa sînt metragirtii !

3. Pentru aceea pe bună dreptate le spunea Antistene celor care cerșeau :

«Eu nu hrănesc pe mama zeilor,
Pe care zeii o hrănesc» ⁶⁵⁰.

4. Iarăși, același poet comic ⁶⁵¹, în piesa «Preoteasa», aprins de mînie împotriva ceremoniilor religioase, încearcă să combată mîndria nedumnezeiască a acestei rătăcirii, grăind cu înțelepciune :

«Dacă un om cu chimvale
Atrage pe zeu spre cele ce el vrea,
Atunci cel ce face aceasta e mai mare decît zeul ;
Dar acestea sînt instrumente de îndrăzneală și de silnicie,
Descoperite de oameni» ⁶⁵².

76. 1. Nu numai Menandru, dar și Homer și Euripide și alți numeroși poeți combat pe zeii voștri și nu se tem să-i ocărească atîta cît pot. Pe

647. *Oracolele Sibiline*, 3, 624—625.

648. Metragirtul, preot al zeiței Cibela, care cerșește pentru zeiță.

649. *Menandru*, *Fragm.* 202, CAF, III, p. 58.

650. *Antistene*, *Fragm.* 70, Mullach, FPG, II, p. 287.

651. *Menandru*.

652. *Menandru*, *Fragm.* 245, 2—6, CAF, III, p. 70.

zeița Atena o numesc «muscă obraznică» ⁶⁵³, pe Hefaistos îl numesc «be-teag de amîndouă picioarele» ⁶⁵⁴, iar Elena îi spune Afroditei :

«Să nu te mai întorci pe picioarele tale în Olimp !» ⁶⁵⁵.

2. Despre Dionisos, Homer spune deschis :

«El ⁶⁵⁶ urmări, pe muntele sfînt Nisa ⁶⁵⁷,
Pe doicile lui Dionisos cel nebun ; dar ele toate
Au aruncat la pămînt obiectele sfinte ⁶⁵⁸ silite de
ucigașul Licurg» ⁶⁵⁹.

3. Vrednic cu adevărat de școala lui Socrate este Euripide care, uitîndu-se la adevăr, nu s-a uitat la spectatori, cînd a hulit pe Apolon, zicînd :

«Apolon, care locuiește în centrul pămîntului
Și dă muritorilor oracole prea clare !

4. Ascultînd de el mi-am omorît mama.

Socotiți-l criminal și omoriți-l !
El a păcătuit, nu eu !
Că el nu cunoaște deloc nici binele, nici dreptatea !» ⁶⁶⁰.

5. Odată Euripide îl înfățișează pe Heracle înnebunit de furie ⁶⁶¹, iar altădată beat și nesățul ⁶⁶². Cum să nu-l înfățișeze așa? Că, după ce a mîncat carne,

«A mîncat și smochine verzi
Și a scos strigăte nepotrivite chiar pentru auzul
unui barbar» ⁶⁶³.

6. La fel în piesa Ion înfățișează în teatru pe zei cu fețele desco-perite :

«Cum este drept oare, ca voi care dați legi
Muritorilor, voi să fiți acuzați de nedreptate ?
Dacă — asta nu va fi, dar voi folosi cuvîntul —
Dacă oamenii vă vor pedepsi vreodată pentru căsătorile voastre silnice,
Tu Poseidon și tu Zeus, care ai în stăpînire cerul,
Ar trebui să lăsați templele goale, ca să ispășiți
nedreptățile» ⁶⁶⁴.

653. Homer, Iliada, XXI, 394, 421.

654. Homer, Iliada, I, 607.

655. Homer, Iliada, 3, 407.

656. Este vorba de vrăjmașul trac al lui Dionisos, Licurg, fiul lui Drias.

657. Sînt multe locuri sfinte cu acest nume ; aici trebuie să ne gîndim la un munte din Tracia.

658. Sulițe împodobite cu viță și iederă, făclii și altele, care erau purtate în mîini la serbările lui Dionisos.

659. Homer, Iliada, VI, 132—134.

660. Euripide, Oreste, 591—592, 594—596, 417.

661. În piesa Heracle.

662. În piesa Alcestis.

663. Euripide, Fragm. 907.

664. Euripide, Ion, 442—447.

CAPITOLUL VIII

77. 1. Este timpul acum ca, după ce am tratat bine și în ordine pe ceilalți scriitori și poeți, să venim la scrierile profețiilor. Că profețiile lor, care ne dau argumente foarte puternice pentru credința în Dumnezeu, pun temelie adevărului. Scrierile cele dumnezeiești și viețuirea cu înțelepciune sînt două căi scurte de mîntuire. Scrierile profețiilor sînt lipsite de podoabe de stil, de vorbe frumoase, de flecăreli și linguşeli; ele ridică pe omul sugrumat de păcate și-i dă reazem în alunecuşul vieții. Cu un singur cuvînt, cu același cuvînt, vindecă multe boli, ne îndepărtează de înșelăciunea cea păgubitoare și ne îndeamnă vădit la mîntuirea, care ne stă în față.

2. Cîntecul cel mîntuitor să ni-l cînte mai întîi profetița Sibila:

«Iată, El este înțeles de toți; pe nimeni nu rătăcește!
 Veniți! Nu mergeți mereu în întuneric și întunecime
 Iată, privirea dulce a Soarelui! Lumina strălucește
 minunat!
 Cunoașteți-o, punîndu-vă înțelepciune în inimile
 voastre!
 Este un singur Dumnezeu! El trimite ploi, vînturi și
 cutremure,
 Fulgere, foamete, ciumă și tristețile cele de îngropăciune,
 Zăpadă și grindină. Dar pentru ce să le spun una cîte una?
 El conduce cerul, stăpînește pămîntul, El însuși există!» ⁶⁶⁵.

3. Sibila, inspirată puternic de Dumnezeu, compară înșelăciunea cu întunericul, iar cunoașterea lui Dumnezeu cu soarele și cu lumina; punîndu-le pe acestea două una lîngă alta, ne învață să facem alegerea prin compararea lor. Minciuna nu se distinge de adevăr prin simpla comparație, dar prin folosirea adevărului silești minciuna să o ia la fugă.

78. 1. Profetul Ieremia, cel prea înțelept, dar, mai bine spus, Sfîntul Duh din Ieremia ne arată pe Dumnezeu. Duhul Sfînt spune prin Ieremia: «Dumnezeu de aproape sînt Eu și nu Dumnezeu de departe. Dacă un om va face ceva pe ascuns, nu-l voi vedea Eu oare?, spune Domnul» ⁶⁶⁶. 2. Și iarăși prin Isaia: «Cine va măsura cerul cu palma și pămîntul cu pumnul?» ⁶⁶⁷. Vezi măreția lui Dumnezeu și spăimîntează-te! Acestuia să ne închinăm! Despre El profetul spune: «De fața Ta se vor topi munții, cum se topește ceara de fața focului» ⁶⁶⁸. Acesta este Dumnezeul, «al Căru

665. *Oracolele Sibiline*, Fragm. 1, 28—35.

666. *Ier.*, 23, 23—24.

667. *Is.*, 40, 12.

668. *Is.*, 64, 1.

tron este cerul, iar pământul așternut» ⁶⁶⁹, «Care dacă va deschide cerul, cutremur te va cuprinde» ⁶⁷⁰.

3. Vrei să auzi ce spune profetul Ieremia despre idoli? «Vor fi vădiți înaintea soarelui ⁶⁷¹ și cadrașele lor vor fi mâncare pasărilor cerului și fiarelor pământului ⁶⁷²; și vor putrezi la soare și la lună, acelea pe care ei le-au iubit și cărora le-au robii; și orașul lor ars va fi» ⁶⁷³. 4. Scrierile profeților spun că elementele vor pieri și lumea împreună cu ele: «Pământul se va învechi și cerul va trece ⁶⁷⁴, iar Cuvântul Domnului rămâne în veac» ⁶⁷⁵.

79. 1. Ce dar, când Dumnezeu a voit să se arate prin Moise! «Vedeți, că Eu sînt și nu este alt Dumnezeu afară de Mine! Eu voi uide și Eu voi face viu! Bate-voi și voi vindeca! Și nu este cel care să scape din mîinile Mele!» ⁶⁷⁶. 2. Vrei să auzi și altă proorocie? Ai toată ceata profetică, adică pe cei împreună cu Moise. Ce spune Duhul cel Sfînt prin Osea? Nu voi pregeta, s-o spun! «Iată, Eu întăresc tunetul și fac vîntul» ⁶⁷⁷, «ale Cărui mîini au întemeiat oastea cerului» ⁶⁷⁸. 3. Încă și prin Isaia — că îți voi aminti și cuvintele lui — zice: «Eu sînt Domnul Cel Ce grădesc dreptate și vestesc adevărul! Adunați-vă și veniți! Sfătuiți-vă împreună cei mîntuiți dintre neamuri! N-au cunoscut cei ce ridică lemnul cioplitura lor și se roagă unor dumnezei, care nu-i mîntuiesc» ⁶⁷⁹. 4. Apoi, puțin mai jos spune: «Eu sînt Dumnezeu și nu este în afară de Mine drept, nu este în afară de Mine mîntuitor. Întoarceți-vă către Mine și vă veți mîntui cei de la marginile pământului! Eu sînt Dumnezeu și nu este altul. Pe Mine Mă jur» ⁶⁸⁰. 5. Pe cei ce se închină idolilor se mînie și le spune: «Cu cine ați asemănat pe Domnul? Sau cu ce asemănare L-ați asemănat pe El? Oare teslarul l-a făcut chipul? Oare cel care lucrează în aur a topit aurul și L-a poleit pe El?» ⁶⁸¹. Și cele care urmează după acestea. 6. Nu sînteți voi oare închinători la idoli? Dar cel puțin acum, temeți-vă de amenințări! Vor scoate strigăte de durere sculpturile și cele făcute de mîini omenești; dar, mai bine spus, cei care le-au

669. Is., 66, 1.

670. Is., 64, 1.

671. Ier., 8, 2.

672. Ier., 34, 20.

673. Ier., 4, 26.

674. Is., 51, 6.

675. Is., 40, 8.

676. Deut., 32, 39.

677. Amos, 4, 13.

678. Osea, 13, 4.

679. Is., 45, 19—20.

680. Is., 45, 21—23.

681. Is., 40, 18—19.

făcut, că materia este nesimțitoare. Profetul spune încă: «Domnul va cutremura cetățile, în care locuiesc și în mîna Sa va cuprinde toată lumea ca pe un cuib» ⁶⁸².

80. 1. Să-ți mai vestesc încă tainele și cuvintele Înțelepciunii spuse de un evreu plin de înțelepciune ? ⁶⁸³. Iată-le ! «Domnul M-a zidit început căilor Lui spre lucrurile Lui» ⁶⁸⁴ ; și : «Domnul dă înțelepciune și de la fața Lui cunoștință și știință» ⁶⁸⁵. 2. «Pîndă cînd, leneșule, dormi ? Cînd te vei scula din somn ? ⁶⁸⁶. Dacă nu vei fi leneș, veni-va ca un izvor secerișul tău» ⁶⁸⁷, Cuvîntul Tatălui, adică făclia cea bună, Domnul Care aduce tuturor lumina, credința și mîntuirea. 3. Că «Domnul este Cel Ce a făcut pămîntul cu puterea Lui», după cum spune Ieremia «și a îndreptat lumea cu înțelepciunea Lui» ⁶⁸⁸. Pentru că noi am căzut în închinarea la idoli, Înțelepciunea, care este Cuvîntul lui Dumnezeu, ne îndreaptă spre adevăr. 4. Aceasta este cea dintîi înviere a celui căzut. De aceea dumnezeiescul Moise, ca să ne întoarcă de la idolatrie, a strigat într-un chip minunat : «Ascultă, Israele ! Domnul Dumnezeul tău este un singur Domn !» ⁶⁸⁹. Și : «Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui numai să slujești !» ⁶⁹⁰. 5. Acum, o, oameni, înțelegeți și ascultați cuvintele celebrului psalmist, ale fericitului David : «Luați învățătură, ca nu cumva să se mînie cîndva Domnul și să pieriți din calea cea dreaptă, cînd se va aprinde degrabă mînia Lui. Fericitiți toți cei care se încred în El» ⁶⁹¹.

81. 1. Domnul, îndurîndu-se mult de noi, ne dă un cîntec mîntuitor într-un ritm războinic : «Fiii oamenilor, pîndă cînd grei la inimă ? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna ?» ⁶⁹². Ce este deșertăciunea și ce este minciuna ? 2. Sfîntul apostol al lui Dumnezeu, învinuind pe eleni, le va explica : «Cunoscînd pe Dumnezeu nu L-au slăvit ca Dumnezeu sau I-au mulțumit, ci s-au arătat deșerți în cugetele lor ⁶⁹³ și au schimbat slava lui Dumnezeu în asemănarea chipului omului celui stricăcios ⁶⁹⁴ și au slujit făpturii în locul Făcătorului» ⁶⁹⁵. 3. Acesta este Dumnezeu, Care

682. Is., 10, 13—14.

683. Solomon.

684. Prov., 8, 22.

685. Prov., 2, 6.

686. Prov., 6, 9.

687. Prov., 6, 12.

688. Ier., 10, 12.

689. Deut., 6, 4.

690. Deut., 6, 13.

691. Ps., 2, 10—11.

692. Ps., 4, 2.

693. Rom., 1, 21.

694. Rom., 1, 23.

695. Rom., 1, 25.

«la început a făcut cerul și pământul» ⁶⁹⁶. Cum ? Nu ești necredincios, când nu înțelegi pe Dumnezeu, ci te închini cerului ? 4. Ascultă iarăși pe profetul, care spune : «Va pieri soarele și cerul se va întuneca, dar va străluci Atotstăpînitorul în veci ; puterile cerului se vor clăti, iar cerurile se vor rostogoli și se vor desface și se vor strînge ca o piele» — acestea sînt cuvintele profetilor — «iar pământul va fugi de fața Domnului» ⁶⁹⁷.

CAPITOLUL IX

82. 1. Aș putea să-ți aduc mii și mii de texte din Scriptură, din care «nici o cîrtă nu va trece» ⁶⁹⁸ ca să nu se împlinească, că «gura Domnului», Sfîntul Duh, «a grăit acestea» ⁶⁹⁹. «Așadar, fiule, nu defăima învățăturile Domnului, spune Scriptura, nici nu slăbi, cînd ești certat de Domnul» ⁷⁰⁰.

2. Ce covîrșitoare iubire de oameni a lui Dumnezeu ! Nu vorbește ca un dascăl elevilor săi, nici ca un stăpîn slugilor lui, nici ca Dumnezeu oamenilor, ci sfătuiește pe fii ca un părinte blînd.

3. Moise mărturisește că, auzind de Cuvîntul lui Dumnezeu, «s-a spăimîntat și s-a cutremurat» ⁷⁰¹. Dar tu nu te temi cînd auzi Cuvîntul cel dumnezeiesc ? Nu te neliniștești ? Nu cauți să te ferești ? Nu te grăbești să înveți, adică, nu te grăbești spre mîntuire, temîndu-te de mînie, iubind harul și rîvnind nădejdea, ca să scapi de judecată ?

4. Veniți, tinerii mei ! Că «dacă nu veți ajunge iarăși ca niște copii și dacă nu vă veți naște din nou» — după cum spune Scriptura, dacă nu veți dobîndi pe Cel Care este cu adevărat Tată — «nu veți intra vreodată în împărăția cerurilor» ⁷⁰².

Dar cum se îngăduie unui străin să intre ?

5. Socot că odată ce a fost înscris, odată ce a ajuns cetățean și a dobîndit pe Tatăl, va fi «întru cele ale Tatălui» ⁷⁰³, va fi învrednicit să ajungă moștenitor, va avea parte de împărăția cea părintească împreună cu Fiul cel adevărat, cu «Fiul cel iubit» ⁷⁰⁴.

696. Fac., 1, 1.

697. Ps., 103, 3 ; Is., 13, 10 ; 34, 4 ; Iez., 32, 7 ; Ioil, 2, 10.

698. Mt., 5, 18 ; Lc., 16, 17.

699. Is., 1, 20.

700. Prov., 3, 11 ; Evr., 12, 5.

701. Evr., 12, 21 ; Deut., 9, 19.

702. Mt., 18, 3 ; In., 3, 5.

703. Lc., 2, 49.

704. Mt., 3, 17 ; 17, 5 ; Mc., 1, 11 ; Lc., 3, 22 ; 9, 35 ; 2 Pt., 1, 17.

6. Aceasta este «Biserica celor întâi născuți», care este alcătuită din mulți copii buni, adică «cei întâi născuți care sînt înscrîși în ceruri»⁷⁰⁵, care sărbătorește împreună cu atîtea zeci de mii de îngeri»⁷⁰⁶.

7. Copii întâi născuți sîntem noi, fiii lui Dumnezeu, prieteni adevărați ai «Celui Întîi Născut»⁷⁰⁷, cei dintîi dintre toți oamenii care am cunoscut pe Dumnezeu, cei dintîi care ne-am smuls de păcate, cei dintîi care ne-am despărțit de diavol.

83. 1. Sînt unii acum, însă, cu atît mai fără de Dumnezeu cu cît Dumnezeu este mai iubitor de oameni. Dumnezeu vrea ca noi din robi să ajungem fii, iar ei nici nu vor să ajungă fii. O, cît este de mare ne-bunia! Vă e rușine cu Domnul. 2. Vă vestește libertate, iar voi fugiți la robie. Vă hărăzește mîntuire, iar voi vă pogoriți spre moarte⁷⁰⁸. Vă dăruiește viață veșnică, iar voi așteptați pedeapsă și vă îngrijiți să aveți «ceea ce Domnul a pregătît diavolului și îngerilor lui»⁷⁰⁹. 3. De aceea fericitul Apostol spune: «Mărturisesc în Domnul ca voi să nu mai umblați, precum umblă și neamurile în deșertăciunea minții lor, fiind întunecați la minte și străini de viața lui Dumnezeu, din cauza necunoștinței care este în ei, din cauza împietririi inimii lor; care, în nesimțire fiind, s-au dat pe ei înșiși desfrîului spre săvîrșirea a toată necurăția și lăcomia»⁷¹⁰.

84. 1. Cînd un martor ca acesta dă pe față nebunia oamenilor și cheamă la Dumnezeu, ce altceva le mai rămîne necredincioșilor decît judecata și osînda! Domnul nu încetează de a sfătui, de a înfricoșa, de a îndemna, de a deștepta, de a povățui. Domnul deșteaptă și ridică chiar din întuneric pe cei rătăciți. 2. «Deșteaptă-te, spune apostolul, tu cel ce dormi și învie din morți și te va lumina Hristos Domnul»⁷¹¹, Soarele învierii, Cel născut «înainte de luceafăr»⁷¹², Cel Ce a dăruit viață cu fazele Sale. 3. Nimeni să nu disprețuiască Cuvîntul, ca nu cumva, fără să bage de seamă, să se disprețuiască pe el însuși. Că spune undeva Scriptura: «Astăzi dacă veți auzi glasul Lui, nu vă învîrtoșați inimile voastre, ca la răzvrătire în ziua ispitirii în pustie, unde M-au ispitit părinții voștri întru încercare»⁷¹³. 4. Iar dacă vrei să știi ce este încercarea ți-o explică Sfîntul Duh: «Și au văzut lucrurile Mele, spune apostolul, patruzeci de ani; de aceea M-am mîniat pe neamul acesta și am

705. Evr., 12, 23.

706. Evr., 12, 22.

707. Rom., 8, 29; Col., 1, 15, 18; Evr., 1, 6.

708. Traducerea după lectura lui Stăhlin: θάνατον în loc de lectura lui Monde-sert: ἀνθρώπων.

709. Mt., 25, 41.

710. El., 4, 17—19.

711. El., 5, 14.

712. Ps., 109, 4.

713. Evr., 3, 7—9; Ps., 94, 8—10.

zis : *Pururea să rădăcesc cu inima ; n-au cunoscut căile Mele, încît M-am jurat întru mînia Mea : Nu vor intra întru odihna Mea !*» ⁷¹⁴. 5. Vedeți amenințarea ? Vedeți îndemnul ? Vedeți cinstea ? Pentru ce să schimbăm harul în minie ? Pentru ce să nu primim Cuvîntul cu urechile deschise ? Pentru ce să nu facem locaș lui Dumnezeu în sufletele noastre curate ? Mare este harul făgăduinței Lui, dacă astăzi vom auzi glasul Lui !. Iar «*astăzi*» este în fiecare zi ; de aceea se și numește astăzi. 6. Și «*astăzi*» și învățarea se prelungește pînă la sfîrșitul lumii. Și atunci, la sfîrșitul lumii, «*astăzi*» cel real este ziua continuă a lui Dumnezeu, care este egală cu veșnicia. Să ascultăm pururea de glasul Cuvîntului dumnezeiesc ! Pentru că acest «*astăzi*» este veșnic, este icoana veacurilor, iar ziua este simbol al luminii, iar Cuvîntul este lumină între oameni ⁷¹⁵, prin Care vedem pe Dumnezeu.

85. 1. Pe bună dreptate, deci, harul va prisosi celor ce' cred și ascultă ⁷¹⁶, iar pe cei neascultători și rătăciți cu inima, care n-au cunoscut căile Domnului ⁷¹⁷, despre care Ioan a poruncit să le facem drepte și să le pregătim ⁷¹⁸, pe aceia se supără Dumnezeu și îi amenință. 2. Împlinirea amenințării s-a făcut în chip simbolic asupra vechilor evrei, cei care au rătăcit în pustie ; că s-a spus, că din pricina necredinței lor, n-au să intre în odihnă ⁷¹⁹ înainte de a se supune urmașului lui Moise, ca să afle prin faptă, deși tîrziu, că nu se pot mîntui altfel decît crezînd în Iisus. 3. Domnul, fiind iubitor de oameni, cheamă pe toți oamenii la «*cunoașterea adevărului*» ⁷²⁰, trimițînd pe Mîngîietorul.

— Ce este «cunoaștere» ?

— Credința în Dumnezeu ! «*Credința în Dumnezeu, după Pavel, este spre toate folositoare, avînd făgăduința vieții de acum și a celei viitoare*» ⁷²¹. 4. Mărturisiți-mi, o, oamenilor, cîte lucruri n-ați vinde voi, ca să vă cumpărați mîntuire veșnică ? Nici dacă vei măsura tot Pactoulul ⁷²², rîul legendar de aur, nu vei număra atîtea măsuri ca să poți plăti mîntuirea !

86. 1. Dar nu vă descurajați ! Vă este cu putință, dacă voiți, să vă cumpărați mîntuirea cea de mare preț cu propria voastră comoară, cu dragostea și cu credința voastră ; acesta este prețul care merită să fie luat în seamă pentru viață. Acest preț îl primește Dumnezeu cu plăcere.

714. *Evr.*, 3, 9—11 ; *Ps.*, 94, 10—12.

715. *In.*, 1, 9.

716. *1 Tim.*, 1, 14.

717. *Evr.*, 3, 10 ; *Ps.*, 94, 12.

718. *Mt.*, 3, 3 ; *Mc.*, 1, 3 ; *Lc.*, 3, 4.

719. *Num.*, 14, 21—24.

720. *1 Tim.*, 2, 4.

721. *1 Tim.*, 4, 8.

722. Pactolul, rîu în Lidia, celebru prin grăuncioarele de aur pe care le aduceau apele sale (*Herodot*, I, 93 ; V, 101).

«Am nădăjdut în Dumnezeu cel viu, Care este mîntuitor al tuturor oamenilor, dar mai ales al celor credincioși» ⁷²³. 2. Dar alții, foarte mult lipiți de lume, cum sînt lipite algele de pietrele din mare, nu le pasă de mîntuire, cum nu-i pasă bătrînului din Itaca ⁷²⁴, și doresc nu adevărul și patria cea din ceruri și nici lumina cea adevărată și reală, ci fumul. Credința în Dumnezeu, care face, atît cît e cu putință, pe om asemenea cu Dumnezeu, ia pe Dumnezeu ca dascăl potrivit, singurul Care poate face ca omul să semene cu Dumnezeu.

87. 1. Apostolul, cunoscînd într-adevăr această învățătură dumnezeiască, spune : «Iar tu, o, Timoteie, care din pruncie cunoști sîntele Scripturi, care pot să te înțelepțească spre mîntuire prin credința în Hristos» ⁷²⁵. Cu adevărat sînte sînt literele care sfințesc și îndumnezeiesc. 2. Pe aceste litere și silabe sfinte, care alcătuiesc Scripturile, însuși apostolul le numește «insuflate de Dumnezeu, de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepțire întru dreptate, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvîrșit și bine pregătit pentru tot lucrul bun» ⁷²⁶. 3. Pe nimeni nu-l poate minuna atît de mult îndemnurile celorlalți sfinți cît îndemnurile Domnului cel iubitor de oameni. Că pe Domnul nu-l interesează altceva decît ca omul să se mîntuiască. El strigă, silind la mîntuire : «S-a apropiat împărăția cerurilor» ⁷²⁷. Domnul întoarce spre El pe oamenii care se apropie de El, slujindu-se de frică. 4. În același chip și apostolul Domnului, chemînd pe macedoneni, se face interpretul glasului dumnezeiesc, spunînd : «Domnul este aproape ; feriți-vă, să nu fiți găsiți goi» ⁷²⁸. Voi, însă, sînteți atît fără de teamă, dar, mai bine spus, sînteți necredincioși și nu aveți încredere nici în Domnul, nici în Pavel, mai ales că acesta vă roagă în numele lui Hristos ⁷²⁹.

88. 1. «Gustați și vedeți că bun este Dumnezeu» ⁷³⁰. Credința vă va aduce, experiența vă va învăța, Scriptura vă va povățui, zicînd : «Veniți, o, fiilor, ascultați-mă, frica Domnului vă voi învăța !» ⁷³¹. Apoi adaugă pe scurt celor care au și crezut : «Cine este omul care vrea viața, care iubește să vadă zile bune ?» ⁷³². Noi sîntem, vom spune cei care ne închinăm binelui, cei care căutăm cu rîvnă bunătățile. 2. Ascultați, dar, «cei de departe», ascultați «cei de aproape !» ⁷³³. Nu este nimănui ascuns

723. 1 Tim., 4, 10.

724. Homer, Odiseea, I, 57 urm.

725. 2 Tim., 3, 15.

726. 2 Tim., 3, 16—17.

727. Mt., 4, 17.

728. Fil., 4, 5.

729. 2 Cor., 5, 20.

730. Ps., 33, 8.

731. Ps., 33, 11.

732. Ps., 33, 12.

733. Est., 9, 20 ; Dan., 9, 7 ; Is., 57, 19 ; El., 2, 17.

Cuvîntul ; este lumină obştească, care luminează tuturor oamenilor ⁷³⁴. Cînd e vorba de Cuvînt, nu este nici un cimerian ⁷³⁵. Să ne grăbim spre mîntuire, spre naşterea din nou ! ⁷³⁶. Noi, cei mulţi, să ne grăbim ca să ne adunăm într-o singură dragoste, potrivit unirii fiinţei unice ⁷³⁷. Pentru că ni se face bine, să urmărim şi noi la fel unirea, căutînd unitatea cea bună. 3. Iar cînd unirea multora ajunge prin multe şi felurite glasuri o armonie dumnezeiască, atunci unirea aceasta este o simfonie, pentru că ascultă de un singur conducător, de un singur dascăl, de Cuvîntul, şi-şi găseşte odihna în însuşi adevărul, strigînd : «Ava, Părinte !» ⁷³⁸. Şi Dumnezeu îmbrăţişează acest glas adevărat, pe care-l primeşte ca prim rod de la copiii Săi.

CAPITOLUL X

89. 1. Dar nu este cu cale, spuneţi voi, să schimbăm obiceiul transmis nouă de părinţi.

Bine, dar atunci pentru ce nu ne folosim de aceeaşi mîncare, laptele, cu care doicile ne-au obişnuit de la naştere ? Pentru ce mărim sau micşorăm averea părintească şi n-o păstrăm aşa cum am primit-o ? Pentru ce nu mai udăm braţele părinţilor sau pentru ce nu mai facem şi altele pe care le făceam cînd eram prunci şi eram hrăniţi de mame, de care acum rîdem, ci ne-am îndreptat, chiar dacă n-am avut pedagogi buni ? 2. Dacă atunci cînd facem o călătorie, devierile de la drum ne fac oarecare plăcere, deşi sînt păgubitoare şi primejdioase, atunci pentru ce nu părăsim obiceiul cel rău, pătimaş şi fără Dumnezeu al vieţii noastre, chiar dacă se supără părinţii noştri, pentru ce nu ne îndreptăm spre adevăr, să căutăm pe adevăratul nostru Părinte, smulgînd din sufletul nostru obiceiul acesta ca pe o otravă ?

3. Cea mai frumoasă faptă a noastră este de a vă arăta că adevărata religie a fost urîtă din pricina nebuniei voastre şi a acestui foarte nenorocit obicei. Că n-ar fi fost urît, nici n-ar fi fost interzis un bine atît de mare, decît care mai mare n-a fost dăruit de Dumnezeu neamului omenesc, dacă voi n-aţi fi fost robiţi de obiceiul vostru ; mai mult, v-aţi astupat urechile la graiurile noastre şi ca nişte cai îndărătnici, care nu se supun şi-şi muşcă zăbalele, aţi fugit de cuvintele noastre, dorind să ne doborîţi pe noi care sîntem cîrmacii vieţii voastre. Şi, duşi spre prăpas-

734. *In.*, 1, 9.

735. După *Homer*, *Odiseea*, XI, 14—15, cimerienii locuiau într-o ţară cufundată într-o veşnică noapte.

736. *Tit*, 3, 5.

737. *In.*, 17, 21—23.

738. *Rom.*, 8, 15.

tiile pierzării din pricina nebuniei voastre, socotiți blestemat Sfântul Cuvînt al lui Dumnezeu.

90. 1. Primiți plata alegerii voastre, așa cum spune Sofocle :

«Minte plecată, ureche nefolositoare, gînduri zadarnice» ⁷³⁹.

Nu știți că mai mult decît orice acesta este adevărul, că cei buni și cei care cred în Dumnezeu vor primi răsplată bună, pentru că au cinstit binele, iar cei răi dimpotrivă, pedeapsa pe măsura răutății lor și osînda, care atîrnă deasupra domnului răutății. **2.** Profetul Zaharia îl amenință, zicînd : «*Să te certe pe tine, diavole, Domnul Cel Ce a ales Ierusalimul ! Nu este acesta un tăciune scos din foc*» ⁷⁴⁰. Care este omul care să-și dorească de bunăvoie moartea ? Pentru ce atunci oamenii aleargă la acest tăciune aducător de moarte, care îi va arde, cînd pot să trăiască bine după Dumnezeu, nu după obiceiul lor ? **3.** Dumnezeu dăruiește viață, pe cînd obiceiul rău, după plecarea de aici, aduce odată cu pedeapsa și cînta zadarnică căci «*chiar prostul, cînd suferă, cunoaște*» ⁷⁴¹ — deoarece cultul zeilor duce la pieire, pe cînd credința în Dumnezeu mîntuie.

91. 1. Să se uite cineva dintre voi la cei care se închină idolilor ! Sînt cu părul capului murdar, cu haina ponosită și ruptă, nu fac deloc baie, au unghiile ascuțite ca la fiare ; mulți dintre ei sînt castrați ; arată cu fapta că templele idolilor sînt niște morminte sau închisori. Mi se pare că aceștia jelesc pe zei, nu îi venerază ; duc o viață vrednică de milă, nu vrednică de credința în Dumnezeu. **2.** Și cînd vedeți acestea încă mai sînteți orbi și nu ridicați privirile la Stăpînul universului, la Domnul tuturor lucrurilor ? Nu fugiți la mila cea din ceruri, ca să scăpați din închisorile de aici ? **3.** Că Dumnezeu, datorită marii Sale iubiri de oameni, aleargă la om, așa precum pasărea-mamă zboară la puiul ei căzut din cuib ; și dacă o fiară răpitoare înghite puiul,

«mama zboară de jur împrejur, îndurerată de fiii ei iubiți», ⁷⁴²

Și Dumnezeu, Care este Tată, caută făptura Sa, o vindecă de cade, urmărește fiara, ridică iarăși puiul și-l împinge să zboare la cuib.

92. 1. Mai mult, cîinii rătăciți, luîndu-se după miros, merg pe urmele stăpînului lor, iar caii, care la o scurtătură răstoarnă pe călăreț, la o simplă fluierătură ascultă de stăpîn ; «*boul*, spune Scriptura, *cunoaște pe stăpînul său și asinul ieslea domnului său, dar Israel nu Mă*

⁷³⁹. *Sofocle*, *Fragm.* 863.

⁷⁴⁰. *Zah.*, 3, 2.

⁷⁴¹. *Hesiod*, *Munci și zile*, 218.

⁷⁴². *Homer*, *Ilada*, II, 315.

cunoaște» ⁷⁴³. Și Domnul ce face? Nu poartă ură, dimpotrivă miluiește și cere căință.

2. Vreau să vă întreb, dacă nu vi se pare ciudat ca voi oamenii, care sînteți făptura lui Dumnezeu, care ați primit de la El sufletul și care sînteți în totul ai lui Dumnezeu, ca voi oamenii să slujiți altui stăpîn, să cinstiți pe tiran în loc să cinstiți pe Dumnezeu, să slujiți celui rău în loc să slujiți Celui bun? 3. În numele adevărului, care om înțelept părăsește binele, ca să se lipească de rău? Care om fuge de Dumnezeu, ca să trăiască împreună cu demonii? Care este acela care poate fi fiu al lui Dumnezeu, dar dorește să fie rob? Sau ce om, care poate fi cetățean al raiului, caută întinericul, cînd îi stă în putere să cultive paradisul, să se plimbe în cer, să se împărtășească din izvorul cel dătător de viață și nemuritor, mergînd prin văzduh, ca Ilie ⁷⁴⁴, pe urma celui nor luminos, contemplînd ploaia cea aducătoare de mîntuire? 4. Dar sînt unii oameni, asemănători porcilor, care se tăvălesc în mocirlă și noroi — rîfurile plăcerilor — și se hrănesc cu plăceri nefolositoare și prostești. Că, după cum spune un scriitor, «porcilor le place mocirla» ⁷⁴⁵ mai mult decît apa curată, iar după Democrit porcii «mănîncă gunoaie» ⁷⁴⁶. 5. Să nu dea Dumnezeu, să încetăm de a mai fi oameni sau să ajungem porci, ci «ca fii adevărați ai luminii» ⁷⁴⁷ să privim cu luare-aminte și să ne ridicăm ochii spre lumină, ca nu cumva Domnul să ne arate fii nelegitimii, așa cum soarele îi arată pe vulturi ⁷⁴⁸.

93. 1. Să ne pocăim, dar, să ne mutăm de la neștiință la știință, de la neînțelepciune la înțelepciune, de la neînfrînare la înfrînare, de la nedreptate la dreptate, de la necredința în Dumnezeu la Dumnezeu. Frumoasă este îndrăzneța faptă de a trece de la închinarea de idoli la Dumnezeu! 2. Și altele multe sînt bunătățile de care ne putem bucura noi cei îndrăgostiți de dreptate, noi care urmărim mîntuirea veșnică. La aceste bunătăți face aluzie Însuși Dumnezeu prin Isaia, zicînd: «Este o moștenire pentru cei ce slujesc Domnului» ⁷⁴⁹. 3. Frumoasă și vrednică de iubit este moștenirea! Nu-i moștenire de aur, de argint, de haine, de bunuri pămîntești, la care pătrund moliile și furii ⁷⁵⁰, cei care privesc cu invidie spre bogăția pămîntească, ci este moștenirea aceea a mîntuirii, către care trebuie să ne grăbim noi care am ajuns iubitori ai Cuvîntului.

743. *Is.*, 1, 3.

744. *4 Regi*, 2, 11.

745. *Heraclit*, *Fragm.* 13, Diels.

746. *Democrit*, *Fragm.* 147, Diels.

747. *Ef.*, 5, 8.

748. După legendă, vulturul cunoaște dacă puii sînt ai lui, silindu-i să se uite la soare.

749. *Is.*, 54, 17.

750. *Mt.*, 6, 19—20.

Pentru că faptele noastre cele bune pleacă de aici împreună cu noi și zboară pe aripa adevărului.

94. 1. Această moștenire ne-o pune în mîini veșnicul testament al lui Dumnezeu, care ne oferă darul cel veșnic. Iar acest Tată al nostru iubitor, cu adevărat Tată, nu încetează de a ne îndemna, de a ne sfătui, de a ne povățui, de a ne iubi. Nu încetează de a ne mîntui și ne dă cele mai frumoase sfaturi, zicînd : *«Fiți drepti, zice Domnul !»*⁷⁵¹. *Cei însetați mergeți la apă și cîți nu aveți argint mergeți și cumpărați și beți fără de argint !»*⁷⁵². **2.** La baie⁷⁵³, la mîntuire, la luminare ne cheamă, aproape strigînd și grăind : *«Îți dau, copilul meu, pămîntul, marea, cîmpia și cerul ! Îți dăruiesc și toate viețuitoarele care sînt în ele ! Cu o condiție, copilul meu ! Însetează de Tatăl ! Și Dumnezeu ți le va da în dar ! Nu se face neguțătorie cu adevărul. Îți dă și pasările și peștii și animalele cele de pe pămînt»*⁷⁵⁴. **3.** Tatăl le-a creat pe acestea, ca să te desfășezi de ele cu mulțumire. Fiul nelegitim le va cumpăra cu argint ; că este copil al pierzării⁷⁵⁵, care a preferat *«să slujească lui mamona»*⁷⁵⁶ ; ție, însă, fiului legitim, ție care iubești pe Tatăl, pentru care și acum lucrează Tatăl⁷⁵⁷, ție îți dă cele ale tale, singurului căruia îi făgăduiește, zicînd : *«Și pămîntul nu se va vinde de veci»*⁷⁵⁸ ; că nu este hotărît stricăciunii. *«Tot pămîntul este al Meu»*⁷⁵⁹, spune Domnul ; dar este și al tău, dacă primești pe Dumnezeu. **4.** De aceea pe bună dreptate se binevestește celor ce cred : *«Sfinții Domnului vor moșteni slava lui Dumnezeu și puterea Lui»*.

— Spune-mi, o, fericite, ce slavă ?

— *«Slava pe care ochiul n-a văzut-o, nici urechea n-a auzit-o și nici la inima omului nu s-a suit. Și se vor bucura în împărăția Domnului lor în veci. Amin»*.⁷⁶⁰

95. 1. Aveți, o, oamenilor, dumnezeiască făgăduință a harului, aveți și amenințarea cu pedeapsă ! Prin acestea, prin frică și prin har, Domnul mîntuie, povățuind pe om. Pentru ce zăbovim ? Pentru ce nu căutăm să fugim de pedeapsă ? Pentru ce nu primim darul ? Pentru ce nu preferăm pe cele mai bune, pe Dumnezeu în locul celui viclean, înțelepciune

751. Is., 54, 17.

752. Is., 55, 1.

753. Adică : botez.

754. Fac., 1, 28.

755. In., 17, 12 ; 2 Tes., 2, 3.

756. Mt., 6, 24 ; Lc., 16, 13.

757. In., 5, 17.

758. Lev., 25, 23.

759. Lev., 25, 23.

760. Textele scripturistice din acest punct 4 (potrivit spuselor lui Origen din Com. in. Matth., 27, 9), în care se vede și un text din 1 Cor., 2, 9 sînt scoase probabil din Apocalipsa lui Ilie.

nea în locul închinării la idoli? Pentru ce schimbăm viața cu moartea? 2. *«Iată, am pus înaintea feței voastre, spune Scriptura, moartea și viața»* ⁷⁶¹. Domnul caută să te facă să alegi viața ⁷⁶². Te sfătuiește, ca un părinte, să te supui lui Dumnezeu! Scriptura spune: *«Dacă Mă veți asculta și veți voi, bunătățile pământului veți mânca»* — este harul ascultării — *«dar dacă nu veți asculta și nu veți voi, sabia și focul vă va mânca»* — este osînda pentru neascultare — *«că gura Domnului a grăit acestea»* ⁷⁶³. Lege a adevărului este cuvîntul Domnului.

3. Vreți să vă fiu un bun sfătuitor? Ascultați! Eu, dacă e cu putință, vă voi arăta. Ar fi trebuit, o, oamenilor, ca atunci cînd cugetați despre bine, să adăugați acestei cugetări credința firească, acest martor însemnat, care se află în ființa voastră; martorul acesta, credința, alege în chip strălucit ceea ce este mai bun în viață. Că nu trebuie să cercetați dacă trebuie urmărit binele, ci să săvîrșiți binele. 4. Să vă dau un exemplu: trebuie să stai la îndoială, dacă trebuie să te îmbeți; dar voi vă îmbătați înainte de a vă gândi. Dar dacă trebuie să ocărăști? Ei bine, voi nici nu mai stați pe gînduri, ci îndată ocăriți! Dar numai aceea căutați să știți: dacă trebuie să cinstiți pe Dumnezeu, dacă trebuie să-I urmați Acestui înțelept Dumnezeu, dacă trebuie să-I urmați lui Hristos. Aceasta o socotiți vrednic de discutat și de gîndit și nici nu vă gîndiți ce se cuvine lui Dumnezeu!

96. 1. Credeți în mine atîta cel puțin cît credeți în beție, ca să vă înțelepțiți! Credeți în mine atîta cel puțin cît credeți în ocări, ca să trăiți! Iar dacă voiți să credeți abia după ce veți fi cunoscut dovada puternică a tainelor, iată că eu vă voi da cu prisosință dovada despre Cuvînt. 2. Dar pentru că obiceiurile părintești nu vă mai țin departe de credința cea adevărată, că ați primit cea dintîi catehizare, ascultați cum sînt cele după aceasta. Să nu vă cuprindă, însă, rușinea cu privire la nume ⁷⁶⁴; «această rușine vatămă mult pe oameni» ⁷⁶⁵ și îndepărtează de mîntuire. 3. Aruncînd hainele de pe noi, în văzul tuturor ⁷⁶⁶, să luptăm din toată inima în stadionul adevărului, unde Cuvîntul cel Sfînt dă premiul, iar Stăpînul universului este arbitru. Nu mică ne este răsplata, care ne stă în față! Este nemurirea! 4. Să nu vă îngrijiți, cîtuși de puțin, ce vă spune adunătura oamenilor de nimica din piață, jucăușii fără de Dumnezeu ai cultului zeilor, împinși de prostie și nebulie în prăpastie, cei care fac idoli, închinătorii la pietre. Aceștia au îndrăznit să în-

761. Deut., 30, 15.

762. Deut. 30, 19.

763. Is., 1, 19—20.

764. Adică: numele lui Hristos, numele de creștin.

765. Homer, Illada, XXIV, 45; Hesiod, Munci și zile, 318.

766. În timpul ceremoniei botezului.

dumnezeiască pe oameni ; l-au declarat pe Alexandru Macedon al treisprezecelea dumnezeu ⁷⁶⁷, pe care «Babilonul ni l-a arătat mort» ⁷⁶⁸.

97. 1. Admir pe sofistul din Hios, Teocrit ⁷⁶⁹ fiind numele lui ! Teocrit, după moartea lui Alexandru, bătîndu-și joc de părerile deșarte pe care le aveau oamenii despre zei, a spus concetățenilor săi : «O, bărbați, aveți încredere atîta vreme cît vedeți că zeii mor înainte de oameni !» ⁷⁷⁰. 2. Cel care se închină dumnezeilor văzuți, mulțime de lucruri făcute de mîini omenești și-și fac din idoli sprijinitori sînt cu mult mai ticăloși decît înșiși demonii. «Dumnezeu nu este în nici un chip nedrept» — cum sînt demonii — «ci drept în cel mai înalt grad ; și nu este nimic care să semene mai mult cu El decît acela dintre noi, care-i cel mai drept»⁷⁷¹.

3. «Mergeți pe cale, tot poporul de muncitori» cu coșurile în bună rînduială, voi, care vă închinați :

«Zeitei Ergana ⁷⁷², fiica lui Zeus, cea cu priviri îngrozitoare» ⁷⁷³ ;

și voi, nesocotiților, care sculptați pietrele și vă închinați lor !

98. 1. Să vină Fidias al vostru, să vină Policlit ⁷⁷⁴, Praxitele și încă și Apele și toți cei care se îndeletnicesc cu artele, voi care sînteți lucrători pămîntești ai pămîntului ! Că spune o profeție, că atunci merg rău treburile de pe pămînt, cînd oamenii cred în statui ⁷⁷⁵. 2. Să vină, dar, — că nu voi înceta de a-i chema — să vină și micii artiști ! Nimeni din aceștia n-a făcut un chip care să respire, nici n-a plăsmuit din lut un trup plin de frăgezime. Care din ei a făcut măduva cea moale sau care din ei a făcut oasele cele tari ? Care din ei a întins nervii, care din ei a umplut vinele ? Care din ei a vărsat în statui sînge sau care din ei a întins de jur împrejurul lor pielea ? A făcut careva dintre ei ochii care văd ? Care dintre ei a insuflat în statui suflet ? Care dintre ei a dăruit dreptate ? Care dintre ei a făgăduit nemurire ? 3. Nimeni ! Numai Creatorul universului, numai «Tatăl marele meșter» ⁷⁷⁶, numai El a plăsmuit o astfel de statuie însuflețită, a plăsmuit pe om, ne-a plăsmuit pe noi. Olimpianul vostru este chipul unui chip, cu mult depărtat de reali-

767. *Elian*, Var. hist., V, 12.

768. *Oracolele Sibiline*, 5, 6.

769. Teocrit, sofist, istoric, poet și epigramist, născut în Hios, insulă în Marea Egee (sec. IV î.d.H.) ; a fost ucis din porunca regelui Antigon al Macedoniei, pentru că l-a ironizat, făcîndu-l ciclop, că nu avea decît un ochi.

770. Teocrit din Hios, FHG, II, p. 86.

771. *Platon*, *Theaitetos*, p. 176 BC.

772. Ergana, epitet al zeiței Atena. Sub acest nume era adorată de meseriași.

773. *Sofocle*, *Fragm.* 760, Nauck ; 844, Pearson.

774. Policlit, sculptor grec (sec. V î.d.H.), artist și teoretician ; și-a expus principiile sale într-o lucrare numită *Canon*.

775. Acest cuvînt profetic nu este cunoscut (S, I, p. 173, n. 5).

776. *Pindar*, *Fragm.* 57, Schroeder.

tate ; este opera mută și surdă a mîinilor unor oameni din Atica: 4. «Chip al lui Dumnezeu» ⁷⁷⁷ este Cuvîntul Lui — Cuvîntul dumnezeiesc este Fiul adevărat al Minții, este lumina luminii primitive — iar omul adevărat este chip al Cuvîntului, mintea care este în om ; că de aceea se spune că a fost făcut «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu» ⁷⁷⁸ ; prin cugetarea din inima sa, omul este asemănător Cuvîntului dumnezeiesc ; iar prin aceasta este cuvîntător. Statuile, care seamănă cu omul, sînt chipuri pămîntești ale omului făcut din pămînt, ale omului pe care îl vedem, asemănări trecătoare, departe de realitate.

99. 1. Nimic nu mi se pare că a umplut mai mult de nebunie viața omenească ca îndeletnicirea cu atîta rîvnă de cele materiale. Împinși de slava deșartă, datinile voastre v-au făcut să vă placă robia și magia cea fără judecată. 2. Neștiința e pricina legilor nelegiuite și a reprezentărilor ceremoniilor înșelătoare ; neștiința a adus peste neamul omenesc zei funești și idoli odioși, născocind multe chipuri de demoni ; neștiința a pus peste cei care i-au urmat pecetea unei morți îndelungate.

3. Primiți apa cea cuvîntătoare ! ⁷⁷⁹. Spălați-vă voi cei întinați ! Curațiți-vă de datinile voastre cu adevăratele picături de apă ! Curați trebuie să vă urcați la cer ! Ești om, ființa cea mai cuprinzătoare, caută pe Cel Ce te-a creat ! Ești fiu, ființa cea mai deosebită, recunoaște pe Tatăl !

4. Și mai rămii încă în păcate, topit de plăceri ? Cui îi va spune Domnul : «A voastră este împărăția cerurilor ?» ⁷⁸⁰. A voastră, dacă voiți, dacă îndreptați năzuințele voastre către Dumnezeu ! A voastră, numai dacă voiți să credeți și să urmați scurtimei predicii, de care ascultînd ninivitenii, printr-o pocăință curată, au schimbat pieirea pe care o așteptau într-o frumoasă mîntuire ⁷⁸¹.

100. 1. Dar pot fi întrebat :

— Cum să mă urc la cer ?

— «Cale este Domnul ⁷⁸² ; strîmtă ⁷⁸³ e drept, dar e «din ceruri ⁷⁸⁴» ; «strîmtă», e drept, dar duce la ceruri ; «strîmtă», pentru că este disprețuită pe pămînt, dar largă, pentru că este venerată în ceruri.

2. Cel care n-a auzit de Cuvîntul, are neștiința scuză pentru rătăcirea sa ; dar cel care a primit în urechi și în suflet Cuvîntul, și n-a ascultat, neascultarea se datorește voii sale ; și cu cît pare a fi mai cu

⁷⁷⁷. 2 Cor., 4, 4.

⁷⁷⁸. Fac., 1, 26.

⁷⁷⁹. Adică : botezul.

⁷⁸⁰. Mt., 5, 3, 10 ; Lc., 6, 20.

⁷⁸¹. Iona, 3, 5—10.

⁷⁸². In., 14, 6.

⁷⁸³. Mt., 7, 13—14.

⁷⁸⁴. In., 3, 13, 31.

judecată, cu atât judecata lui îl va chinui, pentru că nu s-a folosit de judecata sa ca de un judecător, pentru a alege ce este mai bun. Că omul, ca om, este în chip natural apropiat de Dumnezeu. 3. După cum pe cal nu-l silim să are, nici pe taur să vîneze, ci folosim pe fiecare din aceste animale pentru ceea ce le este propriu prin fire, tot așa chemăm pe om, care a fost făcut pentru contemplarea cerului, omul, cu adevărat «sad ceresc»⁷⁸⁵, îl chemăm la cunoașterea lui Dumnezeu.

Pentru că am înțeles ce este propriu omului, ce este el în sine și ceea ce îl deosebește de celelalte vietăți, îl sfătuim să-și ia credința în Dumnezeu merinde îndestulătoare pentru veșnicie. 4. Îți spuneam : Lucrează pămîntul, dacă ești plugar, dar cunoaște pe Dumnezeu, cînd lucrezi pămîntul ! Mergi cu corabia pe mare, dacă ți-e drag călătoritul pe mare, dar roagă-L pe Cel ce cîrmuiește cerul ! Cunoștința⁷⁸⁶ te-a găsit slujind în armată ? Ascultă de Generalul, care dă comenzile cele drepte !

101. 1. Îngreunați fiind ca de un somn adînc și de beție, deșteptați-vă ! Și, privind puțin, înțelegeți ce vor de la voi pietrele la care vă închinați și banii pe care-i cheltuiți, cu rîvnă zadarnică, pentru această materie ! Cheltuiți banii voștri pentru necunoaștință !⁷⁸⁷ Cheltuiți mijloacele voastre de trai și viața voastră pentru moartea voastră ! Acest sfîrșit veți găsi zadarnicei voastre nădejdi ! Nu sînteți în stare să vă plîngeți nici pe voi înșivă și nici nu sînteți în stare să dați crezare celor cărora le e milă de rătăcirea voastră ! Sînteți robi relei voastre închinări la idoli, de care sînteți prinși, sînteți purtați, de buna voastră voie, spre pieire pînă la suflarea voastră cea din urmă.

2. Da, «lumina a venit în lume și oamenii au iubit mai mult întunericul decît lumina»⁷⁸⁸ ; și oamenilor le era cu putință să îndepărteze cele ce stăteau în calea mîntuirii : mîndria, bogăția, teama ; puteau rosti cuvintele poetului :

«Unde duc eu aceste multe bogății ? Și unde
Rătăcesc eu însumi ?»⁷⁸⁹.

3. Nu vreți, dar, să aruncați aceste năluciri deșarte, să vă lepădați de închinarea la idoli și să spuneți slavei deșarte :

«Rămîneți cu bine vise mincinoase !
Nu sînteți nimic ?»⁷⁹⁰

785. Platon, Timaios, 90 A.

786. Adică : credința în Dumnezeu, credința creștină.

787. Adică : pentru credința în zeii.

788. In., 3, 19.

789. Homer, Odiseea, XIII, 203—204.

790. Euripide, Ifigenia în Taurida, 569.

102. 1. Ce socotiți, o, oameni, că sînt : Hermes Tihon ⁷⁹¹, Hermes al lui Andocide ⁷⁹² și Hermes Amietu ? Nu știe toată lumea că sînt pietre ca și însuși Hermes ? După cum nu este dumnezeu cercul luminos din jurul soarelui sau lunii, după cum nu este dumnezeu curcubeul, ci stări ale aerului și norilor, după cum nu sînt dumnezei nici ziua, nici luna, nici anul, nici timpul alcătuit din acestea, tot așa nici soarele, nici luna, care hotărînesc zilele, lunile și anii. **2.** Care om cu dreaptă judecată ar putea socoti dumnezei mustrarea, pedeapsa, osînda sau răsplata ? Nu sînt dumnezei nici ielele, nici destinul, nici soarta, după cum nici statul, nici slava, nici bogăția, pe care și pictorii orbește le înfățișează. **3.** Iar dacă divinizați pudoarea, dragostea și plăcerea, atunci divinizați și pe cele care le însoțesc : rușinea, pofta, frumusețea și împreunările ! Nu fără motiv ați putea socoti dumnezei-gemeni somnul și moartea, aceste stări care vin peste vietăți în chip natural ! Nu puteți numi, pe bună dreptate, dumnezei nici moartea violentă, nici soarta, nici destinul. **4.** Iar dacă cearta și lupta nu sînt dumnezei, atunci nici Ares și nici Enio ⁷⁹³. Mai mult, dacă fulgerele, tunetele și ploile nu sînt dumnezei, cum pot fi dumnezei focul și apa ? Cum pot fi dumnezei stelele căzătoare și cometele, care se fac datorită unor stări ale aerului ? Cel care numește norocul dumnezeu, acela să numească și fapta dumnezeu !

103. 1. Iar dacă nici unul din acestea nu poate fi socotit Dumnezeu și nici una din plăsmuirile lipsite de simțire, făcute de mîini omenești și dacă este evidentă purtarea de grijă a puterii dumnezeiești față de noi, nu rămîne altceva decît să mărturisim că există și subzistă în chip real singurul care este cu adevărat Dumnezeu. Dar voi, oameni fără judecată, vă asemenați oamenilor care beau mătrăgună sau altă otravă ! **2.** Să dea Dumnezeu să vă treziți cîndva din acest somn și să înțelegeți pe Dumnezeu ! Să nu mai priviți ca dumnezei nici aurul, nici piatra, nici copacul, nici fapta, nici pasiunea, nici boala, nici frica. Într-adevăr «sînt pe pămînt treizeci de mii de demoni» ⁷⁹⁴, nu «nemuritori», dar nici muritori — că nu au simțire, ca să aibă parte și de moarte — sînt de piatră și de lemn, dar tirani ai oamenilor, că datorită cultului pe care oamenii îl aduc demonilor, demonii insultă și calcă în picioare viața omenească.

3. »A Domnului este pămîntul și plinirea lui» ⁷⁹⁵, spune Scriptura. Pentru ce îndrăznești să nu știi de Stăpîn, cînd te desfătezi în cele ale

791. Tihon, zeul hazardului.

792. Andocide, orator atenian, născut pe la 440 î.d.H. Lui Hermes i s-a spus Hermes al lui Andocide, pentru că statuia zeului se afla în fața casei oratorului atenian.

793. Enio, zeita războiului.

794. *Hesiod*, Muncii și zile, 252—253.

795. *Ps.*, 23, 1.

Domnului ? Domnul îți va spune : «Părăsește pământul Meu, nu te atinge de apa pe care Eu o scot din pământ, nu te împărtăși din roadele pe care Eu le lucrez!». Plătește-I lui Dumnezeu, omule, hrana pe care ți-o dă ! Cunoaște pe Stăpînul tău ! Ești făptura proprie a lui Dumnezeu. Cum poate fi drept să ajungă al altuia ceea ce-i propriu al lui Dumnezeu ? Cel înstrăinat de Dumnezeu este lipsit de calitatea de a fi propriu al lui Dumnezeu, este lipsit de adevăr. 4. Nu fiți ca Niobe ⁷⁹⁶ ; dar mai bine să vă spun niște cuvinte mai tainice ! Nu fiți nesimțitori ca evreica aceea, pe care cei vechi o numeau femeia lui Lot ⁷⁹⁷ ! Am primit în scris că femeia aceea a fost prefăcută în piatră, pentru că iubea Sodoma ; că sodomenii nu credeau în Dumnezeu ; iar cei care nu cred în Dumnezeu sînt învrtoșați la inimă și fără judecată.

104. 1. Închipuie-ți că un glas de la Dumnezeu îți spune : «Nu socoti că pietrele, lemnele, pasările și șerpilor sînt lucruri sfinte și că oamenii nu sînt» ⁷⁹⁸. Cu totul dimpotrivă ! Socotiți pe oameni cu adevărați sfinți, iar fiarele și pietrele socotiți-le ceea ce sînt. 2. Există, însă, oameni, nenorociți și ticăloși, care cred că Dumnezeu vorbește prin corb și gaiță, dar prin om tace ; aceștia cinstesc corbul ca pe înger al lui Dumnezeu, dar prigonesc pe omul lui Dumnezeu, pentru că nu croncănește, nu țipă, ci grăiește logic, după socotința mea ; aceștia încearcă să ucidă fără milă pe omul care învață cu iubire de oameni, pe omul care cheamă la dreptate ; aceștia nu așteaptă harul cel de sus, nici nu caută să fugă de pedeapsă. 3. Aceștia nu cred în Dumnezeu, nici nu încearcă să cunoască puterea Lui. Dar dragostea lui Dumnezeu de om este nespusă, iar ura sa față de rău cu totul mare. Mînia Sa hrănește pedeapsa pe temeiul păcatului, iar iubirea Sa de oameni face bine pe temeiul căinței. Nenorocirea este, însă, să fii lipsit de ajutorul lui Dumnezeu. 4. Orbirea luminii ochilor și asurzirea auzului sînt mai dureroase decît alte atacuri ale celui viclean ; una îi face pe oameni să nu mai vadă cerul, iar cealaltă îi lipsește de învățătura cea dumnezeiască.

105. 1. Dar voi, care sînteți betegi față de adevăr, orbi cu mintea și surzi cu înțelegerea nu simțiți nici o durere, nu vă revoltați ; n-ați dorit să vedeți cerul și pe Făcătorul cerului, nici n-ați căutat să auziți și să cunoașteți pe Creatorul și Tatăl universului, pentru că n-ați unit vo-

796. Niobe, regina legendară a Frigiei, fiica lui Tantal, soția lui Amfion, a avut 14 copii, 7 băieți și 7 fete. Mîndră de copiii ei, s-a lăudat spunînd că e superioară zeiței Leto, care nu avea decît doi copii : pe Apolon și pe Artemis. Zeița Leto s-a supărat și a trimis pe cei doi copii ai ei să omoare copiii Niobei. Durerea Niobei a fost nespus de mare. Zeus, pentru a-i curma durerile, a prefăcut-o în stană de piatră.

797. *Fac.*, 19, 26.

798. *Platon*, *Mînos*, 319 A.

înța voastră cu dorința de mîntuire. 2. Nimic nu stă în fața celui care se grăbește să cunoască pe Dumnezeu ; nici lipsa de cultură, nici sărăcia, nici starea de jos, nici lipsa. Nimeni nu poate să se laude că și-a schimbat adevărata sa înțelepciune dacă a omorît pe cineva, slujindu-se de bronz sau de fier. Da, nimic nu-i mai adevărat decît cuvîntul acesta :

«Om bun este mîntuitor în orice împrejurare» ⁷⁹⁹.

3. Cel care rîvnește dreptatea are nevoie de puține lucruri, pentru că îi place să nu ducă lipsă de nimic ; nu-și tezaurizează fericirea în altă parte decît în Dumnezeu ; acolo nu este nici molie, nici fur ⁸⁰⁰, nici pirat ; acolo este veșnicul dătător de bunătăți.

4. Pe bună dreptate, deci, sînteți asemănați cu acei șerpi, ale căror urechi sînt închise la glasul descîntătorilor. Că spune Scriptura : «*Mînia lor după asemnarea șarpelui, ca a unei vipere surde, care-și astupă urechile ei, care nu va auzi glasul descîntătorilor*» ⁸⁰¹.

106. 1. Descîntați și voi sălbăticiunea voastră și primiți pe blindul nostru Cuvînt ! Scurpați veninul cel otrăvitor, ca să vă dea vouă puterea să lepădați stricăciunea voastră, așa cum șerpii își leapădă pielea îmbătrînită. Ascultați-mă ! Nu vă astupați urechile și nici nu vă sigilați auzul ! Băgați-vă în minte cele ce vă spun !

2. Bună este «doctoria nemuririi» ⁸⁰². Încetați odată de a vă tîrî ca șerpii ! Că «*vrăjmașii Domnului vor linge țărîna*» ⁸⁰³, zice Scriptura. Ridicați capul de pe pămînt în văzduh și priviți cerul ! Minunați-vă ! Încetați de a pîndi călcîiul dreptilor ⁸⁰⁴ și de a împiedica «*calea adevărului* !» ⁸⁰⁵. «*Fiți înțelepți*» ⁸⁰⁶ și fără răutate ! 3. Poate că vă va dăruî Domnul aripa curăției — că Domnul dorește ca cei pămîntești să aibă aripi — pentru ca, părăsind găurile să locuiți cerurile. Numai să ne căim din toată inima, ca să putem primi cu toată inima pe Dumnezeu. 4. «*Nădăd-đuiți în El toată adunarea poporului*, spune Scriptura ; *vărsați înaintea Lui toate inimile voastre*» ⁸⁰⁷. Așa le grăiește Domnul celor goi de răutate ! Domnul este milostiv și plin de dreptate.

Crede, omule, în Cel Care este Om și Dumnezeu ! Crede, omule, în Cel Care a pătimît și este închinat ! 5. Credeți, robilor, în Cel mort, dar viu Dumnezeu ! Toți oamenii, credeți în singurul Dumnezeu al tuturor oamenilor ! Credeți și primiți ca plată mîntuirea ! «*Căutați pe Dumnezeu*

799. Menandru, Fragm. 786, CAF, III, p. 217.

800. Mt., 6, 20.

801. Ps., 57, 4—5.

802. Sf. Ignatie Teologul, Epistola către Efesenii, 20, 2.

803. Ps., 71, 9.

804. Fac., 3, 15 ; Ps., 55, 6.

805. 2 Pt., 2, 2.

806. Mt., 10, 16.

807. Ps., 61, 8.

și va trăi sufletul vostru !» ⁸⁰⁸. Cel care caută pe Dumnezeu lucrează la propria sa mîntuire. Ai găsit pe Dumnezeu, ai viață !

107. 1. Să căutăm, dar, pe Dumnezeu, ca să trăim ! Plata căutării este viața lîngă Dumnezeu. *«Să se bucure și să se veselească de Tine toți cei ce Te caută pe Tine și să zică pururea : mărit să fie Dumnezeu !»* ⁸⁰⁹. Frumos cîntec al lui Dumnezeu este omul nemuritor, zidit pe dreptate, în care sînt gravate toate cuvintele adevărului ! Unde în altă parte trebuie înscrisă dreptatea, dacă nu în sufletul cel înțelept ! Unde dragostea ? Unde simțul de rușine ? Unde bunătatea ? **2.** Socot că aceste dumnezeiești cuvinte ale Scripturii trebuie să le imprime adînc oamenii în sufletul lor ; să socotească înțelepciunea punct bun de plecare spre orice parte a vieții spre care se vor îndrepta ; în sfîrșit, să socotească însăși înțelepciunea port neînvăluit al mîntuirii. **3.** Datorită acestei înțelepciuni, părinții, care au alergat la Tatăl, sînt părinți buni pentru copiii lor ; fiii, care au cunoscut pe Fiul, sînt fii buni pentru cei ce i-au născut ; cei care au în mintea lor pe Mirele ⁸¹⁰ sînt soți buni pentru femeile lor, iar cei care au fost răscumpărați din cea mai grea robie sînt stăpîni buni pentru slugile lor.

108. 1. O ! Fiarele sălbatice sînt mai fericite decît oamenii, care se află pe cale rătăcită ! Rămîn în neștiință ca și voi, dar nu fățăresc adevărul. Printre fiare nu sînt lingușitori ; peștii nu se închină zeilor ; pasărilor nu se închină la idoli ! De un singur lucru se minunează, de cer, pentru că nu pot cunoaște pe Dumnezeu, nefiind învrednicite de rațiune și cuvînt. **2.** În sfîrșit, nu vă rușinați că v-ați făcut pe voi înșivă mai fără rațiune decît animalele cele fără de rațiune, care ați avut pe buzele voastre necredința în Dumnezeu de-a lungul întregii voastre vieți ? Ați fost copii, apoi copilandri, apoi tineri, apoi bărbați, dar niciodată buni. **3.** Fie-vă rușine de bătrînețea voastră ! Înțelepțiți-vă la apusul vieții ! Măcar la sfîrșitul vieții cunoașteți pe Dumnezeu, ca sfîrșitul vieții să vă fie început al mîntuirii ! Fiți bătrîni pentru închinarea la zei, ajungeți tineri pentru credința în Dumnezeu ! Dumnezeu primește pe copiii cei fără răutate. **4.** Atenianul să asculte de legile lui Solon, cel din Argos să asculte de legile lui Foroneu, spartanul, de legile lui Licurg ⁸¹¹. Dar dacă te înscrii, ca să ascuți de Dumnezeu, atunci patria ta e cerul, iar Dumnezeu legiuitorul.

808. Ps. 68, 36.

809. Ps., 69, 5.

810. Mt., 9, 15.

811. Licurg, legiuitorul pe jumătate legendar al Spartei. După lungi călătorii în Egipt și India, la cererea spartanilor și a poruncii oracolului de la Delfi, a dat legi noi țării sale.

— Care sînt legile lui Dumnezeu ?

5. — «Să nu ucizi, să nu faci destrîinare, să nu corupi copiii, să nu furi, să nu mărturisești strîmb⁸¹², să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău»⁸¹³. Sînt și alte legi care le completează pe acestea, legi pline de judecată, cuvinte sfinte, înscrise chiar în inimile noastre : «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși»⁸¹⁴ ; și «Dacă te lovește cineva peste obraz, întinde-i și pe celălalt»⁸¹⁵ ; și «Să nu poțestești, că numai cu pofta ai și făcut destrîinare»⁸¹⁶.

109. 1. Cu mult mai bine ar fi pentru oameni, dacă nici n-ar voi să înceapă a pofti cele ce nu se cad, decît să-și satisfacă poftele ! Dar voi nu voiți să îndurați asprimea mîntuirii. După cum dintre mîncăruri, dulciurile ne fac plăcere și le preferăm pentru plăcutul lor gust, pe cînd cele amare și neplăcute la gust le evităm, deși ne vindecă și ne fac sănătoși, iar gustul neplăcut al doctoriilor înzdrăvenesc pe cei bolnavi de stomac, tot așa și cultul zeilor ne face plăcere și ne gîdilă, dar ne împinge în prăpastie, pe cînd credința cea adevărată, adevărul, ne urcă la cer. Credința cea adevărată, adevărul, este mai întii «neplăcut, dar apoi e bine hrănitor»⁸¹⁷. 2. Acolo unde locuiește credința cea adevărată, acolo unde locuiește adevărul, curată este camera de femei și înțelept sfatul de bătrîni ! Nu-i greu să te apropii de credința cea adevărată, de adevăr, și nici nu-i cu neputință de primit ; este foarte aproape, locuiește în noi, că, după cum spune acoperit preaînțeleptul Moise, adevărul locuiește în cele trei părți ale ființei noastre «în mîini, în gură și în inimă»⁸¹⁸. 3. Cuvintele acestea sînt adevărat simbol, că prin trei acțiuni se realizează adevărul : prin voință, prin faptă și prin cuvînt.

Nu te teme că multele și plăcutele inchipuiri ale cultului zeilor au să te îndepărteze de înțelepciune ! De bunăvoia ta vei depăși flecăreala cultului zeilor, așa cum copiii aruncă jucăriile, cînd ajung mari.

110. 1. Cu o iuteală foarte mare și cu o bunăvoință plină de prietenie, puterea dumnezeiască, luminînd pămîntul, a umplut totul cu sămînța cea mîntuitoare. Că fără dumnezeiasca purtare de grijă, Domnul n-ar fi săvîrșit o atît de mare lucrare în atît de puțină vreme, El care prin înfățișarea Sa era disprețuit⁸¹⁹, dar prin lucrurile Sale închinat, El, Cuvîntul cel dumnezeiesc, Cuvîntul cel purificator, Cuvîntul cel mîntuitor,

812. Ieș. 20, 13—16.

813. Deut., 6, 5 ; Mt., 22, 37 ; Mc., 12, 30 ; Lc., 10, 27.

814. Lev., 19, 18 ; Mt., 19, 19 ; 22, 39 ; Mc., 12, 31 ; Lc., 10, 27 ; Rom., 13, 9 ; Gal., 5, 14 ; Iac., 2, 8.

815. Mt., 5, 39 ; Lc., 6, 29.

816. Mt., 5, 28.

817. Homer, Odiseea, IX, 27.

818. Deut., 30, 14.

819. Is., 53, 3.

Cuvîntul cel dulce ca mierea, El, Care s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul universului. Că era Fiu al Lui și : «*Cuvîntul era la Dumnezeu*» ⁸²⁰. 2. Nici atunci cînd pentru înțîia oară a fost mai dinainte propovăduit, n-a rămas fără să fie crezut, dar nici acum cînd a luat chip de om, cînd s-a îmbrăcat cu trup, cînd a săvîrșit drama cea mîntuitoare a omenirii, n-a rămas necunoscut. 3. A fost un adevărat luptător, împreună-luptător cu făptura Sa omenească. Foarte repede s-a răspîndit Cuvîntul printre toți oamenii, răsărind, mai iute decît soarele, din însăși voința părintească. Cu ușurință ne-a luminat pe noi și s-a arătat Dumnezeu prin învățătura Sa, arătînd de unde era și cine era El, Cuvîntul, Crainicul păcii, Mijlocitorul, Mîntuitorul nostru, Izvorul cel de viață făcător, Izvorul cel pașnic, Care se revarsă pe întreaga față a pămîntului, datorită Căruia, ca să spun așa, toate au ajuns un ocean de bunățăți.

CAPITOLUL XI

111. 1. Dar, dacă vrei, cercetează binefacerea dumnezeiască de la începutul ei. Cel dintîi om, cînd se juca neîmpiedicat în paradis, era încă copil al lui Dumnezeu ; dar cînd a fost copleșit de plăcere — șarpele simbolizează plăcerea, pentru că se tîrăște pe burtă, simbolizează viciul pămîntesc, întors spre cele materiale — și a fost condus de poftă, copilul, din pricina neascultării a ajuns bărbat ; și, neascultînd de Tatăl, s-a rușinat de Dumnezeu. Atîta putere a avut plăcerea ! Omul, care, datorită nevinovăției sale, era neîmpiedicat, s-a văzut legat de păcate. 2. Domnul a vrut să-l dezlege pe om de lanțuri ; El s-a legat cu trup — taină dumnezeiască este aceasta ! — a supus pe șarpe, a robit pe tiran, adică moartea ; și lucru preamînat, pe acel om rătăcit din pricina plăcerii, legat din pricina stricăciunii, l-a arătat dezlegat prin mîinile Sale întinse. 3. O, minune tainică ! Domnul stă întins, și omul s-a ridicat ; cel care a căzut din paradis primește o răsplată mai mare pentru ascultarea sa, primește cerurile.

112. 1. După socotința mea, pentru că Însuși Cuvîntul a venit din cer la noi, nu mai e nevoie să mergem la învățătura omenească, interesîndu-ne de Atena, de restul Greciei și pe lângă acestea nici chiar de Ionia. Dacă dascălul nostru este Cuvîntul, dacă El este cel care a umplut pe toate cu sfintele Sale puteri : cu creația, cu mîntuirea, cu binefacerea, cu sfătuirea, cu profeția, cu învățătura, atunci acest dascăl al nostru ne învață toate. Prin Cuvînt toată lumea a ajuns Atena și Grecia. 2. Nu-i

asa că voi credeți în mitul poetic care povestește că Minos Cretanul⁸²¹ era prieten cu Zeus⁸²², dar nu credeți că noi am ajuns ucenici ai lui Dumnezeu, că am primit într-adevăr adevărata înțelepciune, de care numai cei mai mari filozofi au vorbit de ea acoperit; înțelepciunea aceasta, însă, noi, discipolii lui Hristos, am primit-o și am predicat-o. 3. Întregul Hristos, ca să spun așa, nu este împărțit⁸²³, nu este nici barbar, nici iudeu, nici elin, nici bărbat, nici femeie⁸²⁴; este omul nou⁸²⁵, replăsmuit în Duhul Sfânt al lui Dumnezeu.

113. 1. Celelalte sfaturi și învățături sînt mici și nu se ocupă decît cu lucruri mărunte: dacă trebuie să ne căsătorim, dacă trebuie să ne ocupăm de politică, dacă trebuie să avem copii. Singură credința în Dumnezeu este un îndemn universal, care se întinde pe întreaga viață, în orice timp, în orice împrejurare, spre scopul său cel mai de seamă: viața; potrivit acestui scop și numai pentru acest scop este necesar să trăim, ca să trăim veșnic. Filozofia, după cum spun cei vechi⁸²⁶ este un sfat de lungă durată, care caută să dobîndească dragostea veșnică a înțelepciunii. «Porunca Domnului, însă, este strălucitoare, luminînd ochii»⁸²⁷.

2. Primește pe Hristos, primește vederea, primește lumina ta, «Pentru ca să cunoști bine atît pe Dumnezeu, cît și pe om»⁸²⁸.

Cuvîntul, care ne-a luminat pe noi, «este dorit, mai mult decît aurul și decît piatra prețioasă; este dulce, mai mult decît mierea și fagurul»⁸²⁹. Cum să nu fie dorit Cel Care a luminat mintea acoperită de întuneric, Cel Care a făcut mai pătrunzători ochii cei purtători de lumină ai sufletului? 3. După cum «dacă n-ar fi soarele, ar fi noapte peste toate, deși sînt celelalte stele»⁸³⁰, tot așa și noi dacă n-am fi cunoscut Cuvîntul și dacă n-am fi fost luminați de El, întru nimic nu ne-am deosebi de păsările pe care le hrănim, ca să le îngrășăm, fiind, ca și ele, îngrășați în întuneric și hrăniți spre moarte. 4. Să primim lumina, ca să primim pe Dumnezeu! Să primim lumina și să ajungem ucenici ai Domnului! Această făgăduință o face și Tatălui Său, zicînd: «Spune-voi numele Tău fraților Mei; în mijlocul adunării Te voi lăuda»⁸³¹.

821. Minos, rege legendar al Cretei, fiul lui Zeus și al Europei, legislatorul Cretei. După moartea sa, a ajuns unul din judecătorii infernului.

822. Homer, Odiseea, XIX, 179.

823. 1 Cor., 1, 13.

824. Gal., 3, 28; Col., 3, 11.

825. Gal., 6, 15; Ef., 4, 24.

826. «Cel vechi» ar fi dascălii lui Clement, printre care Panten.

827. Ps., 18, 9.

828. Homer, Iliada, V, 128.

829. Ps., 18, 11.

830. Heraclit, Fragm. 99, Diels.

831. Ps., 21, 24.

Laudă-mi, Cuvinte, și vorbește-mi de Dumnezeu, Tatăl Tău ! Cuvintele Tale mă vor mîntui, cîntecul Tău mă va învăța ! Pînă acum rătăceam căutînd pe Dumnezeu. 5. Dar pentru că Tu, Doamne, mă luminezi, prin Tine găsesc pe Dumnezeu și primesc de la Tine pe Tatăl ; ajung împreună-moștenitor ⁸³², pentru că nu Te-ai rușinat de fratele Tău ! ⁸³³.

114. 1. Să îndepărtăm, dar, să îndepărtăm uitarea adevărului ! Să îndepărtăm neștiința și întunericul, care stau ca o ceață în fața ochilor noștri, ca să privim pe Cel Care este cu adevărat Dumnezeu, lăudîndu-L mai întîi cu aceste cuvinte : «Salutare, lumină !» ⁸³⁴. Lumină, mai curată decît lumina soarelui, mai dulce decît viața de aici, ne-a strălucit din cer nouă, celor care eram îngropați în întuneric și închiși în umbra morții. 2. Lumina aceea este lumină veșnică și toate cîte participă la lumină trăiesc ; noaptea se teme de lumină, dispare de frică și face loc zilei Domnului. Toate au ajuns lumină nestinsă, iar apusul s-a schimbat în răsărit. 3. Aceasta vor să spună cuvintele : «*făptură nouă*» ⁸³⁵. «*Soarele dreptății*» ⁸³⁶, care traversează în grabă toate, străbate în chip egal omenirea, imitînd pe Tatăl Său, Care «*răsare soarele Său peste toți oamenii*» ⁸³⁷ și udă omenirea cu roua adevărului, cu roua credinței celei adevărate. 4. Soarele a prefăcut apusul în răsărit, iar prin răstignirea Sa a prefăcut moartea în viață ; a smuls pe om din pierzare și l-a înălțat în văzduh. El, plugarul lui Dumnezeu, a prefăcut stricăciunea în nestricăciune și a schimbat pămîntul în cer. El vestește cele bune, deșteaptă popoarele la lucrul cel bun și le aduce aminte de viața cea adevărată, dăruindu-ne nouă moștenirea cea cu adevărat mare, dumnezeiască, care nu ni se poate lua. Prin învățătura Sa cerească îndumnezeiește pe om, «*dînd legi în inimile oamenilor și scriindu-le în inimile lor*» ⁸³⁸.

5. — Ce legi scrise ?

— «*Că toți vor cunoaște pe Dumnezeu de la mic la mare ; și Mă voi îndura de ei, zice Domnul, și nu-Mi voi aduce aminte de păcatele lor*» ⁸³⁹.

115. 1. Să primim legile vieții, să ascultăm de Dumnezeu, Care ne îndeamnă ! Să-L cunoaștem, ca să fie îndurător cu noi ! Să-I dăm, deși nu are nevoie, plată plăcută, ascultarea noastră ! Să-I dăm lui Dumnezeu

832. Rom., 8, 17.

833. Evr., 2, 11.

834. Eshile, Agam. 22, 508.

835. Gal., 6, 15.

836. Mal., 4, 2.

837. Mat., 5, 45.

838. Ier., 31, 33.

839. Ier., 31, 34.

credința noastră ca plată pentru locuirea noastră aici pe pământ. Că Dumnezeu îți dă «aur în loc de aramă, o sută de boi în loc de nouă» ⁸⁴⁰.

Îți dă în locul unei puține credințe atîta pământ, ca să-l lucrezi, îți dă apă, ca să bei și altă apă, ca să mergi cu corăbiile ; îți dă aer, ca să respiri, îți dă foc, ca să-ți faci cele de trebuință, îți dă lumea, ca s-o locuiești ; și de aici de pe pământ îți îngăduie să te muți cu locuința în ceruri. Ți-a pus la dispoziție, în schimbul unei puține credințe, aceste mari bunătăți, precum și atîtea creaturi și daruri. 2. Cei care cred în descîntători și vrăjitori socotesc aducătoare de mîntuire baierile și descîntecele, dar voi pentru ce nu vreți să puneți pe voi Cuvîntul cel cîresc și mîntuitor, pentru ce nu credeți în cîntecul lui Dumnezeu, ca să vă liberați de patimi, adevărate boli ale sufletului, ca să scăpați de păcat ? Că păcatul este moarte veșnică. 3. Trăiți orbește, ca niște cîrțițe, neștiind altceva decît să mîncăți în întuneric, măcinați de stricăciune. Dar este acest adevăr, adevărul, care a strigat : «*Din întuneric va străluci lumina*» ⁸⁴¹. 4. Să strălucească, dar, lumina în partea cea mai ascunsă a omului, în inima sa ; să răsără razele cunoștinței, ca să arate și să strălucească pe omul cel ascuns înăuntru, pe ucenicul luminii, pe prietenul lui Hristos ⁸⁴², pe cel împreună-moștenitor ⁸⁴³, mai ales cînd acesta, copilul cel credincios și bun, a ajuns să cunoască numele cel prea cîstit și prea venerat al bunului Tată. Tatăl, Care poruncește cele binefăcătoare, Care dă curaj spre cele de mîntuire. 5. Cel care ascultă de El are toate din belșug : urmează lui Dumnezeu, ascultă de Tatăl ; fiind ră-tăcit, L-a cunoscut ; a iubit pe Dumnezeu, a iubit pe aproapele, a împlinit porunca, caută să dobîndească premiul, cere făgăduința.

116. 1. Înaintea lui Dumnezeu stă totdeauna grija de a mîntui turma oamenilor. Astfel Dumnezeul cel bun a trimis pe Păstorul cel bun ⁸⁴⁴. Cuvîntul, răspîndind adevărul, a arătat oamenilor înălțimea mîntuirii, pentru ca să se mîntuie, dacă se vor pocăi sau să fie osîndiți, dacă nu vor asculta. Aceasta este predica dreptății : bunăvestire pentru cei ce ascultă, judecată pentru cei ce nu ascultă. 2. Cînd trîmbița cea cu mare glas sună, atunci adună ostașii și vestește războiul. Dar Hristos, întinzînd cîntecul Său de pace pînă la marginile pămîntului ⁸⁴⁵, nu va aduna oare pe ostașii Săi cei pașnici ? Hristos a adunat, o, omule, cu sîngele Său și cu cuvîntul Său armata Sa nesîngeroasă și le-a dat ostașilor Săi împără-

840. *Homer, Iliada*, VI, 236.

841. 2 *Cor.*, 4, 6.

842. *In.*, 15, 15.

843. *Rom.*, 8, 17.

844. *In.*, 10, 11.

845. *Ps.*, 18, 4 ; *Rom.*, 10, 18.

ția cerurilor. 3. Trîmbiță a lui Hristos este Evanghelia Lui. A trîmbițat, iar noi am auzit. Să luăm armele păcii, «îmbrăcînd platoșa dreptății»⁸⁴⁶, luînd pavăza credinței⁸⁴⁷, punînd în jurul capului coilul mîntuirii⁸⁴⁸, și să ascuțim *Sabia Duhului, care este cuvîntul lui Dumnezeu*»⁸⁴⁹. În o astfel de ordine de bătaie pașnică ne orînduiește apostolul. 4. Acestea sînt armele noastre cele nevulnerabile. Să ne îmbrăcăm cu ele, ca să pornim împotriva celui viclean. «Să stingem săgețile cele aprinse ale celui viclean»⁸⁵⁰ cu ascuțiturile cele umede, care au fost udate de Cuvîntul⁸⁵¹. Să-I dăm lui Dumnezeu binecuvîntări de mulțumire pentru binefacerile primite și să-L cinstim pe Dumnezeu prin Cuvîntul cel dumnezeiesc. Scriptura spune : «Încă grăind tu, Dumnezeu va zice : Iată, aici sînt»⁸⁵².

117. 1. O, sfîntă și fericită putere, prin care Dumnezeu ajunge con-
cetățean cu oamenii ! Mai folositor și mai bine este, deci, să fii în ace-
lași timp și imitator și slujitor al celei mai bune Ființe dintre toate fiin-
țele. Că nu vei putea imita pe Dumnezeu decît slujindu-L cu cuvioșie,
dar nici nu-L vei putea sluji și nu-L vei putea cinsti decît imitîndu-L. 2.
Dragostea cerească și cu adevărat dumnezeiască atunci se apropie de
oameni, cînd în însuși sufletul omului poate stăluți binele adevărat, în-
suflețit de Cuvîntul dumnezeiesc. Dar cel mai minunat lucru este atunci
cînd mîntuirea merge împreună cu voința sinceră, cînd voința și viața,
ca să spun așa, trag la același jug. 3. Deci numai acest îndemn al adevă-
rului se aseamănă cu cei mai buni prieteni, pentru că el rămîne lîngă
noi pînă la ultima noastră răsufare și este bun însoțitor răsufării totale
și desăvîrșite a sufletului pentru cei care se urcă la cer. Pentru ce te
îndemn ? Pentru că mă grăbesc să te mîntui ! Acest lucru îl vrea Hristos.
Cu un singur cuvînt îți dăruiește viață.

4. — Care este acest cuvînt ?

— Află-l pe scurt : cuvîntul adevărului, cuvîntul nestricăciunii, cel
care renaște pe om, urcîndu-l la adevărul însuși ; boldul mîntuirii, care
alungă stricăciunea, care izgonește moartea, care zidește templu în oa-
meni, ca să facă sălaș lui Dumnezeu în oameni.

5. Curățește templul ! Lasă vîntului și focului plăcerile și trîndă-
viile, ca pe o floare de o singură zi ! Cultivă cu judecată roadele cumin-

846. Ef., 6, 14.

847. Ef., 6, 16.

848. Ef., 6, 17.

849. Ef., 6, 17.

850. Ef., 6, 16.

851. Este vorba și de tăria pe care o capătă fierul înroșit cînd este cufundat în apă, dar și de tăria pe care o dă botezul celui care se botează.

852. Is., 58, 9.

teniei ! Dă-te pe tine pîrgă lui Dumnezeu, ca să fii nu numai lucru, ci și har al lui Dumnezeu ! De acestea două are nevoie prietenul lui Hristos, ca să se arate vrednic de împărăție, ca să fie învrednicit de împărăție.

CAPITOLUL XII

118. 1. Să fugim, dar, de închinarea la idoli ! Să fugim de ea ca de o stîncă primejdioasă ieșită în mare, ca de amenințarea Caribdei ⁸⁵³, ca de miticele sirene ⁸⁵⁴. Închinarea la idoli înăbușă pe om, îl întoarce de la credința cea adevărată, îl depărtează de viață ; este cursă, este prăpastie, este groapă, este rău nesățios.

«Ține corabia departe de acel fum ; ține-o în afara Valului !» ⁸⁵⁵.

2. Să fugim corăbieri, să fugim de valul acesta, care aruncă foc ! Închinarea la idoli este insulă vicleană, plină de oase și de morți ; în ea cîntă o frumoasă desfrînată — plăcerea — care desfătează lumea cu muzica-i vulgară.

«Vino aici, faimosule Ulise, marea glorie a celor din Ahaia ! Oprește corabia, ca să auzi o voce mai dumnezeiască !» ⁸⁵⁶.

3. Te laudă, corăbierule, te numește faimos, dar desfrînată răpește cu viclenie gloria elenilor. Las-o să mănînce pe cei morți ! Pe tine te ajută Duhul cel ceresc, treci pe lîngă plăcere, că ea te înșeală.

«Nici o femeie, a cărei rochie ți arată formele, să nu-ți fure mințile. Îți spune vorbe dulci, dar îți răvășește cuibul» ⁸⁵⁷.

4. Treci pe lîngă cîntec ! El îți aduce moarte ! Să voiești numai și scapi de pîiere. Legat de lemn ⁸⁵⁸, scapi de orice stricăciune ! Cuvîntul lui Dumnezeu îți va conduce corabia vieții tale, iar Duhul cel Sfînt o va face să intre în porturile cerurilor. Atunci vei contempla pe Dumnezeuul meu, vei fi inițiat în acele sfinte taine, te vei desfăta de bună-tățile ascunse în ceruri, pe care eu le aștept, pe «care nici urechea nu le-a auzit și nici la inima cuiva nu s-au suit» ⁸⁵⁹.

^{853.} Caribda, vîrtej periculos pentru corăbieri în strîmtoarea Messina (Sicilia).

^{854.} Sirene, ființe fabuloase, reprezentate sub chip de păsări, cu cap și piept de femeie — mai tîrziu reprezentate cu coadă de pește — ținînd în mînă o liră. Cu cîntecul lor fermecător atrăgeau pe corăbieri și le sfărîmau corăbiile de țărnul stîncos al insulei lor.

^{855.} Homer, Odiseea, XII, 219—220.

^{856.} Homer, Odiseea, XII, 184—185.

^{857.} Hesiod, Munci și zile, 373—374.

^{858.} Legat, adică de cruce, așa cum s-a legat și Ulise de catargul corăbiei și a scăpat de ademenirea sirenelor (Odiseea, XII, 178).

^{859.} 1 Cor., 2, 9.

5. «Mi se pare că văd doi sori
Și două Tebe» ⁸⁶⁰.

Aceste cuvinte le spunea idolilor unul apucat de furii bahice și beat de mare neștiință. Mie, însă, mi-e milă de el că e beat; iar pe cel care grăiește cuvinte atât de nesocotite îl chem la mîntuirea care-l cumințește, că Domnul voiește pocăința păcătosului și nu moartea lui ⁸⁶¹.

119. 1. Vino, o, omule lipsit de minte, nu sprijinit de tîrs ⁸⁶², nici încununat de iederă! Aruncă legătura de pe cap, aruncă pielea de căprioară, cumințește-te! Îți voi arăta Cuvîntul și tainele Cuvîntului, folosind imaginile tale. Avem și noi un munte iubit de Dumnezeu, dar pe acesta nu se reprezintă tragedii, ca pe muntele Citheron, ci-i hărăzit dramelor adevărului, dramelor credinței celei adevărate, munte neprihănit, munte umbrat de păduri sfinte. În el nu celebrează misterele bahice surorile zeiței Semela aruncătoarea de fulgere, nici menadele ⁸⁶³, cele inițiate să împartă cărnurile necurate ale jertfelor, ci fiicele lui Dumnezeu, mielușelele cele frumoase, care vestesc sfintele ceremonii ale Cuvîntului, alcătuiind un cor plin de cumințenie. 2. Corul e format din drepti, iar cîntecul este imn pentru Împăratul universului. Fecioarele cîntă psalmi, îngerii slăvesc, profeții grăiesc, sunet de muzică se răspîndește; cei chemați urmăresc în grabă pe cei care slujesc și se grăbesc, în dorința de-al primi pe Tatăl.

3. Vino la mine, o, bătrîne ⁸⁶⁴, vino și tu! Părăsește Teba, aruncă ghicitul oracolelor și ceremoniile bahice! Vino să te conduc la credința cea adevărată, la adevăr! Iată, îți dau lemnul ⁸⁶⁵, ca să te sprijini. Grăbește-te, Tiresie! Crede! Îți vei recăpăta vederea! Hristos strălucește mai puternic decît soarele. Prin El ochii orbilor își recapătă vederea ⁸⁶⁶. Noaptea fugi-va de la tine, focul nu te va înspăimînta, moartea va pleca! Vei vedea, bătrîne, cerurile, tu, care nu vezi Teba!

120. 1. O, taine, cu adevărat sfinte! O, lumină, cu totul curată! Făcliile mă luminează, ca să contemplan cerurile, să contemplan pe Dum-

860. Euripide, Bacantele, 918—919. Cuvintele sînt spuse de Penteu, regele Tebei.

861. Iez., 18, 23, 32; 33, 11.

862. Tîrs, bastonul bacantelor și bacanților, împodobit cu iederă și cu frunze de viță de vie, cu o gogoasă de pin în vîrf.

863. Menade, femeii din cortegiul lui Dionisos sau femeii care celebrau misterele acestui zeu.

864. Este vorba de Tiresie, pe care-l numește puțin mai jos, ghicitor din Teba, care a jucat un rol în cea mai mare parte din legendele ciclului teban. Și-a pierdut vederea pentru că a descoperit muritorilor secretele Olimpului.

865. Adică: crucea.

866. Is., 42, 18; Lc., 4, 18.

nezeu. Fiind inițiat ⁸⁶⁷, ajung sfânt. Domnul este marele preot ; și Domnul, luminînd pe cel inițiat ⁸⁶⁸, îl pecetluiește ; îl încredințează Tatălui pe cel ce a crezut, ca să-l păstreze în veci.

2. Acestea sînt ceremoniile bahice ale misterelor mele ! Dacă vrei, inițiază-te ⁸⁶⁹ și tu și vei dănui împreună cu îngerii în jurul unicului și adevăratului Dumnezeu, Cel nenăscut și fără de moarte ; împreună cu noi cîntă și Cuvîntul lui Dumnezeu. Acest veșnic Iisus, singurul mare Arhieru ⁸⁷⁰ al unicului Dumnezeu, Care este și Tatăl Lui, El se roagă pentru oameni și-i încurajează, zicîndu-le «Veniți, seminții nenumărate !» ⁸⁷¹. Dar, mai bine spus, Iisus le zice : «Veniți toți cîți dintre oameni sînteți cu dreapta judecată ! Barbari și elini ⁸⁷². Chem tot neamul omenesc, că, prin voința Tatălui, Eu sînt Creatorul lor. 3. Veniți la Mine, ca să fiți rînduiți sub unicul Dumnezeu și sub unicul Cuvînt al lui Dumnezeu. Nu depășiți numai prin rațiune și cuvînt pe celelalte viețuitoare necuvîntătoare, ci dintre toți muritorii numai vouă vă dau să culegeți nemurirea. Vreau, da, vreau să vă dau și acest har, vreau să vă dăruiesc întreaga binefacere : nemurirea. Vă fac dar Cuvîntul, cunoașterea lui Dumnezeu adică ! Mă dăruiesc pe Mine în întregime și desăvîrșit. 4. Acesta sînt Eu, aceasta vrea Dumnezeu ; aceasta este simfonia, aceasta este armonia Tatălui. Da, Acesta este Fiul, Acesta este Hristos, Acesta este Cuvîntul lui Dumnezeu, brațul Domnului ⁸⁷³, puterea peste toate lucrurile, voința Tatălui. O, toți sînteți chipuri ale lui Dumnezeu, dar nu toți semănați cu Dumnezeu ! Vreau să vă îndrept chipul, ca să semănați cu originalul, ca să ajungeți asemenea și Mie ! 5. Vă voi unge cu untdelemnul credinței, ca să lepădați de pe voi stricăciunea ! Vă voi arăta neacoperit chipul dreptății, ca să vă urcați la Dumnezeu. *Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre. Că jugul Meu este bun și sarcina Mea ușoară»* ⁸⁷⁴.

121. 1. Să ne grăbim, să alergăm, o statui ⁸⁷⁵ ale Cuvîntului, iubite de Dumnezeu și asemenea cu Dumnezeu ! Să ne grăbim, să alergăm, să luăm jugul Lui, să dorim cu înfocare nemurirea, să iubim pe Hristos,

867. Adică : fiind botezat.

868. Adică : cel botezat.

869. Adică : botează-te.

870. *Evr.*, 4, 14.

871. *Homer*, *Iliada*, XVII, 220.

872. *Rom.*, 1, 14.

873. *Is.*, 53, 1.

874. *Mt.*, 11, 28—30.

875. Adică : oameni.

bunul conducător de car al oamenilor. Hristos a pus la jug mînzul împreună cu bătrînul cal⁸⁷⁶. Și după ce a înhămat împreună perechea de oameni⁸⁷⁷, îndreaptă carul spre nemurire, grăbindu-se spre Tatăl, ca să împlinescă cu fapta ceea ce spusese acoperit. Fiul, veșnicul biruitor, a intrat mai întîi în Ierusalim, iar acum în ceruri. Priveliște nespuse de frumoasă pentru Tatăl!

2. Să fim oameni plini de zel spre cele bune, oameni iubitori de Dumnezeu! Să dobîndim cele mai mari bunătăți: pe Dumnezeu și viața! Cuvîntul ne vine în ajutor. Să avem încredere în El. Niciodată să nu ne cuprindă atîta dor de argint, de aur sau de slavă, cît dor de Însuși Cuvîntul adevărului. 3. Da, lui Dumnezeu nu-i place dacă punem foarte puțin preț pe cele de mare valoare, dacă preferăm neștiința, trîndăvia, idololatria și cumplita necredință în Dumnezeu!

122. 1. Nu fără temei, filozofii socotesc fapte lipsite de sfințenie și lipsite de credință în Dumnezeu toate acele fapte pe care le săvîrșesc cei care nu gîndesc sănătos; și definind neștiința un fel de nebunie, mărturisesc că majoritatea oamenilor nu sînt decît nebuni. 2. Rațiunea, însă, ne arată că nu trebuie să ne îndoim care din cele două stări e mai bună: sănătatea sau nebunia. Trebuie, dar, lipiți strîns de adevăr și cu minte sănătoasă, să urmăm lui Dumnezeu cu toată tăria noastră; să socotim că toate sînt ale lui Dumnezeu, precum și sînt; și, pe lîngă aceasta, știind că sîntem cea mai frumoasă avere din toate averile Sale, să ne dăm pe noi înșine lui Dumnezeu, iubind pe Domnul Dumnezeu și socotind dragostea noastră de Dumnezeu ca cea mai frumoasă faptă din întreaga noastră viață. 3. Iar dacă «averile prietenilor sînt comune»⁸⁷⁸ și dacă omul este prieten al lui Dumnezeu — și este prieten al lui Dumnezeu prin mijlocirea Cuvîntului — atunci toate sînt ale omului, pentru că toate sînt ale lui Dumnezeu și toate sînt comune pentru cei doi prieteni: Dumnezeu și omul.

4. Este, dar, timpul să spunem că numai creștinul este cinstitor de Dumnezeu, numai creștinul este bogat, sănătos la minte și nobil; iar prin acestea este chip al lui Dumnezeu, după asemănare. Este timpul să spunem și să credem că de vreme ce creștinul a ajuns prin Hristos Iisus drept și sfînt cu priceperea, este și prin aceasta asemenea lui Dumnezeu.

876. Adică: Noul Testament (mînzul) și Vechiul Testament (bătrînul cal).

877. Creștinii proveniți din Vechiul Testament și cei din Noul Testament.

878. Platon, Fedros, p. 279 C; Legile, V, p. 739 C.

123. 1. Profetul nu ascunde harul acesta, ci îl spune : «*Eu am zis : Dumnezeul sînteți și toți fii ai Celui prea înalt*» ⁸⁷⁹. Da, pe noi ne-a înfiat și numai de noi vrea să fie numit Tată, nu de cei care nu cred în El. Că așa sînt cele ale noastre, ale celor care-L urmăm pe Hristos : cum ne sînt gîndurile așa ne sînt și cuvintele ; cum ne sînt cuvintele, așa ne sînt și faptele ; și cum ne sînt faptele, așa ne este și viața. Și bună este întreaga viață a oamenilor, celor care au cunoscut pe Hristos.

2. Socot îndestulătoare cuvintele, pe care vi le-am spus. Și chiar dacă am lungit mai mult cuvîntul, am făcut-o din dragostea de om. De la Dumnezeu am spus cele ce aveam de spus, ca să vă chem la cel mai mare bun, la mîntuire. Dealtfel, cuvintele care grăiesc tainele cele sfinte, nu vor nicicînd să se oprească, atunci cînd vorbesc de viața cea fără de sfîrșit. Vouă, însă, v-a rămas sfîrșitul acesta : de a alege ceea ce vă este de folos : judecata sau harul. Cît despre mine n-am nici o îndoială, care e mai bun din acestea două. Da, nu mi-e îngăduit să compar viața cu pieirea.

PEDAGOGUL

CARTEA ÎNȚIIA

CAPITOLELE CĂRȚII ÎNȚIIA

- I. Ce făgăduiește Pedagogul.
- II. Din pricina păcatelor noastre, Pedagogul ia conducerea vieții noastre.
- III. Pedagogul este iubitor de oameni.
- IV. Cuvîntul este în chip egal Pedagog și pentru bărbați și pentru femei.
- V. Toți cei care se ocupă cu credința cea adevărată sînt copii înaintea lui Dumnezeu.
- VI. Contra celor care susțin că numirile de «*copil*» și de «*prunc*» arată acoperit învățarea cunoștințelor elementare.
- VII. Cine este Pedagogul și care este pedagogia Lui.
- VIII. Contra celor care socotesc că ceea ce este drept nu este bun.
- IX. Și binefacerea și pedepsirea aparțin pe bună dreptate aceleiași puteri. Care este metoda pedagogiei Cuvîntului?
- X. Același Dumnezeu, prin Același Cuvînt, îndepărtează pe oameni de păcate, prin amenințări, iar prin sfaturi îi mîntuie.
- XI. Cuvîntul a fost Pedagog prin lege și profeți.
- XII. Pedagogul, ca și un tată, se folosește de asprime și de bunătate.
- XIII. După cum fapta bună se săvîrșește potrivit dreptei rațiuni, tot așa și păcatul se săvîrșește împotriva dreptei rațiuni.

CE FĂGĂDUIEȘTE PEDAGOGUL

1. Ni s-a făurit, o, copii, temelie a credinței celei adevărate; temelie de nesfărșit a cunoașterii sfântului templu al marelui Dumnezeu, sfat bun, dorință a vieții veșnice, înfiptă prin supunere rațională în terenul cel spiritual.

În om sînt acestea trei : moravurile, faptele și pasiunile.

Cuvîntul îndemnător, Care are în grija Sa moravurile și conducerea oamenilor spre credința în Dumnezeu, se află așezat sub clădirea credinței, întocmai ca partea corăbiei, care se găsește sub linia de plutire. De acest Cuvînt ne bucurăm nespus de mult; de dragul Lui renunțăm cu jurămint la vechile credințe¹ și ajungem tineri pentru dobîndirea mîntuirii, cîntînd împreună cu profeția, care spune : «*Cît este de bun Dumnezeu cu Israel, cu cei drepti la inimă*»².

2. Cuvîntul sfătuitor conduce toate faptele noastre, iar Cuvîntul mîngîietor vindecă pasiunile noastre.

Cuvîntul este unul și același. Este în întregime în toate aceste acțiuni : smulge pe om din închinarea la idoli în care a crescut și-l duce la mîntuirea cea curată a credinței în Dumnezeu.

3. Cuvîntul, Conducătorul cel ceresc, se numea îndemnător cînd chema la mîntuire. Și se numește în chip special Cuvînt îndemnător din pricina unei părți a întregii Sale activități; că întreaga noastră credință în Dumnezeu este îndemnătoare; iar credința noastră în Dumnezeu naște în sufletul nostru, care-i înrudit cu ea, dorința de viață de aici și dorința de viața viitoare. 4. Acum, însă, Cuvîntul este în același timp și tămăduitor și sfătuitor; și îndeplinește aceste acțiuni după ce a îndeplinit-o pe cea dintîi; că sfătuiește pe cel pe care l-a îndem-

¹ 1. La săvîrșirea sfîntului botez.

² Ps., 72, 1.

nat ; și ceea ce este mai important făgăduiește vindecarea pasiunilor care sînt în noi.

Să fie, dar, numit de noi Cuvîntul, cum e și firesc, cu un singur nume : Pedagog. Fiind Pedagog, se îngrijește de educația oamenilor, nu de instruirea lor ; scopul Lui este de a face sufletul mai bun, nu de a-l învăța ; de a da sfaturi pentru o viață înțeleaptă, nu pentru o viață dedicată științei.

2. 1. Totuși același Cuvînt are și sarcina de a învăța, dar nu acum. Cuvîntul Didascal, Cuvîntul Învățător, arată și descoperă învățăturile dogmatice ; Pedagogul, însă, se ocupă cu lucrurile practice ; mai înainte îi îndemna pe oameni să ducă o viață morală, dar acum îi cheamă să săvîrșească faptele ce trebuie făcute ; le prescrie reguli nemuritoare de conduită și le dă pilde de oameni care mai înainte au trăit în răătăcire. 2. Și una și alta sînt foarte folositoare ; una, adică prescrierea de reguli de purtare, duce la ascultare ; cealaltă, sub formă de pilde, dublă la rîndul ei și ea — le fel ca și perechea de mai înainte — ne îndeamnă pe de o parte să preferăm și să imităm binele, iar pe de altă parte ne îndeamnă să fugim și să ne depărtăm de pildele cele rele.

3. 1. Vindecarea patimilor vine de acolo, că Pedagogul, prin pilde încurajatoare, întărește sufletele, iar prin reguli de conduită, pline de iubire de oameni, ca prin niște doctorii plăcute la gust, îndreaptă pe cei bolnavi la cunoașterea desăvîrșită a credinței celei adevărate. Sănătatea și cunoștința nu sînt lucruri identice ; una se dobîndește prin vindecare, cealaltă prin învățătură. 2. Un bolnav nu poate învăța ceva temeinic din materiile de învățămînt înainte de a fi pe deplin sănătos ; și iarăși nici prescripțiile nu se dau în același chip celor care studiază sau celor care sînt bolnavi ; umora se dă ca să capete cunoștințe, iar altora ca să se facă sănătoși.

3. După cum cei bolnavi cu trupul au nevoie de doctor, tot așa și cei bolnavi cu sufletul au nevoie de Pedagog ; întii ca să ne vindece patimile noastre, apoi să ne conducă la Învățător, ca să ne pregătească sufletul curat și propriu pentru dobîndirea cunoștinței și să-l facă în stare să primească revelația Cuvîntului. Străduindu-se, deci, să ne desăvîrșească printr-o urcare treptată la mîntuire, Cuvîntul, Care în tot ce face este iubitor de oameni, folosește un plan frumos, potrivit unei instrucții cu bune rezultate : mai întii ne îndeamnă, apoi ne educă, iar la sfîrșitul tuturor ne învață.

CAPITOLUL II

DIN PRICINA PĂCATELOR NOASTRE
PEDAGOGUL IA CONDUCEREA
VIEȚII NOASTRE

4. 1. Pedagogul nostru, o, copii, este asemenea cu Dumnezeu, Tatăl Său, al Cărui Fiul este : este fără de păcat, nepătat, nepătimaș cu sufletul ; Dumnezeu preacurat în chip de om³, slujitor al voinței părintești, Cuvînt Dumnezeu, Cel Ce este în Tatăl⁴, Cel Ce șade la dreapta Tatălui⁵, împreună și cu chipul, Dumnezeu. 2. Acesta este pentru noi icoană fără de pată și trebuie să căutăm cu toată puterea ca sufletul nostru să se asemene cu El. El e cu totul lipsit de pasiunile omenești ; de aceea este și singurul Judecător, pentru că este singurul fără de păcat ; noi, însă, să încercăm pe cît ne stă în putință, să păcătuim cît mai puțin. Mai întîi trebuie să scăpăm de pasiuni și de boale, iar apoi să ne stăpînim să nu mai cădem cu ușurință în păcatele cu care ne-am obișnuit. 3. Cel mai bun lucru este, însă, să nu păcătuim deloc ; dar spunem că acest lucru este propriu numai lui Dumnezeu. În al doilea loc, trebuie să nu păcătuim nici cu gîndul ; acest lucru este propriu omului înțelept. În al treilea loc, trebuie să nu cădem într-un număr mare de păcate fără de voie ; acest lucru este propriu celor care au primit o educație îngrijită. În ultimul loc trebuie să punem rămînerea cît mai puțin timp în păcat ; acest lucru este mîntuitor pentru cei chemați la pocăință, ca să-și îndrepte păcatele.

5. 1. Mi se pare că foarte bine spune Pedagogul prin Moise : *«Dacă va muri lîngă el cineva de moarte năpraznică, îndată i s-a pîngărit capul lui care, a fost sfințit ; acela să-și radă capul»*⁶. Prin «moarte năpraznică» este arătat păcatul fără de voie ; iar prin «pîngărire» este arătată murdărirea sufletului. De aceea, sfătuindu-l să-și radă îndată capul, îi spune să caute să se vindece repede ; îl povățuiește să lepede pletele neștiinței, care îi umbresc mintea. Lăsînd lipsită mintea de această pădure stufoasă, care este păcatul, Pedagogul se instalează în creierul lui și-l face să pornească iarăși pe drumul pocăinței. 2. Apoi, după puține cuvinte, adaugă : *«Iar zilele cele de mai înainte erau fără judecată»*⁷. Este clar că prin aceste cuvinte sînt arătate păcatele care n-au fost făcute cu judecată. Deci fapta făcută fără de voie a fost numită «năpraznică», iar păcatul a fost numit o faptă săvîrșită fără judecată. De aceea

3. Fil., 2, 7.

4. In., 1, 1.

5. Mt., 26, 64 ; Mc., 14, 62 ; 16, 19 ; Lc. 22, 69 ; Fapte, 7, 55.

6. Num., 6, 9.

7. Num., 6, 12.

Cuvîntul, Pedagogul, a luat conducerea vieții noastre, ca să împiedice păcatul săvîrșit «fără judecată». 3. Dar uită-te acum la aceste cuvinte ale Scripturii : «Pentru aceea, acestea zice Domnul»⁸ ; iar prin cuvintele care urmează arată cu dojană păcatul săvîrșit mai înainte ; peste el vine dreapta judecată. Acest lucru se vede lămurit din cele spuse de profeți ; de pildă : «Dacă n-ai fi păcătuit, nu te-ar fi amenințat cu aceste pedepse !»⁹ și : «Pentru aceea, așa grăiește Domnul»¹⁰ ; și : «Pentru că n-ați ascultat de cuvintele acestea, pentru aceea, acestea zice Domnul»¹¹ ; și : «Pentru aceea, iată ce grăiește Domnul»¹². Cu acest scop este spusă profeția : pentru ascultarea noastră și pentru neascultarea noastră ; pentru ascultarea noastră, ca să ne mîntuim ; pentru neascultarea noastră, ca să fim pedepsiți.

6. 1. Pedagogul nostru, Cuvîntul, este așadar, Cel Care vindecă prin sfaturile Sale, patimile sufletului nostru care sînt împotriva firii. În mod propriu se numește medicină ajutorul care se dă trupului cuprins de boli ; medicina este o artă care se învață prin înțelepciunea omenească¹³. Cuvîntul Tatălui este singurul doctor care vindecă slăbiciunile omenești ; este un vindecător și un vrăjitor sfînt al sufletului bolnav. «Mîntuiește pe robul Tău, spune Scriptura, Dumnezeuul meu, pe cel ce nădăjduiește în Tine. Miluiește-mă, Doamne, căci către Tine voi striga toată ziua»¹⁴. 2. După Democrit «medicina vindecă bolile trupului ; dar înțelepciunea scapă sufletul de patimi»¹⁵. Pedagogul cel bun, Înțelepciunea, Cuvîntul Tatălui, Cel Ce a creat pe om, Doctorul, Care vindecă toate boalele omenirii, se îngrijește de întreaga făptură a omului ; îi vindecă și trupul și sufletul. 3. Mîntuitorul a zis slăbănogului : «Ia-ți patul, pe care zaci și du-te acasă»¹⁶. Și îndată bolnavul s-a făcut sănătos¹⁷. Lui Lazăr cel mort i-a zis : «Lazăre, ieși !»¹⁸ și mortul a ieșit din coșciug¹⁹, așa cum era înainte de a muri, deprinzîndu-se cu învierea. 4. Da, prin porunci și prin harurile tămăduirilor, Cuvîntul vindecă însuși sufletul ; cu sfaturile, poate că are oarecare întîrziere, dar cu harurile este bogat, că ne spune nouă păcătoșilor : «Iertate îți sînt păcatele tale»²⁰.

8. Iez., 13, 13. 20 ; Ier., 7, 20.

9. Nu se găsește textual în Scriptură.

10. Is., 8, 11.

11. 1 Regi, 28, 18.

12. Necunoscut sub forma aceasta în Scriptură.

13. 1 Cor., 2, 13.

14. Ps., 85, 2—3.

15. Democrit, Fragm. 50, Natorp ; 31, Diels ; comp. Gnomol. Vatic., ed. Sternbach, 289.

16. Mt., 9, 7 ; Mc., 2, 11 ; Lc., 5, 24.

17. Mt., 9, 8 ; Mc., 2, 12 ; Lc., 5, 25.

18. In., 11, 43.

19. In., 11, 44.

20. Lc., 5, 20, 23.

5. Odată cu rostirea acestor cuvinte am și ajuns cu mintea copii, primind prin buna Sa orînduire locul cel mai bun și cel mai trainic. Această bună orînduire se ocupă mai întîi de lume și de cer, de ciclurile solare și de mișcările celorlalte stele ; toate făcute pentru om ; apoi se ocupă de însuși omul, pentru care își arată toată purtarea Sa de grijă.

6. Această bună orînduire, socotind pe om cea mai mare operă, a înzestrat sufletul omului cu inteligență și înțelepciune, a dat trupului frumusețe și armonie, iar faptelor omenești le-a inspirat săvîrșirea virtuții și propria lor bună orînduire.

CAPITOLUL III

PEDAGOGUL ESTE IUBITOR DE OAMENI

7. 1. În toate ne ajută Domnul și în toate ne este de folos ; și ca om și ca Dumnezeu ; ca Dumnezeu ne iartă păcatele, iar ca om ne învață să nu mai păcătuim. E de la sine înțeles ca omul să fie iubit de Dumnezeu, pentru că este făptura Lui. Pe toate celelalte le-a făcut prin poruncă, dar pe om l-a făcut cu mîinile Lui și i-a insuflat ceva propriu ²¹.

2. Omul a fost plăsmuit de Dumnezeu ; a fost făcut după chipul Lui ²² sau pentru că omul era prin el însuși de dorit sau pentru că era de dorit pentru alt scop. 3. Dacă omul este prin el însuși de dorit, atunci Dumnezeu, Care este bun, a iubit pe cel ce este bun ; iar mijlocul prin care omul se face iubit este înlăuntrul omului ; iar acest mijloc este suflarea lui Dumnezeu, de care vorbește Scriptura ²³. Iar dacă omul a fost de dorit pentru alte scopuri, atunci Dumnezeu n-a avut altă pricină pentru crearea lui decît aceasta : fără om n-ar fi fost cu puțință pe de o parte să se vadă că Creatorul este bun, iar pe de altă parte să ajungă omul la cunoașterea lui Dumnezeu. Dealtfel, Dumnezeu n-ar fi făcut lumea, care a fost făcută pentru om, dacă omul nu exista ; iar puterea pe care Dumnezeu o avea ascunsă, voința Sa, a adus-o la împlinire prin puterea creației Sale externe. A luat de la om acea materie cu care a făcut pe om. Ceea ce avea a văzut. Ceea ce a voit a ajuns. Că nu este ceva, pe care Dumnezeu să nu-l poată face.

8. 1. Deci omul pe care l-a făcut Dumnezeu, este de dorit pentru el însuși ; iar ceea ce este de dorit pentru el însuși este înrudit cu Cel Care este de dorit pentru El însuși ; și de Acesta omul este primit cu

21. *Fac.*, 2, 7.

22. *Fac.*, 1, 26.

23. *Fac.*, 2, 7.

bucurie și iubit. Dar este oare ceva care să fie iubit de cineva și acel ceva să nu fie iubit de Dumnezeu? S-a dovedit că omul este obiect de dragoste, deci omul este iubit de Dumnezeu.

2. Cum să nu fie omul iubit de Dumnezeu, cînd pentru om este trimis din sinurile Tatălui ²⁴, Cuvîntul cel Unul-Născut al credinței noastre? Însuși Domnul, Care este credință din belșug, mărturisește lămurit și spune: «*Însuși Tatăl vă iubește, pentru că voi M-ați iubit pe Mine*» ²⁵; iarăși, tot Domnul spune: «*Și i-ai iubit pe ei, precum M-ai iubit pe Mine*» ²⁶.

3. Dar ce vrea și ce făgăduiește Pedagogul? Cu fapta și cu cuvîntul, poruncește ce trebuie să facem și interzice ce nu trebuie să facem. Aceasta este de pe acum lămurit. Dar este tot atît de lămurit, că celălalt fel de cuvinte ale Domnului, cele care privesc învățătura, cele care privesc contemplația, sînt simple și duhovnicești, dar au nevoie de o foarte mare atenție și cercetare. Acest lucru, însă, depășește cele pe care le avem de tratat acum.

9. 1. Dar se cuvine ca noi să răspundem cu dragoste la dragostea Celui Care ne conduce cu dragoste spre cea mai minunată viață; se cuvine să trăim potrivit poruncilor voinței Sale, nu numai împlinind cele ce ne poruncește și ferindu-ne să săvîrșim cele ce ne sînt interzise, ci și fugind de unele exemple și imitînd pe altele pe cît ne stă în putință, ca să împlinim după asemănare faptele Pedagogului și să fie împlinit cuvîntul Scripturii: «*După chip și asemănare*» ²⁷. 2. Rătăcind în această viață ca într-un adînc întuneric, avem nevoie de un conducător care nu greșește, de un conducător sigur. Iar cel mai bun conducător nu este orbul, care, după cum spune Scriptura, duce pe orbi în prăpastie ²⁸, ci Cuvîntul, Care are privirea pătrunzătoare și vede cele ascunse ale inimii ²⁹. 3. După cum nu este lumină, care să nu lumineze, nu este mișcare care să nu pună în mișcare, nici dragoste, care să nu iubească, tot așa nu este nici bine, care să nu aducă folos, care să nu conducă la mîntuire. 4. Să iubim, dar, poruncile Domnului prin fapte. Cuvîntul, făcîndu-se trup ³⁰, a arătat lămurit aceeași virtute și în viața practică și

24. In., 1, 18.

25. In., 16, 27.

26. In., 17, 23.

27. Fac., 1, 26.

28. Mt., 15, 14; Lc., 6, 39.

29. Ier., 17, 10; Rom., 8, 27.

30. In., 1, 14.

În viața contemplativă. Socotim Cuvîntul lege și recunoaștem că poruncile și sfaturile Lui sînt căi scurte și directe spre veșnicie. Poruncile Sale sînt convingătoare ; ele nu-ți inspiră teamă.

CAPITOLUL IV

CUVÎNTUL ESTE ÎN CHIP EGAL PEDAGOG ȘI PENTRU BĂRBAȚI ȘI PENTRU FEMEI

10. 1. Așadar, îmbrățișînd încă și mai mult această ascultare, să ne afierosim pe noi înșine Domnului. Să ne ținem bine de funia cea foarte tare a credinței în El, gîndindu-ne că aceeași virtute este și pentru bărbat și pentru femeie. **2.** Dacă pentru amîndoi este un singur Dumnezeu, atunci pentru amîndoi este și un singur Pedagog. Amîndoi alcătuim o singură adunare ³¹, o singură viață de curăție, o singură sfială a unuiu față de altul ; hrana e comună, căsătoria unită ; toate asemănătoare : respirația, vederea, auzul, cunoașterea, nădejdea, ascultarea, dragostea. Iar cei care au comună viața, au comun și harul ; și comună le este și mîntuirea, comună le este lor și virtutea și viețuirea. **3.** *«În veacul acesta, spune Domnul, se însoară și se mărită»* — numai în veacul acesta se deosebește femeia de bărbat — *«în acela deloc»* ³² ; în veacul cel de dincolo, pentru viața sfîntă dusă în comun a căsniciei, premiile nu se dau deosebite bărbatului și femeii, ci se dau omului, că acolo omul este lipsit de dorința, care, aici pe pămînt, desparte pe om în bărbat și femeie.

11. 1. Numele de «om» este un nume comun și pentru bărbați și pentru femei.

Mi se pare că aticii folosesc cuvîntul «copil » în comun, nu numai pentru băieți, ci și pentru fete, dacă este să credem pe cuvînt pe comicul Menandru, care în piesa «Pălmuita» spune cam așa :

«Fetița mea ... este un copil cu
o fire foarte iubită» ³³.

2. Cuvîntul «miei», la fel, este un nume comun și pentru mieluși și pentru mielute ; el arată nevinovăția lor. Însuși *«Domnul ne paște pe noi»* ³⁴, în veci. Amin. «Fără păstor nici oile, nici altcineva, nu trebuie să trăiască ; nici copiii, fără pedagog și nici slugile, fără de stăpîn» ³⁵.

31. Textual : *biserică*.

32. *Lc.*, 20, 34—35.

33. *Menandru*, *Fragm.* 428, CAF, III, 124.

34. *Ps.*, 22, 1.

35. *Platon*, *Legile*, VII, p. 808 D.

CAPITOLUL V

TOȚI CEI CARE SE OCUPĂ CU CREDINȚA
CEA ADEVĂRATĂ SÎNT COPII
ÎNAINTEA LUI DUMNEZEU

12. 1. Pedagogia înseamnă educarea copiilor ; se vede aceasta lămurit chiar din numele ei. Trebuie, însă, să vedem care sînt copiii, despre care Scriptura vorbește acoperit și ce pedagog trebuie să le dăm. Copiii sîntem noi. Scriptura ne laudă în multe locuri și în multe chipuri și ne dă în chip alegoric felurite nume, pentru a arăta simplitatea credinței. 2. În Evanghelie se spune : «*Stînd Domnul pe țărm, a zis ucenicilor : — care pescuiau — Copiilor, nu aveți ceva de mîncare ?*». ³⁶ A numit «copii» pe ucenicii Săi, bărbați în toată firea. 3. «*Au adus la El copii*», spune Scriptura, ca să-i binecuvinteze cu punerea mîinilor ; cînd ucenicii i-au oprit, Iisus le-a zis : «*Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine ; că unora ca acestora este împărăția cerurilor*» ³⁷. 4. Ce vor să spună cuvintele acestea o arată Însuși Domnul, cînd spune : «*Dacă nu vă veți întoarce și nu veți fi ca acești copii, nu veți intra în împărăția cerurilor*» ³⁸. Domnul nu vorbește aici alegoric despre a doua naștere, ci ne spune să ne asemănăm cu copiii, să fim nevinovați ca ei. 5. Și Du-hul profetic ne socotește copii, că zice : «*Copiii, luînd ramuri de măsline sau de finic, au ieșit întru întîmpinarea Domnului și strigau, zicînd : Osana, Fiul lui David ! Binecuvîntat este Cel Ce vine întru numele Domnului !*» ³⁹. Lumină, slavă și laudă, însoțite de rugăciune, se cuvine Domnului ! Că așa se traduce în limba greacă cuvîntul «osana».

13. 1. Mi se pare că Scriptura, prin profeția de care am vorbit mai înainte⁴⁰, îi dojenește acoperit pe cei trîndavi, că spune : «*Niciodată n-ați citit, că din gura pruncilor și a celor ce sug ți-ai pregătît laudă ?*» ⁴¹. 2. Cu aceste cuvinte din Evanghelie Domnul îi îmboldește pe ucenicii Săi, îndemnîndu-i să fie cu luare-aminte la El, Care de pe atunci se grăbea să se ducă la Tatăl ; îi face pe ascultătorii Săi mai zeloși, spunîndu-le mai dinainte, că, după puțină vreme, va pleca ; le arată că trebuie să lase la o parte totul pentru a culege roadele credinței religiei celei adevărate, atîta vreme cît Cuvîntul nu s-a suit încă la cer. 3. Și iarăși îi numește copii. Le zice : «*Copii, încă puțin sînt cu voi*» ⁴².

36. *In.*, 21, 4—5.

37. *Mt.*, 19, 13—14 ; *Mc.*, 10, 13—14 ; *Lc.*, 18, 15—16.

38. *Mt.*, 18, 3.

39. *Mt.*, 21, 8—9 ; *In.*, 12, 13 ; *Ps.* 117, 24.

40. *Ps.*, 117, 24.

41. *Mt.*, 21, 16 ; *Ps.*, 8, 3.

42. *In.*, 13, 33.

Și iarăși aseamănă împărăția cerurilor cu «copiii, care șed în piețe și spun : v-am cîntat din fluier și n-ați jucat ; v-am cîntat de jale și n-ați plîns» ⁴³. Și cîte alte cuvinte le-a adăugat asemenea acestora. 4. Și nu numai Evanghelia gîndește așa, ci și profeții sînt de aceeași părere. David spune : «Copii, lăudați pe Domnul, lăudați numele Domnului» ⁴⁴ ; iar prin Isaia, Domnul spune : «Iată eu și copiii, pe care mi i-a dat Dumnezeu» ⁴⁵.

14. 1. Te miri cînd auzi că înaintea Domnului sînt chemați «copii», cei pe care neamurile îi numesc bărbați ? Dar mie mi se pare că nu înțelegi limba atică, în care poți vedea că tinerele frumoase, minunate la chip și de neam nobil sînt numite : mici fete de condiție liberă, iar roabele, tinere și ele, sînt numite fetițe ; sînt cinstite cu acest diminutiv din pricina înfloririi vîrstei lor copilărești. 2. Cînd Domnul zice : «Mielușei Mei să stea de-a dreapta» ⁴⁶, arată acoperit pe cei nevinovați, că ei, după felul lor, sînt copii, ca mieii, nu în vîrstă ca oile. Domnul a învrednicit de acest privilegiu pe mieii, pentru că la oameni preferă gingășia, curăția gîndirii, nerăutatea. Și iarăși, cînd zice să fiți : «ca vițeli de lapte» ⁴⁷ sau : «ca porumbelul care e fără răutate și blînd» ⁴⁸, vorbește iarăși simbolic de noi. 3. Cînd poruncește prin Moise să se aducă jertfă pentru păcate doi pui de porumbel sau o pereche de turturele ⁴⁹ arată că lui Dumnezeu îi este bineplăcută lipsa de păcat a celor simpli, lipsa de răutate și lipsa de ură a puilor, lăsînd să se înțeleagă că cel asemenea poate curăți pe cel asemenea ; iar sfiala turturelelor, simbolizează sfiala față de păcat. 4. Că pe noi ne numește Cuvîntul pui, ne este martoră Scriptura : «Cum adună cloșca puii sub aripele ei» ⁵⁰ ; deci noi sîntem puii Domnului. Cuvîntul, în chip foarte minunat și mistic, dă copilăria ca exemplu de nevinovăție sufletească. 5. Cuvîntul ne numește cînd «copii», cînd «pui», cînd «prunci» ; alteori și adesea «fii», «popor tîndr», «popor nou». «Robii Mei, spune El, vor fi numiți cu nume noi» ⁵¹. «Nume nou» înseamnă ceea ce este nou, ceea ce este veșnic, neprihănit, simplu, tîndr, adevărat, nume «care va fi binecuvîntat pe pămînt» ⁵².

15. 1. Iarăși, în chip simbolic, ne numește «mînji», neînjugați la rău, nestăpîniți de viclenie, simpli și săritori numai către Tatăl ; nu «cai

43. Mt., 11, 16—17 ; Lc., 7, 32.

44. Ps., 112, 1.

45. Is., 8, 18.

46. Mt., 25, 33.

47. Amos., 6, 4.

48. Mt., 10, 16.

49. Lev., 5, 11 ; 12, 8 ; 14, 22 ; 15, 29 ; Lc., 2, 24.

50. Mt., 23, 37.

51. Is., 62, 2 ; 65, 15.

52. Is., 65, 16.

care nechează după femeile semenilor, subjugăți și înnebuniți după femeii»⁵³, ci liberi, nou-născuți, mândri de credință, alergători iuți spre credința cea adevărată, grabnici spre mîntuire, călcînd în picioare și strivind cele lumești. 2. «Bucură-te foarte, fiica Sionului! Predică, fiica Ierusalimului! Iată împăratul tău vine la tine drept și mîntuitor; În-suși blînd și călare pe cea de sub jug și mînz tînr»⁵⁴. Nu s-a mulțumit să spună numai «mînz», ci a adăugat și «tînr», pentru a arăta tinerețea omenirii în Hristos și veșnicia fără bătrînețe însoțită de nevinovăție. 3. Dumnezeu-iescul nostru îmbîlînzitor de mînji astfel ne crește pe noi mînjii cei tineri. Chiar dacă în Scriptură se spune că animalul cel tînr este un asin⁵⁵, totuși și acesta este mînzul unei asine. Scriptura spune: «Și mînzul l-a legat de vița de vie»⁵⁶; a legat acest popor gingaș și tînr de Cuvînt, Care simbolic înseamnă vița de vie⁵⁷; via dă vin, după cum Cuvîntul dă sînge; și unul și altul sînt pentru oameni băutură spre mîntuire; vinul pentru trup, sîngele pentru duh. 4. Că ne numește și «miei» ne-o spune, prin Isaia, Duhul, martor plin de garanție: «Ca păstor, va păstori turma Lui și cu brațul Lui va aduna miei»⁵⁸. Numește simbolic «miei» pe aceia care, în ce privește nevinovăția, sînt încă mai gingași decît oile.

16. 1. Fără îndoială, și noi, cinstind cu o numire ce vine de la copii (παῖδες ἡ προσήγορά), am numit cultură (παιδεία) și pedagogie (παιδαγωγία) cele mai frumoase și cele mai desăvîrșite bunuri din viață. Mărturisim că pedagogia este o bună conducere a omului spre virtute încă din timpul copilăriei sale. Dar Domnul ne-a descoperit mai lămurit ce înseamnă numirea de «copil»: «Făcîndu-se întrebare între apostoli care dintre ei este mai mare, Iisus a pus în mijlocul lor un copil și a zis: Cel care se va smeri pe sine însuși ca acest copil, acela este mai mare în împărăția cerurilor»⁵⁹. 2. Să nu se interpreteze greșit numirea de «copil», spunîndu-se că este vîrsta în care se vede o lipsă de inteligență, așa cum au socotit unii; nici nu trebuie înțeles în chip greșit cuvintele: «Dacă nu veți fi ca acești copii, nu veți intra întru împărăția lui Dumnezeu»⁶⁰. Că noi nu ne tăvălim pe jos ca și copiii, nici nu ne mai tîrim pe pămînt ca șerpilor, nici nu ne rostogolim cu tot trupul nostru în poștele cele nebunești, ci, cu mintea noastră, căutăm la înălțime, lepădîndu-ne

53. Ier., 5, 8.

54. Zah., 9, 9; Mt., 21, 4; In., 12, 15.

55. Mt., 21, 2. 5. 7; Lc., 13, 15; In., 12, 15; Zah., 9, 9.

56. Fac., 49, 11.

57. In., 15, 1.

58. Is., 40, 11.

59. Mt., 18, 1—4; Lc., 9, 46—48; Mc., 9, 33—37.

60. Mt., 18, 3.

de lume și păcate. Atingem puțin pământul cu piciorul, atât doar ca să părem că sîntem în această lume ; că noi urmărim sfînta înțelepciune, care pare nebunie celor iscusiți în viclenii ⁶¹.

17. 1. Negreșit, sînt copii cei care cunosc numai pe Dumnezeu de Tată ; ei sînt nevinovați, sînt prunci, sînt neprihăniți, îndrăgostiți numai de coarnele inorogului ⁶².

Aceste cuvinte au fost propovăduite celor care au propășit în cunoașterea Cuvîntului ; li s-a poruncit să disprețuiască lucrurile de aici de pe pămînt și au fost sfătuiți, ca, imitînd pe copii, să se uite numai la Tatăl. 2. Pentru aceea le și spune în cele ce urmează : «Nu vă îngrijiiți de ziua de mîine ; ajunge zilei răutatea ei» ⁶³. Deci le poruncește să se lepede de grijile vieții și să se lipească numai de Tatăl. 3. Cel care împlinește porunca aceasta este cu adevărat prunc și copil și pentru Dumnezeu și pentru lume ; pentru lume, ca rătăcit ; pentru Dumnezeu, ca iubit. Dacă, după cum spune Scriptura : «este un singur învățător, în ceruri» ⁶⁴, atunci negreșit toți cei de pe pămînt vor fi numiți ucenici. Așa este și adevărat, pentru că desăvîrșirea aparține Domnului, Care totdeauna ne învață, iar ceea ce este copilăresc și pruncesc ne aparține nouă, care totdeauna învățăm.

18. 1. Cu numirea de «bărbat» profeția a cinstit desăvîrșirea. Despre diavol, profeția spune prin David : «Pe bărbatul singiurilor urăște Domnul» ⁶⁵ ; îl numește «bărbat» pentru că este desăvîrșit în răutate. Și Domnul este numit «bărbat», pentru că este desăvîrșit în dreptate. 2. De pildă, apostolul, scriind corintenilor, spune : «V-am logodit cu un singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară curată» ⁶⁶, adică prunci și sfinți ; dar numai cu Domnul. 3. În Epistola către Efeseni, apostolul lămurește foarte bine lucrul acesta, grăind așa : «Pîndă ce vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii lui Dumnezeu, la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim prunci, aruncați de valuri și purtați de orice vînt al învățăturii, în amăgirea oamenilor, întru vicleșug spre uneltirea rătăcirii, ci ținînd adevărul în dragoste, să creștem în toate întru El» ⁶⁷. 4. Apostolul a spus aceste cuvinte «pentru zidirea trupului lui Hristos» ⁶⁸, «Care este cap» ⁶⁹ și «bărbat», singurul desăvîrșit întru dreptate. Iar noi, prun-

61. 1 Cor., 1, 18—22.

62. Deut., 33, 17 ; Ps., 91, 11 ; Iov, 39, 10. Inorogul, animal fabulos, cu corp de cal și cu un corn în frunte, este folosit de literatura creștină ca simbol al lui Hristos.

63. Mt., 6, 34.

64. Mt., 23, 8.

65. Ps., 5, 6.

66. 2 Cor., 11, 2.

67. Ef., 4, 13—15.

68. Ef., 4, 12.

69. Ef., 4, 15.

cii, făcându-ne de vînturile erezilor, care ne abat din drumul cel drept spre îngîmfare și neîncercîndu-ne în cei care ne dau alți părinți, ne desăvîrșim atunci cînd sîntem Biserica, pentru că am primit cap pe Hristos.

19. 1. Aici este cu cale să ne oprim asupra numirii de «prunc» (νήπιος); numirea de «prunc» nu se dă celor lipsiți de judecată; unul ca acesta este numit copilăros; pruncul, însă, este «cel de curînd născut» (νεήπιος), pentru că cel cu inima curată este dulce (ἡπιος), că, prin felul său de a se purta, este dulce și blînd. 2. Acest lucru îl lămurește foarte bine fericitul Pavel, cînd spune: «Deși puteam să fim cu greutate ca apostoli ai lui Hristos, am fost blînzi în mijlocul vostru, ca o doică, care-și îngrijește copiii ei» ⁷⁰. 3. Pruncul este, dar, blînd, iar prin aceasta mai nevinovat; este simplu, gingaș, fără viclenie, fără fățarnicie, cinstit cu gîndul și drept; că aceste însușiri scot la iveală simplitatea și adevărul. «Spre cine voi căuta, spune Scriptura, decît numai la cel blînd și pașnic» ⁷¹. Așa este Cuvîntul cel feciorelnic! Gingaș și fără vicleșug. De aceea se și obișnuiește ca fecioara să se numească copilă nevinovată, iar despre copil să se spună că are gînd curat. 4. Nevinovați sîntem și noi, cei care sîntem gingași pentru a fi convinși, care sîntem ușor de format pentru bunătate, care sîntem fără minie și neamestecați în răutăți și în perversități. Că generația cea veche era perversă și învîrtoșată la inimă; noi, însă, poporul cel nou, cor de copii, sîntem gingași ca și pruncii. 5. În Epistola către Romani, apostolul mărturisește că se bucură de «inimile celor fără de răutate!» ⁷² și definește, ca să spun așa, pe copii, zicînd: «Voiesc să fiți înțelepți spre bine și nevinovați la rău» ⁷³.

20. 1. Nu trebuie să socotim că numirea de copil (νήπιος) cuprinde în sine o negație, pentru că grămăticii hotărăsc că particula νη are un sens negativ. Dacă cei care defaimă copilăria spun despre noi că sîntem fără minte, uitați-vă că aceștia hulesc pe Domnul; că ei socotesc fără de minte pe cei care și-au găsit scăparea în Dumnezeu. 2. Dar dacă aceștia dau cuvîntului copil înțelesul de nevinovat — și așa trebuie înțeles acest cuvînt — atunci ne bucurăm de această numire, care ni se dă nouă. Că sînt noi cugetele cele noi, cele care s-au luminat de curînd în mijlocul vechii nebunii religioase, cele care s-au ivit în lume, potrivit învățăturii Noului Testament! Da, Dumnezeu a fost cunoscut de curînd, odată cu venirea lui Hristos, că «pe Dumnezeu nimeni nu-L cunoaște decît Fiul și cel căruia îi va descoperi Fiul» ⁷⁴. 3. Așadar cei care alcătuiesc poporul cel nou sînt noi în opoziție cu poporul cel vechi,

70. 1 Tes., 2, 6—7.

71. Is., 66, 22.

72. Rom., 16, 18.

73. Rom., 16, 19.

74. Mt., 11, 27; Lc., 10, 22.

pentru că cei noi au cunoscut bunălățile cele noi. Și această tinerețe fără bătrînețe sînt sinii vîrstei noastre, din care sugînd căpătăm noi puteri de înțelegere ; de aceea sîntem totdeauna noi, totdeauna dulci, totdeauna tineri. Că trebuie să fie noi cei care se împărtășesc cu Cuvîntul cel nou. 4. Și pentru că veșnicia este identică cu nestrîciunea, atunci numirea pe care o avem noi de vîrstă a copilăriei este o primăvară a întregii noastre vieți, pentru că adevărul pe care-l posedăm noi este fără de bătrînețe, iar purtarea noastră este cuprinsă în acest adevăr.

21. 1. Înțelepciunea este totdeauna tînără, totdeauna aceeași și la fel ; niciodată nu se schimbă. «*Copiii lor, spune Scriptura, se vor urca pe umeri și pe genunchi, vor fi mîngîiați. În ce chip va mîngîia mama pe cineva, așa vă voi mîngîia și Eu*» ⁷⁵. Mama atrage pe copii la sine ; și noi căutăm pe mama noastră, Biserica. 2. Tot ceea ce este slab și gingaș, tot ceea ce are nevoie de ajutor din pricina slăbiciunii, este plăcut, dulce și încîntător ; unuia ca acesta Dumnezeu nu-i refuză ajutorul său. După cum tații și mamele privesc cu plăcere la odraslele lor — iepele la mînjii lor, vacile la vițeii lor, leoaica la puiul ei, căprioara la căpriorul ei și omul la copilul lui — tot așa și Tatăl universului primește cu dragoste pe cei ce aleargă la El ; iar cînd îi naște din nou prin Duhul și-i înfiază, cunoaște că sînt dulci ; îi iubește numai pe aceștia, îi ajută, luptă pentru ei, și din pricina aceasta îi numește copii. 3. Eu îl socotesc și pe Isaac copil. Numele «Isaac» se traduce : *rîs*. Curiosul rege l-a văzut pe Isaac jucîndu-se cu soția lui, după cum spune Scriptura ⁷⁶, Rebeca ⁷⁷. Mi se pare că regele acesta, al cărui nume este Abimeleh, simbolizează o înțelepciune mai presus de lume, care privește de sus taina jocului de copii. Numele «Rebeca» se traduce : *răbdare*. 4. O, joc de copii plin de înțelepciune ! Rîsul este ajutat de *răbdare*, iar regele este *privitor*. Se bucură duhul copiilor lui Hristos care-și duc viața lor cu răbdare. Și acesta este un joc dumnezeiesc de copii.

22. 1. Heraclit spune că un joc ca acesta de copii îl juca Zeus ⁷⁸. Da, ce altă lucrare este mai potrivită pentru un om înțelept și desăvîrșit decît a se juca și a se bucura cu răbdare și cu buna chivernisire a celor bune, sărbătorind împreună cu Dumnezeu ?

2. Se pot interpreta și altfel cuvintele profetice : că noi, ca și Isaac, rîdem și ne bucurăm de mîntuirea noastră. Rîdea și Isaac, pentru că fusese scăpat de moarte ; juca și se veselea cu mireasa lui, care este ajutătoarea mîntuirii noastre, Biserica. Numele ei trainic este *răbdarea*, fie pentru că numai ea se bucură pururea pînă la sfîrșitul veacuri-

75. *Is.*, 66, 12—13.

76. *Fac.*, 2, 18.

77. *Fac.*, 26, 8.

78. *Heraclit*, *Fragm.* 52, Diels.

lor, fie pentru că este alcătuită din răbdarea credincioșilor ⁷⁹, a noastră, care sîntem mădulare ale lui Hristos ⁸⁰. Mărturia celor care rabdă pînă la sfîrșit ⁸¹ și mulțumirea care se aduce pentru ei sînt jocul tainic și mîntuirea ajutătoare, însoțită de bucurie sfîntă.

3. Regele este Hristos ; El privește de sus rîsul nostru, *«uitîndu-se pe fereastră»* ⁸², după cum spune Scriptura ; privește mulțumirea, binecuvîntarea, bucuria și veselia, însă și răbdarea, care le însoțește ; privește unirea noastră, care este Biserica ; contemplă Biserica Lui ; Își arată numai fața, care lipsea Bisericii ; și Biserica ajunge desăvîrșită prin împărătescul cap ⁸³.

23. 1. Dar care este oare *«fereastră»*, prin care s-a arătat Domnul ? Este trupul Lui ; prin trup s-a arătat. Însuși Isaac — că se poate interpreta și altfel acest text al Scripturii — este simbol al Domnului. Este copil ca fiu, că este fiul lui Avraam, după cum Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Este jertfă, ca Domnul. Isaac n-a fost jertfit, cum a fost jertfit Domnul ; a dus numai lemnele de jertfă ⁸⁴, așa cum Domnul a dus crucea. 2. Isaac a rîs în chip tainic ; prin rîsul său, a profețit că Domnul are să ne umple de bucurie pe noi, cei care am fost izbăviți de stricăciune prin sîngele Domnului. Isaac n-a suferit ; dar e de la sine înțeles că nu numai că a dat Cuvîntului înfîietatea de a suferi, dar, prin aceea că n-a fost jertfit, a arătat simbolic dumnezeirea Domnului. Iisus după îngropare e înviat... nepătîmind ⁸⁵, așa cum Isaac a rămas nejertfit.

24. 1. Voi aduce și o altă mărturie, foarte mare, în sprijinul spuselor mele. Duhul cel Sfînt, profețind prin Isaia, îl numește copil pe Însuși Domnul, zicînd : *«Iată Copil s-a născut nouă, Fiul și s-a dat nouă, a Cărui stăpînire pe umărul Lui ; și s-a chemat numele Lui Înger de mare sfat»* ⁸⁶.

2. Cine este, dar, Copilul, după chipul căruia sîntem noi copii ? Prin același profet ne vorbește de măreția Lui : *«Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Părinte veșnic, Domn al păcii pentru a înmulți cunoștința ; și păcii Lui nu este hotar»* ⁸⁷. 3. O, Dumnezeule mare ! O, Copil desăvîrșit ! Fiul în Tatăl și Tatăl în Fiul ⁸⁸. Și cum să nu fie desăvîrșită cunoș-

79. Apoc., 14, 12.

80. 1 Cor., 6, 15 ; Ef., 5, 30.

81. Mt., 10, 22 ; 24, 13 ; Mc., 13, 13.

82. Fac., 26, 8.

83. Ef., 1, 22 ; 5, 23 ; Col., 1, 18.

84. Fac., 22, 6.

85. Textul grec este corupt. Stăhlin (I, p. 224) propune următoarea completare : *«ca și cînd n-ar fi pătîmit»* sau : *«îără să suferă stricăciune»* ; Marguerite Harl (I, p. 153) propune : *«îără să fi suferit în Dumnezeirea Sa»*.

86. Is., 9, 6.

87. Is., 9, 6—7.

88. In., 10, 38.

tința Acelui Copil, care se întinde asupra noastră, asupra tuturor copiilor, îndrumînd pe toți copiii Lui ? El și-a întins mîinile Sale peste noi ⁸⁹ ; în El credem cu tărie. 4. De Acest Copil dă mărturie și Ioan, cel mai mare profet dintre cei născuți din femei ⁹⁰ : «Iată Mielul lui Dumnezeu» ⁹¹. Pentru că Scriptura numește miei pe copii, a numit «Miel al lui Dumnezeu» pe Dumnezeu-Cuvîntul, pe Fiul lui Dumnezeu, pe Copilul Tatălui, Care pentru noi s-a făcut om, vrînd să se asemene întru totul cu noi ⁹².

CAPITOLUL VI

CONTRA CELOR CARE SUSȚIN

CĂ NUMIRILE DE «COPIL» ȘI DE «PRUNC»

ARATĂ ACOPERIT ÎNVĂȚAREA CUNOȘTINȚELOR ELEMENTARE

25. 1. Putem acum să ne pregătim de luptă cu cei cărora le place să se certe ⁹³. Noi nu ne numim copii și prunci, din pricină că învățătura noastră ar fi copilărească și ușor de disprețuit, așa cum ne calomniază cei care se mîndresc cu cunoștința lor ⁹⁴. Că noi după ce ne-am născut a doua oară ⁹⁵, am primit îndată învățătura cea desăvîrșită, pentru care ne sîrguim. Am fost luminați ; iar aceasta înseamnă că noi cunoaștem pe Dumnezeu. Deci nu-i nedesăvîrșit cel ce cunoaște pe Cel desăvîrșit. Să nu mă țineți de rău, cînd mărturisesc că eu cunosc pe Dumnezeu ! Cuvîntul a hotărît să spunem așa ; iar El este liber ⁹⁶. 2. Cînd Domnul s-a botezat, un glas s-a auzit din cer, ca să dea Celui iubit mărturie : «Tu ești Fiul Meu cel iubit ⁹⁷ ; Eu astăzi Te-am născut» ⁹⁸.

Să întrebăm dar, pe cei care se cred înțelepți : Hristos, Care s-a născut din nou astăzi ⁹⁹, este desăvîrșit, sau, ceea ce este cu totul absurd, Îi lipsește ceva ? Dacă Îi lipsește ceva, atunci acel ceva trebuie să-l învețe. Dar este cu neputință, ca El să mai aibă ceva de învățat, odată ce este Dumnezeu. Nu este cineva mai mare decît Cuvîntul, nici nu există învățător pentru singurul Învățător. 3. Vrăjmașii noștri, însă, nu vor mărturisi oare, fără voia lor, că Cuvîntul, născut desăvîrșit din

89. Is., 65, 2 ; Rom., 10, 21.

90. Lc., 7, 28.

91. In., 1, 29. 36.

92. Evr., 2, 17 ; 4, 15.

93. Adică : gnosticii.

94. 1 Cor., 8, 1 — Cum o făceau gnosticii.

95. Adică : după botez.

96. In., 8, 35—36.

97. Mt., 3, 17 ; Mc., 1, 11 ; Lc., 3, 22 ; Evr., 1, 5 ; 5, 5 ; Fapte, 13, 33.

98. Ps., 2, 5.

99. A doua naștere a Fiului, nașterea din Fecloară.

Tatăl cel desăvârșit, s-a născut din nou în chip desăvârșit, când s-a întrupat ? Dar dacă era desăvârșit, pentru ce s-a botezat cel desăvârșit ? Trebuia, spun vrăjmașii noștri, să împlinească făgăduința omenească. Foarte bine, o afirm și eu ! A ajuns, deci, desăvârșit atunci când a fost botezat de Ioan ? Negreșit ! Și n-a învățat în plus ceva de la Ioan ? Nu ! Se desăvârșește, dar, prin botez numai, și se sfințește prin pogorîrea Duhului ? Da, așa e !

26. 1. Același lucru se întâmplă și cu noi, cărora Domnul ne-a fost pildă. Când ne botezăm, ne luminăm ; după ce sîntem luminați, sîntem înfiați ; când sîntem înfiați, ajungem desăvârșiți ; fiind desăvârșiți, sîntem nemuritori. Scriptura spune : *«Eu am zis : sînteți Dumnezeii și toți fiii ai Celui prea înalt !»*¹⁰⁰. 2. Lucrarea aceasta se numește în multe chipuri ; se numește harismă¹⁰¹, luminare¹⁰², desăvîrșire¹⁰³, baie¹⁰⁴ ; se numește baie, pentru că sîntem curățiți de păcate ; se numește harismă, pentru că ni se șterg pedepsele pentru păcate ; se numește luminare, pentru că privim aceasfîntă lumină mîntuitoare, în care vedem cu pătrundere Dumnezeirea ; se numește desăvîrșire, pentru că nu-i lipsește nimic. 3. Ce-i mai lipsește celui care a cunoscut pe Dumnezeu ? Că ar fi cu ade-vărat absurd să se numească harismă a lui Dumnezeu ceea ce-i nede-săvîrșit. Dumnezeu, fiind desăvîrșit, dăruiește negreșit daruri desăvîrșite. După cum toate se fac la porunca Lui¹⁰⁵, tot așa îndată ce voiește să facă un har, harul se și împlinește. Viitorul este anticipat prin puterea voin-ței Sale. Mai mult, scăparea de păcate este început al mîntuirii.

27. 1. Numai ce am atins hotarele vieții și sîntem și desăvîrșiți ; de pe acum sîntem despărțiți de moarte. Mîntuirea constă, deci, în a urma lui Hristos. *«Tot ceea ce a fost în El, este viață»*¹⁰⁶. *«Amin, amin, zic vouă, spune Domnul, cel care ascultă cuvîntul Meu și crede în Cel Ce M-a trimis pe Mine are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci a tre-cut de la moarte la viață»*¹⁰⁷. 2. Astfel credința și nașterea din nou în-seamnă desăvîrșire în viață, că Dumnezeu niciodată nu este neputincios. După cum voința Lui este lucrare, iar această lucrare se numește lume, tot așa și voia Lui este mîntuire oamenilor ; iar mîntuirea oamenilor se cheamă Biserică. Dumnezeu știe pe cei pe care i-a chemat ; și pe cei care i-a chemat, i-a și mîntuit. Da, în timp ce i-a chemat, i-a mîntuit. *«Voi*

100. Ps., 81, 6.

101. Rom., 6, 23.

102. 2 Cor., 4, 4.

103. Iac., 1, 17.

104. Tit., 3, 5.

105. Ps., 32, 9 ; 148, 5.

106. In., 1, 3—4.

107. In., 5, 24.

Înșlăv sînteți învățați de Dumnezeu», spune apostolul ¹⁰⁸. 3. Deci nu ne este îngăduit să socotim nedesăvîrșită învățătura lui Dumnezeu. Învățătura Lui este mîntuire veșnică, dată de veșnicul Mîntuitor, Căruia mulțumire în vecii vecilor. Amin. Cel care s-a născut din nou — așa precum îl arată și numele — este îndată luminat; acela a scăpat îndată de întuneric și prin aceasta a primit lumina.

28. 1. După cum celor care sînt sculați din somn îndată li se limpezește mintea, sau, mai bine spus, după cum cei care încearcă să îndepărteze din ochii lor scurgerea, nu aduc din afară lumina pe care n-o aveau, ci capătă vedere numai dacă îndepărtează din ochi ceea ce le împiedica vederea, numai dacă lasă liberă pupila, tot așa și noi, cei care ne-am botezat cu Duhul cel Sfînt, îndepărtînd de pe noi, ca o albeață, păcatele noastre, care ne țineau în întuneric, dobîndim liberă, neîmpiedicată și luminoasă privirea duhului; și numai prin această privire contemplăm Dumnezeirea, pentru că Duhul cel Sfînt, venind din cer, se revarsă în noi. 2. Prin această lucrare rezultă un amestec al luminii noastre cu lumina veșnică; iar acest amestec e în stare să vadă lumina cea veșnică, pentru că cel asemenea e prieten cu cel asemenea, iar cel sfînt este prieten cu cel care vine din cel sfînt; și aceasta este ceea ce în chip propriu se numește lumină. *«Oarecînd erați întuneric, dar acum sînteți lumină în Domnul»* ¹⁰⁹. Socot că pornindu-se de la acest fapt, cei vechi au numit omul lumină.

3. Dar omul n-a primit darul cel desăvîrșit, spun vrăjmașii noștri. Asta o spun și eu; este, însă, în lumină, și întunericul nu-l cuprinde ¹¹⁰, iar între lumină și întuneric nu este nici o legătură; sfîrșitul este rezervat la învierea credincioșilor, cînd nu se va participa la altceva decît la dobîndirea făgăduinței date. 4. Noi nu spunem că aceste două acțiuni se petrec în același timp, adică a sosi la sfîrșit și a avea mai dinainte cunoștință de sfîrșit. Că nu-i tot una veșnicia și timpul, nici pornirea și sfîrșitul. Nu-i tot una! Amîndouă aceste acțiuni se ocupă cu un singur lucru și acest singur lucru este preocuparea amîndurora. 5. Ca să spunem așa, credința este pornirea, care se naște în timp, iar sfîrșitul este dobîndirea sigură pentru veșnicie a făgăduinței. Însuși Domnul ne-a dezvăluit foarte lămurit universalitatea mîntuirii, cînd a spus: *«Aceasta este voia Tatălui Meu, ca oricine vede pe Fiul și crede în El să aibă viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi»* ¹¹¹.

108. 1 Tes., 4, 9.

109. Ef., 5, 8.

110. In., 1, 5.

111. In., 6, 40.

29. 1. Noi credem că ajungem desăvârșiți, pe cât este cu putință, în această lume, pe care Scriptura o numește acoperit «ziua cea de apoi» și e păstrată pînă atunci cînd va înceta de a mai fi. Credința este desăvîrșirea învățaturii. De aceea Domnul a spus : «Cel care crede în Fiul are viață veșnică» ¹¹². **2.** Așadar dacă noi, cei care am crezut, avem viața, ce ne lipsește mai mult, ca să avem viața veșnică ? Nimic nu-i lipsește credinței ; ea este desăvîrșită prin ea însăși, este deplină. Dacă credinței îi lipsește ceva, atunci nu-i desăvîrșită ; și nu este nici credință, pentru că schioapătă în ceva ; după plecarea din această lume credincioșii nu mai au altceva de așteptat, pentru că toți credincioșii au primit aici pe pămînt fără deosebire arvuna ¹¹³. **3.** Dacă noi primim mai dinainte prin credință bunătățile cele viitoare, atunci după înviere le vom primi în realitate, ca să se îplinească cele spuse de Domnul : «Fie ție după credința ta» ¹¹⁴. Unde este credința, acolo este și făgăduința ; iar împlinirea făgăduinței este odihnă. Deci cunoștința este în luminare ¹¹⁵, iar sfîrșitul cunoștinței este odihna, pe care o socotim cel din urmă punct al dorinței noastre. **4.** După cum prin experiență dispăre lipsa de experiență, iar prin mijloacele de trai scăpăm de lipsă, tot așa neapărat prin luminare dispăre întunericul. Neștiința dă naștere întunericului, iar din pricina întunericului cădem în păcate, pentru că ni-i slăbită vederea față de adevăr. Cunoștința este deci luminare ; ea alungă neștiința și ne dă puterea de a vedea bine. **5.** Dar și îndepărtarea de cele rele este o descoperire a celor bune. Pe acelea pe care neștiința le-a legat spre răul nostru, pe acelea cunoștința le dezleagă spre binele nostru. Legăturile acestea sînt dezlegate repede prin credința omului și prin harul lui Dumnezeu ; iar păcatele sînt iertate cu o doctorie care poate vindeca : botezul, pe care ni l-a dat Cuvîntul ¹¹⁶.

30. 1. Prin botez ni se spală toate păcatele noastre și nu mai sîntem păcătoși. Acesta este singurul har al luminării : nu mai sîntem aceiași ca înainte de botez. Cunoștința răsare în noi odată cu luminarea și ne luminează mintea ; iar noi, cei neînvățați, auzim că sîntem ucenici ; învățătura aceea ne-a venit mai înainte ; n-ai putea spune în care timp. **2.** Cateheza duce la credință, iar credința, în timpul botezului primește învățătura Sfîntului Duh. Pentru că credința este singurul și universalul mijloc de mîntuire al omenirii și pentru că dreptul și iubitorul de oameni Dumnezeu se împarte în chip egal tuturor oamenilor, apostolul explică lucrul acesta foarte limpede, grăind așa : **3.** «Înainte de venirea credinței

112. *In.*, 3, 36.

113. *2 Cor.*, 1, 22 ; 5, 5 ; *Ef.*, 1, 14.

114. *Mt.*, 9, 29.

115. Adică : în botez.

116. *Gal.*, 3, 27 ; *Rom.*, 6, 3.

eram păzîți sub lege fiind închiși pentru credința, care avea să se descopere. Așa că legea ne-a fost nouă călduză spre Hristos, ca să ne îndreptăm din credință; dar cînd a venit credința, nu mai sîntem sub călduză» ¹¹⁷.

31. 1. Nu auziți, că nu mai sîntem sub legea aceea care era însoțită de frică, ci sîntem sub Cuvînt, Pedagogul liberei voințe? Apostolul a adăugat apoi aceste cuvinte, care nu caută la fața omului: «Că toți sînteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus; căci cîți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu este nici iudeu, nici elin; nu este nici rob, nici liber; nu este nici bărbat, nici femeie; că voi toți unul sînteți în Hristos Iisus» ¹¹⁸. **2.** În însuși Cuvîntul nu sînt unii gnostici, iar alții psihici, ci toți cîți au lepădat poftetele trupesti ¹¹⁹ sînt egali și duhovnicești în Domnul. Iar în altă parte apostolul scrie iarăși: «Că noi toți într-un Duh ne-am botezat, ca să alcătuim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți o singură bătură am băut» ¹²⁰.

32. 1. Nu este nelalocul lui să ne folosim chiar de cuvintele aceluia ¹²¹ care spun că amintirea binelui este o filtrare a duhului. Prin filtrare, aceia înțeleg separarea răului din amintirea binelui. Deci din amintirea binelui urmează cu necesitate pocăința de faptele cele rele; și aceia mărturisesc că însuși Duhul îi face să alerge la pocăință. În același chip, dar, și noi, cînd ne pocăim de păcatele noastre, cînd ne lepădăm de pagubele aduse de ele, sîntem filtrați prin botez; și noi, ajunși copii, alergăm la lumina cea veșnică, alergăm la Tatăl. **2.** «Bucurîndu-se cu Duhul, Iisus a zis: Mulțumescu-Ți, Părinte, Dumnezeul cerului și al pămîntului, că ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor» ¹²². Pedagogul și Învățătorul ne numește prunci pe noi, care sîntem mai capabili de mîntuire decît înțelepții din lume, care socotindu-se pe el înșiși înțelepți au ajuns nebuni ¹²³. **3.** Bucurîndu-se și veselindu-se foarte, Iisus strigă, ca și cum ar gîngăvi asemenea pruncilor: «Da, Părinte, că așa a fost bunăvoința Ta!» ¹²⁴. Pentru aceasta, cele ascunse înțelepților și pricepuților veacului acestuia au fost descoperite pruncilor. **4.** E de la sine înțeles, deci, că sîntem prunci, noi copiii lui Dumnezeu, care am lepădat pe omul cel vechi ¹²⁵, am dezbrăcat haina păcatului ¹²⁶

^{117.} Gal., 3, 23—25.

^{118.} Gal., 3, 26—28.

^{119.} 1 Pt., 2, 1. 11.

^{120.} 1 Cor., 12, 13.

^{121.} Adică: ale gnosticilor.

^{122.} Lc., 10, 21; Mt., 11, 25.

^{123.} Rom., 1, 22; 1 Tim., 6, 4.

^{124.} Lc., 10, 21; Mt., 11, 25.

^{125.} Ef., 4, 22.

^{126.} Iuda, 1, 23.

și am îmbrăcat nestricăciunea ¹²⁷ lui Hristos, ca să ajungem oameni noi ¹²⁸, popor sfânt ¹²⁹, și, fiind născuți din nou, să păstrăm neîntinat pe om; să fim prunci, ca un prunc al lui Dumnezeu, curățit de desfriu și răutate.

33. 1. Fericitul Pavel pune foarte lămurit capăt acestei discuții, scriind în Epistola către Corinteni așa: «*Fraților, nu fiți copii cu mintea, ci cu răutatea fiți prunci, dar cu mintea fiți desăvârșiți*» ¹³⁰. **2.** Și: «*Cînd eram prunc, gîndeam ca un prunc, grăiam ca un prunc*» ¹³¹; aici vorbește acoperit despre viețuirea sa după lege, cînd nu era curat la suflet, ci era nebun și prigonea Cuvîntul, gîndind cele copilărești și hulea Cuvîntul, grăind cele copilărești. Căci cuvîntul *prunc* are două sensuri. **3.** «*Dar cînd am ajuns bărbat*, spune iarăși Pavel, *am lepădat cele ale pruncului*» ¹³². Cînd apostolul mărturisește că a aruncat copilăria, că a lepădat-o, nu face aluzie la lungimea nedesăvîrșită a vîrstei, nici la o anumită măsură de timp, nici la alte învățături secrete care cuprind cunoștințe bărbătești mai desăvîrșite, ci face aluzie la pruncii cei din lege, care sînt zguduiți de frică, ca și copiii de sperietori; îi numește bărbați pe cei care ascultă de rațiune și au libertatea de voință. Noi, care am crezut, sîntem mîntuiți prin libera noastră voință; și simțim teamă fiind cu mintea limpede, nu cu mintea tulbure. **4.** Însuși apostolul dă mărturie de acest lucru, cînd spune că iudeii sînt moștenitori după testamentul cel dintîi, iar noi moștenitori după făgăduință: «*Spun, însă, că atîta vreme cît moștenitorul este prunc, nu se deosebește întru nimic de rob, deși este stăpîn peste toate, ci este sub epitropi și iconomi pînă la vremea rînduită de tatăl său. Toți așa și noi, cînd eram prunci, eram robiți sub stihiiile lumii; dar cînd a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca să răscumpere pe cei de sub lege, ca să primim prin El înfierea*» ¹³³.

34. 1. Iată că Pavel a mărturisit că sînt prunci cei de sub frică și păcate, iar pe cei de sub credință îi numește copii și le spune bărbați, în opoziție cu pruncii cei de sub lege. «*Nu mai ești rob*, spune Pavel, *ci fiu; iar dacă ești fiu, ești și moștenitor prin Dumnezeu*» ¹³⁴. Ce-i mai lipsește fiului, după ce a primit moștenirea? **2.** Minunat a explicat Pavel cuvintele: «*Cînd eram prunc*», adică cînd eram iudeu — că era de origine

127. 1 Cor., 15, 53.

128. 2 Cor., 5, 17.

129. 1 Pt., 2, 9.

130. 1 Cor., 14, 20.

131. 1 Cor., 13, 11.

132. 1 Cor., 13, 11.

133. Gal., 4, 1—5.

134. Gal., 4, 7.

evreiască — «*gîndeam ca un prunc*», adică pentru că urmam legii ; «*dar cînd am ajuns bărbat*», nu mai gîndesc cele ale pruncului, adică cele ale legii, ci gîndesc cele ale bărbatului, adică cele ale lui Hristos, singurul pe care Scriptura îl numește bărbat, după cum am spus mai înainte. «*Am lepădat cele ale pruncului*»¹³⁵. Dar copilăria în Hristos este desăvîrșire în comparație cu legea. 3. Ajunși aici, trebuie să apărăm copilăria noastră. Trebuie încă să explicăm cele spuse de apostol : «*Cu lapte v-am hrănit, ca pe niște prunci în Hristos, nu cu bucate, că încă nu puteați ; dar nici acum nu puteți*»¹³⁶. Mi se pare că aceste cuvinte ale lui Pavel nu trebuie înțelese ca fiind spuse în sens iudaic. În fața acestor cuvinte voi pune și Scriptura aceea care spune : «*Vă voi duce în pămîntul cel bun, unde curge lapte și miere*»¹³⁷.

35. 1. Apropierea acestor texte scripturistice naște o foarte mare nedumerire cu privire la înțelesul lor. Dacă pruncia, care este hrănită cu lapte, este începutul credinței în Hristos, iar pruncia este disprețuită, pentru că este copilăroasă și nedesăvîrșită, cum este cu puțință ca odihna omului desăvîrșit, a gnosticului, care a fost hrănit cu mîncare tare, să fie iarăși cinstită cu laptele, care se dă pruncului ? 2. Se poate ca particula «*ca*»¹³⁸ să arate o comparație, pentru a arăta ceva asemănător și textul trebuie citit așa : «*V-am hrănit cu lapte în Hristos*» ; iar după ce ne oprim puțin să adăugăm : «*ca pe niște prunci*», pentru a avea prin oprirea citirii, o idee ca aceasta : 3. «*V-am învățat în Hristos, folosind o hrană simplă, adevărată și naturală, o hrană duhovnicească*». Că așa este natura hrănitore a laptelui, care izvorăște din sinurile celor care hrănesc cu dragoste pruncii. Astfel, tot textul scripturistic, de care este vorba, trebuie înțeles așa : «*După cum mamele hrănesc cu lapte pe copiii nou născuți, tot așa și eu, cu Cuvîntul, cu laptele lui Hristos, am picurat în sufletele voastre hrana cea duhovnicească*».

36. 1. Astfel, deci, laptele cel desăvîrșit este o hrană desăvîrșită și duce la un sfîrșit, care nu are sfîrșit. De aceea Dumnezeu făgăduiește celor care vor locui în loc de odihnă aceeași hrană : lapte și miere. E de la sine înțeles, deci, că Domnul le făgăduiește dreptilor iarăși lapte, pentru a arăta lămurit că Dumnezeu-Cuvîntul este și una și alta : «*alfa și omega, începutul și sfîrșitul*»¹³⁹. Dumnezeu-Cuvîntul este simbolizat prin lapte. În același chip și Homer, fără voia lui, proorocește cînd spune că oamenii drepiți se hrănesc cu lapte¹⁴⁰. 2. Se pot înțelege și așa cuvintele

135. 1 Cor., 13, 11.

136. 1 Cor., 3, 1—2.

137. Is., 3, 8, 17.

138. 1 Cor., 3, 1—2.

139. Apoc., 1, 8 ; 21, 6 ; 22, 13.

140. Homer, Illada, XIII, 5—6.

Scripturii : «*Și eu, fraților, n-am putut să vă grădiesc ca unor oameni duhovnicești, ci ca unora trupești, ca unor prunci în Hristos*» ¹⁴¹, încît pot fi socotiți «*oameni trupești*» cei catehizați de curînd, cei care sînt încă prunci în Hristos. 3. Apostolul a numit, deci, «*duhovnicești*» pe cei care au crezut deja prin Sfîntul Duh ; iar «*trupești*» pe cei de curînd catehizați, care n-au fost încă curățiți ¹⁴² ; e de la sine înțeles că pe aceștia îi numește «*trupești*» ¹⁴³, pentru că ei gîndesc încă cele trupești, la fel cu păgînii. 4. «*Cînd sînt între voi pizmă și ceartă, nu sînteți oare trupești și nu după om umblați?*» ¹⁴⁴. De aceasta «*v-am hrănit cu lapte*» ¹⁴⁵, adică: «am vărsat în voi acea cunoștință, care, pornind de la cateheză, vă crește spre viață veșnică». Dar și cuvintele «*v-am hrănit*» arată simbolic o participare desăvîrșită. Da, se și spune că oamenii desăvîrșiți beau, pe cînd pruncii sug. 5. Domnul a spus : «*Sîngele Meu este adevărată băutură*» ¹⁴⁶. Apostolul, cînd a spus : «*v-am hrănit cu lapte*», n-a arătat oare acoperit bucuria cea desăvîrșită, cunoștința adevărului, care este Dumnezeu-Cuvîntul, care este laptele ? Iar cuvîntul următor : «*Nu cu bucate, că încă nu puteți*» ¹⁴⁷ pot să arate acoperit prin «*bucate*» descoperirea deplină, față către față, din veacul ce va să fie. 6. Același apostol o spune : «*Acum vedem ca în oglindă ; dar atunci față către față*» ¹⁴⁸. De aceea a și adăugat cuvintele : «*Dar nici acum încă nu puteți, că sînteți încă trupești*» ¹⁴⁹, pentru că gîndiți cele ale trupului ¹⁵⁰, poftiți, faceți desfrînări, vă geloziiți, vă mîniați, vă pizmuiți ¹⁵¹, că nu sîntem încă în trup ¹⁵², după cum gîndesc unii ; căci cu trupul, avînd fața asemenea îngerilor ¹⁵³, vom vedea față către față făgăduințele ¹⁵⁴.

37. 1. Dacă într-adevăr făgăduința aceea, «*pe care ochiul n-a văzut-o și nici la inima omului nu s-a suit*» ¹⁵⁵ se împlinește după plecarea din lumea aceasta, cum pot ereticii gnostici susține că știu, nu printr-o vedere în duh, ci prin învățătură, «*ceea ce urechea n-a auzit nicicînd*» ¹⁵⁶, cum pot susține că știu acele lucruri pe care nu le-a auzit decît numai

141. 1 Cor., 3, 1.

142. Adică : botezați.

143. 1 Cor., 3, 3.

144. 1 Cor., 3, 3.

145. 1 Cor., 3, 2.

146. In., 6, 55.

147. 1 Cor., 3, 2.

148. 1 Cor., 13, 12.

149. 1 Cor., 3, 2—3.

150. Rom., 8, 5.

151. Gal., 5, 19—21.

152. Rom., 8, 9.

153. Fapte, 6, 15 ; Lc., 20, 36.

154. 1 Cor., 13, 12.

155. 1 Cor., 2, 9.

156. Ibidem.

urechea aceluia, care a fost răpit în al treilea cer ? ¹⁵⁷. Dar și acelei urechi i s-a poruncit să tacă ! ¹⁵⁸. 2. Iar dacă cunoștința cu care se mîndresc ei este înțelepciune omenească — că așa trebuie să și gîndim — atunci ascultă legea Scripturii : «*Să nu se laude cel înțelept cu înțelepciunea lui ; să nu se laude cel puternic cu puterea lui* ¹⁵⁹ ; *cel care se laudă, în Domnul să se laude* » ¹⁶⁰. Iar noi, care sîntem învățați de Dumnezeu ¹⁶¹ ne lăudăm în numele lui Hristos ¹⁶². 3. Cum deci să nu ne gîndim, că apostolul acest lucru l-a avut în vedere cînd a vorbit de laptele pruncilor ? Dacă întîi-stătătorii bisericilor sînt păstori, după icoana bunului păstor ¹⁶³, iar dacă noi sîntem oile, atunci apostolul spune, păstrînd șirul limbajului simbolic, că Domnul este laptele turmei. Cuvintele : «*Cu lapte v-am hrănit, nu cu bucate ; că încă nu puteți* » ¹⁶⁴, trebuie puse de acord cu sensul întregului text ; prin «*bucate*» nu trebuie înțeles altceva decît «*lapte*» ; că și «*bucatele*» și «*laptele*» sînt identice prin natura lor ¹⁶⁵. La fel și Cuvîntul este același, fie că e curgător și dulce ca laptele, fie că e tare și strîns ca bucatele.

38. 1. Nu numai atît ; prin «*lapte*» se poate înțelege și predica, pentru că predica se revarsă pe o mare întindere, iar prin «*bucate*», se poate înțelege credința, pentru că e strînsă ca o temelie, datorită catehezei ; căci credința, odată ce pătrunde în suflet, se aseamănă cu bucatele, pentru că este mai tare decît predica. **2.** De o mîncare ca aceasta a vorbit de altfel și Domnul prin simboluri în Evanghelia după Ioan, cînd a zis : «*Mîncăți trupul Meu și beți sîngele Meu* » ¹⁶⁶. Prin mîncare și băutură a arătat simbolic realitatea evidentă a credinței și făgăduinței. **3.** Prin acestea două, prin credință și făgăduință, Biserica, alcătuită ca și omul din multe mădulare, se întărește și crește din acestea două : din trupul credinței și din sufletul nădejdi, ca și Domnul din trup și suflet. Că într-adevăr, nădejdea este sîngele credinței ; că din nădejde, ca dintr-un suflet, își trage credința tăria sa. Dacă nădejdea se duce, ca sîngele care curge, atunci se slăbește și ceea ce dă viața credinței.

39. 1. Dar dacă unii, cărora le plac discuțiile, ar voi să spună că *laptele* arată primele învățături, un fel de prime alimente, în timp ce *bucatele* arată cunoștințele cele duhovnicești, suindu-se pe ei înșiși la

157. 2 Cor., 12, 2.

158. 2 Cor., 12, 4.

159. Jer., 9, 22.

160. 1 Cor., 1, 31 ; 2 Cor., 10, 17.

161. 1 Tes., 4, 9.

162. Fil., 3, 3.

163. In., 10, 11, 14.

164. 1 Cor., 3, 2.

165. Au adică aceeași funcție : hrănesc.

166. In., 6, 53.

gnoză, aceia trebuie să știe, că dacă ei numesc mîncare tare atît bucatele cît și trupul și sîngele lui Iisus, atunci ei, prin lăudăroasa lor înțelepciune, se împotrivesc simplului adevăr. 2. În om, ceea ce se naște întîi este sîngele; unii au îndrăznit să spună că sîngele este ființa sufletului. Cînd mama a născut, acest sînge se schimbă, printr-o fermentare naturală, în lapte; iar printr-o simpatie plină de dragoste își pierde culoarea sa și ajunge alb, ca să nu sperie pe copil. Sîngele este mai lichid decît carnea; este un fel de carne lichidă; laptele este mai plăcut la gust decît sîngele și alcătuit din particule mai mici. 3. Fie că sîngele, care hrănește fătul, este trimis mai întîi prin cordonul ombilical, fie că sîngele menstrual, oprit prin scurgerea lui naturală, primește poruncă de la Dumnezeu-Creatorul, Cel Care hrănește totul, să se îndrepte, potrivit unei revărsări naturale, spre sinii, care încep să se umfle, și printr-o căldură naturală sîngele se schimbă și ajunge hrană plăcută copilului, dar, oricum ar fi, sîngele este cel care se preface în lapte. Dintre toate măduarele trupului, sinii sînt în cea mai mare legătură cu uterul. 4. Cînd are loc nașterea, se taie buricul, prin care se ducea sîngele la făt; atunci are loc o închidere a trecerii sîngelui și sîngele se îndreaptă spre sini; îngrămădindu-se mult sînge, sinii se măresc și sîngele se transformă în lapte, așa cum într-o rană sîngele se transformă în puroi. 5. Sau și altfel; sîngele din venele care se află lîngă sini, care sînt îngrămădite în timpul efortărilor nașterii, trece în porii naturali ai sinilor și suflul, care este trimis din arterele învecinate, se amestecă cu acest sînge; substanța sîngelui rămîne încă intactă; dar sîngele fiind izbit în valuri, se înălbește, că din pricina unei astfel de lovituri se preface în spumă; se întîmplă ceva asemănător cu marea, despre care poeții spun că, din pricina izbiturilor vînturilor, «aruncă spumă sărată»¹⁶⁷. Sîngele se preface în lapte; dar în ce privește substanța sa rămîne tot sînge.

40. 1. La fel și riurile repezi, prin îmbrățișarea valurilor cu aerul din jurul lor, se sparg și urlă scoțînd spumă; tot așa și saliva din gura noastră se înălbește din pricina respirației. Ce este dar de mirare, dacă spunem că și sîngele, sub influența suflului din artere, se preface într-o substanță foarte strălucitoare și foarte albă? Se schimbă în ce privește calitatea sa, nu în ce privește substanța sa. 2. Fără îndoială nu poți găsi altceva mai hrănitor, mai dulce, nici mai alb ca laptele. Hrana cea duhovnicească se aseamănă în totul cu laptele; este dulce din pricina harului, care este în ea; este hrănitoare, pentru că este viață; este albă, pentru că este ziua lui Hristos. Cu cele spuse s-a arătat că sîngele Cuvîntului este ca laptele.

167. Homer, *Illada*, IV, 426.

41. 1. Laptele, pregătit în acest chip de la naștere, dă hrană pruncului ; iar sînii, care pînă atunci priveau drept spre bărbat, se pleacă spre copil, fiind învățați să-i dea hrana, ușor de obținut, lucrată de natură spre folosul creșterii copilului. Sînii nu sînt, ca izvoarele, plini cu laptele, care curge gata pregătit ; ci prefac în ei sîngele în hrană ; ei dau naștere laptelui și-l fac să curgă. **2.** Iar hrana aceasta, potrivită și necesară copilului de curînd alcătuit și nou-născut, lucrată de Dumnezeu-Hrănitore și de Tatăl celor născute și renăscute, este hrana cerească a îngerilor ¹⁶⁸ la fel cu mana, care cădea din cer vechilor evrei ¹⁶⁹. **3.** Și acum doicile numesc «mană» prima picătură de lapte, care le cade din sîn, la fel cu mîncarea aceea din pustie. Femeile, care nasc și ajung mame, izvorăsc lapte din sînurile lor ; dar Domnul Hristos, fructul Fecioarei, n-a fericit sînii femeii ¹⁷⁰, nici nu i-a socotit dătători de hrană, ci El a ajuns hrană duhovnicească pentru cei virtuoși, cînd Tatăl cel iubitor de oameni a făcut să cadă, ca o ploaie în lume, Cuvîntul Său.

42. 1. O, minune plină de taină ! Unul este Tatăl universului, unul este Cuvîntul universului, unul este Duhul cel Sfînt, Unul și Același, pretutindeni. O singură Fecioară a ajuns mamă ; și-mi place s-o numesc Biserică. Numai această mamă n-a avut lapte, pentru că numai Ea n-a ajuns femeie. Dar este, în același timp și fecioară și mamă. Neîntinată ca fecioară, plină de iubire ca mamă. Cheamă la Ea pe copii și-i alăptează cu lapte sfînt, cu Cuvîntul, Care a fost prunc. **2.** N-a avut lapte, pentru că lapte era Copilul Acesta frumos și propriu, trupul lui Hristos, Ea a hrănit cu Cuvîntul pe poporul cel tînăr, pe care Însuși Domnul l-a născut cu dureri trupesti, pe care Însuși Domnul l-a înfășat cu scumpul Lui sînge. **3.** O, nașteri sfinte ! O, scutece sfinte ! Cuvîntul este totul pentru copil : și Tată și Mamă și Pedagog și Hrănitor. Că spune El : «*Mîncăți trupul Meu și beți sîngele Meu !*» ¹⁷¹. Această mîncare, pe care numai El poate s-o dea, ne-o oferă Domnul : ne dă trupul Său și varsă sîngele Său. Nimic nu le lipsește copiilor, ca să poată crește !

43. 1. Ce taină nemaiauzită ! Ni s-a poruncit să dezbrăcăm vechea și trupeasca noastră stricăciune, ca și hrana cea veche, pentru ca să avem parte de o altă viețuire, o viețuire nouă, aceea a lui Hristos ; pentru că, dacă e cu puțință, primindu-L pe El, să-L așezăm în noi înșine și să-L sălăsluim în pieptul nostru pe Mîntuitorul, ca să nimicim patimile trupului nostru.

168. Ps., 77, 29 ; *Înf. Sol.*, 16, 20 ; *Ex.*, 1, 19.

169. *Ieș.*, 16, 4—19.

170. *I.c.*, 11, 27—28.

171. *In.*, 6, 53.

2. Dar poate că nu vrei să înțelegi în acest sens cele spuse, ci într-un sens mai general. Ascultă explicația și în acest sens! Prin trup, Domnul arată simbolic pe Duhul Sfânt, că trupul Lui a fost creat de Duhul Sfânt ¹⁷²; prin *sînge* ne-a arătat acoperit Cuvîntul, căci Cuvîntul, ca sîngele bogat, se răspîndește în viața noastră; amestecul celor două, a trupului și a singelui, este Domnul, hrana pruncilor. Domnul este, deci, și Duh și Cuvînt. 3. Hrana, adică Domnul Iisus, adică Cuvîntul lui Dumnezeu, este Duh întrupat, trup ceresc sfințit. Hrana este laptele Tatălui, și numai cu aceasta ne hrănim noi pruncii. Așadar, Însuși «*Cel iubit*» ¹⁷³, Hrănitorul nostru, Cuvîntul, și-a vărsat sîngele Lui pentru noi, ca să mîntuiască omenirea. 4. Noi, care am crezut prin El în Dumnezeu, ne găsim scăparea la «sînul care ne face să uităm de griji» ¹⁷⁴, la sînul Tatălui, la Cuvîntul, singurul Care, după cum e și firesc, ne dă nouă pruncilor laptele dragostei. Iar noi, toți cîți sugem la acest sîn, sîntem cu adevărat singurii fericiți.

44. 1. Pentru aceasta zice și Petru : «*Lepădînd, deci toată răutatea și tot vicleșugul și fățărnicia și pizma și clevetirea, ca niște prunci de curînd născuți, să doriți laptele cel duhovnicesc, ca să creșteți cu el spre mîntuire*» ¹⁷⁵, de vreme ce *ați gustat că bun este Domnul*» ¹⁷⁶. Dacă am fi de acord cu cei care spun, că hrana tare este altceva decît laptele, atunci ne-am întreba : cum de nu văd aceia că se contrazic, neînțelegînd legile naturii ? 2. În timpul iernii, cînd pielea trupului se strînge și nu lasă să iasă afară căldura care este închisă înăuntru, hrana, mistuită și digerată, este prefăcută în sînge și se duce în vine ; acestea, pentru că nu sînt în contact cu aerul, se umplu de sînge, se întind și bat cu putere. De aceea în timp de iarnă, doicile au foarte mult lapte. 3. Am arătat mai înainte ¹⁷⁷ că la femeile care nasc, sîngele se preface în lapte, dar sîngele nu-și schimbă substanța sa, așa precum la bătrîni părul blond capătă culoarea albă. În timpul verii, iarăși, pielea trupului, fiind mai puțin strînsă, îngăduie hranei să iasă afară prin porii pielii. Atunci laptele nu-i atît de mult pentru că nu-i nici sîngele.

45. 1. Așadar, dacă digestia mîncării dă sîngele, iar sîngele se preface în lapte, atunci sîngele are în el dispoziția naturală de a pregăti laptele, întocmai ca sămînța bărbatului, ca sîmburele strugurelui. Deci, îndată ce ne naștem, sîntem hrăniți cu lapte, cu această

172. Lc., 1, 35.

173. Mt., 3, 17 ; Mc., 1, 11 ; Lc., 3, 22 ; Mt., 17, 5 ; Mc., 9, 7 ; Lc., 9, 35 ; 2 Pt., 1, 17.

174. Homer, *Iliada*, XXII, 83. Sînt cuvintele pe care Hecuba, mama lui Hector, le-a spus fiului său.

175. 1 Pt., 2, 1—2.

176. 1 Pt., 2, 3 ; Ps., 33, 8.

177. Paragraful 39, 2—5.

mîncare, care este Domnul ; și îndată ce ne naștem din nou ¹⁷⁸, sîntem cinstiți cu nădejdea odihnei, și ni se binevestește Ierusalimul cel de sus ¹⁷⁹, în care, după cum spune Scriptura, plouă cu miere și lapte ¹⁸⁰ ; că noi prin cele materiale căutăm hrana cea sfîntă. 2. Bucatele se strică, după cum spune însuși apostolul ¹⁸¹ ; hrana cu lapte, însă, ne duce la ceruri, ne crește cetățeni ai cerurilor și împreună-dănuitori cu îngerii. Dar pentru că Cuvîntul este «izvorul vieții» ¹⁸², care curge cu tărie și este numit și «rîu de untdelemn» ¹⁸³, negreșit Pavel, alegorizînd, îl numește pe Cuvînt lapte, cînd spune «v-am adăpat» ¹⁸⁴ ; căci Cuvîntul, hrana adevărului, se bea. 3. Fără îndoială băutura este numită mîncare lichidă. Este cu puțință ca același aliment să fie și mîncare și băătură, după cum îl privim dintr-un punct de vedere sau din altul ; de pildă brînză este o închegare a laptelui sau lapte închegat. Nu caut acum să vînez cuvinte, ci să arăt că și laptele și brînză au una și aceeași substanță. Dar copiii de sîn le este de ajuns numai laptele, care le e și mîncare și băătură. 4. Domnul spune : «Eu am să mănînc o mîncare pe care voi n-o știți ¹⁸⁵. Mîncarea Mea este ca să fac voia Celui Ce M-a trimis» ¹⁸⁶. Vedeți că în chip alegoric, voința lui Dumnezeu este o altă mîncare, la fel ca laptele.

46. 1. Domnul a numit împlinirea patimilor Sale în chip impropriu «pahar» ¹⁸⁷, pentru că trebuia să-l bea și să-l consume numai El. Astfel pentru Hristos împlinirea voiei Tatălui era mîncare ; pentru noi pruncii, însă, care bem Cuvîntul cel din ceruri, hrană ne este însuși Hristos. Aici cuvîntul *μαρτεύω* ¹⁸⁸ înseamnă a căuta, pentru că sînurile cele părintești ale iubirii de oameni dau lapte pruncilor care caută Cuvîntul. 2. Cuvîntul se mai numește pe Sine și pîinea din ceruri, că spune : «Nu Moise v-a dat pîinea din cer, ci Tatăl Meu vă dă pîinea cea adevărată din cer ; că pîinea lui Dumnezeu este aceea care se coboară din cer și dă viață lumii ¹⁸⁹. Și pîinea pe care Eu o voi da este trupul Meu pentru viața lumii» ¹⁹⁰. 3. Trebuie amintit aici sensul tainic al pîinii. Domnul numește trupul Lui pîine ; negreșit, trupul Lui înviat ; și după cum grîul învie din

178. Adică după ce ne botezăm.

179. Gal., 4, 26.

180. Ieș., 3, 8, 17.

181. 1 Cor., 6, 13.

182. Apoc., 21, 6.

183. Deut., 32, 13 ; Iez., 32, 14.

184. 1 Cor., 3, 2.

185. In., 4, 32.

186. In., 4, 34.

187. Mt., 20, 22—23 ; 26, 39, 42 ; Mc., 10, 38—39 ; 14, 36 ; Lc., 22, 42 ; In., 18, 11.

188. Clement derivă cuvîntul *μαρτεύω* de la *μαστός* = mamelă, sîn.

189. In., 6, 32—33.

190. In., 6, 51.

însămînțare și din stricăciune, tot așa și trupul lui Hristos, ca pîinea cea coaptă, ajunge prin foc ¹⁹¹ bucurie Bisericii.

47. 1. Dar și acest lucru va fi lămurit mai bine în lucrarea mea *Despre înviere* ¹⁹².

Pentru că Domnul a spus : «*Și pîinea pe care Eu o voi da, trupul Meu este*» ¹⁹³, și pentru că trupul este străbătut de umezala singelui, iar singele este numit alegoric vin, trebuie să se știe, că atunci cînd pîinea zdrobită în vin amestecat cu apă, pîinea sugă vinul, dar apa rămîne neabsorbită, tot așa și trupul Domnului, pîinea cerurilor, absoarbe singele și hrănește spre nestricăciune pe cei care sînt cerești dintre oameni și lasă spre stricăciune numai poftetele cele trupești. 2. Astfel, alegoric, Cuvîntul este numit în multe chipuri : și mîncare și trup și hrană și pîine și sînge și lapte. Domnul este toate acestea spre desfătarea noastră, a celor ce credem în El. Să nu se minuneze nimeni, dar, cînd noi numim alegoric lapte singele Domnului ! Nu este oare numit alegoric și vin ! 3. Că spune Scriptura : «*Cel care spală în vin haina sa și în sînge de strugure veșmîntul lui*» ¹⁹⁴. Prin aceste cuvînte, Scriptura spune că trupul Cuvîntului se va împodobi cu singele Lui, după cum negreșit cu Duhul Lui va hrăni pe cei care însetează de Cuvînt. Că Cuvîntul este sînge, o mărturisește singele dreptului Abel, care a vorbit cu Dumnezeu ¹⁹⁵. 4. Da, singele n-ar fi putut scoate nicicînd glas, dacă n-am înțelege prin sînge Cuvîntul. Abel, dreptul cel vechi este tip al Dreptului celui nou ; iar singele cel vechi a vorbit în numele singelui celui nou. Cu Dumnezeu vorbește singele, adică Cuvîntul ; pentru că singele acela a arătat pe Cuvîntul Care va pătimi.

48. 1. Trupul, ca și singele din trup, este hrănit și crescut cu dragoste filială de lapte. Într-adevăr, formarea fătului se face prin unirea sămînței bărbatului cu secrețiile care au rămas curate după curățirea lunară. Puterea, care este în sămînța bărbatului, coagulează singele — așa cum cheagul încheagă laptele — și lucrează substanța pentru alcătuirea fătului. Amestecul acesta dă naștere unei dezvoltări firești ; amestecul greșit, însă, duce la sterilitate. 2. În pămînt chiar, sămînța se pierde, dacă este acoperită de prea multă apă ; iar dacă este secetă se usucă ; dacă, însă, pămîntul este lipicios sămînța se menține și crește. 3. Unii au presupus că sămînța unei viețuitoare este, după substanța sa, spumă

191. Adică prin moarte.

192. Clement menționează această lucrare, care s-a pierdut, și în Cartea II a *Pedagogul*, 104, 3.

193. *In.*, 6, 51.

194. *Fac.*, 49, 11.

195. *Fac.*, 4, 10 ; *Mt.*, 23, 35 ; *Evr.*, 11, 4.

a singelui ; sîngele, în timpul îmbrățișării, datorită căldurii firești a bărbatului, fiind excitat, se tulbură, se prefăce în spumă și se depune în vinele seminale. Diogene Apoloniatul ¹⁹⁶ socoate că plăcerile dragostei ¹⁹⁷ și-au luat numele de la sînge înspumat ¹⁹⁸.

49. 1. Din toate acestea rezultă clar că sîngele este substanța trupului omului. În pîntecele femeii, alcătuirea fătului este mai întîi umedă, ca laptele ; apoi această alcătuire, prefăcîndu-se în sînge, capătă trup ; înuter se întărește, datorită unui suflu natural și cald, prin care fătul se formează și capătă viață. 2. Dar și după naștere, copilul se hrănește tot cu același sînge ; căci curgerea laptelui din sînul femeii își are originea în sînge. Laptele este izvorul hranei copilului. Prin curgerea laptelui se arată că o femeie a născut și este mamă ; de aici îi vine și dragostea maternă. De aceea, deci, Sfîntul Duh spune în chip tainic prin apostol, folosind un cuvînt al Domnului : «*Cu lapte v-am hrănit*» ¹⁹⁹. 3. Dacă am fost născuți din nou în Hristos, Cel Care ne-a născut din nou ne hrănește cu propriul Lui lapte, cu Cuvîntul ; că e firesc ca tot cel ce naște să dea îndată hrană celui pe care l-a născut. Și după cum nașterea din nou a omului este duhovnicească, la fel și hrana lui este tot duhovnicească. 4. În orice privniță noi sîntem uniți în toate cu Hristos : prin înrudire, datorită singelui Lui, prin care am fost răscumpărați ; prin dragoste, datorită educației cu care ne-a crescut Cuvîntul ; prin nestricăciune, datorită viețuirii Lui.

«De cele mai multe ori între oameni creșterea copiilor
Creează mai multă dragoste decît nașterea copiilor» ²⁰⁰.

Deci și sîngele și laptele sînt în chip egal simboale ale patimii și învățăturii Domnului.

50. 1. Ne este, dar, îngăduit nouă pruncilor să ne lăudăm cu Domnul și să strigăm :

«Mă laud că sînt dintr-un tată bun și dintr-un sînge bun» ²⁰¹.

Ne este, deci, lămurit acum că din sînge avem, prin transformare, lapte ; dar acest lucru îl putem vedea și la oi și la vaci. 2. În acel timp al anului, pe care îl numim primăvară, cînd atmosfera este umedă, cînd iarba și pășunile sînt suculente și pline de apă, aceste animale sînt pline de sînge, cum o arată umflarea vinelor ; că vinele ies în afară ; datorită

196. Diogene din Apolonia, *Fragm.* 6, Diels.

197. τὰ ἀφροδίσια.

198. τὸ ἀφρῶδες αἷμα.

199. 1 *Cor.*, 3, 2.

200. *Biotos*, *Fragm.* 1, TGF, p. 825.

201. *Homer*, *Ilada*, XIV, 113. — Sînt cuvintele lui Diomedee, fiul lui Tideu.

acestui sînge, animalele acestea dau mai mult lapte ; vara, dimpotrivă, din pricina căldurii, sîngele se încălzește și se împuținează și atunci se oprește transformarea lui și de aceea vitele dau mai puțin lapte.

3. Laptele are, într-adevăr, o înrudire foarte firească cu apa, așa precum o are baia cea duhovnicească ²⁰², cu hrana cea duhovnicească ²⁰³. Cei care înghit puțină apă rece odată cu laptele, se folosesc îndată ; că amestecul apei cu laptele nu lasă ca laptele să se înăcrească ; și laptele ajunge bun de băut pentru că între apă și lapte nu este lipsă de afinitate, ci afinitate. 4. Și părășia pe care o are Cuvîntul cu botezul o are și laptele cu apa. Dintre lichide, numai laptele primește apa ; iar amestecul laptelui cu apa este pentru curățire, așa cum botezul este pentru iertarea păcatelor.

51. 1. Se amestecă foarte bine laptele și cu mierea ; și aceasta iarăși spre curățire odată cu îndulcirea hranei. Cuvîntul, Care este unit cu iubirea de oameni, vindecă patimile și în același timp curățește și păcatele. Mi se pare că aceste cuvinte : «Glasul său curgea mai dulce decît mierea» ²⁰⁴ au fost spuse despre Cuvînt, Care este mierea. În multe locuri profeția urcă Cuvîntul mai presus «*de miere și iagure*» ²⁰⁵.

Laptele se amestecă și cu vinul dulce ; și este folositor amestecul acesta ; este ca și cum ai amesteca cele stricătioase ca să ajungă la neștricătciune ; pentru că laptele din pricina vinului scoate zerul din el și se taie ; și ceea ce este rău se aruncă. 2. Tot așa și unirea duhovnicească a credinței cu omul supus patimilor, înlătură poftele trupesti, îi dă tărie omului pentru veșnicie și prin mijloace dumnezeiești îl face nemuritor.

3. Mulți oameni folosesc partea grasă a laptelui, care se numește unt, pentru luminat ; aceștia arată, printr-un simbolism vădit, că Domnul, Cuvîntul, este bogat în untdelemn, că numai El cu adevărat hrănește, crește și luminează pruncii.

52. 1. De aceea și Scriptură zice despre Domnul : «*Hrănitui-a pe el cu rodurile țarinilor, le-a dat să sugă lapte din piatră și untdelemn din piatră vîrtoasă, unt de la vaci și lapte de la oi, cu grăsimia mieilor*» ²⁰⁶ ; și pe lângă acestea le-a mai dat și altele. Iar cel care a profețit nașterea Copilului a spus : «*Unt și miere va mîncă*» ²⁰⁷.

2. Eu mă minunez chiar de unii că îndrăznesc să se numească pe ei înșiși «perfecti» și «gnostici», suindu-se cu gîndirea lor mai presus de apostol, îngîmfîndu-se și lăudîndu-se, cînd însuși Pavel mărturisește des-

202. Adică : Botezul.

203. Adică : Sfînta Euharistie.

204. Homer, *Iliada*, I, 249. E vorba de glasul lui Nestor, înțeleptul.

205. *Ps.*, 18, 11 ; 118, 103.

206. *Deut.*, 32, 13—14.

207. *Is.*, 7, 14.

pre el : «Nu că am și luat răsplata sau că sînt și desăvîrșit ; dar o urmăresc, că doar o voi și prinde, întrucît și eu am fost prins de Hristos. Fraților, eu încă socotesc să nu o fi prins ; dar una fac ; uitînd cele ce sînt în urma mea, dar tinzînd la cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării celei de sus, în Hristos Iisus» ²⁰⁸. 3. Pavel se socoate desăvîrșit, pentru că a părăsit viața de mai înainte și pentru că tinde la o viață mai bună, dar nu se socoate desăvîrșit în cunoștință, ci se socoate ca unul care dorește desăvîrșirea. De aceea și adaugă : «Așadar cîți sîntem desăvîrșiți, aceasta să gîndim» ²⁰⁹. Pavel numește lepădarea de păcate desăvîrșire, naștere din nou în credința Celui ce singur este desăvîrșit și uitare de păcatele de mai înainte.

CAPITOLUL VII

CINE ESTE PEDAGOGUL ȘI CARE ESTE PEDAGOGIA LUI

53. 1. Așadar, după ce am arătat că noi toți, noi cei care urmărim lui Hristos, sîntem numiți de Scriptură nu numai copii, ci, în chip alegoric, și prunci, după ce am arătat că este desăvîrșit numai Tatăl universului — că Fiul este în Tatăl și Tatăl în Fiul ²¹⁰ — este timpul, urmînd planul nostru, să spunem cine este Pedagogul. Se numește Iisus. 2. Uneori se numește pe El Însuși Păstor, spunînd : «Eu sînt păstorul cel bun» ²¹¹. Potrivit unei metafore, pornind de la păstorii care păstoresc oile, Iisus este Pedagogul Care păstorește pe copii, este Păstorul Care are grijă de prunci ; și pentru că pruncii sînt nevinovați, sînt numiți în chip alegoric oi. 3. «Și vor fi toți o turmă și un păstor» ²¹². Deci Cuvîntul este Pedagogul Care ne duce pe noi copii la mîntuire. Cuvîntul a grăit prin Osea foarte lămurit despre El, zicînd : «Eu sînt Învățătorul vostru» ²¹³. Pedagogia este credință în Dumnezeu ; este învățătură a slujirii lui Dumnezeu ; este instruire spre cunoașterea adevărului ; este viețuire dreaptă, care duce la cer.

54. 1. Cuvîntul pedagogie are multe înțelesuri. Este o pedagogie a celui care este educat și instruit ; este o pedagogie a celui care educă și insruiește : în al treilea rînd este însăși pedagogia ; în al patrulea rînd

208. *Fil.*, 3, 11—14.

209. *Fil.*, 3, 15.

210. *In.*, 17, 21.

211. *In.*, 10, 11. 14.

212. *In.*, 10, 16.

213. *Osea*, 5, 2.

cele ce se învață, de pildă poruncile, alcătuiesc iarăși pedagogia. Pedagogia cea după Dumnezeu, însă, este calea în linie dreaptă spre adevăr pentru contemplarea lui Dumnezeu și arătarea faptelor sfinte pentru o dăinuire veșnică. 2. După cum generalul care conduce armata sa, se îngrijește de salvarea ostașilor lui, după cum căpitanul unei corăbii cîrmuiește corabia lui, cu dorința de a salva pe călători, tot așa și Pedagogul, datorită purtării de grijă pe care o are de noi, conduce pe copiii Săi spre o viațuire mîntuitoare. Și ca să spun pe scurt, toate cîte le cerem în chip binecuvîntat de la Dumnezeu ca să ni se dea nouă, pe acelea le dobîndim, dacă ascultăm pe Pedagog. 3. După cum căpitanul unei corăbii nu se pleacă totdeauna vînturilor, ci uneori se împotrivește tuturor furtunilor, tot așa și Pedagogul nu se pleacă vreodată în fața vînturilor potrivnice din lumea aceasta, nici nu le îngăduie să ducă pe copil, ca pe o corabie, spre o viațuire sălbatică și desfrînată, ci se lasă condus numai de vîntul cel bun al adevărului și ține cu tărie în mîna sa cîrmele corăbiei copilului, adică urechile, pînă ce îl va duce pe copil nevătămat în limanul cerurilor. Că deprinderea, numită de oameni strămoșească, se pierde în scurtă vreme, pe cînd viațuirea cea dumnezeiască este o avere care rămîne pentru totdeauna.

55. 1. Se spune că pedagogul lui Ahile ²¹⁴ a fost Fenix ²¹⁵, pedagogul copiilor lui Cresus a fost Adrast, că pedagogul lui Alexandru a fost Leonida, iar al lui Filip a fost Nausitoos. Dar Fenix era un afemeiat; Adrast era un surghiunit; Leonida nu i-a scos din sufletul macedoneanului ²¹⁶ mîndria și nici Nausitoos n-a vindecat pe bețivanul ²¹⁷ din Pela. Zopir tracul n-a putut să pună frîu desfrîului lui Alcibiade; și Zopir era un sclav cumpărat; Sicin ²¹⁸, pedagogul copiilor lui Temistocle ²¹⁹, era o slugă leneșă; se spune că dansa și a făcut dansul numit sicinis ²²⁰. 2. N-am să trec sub tăcere pe pedagogii de la persi, așa-numiții

214. Ahile, fiul lui Peleu și al zeiței Tetis, cel mai celebru erou al Iliadei. Mama lui, pentru a-l face nemuritor, îndată ce l-a născut, l-a cufundat în apele Stixului, ținîndu-l de călcîi. În războiul Troiei a fost ucis de săgeata înveninată trimisă de Paris, fiul lui Priam, în călcîi, singurul loc vulnerabil din trupul său.

215. Fenix, unul din eroii Iliadei. Intrînd în conflict cu tatăl său, acesta i-a strivit ochii și l-a alungat. S-a refugiat la curtea lui Peleu, unde centaurul Hiron i-a redat vederea; a fost pedagogul lui Ahile.

216. Adică Alexandru cel Mare.

217. Adică Filip, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare.

218. Sicin, prizonier pers, robul și pedagogul copiilor lui Temistocle. A inventat dansul care-i poartă numele.

219. Temistocle, general și om de stat atenian, șeful partidului democrat (520—460 î.d.H.). A cîștigat bătălia de la Salamina, înfrîngînd flota persană condusă de Xerxes. A murit în exil.

220. Dansul sicinis era un dans comic executat de corurile de satiri, un dans violent și rapid.

pedagogi împărătești. Împărații perșilor alegeau din toți perșii patru pedagogi merituosi pentru copiii lor ; dar copii învățau de la aceștia numai să tragă cu arcul ; cînd creșteau mari, aceștia trăiau cu surorile lor, cu mamele lor, cu femei căsătorite și cu nenumărate curtezane ; erau deprinși la împreunări ca mistreții.

Pedagogul nostru însă, este Sfîntul Dumnezeu Iisus, Cuvîntul, Care conduce întreaga omenire. Însuși iubitorul de oameni Dumnezeu ne este Pedagog.

56. 1. Spune Duhul cel Sfînt undeva în Cîntarea lui Moise despre El : *«L-a îndestulat pe popor în pustie, în setea pricinuită de arșiță, în pămînt fără de apă ; înconjuratu-l-a pe el și l-a învățat ; l-a păzit ca lumina ochilor ; ca un vultur și-a acoperit cuibul său și spre puii lui a dorit ; întinzîndu-și aripile sale l-a primit pe ei și i-a ridicat pe spatele său. Numai Domnul i-a condus pe ei și nu era cu el dumnezeu străin»* ²²¹. Să cîntăm că Scriptura ne arată lămurit pe Pedagog, cînd vorbește de purtarea Lui. 2. Și iarăși, cînd vorbește Însuși Pedagogul, mărturisește despre Sine că e Pedagog : *«Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, Cel Care te-am scos din pămîntul Egiptului»* ²²². Cine are oare puterea de a conduce pe cineva afară și înăuntru ? Oare nu pedagogul ? El *«s-a arătat lui Avraam și l-a spus lui : Eu sînt Dumnezeuul tău ! Fă ce este plăcut înaintea Mea !»* ²²³. 3. Pe Avraam, copil credincios, l-a pregătit cu grijă într-un minunat chip pedagogic, zicînd : *«Și fii fără de prihană ! Și voi pune testamentul Meu între Mine și tine și sămînța ta»* ²²⁴. Se vedește aici unirea unei prietenii puternice între Pedagog și Avraam. Scriptura ne arată foarte lămurit că Dumnezeu a fost și Pedagogul lui Iacov. 4. Îi spune lui Iacov : *«Iată Eu sînt cu tine, păzindu-te în toată calea ta, încotro vei merge ; și te voi întoarce în pămîntul acesta ; că nu te voi părăsi pînă ce nu voi face toate cîte am grăit ție»* ²²⁵. Scriptura spune că Dumnezeu s-a luptat cu Iacov. *«Și a rămas Iacov singur ; și s-a luptat cu el un om — Pedagogul — pînă dimineața»* ²²⁶.

57. 1. Pedagogul era «omul» Care s-a luptat cu atletul Iacov, Care l-a condus, cu care s-a exercitat împreună, pe care l-a îndemnat să lupte

221. Deut., 32, 10—12.

222. Ieș., 20, 2.

223. Fac., 17, 1.

224. Fac., 17, 2, 7.

225. Fac., 28, 15.

226. Fac., 32, 24.

împotriva celui rău. Da, Cuvîntul a fost și Dascălul lui Iacov, dar și Pedagogul omenirii, că spune Scriptura : *«Iacov L-a întrebat și l-a zis Lui : Spune-mi numele tău ! Și a zis : Pentru ce Mă întrebi de numele Meu !»* ²²⁷. Dumnezeu nu i-a spus numele, pentru că păstra numele Său cel nou pentru poporul cel nou, pentru prunc. 2. Da, Domnul Dumnezeu era încă fără nume, că nu se făcuse om. Cu toate acestea, *«Iacov a chemat numele locului aceluia : Vederea lui Dumnezeu ; că am văzut, a spus el, pe Dumnezeu lață către lață și s-a mîntuit sufletul meu»* ²²⁸. Față a lui Dumnezeu este Cuvîntul ; prin El Dumnezeu este pus în lumină și cunoscut. Că Iacov atunci a primit numele de Israel, cînd a văzut pe Domnul Dumnezeu ²²⁹. 3. Acesta este Dumnezeu, Cuvîntul, Pedagogul, Cel Care i-a spus iarăși mai tîrziu lui Iacov : *«Să nu te temi a te coborî în Egipt»* ²³⁰. Vezi cum Pedagogul se ține după drept, cum îl îndeamnă la luptă pe atlet, învățîndu-l să calce în picioare pe dușman ? 4. Tot El îl învață și pe Moise să fie pedagog. Că spune Domnul : *«Dacă a păcătuit cineva împotriva Mea, Eu îl voi șterge din cartea Mea. Iar acum mergi și condu poporul acesta în locul de care ți-am vorbit»* ²³¹.

58. 1. Prin aceste cuvinte, Domnul este învățător al pedagogiei. Și Domnul a fost cu adevărat, prin Moise, pedagog al poporului celui vechi ; dar al poporului celui nou este El Însuși Conducător, față către față ²³². Că Domnul a zis lui Moise : *«Iată îngerul Meu merge înaintea ta»* ²³³ ; a pus adică înaintea lui puterea Cuvîntului de a binevesti și a conduce ; 2. dar vrednicia de Domn și-a păstrat-o, că spune : *«Dar în ziua în care îi voi cerceta, îi voi pedepsi și pentru păcatul lor»* ²³⁴ ; cu alte cuvinte : «În ziua cînd voi sta ca Judecător, voi răsplăti păcatele lor cu cele ce se cuvin». Că Același este și pedagog și judecător ; El judecă pe cei care nu-L ascultă ; căci Cuvîntul cel iubitor de oameni nu va trece sub tăcere păcatul lor, ci-l va muștra, ca să se pocăiască, că *«Domnul vrea pocăința păcătoșului mai mult decît moartea lui»* ²³⁵. 3. Iar noi, ca niște prunci, care am auzit de păcatele altora, de frica amenințării de a nu păți la fel, să ne depărtăm de niște păcate ca acestea.

227. *Fac.*, 32, 29.

228. *Fac.*, 32, 30.

229. *Fac.*, 32, 28.

230. *Fac.*, 46, 3.

231. *Ieș.*, 32, 33—34.

232. *1 Cor.*, 13, 12.

233. *Ieș.*, 32, 34.

234. *Ieș.*, 32, 34.

235. *Iez.*, 18, 23. 32 ; 33, 11.

Care era, dar, păcatul lor ? «Că întru mînia lor au omorît oameni și în pofta lor au tăiat vinele taurului. Blestemată să fie mînia lor» ²³⁶.

59. 1. Cine ar putea, dar, să ne educe cu mai multă iubire de oameni decît El ? Mai întîi, pentru poporul cel vechi era un testament vechi ; era legea care educa pe popor cu frică, iar Cuvîntul era înger ; acum, pentru poporul cel nou și tînăr, s-a dăruit un testament nou ; Cuvîntul s-a născut, frica s-a prefăcut în dragoste și s-a născut acest tainic înger, Iisus. 2. Același pedagog zicea atunci : «Să te temi de Domnul Dumnezeu» ²³⁷ ; pe noi, însă, ne îndeamnă, zicînd : «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău» ²³⁸. De aceea ne și poruncește : «Încetați cu lucrurile voastre — cu vechile păcate — învățați să faceți bine ²³⁹ ; depărtează-te de rău și fă binele ²⁴⁰ ; ai iubit dreptatea și ai urît tărădelegea» ²⁴¹. Acesta este testamentul Meu cel nou, scris cu veche scriere. Deci, nu trebuie defăimată tinerețea Cuvîntului. 3. Dar și în Ieremia Domnul spune : «Nu spune : Sînt tîndr ²⁴². Înainte de a te plăsmui în pîntece, te știu ; și înainte de a ieși din pîntecele maicii tale, te-am sfințit» ²⁴³. Poate că profeția a spus aceste cuvinte acoperit către noi, care eram cunoscuți de Dumnezeu ca credincioși înainte de întemeierea lumii ²⁴⁴ ; dar acum sîntem prunci, datorită voinței lui Dumnezeu, împlinită de curînd, întrucît sîntem nou născuți spre chemare și mîntuire.

60. 1. Pentru aceea și adaugă Domnul : «Profet te-am pus peste neamuri» ²⁴⁵ ; a spus că trebuie să profețească, că nu trebuie să socotească numirea de «tîndr» ²⁴⁶ ca o ocară pentru cei care sînt numiți prunci.

Legea este harul cel vechi, care a fost dat de Cuvînt prin Moise. De aceea și Scriptura zice : «Legea prin Moise s-a dat» ²⁴⁷ — legea nu s-a dat de Moise, ci de Cuvînt prin Moise, slujitorul ²⁴⁸ Cuvîntului ; de aceea a fost și trecătoare — ; «iar harul veșnic și adevărul s-au făcut prin Iisus Hristos» ²⁴⁹. 2. Uitați-vă la cuvintele acestui text ! Cînd e vorba de lege, Scriptura spune numai : «s-a dat» ; iar cînd este vorba de adevăr, care

236. *Fac.*, 49, 6—7.

237. *Deut.*, 6, 2.

238. *Mt.*, 22, 37 ; *Mc.*, 12, 30 ; *Lc.*, 10, 27.

239. *Is.*, 1, 16—17.

240. *Ps.*, 33, 13.

241. *Ps.*, 44, 9 ; *Evr.*, 1, 9.

242. *Ier.*, 1, 7.

243. *Ier.*, 1, 5.

244. *Et.*, 4, 1 ; 1 *Pt.*, 1, 20.

245. *Ier.*, 1, 5.

246. *Ier.*, 1, 7.

247. *In.*, 1, 17.

248. *Ieș.*, 14, 31.

249. *In.*, 1, 17.

este harul Tatălui, care este lucrarea veșnică a Cuvîntului, Scriptura n-a mai spus : «s-a dat», ci «s-a făcut prin Iisus», «fără de Care nimic nu s-a făcut» ²⁵⁰.

Moise, prin profeție, dă Cuvîntului, Pedagogului celui desăvîrșit, locul său ; vestește mai dinainte și numele Cuvîntului și conducerea pe care I-o dă ; îl pune poporului pedagog și-i dă poporului poruncă să asculte de El. 3. «Prooroc, spune Moise, ca mine va scula Dumnezeu din frații voștri» ²⁵¹ — pe Iisus al lui Navi, care arată acoperit pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu ; că numele de Iisus, care a fost vestit mai dinainte în lege, este umbra Domnului Iisus —. Apoi Moise continuă, dînd sfaturi folositoare poporului, zicînd : «de el să ascultați» ²⁵² ; și amenință «pe omul care nu va asculta» ²⁵³ de proorocul acesta. Așa ne profește Moise numele Pedagogului Mîntuitor !

61. 1. Pentru aceea profeția îi dă Pedagogului toiag ²⁵⁴ pentru a educa, pentru a conduce, pentru a stăpîni, pentru ca pe aceia pe care Cuvîntul cel conducător nu-i vindecă, să-i vindece cu amenințarea ; iar pe cei pe care nu-i vindecă cu amenințarea, să-i vindece cu toiagul ; iar pe cei care nu-i vindecă cu toiagul, pe aceia îi va mîncă focul. Profeția spune : «Toiag va ieși din răddcina lui Iesei» ²⁵⁵. 2. Uită-te și la purtarea de grijă, la înțelepciunea și la puterea Pedagogului ! «Nu după slavă îl va judeca, spune profeția, nici după vorbele lui îl va mustra, ci va face judecată celui smerit și va mustra pe păcătoșii pămîntului» ²⁵⁶. Iar prin David spune : «Certînd m-a certat Domnul, dar morții nu m-a dat» ²⁵⁷, pentru că certarea Domnului înseamnă scăpare de moarte. 3. Și prin același profet, Domnul spune : «Cu toiag de fier îi vei păstori pe ei» ²⁵⁸. Apostolul, îndemnat de aceste cuvinte, spune în epistola către Corințeni : «Ce voiți ? Să vin la voi cu toiag sau cu dragoste și cu duhul blîndeței ?» ²⁵⁹. Da, și «Toiag de putere va trimite Domnul din Sion» ²⁶⁰, spune Domnul printr-un alt profet. Despre acest toiag învățătoresc a spus un alt profet : «Toiagul Tău și varga Ta m-au mîngîiat» ²⁶¹. Aceasta-i puterea Pedagogului ! Puterea cea sfîntă, cea mîngîietoare, cea mîntuitoare.

250. In., 1, 3.

251. Deut., 18, 15.

252. Ibidem.

253. Deut., 18, 19.

254. Is., 11, 1.

255. Ibidem.

256. Is., 11, 3—4.

257. Ps., 117, 18.

258. Ps., 2, 7.

259. 1 Cor., 4, 21.

260. Ps., 109, 3.

261. Ps., 22, 5.

CAPITOLUL VIII

CONTRA CELOR CARE SOCOTESC
CĂ CEEA CE ESTE DREPT
NU ESTE BUN

62. 1. Cu privire la cele spuse mai înainte, unii ne atacă, spunînd că Domnul nu e bun din pricina toiagului, a amenințării și a fricii. După cum se pare, ei înțeleg greșit textul din Scriptură, care spune: «*Cel ce se teme de Domnul se întoarce în inima lui*» ²⁶², uitînd cît de mare este iubirea Sa de oameni; că pentru noi Dumnezeu s-a făcut om. **2.** Dar mai potrivită pentru Dumnezeu este rugăciunea pe care o face profetul, rugîndu-se așa: «*Adu-ți aminte că țărînă sîntem*» ²⁶³; cu alte cuvinte: «Ai milă de noi, că Tu, prin suferința Ta, ai încercat slăbiciunea trupului nostru»! ²⁶⁴. Dar, în această privință, Domnul, Pedagogul nostru, este minunat și nu poate fi învinuit, pentru că, datorită covîrșitoarei Sale iubiri de oameni, ia parte la suferința fiecăruia din noi. **3.** «*Nimic n-a fost, pe care să urască Domnul*» ²⁶⁵. Dumnezeu nu urăște pe nimeni, dar vrea să existe ceea ce urăște; nu vrea să nu existe ceva, dar nici nu vrea ca El să fie cauza celui care nu vrea să existe; și iarăși nici nu vrea să nu existe ceva și acel ceva să existe. Dacă Cuvîntul urăște ceva, vrea ca acel ceva să nu existe; dar nu există nimic, dacă Dumnezeu nu-i dă cauza existenței sale. Deci nu există nimic care să fie urît de Dumnezeu, **4.** sau de Cuvînt; că amîndoi sînt una ²⁶⁶, Dumnezeu; că a spus: «*La început Cuvîntul era în Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul*» ²⁶⁷. Iar dacă Cuvîntul nu urăște nimic din cele ce a făcut, urmează că le iubește.

63. 1. Dar, mai mult decît pe celelalte existențe, Cuvîntul va iubi, negreșit, pe om, ființa cea mai frumoasă dintre toate creaturile, ființa iubitoare de Dumnezeu. Dumnezeu este deci iubitor de om; Cuvîntul este deci iubitor de om. Iar cel care iubește vrea să fie de folos celui pe care îl iubește; cel care este de folos este negreșit mai bun decît cel care nu este de folos; dar nimic nu este mai bun decît binele; deci binele este de folos. Toată lumea e de acord că Dumnezeu este bun; deci Dumnezeu este de folos. **2.** Iar binele întrucît este bine, nu face altceva decît că folosește; deci Dumnezeu folosește tuturora. Și nu se poate că este cineva de folos omului, dar nu se îngrijește de acela; nici nu se poate

262. *Înț. Sir.*, 21, 7.

263. *Ps.*, 102, 14.

264. *Evr.*, 4, 15.

265. *Înț. Sol.*, 11, 24.

266. *In.*, 10, 30.

267. *In.*, 1, 1.

spune că se îngrijește de acela, dar nu se ocupă de el. Apoi mai bun este cel care este de folos cuiva cu gîndul decît cel care nu-i de folos cu gîndul ; dar nimic nu-i mai bun decît Dumnezeu ; și nu-i cu puțință să fie cineva de folos cuiva cu gîndul și să nu se ocupe de el. Deci Dumnezeu se îngrijește de om și se ocupă de el. 3. Și acest lucru îl arată Dumnezeu cu fapta, pentru că educă pe om prin Cuvîntul Său, Care este un adevărat colaborator al iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Binele nu este numit bine, pentru că are o virtute deosebită, după cum nici dreptatea nu este numită bine, pentru că are o virtute deosebită — că ea însăși este virtute — ci pentru că binele și dreptatea sînt în ele înșile și prin ele însele bine.

64. 1. Dar și în alt chip se zice că ceea ce este de folos este bun, nu pentru că place, ci pentru că folosește. Dreptatea la fel ; este un bine, pentru că este o virtute ; este o virtute prin ea însăși și nu pentru că place ; că dreptatea nu judecă pentru a face plăcere cuiva, ci pentru ca să dea fiecăruia după merit. Deci folosului îi urmează folosul. 2. Din orice punct de vedere ai cerceta binele, vei vedea că și binele și dreptatea au aceleași caractere ; iar cele care 'au aceleași caractere sînt egale între ele și asemenea. Deci dreptatea este bună.

3. Dușmanii noștri, însă, ne întrebă : Cum se face că Domnul, care este bun și iubitor de oameni, se minie și pedepsește ?

Este deci neapărată nevoie să vorbim despre acest lucru, cît mai pe scurt cu puțință. O astfel de rînduială este folositoare pentru o bună creștere a copiilor ; este de foarte mare ajutor.

4. Multe patimi se vindecă prin pedepse, prin darea unor porunci mai aspre și chiar prin învățarea unor principii. Mustrarea patimilor sufletești este un fel de chirurgie ; patimile sînt o depărtare de adevăr ; trebuie să le muștrăm, să le îndepărtăm prin tăiere.

65. 1. Mustrarea este un fel de doctorie ; îndepărtează patimile care s-au întărit în sufletele noastre, curăță întinăciunile din viața noastră, adică desfrînările ; în afară de aceasta, netezește umflăturile mîndriei și-l face pe om iarăși sănătos, om adevărat. 2. Dojana este un fel de dietă pentru sufletul bolnav ; dojana sfătuiește ce trebuie să facem și oprește faptele pe care nu trebuie să le facem. Toate duc la mîntuire și la sănătate deplină. După cum generalul dă celor care fac rele, pedepse în bani, pedepse corporale, îi pune în lanțuri și le dă și alte pedepse de foarte mare necinste, iar uneori îi pedepsește pe unii chiar la moarte — scopul acestor pedepse este bun ; îi învață mințe pe cei de sub comanda lui —, 3. tot așa și Cuvîntul, Acest mare general al nostru, Conducătorul universului, pentru a-i scăpa de sclavie, de rătăcire și de robia celui potrivit

nic, pe cei care nu se supun legii Lui îi dojenește, ca să le potolească patimile sufletului lor și să-i conducă cu pace spre o unitate sfântă de viațuire.

66. 1. După cum cuvântările care sfătuiesc stau alături de cuvântările care îndeamnă și de cuvântările care mîngîie, tot așa și cuvîntările engomiastice stau alături de cuvîntările de ocară și de cuvîntările de hulă; ori acest gen de cuvîntări aduc blam asupra cuiva; dar blamul este semn de bunăvoință, nu de ură. Te blamează doi oameni; unul îți este prieten, altul nu; dușmanul te blamează ca să-și bată joc de tine, pe cînd prietenul te blamează, ca să-și arate bunăvoința lui față de tine. **2.** Domnul nu blamează pe oameni, pentru că-i urăște, — că ar putea să-i plardă din aceeași pricină —; nu-i urăște, pentru că El a și suferit pentru noi. Domnul, ca un bun pedagog, cu foarte mare măiestrie, ascunde blamul Său sub reproș, trezind, ca și un bici, prin reproș trîndăvia minții; apoi Domnul iarăși, la rîndul Său, caută să-i îndemne pe cei pe care i-a blamat. **3.** Pe cei pe care lauda nu i-a îndemnat să ajungă buni, pe aceia îi atîță cu blamul; iar pe cei pe care, ca pe niște morți, nu i-a chemat cu blamul la mîntuire, pe aceia îi trezește la adevăr, folosindu-se de hulă. *«Bătăile și certarea sînt în orice vreme înțelepciune. Cel care învață pe nebun, este ca cel ce lipește hîrbul»*²⁶⁸; cu aceste cuvinte vrea să spună: să faci ca pămîntul să simtă sau să aduci la înțelegere pe cel deznădăjduit; de aceea Scriptura adaugă lămurit: *«A deștepta din somn greu pe cel ce doarme»*²⁶⁹; că, dintre toate celelalte, somnul se aseamănă cel mai bine cu moartea. **4.** Dar Însuși Domnul arată foarte lămurit felul Lui de a lucra, vorbind în chip alegoric de îngrijirea cea de multe feluri și mult folositoare pe care o dă, cînd spune: *«Eu sînt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul»*²⁷⁰; apoi a adăugat iarăși: *«Orice coardă care nu aduce roadă în Mine o taie; și pe orice coardă care aduce roadă, o curățește, ca mai multă roadă să aducă»*²⁷¹. După cum vița de vie, care nu este tăiată, ajunge stufoasă, tot așa și omul. **5.** Cuvîntul, care e cuțitul²⁷², curăță frunzișul care-l năpădește; îl silește să facă roadă, nu să-și satisfacă poftele. Blamarea celor care păcătuiesc are scopul de a-i mîntui, căci Cuvîntul își schimbă felul său de purtare după felul de viațuire al fiecăruia; este cînd aspru, cînd blînd.

67. 1. Foarte lămurit a grăit Cuvîntul prin Moise: *«Îndrăzniți, că pentru a vă încerca pe voi a venit Dumnezeu la voi; ca să vă fie frică*

268. *Înț. Sir.*, 22, 6—7.

269. *Înț. Sir.*, 22, 7.

270. *In.*, 15, 1.

271. *In.*, 15, 2.

272. *Evr.*, 4, 12.

de El în vol, ca să nu păcătuiești» ²⁷³; Platon, învățînd de aici ²⁷⁴ foarte bine lucrul acesta, a spus: «Toți cei care sînt pedepsiți li se face bine cu adevărat; că atunci cînd sînt pedepsiți pe bună dreptate, pedepsele sînt de folos, pentru ca sufletul lor să ajungă mai bun ²⁷⁵. 2. Dacă și după Platon li se face bine celor care sînt pedepsiți pe bună dreptate, atunci trebuie recunoscut că ceea ce este drept este și bun. Da, însăși frica este de folos și a fost descoperită spre binele oamenilor, că «Duhul celui care se teme de Domnul va fi viu, pentru că nădejdea lor este spre Cel. Ce-i mîntuiește» ²⁷⁶. 3. Însuși Cuvîntul, pentru că pedepsește, este judecător. Despre El Isaia spune: «Domnul L-a dat pe El pentru păcatele noastre» ²⁷⁷, adică îndreptător al păcatelor noastre.

68. 1. De aceea singur Cuvîntul poate ierta păcatele, pentru că a fost pus de Tatăl universului Pedagog al nostru, singurul Care poate deosebi neascultarea de ascultare. Iar cînd Cuvîntul amenință, este evident că nu vrea să facă rău, că nici nu duce la îndeplinire amenințarea; punînd în oameni teamă, le oprește pornirea spre păcat și-i arată iubirea Sa de oameni. Mai mult încă, chiar le arată ce vor suferi, dacă stăruiesc în păcate, Cuvîntul nu face ca șarpele, care mușcă îndată ce și-a înfipt colții. 2. Deci Dumnezeu este bun. Domnul, înainte de a trece la faptă, caută să înduplece cu cuvîntul. «Săgețile Mele, spune Scriptura, îi va sfîrși pe ei; se vor topi de ioame, vor fi mîncăți de păsări și se vor gîrbovi fără să se mai poată vindeca; voi trimite asupra lor dinții fiarelor cu mînia fiarelor care se tîrăsc pe pămînt. Din afară, sabia îi va lăsa fără copii, iar din cămărilor lor, irica îi va cuprinde» ²⁷⁸. 3. Deci Dumnezeu nu se mînie, așa precum gîndesc unii; dimpotrivă, de cele mai multe ori amenință, dar totdeauna sfătuiește omenirea și-i arată ce trebuie să facă. Metoda aceasta este bună; ne înfricoșează, ca să nu păcătuim. Scriptura spune: «Mînia Domnului alungă păcatele ²⁷⁹, iar cel lărd de frică nu se va putea îndrepta» ²⁸⁰. Dumnezeu aduce pedeapsă, nu din pricina mîniei Sale, ci pentru că urmărește dreptatea; că nu este de folos să fie lăsată la o parte dreptatea de dragul nostru.

69. 1. Fiecare din noi alege pedepsele; pentru că fiecare păcătuiește de bunăvoie. «Vina este a celui ce alege; Dumnezeu este fără de vină» ²⁸¹. «Dar dacă nedreptatea noastră înveterează dreptatea lui Dum-

273. *Ieș.*, 20, 20.

274. *de aici*, adică din cărțile lui Moise.

275. Platon, *Gorgias*, p. 477 A.

276. *Înț. Sir.*, 34, 13.

277. *Is.*, 53, 6.

278. *Deut.*, 32, 23—25.

279. *Înț. Sir.*, 1, 20.

280. *Înț. Sir.*, 1, 21.

281. Platon, *Republica*, X, 617 E.

nezeu, ce vom zice ? Nu cumva este nedrept Dumnezeu, Care aduce mînia ? Să nu fie !»²⁸². Dumnezeu spune cu amenințare : «Voi ascuți sabia Mea și mîna Mea se va lipi de judecată și Eu voi pedepsi pe dușmanii Mei și pe cel ce Mă urdse pe Mine ; voi uda săgețile Mele în sînge și sabia Mea va mîncă carne din sîngele celor răniți»²⁸³. 2. Este lămurit, deci, din cele spuse, că cei care nu sînt dușmani declarați ai adevărului și nici nu urăsc Cuvîntul, nu-și vor urî propria lor mîntuire ; dimpotrivă vor scăpa de pedepsele pe care le aduce ura. Așa precum spune Înțelepciunea : «Cununa înțelepciunii este frica de Domnul»²⁸⁴. Cuvîntul a arătat foarte lămurit rînduiala Lui prin profetul Amos, zicînd : «V-am nimicit pe voi cum a nimicit Dumnezeu Sodoma și Gomora și ați ajuns ca un tîclune scos din foc și nici așa nu v-ați întors la Mine, zice Domnul»²⁸⁵.

70. 1. Vedeți că Dumnezeu, datorită dragostei Sale de bine, caută pocăința omului și-și arată, pe nesimțite, împotriva rînduiei amenințării Sale, iubirea Lui de oameni. «Îmi voi întoarce, spune Dumnezeu, fața Mea de la ei și le voi arăta ce le va fi lor»²⁸⁶. Acolo unde Domnul privește este pace și veselie, iar acolo de unde Domnul își întoarce fața Sa, acolo intră răutatea. 2. Dumnezeu nu vrea să vadă răul, pentru că este bun. Iar dacă Dumnezeu în chip voit își întoarce ochii Săi²⁸⁷, atunci răutatea se naște cu putere din pricina necredinței omenești. «Vezi, dar, spune Pavel, bunătatea și asprimea lui Dumnezeu ; asprime cu cei care au căzut, iar cu tine bunătate, dacă vei rămîne în bunătate»²⁸⁸, adică în credința în Hristos. Celui bun, pentru că prin fire este bun, îi urmează ura răului. 3. De aceea și mărturisesc că Dumnezeu pedepsește pe cei necredincioși — că pedeapsa este spre binele și folosul celui pedepsit, este o îndreptare a celui ce se împotrivește — dar Dumnezeu nu voiește ca necredincioșii să fie pedepsiți. Da, pedeapsa este răsplătire a răului, trimisă spre folosul celui pedepsit. Că nu va dori să ne pedepsească Cel Care ne-a învățat să ne rugăm pentru cei ce ne supără²⁸⁹.

71. 1. Că Dumnezeu este bun, o mărturisesc toți, chiar fără voia lor ; dar că același Dumnezeu este și drept, n-am nevoie de mai multe cuvinte, ca s-o dovedesc. Voi aduce ca mărturie cuvîntul din Evanghelia al Domnului. Domnul spune despre El că este «una» : «Ca toți să fie una, precum Tu, Părinte în Mine și Eu în Tine, ca și aceștia să fie în noi, ca și lumea

282. Rom., 3, 5—6.

283. Deut., 32, 41—42.

284. Înț. Sir., 1, 19.

285. Amos, 4, 11.

286. Deut., 32, 20.

287. Ps., 103, 30.

288. Rom., 11, 22.

289. Mt., 5, 44 ; Lc., 6, 28.

să creadă că Tu M-ai trimis. Și Eu, slava, pe care Mi-ai dat-o Mine, am dat-o lor, ca ei să fie una precum noi sîntem una ; Eu în ei și Tu în Mine, ca să fie desăvîrșiți în una»²⁹⁰. Dumnezeu este «una» ; dincolo de una și mai presus de însăși unitatea. 2. De aceea și cuvîntul «Tu» este un cuvînt care arată pe singurul Care există cu adevărat : Care era, Care este și Care va fi²⁹¹ ; Îl arată pe Dumnezeu ; pentru cele trei timpuri este un un singur nume : «Cel Ce este»²⁹². Iar că Același, Care este singur Dumnezeu, este în același timp și drept, o mărturisește Domnul în Evanghelie, zicînd : «Părinte, voiesc ca unde sînt Eu să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să privească slava Mea, pe care Mi-ai dat-o, pentru că M-ai iubit mai înainte de întemeierea lumii. Părinte drepte, lumea nu Te-a cunoscut, iar Eu Te-am cunoscut și aceia Te-au cunoscut, că Tu M-ai trimis ; și le-am făcut cunoscut numele Tău și-l voi face cunoscut»²⁹³. 3. Acesta este «Cel Care răsplătește celor ce-L urăsc, Care pedepsește pe copii pentru păcatele părinților lor și face milă cu cei ce-L iubesc»²⁹⁴. Acesta este Cel Care pune pe unii la dreapta, iar pe alții la stînga²⁹⁵, cînd este înfățișat ca Tată, pentru că este bun și este singurul Care este numit bun²⁹⁶ ; dar cînd este înfățișat ca Cuvînt al Lui, este Fiul, este în Tatăl și este numit drept din pricina relației reciproce de dragoste ; iar numele Lui este pe măsura egalității puterii. «Pe om îl va judeca după faptele lui»²⁹⁷, deoarece Dumnezeu ne-a făcut cunoscut în Iisus chipul unei balanțe bune a dreptății, prin Care am cunoscut și noi pe Dumnezeu, ca prin o balanță bine echilibrată.

72. 1. În privința aceasta și Înțelepciunea spune precis : «Mila și mînia este cu El — că numai El, Domnul, le are pe amîndouă — este puternic să se milostivească, dar și să-și verse mînia. Precum este multă mila Lui, așa este și certarea Lui»²⁹⁸. Mila și certarea au ca scop mîntuirea celor pe care îi ceartă. 2. Da, că este bun «Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus»²⁹⁹, Însuși Cuvîntul o va mărturisi iarăși, zicînd : «El este bun cu cei nemulțumitori și răi»³⁰⁰ și încă : «Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru este milostiv»³⁰¹. Dar nu numai aici, ci și cînd spune direct : «Nimeni nu este bun, afară de Tatăl Meu, Care este în

290. In., 17, 21—23.

291. Apoc., 1, 4 ; 11, 17.

292. Ieș., 3, 14.

293. In., 17, 24—26.

294. Ieș., 20, 5—6.

295. Mt., 25, 33.

296. Mt., 19, 17 ; Mc., 10, 18 ; Lc., 18, 19.

297. Înț. Sir., 16, 14.

298. Înț. Sir., 16, 13—14.

299. 2 Cor., 1, 3.

300. Lc., 6, 35.

301. Lc., 6, 36.

ceruri»³⁰²; pe lângă acestea, iarăși spune: *«Tatăl Meu ră sare soarele Lui peste toți»*³⁰³. 3. Trebuie menționat aici că Domnul Cuvîntul, mărturisește că Tatăl Lui cel bun este și Creator; și nimeni nu mă va contrazice că Creatorul este drept. Și iarăși spune: *«Tatăl Meu plouă peste drepti și peste nedrepți»*³⁰⁴. Și întrucît plouă, este creator al apelor și al norilor; iar întrucît plouă peste toți, împarte la toți cu dreptate, fără să încline într-o parte sau alta; iar întrucît este bun se poartă la fel și cu cei drepti și cu cei nedrepți.

73. 1. Foarte lămurit putem conchide din aceste texte pe care Sfințitul Duh le-a grăit în Psalmi că Dumnezeu este unul și același: *«Voi vedea cerurile, lucrul degetelor Tale»*³⁰⁵; și: *«Cel Ce a zidit cerurile, locuiește în ceruri»*³⁰⁶; și: *«Cerul este scaunul Tău»*³⁰⁷; iar Domnul spune în rugăciunea Sa: *«Tatăl nostru, Carele ești în ceruri»*³⁰⁸. Cerurile sînt ale ziditorului lumii; deci, nimeni nu poate fi împotriva că Domnul este și Fiul Creatorului. Iar dacă este recunoscut de toți că Ziditorul este drept și că Domnul este Fiul Creatorului, urmează că Domnul este Fiul Celui drept. 2. De aceea și Pavel spune: *«Dar acum dreptatea lui Dumnezeu s-a arătat în alară de lege»*³⁰⁹; dar iarăși ca să înțelegi mai bine că Dumnezeu este drept, continuă: *«dar dreptatea lui Dumnezeu, prin credința lui Iisus Hristos, în toți cei ce cred; că nu este deosebire»*³¹⁰; și încă, dînd mărturie de adevăr, adaugă puțin mai jos: *«Întru îngăduința lui Dumnezeu, spre arătare ca El să fie drept, îndreptăcind pe cel ce este din credința în Iisus»*³¹¹. 3. Pavel știe că dreptatea este bună și arată acest lucru undeva, cînd zice: *«Așa că legea este sfîntă; și porunca este sfîntă, dreaptă și bună»*³¹². Pavel dă celor două cuvinte aceeași putere.

74. 1. Dar Domnul a zis că nimeni nu e bun afară de Tatăl Lui³¹³. Deci Insuși Tatăl Lui, Care este unul, este arătat prin multe puteri. Acest lucru au vrut să-l spună cuvintele: *«Nimeni n-a cunoscut pe Tatăl»*³¹⁴; că El era totul, înainte de a veni Fiul. Este evident, în adevăr, că Dumnezeul universului este numai unul singur: bun, drept, creator, Fiul în Tatăl, Căruia slava în vecii vecilor. Amin³¹⁵. 2. Dar nici certarea cu pur-

302. Mt., 19, 17; Mc., 10, 18; Lc., 18, 19.

303. Mt., 5, 45.

304. Mt., 5, 45.

305. Ps., 8, 4.

306. Ps., 2, 3.

307. Ps., 10, 4; 102, 20.

308. Mt., 6, 9.

309. Rom., 3, 21.

310. Rom., 3, 22.

311. Rom., 3, 26.

312. Rom., 7, 12.

313. Mt., 19, 17; Mc., 10, 18; Lc., 18, 19.

314. Mt., 11, 27.

315. Gal., 1, 5.

tare de grijă nu este un lucru străin de Cuvîntul cel mîntuitor. Că și certarea este o doctorie a iubirii dumnezeiești de oameni ; din certare înflorește roșeața pudorii și aduce în suflet rușinea păcatului. Da, dacă trebuie să blamezi, trebuie să și cerți ; cînd este cazul să rănești, nu mortal, ci spre mîntuire, un suflet nesimțitor, scăpîndu-l, cu puțină durere, de moartea cea veșnică.

3. Mare este înțelepciunea pedagogiei Cuvîntului, iar chipul rînduiei Lui spre mîntuire este felurit. Pedagogul dă mărturie pentru cei buni ; pe cei aleși îi cheamă să fie mai buni ; pe cei care se grăbesc să facă rău îi oprește din această pornire și-i sfătuiește să înceapă o viață mai bună. 4. Cuvîntul nu lasă pe nimeni fără mărturie ; fiecare primește mărturie, iar harul acestei mărturii este foarte mare. Dar chiar tăria miniei Lui — dacă trebuie să numim minie sfătuirea Lui — este iubitoare de oameni ; că Dumnezeu se coboară pînă la patimi de dragul omului, pentru care Cuvîntul lui Dumnezeu s-a și făcut om.

CAPITOLUL IX

BINEFACEREA ȘI PEDEPSIREA APARTÎN, PE BUNĂ DREPTATE, ACELEAȘI PUTERI. CARE ESTE METODA PEDAGOGIEI CUVÎNTULUI ?

75. 1. Pedagogul omenirii, Cuvîntul nostru cel dumnezeiesc, folosindu-se de toată măiestria înțelepciunii, dorește cu toată puterea să mîntuie pe prunci ; îi sfătuiește, îi blamează, îi dojenește, îi ceartă, îi amenință, îi vindecă, le făgăduiește, le dăruiește ; și «ca și cu multe hățuri» ³¹⁶ înfrînează pornirile necugetate ale omenirii. 2. Și ca să spun pe scurt, Domnul se poartă cu noi așa cum ne purtăm noi cu copiii noștri. Înțelepciunea ne sfătuiește : «Ai copii ? Educă-i și pleacă-le din tinerețea lor grumazul. Ai fete ? Fii cu luare aminte la trupul lor și nu-ți arăta veselă fața ta către ele» ³¹⁷. Și facem acestea cu toate că pe copiii noștri, băieți și fete, îi iubim puternic, îi iubim mai mult decît orice.

3. Cei care vorbesc, ca să facă plăcere și ca să nu supere, iubesc puțin ; dar cei care mustră spre folos, chiar dacă pentru moment sînt supărați, fac bine totuși pentru mai tîrziu. Și Domnul nostru n-are în vedere plăcerea de moment, ci urmărește desfătarea viitoare.

Să ne îndreptăm, dar, acum spre metoda pedagogiei Lui cea iubitoare de oameni, împreună cu mărturia profetică.

316. Platon, Legile, VII, 808 D.

317. *Înț. Str.*, 7, 24.

76. 1. Sfătuirea (νοοθετης) este o muștrare plină de grijă, care atrage luarea aminte. Așa este Pedagogul nostru cînd sfătuiește ; de pildă cînd zice în Evanghelie : «*De cîte ori am vrut să adun pe fiii tăi, precum adună cloșca pe puii ei sub aripile ei și n-ai voit*» ³¹⁸. Și iarăși Scriptura sfătuiește, zicînd : «*Au făcut adulter cu lemnul și cu piatra* ³¹⁹, *au tîmîiat lui Baal*» ³²⁰. **2.** Este cea mai mare dovadă a iubirii Sale de oameni, că Domnul, deși știa bine nerușinarea poporului celui răzvrătit și neascultător, totuși îl cheamă la pocăință și spune prin Iezechiel : «*Fiule al omului ! În mijlocul scorpionilor locuiești ; dar grăiește-le lor, dacă te vor asculta*» ³²¹. **3.** Dar și lui Moise îi spune : «*Du-te și spune-i lui Faraon, ca să dea drumul poporului ; dar Eu știu că nu le va da drumul*» ³²². Prin aceste cuvinte Domnul face cunoscut două lucruri : Dumnezeuirea Sa, pentru că cunoaște mai dinainte viitorul și iubirea Sa de oameni, pentru că dăruiește prilejuri de pocăință, libertății de voință a sufletului. **4.** Pur-tînd grijă de popor, Domnul îl sfătuiește și prin Isaia, cînd zice : «*Poporul acesta cu buzele Mă cinstește, dar cu inima este departe de Mine — acesta este un reproș care caută să convingă — dar în zadar Mă cinstesc, că ei învață învățături, care sînt porunci omenești*» ³²³. În aceste cuvinte, purtarea de grijă a lui Dumnezeu vădește păcatul, dar arată de asemenea și mîntuirea.

77. 1. Blamul (ἐπιτίμησις) este o muștrare făcută pentru fapte de rușine spre apropierea de fapte bune. Acest lucru îl arată Domnul prin Ieremia, zicînd : «*Au ajuns armăsari înnebuniți după femei ; fiecare necheza după femeia aproapelui lui. Oare pe aceștia nu-i voi cerceta ? zice Domnul. Sau nu se va răzbuna sufletul Meu pe un popor ca acesta ?*» ³²⁴. Domnul totdeauna bagă în sufletul omului frica, pentru că «*frica de Domnul este începutul venirii în simțiri*» ³²⁵. **2.** Iarăși prin Osea zice : «*Oare nu-i voi cerceta pe ei ? Că ei se amestecau cu desfrîinatele și aduceau jertfe împreună cu cei care se închinau idolilor ; poporul cel înțeleghător s-a împreunat cu desfrînată*» ³²⁶. Le arată mai lămurit păcatele lor, mărturisind că ei înțeleg că păcătuiesc de bunăvoia lor. Iar înțelegerea este vedere a sufletului. De aceea și numele Israel înseamnă cel ce a văzut pe Dumnezeu ³²⁷, adică cel ce înțelege pe Dumnezeu.

318. Mt., 23, 37 ; Lc., 13, 34.

319. Ier., 3, 9.

320. Ier., 7, 8 ; 32, 29.

321. Iez., 2, 6—7.

322. Ieș., 3, 18—19.

323. Is., 29, 13.

324. Ier., 5, 8—9.

325. Prov., 1, 7. Clement a pus în loc de înțelepciune, simțire.

326. Osea, 4, 15.

327. Mai sus, 57, 2.

3. Dezaprobarea (μέμψις) este o muștrare făcută celor nepăsători și trîndavi. De această metodă pedagogică se folosește Domnul, zicînd prin Isaia : «*Ascultă, cerule, și ia în urechi, pămîntule, că Domnul a grăit. Am născut fii și i-am crescut, dar ei s-au lepădat de Mine. Boul și-a cunoscut stăpînul, iar asinul ieslea domnului lui, dar Israel nu M-a cunoscut pe Mine*» ³²⁸. 4. Nu este oare o grozăvie, ca cel care a văzut pe Dumnezeu să nu cunoască pe Domnul ? Nu este oare o grozăvie, ca cel care a văzut pe Dumnezeu să nu cunoască pe Domnul ? Nu este oare o grozăvie ca boul și asinul, animale proaste și fără minte, să cunoască pe cel ce le hrănește, iar Israel să fie mai fără de minte decît acestea ? Iar prin Isaia, muștrînd tare poporul, adaugă : «*Și pe Mine M-au părăsit, zice Domnul*» ³²⁹.

78. 1. Dojana (ἐπιπληξις) este un blam, care duce la pedeapsă sau o muștrare cu tendința de a bate. Pedagogul se folosește și de acest mijloc de vindecare, cînd zice prin Isaia : «*Voi, tii răzvrățiți, acestea zice Domnul : Ați făcut stat nu pentru Mine și învoieli nu prin Duhul Meu*» ³³⁰. În fiecare caz, Domnul se folosește de frică ca de un astringent foarte puternic ; vădește în același timp și păcatele, dar și întoarce pe popor la mîntuire ; așa precum se prepară lîna pentru vopsit cu o substanță tare, care face ca lîna să primească vopseaua.

2. Certarea (ἐλγος) este o muștrare publică, făcînd tuturor cunoscute păcatele. Pedagogul se folosește de certare ca de un mijloc de neapărată trebuință pedagogiei din pricina slăbiciunii credinței celor mulți. Pedagogul spune prin Isaia : «*Ați părăsit pe Domnul și ați mîniat pe Sfîntul lui Israel !*» ³³¹. Spune și prin Ieremia : «*Spăimîntatu-s-a cerul de aceasta ; și s-a cutremurat mai mult pămîntul, că două rele a făcut poporul acesta : M-a părăsit pe Mine, izvorul apei celei vii și și-a săpat fîntîni surpate, care nu vor putea ține apa*» ³³². 3. Și iarăși, prin același profet : «*Păcat a săvîrșit Ierusalimul ; de asta s-a tulburat ; toți cei care îl slăveau l-au necinstit, că au văzut rușinarea lui*» ³³³. 4. Pedagogul, pentru a îndulci asprimea certării și amenințarea cu pedeapsa, spune prin Solomon, trecînd sub tăcere dragostea de copii a metodei Sale pedagogice : «*Fiul Meu, nu disprețui învățăturile Domnului, nici nu te descuraja cînd ești certat ; că pe cel pe care-l iubește Domnul, îl ceartă și biciuiește pe fiul, pe care îl primește*» ³³⁴, pentru că «*omul păcătos se ferește de mus-*

328. Is., 1, 2—3.

329. Ier., 1, 16 ; 2, 13. 19.

330. Is., 30, 1.

331. Is., 1, 4.

332. Ier., 2, 12—13.

333. Pîing. 1, 8.

334. Prov., 3, 11—12.

trare»³³⁵. Iar ca urmare, Scriptura zice : «*Certa-mă-va dreptul și mă va muștra ; dar untdelemnul păcătosului să nu ungă capul meu*»³³⁶.

79. 1. Admonestarea (φρένωσις) este o muștrare care pune pe gînduri. Nici de acest mijloc pedagogic nu este lipsit Pedagogul, că spune prin Ieremia : «*Pînd cînd voi striga și nu mă vor auzi ? Iată netăiate împrejur sînt urechile lor !*»³³⁷. O, fericită îngăduință ! Și iarăși, prin același profet, zice : «*Netăiate împrejur sînt toate popoarele, iar poporul acesta este netăiat împrejur la inimă*»³³⁸. Că spune Domnul : «*Poporul este neascultător ; sînt fii, în care nu este credință*»³³⁹.

2. Cercetarea (ἐπισκοπή) este o dojenire foarte aspră. S-a folosit de acest mod Domnul în Evanghelie : «*Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine*»³⁴⁰. Repetarea numelui Ierusalimului face puternică dojenirea. Da, cum poate prigoni pe slujitorii lui Dumnezeu, cel care cunoaște pe Dumnezeu ? De aceea Domnul adaugă : «*Se lasă casa voastră pustie ! Că zic vouă : de acum nu Mă veți mai vedea, pînd cînd veți zice : Binecuvîntat este Cel Ce vine întru numele Domnului*»³⁴¹. Dacă nu primiți iubirea Mea de oameni, veți cunoaște puterea Mea.

80. 1. Ocară (λοιδορία) este o muștrare aspră. Pedagogul se folosește de ocară ca de o doctorie, zicînd prin Isaia : «*Vai, neam păcătos, fili fărădelege, popor plin de păcate, sămînță rea*»³⁴² ; iar în Evanghelie spune prin Ioan : «*Serpi, pui de viperă*»³⁴³.

2. Acuzația (ἐγκύρις) este o muștrare făcută celor care fac nedreptăți. Pedagogul se folosește de ea prin David, cînd zice : «*Poporul, pe care nu l-am cunoscut Mi-a slujit Mie și întru auzul urechii M-a ascultat. Fiii străini m-au simțit și au schiopdat în cărările lor*»³⁴⁴ ; iar prin Ieremia zice : «*Și i-am dat ei carte de despărțire ; și nu s-a temut casa cea necredincioasă a lui Iuda*»³⁴⁵ ; și iarăși : «*Și M-a defăimat casa lui Israel și casa lui Iuda a mînjit Domnului*»³⁴⁶.

3. Deplîngerea soartei (μεμψιμορία) este o muștrare ascunsă, care, printr-un ajutor dibaci, rînduiește în chip acoperit mîntuirea. Pedagogul se folosește de ea prin Ieremia : «*Cum a șezut singură cetatea cea cu*

335. *Înț. Str.*, 32, 18.

336. *Ps.*, 140, 6.

337. *Ier.*, 6, 10.

338. *Ier.*, 9, 25.

339. *Is.*, 30, 9.

340. *Mt.*, 23, 37 ; *Lc.*, 13, 34.

341. *Mt.*, 23, 38—39 ; *Lc.*, 13, 35.

342. *Is.*, 1, 4.

343. *Mt.*, 3, 7 ; 23, 33.

344. *Ps.*, 17, 48—49.

345. *Ier.*, 3, 8.

346. *Ier.*, 5, 11—12.

multe popoare? A ajuns ca o văduvă, cea care stăpînea multe țări a ajuns de plătete bir, plîngînd, a plîns noaptea»³⁴⁷.

81. 1. Luarea în ris (διδασκαλία) este o muștrare defăimătoare. Și de acest ajutor se folosește dumnezeiescul Pedagog prin Ieremia, zicînd: «Față de destrînată s-a făcut fața ta; ai ajuns o nerușinată înaintea tuturor. Nu M-ai numit pe Mine casă și tată și povățuitor al fecioriei tale!»³⁴⁸. Și: «Destrînată frumoasă plină de har, meșteră în farmec»³⁴⁹. După ce cu dibăcie ai insultat-o tare pe fecioară, numind-o destrînată, iarăși revine, îndemnînd-o la cumințenie.

2. Reprobarea (καταμερίσθαι) este o dojană legală sau o dojană făcută fiilor, care se răzvrătesc împotriva îndatoririlor pe care le au. De aceasta se folosește Pedagogul prin Moise, spunînd: «Copii vrednici de dojană, neam necinstit și stricat, acestea răsplățiți Domnului? Acest popor este nebun și nu înțelept. Nu El, însuși Tatăl, te-a dobîndit pe tine?»³⁵⁰. Iar prin Isaia zice: «Conducătorii tăi sînt neascultători; sînt părtași cu hoșii, iubesc darurile, umblă după mită, nu fac judecată orfanilor»³⁵¹.

3. În general, dibăcia, de care se folosește Pedagogul administrînd frica, este izvor de mîntuire; iar mîntuirea este faptă a Celui bun: «Mila Domnului peste tot trupul; Domnul muștră, pedepsește și învață ca un păstor turma sa. Miluiește pe cei ce primesc învățătura Sa și pe cei care se sîrguiesc să se unească cu El»³⁵². Și prin această purtare Domnul «a păzit cu îndurare și învățătură pe cei șase sute de mii de pedestri, care erau adunați întru învîrtoșarea inimilor lor, biciuindu-i, miluindu-i, lovindu-i, vindecîndu-i»³⁵³. Că «precum este multă mila Lui, așa este și certarea Lui»³⁵⁴. Bine este să nu păcătuiești; dar la fel este bine ca cel care păcătuiește să se pocăiască; după cum este foarte bine să fii totdeauna sănătos, dar este bine și să scapi de boală.

82. 1. Astfel Pedagogul și prin Solomon poruncește: «Tu, bate pe fiul tău cu nuiua, ca să scapi de moarte sufletul lui»³⁵⁵. Și iarăși: «Nu înceta de a pedepsi pe copil! Indreaptă-l cu nuiua, că nu va muri!»³⁵⁶.

2. Certarea și dojana, după cum le arată și numele, sînt lovituri date sufletului; pun capăt păcatelor și înlătură moartea, cumințește pe cei por-

347. Plîng., 1, 1—2.

348. Ier., 3, 3—4.

349. Naum, 3, 4.

350. Deut., 32, 5—6.

351. Is., 1, 23.

352. Înț. Sir., 18, 12—13.

353. Înț. Sir., 16, 11.

354. Înț. Sir., 16, 14.

355. Prov., 23, 13.

356. Prov., 23, 13.

niți spre desfrâu. 3. La fel și Platon cunoaște că certarea are o foarte mare putere de îndreptare și este un mijloc însemnat de curățire; de acord în această privință cu Cuvîntul, Platon spune că omul care a săvîrșit cele mai mari fapte urite a ajuns de neîndreptat și un nerușinat, pentru că n-a fost muștrat și că cel care vrea să fie cu adevărat fericit trebuie să fie foarte curat și foarte bun ³⁵⁷. 4. Dacă «dregătorii nu sînt frică pentru fapta bună» ³⁵⁸, cum va fi frică de Dumnezeu, Care este prin fire bun, pentru cel care nu păcătuiește? «Dar dacă faci rău, temete /» ³⁵⁹.

83. 1. De aceea însuși apostolul, după exemplul Domnului, muștră bisericele, una după alta; și, dîndu-și seama de îndrăznirea lui și de slăbiciunea ascultătorilor, zice galatenilor: «Am ajuns oare vrăjmașul vostru, spunîndu-vă adevărul?» ³⁶⁰.

2. După cum cei sănătoși n-au nevoie de doctor ³⁶¹, întrucît sînt sănătoși, ci cei bolnavi au nevoie de știința doctorului, tot așa și noi care în această viață sîntem bolnavi din pricina poftelor noastre cele de ocară, din pricina neînfîrărilor noastre vrednice de dojană și din pricina celorlalte buboae ale patimilor noastre, avem nevoie de Mîntuitor. Iar Mîntuitorul nu dă numai doctorii dulci, ci și amare. Că rădăcinile cele amare ale fricii opresc înmulțirea păcatelor; de aceea frica este mîntuitoare, chiar dacă e amară.

3. Deci, pe bună dreptate, noi cei bolnavi avem nevoie de Mîntuitor; noi cei rătăciți avem nevoie de povățuitor; noi cei orbi avem nevoie de un conducător cu vedere bună; noi cei însetați avem nevoie de Izvorul cel dătător de viață, din care cei care beau nu mai însetează ³⁶²; noi cei morți avem nevoie de viață; oile au nevoie de păstor; copiii au nevoie de pedagog și întreaga omenire are nevoie de Iisus, ca nu cumva rămînînd noi neîndreptați și păcătoși la sfîrșit să fim osîndiți, ci să fim despărțiți de pleavă și să fim strînși în hambarul cel părintesc. Că în mîna Domnului este lopata, cu care desparte de grîu pleava, pe care o dă focului ³⁶³.

84. 1. Dar dacă voiți, este cu putință să cunoaștem marea înțelepciune a Prea Sfîntului Păstor și Pedagog, a Cuvîntului Atotștiitor și Părintesc, numindu-se Păstorul oilor ³⁶⁴, atunci cînd vorbește alegoric. Dar El este și Pedagogul pruncilor. 2. Pedagogul, adresîndu-se bătrînilor și

357. Platon, Sophista, 230 DE.

358. Rom., 13, 3.

359. Rom., 13, 4.

360. Gal., 4, 16.

361. Mt., 9, 12; Mc., 2, 17; Lc., 5, 31.

362. In., 4, 14.

363. Mt., 3, 12; Lc., 3, 17.

364. In., 10, 2. 11. 14.

dându-le un exemplu mîntuitor de grija Lui binecuvîntată, le spune prin Iezechiel : «Pe oala cea oloagă o voi obloji, pe cea bolnavă o voi vindeca, pe cea rătăcită o voi întoarce ³⁶⁵ și le voi duce la păscut în muntele cel sfînt al Meu» ³⁶⁶.

Acestea sînt făgăduințele bunului Păstor !

Paște-ne pe noi, pruncii, ca pe oi ! 3. Da, Stăpîne, sature-ne cu pășunea Ta, cu dreptatea Ta ! Da, Pedagogule, du-ne la pășunea Ta, în muntele cel sfînt al Tău, la Biserica cea înaltă a Ta, cea mai presus de nori, cea care atinge cerurile ! «Și le voi fi lor păstor, spune Pedagogul, și voi fi aproape de ei» ³⁶⁷, cum este haina de piele a lor. Pedagogul vrea să-mi mîntuie trupul ; și îmbrăcîndu-mă cu haina nestrîcăciunii ³⁶⁸, mi-a uns pielea ³⁶⁹. 4. «Mă vor striga, spune Pedagogul, și le voi răspunde : Iată sînt de față !» ³⁷⁰. M-ai auzit, Stăpîne, mai repede decît m-am așteptat ! «Și dacă vor trece, nu vor aluneca, zice Domnul» ³⁷¹. Că nu vom cădea în strîcăciune noi, care trecem la nestrîcăciune ³⁷², că ne sprijină El. El a spus-o și El a voit-o.

85. 1. Așa este Pedagogul nostru : bun în chip drept. «N-am venit să Mi se slujească, a spus El, ci să slujesc» ³⁷³. De aceea se spune în Evanghelie că «era ostent» ³⁷⁴ Cel Care se ostenește pentru noi, Cel Care a făgăduit să-și «dea suletul Lui răscumpărare pentru mulți» ³⁷⁵. 2. El însuși dă mărturie că numai cel ce face așa este «păstorul cel bun» ³⁷⁶. Este, dar, mare dăruitor, El, Care-și dă pentru noi ceea ce este mai de preț, sufletul ! ³⁷⁷. Este mare ajutor și iubitor de oameni, că a voit să fie fratele oamenilor ³⁷⁸, cînd putea să le fie stăpîn. Este atît de bun, în-cît a și murit pentru noi.

3. Dar și dreptatea Lui a strigat : «Dacă veniți la Mine cu dreptate și Eu voi fi drept cu voi ; dar dacă mergeți strîmb și Eu voi fi strîmb, zice Domnul puterilor» ³⁷⁹. Prin căile strîmbe, Domnul face aluzie la pedepsele păcătoșilor. 4. Calea dreaptă și firească — pe care o arată acoperit litera iota (ι) din numele lui Iisus — este bunătatea Lui. Bunătatea Lui este

365. Iez., 34, 16.

366. Iez., 34, 14.

367. Iez., 34, 23.

368. Adică cu haina botezului.

369. Adică cu sfîntul mir.

370. Is., 58, 9.

371. Is., 43, 2.

372. 1 Cor., 15, 42.

373. Mt., 20, 28 ; Mc., 10, 45.

374. In., 4, 6.

375. Mt., 20, 28 ; Mc., 10, 45.

376. In., 10, 11.

377. In., 15, 13.

378. Evr., 2, 11.

379. Lev., 26, 21. 23. 27.

nemişcată și neschimbată față de cei care, ascultînd de El, au crezut în El. «*Pentru că v-am chemat și nu M-ați ascultat, zice Domnul, ci ați deînlătat staturile Mele, iar la certările Mele n-ați luat aminte*»³⁸⁰. Astfel, musturarea Domnului este tare folositoare.

86. 1. Despre aceștia Pedagogul spune prin David : «*Neam îndărătnic, neam care amărăște, neam care nu și-a îndreptat inima, care n-a fost credincios lui Dumnezeu cu duhul lui*»³⁸¹. *N-a păzit așezămîntul lui Dumnezeu și în legea Lui n-a voit să umble*»³⁸². Acestea sînt pricinile omărăciunii, pentru care Judecătorul vine să judece pe cei care n-au voit să aleagă o bună viațuire. **2.** De aceea Domnul a adus peste iudei, alți pe pămînt, o pedeapsă mai aspră, doar-doar se vor opri din pornirea lor spre moarte. Și Pedagogul spune foarte lămurit prin David pricina amenințării : «*N-au crezut în minunile Lui*»³⁸³. *Cînd îi ucidea pe ei, atuncea îl căutau pe El, se întorceau la El, mînecau către Dumnezeu și și-au adus aminte, că Dumnezeu este ajutorul lor și Dumnezeul cel prealîalt este izbăvitorul lor*»³⁸⁴. **3.** Astfel Dumnezeu a văzut că iudeii de frică se întorc la El, dar că disprețuiesc iubirea Sa de oameni. Da, în general, noi oamenii sîntem nepăsători cînd Dumnezeu se poartă bine cu noi ; dar îl respectăm cînd ne temem de dreptatea Lui, deși dreptatea Lui este unită cu iubirea Sa de oameni.

87. 1. Frica este de două feluri. Un fel de frică este însoțită de respect, cum este frica cetățenilor de conducătorii cei buni, frica noastră de Dumnezeu și frica pe care o au copiii cuminți față de părinți : «*Calul neîmblînzit, spune Scriptura, ajunge năvălaš, iar fiul lăsat de capul lui ajunge obraznic*»³⁸⁵. Celălalt fel de frică este însoțit de ură ; este frica sclavilor față de stăpînii răi și frica evreilor, care au făcut din Dumnezeu despot, nu Tată. **2.** După părerea mea, este o deosebire mare, foarte mare, între o evlavie săvîrșită liber, cu dragă inimă și o evlavie săvîrșită din constrîngere. Scriptura spune : «*Dumnezeu este îndurător ; va vindeca păcatele lor și nu-i va nimici ; Își va întoarce de multe ori mîna Lui și nu-și va aprinde toată urgia Lui*»³⁸⁶. Iată cum se arată dreptatea Pedagogului, cînd pedepsește și cum se arată bunătatea lui Dumnezeu, cînd este îndurător ; **3.** De aceea și David, adică Duhul Sfînt prin el, le cuprinde pe amîndouă, cînd în psalmi spune despre același Dumnezeu : «*Dreptatea și judecata sînt gătirea scaunului Tău. Mila și ade-*

380. Prov., 1, 24—25.

381. Ps., 77, 10—11.

382. Ps., 77, 13.

383. Ps., 77, 36.

384. Ps., 77, 38—39.

385. Înț. Str., 30, 8.

386. Ps., 77, 42—43.

vdrul vor merge înaintea teșei Tale» ³⁸⁷. David dă mărturie că și judecata și binefacerea aparțin aceleiași puteri. În aceste două activități se vede puterea dreptății lui Dumnezeu, care deosebește pe cele contrarii.

88. 1. Același este și drept și bun, Cel Care este cu adevărat Dumnezeu, El care este totul și totul este El, pentru că este Dumnezeu, singurul Dumnezeu. După cum oglinda nu este un lucru rău față de omul urât, că îl arată așa cum este ; și după cum doctorul nu este un rău pentru bolnav, când îi spune că are temperatură, că nu doctorul este pricina temperaturii, ci doctorul este cel care vedește temperatura, tot așa nu este rău nici cel care vedește pe cineva care are sufletul bolnav ; nu bagă în sufletul aceluia păcatele, ci-i arată păcatele care sînt în sufletul lui, ca să-l depărteze de niște obișnuințe ca acelea. **2.** Astfel Dumnezeu este bun în El Însuși, dar este drept din pricina noastră ; iar aceasta, pentru că este bun. Ne-a arătat dreptatea Lui prin Cuvîntul Său chiar de atunci de la început, de cînd a devenit Tată ; că Dumnezeu este bun înainte de a fi Creator ; și pentru că era bun, de asta a voit să fie și Creator și Tată. Și acest fel de a fi al acelei dragoste a ajuns început al dreptății Sale, și atunci cînd face să strălucească soarele Său ³⁸⁸ și atunci cînd trimite pe Fiul Său. Și El, cel dintîi, a vestit dreptatea cea bună din ceruri, spunînd : *«Nimeni n-a cunoscut pe Fiul decît Tatăl, nici pe Tatăl decît Fiul»* ³⁸⁹. **3.** Această cunoștință echilibrată este de asemenea simbol al vechii dreptăți. Apoi dreptatea s-a pogorît între oameni, în literă și în trup, adică prin lege și prin Cuvînt. Ea a silit omenirea la pocăință mîntuitoare, pentru că era bună. Dar tu nu ascultî de Dumnezeu ! Învinoiește-te singur, decît să atragi asupra ta pe Judecător !

CAPITOLUL X

ACELAȘI DUMNEZEU, PRIN ACELAȘI CUVÎNT, INDEPĂRTEAZĂ PRIN AMENINȚĂRI PE OAMENI DE PĂCATE, IAR PRIN SFATURI ÎI MÎNTUIE

89. 1. Am arătat, deci, că este bună și mîntuitoare rînduiala de a înfrîna pe oameni prin muștrări. Cuvîntul a aplicat această rînduială, pentru că este potrivită să îndrepte pe oameni spre pocăință și să-i oprească de la păcate. Urmează acum să vedem blîndeșea Cuvîntului. Am demonstrat că Cuvîntul este drept, că ne pune la îndemîină ideile Sale, care ne îndeamnă la mîntuire și că prin aceste idei dorește ca,

387. Ps., 88, 14—15.

388. Mt., 5, 45.

389. Mt., 11, 27 ; Lc., 10, 22.

prin voința Tatălui, să cunoaștem frumosul și folosul. Uită-te și la aceasta! 2. Frumosul aparține genului engomiastic; folosul aparține genului parenetic. Genul parenetic are două forme: una care sfătuiește, alta care desfătuiește; genul engomiastic are și el două forme: una care laudă, alta care hulește. După cum gândirea parenetică este sfătuitoare, dar este și desfătuitoare. 3. Tot așa și gândirea engomiastică este lăudătoare, dar este și hulitoare. Aceste două genuri le folosește Pedagogul cel drept, Care are în vedere folosul nostru. 4. Despre forma hulitoare și desfătuitoare am vorbit mai înainte; acum trebuie să vorbesc despre forma sfătuitoare și lăudătoare, ca să echilibrăm, ca pe o balanță, cele două talere egale ale dreptului Pedagog.

90. 1. Pedagogul folosește forme sfătuitoare spre cele ce ne sînt nouă de folos, grăind așa prin Solomon: *«Eu, pe voi, oamenilor, vă sfăduiesc și dau drum glasului Meu fiilor oamenilor»*³⁹⁰, *ascultați-Mă, că lucruri de cinste voi grăi»*³⁹¹ și celelalte. Dă sfaturi mîntuitoare. Că sfatul este bun atît pentru o faptă bună, cît și pentru a te feri să faci o faptă rea, așa cum sfătuiește Pedagogul, grăind prin David: *«Fericit bărbatul, care n-a umblat în slatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor n-a stătut și pe scaunul ciumașilor n-a șezut, ci în legea Domnului voia lui»*³⁹².

2. Trei sînt părțile sfătuirii. Una, atunci cînd Domnul ia exemplele din vremurile trecute, de pildă cînd spune ce au pățit evreii, cînd s-au închinat vițelului de aur³⁹³, sau ce au pățit, cînd au făcut desfrîinare³⁹⁴ și cele asemenea. A doua, atunci cînd are în vedere timpurile prezente, care se pot înțelege prin proprie experiență, ca atunci cînd Domnul, răspunzînd celor ce L-au întrebât: *«Dacă Tu ești Hristos sau pe altul să așteptăm»*³⁹⁵, a zis: *«Duceți-vă și spuneți lui Ioan: Orbii văd, surzii aud, leproșii se curățesc, morții înviază și fericit este cel care nu se va sminti întru Mine»*³⁹⁶. Aceasta de a doua parte este și ceea ce a spus David în profeția sa, cînd a zis: *«Precum am auzit, așa am și văzut»*³⁹⁷.

91. 1. În sfîrșit, a treia, atunci cînd Domnul vorbește de fapte care se vor petrece în viitor; prin ele ne poruncește să ne păzim de cele ce vor veni. De pildă cînd spune: *«Cei care au căzut în păcate vor fi aruncați în întinericul cel mai din afară; acolo va fi plîngerea și scriș-nirea dinților»*³⁹⁸ și cele asemenea.

390. Prov., 8, 4.

391. Prov., 8, 6.

392. Ps., 1, 1—2.

393. Ieș., 32, 1—6.

394. Num., 25, 5—18.

395. Mt., 11, 3; Lc., 7, 19.

396. Mt., 11, 4—6; Lc., 7, 22—23.

397. Ps., 47, 7.

398. Mt., 8, 12; 22, 13; 25, 30.

Din cele spuse este lămurit că Domnul se folosește de orice mijloc de îngrijire, ca să cheme pe oameni la mîntuire. 2. Prin cuvinte de încurajare ușurează păcatele, micșorînd pofta, dar dă în același timp și nădejde de mîntuire. Că zice prin Iezechiel : «*Dacă vă veți întoarce din toată inima și veți spune : Tatăl, vă voi asculta ca pe un popor sfînt*»³⁹⁹ ; și iarăși zice : «*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și eu vă voi odihni*»⁴⁰⁰ ; și, pe lângă acestea, acele cuvinte, pe care le spune Domnul însuși. 3. Foarte lămurit ne cheamă prin Solomon la bine, zicînd : «*Fericit este omul, care a găsit înțelepciunea, și muritorul care a găsit priceperea*»⁴⁰¹. Că binele este găsit de cel care caută binele ; și-i place binelui să se uite la el, cel care l-a găsit. Iar prin Ieremia, Pedagogul explică ce înseamnă priceperea, zicînd : «*Ferițiți sîntem, Israele, că cele ce plac lui Dumnezeu ni s-au făcut cunoscute nouă*»⁴⁰². Ni s-au făcut cunoscute prin Cuvîntul lui Dumnezeu, datorită Căruia sîntem fericiți și pricepuți. Că știința este pricepere, o arată Domnul prin același profet, cînd spune : «*Ascultă, Israele, poruncile vieții ; luați în urechi, ca să cunoașteți priceperea*»⁴⁰³. 4. Iar prin Moise, datorită iubirii Sale de oameni, Domnul făgăduiește un dar celor care se zoresc spre mîntuire. Că spune : «*Vă voi duce pe voi în pămîntul cel bun, pe care s-a jurat Domnul părinților voștri*»⁴⁰⁴ ; iar pe lângă aceasta, zice prin Isaia : «*Vă voi duce în muntele cel sfînt și vă voi desfăta*»⁴⁰⁵.

92. 1. Este și un alt chip al pedagogiei Cuvîntului. Fericirea. Prin David, zice : «*Fericit este acela care n-a păcătuit ; și va fi ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor, care rodul său îl va da la vremea sa și frunza lui nu va cădea — prin aceste cuvinte vorbește acoperit de înviere — și toate cîte va face îi vor spori*»⁴⁰⁶. Pedagogul vrea să fim ca aceștia, să fim fericiți. 2. Dar iarăși spune, arătînd egalitatea balanței dreptății : «*Nu așa necredincioșii, nu așa ; ci ca praful, pe care-l spulberă vîntul de pe fața pămîntului*»⁴⁰⁷. Prin aceste cuvinte Pedagogul arată ce pedeapsă vor primi păcătoșii. Lui îi este ușor să se scape de ei, că sînt ușori și sînt purtați de vînt ; dar îi pedepsește, ca să-i scape de vină. Cînd Domnul ne pune mereu în față pedeapsa pe care o merităm, își arată bunătatea facerii Sale de bine și ne cheamă într-un chip foarte

399. Text necunoscut în Scriptură ; este citat și de Sf. Clement Romanul, I Corintheni, VIII, 3. Textul acesta amintește de : Iez., 18, 30 ; Ps., 102, 12 ; Ier., 3, 19, 22 ; Is., 1, 18.

400. Mt., 11, 28.

401. Prov., 3, 13.

402. Textul nu-l din Ieremia, ci din Bar., 4, 4, M, I (p. 274, n. 2) notează că în întreaga literatură patristică este frecvent lucrul acesta.

403. Bar., 3, 9.

404. Deut., 31, 20.

405. Is., 56, 7.

406. Ps., 1, 1, 3.

407. Ps., 1, 4.

măiestru să dobîndim și să folosim bunătățile Sale. 3. Da, prin Ieremia ne cheamă și la cunoștință, zicînd : «*Dacă ai fi umblat în calea Domnului, ai fi locuit cu pace în veci*» ⁴⁰⁸. Arătînd în aceste cuvinte răsplata cunoștinței, cheamă pe cei pricepuți să iubească cunoștința, iar celui ră-tăcit îi dă iertare, zicînd : «*Întoarce-te, întoarce-te, ca cel ce culege la coșnița sa*» ⁴⁰⁹. Vezi bunătatea dreptății ? Te sfătuiește să te pocăiești !

93. 1. Încă și prin Ieremia, Pedagogul pune în lumină adevărul, ca să-l vadă cei rătăciți, zicînd : «*Acestea zice Domnul : Stați la drumuri și vedeți și întrebați de cădrile cele veșnice ale Domnului, care este că-rarea cea bună ; mergeți pe ea și veți afla curățire sufletelor voastre*» ⁴¹⁰. Pedagogul ne duce la pocăință, ca să ne mîntuim. De aceea spune : «*Dacă te vei pocîi, Domnul va curăți împrejur inima ta și inima seminției tale*» ⁴¹¹.

2. Ar fi cu putință să aducem ca apărători ai acestor gînduri și pe filozofii, care spun că numai omul desăvîrșit merită lăudat, pe cînd cel rău trebuie blamat. Dar pentru că unii dintre ei hulesc și nici nu poate da altcuiva ceva, din pricină că ei nu pricep iubirea de oameni a lui Dum-nezeu, de aceea atît pentru aceștia cît și pentru cei care nu alătură drep-tatea de bunătate, am renunțat la ajutorul pe care ni l-ar putea da unii filozofi. 3. Și pentru că filozofii susțin că toți oamenii sînt răi, ar fi fi-resc să spun că e mai potrivită pentru oameni metoda pedagogică de pe-depsire și de dojană ; dar numai Dumnezeu e înțelept și numai de la El vine înțelepciunea ; numai Dumnezeu e desăvîrșit și numai El este vred-nic de laudă.

94. 1. Eu, însă, n-am să mă folosesc de cele spuse de filozofi ; eu susțin că lauda sau blamul sau ceea ce este asemănător laudei și blamu-lui sînt, mai mult decît orice, doctorii foarte necesare oamenilor. Cei care sînt greu de vindecat trebuie îndreptați cu amenințarea, cu muștra-rea și cu pedeapsa, așa cum este prelucrat fierul cu focul, cu ciocanul și cu nicovala. Cei care sînt, însă, cu luare-aminte la credință se instruiesc singuri și de buna lor voie ; acestora li se mărește lauda ; căci :

«Virtutea lăudată

Crește ca un arbore» ⁴¹².

Mi se pare că Pitagora ⁴¹³ din Samos a înțeles bine lucrul acesta, că-dă următorul sfat :

408. Bar., 3, 13.

409. Ier., 6, 16.

410. Ier., 6, 16.

411. Deut., 30, 6.

412. Bacillide, Fragm. 56, Snell.

413. Pitagora, filozof și matematician grec (sec. VI î.d.H.), fondatorul pitagoreis-mului, partizan al metempsihozei și a unei vieți morale înalte, austere. Scrierile sale nu s-au păstrat.

«Cînd ai făcut un rău, muștră-te, dar
cînd ai făcut un bine, bucură-te» ⁴¹⁴.

2. Mustrarea se mai numește și sfătuire. Privit etimologic, cuvîntul, sfătuire (νοοθέτης), înseamnă acțiunea de a băga ceva în minte (νοῦ ἐνθεματισμός), după cum blamul este o acțiune care te învață minte. S-au descoperit, însă, mii și mil de sfaturi pentru dobîndirea celor bune și fuga de cele rele : «Pentru cei necredincioși nu este pace, zice Domnul» ⁴¹⁵. **3.** De aceea Pedagogul sfătuiește prin Solomon să fie păziți pruncii : «Fiule, să nu te înșele păcătoșii ⁴¹⁶, nici să mergi cu ei pe cale ⁴¹⁷ ; nici să mergi dacă te cheamă spunîndu-ți : Vino cu noi, ia parte la sînge nevinovat, să ascundem cu nedreptate în pămînt pe bărbatul cel drept ; să-l nimicim, cum nimicește iadul pe cel viu» ⁴¹⁸.

95. 1. Cuvintele acestea sînt și o profeție despre patimile Domnului. Și prin Iezechiel, Viața dă porunci : «Sufletul care păcătuiește va muri. Dar omul care va fi drept, cel care face dreptate, nu va mânca în munți ; ochii lui nu i-a pus pe idolii casei lui Israel; nu va pîngări femeia aproapelui lui și nu se va apropia de femeia lui cînd este la curgere de sînge ; pe om nu-l va asupri, va da înapoi zălogul datornicului, nu va săvîrși răpire ; **2.** va da celui flămînd pîinea lui, va îmbrăca pe cel gol, nu va da argintul lui cu camătă, nu va lua mai mult decît a dat ; de la nedreptate își va întoarce mina lui și judecată dreaptă va face între bărbat și aproapele lui ; întru poruncile Mele va umbla și îndreptările Mele le va păzi ca să le facă pe ele. Acesta este om drept ; cu viață va viețui, zice Domnul» ⁴¹⁹. Aceste cuvinte cuprind o schiță a viețuirii creștinilor, un îndemn, vrednic de prețuit, la viața fericită, la privilegiul de cinste al unei bune viețuiri, la viața veșnică.

CAPITOLUL XI

CUVÎNTUL A FOST PEDAGOG PRIN LEGE ȘI PROFETI

96. 1. Pe cît mi-a fost cu putință, am arătat felul iubirii de oameni al Pedagogului și al pedagogiei Sale. Pedagogul, definindu-se prea frumos pe El Însuși, s-a asemănat cu «grăunțele de muștar» ⁴²⁰. A arătat

414. Pitagora, Carm. aur., 44.

415. Is., 48, 22 ; 57, 21.

416. Prov., 1, 10.

417. Prov., 1, 15.

418. Prov., 1, 11—12.

419. Iez., 18, 4—9.

420. Mt., 13, 31 ; Mc., 4, 31 ; Lc., 13, 19.

prin asta acoperit puterea duhovnicească a învățăturii, pe care a semănat-o ; a arătat marea varietate a naturii ei, măreția și totodată vitalitatea puterii ei raționale. Pe lângă acestea, prin grăunțele de muștar, a arătat acoperit că asprimea și curățenia muștrării sînt aducătoare de folos, datorită usturimii ei. 2. Prin acest mic grăunte, interpretat alegoric, se exprimă o idee foarte mare, mîntuirea, care se dăruiește întregii omeniri. Mierea, care este foarte dulce, poate da naștere fierii, după cum binele poate da naștere disprețului, care este cauza păcatului ; muștarul, la rîndul lui, poate micșora fierea, adică mînia și poate opri și umflătura, adică mîndria. Deci din Cuvîntul lui Dumnezeu se naște adevărata sănătate a sufletului și o continuă bună întocmire.

3. În vechime Cuvîntul a fost Pedagog prin Moise, apoi și prin profeți. Profet a fost și Moise, că legea a fost o pedagogie pentru copiii cei greu de stăpînit. Scriptura spune : «*După ce s-au săturat, s-au sculat să joace*» ⁴²¹. Scriptura a numit «*săturare*», nu «*mîncare*», umplerea nesocotită a stomacului cu mîncare.

97. 1. Pentru că s-au săturat cu nesocotință, cu nesocotință au și jucat. De aceea li s-a dat evreilor și legea și teama, ca să pună capăt păcatelor lor și să-i îndemne la fapte bune ; i-a pregătit să asculte bine de adevăratul Pedagog și să I se supună Lui. Pedagogul este unul și Același ; se adaptează după cum cere nevoia. Pavel spune : «*Legea ne-a fost dată călăuză spre Hristos*» ⁴²². 2. Din aceste cuvinte se vede lămurit că numai unul este Pedagogul nostru. Este Iisus, adevăratul, bunul, dreptul Fiu al Tatălui, Fiu după chip și asemănare, Cuvîntul lui Dumnezeu, Căruia Dumnezeu, ca un Tată iubitor, ne-a încredințat pe noi, copiii Lui, adevăratului Pedagog, poruncindu-ne deschis : «*Acesta este Fiul Meu cel iubit, de Acesta să ascultați*» ⁴²³. 3. Dumnezeiescul Pedagog este vrednic de credință, pentru că este împodobit cu trei prea frumoase daruri : știința, bunăvoința și îndrăznirea. Cu știința, pentru că este Înțelepciunea Tatălui : «*Toată înțelepciunea este de la Domnul și cu El este în veac*» ⁴²⁴ ; cu îndrăznirea, pentru că este Dumnezeu și Creator : «*Toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-au făcut*» ⁴²⁵ ; cu bunăvoința, pentru că singur s-a dat pe Sine jertfă pentru noi, pentru că «*este Păstorul cel bun, Care-și pune sufletul Său pentru oi*» ⁴²⁶. Și și l-a pus ! Iar bunăvoința nu este altceva decît a voi binele aproapelui, de dragul lui.

421. *Ieș.*, 32, 6 ; *1 Cor.*, 10, 7.

422. *Gal.*, 3, 24.

423. *Mt.*, 3, 17 ; *Mc.*, 1, 11 ; *Lc.*, 3, 22 ; *Mt.*, 17, 5 ; *Mc.*, 9, 7 ; *Lc.*, 9, 35 ; *2 Pt.*, 1, 17.

424. *Înț. Str.*, 1, 1.

425. *In.*, 1, 3.

426. *In.*, 10, 11.

CAPITOLUL XII

PEDAGOGUL CA ȘI UN TATĂ SE FOLOSEȘTE
DE ASPRIME ȘI BUNĂTATE

98. 1. Urmarea celor spuse mai înainte este că Iisus ne-a schițat viața cea adevărată și că a educat pe om în Hristos. Caracteristica pedagogiei Lui nu-i nici foarte aspră, dar nu-i nici desăvârșit de slabă din pricina bunătății Lui. Pedagogul ne poruncește, dar totodată ne arată că putem împlini poruncile Lui. 2. Și după părerea mea, El Însuși, El, Care l-a plăsmuit pe om din pământ, tot El l-a născut din nou prin apă, l-a crescut prin Duh, l-a educat prin cuvânt, l-a îndrumat prin sfintele porunci la înfiere și mântuire; El, deci, s-a apropiat de om, ca să facă din omul făcut din pământ un om sfânt și ceresc și mai ales să se îplinească cuvintele cele dumnezeiești: «*Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră*»⁴²⁷.

3. Hristos⁴²⁸ a realizat în chip desăvârșit aceste cuvinte ale lui Dumnezeu; ceilalți oameni, însă, sînt înțeleși numai «*după chip*». Iar noi, copiii bunului Tată, odraslele bunului Pedagog, se cuvine să împlinim voința Tatălui, să ascultăm de Cuvânt și să modelăm în noi viața cu adevărat mîntuitoare a Mîntuitorului nostru. Cugetînd, încă de aici de pe pământ, la viețuirea cea cerească, potrivit căreia ne îndumnezeim, să ne ungem cu parfumul cel pururea viu al bucuriei, cu parfumul cel nestricăcios al bunului miros. Să avem pildă vie de nestricăciune viețuirea Domnului și să mergem pe urmele lui Dumnezeu, singurul la Care trebuie să privim, Care se interesează cum și în ce chip se poate ca viața oamenilor să ajungă mai sănătoasă.

4. Pedagogul ne pregătește pentru o viață simplă, în care să ne fie îndestulătoare acelea pe care le avem; ne pregătește să fim sprinteni și ușori, gata de o călătorie spre viața cea fericită a veșniciei; ne învață ca fiecare din noi să fie propria lui comoară, că ne spune Domnul: «*Nu vă îngrijiți de ziua de mîine*»⁴²⁹. Pedagogul ne spune că cel înscris în Hristos trebuie să ducă o viață cumpătată, să se slujească singur; și, pe lângă aceasta, să știe că viața lui este trecătoare. Sîntem educați nu în timp de război, ci în timp de pace.

99. 1. În timp de război este nevoie de multă pregătire; iar ca să trăiești bine în timp de război trebuie să ai din belșug de toate. Pacea

427. *Fac.*, 1, 26.

428. Cuvîntul întrupat.

429. *Mt.*, 6, 34.

și dragostea, însă, surori cuminți și liniștite, nu au nevoie de arme, nici de pregătire nebunească; hrana lor este Cuvîntul, Care a primit puterea de a ne arăta calea ⁴³⁰ și a ne educa. De la El învățăm simplitatea, smerenia, întreaga iubire de libertate, iubirea de oameni și iubirea de frumos; într-un cuvînt, prin împrăștierea virtuții, ajungem asemenea cu Dumnezeu. 2. Muncește, însă, și nu te descuraja! Vei fi ceea ce nu nădăjduiai și nici nu puteai bănuî. După cum altul este felul de viețuire al filozofului, altul al oratorului, altul al atleților, tot așa alta este și nobila dispoziție sufletească, pe măsura voinței iubitoare de bine, rezultată din pedagogia lui Hristos. Iar activitățile noastre: mersul, statul, hrana, somnul, patul, dieta și cealaltă viețuire, strălucesc, pentru că sînt educate cu cuviință. Că o viețuire ca aceasta, pe care ne învață Cuvîntul să o ducem, nu este stridentă, ci melodică.

100. 1. Astfel, dar, Cuvîntul a fost numit Mîntuitor. El a descoperit pentru noi aceste doctorii spirituale, spre a ne desăvîrși simțirea și a ne mîntui. Cuvîntul așteaptă timp potrivit; pune în lumină cele ce vatămă, vorbește de cauzele patimilor, taie rădăcinile poftelor nesocotite, dă de știre de cele ce trebuie să ne ferim și oferă celor bolnavi toate leacurile mîntuirii. Cea mai mare și cea mai împărătească lucrare a lui Dumnezeu este aceasta: mîntuirea omenirii.

2. Bolnavii se supără pe doctorul, care nu le dă nici un sfat pentru însănătoșirea lor! Dar cum să nu-i aducem cea mai mare mulțumire Pedagogului celui dumnezeiesc, Care nu tace, nici nu neglijează de a ne arăta păcatele care ne duc la pieire, ci dimpotrivă ni le dezvăluie; cum să nu-I aducem mulțumire Pedagogului, Care împiedică pornirile noastre, care ne duc la păcate, Pedagogului Care ne învață poruncile cele potrivite pentru o dreaptă viețuire? Trebuie, deci, să-I mulțumim nespus de mult.

3. Ce altceva spunem că trebuie să facă ființa cea cugetătoare, adică omul, decît să contemple Dumnezeirea? Trebuie încă, o spun, să contemple și firea omenească! Să trăiască, așa, precum arată adevărul, admirînd într-un grad nespus de mare și pe Pedagog și poruncile Lui, pentru că poruncile sînt de acord cu Pedagogul și se armonizează cu El. Urmînd această pildă, trebuie să ne punem și noi de acord cu Pedagogul; și, făcînd o simfonie între cuvintele și faptele noastre, să trăim cu adevărat.

CAPITOLUL XII

DUPĂ CUM FAPTA BUNĂ SE SĂVÎRȘEȘTE
POTRIVIT DREPTEI RAȚIUNI,
TOT AȘA ȘI PĂCATUL SE SĂVÎRȘEȘTE
ÎMPOTRIVA DREPTEI RAȚIUNI

101. 1. Tot ceea ce este împotriva dreptei rațiuni este păcat. Filozofii caută să definească pasiunile cele mai generale astfel: pofta este o dorință, care nu ascultă de rațiune; frica este o abatere, care nu ascultă de rațiune; plăcerea este o umflare a sufletului, care nu ascultă de rațiune; tristețea este o strângere a sufletului, care nu ascultă de rațiune. Așadar, dacă neascultarea de rațiune dă naștere păcatului, nu urmează oare neapărat că ascultarea de rațiune, pe care o numim credință, să fie creatoare a așa-numitei datorii? 2. Virtutea este o dispoziție sufletească conformă cu rațiunea pe întreaga viață. Da, cea mai înaltă știință, însăși filozofia, este definită ca fiind o cercetare a justeții rațiunii; de aici urmează neapărat că orice greșeală săvârșită față de rațiune să se numească pe bună dreptate păcat. 3. De pildă când a păcătuît cel dintîi om și n-a ascultat de Dumnezeu, Scriptura spune: «S-a asemănat dobitoacelor»⁴³¹. Omul, greșind împotriva rațiunii, poate fi socotit pe bună dreptate fără rațiune și deci se aseamănă cu dobitoacele.

102. 1. De aceea și Înțelepciunea zice: «Ca armăsarul în goana sa este iubitorul de plăceri și desrînănatul»⁴³²; a fost asemănat cu un dobitoc lipsit de rațiune; de aceea și adaugă: «Nechează, oricine ar încăleca pe el»⁴³³. Înțelepciunea vrea să spună că omul, lipsit de rațiune, nu mai vorbește; deci cel care greșește împotriva rațiunii este lipsit de grai și rațiune, este un animal irațional, purtat de pofte, în care stau toate plăcerile. 2. Filozofii stoici numesc datorie și faptă convenabilă, fapta săvârșită prin ascultarea de rațiune. Datoria este o faptă convenabilă, iar ascultarea este întemeiată pe porunci. Poruncile sînt întemeiate pe învățături, iar acestea au ca scop adevărul și duc pînă la cel din urmă punct dorit, adică la sfîrșit; iar sfîrșitul credinței în Dumnezeu este veșnica odihnă în Dumnezeu; și astfel sfîrșitul nostru este început al veșniciei. 3. Actul de credință în Dumnezeu este o datorie pe care o realizăm prin fapte; de aceea, pe bună dreptate, datoriile noastre de credință constau din fapte, nu din cuvinte; iar fapta este o lucrare a sufletului rațional al creștinului, pe care o săvîrșim potrivit unei bune judecări și a do-

431. Ps., 48, 12, 21.

432. Înț. Str., 33, 6.

433. Înț. Str., 33, 6.

rinței de adevăr, cu ajutorul trupului, care este unit cu sufletul și împreună-luptător cu sufletul. 4. Prin urmare, datoria înseamnă a avea în viață o singură voință cu Dumnezeu și cu Hristos, Care ne pregătește pentru viața veșnică ; iar viața creștinilor, ale cărei principii pedagogice le punem acum, este o totalitate de fapte raționale, adică o lucrare desăvârșită a învățăturilor date de Cuvînt, pe care noi am numit-o credință.

103. 1. Această totalitate este alcătuită din poruncile Domnului ; ele sînt învățături dumnezeiești, care ni s-au dat ca reguli duhovnicești de conduită, folositoare și pentru noi și pentru semenii noștri. Și într-adevăr, ele se întorc iarăși spre noi, așa precum mingea se întoarce înapoi spre cel ce o aruncă, dacă dă în drumul ei de un corp tare. De aceea datoriile sînt necesare și pentru pedagogia dumnezeiască, pentru că sînt poruncite de Dumnezeu și sînt rînduite pentru mîntuirea noastră.

2. Dintre lucrările necesare, unele sînt numai pentru viața de aici, iar altele își capătă aripi pentru viața fericită de dincolo ; la fel și dintre datorii, unele sînt pentru viața de aici, altele sînt rînduite pentru viața cea fericită. Toate cîte sînt poruncite pentru viața trupească, sînt cunoscute și de mulțime ; dar cele care sînt proprii pentru viața fericită, din care rezultă viața aceea veșnică, pe acelea putem să le vedem, ca într-o schiță, culegîndu-le chiar din Scriptură.

CARTEA A DOUA

CAPITOLELE CĂRȚII A DOUA

- I. Cum trebuie să ne purtăm față de mîncări.**
- II. Cum trebuie să ne purtăm față de băutură.**
- III. Nu trebuie să ne străduim să avem mobilă luxoasă.**
- IV. Cum trebuie să ne purtăm la ospete.**
- V. Despre ris.**
- VI. Despre vorbitul cuvîntelor de rușine.**
- VII. Ce trebuie să păzească cei care vor să trăiască cuviincios împreună.**
- VIII. Dacă trebuie să folosim parfumuri și coroane.**
- IX. Cum trebuie să ne folosim de somn.**
- X. Ce trebuie să spunem despre nașterea de copii.**
- X. bis. Despre luxul la îmbrăcăminte.**
- XI. Despre încălțăminte.**
- XII. Nu trebuie să ne dăm în vînt după pietre prețioase și podoabe de aur.**

CUM TREBUIE SĂ NE PURTĂM FAȚĂ DE MÎNCĂRI

1. 1. Urmărind, aşadar, scopul pe care ni l-am propus, să alegem textele scripturistice care sînt de folos în viaţă pentru pedagogia noastră şi să schiţăm pe scurt cum trebuie să se poarte în întreaga lui viaţă cel care poartă numele de creştin. Trebuie, însă, să începem cu noi înşine şi să arătăm cum trebuie să ne rînduim viaţa.

2. Gîndindu-ne, aşadar, la simetria lucrării noastre, trebuie să spunem cum să se poarte fiecare din noi cu propriul lui trup ; dar, mai bine spus, cum trebuie să-l diriguiească. Cînd cineva, pornind de la lucrurile din afară şi chiar de la vieţuirea trupului, este dus de Cuvînt să mediteze asupra acestor lucruri, atunci în chip firesc va putea contempla exact cele ce se petrec în om şi va ajunge să ştie că nu trebuie să se străduiască pentru lucrurile cele din afară, ci de ceea ce este propriu omului, să-şi curăţească adică privirea sufletului şi să-şi purifice însuşi trupul său. 3. Cel care s-a eliberat desăvîrşit de acelea, prin care mai este încă ţărîină, poate avea oare altceva mai de folos decît pe el însuşi, pentru a merge pe calea care duce la cunoaşterea lui Dumnezeu ?

4. Ceilalţi oameni trăiesc ca să mănînce, cum trăiesc negreşit şi animalele cele necuvîntătoare, a căror viaţă nu este decît stomacul ; nouă, însă, Pedagogul ne porunceşte să mîncăm, ca să trăim. Lucrul nostru de căpetenie nu ne este hrana şi nici plăcerea scop ; hrana ne este dată ca să putem trăi pe acest pămînt, pe care Pedagogul ne conduce spre nemurire.

2. 1. Mîncarea trebuie să fie simplă şi nu aleasă, potrivită cu credinţa cea adevărată, aşa cum se cuvine unor copii simpli şi nemofturoşi ; trebuie să fie o mîncare, care să ne ajute să avem viaţă, nu să ne desfătăm. Iar viaţa constă din două lucruri : din sănătate şi din putere ; iar acestora le este potrivită o mîncare uşoară, folositoare şi digestiei şi trupului, ca să nu se îngrase. Mîncarea simplă ajută la creşterea trupului, la sănătatea lui, şi-l face să fie puternic, atît cît trebuie ; mîncarea simplă nu-i nepotrivită, nu-i primejdioasă şi ticăloasă, aşa cum este regi-

mul forțat de hrană pentru atleți. 2. Trebuie, dar, înlăturate mîncările felurite, care dau naștere la fel de fel de boli: reaua constituție fizică a trupurilor, distrugerea stomacurilor și stricarea gustului prin arta drăcească a gătitului mîncărilor și prin deșarta artă a facerii prăjiturilor. Că oamenii îndrăznesc să numească mîncare, mîncările care desfătează, care duc cu ușurință la plăceri vătămătoare. 3. Doctorul Antifane din Delos¹ a spus că una din cauzele bolilor sînt multe feluri de mîncare. Și acestea sînt: mîncările care displac credinței celei adevărate; mîncările care, datorită unei slave deșarte cu multe chipuri, resping o dietă înțeleaptă; mîncările, care caută în țări de dincolo de mări alimentele pentru facerea lor.

3. 1. Mi-e milă de această boală; dar cei care doresc felurite mîncări nu se rușinează să se și laude cu desfătările lor; se interesează de murenele² din strîmtoarea Siciliei, de țiparii din rîul Meandru³, de caprele din Melos⁴, de cestrii⁵ de Sciat⁶, de scoicile de la capul Peloron⁷, de stridiile de Abid⁸; nu lasă deoparte nici menidele⁹ de Lipara¹⁰, nici năpii de Mantinia¹¹, dar nici sfecla de Ascra¹²; se dau în vînt după scoicile de Metimna¹³, calcanul de Atica, sturzii de Dafne¹⁴, smochinele de culoarea rîndunicilor, pentru procurarea cărora nenorocitul persian¹⁵ a trimis în Grecia cinci milioane de oameni. 2. Pe lîngă acestea, cumpără cu grămada fazani de Fasis¹⁶, potîrnichi egiptene, păuni din Media. Mîncăcioșii, amestecînd toate aceste alimente cu dresuri, rămîn cu gura căscată în fața mîncărilor gătite. Își procură, pentru satisfacerea lăcomiei lor, pe toate cîte le hrănește pămîntul, adîncul mării și lărgimea văzduhului. Lacomii, acești scormonitori, par a aduna ca și cu o plasă absolut

1. Antifane din Delos, doctor din epoca alexandrină. A scris o lucrare cu titlul „Panoptes” (Care vede tot). Socotea felurite multe de bucate cauza bolilor.

2. Murene, pește, cu corpul prelungit ca țiparul, foarte lacom; carnea lui era prețuită mult de romani.

3. Meandru, rîu în Asia Mică.

4. Melos, cap nord-vestic al insulei Sicilia.

5. Cestri, pește marin cu capul lat, care trăiește pe lîngă coastă, a cărui carne este foarte căutată.

6. Sciat, insulă la nord de Eubeea.

7. Peloron, cap din nord-vestul insulei Sicilia.

8. Abid, oraș în Helespont.

9. Menide, pește lung de 20 cm.

10. Lipara, insulă lîngă Sicilia.

11. Mantinia, oraș în Arcadia.

12. Ascra, oraș în Beotia.

13. Metimna, oraș în insula Lesbos.

14. Dafne, insulă lîngă Bitinia (regiune în nord-vestul Asiei Mici).

15. Este vorba de Xerxe, împăratul persilor (486—465 î.d.Hr.), care, după legendă, a pornit războiul împotriva grecilor, pentru a avea la masa sa astfel de smochine, cîte va voi.

16. Fasis, fluviu și oraș în Colhida (Asia Mică).

tot ce e pe lume, pentru a-și satisface plăcerile lor. Mîncăcioșii stau lîngă tigăile sfiřlitoare și-și irotesc întreaga lor viață în jurul piuliței și pisă-logului, mîncînd totul ca și focul lemnele. Dar chiar mîncarea cea ușoară, pîinea, și pe aceea o fac mai slabă ; scot din bobul de grîu partea hrănitoare, ca și cum ceea ce este necesar pentru hrană ar fi o ocară adusă plăcerii.

4. 1. Oamenii nu pun hotar lăcomiei lor la mîncare. Lăcomia la mîncare i-a îndreptat la prăjituri, la prăjituri cu miere și la dulciuri ; a descoperit o mulțime de deserturi, căutînd să fie cit mai diferite după calitatea lor. Sînt de părere că un om ca acesta nu-i altceva decît fâlcii. 2. Scriptura spune : «Nu poți mîncările bogaților că ele țin de o viață mincinoasă și plină de rușine» ¹⁷. Mîncăcioșii stau lipiți de mîncări, pe care, după puțină vreme, le dau afară ¹⁸. Noi, însă, care căutăm mîncarea cea cerească, trebuie neapărat să fim stăpîni pe stomacul, care se află așezat mai jos de cerul gurii ; și încă mai mult să fim stăpîni pe cele care fac plăcere stomacului, «care, după cum spune apostolul, Dumnezeu le va strica» ¹⁹. Prin aceste cuvinte apostolul blestemă poftele celor lăcomi la mîncare.

3. «Bucatele sînt pentru pîntece» ²⁰. Da, de ele, cu adevărat, depinde viața aceasta trupească și stricăcioasă. Iar dacă unii, folosind o gură neînfîrînată, îndrăznesc să numească agapă, această faptă mîntuitoare și frumoasă a Cuvîntului, agapa cea sfîntă, dacă îndrăznesc să numească agapă gustările din care ies mirosuri de carne friptă și miros de sos, aceia o insultă cu vasele de gătit mîncare și cu stropirile cu sos, aceia îi hulesc numele cu băutura, cu desfătarea și cu fumul de la aceste gustări și greșesc cînd gîndesc așa și cînd se așteaptă să cumpere cu gustări făgăduința lui Dumnezeu. 4. Numărînd între adunările cu petreceri gustările, ospetele și banchetele, logic urmează ca și această adunare a lor, căreia îi spun agapă, să fie numită pe bună dreptate tot petrecere ; dar astfel de mese Domnul nu le-a numit agape. Că spune într-un loc : «Cînd ești chemat la masă, nu te așeza în locul cel dinții ²¹ ; ci cînd ești chemat, așează-te în locul cel din urmă» ²² ; iar în alt loc spune : «Cînd faci prînz sau cînd» ²³ ; și iarăși : «Cînd faci ospăț, cheamă pe săraci» ²⁴ — că mai

17. Prov., 23, 3.

18. Mt., 15, 17 ; Mc. 7, 19.

19. 1 Cor., 6, 13.

20. 1 Cor., 6, 13.

21. Lc., 14, 8.

22. Lc., 14, 10.

23. Lc., 14, 12.

24. Lc., 14, 13.

cu seamă pentru aceștia trebuie să faci ospăț — ; și încă : «*Un om oarecare a făcut cină mare și a chemat pe mulți*»²⁵.

5. 1. Îmi dau seama de unde vine această numire cu aparență de adevăr a ospetelor. Vine, așa cum spune poetul comic :

«De la gtlejuri și de la nebunia de a sta mereu la masă»²⁶.

Precum este și adevărat, pentru că :

«Pentru mulți cele mai multe lucruri sînt făcute numai pentru a fi mîncate»²⁷.

Cei lacomi la mîncare n-au aflat că Dumnezeu i-a pregătit crea-turii sale, adică omului, hrană și băutură ca să trăiască, nu ca să se desfăteze. 2. Da, trupurile n-au nici un folos de pe urma mîncărilor fe-lurite și bogate ; dimpotrivă, cei care mănîncă cele mai slabe mîncări sînt mai puternici, mai sănătoși și mai de ispravă, așa cum sînt slugile față de stăpîni, lucrătorii de pămînt față de moșieri ; și nu sînt numai mai pu-ternici, dar și mai cu judecată, așa cum sînt filozofii față de bogați. Că filozofii n-au acoperit mintea cu mîncări, nici n-au rătăcit-o cu plăceri. 3. Agapa este cu adevărat hrană cerească, ospăț duhovnicesc, pentru că : «*dragostea toate le îndură, toate le rabdă, toate le nădăjduiește ; dragos-tea niciodată nu cade*»²⁸. «*Fericit cel care va mînca pîine în împărăția lui Dumnezeu*»²⁹. 4. Cea mai cumplită din căderi este ca agapa cea fără de cusur să fie aruncată din ceruri jos între sosurile de mîncări. Și, apoi, crezi că eu socot agapa un ospăț, care trebuie îndepărtat ? Nu ! Că spune apostolul : «*Dacă aș împărți toată avuția mea*³⁰, iar dragoste nu am, nimic nu sînt»³¹.

6. 1. De această dragoste atîrnă în întregime legea și învățătura Cu-vîntului. Dacă vei iubi pe Domnul Dumnezeuul tău³² și pe aproapele tău³³ ai ospăț ceresc ; ospățul cel pămîntesc, însă, se numește masă, după cum o arată Scriptura. Masa se face datorită dragostei, dar masa nu-i agapă, ci semnul unei bune voințe de comuniune și de dăruire. 2. «*Să nu fie defăimat bunul vostru. Că împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură*»³⁴, spune apostolul, ca să se socotească masă ceea ce este sor-tit pentru o zi, «*ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt*»³⁵. Cel care

25. Lc., 14, 16.

26. Poet comic necunoscut : Cap. III, p. 545, nr. 782.

27. La fel : CAF, III, p. 490, nr. 432.

28. 1 Cor., 13, 7—8.

29. Lc., 14, 15.

30. 1 Cor., 13, 3.

31. 1 Cor., 13, 2.

32. Mt., 22, 37.

33. Mt., 22, 38.

34. Rom., 14, 16—17.

35. Rom., 14, 17.

mănincă la o masă ca aceasta, acela va dobîndi cea mai bună masă din toate mesele, adică împărăția lui Dumnezeu, pentru că a cugetat de aici de pe pămînt la sfînta adunare a dragostei, care este Biserica cerească.

7. 1. Agapa este un lucru curat și vrednic de Dumnezeu ; scopul ei este dăruirea. Înțelepciunea spune : «*Dragostea este grija de educație ; dragostea este păzirea legilor ei*»³⁶. Bucuriile pe care le procură agapa au în ele o scînteie a dragostei, care obișnuiește să ne ducă de la mîncarea aceasta pămîntească la mîncarea cea veșnică. Masa deci nu este agapă ; dar masa să depindă de agapă ! 2. «*Să învețe fiii Tăi, pe care i-ai iubit, Doamne, spune Înțelepciunea, că nu nașterile roadelor hrănesc pe om, ci cuvîntul Tău ține pe cei ce cred în Tine*»³⁷ ; și : «*Nu cu pline va trăi omul*»³⁸.

3. Masa să ne fie, deci, simplă și ușoară, în stare să ne țină treji, neamestecată cu fel de fel de dresuri, ca să nu ne strice buna noastră creștere. Agapa este o bună educatoare ; are merinde bogate pentru întemeierea unei frumoase comuniuni ; mîncările de la agapă sînt cumpătate, în cantități măsurate ; sînt mîntuitoare pentru trup și împărtășește celor care iau parte la ea ceva din bunătățile ei ; cealaltă masă, care depășește trebuințele trupului, face rău omului, moleșește sufletul și îmbolnăvește trupul. 4. Da, plăcerile pe care le aduc dresurile acoperă pe oameni de ocări greu de suportat ; îi fac lacomi, mîncăcioși, nesăturați, nestăpîniți la mîncare. Aceste numiri se dau și muștelor, nevăstuicelor, lingușitorilor, gladiatorilor, cetelor sălbatice de paraziți, care, pentru plăcerea stomacului, unii își vînd cugetul, alții trădează prietenia, iar alții își sacrifică viața ; se tîrăsc pe pîntece, fiare cu chip de om, după chipul tatălui lor, fiara cea lacomă³⁹. 5. Primii care i-au numit pe aceștia asotoi (ἀσῶτοι - desfrînați), au avut mi se pare în vedere sfîrșitul lor, pentru că i-au socotit asotoi (ἀσῶτοι = nemîntuiți), suprimînd din cuvînt litera sigma (σ). Nu sînt oare așa cei care n-au altă grijă decît vasele de bucătărie, cei care nu se îndeletnicesc decît cu felurile ne-bunești de mîncare, cei care gîndesc numai cele de jos, cei care par născuți din pămînt, cei care urmăresc viața cea trecătoare, ca și cum n-ar mai exista o altă viață ?

8. 1. Pe aceștia îi nefericește prin Isaia, Sfîntul Duh, Care îndepărtează oarecum potolit numele de agapă de la mesele evreilor, pentru că ele nu erau făcute cu socoteală : «*Ei se veseleau, junghiind viței și jert-*

36. *Înț. Sol.*, 6, 18.

37. *Înț. Sol.*, 16, 26.

38. *Deut.*, 8, 3 ; *Mt.*, 4, 4 ; *Lc.*, 4, 4.

39. *Fac.*, 3, 14 ; *In.*, 8, 44.

lind oi, și ziceau : Să mîncăm și să bem, că mîine vom muri» ⁴⁰. 2. Și ca să arate că o veselie ca aceasta este socotită păcat, Sfîntul Duh adaugă : *«Nu se va ierta acest păcat al vostru, pînă ce veți muri»* ⁴¹. Cu aceste cuvînte nu arată că odată cu moartea, care aduce asupra trupului nesimțirea, se iartă păcatul, ci că pieirea mîntuirii este răsplata păcatului. Înțelepciunea spune : *«Nu te veseli de pușindă desfătare»* ⁴².

3. Aici trebuie să vorbesc și de așa-numita carne de la jertfe și de chipul în care ni s-a poruncit să ne ferim de ea ⁴³. Cărnurile acelea mi se par necurate și dezgustătoare ; spre sîngele lor vin în zbor

«Din adîncul infernului sufletele cadavrelor morților» ⁴⁴

4. Că spune apostolul : *«Nu voiesc să vă fac părtași demonilor»* ⁴⁵, pentru că sînt separate mîncările celor ce se mîntuie de ale celor ce pier. Așadar, trebuie să ne ferim de cărnurile de la jertfe și să avem oroare de ele, nu de teama de demoni — că demonii n-au nici o putere — ci din pricina conștiinței noastre, care trebuie să fie sfîntă și din pricina nerușinării demonilor, cărora le sînt oferite aceste cărnuri ; și mai mult încă din pricina celor care pot aluneca cu ușurință în păcat, *«a căror conștiință slabă se pîngărește. Că nu mîncarea ne va pune înaintea lui Dumnezeu»* ⁴⁶. Că spune Domnul : *«Nu cele care intră în gură spurcă pe om, ci cele ce ies din gură»* ⁴⁷.

9. 1. Deci folosirea firească a mîncării este indiferentă. Că spune apostolul : *«Nici dacă vom mîncă nu ne prisosește, nici dacă nu vom mîncă nu ne lipsește»* ⁴⁸. Dar nici nu este cu dreptă socoteală să luăm parte *«la masa demonilor»* ⁴⁹ noi cei care am fost învredniciți să luăm parte la hrana cea dumnezeiască și duhovnicească. *«Oare nu avem putere să mîncăm și să bem, spune apostolul, și să avem soții?»* ⁵⁰. Negreșit, stăpînindu-ne plăcerile, împiedicăm poftetele. *«Vedeți, dar, spune apostolul, că nu cumva această libertate a voastră să fie poticnire pentru cei slabi»* ⁵¹. 2. Nu trebuie, deci, să ducem o viață desfrînată după pilda fiului omului bogat din Evanghelie ⁵², folosind prost darurile Tatălui, ci

40. Is., 22, 13.

41. Is., 22, 14.

42. Înț. Sir., 18, 32. În Scriptură : *«de multă desfătare»*.

43. Fapte, 15, 29.

44. Homer, Odiseea, XI, 37.

45. 1 Cor., 10, 20.

46. 1 Cor., 8, 7—8.

47. Mt., 15, 11.

48. 1 Cor., 8, 8.

49. 1 Cor., 10, 21.

50. 1 Cor., 9, 4—5.

51. 1 Cor., 8, 9.

52. Lc., 15, 11—14.

să le folosim bine ca niște stăpîni, fără să ne lăsăm stăpîniți de ele ; că am fost rînduiți să împărțim și să stăpînim ⁵³, nu să fim robi mîncărilor. 3. Demn de admirație ar fi dar, ca noi, privind cu luare-aminte adevărul, să ne alipim de mîncarea cea de sus și să ne săturăm de contemplarea de nesăturat a Celui Ce există cu adevărat, gustînd din plin plăcerea cea tainică, unică și curată. Această agapă trebuie să o așteptăm ; pe această agapă o arată mîncarea pe care ne-o dă Hristos. 4. Dar este cu totul nesocotit, nefolositor și neomenesc să ne hrănim pentru moarte, așa cum îngrășăm vitele pentru tăiere, să privim neconținut la pămînt, noi, care sîntem făcuți din pămînt, să stăm aplecați asupra meselor, căutînd în întreaga noastră viață numai să mîncăm ; să îngropăm oarecum fericirea noastră aici, într-o viață care nu va mai fi și să mîngiem numai gîtlejul, de dragul căruia bucătării sînt cu mult mai de preț decît plugarii. Să nu se creadă că înlăturăm din viață plăcerea. Socotim, însă, o nenorocire să alunecăm și să facem din plăcere obicei.

10. 1. De aceea trebuie să nu fim lacomi la mîncare ; să mîncăm puțin și cît e de neapărată trebuință. Dacă cineva dintre credincioși ne invită la masă și noi socotim să ne ducem — că este bine să nu ne amestecăm cu cei fără rînduială ⁵⁴ — apostolul ne poruncește să mîncăm ceea ce ni se pune în față *«fără să întrebăm pentru cugetul nostru»* ⁵⁵. De asemenea apostolul ne-a poruncit să cumpărăm de la măcelărie fără să întrebăm ceva ⁵⁶.

2. Deci nu trebuie să ne ferim cu totul de feluritele mîncări, dar nici să ne străduim pentru ele. Să mîncăm din cele ce ni se pun înainte, așa cum se cuvine unui creștin ; să cinstim pe cel care ne-a invitat printr-o purtare cuviincioasă și prietenoasă ; să privim cu indiferență luxul și bogăția celor ce ni se aduc la masă și să nu dăm mare atenție mîncărilor, care după puțină vreme n-au să mai fie.

3. *«Cel ce mănîncă, spune apostolul, să nu defaimă pe cel ce nu mănîncă ; și cel ce nu mănîncă să nu osîndească pe cel ce mănîncă»* ⁵⁷. Puțin mai jos, apostolul arată și motivul acestei porunci, spunînd : *«Cel ce mănîncă pentru Domnul mănîncă și mulțumește lui Dumnezeu ; și cel ce nu mănîncă pentru Domnul nu mănîncă și mulțumește lui Dumnezeu»* ⁵⁸, pentru că o mîncare cu socotință este mulțumire adusă

53. *Fac.*, 1, 28.

54. 2 *Tes.*, 3, 6, 11, 14.

55. 1 *Cor.*, 10, 27.

56. 1 *Cor.*, 10, 25.

57. *Rom.*, 14, 3.

58. *Rom.*, 14, 6.

lui Dumnezeu ; iar cel care mulțumește pururea lui Dumnezeu n-are timp să se ocupe cu plăcerile.

4. Iar dacă am voi să îndemnăm spre virtute pe unii dintre comeneni, apoi cu atât mai mult trebuie să ne ferim să mâncăm din aceste mâncări care ne deșteaptă pofta, dându-ne pe noi înșine pildă vădită de virtute, așa cum și noi îl avem pildă pe Hristos. Că spune apostolul : «*Dacă vreuna din astfel de mâncări face sminteala fratelui meu, nu voi mânca în veac din mîncarea aceea, ca să nu fac sminteală fratelui meu*»⁵⁹. Cu puțină înfrînare cîștigăm pe om. 5. «*Oare nu avem putere să mîncăm și să bem*» ?⁶⁰ Și : «*Am cunoscut adevărul, spune apostolul, că idolul nu este nimic în lume, iar noi nu avem decît numai un singur Dumnezeu*»⁶¹, din care sînt toate ; și unul Domn Iisus»⁶². Dar «*piere, spune mai departe apostolul, prin cunoștința ta frațele tău, care este slab, pentru care a murit Hristos*»⁶³. Iar cei care lovesc conștiința fraților celor slabi păcătuiesc în Hristos»⁶⁴. 6. Astfel apostolul, cu grijă față de noi, face deosebire între mâncări, zicînd că nu trebuie «*să ne amestecăm, dacă vreunul, numîndu-se frate, va fi desfrînat sau adulterin sau închinător la idoli ; cu acesta nici să nu mîncăm*»⁶⁵. Apostolul ne spune, deci, să nu vorbim sau să mîncăm cu unul ca acesta, bănuind că ne putem pîngări, așa cum ne pîngărim dacă luăm parte «*la mesele demonilor*»⁶⁶.

11. 1. «*Bine este, dar, să nu mănînci carne, nici să bei vin*»⁶⁷, spune apostolul. Aceasta o mărturisește însuși Pitagora și o mărturisesc și ucenicii lui. Mîncarea de carne este mai mult pentru fiare, iar aburii, care ies din carnea fiartă fiind fumurii, întunecă sufletul. Dacă cineva mănîncă carne, nu face păcat ; numai să mănînce cumpătat ; nici să nu poată trăi fără carne, nici să depindă de carne, dar nici să se dea în vînt după mîncările cu carne ; să-i sune în sufletul lui glasul care spune : «*Nu strica pentru mîncare lucrarea lui Dumnezeu*»⁶⁸. 2. Este o mare nebunie ca după ce te-ai desfătat de învățătura dumnezeiască să te minunezi și să rămîi mut de uimire în fața bucatelor, care se servesc la banchetele publice ; dar cu mult mai mare nebunie este ca privirile noastre să fie robite de mîncările, care se aduc la masă și, ca să spunem așa, să ne fie purtată de servitori neînfrînarea noastră. 3. Are oare vreun rost să te

59. 1 Cor., 8, 13.

60. 1 Cor., 9, 4.

61. 2 Cor., 8, 4.

62. 1 Cor., 8, 6.

63. 1 Cor., 8, 11.

64. 1 Cor., 8, 12.

65. 1 Cor., 5, 11.

66. 1 Cor., 10, 21.

67. Rom., 14, 21.

68. Rom., 14, 20.

scolii de pe scaunul de la masă și să-ți arunci ochii peste vasele cu mîncare, ca și cum te-ai uita într-un cuib, pentru ca, așa precum se spune, să respiri aburii, care ies din mîncare ? Nu-i oare o nesocotință să-ți moi mîinile în sosuri sau să le întinzi mereu spre mîncări, nu ca să servești, ci ca să iei tot ce este pus pe masă, purtîndu-te fără măsură și urît ? 4. Poți vedea astfel de oameni, care din pricina lăcomiei lor la mîncare, se aseamănă mai mult cu porcii sau cu cîinii decît cu oamenii ; se grăbesc să se sature, încît buclele obrazilor se umflă, iar vinele feții se îngroașă ; apoi din pricina lăcomiei, sudoarea li se prelinge pe față, iar din pricina neînfrînării se sufocă și respiră greu ; împing mîncarea în grabă și nemestecată în stomac ; bagă mîncările în pîntece, ca și cum ar vrea să-și facă provizii, nu ca să le digere. În orice lucrare omenească lipsa de măsură este un rău ; dar se vedește asta mai ales cînd e vorba de mîncare.

12. 1. Lăcomia la mîncare (ὀψοφαγία) nu este altceva decît o lipsă de măsură la folosirea bucatelor (ὄψον) ; și iarăși lăcomia la mîncare (λαίμαργία) este o nebunie a gîtlejului (λαίμωδς) ; în sfîrșit lăcomia la mîncare (γαστριμαργία) este o neînfrînare față de mîncare, este o nebunie a stomacului (γαστήρ), așa precum o arată și numele, pentru că cel care se înnebunește este lăcom. 2. Apostolul, revenind la agape, spune că păcătuiesc cei care prefac agapele în ospete : *«Cînd ședeți la masă, fiecare se grăbește să ia mîncarea sa, așa că unul rămîne flămînd, iar altul se lînbătă. Oare nu aveți casă ca să mîncăți și să beți ? Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și rușinați pe cei lipsiți ?»* ⁶⁹. Aceia, care la cei avuți mănîncă fără frîu, adică mîncăcioșii, se fac de rîs pe ei înșiși ; dar și unii și alții, și cei avuți și mîncăcioșii, facă rău : unii, cei avuți, pentru că fac pe cei care nu-s avuți să se simtă prost ; ceilalți, mîncăcioșii, pentru că își dau pe față înaintea celor avuți neînfrînarea lor. 3. Trebuia, dar, neapărat ca apostolul, după ce a explicat pe larg aceste lucruri, să-și ridice iarăși, a doua oară, glasul său plin de revoltă către cei care fără de rușine și fără de cruțare abuzează de mese, să-și ridice glasul către cei nesăturați, cărora nimic nu le este de ajuns și să le spună : *«De aceea, frații mei, cînd vă adunați ca să mîncăți, așteptați-vă unii pe alții. Dacă îl este foame cuiva, să mănînce acasă, ca să nu vă adunați spre osîndă»* ⁷⁰.

13. 1. Trebuie, așadar, să fugim de orice faptă josnică și de neînfrînare ; să ne atingem cuviincios de bucatele ce ne sînt puse înainte ; să păzim curate mîinile, așternutul și bărbia ; să păstrăm nestricată frumusețea chipului nostru ; să nu ne schimonosim cînd înghițim, iar mîna s-o

69. 1 Cor., 11, 21—22.

70. 1 Cor., 11, 33—34.

întindem în rînduială și la intervale. Să ne ferim să vorbim cînd mîncăm ; că vocea ajunge neplăcută și neclară, cînd e stingherită de fălcile care mestecă ; iar limba, presată de mîncare pronunță stîlcit cuvintele, pentru că îi este împiedicată lucrarea ei firească. 2. Dar nici să mîncîm și să bei în același timp nu se cade ; că este cea mai mare necumpătare să amesteci timpurile, cînd folosirea lor nu se potrivește cu lucrările pe care le facem. Că spune apostolul : «*Ori de mîncăți, ori de beți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți*» ⁷¹. Să ne gîndim la adevărata cum-pătare, la care, după părerea mea, face aluzie Domnul, cînd a binecu-vîntat pînile și peștii cei fripți cu care a ospătat pe ucenici ⁷², dîndu-le frumoasă pildă de mîncare simplă.

14. 1. Peștele acela, pe care l-a prins Petru la porunca Domnului ⁷³, arată în chip simbolic o hrană ușoară, simplă și dăruită de Dumnezeu. Domnul sfătuiește pe cei care ies din apă ⁷⁴ spre momeala dreptății să scoată din ei desfrînarea și iubirea de argint, așa cum a scos peștele din el moneda, ca prin aceasta să îndepărteze slava deșartă și să dea statirul ⁷⁵ celor care primesc dajdia ⁷⁶, dînd cezarului cele ale cezarului și să păstreze lui Dumnezeu pe cele ale lui Dumnezeu ⁷⁷. 2. Statirul poate avea și alte explicații, pe care le cunosc, dar timpul de acum nu-i potrivit pentru o astfel de expunere. Este destul numai să amintim lucrul acesta ; că folosim, pentru scopul celor ce vrem să spunem, flori care nu sînt în contradicție cu expunerea noastră ; lucrul acesta l-am făcut de multe ori. Da, pentru problema pe care o tratăm, abatem izvorul cel mult folositor ca să udăm plantele sădite de Cuvînt.

3. «*Mi-e îngăduit să mă împărtășesc din toate, dar nu toate îmi sînt de folos*» ⁷⁸. Da, cei care săvîrșesc pe toate cele care le sînt îngăduite, ajung repede să facă și ce nu-i îngăduit. După cum dreptatea nu rezultă din lăcomia de averi, nici castitatea din desfrînare, tot așa nici viețuirea creștină nu se dobîndește printr-o viață dusă în plăceri. Că masa credinței celei adevărate este departe de mîncările care dau naștere la dorințe necurate. 4. Chiar dacă toate s-au făcut pentru om, dar nu-i bine să te folosești de toate, și nici totdeauna. Că și împrejurarea și timpul și felul și întrebarea : pentru ce ? dau celui care a primit o educație bună

71. 1 Cor., 10, 31.

72. Mt., 14, 19 ; 15, 36 ; In., 6, 11 ; 21, 9.

73. Mt., 17, 27.

74. Adică : pe cei care se botează, pe cei care ies din apa botezului.

75. Statirul, monedă și de argint și de aur ; de argint, 4 drahme ; de aur, 20 de drahme.

76. Mt., 17, 27.

77. Mt., 22, 21 ; Mc., 12, 17 ; Lc., 20, 25.

78. 1 Cor., 10, 23.

nu puțin îndemn spre ceea ce este folositor ; iar aceasta are destulă putere să facă pe om să nu ducă o viață supusă pîntecelui. Omul cu vederea pătrunzătoare nu ajunge aici ; dar bogăția oarbă duce la lăcomia de mîncare. 5. Nimeni nu este sărac în cele ce-i sînt strict necesare, iar omul nu-i trecut niciodată de Dumnezeu cu vederea. Că unul este Dumnezeu, Cel Care hrănește păsările, peștii și, ca să spun într-un cuvînt, animalele necuvîntătoare. Nu le lipsește nimic, deși ele nu se îngrijesc de hrană⁷⁹. Noi sîntem mai buni decît animalele necuvîntătoare, că sîntem stăpîinii lor, că sîntem mai apropiați de Dumnezeu, că sîntem mai înțelepți. 6. Am venit pe lume nu ca să mîncăm și să bem, ci ca să cunoaștem pe Dumnezeu. Scriptura spune : *«Dreptul cînd mîncînd își satură sufletul, pe cînd stomacurile necredincioșilor sînt lipsite»*⁸⁰, pentru că doresc să mănînce neîncetat. Bogăția nu este spre desfătarea unuia singur, ci făcută spre a fi împărțită în comun.

15. 1. De aceea trebuie să evităm mîncările, care ne deșteaptă pofta și ne îndeamnă să mîncăm, fără să ne fie foame. Nu sînt oare pentru un om înțelept, care trăiește simplu, o mulțime de feluri de mîncări sănătoase ? Ceapa, măslinile, unele legume, laptele, brînză și fel de fel de alimente, care se gătesc fără sosuri ? 2. *«Aveți ceva de mîncare aici ?»*⁸¹ a întreat Domnul pe ucenici după înviere. *«Iar ei — pentru că fuseseră învățați să trăiască simplu — I-au dat o bucată de pește fript ; și mîncînd înaintea lor, le-a spus lor»*⁸² ; și Luca spune ce le-a spus⁸³. 3. În afară de alimentele amintite mai sus, cei care mănîncă potrivit învățaturii Cuvîntului nu trebuie să se lase lipsiți nici de dulciuri și nici de miere de albine. Deci cele mai potrivite mîncări, de care ne putem folosi singuri, sînt cele care n-au nevoie de foc ; sînt mai potrivite, pentru că sînt gata pregătite și apoi sînt mai simple, așa cum spuneam mai înainte. 4. Dar cei care se pleacă peste mesele pline de mîncări, cei care-și hrănesc propriile lor patimi, aceia sînt stăpîniți de un demon foarte mîncăcios, pe care eu nu m-aș rușina să-l numesc demonul pîntecelui, demonul cel mai rău și cel mai vătămător, întru totul asemănător cu demonul numit ventriloc. Cu mult mai bine este să locuiască împreună cu tine fericirea decît demonul ; dar fericirea se dobîndește prin săvîrșirea virtuții.

16. 1. Apostolul Matei mîncă semințe, fructe și legume fără carne, iar Ioan marea și mai mult înfrînarea : *«mîncă lăcuste și miere sălba-*

79. Mt., 6, 26.

80. Prov., 13, 26.

81. Lc., 24, 41.

82. Lc., 24, 42—44.

83. Lc., 24, 44—49.

tică»⁸⁴. 2. Petru nu mîncă carne de porc, dar este scris în Faptele Apostolilor : «A căzut peste el uimire și a văzut cerul deschis și o pînză, legată la cele patru colțuri, lăsîndu-se pe pămînt, în care erau toate cele cu patru picioare și tîrîtoarele pămîntului și păsările cerului. Și a fost glas către el : «Scoală-te, tale și mănîncă !». Iar Petru a zis : «Nicidecum, Doamne, că niciodată n-am mîncat ceva spurcat și necurat !». Și glasul iarăși, a doua oară, i-a zis : «Cele pe care Dumnezeu le-a curățit, tu nu le spurca !»⁸⁵. 3. Deci și nouă ne este indiferent ce alimente consumăm. Că «nu ce intră în gură spurcă pe om»⁸⁶, ci ideea greșită despre neînfrînarea la mîncare. Dumnezeu, cînd a făcut pe om, i-a zis : «Toate să vă fie vouă spre mîncare»⁸⁷. «Legumele cu dragoste, iar vițelul cu viclesug»⁸⁸. 4. La timp potrivit ne aduc aminte cuvintele acestea de ceea ce spuneam mai înainte, că nu legumele fac agapa, ci agapa trebuie înțeleasă ca o masă însoțită de dragoste. Calea de mijloc este bună în toate, dar mai ales cînd e vorba de pregătirea unui ospăț. Exagerările sînt însoțite de greșeli ; calea de mijloc este bună ; iar cale de mijloc este tot ceea ce este desăvîrșit din cele ce ne sînt de neapărată trebuință ; că dorințele noastre firești definesc cumpătarea.

17. 1. Iudeilor, cu foarte bună rînduială li s-a poruncit prin lege să ducă o viață simplă. Pedagogul, prin Moise, le-a interzis iudeilor folosirea a nenumărate alimente ; a adăugat și pricinile acestei interziceri ; pricinile cele duhovnicești sînt ascunse, cele trupești, arătate ; în aceste pricini iudeii au și crezut. I-a oprit să mănînce dintre animale pe acelea care nu au copita despicață⁸⁹, pe acelea care nu rumegă⁹⁰ ; iar dintre viețuitoarele din apă pe cele care nu au solzi⁹¹ ; așa că rămîn cu totul puține cele pe care aveau voie să le mănînce. 2. Iar dintre animalele îngăduite pentru mîncare i-a oprit să mănînce mortăciunile⁹², cele jertfite idolilor și cele sufocate⁹³ ; de acestea nu le era îngăduit nici să se atingă. Pentru că este cu neputință ca cei cărora le plac bunătățile să se depărteze de folosirea lor, de aceea legea le-a dat o rînduială potrivnică, pînă cînd va fi înlăturat obiceiul lor de a se porni spre desfătare. 3. Adesea plăcerea aduce peste oameni vătămare și durere, iar mîncarea multă naște în suflet suferință, uitare și nesocotință. Se spune că trupurile co-

84. Mt., 3, 4 ; Mc., 1, 6.

85. Fapte, 10, 10—15.

86. Mt., 15, 11.

87. Fac., 1, 29 ; 9, 3.

88. Prov., 15, 17.

89. Lev., 11, 4—5 ; Deut., 14, 7.

90. Lev., 11, 6—7 ; Deut., 14, 8.

91. Lev., 11, 10 ; Deut., 14, 10.

92. Lev., 11, 39 ; Deut., 14, 21.

93. Lev., 17, 10 ; Deut., 12, 16.

plilor, cînd încep să crească, se dezvoltă frumos, dacă li se dă mai puțină mîncare; că respirația, care ajută la creștere, nu este împiedicată de mîncare, pe cînd mîncarea multă pune barieră bunului mers al creșterii.

18. 1. Aceasta e pricina că Platon, acela dintre filozofi care a căutat cu rîvnă adevărul, reaprinzînd scînteia filozofiei ebraice, a adus acuzații vieții petrecute în desfătări. Că Platon spune: «Cînd am ajuns acolo⁹⁴, nu mi-a plăcut deloc așa-numita de ei viață fericită, plină cu mese italiice și siracuziene; să trăiești, mîncînd pe săturate de două ori pe zi, să nu te culci niciodată singur noaptea și toate celelalte obiceiuri legate de această viață. Din pricina acestora, nici un om din cei de sub cer n-ar putea ajunge vreodată cumpătat, cînd din tinerețe se ocupă cu unele ca acestea, că nici nu va fi înzestrat cu o fire atît de minunată»⁹⁵. 2. Platon a auzit negreșit de David, care, în orașul lui, a așezat în mijlocul cortului chivotul cel sfînt, făcînd bucurie întregului popor de sub stăpînirea sa: «a împărțit înaintea Domnului întregii puteri a lui Israel de la bărbat pînă la femeie, fiecăruia cîte o bucată de pîine, pîine coaptă pe grătar și plăcintă coaptă în tîgaie»⁹⁶. Hrana aceasta este îndestulătoare; este o hrană israeliteană; hrana păgînilor, însă, este de prisos. 3. Cel care se folosește de această hrană să nu se gîndească să ajungă cîndva cumpătat; mîntea lui e îngropată în pîntece; se aseamănă mai ales peștelui aceluia care se numește onos⁹⁷, despre care Aristotel spune că dintre toate animalele numai el are inima în pîntece. Pe acesta poetul comic Ephiarm îl numește cu pîntece enorm. 4. Ca peștele acesta sînt oamenii care cred în pîntece, «al căror pîntece este Dumnezeu și slava în rușinea lor, cei care cugetă cele pămîntești»⁹⁸. Acestora apostolul nu le-a prezis bunătăți, ci a spus: «Al căror sfîrșit este pierzarea»⁹⁹.

CAPITOLUL II

CUM TREBUIE SĂ NE PURTĂM FAȚA DE BĂUTURĂ

19. 1. Apostolul îi spune lui Timotei, care bea apă: «Folosește-te de puțin vin pentru stomacul tău»¹⁰⁰. În chip minunat apostolul îi prescrie un ajutor astringent potrivit unui trup bolnav, care avea multă

94. În Italia de jos și Sicilia (St., II, p. 27).

95. Platon, Scrisoarea VII, p. 326 BC.

96. 2 Regi, 6, 19.

97. Pește care trăiește pe coasta Europei occidentale, lung de 1 m.

98. Fil., 3, 19.

99. Fil., 3, 19.

100. 1 Tim., 5, 23.

apă în el ; hotărăște, însă, să bea puțin vin, ca nu cumva, fără să-și dea seama, ajutorul acesta, luat în cantitate mare, să aibă nevoie de altă doctorie.

2. Apa este o băutură naturală, sobră, ce potolește setea. Domnul a dat vechilor evrei o băutură simplă, băutura cumpătării, care se cobora din piatra cea foarte virtuoasă ¹⁰¹. Că trebuia să fie cumpătați cei care rățăceau în pustie.

3. Mai târziu, via cea sfântă a rodit strugurele profetic. Acesta este semn pentru cei conduși de la rătăcire la odihnă ; este marele strugure, Cuvîntul cel strivit pentru noi ; căci Cuvîntul a voit ca sîngele strugurelui să se amestece cu apa, așa precum sîngele Lui se amestecă cu mîntuirea. 4. Sîngele Domnului este dublu : unul este sîngele Lui trupesc, prin care ne-am izbăvit de stricăciune ; celălalt este sîngele Lui cel duhovnicesc ¹⁰², adică acela cu care sîntem unși. A bea sîngele lui Iisus înseamnă a te împărtăși cu nemurirea Domnului. Duhul este tăria Cuvîntului, precum sîngele este tăria trupului.

20. 1. În chip analog vinul se amestecă cu apa, iar Duhul cu omul ; unul, amestecul de vin cu apă, hrănește spre credință ; celălalt, Duhul, conduce spre nemurire ; și iarăși, amestecul celor două, a băuturii și a Cuvîntului, se cheamă euharistie, har lăudat și frumos ; iar cei care se împărtășesc cu credință își sfîțesc și trupul și sufletul, pentru că voința Tatălui amestecă în chip tainic, cu Duhul și cu Cuvîntul, acest amestec dumnezeiesc, care este omul. Și într-adevăr, Duhul s-a unit cu sufletul purtat de El, iar trupul s-a unit cu Cuvîntul ; că din pricina trupului «Cuvîntul s-a făcut trup» ¹⁰³.

2. Admir, așadar, pe cei care au îmbrățișat o viață aspră, pe cei care poftesc apa, leacul cumpătării și fug cît mai departe cu puțință de vin, ca de amenințarea focului.

3. E bine ca băieții și fetele să se îndepărteze pe cît mai mult cu puțință de vin. Că nu e potrivit ca vîrstei clocotitoare să-i torni cel mai fierbinte lichid, vinul ; este ca și cum ai turna foc peste foc. Din pricina vinului se aprind poftele lor sălbătice și arzătoare și temperamentul lor înflăcărat. Încălziți pe dinăuntru, tinerii sînt purtați de dorinți în așa fel încît trupul lor își arată vădit vătămarea, iar organele poftelor se maturizează mai devreme decît se cuvine. 4. Din pricina vinului, care înfierbîntă trupurile lor, sîngele se pune în mișcare, simțurile fetelor și băieților se tulbură, dînd înfățișării lor, chip de desfrînare, înainte de vreme ;

101. *Ies.*, 17, 6 ; *Num.*, 20, 11 ; *Deut.*, 8, 15.

102. Adică : sîngele euharistic.

103. *In.*, 1, 14.

rana din sufletul lor silește trupul să se umfle, iar pulsațiile nerușinate deșteaptă curiozitatea și-l îndeamnă pe tânărul cuminte la fărădelege.

21. 1. Astfel fierbințeala vârstei depășește hotarele buneicuviențe. Trebuie, dar, pe cât e cu putință, să încercăm să stingem pornirile tinerilor ; pe de o parte, să luăm de dinaintea lor ceea ce li infierbintă, primeddia bahică, iar, pe de altă parte, să le dăm să bea leacul împotriva infierbântării, leacul care potolește și sufletul incendiat, dar oprește și agresivitatea organelor genitale ; așa va adormi ațișarea poftei tulburătoare.

2. Cei care sînt în floarea vârstei și-și iau prînzul în fiecare zi, că-rora le este potrivit prînzul, să mănînce numai pîine și să nu bea nici un fel de băutură, pentru ca umezeala care prisosește să fie absorbită de mîncarea uscată. 3. Scuipatul des și ștergerea nasului, ca și graba de a leși afară sînt semne de nînfrinare, din pricină că se dă trupului prea multă băutură. Iar dacă vine setea, aceasta se potolește cu puțină apă. Că nu se cuvine ca stomacul să fie încărcat cu multă apă, ca nu cumva hrana să dispară prin spălare, ci să fie numai pregătită pentru digestie, în așa fel ca mîncările să fie mistuite în cea mai mare parte și numai puține să fie date afară.

22. 1. Dealtfel nu se cuvine să îngreunăm cu vin gîndurile cele dum-nezeiești. Că după cum spune poetul comic :

„Vinul curat te silește să judeci puțin” ¹⁰⁴,

și să fii necumpătat.

Seara, însă, la vremea cînei este folositor vinul, pentru că atunci nu mai citim, ca să avem nevoie de minte trează. 2. Seara aerul e mai rece decît ziua, așa că trebuie să înlocuim lipsa căldurii naturale a soarelui cu o căldură străină ; și aceasta, cu puțin vin ; paharele însă, să nu ajungă pînă la paharul ocării ¹⁰⁵.

3. În sfîrșit, celor înaintați în vîrstă li se îngăduie cu mai multă bucurie să bea vin. Datorită vârstei, trupul răcit și veștejit oarecum de scurgerea timpului, prin leacul viței de vie, capătă căldură, fără să se vatem. Că aproape totdeauna, dorințele bătrînilor nu mai sînt amenin-țate de naufragiile beției. 4. Ancorați cu ancorele rațiunii și ale timpului, bătrîni suportă mai ușor tulburarea poftelor dezlănțuite de beție ; de asta își și pot permite să glumească la banchete. Dar și lor să le fie o

104. Menandru, Fragm. 779, CAF, III, p. 216.

105. Cei vechi aveau o numărătoare a paharelor la băutul vinului : primul pahar era pentru sănătate, al doilea, pentru dragoste și plăcere ; al treilea, pentru somn ; apoi veneau alte pahare, dar nu pentru omul cu judecată ; al patrulea, paharul ocării ; al cincilea, paharul strigătelor ; al șaselea, paharul certei ; al șaptelea, paharul bății.

limită la băutură ; să-și păstreze mintea netulburată, memoria trează, iar trupul neclătinat și nemoleșit de vin. Cel pricepuți în acestea numesc pe unul ca acesta : puțin afumat.

23. 1. Bine că acesta se oprește la timp, ca să nu alunece.

Un oarecare Artorib¹⁰⁶, în lucrarea sa «Despre longevitate», după cîte îmi amintesc, e de părere că pentru a trăi mai mult, trebuie să bem doar atîta cît să udăm bucatele. Este cu cale, deci, să se dea vin celor bolnavi, pentru însănătoșirea lor și celor care au nevole de liniște și înveselire. 2. Mai întîi vinul îl face pe cel ce bea să fie mai prietenos decît mai înainte, mai fermecător cu comesenii, mai blînd cu slugile, mai bl-nevoitor cu prietenii ; dar dacă se îmbată, răspunde cu insulte. Vinul, fiind cald și avînd sucuri dulci, amestecă alimentele în chip armonic ; prin căldura lui înmoaie părțile tari ale resturilor hranei și amestecă sucurile acre și rele cu cele frumos mirositoare. 3. Bine s-au spus aceste cuvinte : «*Dintru început vinul a fost făcut ca să fie veselie sufletului și inimii, cînd se bea cu măsură*»¹⁰⁷. Este foarte bine ca vinul să se amestece cu cît mai multă apă, ca să fie slăbit să nu îmbete ; din poftă de vin, să nu se toarne pahar după pahar, ca apa. Și vinul și apa sînt creații ale lui Dumnezeu ; și astfel amestecul acestora două, a apei și vinului, ajută sănătății, că viața constă din ceea ce este necesar și din ceea ce este folositor.

24. 1. Trebuie, deci, amestecat, pe cît este cu putință, în cea mai mare măsură, ceea ce este necesar, adică apa, cu ceea ce este folositor.

Din pricina vinului luat fără măsură, limba se împiedică, buzele se moleșesc, ochii se schimbă, ca și cum vederea ar fi înecată de mulțimea umezelii. Cei amețiți de băutură sînt siliți să mintă ; socot că totul se învîrte în jurul lor și nu mai pot număra lucrurile din depărtare :

«Mi se pare că văd doi sori»¹⁰⁸,

spunea bătrînul tebeu, care era beat¹⁰⁹. 2. Că ochii, mișcați necontent de căldura vinului, văd multiplicată imaginea unui singur obiect. Bețivul nu face deosebire dacă vederea i se mișcă sau dacă obiectul se mișcă ; dar în amîndouă cazurile vederea are aceeași senzație, pentru că vederea, din pricina tulburării produse de vin, nu poate percepe exact obiectele. Mersul bețivului este tremurat, ca și cum ar fi purtat de un șuvoi de apă ; apoi se pornesc sughițurile, vărsăturile și nebuniile. 3. Și după cum spune tragedia :

106. Artorib, medic grec (sec. I î.d.Hr.), prietenul și doctorul împăratului August. A scris o carte : *Despre turbare și alta : Despre longevitate*.

107. *Înț. Sir.*, 31, 33.

108. *Euripide*, *Bacantele*, 918.

109. *Penteu*, regele Tebei.

«Tot omul beat

Este biruit de minie și-i lipsit de minie.

Îi place ca limba să spună multe în zadar

Și să audă fără de voie acelea pe care le găsește rău» ¹¹⁰.

Dar înainte de tragedie, Înțelepciunea striga : «*Vinul, băut în cantitate mare, înmulțește sfzile și căderile*» ¹¹¹.

25. 1. De aceea, cei mai mulți spun că în timpul băutului trebuie să fie timp de odihnă și să amîni pentru a doua zi dimineată treburile serioase. Eu, însă, cer ca mai ales atunci, în timpul băutului, să ai come-sean rațiunea, care să disciplineze beția, pentru ca nu cumva banchetul să se transforme în beție. **2.** După cum nici un om cu mintea sănătoasă n-ar vrea să-și închidă ochii înainte de a merge la culcare, tot așa nimeni n-ar voi să nu-i fie prezentă rațiunea la un banchet și nici n-ar socoti că e bine să-și adoarmă rațiunea cînd are de lucru. Rațiunea nu-și poate părăsi vreodată îndatoririle ei ; nici chiar cînd dormim ; de aceea, chiar în somn, trebuie să o chemăm. **3.** Înțelepciunea este o știință desăvîrșită a lucrurilor dumnezeiești și omenești ; ea cuprinde totul ; și întrucît supraveghează pe toți oamenii, înțelepciunea este o artă despre viață și ca atare este alături de noi tot timpul cît trăim, îndeplinindu-și lucrarea ei, adică să ne facă viața fericită. **4.** Dar nenorociții, care izgonesc cumpătarea de la banchete, socotesc viață fericită dezordinea de la banchete ; pentru ei viața nu-i altceva decît chef, beție, baie, vin neamestecat cu apă, oală de noapte, lene, băutură.

26. 1. Poți vedea pe unii dintre ei pe jumătate beți ; nu se pot ține pe picioare ; au în jurul gîtului coroane ca urnele funerare ; se stropesc cu vin unii pe alții, urîndu-și sănătate. Poți vedea pe alții, beți turtă, murdari, palizi, cu fața gălbejită, care peste beția de ieri mai toarnă iarăși o altă beție, de cum se face ziua.

2. Bine ar fi, o, prieteni, bine ar fi, dacă noi, cunoscînd chiar de atît de departe chipul acesta de om, vrednic de batjocoră și de plîns în același timp, ne-am alcătui nouă înșine un chip mai bun, de teamă ca nu cumva să ne facem și noi de rîs și să ajungem altora un astfel de spectacol. **3.** Foarte bine s-a spus : «*Cuptorul probează ascuțișul sabiei prin călîre, iar vinul inima trufașilor prin beție*» ¹¹². Beția (μέθη) este folosirea mai multă a vinului curat ; îmbătarea (παροινία) este neorînduiala la care ajungi din pricina băutului ; bubuitul capului (κραϊπάλη) este starea proastă și greața pe care o ai de pe urma beției ; numele îi vine de la cuvînte : τὸ χάρα πάλλειν (a lovi capul).

110. *Sofocle*, Fr. Inc. 843.

111. *Înț. Sir.*, 31, 34.

112. *Înț. Sir.*, 31, 30.

27. 1. Dumnezeu lasca Înțelepciune, căutînd să bage spalma în fii săi față de această viață — dacă trebuie să o numim viață — trîndavă, mișcată de plăceri și cu mare admirație pentru beție, le poruncește : «*Nu fiți băutori de vin, nu vă lungiți la slaturi și la cumpădritul de carne, că tot bețivul și desirînatul va sădăci și tot somnorosul se va îmbrăca cu zdrențe*» ¹¹³. 2. Somnoros este orice om care nu-i cu luare-amînte la înțelepciune, ci este de beție cufundat în somn. Înțelepciunea spune că bețivul se va îmbrăca în zdrențe ; din pricina beției va fi făcut de rușine în fața celor care îl privesc. 3. Găuri ale păcătosului sînt zdrențele țesăturii trupului lui, găurite de gustul de plăceri ; prin aceste găuri se poate vedea rușinea lăuntrică a sufletului păcătosului, adică păcatul, din pricina căruia nu se va putea mîntui cu ușurință țesătura trupului său, sffiată din toate părțile și putrezită din pricina multelor sale pofte ; iar această țesătură îl taie de la mîntuire. 4. Apoi, Înțelepciunea adaugă cu foarte aspre muștrări : «*Al cui este vai-ul ? Al cui zgomotul ? A cui judecata ? Ale cui vorbirile nerușinate ? Ale cui zdrobirile cele zadarnice ?*» ¹¹⁴ Uitați-vă la iubitorul de vin, că e totul numai zdrențe ! Își disprețuiește rațiunea ! Se dă pe mîinile beției ! Face toate cîte l-a amenințat Scriptura. Și la această amenințare, Scriptura adaugă iarăși : «*Al cui sînt ochii urduroși ? Oare nu ai acelora care zăbovesc la vin ? Oare nu ai acelora care pîndesc unde se fac ospețe ?*» ¹¹⁵. 5. Aici Înțelepciunea arată că iubitorul de vin este prin ochii lui cei urduroși, chiar mort cu rațiunea, — că acesta este un semn care arată pe cei morți. Înțelepciunea arată că pentru Domnul, iubitorul de vin este mort ; că uitarea poruncilor, care duc la viața cea adevărată, împinge la pieire.

28. 1. Pe bună dreptate, Pedagogul, Care se îngrijește de mîntuirea noastră ne poruncește cu foarte multă tărie, zicînd : «*Nu beți vin, ca să vă îmbătați*» ¹¹⁶.

— Pentru ce ? mă vei întreba.

— «*Pentru că atunci, răspunde Înțelepciunea, gura ta va grăi lucruri necinstei*¹¹⁷, *vei sta ca în inima mării și ca un cîrmaci în mare furtună*»¹¹⁸.

2. Poezia ¹¹⁹ a luat din aceste cuvinte ale Scripturii ceea ce este de folos, că zice :

113. Prov., 23, 10—20.

114. Prov., 23, 28.

115. Prov., 23, 28—29.

116. Tob., 4, 20.

117. Prov., 23, 32.

118. Prov., 23, 33.

119. Adică : poezia greacă.

«Vinul, are putere egală cu focul
 Când intră în bărbați îi învălurează cum face în marea Libiei
 Vîntul de nord și vîntul de sud ; pe toate cele ascunse
 Le vedește ; și bărbații vorbesc în dodii ;
 Vinul este alunecuş pentru bețivi,
 Vinul înșeală sufletul» ¹²⁰.

și celelalte :

3. Vedeți primejdia naufragiului ? Inima este cufundată în prea multă băutură, iar vinul cel mult se aseamănă cu amenințarea mării. Trupul este scufundat în vin ca o corabie în mare, scufundat în adîncul neorîndulelii și acoperit de valurile vinului ; iar cîrmaciul, mintea omului, este purtat încoace și încolo de valul cumplitei beții ; rămas pe mare este amețit de întunericul furtunii ; nu mai ajunge la limanul adevărului și căzînd între stîncile ascunse sub apă și izbindu-se de ele, pierе din pricina plăcerilor.

29. 1. Pe bună dreptate apostolul poruncește : «Nu vă îmbățați cu vin, în care este desfrînare» ¹²¹. Prin cuvîntul «desfrînare» apostolul arată acoperit că beția duce la pierderea mîntuirii. Chiar dacă Domnul a prefăcut la nuntă apa în vin ¹²², totuși n-a îngăduit beția. Domnul atunci a dat viață gîndirii, care era slabă ca apa, a dat viață lucrătorului legii coborît din Adam, a umplut întreaga lume cu singele viței de vie, care este băutura credinței celei adevărate, aducînd, la plinirea vremii, prin credința în Dumnezeu, propovăduită mai înainte, amestecul legii celei vechi și a Cuvîntului celui nou. Scriptura a numit vinul, simbol tainic al sfințitului sînge ; iar impuritățile din vin le-a înlăturat, numindu-le : «vin de desfrînare și beție plină de ocară» ¹²³.

2. Dreapta judecată socotește că e bine ca cei care simt cu ușurință frigul iarna să bea vin, din pricina frigului ; în altă vreme, însă numai pentru vindecarea durerilor de stomac. După cum nu mînfîci cînd nu ți-e foame, tot așa și cu băutura, trebuie să bei numai cînd ți-e sete ; dar să fii cu mare luare-aminte să nu aluneci ; că băutul vinului fără socoteală te duce la cădere. 3. Numai făcînd așa, sufletul nostru poate rămîne curat, tare și luminos. «Rază de lumină este sufletul tare ; este foarte înțelept și foarte bun» ¹²⁴. Fiind așa, sufletul ajunge capabil de contemplație, că nu este umezit de duhurile, asemenea norului, care ies din vin și nici nu ajunge truesc.

120. Primele trei versuri sînt ale lui Eratostene, Fragm. 33, Hiller ; restul dintr-un poet necunoscut.

121. Ef., 5, 18.

122. In., 2, 1—11.

123. Prov., 20, 1.

124. Heraclit, Fragm. 118, Diels.

30. 1. Nu trebuie, dar, să ne interesăm de vinul de Hios¹²⁵, dacă lipsește, nici de vinul de Ariusia¹²⁶, dacă nu este. Setea este senzația unei lipse și caută un ajutor potrivit pentru împlinirea acestei lipse. Nu caută, însă, o băutură care să te înnebunească! Transporturile de vin de peste mări sînt dovada unei dorințe nesocotite; asta din pricina neînfrînării și a unui suflet înnebunit de poftă, chiar înainte de a fi beat. **2.** Vinul de Tasos are miros plăcut, vinul de Lesbos are aromă, vinul din Creta este dulce, vinul din Siracusa are gust plăcut, vinul de Mendes¹²⁷ din Egipt, vinul din insula Naxios și alt vin din pămîntul Italiei au buchet și alte nume de vinuri. Pentru un comesean cumpătat este un singur vin, pentru că este din via unui singur Dumnezeu. **3.** Pentru ce nu este de ajuns vinul din țară ca să satisfacă pofta? Poate mai vor să aducă și apă din alte părți, așa cum nebunii de împărați aduceau apă din fluviul Hoaspis — Hoaspis este un fluviu din India, a cărui apă este foarte bună de băut — împărații aceia aduceau apa, așa cum își aduceau și prietenii. Duhul cel Sfînt, însă, nefericește pe bogații care se desfătează cu vinurile, strigînd prin profetul Amos: «*Cei care beau vin strecurat*¹²⁸ *și dorm pe paturi de fildeș*»¹²⁹ și toate cîte le-a adăugat spre muștrarea lor.

31. 1. Trebuie să avem grijă mai ales de buna-cuviință. Mitul spune că zeița Atena, orice ar fi fost ea, avînd grijă de ea, arunca flautele, deși îi plăceau, din pricină că-i urîtea fața. Trebuie, deci, să bem păstrîndu-ne fața liniștită. Să nu turnăm în noi pînă pe săturate, să nu silim ochii să se schimonosească din pricina băuturii, să nu dăm de dușcă tot paharul din pricina neînfrînării, să nu ni se prelingă vinul pe bărbie sau să ni se verse pe haine, bînd vinul dintr-o dată, ca și cum ne-am spăla fețele în pahare. **2.** Zgomotul vinului pe care îl torni în gură, însoțit de aerul pe care-l respiri, este ca și cum ai turna apă într-un vas de lut; că gîtul sună din pricina repedei înghițituri. Beția este o priveliște urîtă și necuviincioasă de desfrînare; mai este și o treabă vătămătoare pentru cel care o face. **3.** Nu te grăbi să te vatămi, o, omule! Nimeni nu-ți răpește băutura din fața ta. Ți s-a dat și te așteaptă! Nu te strădui să-ți spargi stomacul, înghițînd vinul cu gura deschisă. Setea ți se potolește, chiar dacă bei mai încet. Dacă bei cu bună-cuviință, atunci și băutura se împarte în trupul tău cu bună-cuviință. Că timpul nu-ți răpește băutura, pe care neînfrînarea te face s-o răpești mai dinainte. Că spune Scriptura: «*La vin nu te face viteaz, că pe mulți i-a pierdut vinul*»¹³⁰.

125. Hios, insulă grecească în Marea Egee.

126. Ariusia, regiune în insula Hios.

127. Mendes, oraș în delta Nilului.

128. Amos, 6, 6.

129. Amos, 6, 4.

130. *Înt. Sir.*, 31, 29.

32. 1. «Scițiți, celții, iberii și tracii obișnuiesc să bea vin mult, să se îmbete, pentru că toate aceste neamuri sînt neamuri războinice și socotesc băutul o ocupație frumoasă și fericită» ¹³¹. Noi creștinii sîntem un neam pașnic; cînd stăm la masă, mîncăm să ne desfătăm, nu să ne insultăm; noi bem cu mintea trează, făcîndu-ne unul altuia urări de sănătate, ca să arătăm că sîntem în legături foarte strînse cu Cel al Cărui nume Îl purtăm.

2. Cum socotiți că a băut Domnul, cînd s-a făcut om pentru noi? S-a purtat oare așa de nerușinat ca noi? Nu s-a purtat oare cu bună-cuviință? Nu oare cu judecată? Știți bine, doar, că și El a băut vin! Că era și El om! A binecuvîntat vinul și a spus: «*Luați, beți, acesta este sîngele Meu*» — că sîngele viței de vie este în chip simbolic Cuvîntul — «*care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor*» ¹³². Cuvîntul este fîntîna sfințită a bucuriei. **3.** Cel care bea trebuie să fie cumpătat. Domnul ne-a arătat lămurit acest lucru prin cele ce ne-a învățat în timpul cînd a stat El la masă. Nu ne-a învățat să ne îmbătăm. Că era vin ceea ce a binecuvîntat, a arătat-o iarăși spunînd ucenicilor: «*Nu voi mai bea din rodul acestei vițe de vie, pînă nu-l voi bea cu voi în împărăția Tatălui Meu*» ¹³³. **4.** Că vin era ceea ce a băut Domnul, o spune El despre El Insuși atunci cînd a mustrat învîrtoșarea inimii iudeilor: «*A venit, spune El, Fiulul Omului și spun: Iată om mîncăcios și băutor de vin, prietenul vameșilor*» ¹³⁴.

33. 1. Acest fapt să fie dat ca exemplu celor care se numesc encratiți.

Iar femeile, pentru că trebuie să fie cu bună-cuviință, să nu bea cu pahare largi la gură, ca să-și lăbărțeze buzele, deschizînd tare gura. Femeile beau urît; beau din albastre strîmte la gură; își pleacă capetele pe spate și-și dezgolesc gîturile, după părerea mea fără cuviință; își întind gîtulejul cînd înghit băutura, dezgolind cele ce pot în fața comensililor; scot pe gît rigîilei ca bărbații, dar, mai bine spus, ca sclavii; duc o viață de desfrîu și ajung niște molatice. **2.** Nici unui bărbat cu judecată nu-i este potrivit să bea cu zgomot, cu atît mai mult unei femei, care, conștientă de ceea ce este, își poate da seama că o astfel de purtare îi aduce numai rușine. «*Urgie mare este femeia beată*» ¹³⁵, spune Scriptura. Că minie a lui Dumnezeu este femeia pusă pe bătură. Pentru ce?

131. Platon, Legile, I, p. 637 DE.

132. Mt., 26, 28.

133. Mt., 26, 29; Mc., 14, 25.

134. Mt., 11, 19; Lc., 7, 34.

135. Inț. Sir., 26, 9.

«Pentru că nu-și acoperă rușinea ei» ¹³⁶, spune mai departe Scriptura. Da, femeia este tirfă repede spre desfrâu, chiar dacă numai pentru o clipă își lasă voia dusă de plăcere. 3. Nu le oprim pe femei să bea din alabastre, dar le oprim să bea numai din ele, pentru că asta este o fanfaronadă; le sfătuim, însă, să se folosească indiferent, la împlinire, de orice altceva, ca să le tăiem, de departe și de la început, alunecarea spre poftă. 4. Trebuie potolită în liniște ridicarea aerului din stomac care are tendință de rîgială. În nici un chip nu trebuie îngăduit femeilor să se dezgolească sau să-și arate ceva din trupul lor, ca să nu păcătuiască, și bărbații și femeile: bărbații, pentru că sînt ațîțați să privească, iar femeile pentru că vor să atragă privirile bărbaților asupra lor. 5. Trebuie să ne purtăm totdeauna cu cuviință, ca și cum Domnul ar fi de față, ca nu cumva apostolul, supărîndu-se, să ne spună și nouă ca și corintenilor: «Cînd vă adunați nu se poate mîncă cina Domnului» ¹³⁷.

34. 1. Mi se pare că steaua numită de matematicieni acefalos ¹³⁸, care este numărată înaintea stelei rătăcitoare și care stă cu capul plecat pe piept, reprezintă pe cei mîncăcioși, pe cei dedați plăcerilor și gata spre beție. Că la acești oameni mintea nu le stă în cap, ci în pîntece, pentru că mintea lor este roabă patimilor, poftă și miniei. 2. După cum lui Elpenor ¹³⁹ i s-au sfărîmat vertebrele ¹⁴⁰ cînd a căzut din pricina beției, tot așa și creierul acestora, amețit de beție, cade în ficat și în inimă, adică în plăcere și în minie ¹⁴¹, cădere mai mare decît căderea lui Hefais-tos, de care vorbesc poezii, cînd Zeus l-a aruncat din cer pe pămînt ¹⁴². 3. «Truda nesomnului, spune Scriptura, vărsăturile și durerile de stomac sînt cu omul nesățios» ¹⁴³. Pentru aceasta s-a scris în Scriptură despre îmbătarea lui Noe ¹⁴⁴, ca să ne păzim mai ales de beție; prin Noe avem amintită în Scriptură o pildă vădită de cădere, din pricina căreia cei care au acoperit rușinea beției au fost lăudați de Domnul ¹⁴⁵. 4. Scriptura, cuprinzînd foarte pe scurt, într-un cuvînt pe toate, zice: «Pentru omul cu bună creștere îi este de ajuns puțin vin; și în patul său se va odihni» ¹⁴⁶.

136. *Înț. Sir.*, 26, 9.

137. *1 Cor.*, 11, 20.

138. Această constelație este așezată între Berbec și Vărsător.

139. Elpenor, unul din însoțitorii lui Ulise. S-a îmbătat, s-a culcat pe acoperișul unei case, a adormit și a căzut jos.

140. *Homer*, *Odissea*, X, 560.

141. După cei vechi ficatului și inimii erau sediile plăcerii și miniei.

142. *Homer*, *Iliada*, I, 590—593.

143. *Înț. Sir.*, 31, 23.

144. *Pac.*, 9, 21.

145. *Pac.*, 9, 23—26.

146. *Înț. Sir.*, 31, 21.

CAPITOLUL III

NU TREBUIE SĂ NE STRĂDUIM SĂ AVEM MOBILĂ LUXOASĂ

35. 1. Este nepotrivită folosirea cuvelor făcute din argint și aur și încrustate cu pietre prețioase. Este numai o înșelare a ochilor. Dacă torni în ele o băutură caldă, nu poți pune mâna pe cupe, că se încălzesc și te ard; iar dacă torni în ele o băutură rece, atunci materialul din care sînt făcute cupele transmite băuturii însușirea lui și băutul mult este vătă-mător. **2.** Să dispară, deci, cupele tericleene¹⁴⁷, cupele antigonide¹⁴⁸, cantarele¹⁴⁹, cupele în formă de scoică și alte nenumărate forme de cupe; vasele pentru răcit vinul și, pe lîngă acestea, vasele pentru turnat vinul în cupe. Pe scurt, aurul și argintul, fie că este la particulari, fie că este la stat, sînt bunuri invidiate¹⁵⁰; aceste bunuri depășesc trebuința, se dobîndesc rar, se păstrează cu greutate și nu-i potrivit să te folosești de ele. **3.** Da, mai este și arta rafinată a cizelurilor de pe vasele de sticlă, care, prin arta cu care sînt lucrate, se sparg și mai ușor — slavă deșartă și aceasta — încît ți-e teamă să bei din ele; ei bine, arta cu care sînt făcute te învață să nu pui mâna pe ele. Vin apoi obiecte făcute din argint: paturi de odihnă, lighene, sosiere, farfurii, cești mari rotunde fără toartă; pe lîngă acestea, vase de argint și de aur, unele pentru aducerea mîncării la masă, altele pentru alte treburi, de care mă și rușinez să vorbesc; mese cu trei picioare din lemn de cedru, care se rup ușor, din lemn parfumat, din abanos și din fildeș; paturi, lucrate cu artă, cu picioare de argint și placate cu fildeș; uși mari împodobite cu ținte de aur și cu carapace de broască țestoasă; cuverturi vopsite cu purpură și cu alte vopsele greu de găsit; toate acestea, mărturii ale unei vieți de lux lipsite de gust, lucruri de prisos, care aduc cu ele invidia și lenea. Toate trebuie părăsite, pentru că nu merită să te ostenești pentru ele. **4.** Că «*vremea este scurtă*»¹⁵¹, după cum spune apostolul. Rămîne, deci, să nu ne împodobim, ca să ne facem de rîs, așa cum se vîd la procesiunile publice unele femei împodobite pe dinafară minunat, dar pe dinăuntru sînt pline de jale.

36. 1. Apostolul, pentru a lămuri și mai bine gîndul acesta, a adăugat: «*Deci, cei care au femei să fie ca și cum n-ar avea*»¹⁵², iar cei ce

147. Cupele tericleene — de la numele inventatorului lor, Thericles din Corint (soc. V î.d.H.) — erau făcute din pămînt, cu un lustru negru, imitînd metalul.

148. Cupe, numite așa, după numele unuia din regii dinastiei macedonene.

149. Cupe de băut prevăzute cu două torți mari.

150. Platon, Legi, XII, 955 E.

151. 1 Cor., 7, 29.

152. 1 Cor., 7, 29.

cumpărăd ca și cum n-ar stăpîni!» ¹⁵³. Dacă s-au spus aceste cuvinte despre căsătorile, despre care Dumnezeu a zis : «*Înmulțîți-vă*» ¹⁵⁴, pentru ce socotiți că nu trebuie alungată, cu autoritatea Domnului, lipsa de gust ? 2. De aceea și spune Domnul : «*Vinde cele ce ai și dă-le săracilor și vino și urmează Mie !*» ¹⁵⁵. Urmează lui Dumnezeu, lipsit de mîndrie, lipsit de strălucire trecătoare ! Urmează pe Dumnezeu avînd cu tine ceea ce ești tu ; urmează-L cu binele care nu poate fi luat de la tine, cu credința în Dumnezeu, cu mărturisirea în Cel Care a pățimit, cu faceri de bine față de oameni, averea cea mai prețioasă. 3. Aprob și pe Platon, care, pe bună dreptate, legiuiește că nu trebuie să te străduiești să ai bogăție, nici argint, nici aur ¹⁵⁶, dar nici mobilă nefolositoare, care nu este de neapărată trebuință, care nu este simplă ¹⁵⁷ ; să ai o mobilă potrivită pentru multe treburi, iar multa bogăție să fie înlăturată. 4. Foarte bine spune undeva dumnezeiasca Scriptură, adresîndu-se egoiștilor și îngîmfaiților : «*Unde sînt boierii neamurilor și cei ce stăpînesc fiarele cele de pe pămînt, cei care se joacă cu păsările cerului, cei care strîng argint și aur, cei în care au avut încredere oamenii, a căror avere nu are sîrșit, cei care meșteșugesc argintul și aurul și se îngrijesc de el ? Nu se mai găsesc lucrurile lor, au dispărut și în iad s-au coborît !*» ¹⁵⁸. Aceasta este plata pentru lipsa de gust !

37. 1. Dacă pentru lucrarea pămîntului avem nevoie de sapă și de plug și nimeni nu-și va face hîrleț de argint și nici sapă de aur, ci ne folosim pentru lucrarea pămîntului de un material potrivit pentru lucru, nu de un material scump, ce te împiedică să ai același gînd și față de mobilele și vasele din casă, cînd și pe ele le faci cu același scop ? Măsura lucrurilor să fie folosul, nu prețul scump al materialului. 2. Ce ? Spune-mi, te rog, nu taie oare cuțitul de bucătărie, dacă nu are mînerul garnisit cu ținte de argint sau nu-i făcut din fildeș ? Sau pentru împărțirea cărnii trebuie să ne făurim cuțit din fier adus din India, ca și cum ar fi nevoie să chemăm un aliat ? Ce ? Dacă ligheanul este făcut din lut, nu va primi apa pentru spălatul mîinilor, iar ligheanul de picioare nu va primi apa pentru spălatul picioarelor ? 3. Se va indigna, oare, masa cu picioare de abanos, că nu-i tratată cum trebuie, pentru că s-a pus pe ea plîne de cîțiva oboli ? Sau sfeșnicul nu va fi în slujba luminii, pentru că-i opera unui olar și nu al unui giuvaergiu ? După părerea mea nu te odihnești mai prost pe un simplu pat de odihnă decît pe un pat de fildeș ;

153. 1 Cor., 7, 30.

154. Fac., 1, 28.

155. Mt., 19, 21 ; Mc., 10, 21 ; Lc., 18, 22.

156. Platon, Legile, VII, 801 B.

157. Platon, Legile, V, 746 E.

158. Bar., 3, 16—19.

este prea îndestulător să-ți așterni sub tine o blană groasă, ca să nu ai nevoie de așternuturi din purpură și din țesături stacojii. Și totuși este osîndit traiul simplu, din pricina prostiei unui lux plin de păcate.

38. 1. Priviți cît este de mare rătăcirea, cît este de mare nebunia! Domnul a mîncat dintr-un simplu blid ¹⁵⁹ și a așezat pe ucenicii Săi jos pe iarba ¹⁶⁰; a spălat picioarele ucenicilor Săi, încins cu un ștergar ¹⁶¹. Netrufașul Dumnezeu și Domnul universului n-a adus din cer un lighean de argint, ca să le spele picioarele! **2.** Samarinencii, care a scos apă din fîntînă, i-a cerut să bea apă dintr-un vas de lut ¹⁶²; n-a căutat aur împărătesc, ci ne-a învățat să ne potolim cu ușurință setea. Domnul pune ca scop al vieții folosul, nu disprețuirea binelui. Domnul a mîncat și a băut la ospete, dar n-a scormonit minele pămîntului, nu s-a folosit de vase de argint și de aur, adică de venin, și nici de mobile din lemn mirositor, materiale, care arată mîndria celor care se folosesc de ele.

3. În general, mîncarea, îmbrăcămintea și vasele și, ca să spun pe scurt, toate celelalte lucruri din casă trebuie să fie potrivite cu felul de viață al creștinului, potrivite, pe cît este mai cu putință, cu persoana, vîrsta, ocupația și timpul. Pentru că sîntem slugile unui singur Dumnezeu, trebuie ca și averile noastre și mobila noastră să arate că sînt simbolurile unei singure vieți bune. Fiecare om cu credință neîndoielnică și cu acest fel de viață unipersonală arată că toate faptele lui sînt conforme unei singure dispoziții sufletești.

4. Avem cuvinte de laudă pentru bunurile pe care le dobîndim fără greutate și le folosim cu ușurință; pentru bunurile pe care le păstrăm ușor și pe care cu ușurință facem din ele și altora parte. Cele folosite sînt mai bune; dar mai bune sînt cele ieftine decît cele scumpe. **5.** În general vorbind, bogăția, care nu-i chivernisită bine este o acropolă a răutății; mulți oameni, uitîndu-se cu mare poftă la ea, nu vor intra niciodată în împărăția cerurilor ¹⁶³, pentru că sînt bolnavi după cele lumești și trăiesc plini de îngîmfare din pricina desfătărilor.

39. 1. Cei care se străduiesc să dobîndească mîntuirea trebuie să știe mai dinainte că ne putem folosi de toată averea noastră, dar să ne folosim de ea cu cumpătare; cele ce ne sînt de folos le putem satisface cu puține lucruri. Nebuni sînt aceia care numai de dragul lăcomiei se bucură de lucrurile cele scumpe și de preț. Scriptura spune: «Cel ce strîn-

159. Mt., 26, 23; Mc., 14, 20.

160. Mt., 14, 19; Mc., 6, 39; In., 6, 10.

161. In., 13, 4—5.

162. In., 4, 7.

163. Mt., 19, 23; Mc., 10, 23; Lc., 18, 24.

ge simbrila, și-a adunat-o într-o pungă găurită»¹⁶⁴. Acesta este cel ce adună și închide grîul; și grîul l se împuținează, pentru că n-a dat nimă-nui. 2. Este o batjocoră, un rîs nestăpînit ca bărbații să poarte cu ei vase de necinste din argint și oale de noapte făcute din piatră albă străvezie, ca și cum ar duce împreună cu ei sfetnici; iar femeile bogate, dar fără cap, își fac din aur vasele necinstei, ca și cum bogătașele n-ar putea să trăiască fără să se mîndrească. Cît aș dori ca bogătașii în toată viața lor să socotească aurul vrednic de gunoaie¹⁶⁵. 3. Dar așa, iubirea de argint se vede a fi acropola răutății; apostolul spune că iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor, «pe care poftind-o unii au rătăcit de la credință și s-au străpuns cu multe dureri»¹⁶⁶. 4. Sărăcia de pofte și adevărata măreție sufletească sînt cea mai bună bogăție! Să nu te mîndrești cu bogăția, dimpotrivă s-o disprețuiești; iar a te lăuda cu mobila este de-a dreptul o rușine. Nu-i deloc cu cale să te străduiești pentru acelea pe care oricine le poate cumpăra din piață; înțelepciunea, însă, nu se cumpără cu monezi pămîntești și nici în piață; se vinde în cer, se vinde cu monedă dreaptă, cu Cuvîntul cel nemuritor, cu aurul cel împărătesc.

CAPITOLUL IV

CUM TREBUIE SĂ NE PURTĂM LA OSPETE

40. 1. Departe să fie cheful de ospățul cel făcut cu judecată! Departe să fie și deșartele petreceri de noapte, pline de beție! Cheful nu-i decît o viață dusă în beție; este frămîntarea unei turmentări erotice. Erotismul și beția, patimi fără judecată, trebuie să stea departe de corul viețuirii noastre. Petrecerea de noapte însoțită de băutură este o nebunie. Da, atunci nebunia însoțește ospățul! Te poștește să te îmbeți, te ațîță la desfriu, te face îndrăzneț, nerușinat. 2. La aceste petreceri de noapte, în zgomotul flautelor, a instrumentelor cu coarde, a cîntecelor, a dansurilor și a castanietelor egiptene, toată lumea se frămîntă în învălmășeală, cu necuviință și cu lipsă de bună creștere; chimvalele și timpanele răsună; instrumentele muzicale înșelătoare te asurzesc. După părerea mea, un ospăț ca acesta duce negreșit la beție. 3. Apostolul ne cere: «Să lepădăm lucrurile întunericului, să ne îmbrăcăm cu armele luminii, să

164. Agheu, 1, 6.

165. Fil., 3, 8.

166. 1 Tim., 6, 10.

umblăm cuviinclos ca ziua» să nu ne petrecem timpul «în ospețe și beții, în desfrîndri și fapte de rușine» ¹⁶⁷.

41. 1. Fluierul să fie dat păstorilor, iar flautul oamenilor superstițioși, care se grăbesc spre închinarea de idoli ! Într-adevăr, trebuie îndepărtate aceste instrumente muzicale de la ospățul cel cumpătat ; ele se potrivesc mai bine fiarelor decît oamenilor, iar dintre oameni, oamenilor celor mai lipsiți de judecată. 2. Am auzit că pe căprioare le atrage sunetul fluierelor ; cu melodia aceasta sînt duse de vînători spre lațurile de vînătoare. Am mai auzit că atunci cînd se împreunează ielele, li se cîntă din flaut o melodie, un fel de cîntec nupțial, pe care muzicanții l-au numit hipotor ¹⁶⁸.

În general trebuie să îndepărtăm cu totul orice privire desfrînată și orice cuvînt desfrînat ; și, ca să spun pe scurt, să îndepărtăm orice simțire rușinoasă de neînfrînare, că această simțire este cu adevărat nesimțire ; să ne ferim de orice plăcere care, prin ochi și prin urechi, ne gîdilă și ne moleștește sufletele. Felurile farmece ale melodiilor sfîșietoare și ale ritmurilor pline de jale ale muzicii cariene ¹⁶⁹ strică purtările oamenilor prin muzica lor desfrînată și înșelătoare și îi tirăsc spre patimi.

4. Duhul, despărțind slujba cea dumnezeiască de acest ospăț, cîntă : «*Lăudați-L pe El, în glas de trîmbiță*» ¹⁷⁰, că în glas de trîmbiță va învia pe morți. «*Lăudați-L pe El, în psaltire*» ¹⁷¹, pentru că limba este psaltirea Domnului. «*Și în alăută, lăudați-L pe El*» ¹⁷² ; prin «*alăută*» să înțelegi gura, în care Duhul lovește cu pana. «*În timpane și în horă, lăudați-L pe El*» ¹⁷³ ; prin sunetul pe care-l scoate pielea timpanului, Duhul arată Biserica, care cugetă la învierea trupului. 5. «*În strune și organe lăudați-l pe El*» ¹⁷⁴ ; Duhul spune că trupul nostru este un organ muzical, iar nervii trupului sînt strune, prin care trupul a primit o tensiune armonioasă și scoate sunete omenști, cînd este atins de Duhul. «*Lăudați-L pe El în chimvale răsunătoare*» ¹⁷⁵ ; Duhul spune că limba este chimval, care răsună, cînd buzele sînt lovite.

42. 1. De aceea, Duhul a strigat către omenire : «*Toată suflarea să laude pe Domnul*» ¹⁷⁶, pentru că Dumnezeu a ajutat toată suflarea pe care a făcut-o. Omul este, cu adevărat, un instrument muzical de pace : toate

167. Rom., 13, 12—13.

168. Hipotor, melodie pentru împerecherea iepelor.

169. Carian, din Caria, țară în sud-vestul Asiei Mici.

170. Ps., 150, 3.

171. Ps., 150, 3.

172. Ps., 150, 3.

173. Ps., 150, 4.

174. Ps., 150, 4.

175. Ps., 150, 5.

176. Ps., 150, 5.

celelalte instrumente muzicale, de le vei cerceta, le vei găsi sau instrumente muzicale de război sau instrumente muzicale care aprind pofta sau instrumente muzicale care ațîță dragostea sau instrumente muzicale care înverșunează minia. 2. În războaiele lor, tirenienii se folosesc de trîmbiță, arcadienii de flaut, sicilienii de harpă, cretanii de liră, lacedemonienii de flaut, tracii de corn, egiptenii de timpan, iar arabii de chimval. 3. Noi ne folosim de un singur instrument muzical, de Cuvînt, singurul făcător de pace ; cu El cîntim pe Dumnezeu ; nu-L cîntim cu psaltirea cea veche, cu trîmbiță, cu timpan și cu flaut, de care aveau obiceiul să se folosească cei deprinși cu războiul și cei care disprețuiau frica de Dumnezeu la serbările lor, pentru ca, prin ritmurile unei astfel de muzici, să le trezească moleșeala sufletului lor.

43. 1. Simțămintele noastre de dragoste față de băutură să fie potrivit legii îndreptate în două direcții ; dacă s-a spus : «*Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău*» și apoi s-a spus : «*pe aproapele tău*»¹⁷⁷, atunci să fie mai întîi dragostea noastră față de Dumnezeu prin mulțumiri și cîntări de psalmi și în al doilea loc față de aproapele, prin convorbiri sfinte. Că spune apostolul : «*Cuvîntul Domnului să locuiască în voi din belșug*»¹⁷⁸. 2. Iar acest cuvînt se armonizează, se modelează după împrejurări, după persoane, după locuri. Acum cuvîntul privește un ospăț. Că apostolul adaugă iarăși : «*Învățîndu-vă și povățuindu-vă în toată înțelepciunea, cu psalmi, cu imne, cu cîntări duhovnicești, întru har, cîntînd în inima voastră lui Dumnezeu ; și orice ați face cu cuvîntul sau cu lucrul, toate să le faceți în numele Domnului Iisus, mulțumind lui Dumnezeu și Tatălui Lui*»¹⁷⁹. 3. Acesta este ospățul nostru cel de mulțumire. De ai vrea să cînti din chitară sau din liră sau ai vrea să cînti din gură, nu vei fi muștrat ; vei imita pe dreptul împărat al evreilor, care mulțumea lui Dumnezeu. «*Bucurați-vă, drepților, în Domnul, spune profeția, celor drepți li se cuvine laudă ; mărturisiiți-vă Domnului în aldută ; în psaltire cu zece coarde cîntați-l Lui, Cîntați Lui cîntare nouă*»¹⁸⁰. Și poate că psaltirea cu zece coarde revelează pe Iisus-Cuvîntul, Care este făcut cunoscut prin litera a zecea a alfabetului¹⁸¹.

44. 1. După cum este potrivit ca înainte de a mîncă să binecuvîntăm pe Făcătorul tuturor lucrurilor, tot așa se cuvine să-L cîntăm psalmi și cînd bem, pentru că ne împărtășim din cele create de El. Psalmul este o binecuvîntare armonioasă și înțeleaptă. Apostolul a numit psalmul

177. Mt., 22, 37—38 ; Mc., 12, 30—31 ; Lc., 10, 27.

178. Col., 3, 16.

179. Col., 3, 16—17.

180. Ps., 32, 1—3.

181. Iota : i.

«cîntare duhovnicească»¹⁸². 2. Pe lângă toate acestea, cuvios lucru este ca înainte de a ne duce la culcare să mulțumim lui Dumnezeu, că ne-am bucurat de harul și iubirea Lui de oameni. Se cuvine, deci, și cînd mergem la culcare să mergem cu Dumnezeu. Scriptura spune : «Mărturisiți-vă Lui cu cîntarea buzelor¹⁸³ ; că în porunca Lui este toată bunăvoința și nu este cine să împușineze mîntuirea Lui»¹⁸⁴. 3. Și la vechii greci, în timpul ospetelor, cînd se umpleau paharele, cîntau, după modelul psalmilor evreilor, un cîntec numit scolion¹⁸⁵, pe care îl cîntau toți comesenii la un loc cu un singur glas ; erau și cazuri cînd cîntecul făcea înconjurul mesei și fiecare cînta în parte, închinînd pentru sănătate ; iar cei cu voci mai bune cîntau însoțiți de liră.

4. Cîntecele de dragoste să fie îndepărtate ; cîntecele noastre să fie cîntările lui Dumnezeu. Scriptura spune : «Să laude numele Lui în cor, în timpan și în psaltire să-I cînte Lui !»¹⁸⁶. Și care este corul care cîntă, ți-o va spune Însuși Duhul : «Lauda Lui în Biserica cuvioșilor¹⁸⁷ ; să se bucure de Împăratul lor !»¹⁸⁸. Și iarăși adaugă : «Că binevoiește Domnul întru norodul Său»¹⁸⁹. 5. Trebuie să cîntăm numai cîntările cele pline de înțelepciune ; și să izgonim, pentru sănătatea sufletului nostru, cît mai departe cîntecele de petrecere, care, cu flexiunile melodiilor, înșeală sufletele și duc la desfrînare și batjocoră ; că în astfel de petreceri melodiile sobre și înțelepte sînt alungate de zburdălniciile beției. Trebuie să lăsăm, deci, armoniile cromatice pe seama celor care se îmbată cu nerușinare și pe seama muzicii, pe care o cîntă femeile, care se împodobesc cu flori și a cartezanelor.

CAPITOLUL V

DESPRE RÎS

45. 1. Trebuie înlăturați din mijlocul nostru oamenii care imită pe măscărici ; dar, mai bine spus, pe cei care imită pasiunile care ne fac de rîs. Toate cuvintele izvorăsc din mintea și din purtarea noastră ; de aceea nu este cu putință să iasă cuvinte care provoacă rîsul decît

182. *Et.*, 5, 19 ; *Col.*, 3, 16.

183. *Inț. Str.*, 39, 20.

184. *Inț. Str.*, 39, 24.

185. Scolion, cîntec de masă, pe care fiecare comesean îl cînta pe rînd, ținînd în mînă o ramură de mirt, pe care o trecea apoi vecinului său.

186. *Ps.*, 149, 3.

187. *Ps.*, 149, 1.

188. *Ps.*, 149, 2.

189. *Ps.*, 149, 4.

din gura celor cu purtări vrednice de rîs. Se potrivesc aici cuvintele : «*Nu este pom bun, care să facă roadă rea, nici pom rău, care să facă roadă bună*» ¹⁹⁰. Cuvîntul este roada sufletului. 2. Deci, dacă trebuie înlăturați din mijlocul nostru măscăricii, apoi cu mult mai mult nu trebuie s-o facem noi pe măscăricii. Că este cu totul nelalocul lui ca odată ce ți-e interzis să-i auzi pe măscărici, tu să fii imitatorul lor ; că este cu mult mai nelalocul lui să te străduiești să te faci de rîs, adică nerușinat și ridicol. 3. Dacă nu suferim să ne înfățișăm într-o atitudine ridicolă, așa cum vedem pe unii la procesiuni, cum vom putea suferi ca omul nostru lăuntric să aibă o atitudine încă și mai ridicolă ? 4. Dacă de bună voie nu ne schimbăm fața într-o față ridicolă, cum vom căuta să ne arătăm ridicoli prin cuvintele pe care le spunem, bătîndu-ne joc de cel mai de preț din toate bunurile pe care le are omul, de cuvînt ? Este o batjocoră să faci aceste lucruri ; nici nu merită să fie ascultat cuvîntul măscăricilor ; că aceștia, chiar prin numele lor, obișnuiesc pe oameni spre fapte de rușine. Omul trebuie să fie plăcut la vorbă, nu ridicol.

46. 1. Și rîsului trebuie să-i punem frîu. Cînd rîzi așa cum trebuie vădești bunăcuviință ; dar dacă nu rîzi așa, arăți că ești desfrînat. În general vorbind nu trebuie să suprimăm toate însușirile firești pe care le are omul, ci dimpotrivă să le dăm măsura cuvenită și să le săvîrșim la timp potrivit. 2. Omul este înzestrat cu capacitatea de a rîde, dar nu trebuie să ridă de orice, că nici calul nu nechează totdeauna, deși este un animal înzestrat cu însușirea de a necheza. Noi oamenii, pentru că simțim ființe cugetătoare, trebuie să ne purtăm cu cumpătare, potolind în chip armonios asprimea și tăria strădaniei noastre, fără, însă, să ne moleșim.

3. Destinderea cuviincioasă și armonioasă a feței, ca sunetul armonnic al unui instrument muzical, se numește zîmbet — de veselie se destinde întreaga față — și este rîsul oamenilor înțelepți ; întinderea necuviincioasă a feței ia numele de hlizit, dacă e vorba de femei ; este un rîs desfrînat ; ia numele de hohot, dacă e vorba de bărbați și este un rîs de pețitor ¹⁹¹, este rîsul unui om care plesnește de mîndrie. 4. Scriptura spune : «*Nebunul cînd rîde își înalță glasul ; iar bărbatul cuminte abia încet va zîmbi*» ¹⁹². Prin «*bărbatul cuminte*» Scriptura înțelege pe omul cu judecată, care stă pe o poziție contrară celui prost.

190. *Lc.*, 6, 43 ; *Mt.*, 7, 18.

191. *Homer*, *Odissea*, XVIII, 100.

192. *Înț. Str.*, 21, 22.

47. 1. Iarăși, nici nu trebuie să fii mohorât, ci serios. Laud foarte mult pe acela care s-a arătat :

«Zîbind cu fața gravă» ¹⁹³;

că «rîsul lui putea fi mai puțin ridicol» ¹⁹⁴. **2.** Rîsul trebuie educat. Dacă e vorba de lucruri de rușine, atunci trebuie mai degrabă să roșim decît să zîmbim, ca să nu se pară că sîntem din simpatie de acord ; iar dacă e vorba de lucruri triste, este potrivit să fim văzuți triști, nu veseli. Prima atitudine mărturisește că judecăm omenește ; a doua, dă de bănuît că sîntem cruzi. **3.** Nu trebuie să rîdem neconținut — ar fi o lipsă de măsură — ; nici nu trebuie să rîdem în fața oamenilor bătrîni sau a altora care merită să fie respectați, afară de cazul cînd și ei ar face glume, ca să ne înveselească ; nu trebuie de asemenea să rîdem în fața oricui s-ar întîmpla, nici în orice loc, nici față de toți, nici pentru orice lucru. Pe copii și pe femei rîsul îi împinge mai ales să hulească.

48. 1. Poți izgoni pe ispititori, cînd arăți de departe o față serioasă ; că este cu putință să fie respinse atacurile desfrînării chiar numai prin simpla arătare a unui chip plin de cumințenie. Dar pe toți proștii, ca să spun așa, vinul :

«îi face să rîdă plăcut și să danseze» ¹⁹⁵,

iar pe omul slab de fire îl strică desăvîrșit. **2.** Aici trebuie amintit, că cel slobod la gură își mărește necuviința pînă la a rosti cuvinte de rușine:

«A rostit un cuvînt ; dar era mai bine dacă nu-l rostea» ¹⁹⁶.

3. Mai cu seamă în vin se pot vedea gîndurile oamenilor vicleni ; că libertatea de limbaj, pe care le-o dă băutura, le dezgolește fățaria ; din pricina băuturii, rațiunea adoarme, amestecată de beție, iar patimile cele cumplite se deșteaptă și pun stăpînire pe mintea slăbănogită.

CAPITOLUL VI

DESPRE VORBITUL CUVINTELOR DE RUȘINE

49. 1. Trebuie să fugim cu totul de rostirea cuvintelor de rușine și să închidem gura celor care le rostesc și prin o privire aspră și prin întoarcerea feței și prin așa-numita privire disprețuitoare, iar adeseori

193. *Homer*, *Iliada*, VII, 212.

194. *Platon*, *Republica*, VII, p. 518 B.

195. *Homer*, *Odiseea*, XIV, 465 și 463.

196. *Homer*, *Odiseea*, XIV, 466.

chiar printr-un cuvînt mai aspru. Că a spus Domnul : «*Cele care ies din gură spurcă pe om*»¹⁹⁷. Cuvintele de rușine îl arată pe om spurcat, păgîn, fără bună creștere și nerușinat ; nu-l arată curat, cuviincios și cuminte. 2. Așa cum li se pun pernuțe la urechi copiilor care fac exerciții atletice, ca să nu li se rănească urechile, tot așa și dumnezeiescul Pedagog, față de auzul cuvintelor de rușine și de vederea unor lucruri de acest fel, pune cuvintele înțelepte ca niște pernițe, ca lovitura desfrinării să nu poată răni sufletul ; iar în ce privește ochii, Pedagogul îndreaptă ochii spre privirea lucrurilor frumoase ; că s-a spus că e mai bine să alunece piciorul decît ochiul¹⁹⁸.

50. 1. Apostolul îndepărtează rostirea cuvintelor de rușine și spune : «*Nici un cuvînt rău să nu iasă din gura voastră, ci dacă este cuvînt bun*»¹⁹⁹. Și iarăși : «*Așa cum se cuvine sfinților, să nu se pomenească între voi vorbe de rușine și vorbe proaste sau glume, care nu se cuvin, ci mai degrabă mulțumire*»²⁰⁰. 2. Dacă cel care-i spune fratelui său «*Nebunule*» este vinovat de judecată²⁰¹, ce vom spune de cel care rostește cuvînte nebunești ? S-a scris și despre asta : «*Cel care va grăi un cuvînt deșert va da seamă Domnului în ziua judecății*»²⁰² ; și iarăși zice : «*Din cuvîntul tău te vei îndrepta și din cuvîntul tău te vei osîndi*»²⁰³.

3. Dar care sînt pernuțele cele mîntuitoare ? Care sînt cuvintele educative pentru ochii care alunecă ?

Sînt legăturile cu oamenii drepecți, care ne previn și ne închid mai dinainte urechile față de cei care vor să ne depărteze de adevăr. Poetul spune :

4. «*Vorbele rele strică obiceiurile bune*»²⁰⁴.

Dar mai bine spune apostolul : «*Urîți răul, alipiți-vă de bine !*»²⁰⁵. Că se sfințește cel care are legături cu sfinții.

51. 1. Trebuie, deci, să căutăm să nu auzim deloc cuvinte de rușine, să nu rostim cuvinte de rușine și să nu vedem lucruri de rușine ; dar cu mult mai mult să ne păstrăm curați de fapte de rușine. Să nu ne arătăm și să nu ne dezgolim unele părți ale trupului, care nu trebuie, sau să

197. Mt., 15, 18 ; Mc., 7, 15, 20.

198. Zenon, la : *Diogene Laerțiu*, VII, 26.

199. Ef., 4, 29.

200. Ef., 5, 3—4.

201. Mt., 5, 22.

202. Mt., 12, 36.

203. Mt., 12, 37.

204. Menandru, *Thais*, *Fragm.* 218. CAF, III, p. 62. Se poate ca Menandru să-l fi împrumutat de la Euripide, *Fragm. inc.* 1024, Nauck ; citat și de Pavel : *1 Cor.*, 15, 33.

205. Rom., 12, 9.

privim părțile oprite ale trupului. Fiul cel cuminte al lui Noe n-a suferit să vadă goliciunea rușinoasă a dreptului; cuminența a acoperit ceea ce dezgolise beția, greșală săvârșită negreșit de Noe din neștiință²⁰⁶. 2. Nu mai puțin, trebuie să ne păstrăm curați de rostirea unor astfel de cuvinte, de care necălcate trebuie să fie urechile celor care cred în Hristos. Dealtfel mi se pare că Pedagogul nici nu ne îngăduie să rostim vreun cuvânt urît; vrea să ne țină departe de desfrinare. Lucrul acesta este în stare să taie totdeauna rădăcinile păcatelor. «*Să nu faci desfrinare*»²⁰⁷ este tăiat de: «*Să nu poțestești*»²⁰⁸. Că fructul poței — rădăcină a păcatului — este desfrinarea.

52. 1. De asemenea, Pedagogul a oprit și folosirea cuvintelor rușinoase, pentru a tăia împreunarea desfrinată și rușinoasă. După cum întrebuițarea cuvintelor nelalocul lor duce la săvârșirea unor fapte lipsite de buna-cuviință, tot așa deprinderea cu rostirea cuvintelor înțelepte duce la înlăturarea desfrinului. 2. Am arătat într-o lucrare mai întinsă²⁰⁹ că denumirea faptului cu adevărat rușinos nu are legătură nici cu numele lui, nici cu organele relațiilor sexuale, nici cu împreunarea conjugală, pentru care sînt numiri care nu se folosesc în mod obișnuit; că nici genunchiul, nici gamba piciorului, aceste mădulare ale trupului, nici numele lor și nici funcția lor nu au în ele ceva rușinos — tot așa și organele sexuale ale corpului omenesc, care sînt și ele mădulare ale trupului, sînt vrednice de respect, nu de rușine — rușinoasă e folosirea lor în afara legii; iar cei care le folosesc în afara legii sînt vrednici de rușine, de ocară și de pedeapsă. Rușinos, cu adevărat, este numai păcatul și faptele care se fac cu păcat. 3. Potrivit celor spuse, poate fi numită pe bună dreptate rostire de cuvinte de rușine, vorbirea despre faptele săvârșite cu păcat; de pildă, a vorbi despre desfrinare, despre pederastie și de altele asemenea.

Trebuie să ne ferim și de a spune nerozii. 4. Că spune Scriptura: «*Cu vorba multă nu vei scăpa de păcat*»²¹⁰. Flecăreala va fi pedepsită. «*Este găsit înțelept cel care tace, dar este urît cel care vorbește mult*»²¹¹. Cel care flecărește se satură de el însuși: «*Cel care-și înmulțește cuvintele se scîrbește de sufletul lui*»²¹².

206. *Fac.*, 9, 20—23.

207. *Mt.*, 5, 27.

208. *Mt.*, 5, 28.

209. Nu se știe de ce lucrare este vorba.

210. *Prov.*, 10, 20.

211. *Inț. Sir.*, 20, 4.

212. *Inț. Sir.*, 20, 7.

CAPITOLUL VII

CE TREBUIE SĂ PĂZEASCĂ CEI CARE VOR
SĂ TRĂIASCĂ CUVIINCIOS ÎMPREUNĂ

53. 1. Departe, departe de noi și luarea în rîs a celor din jurul nostru; că de aici încep ocările, de aici se pornesc certurile, luptele și dușmăniile. Ocară este, după cum am spus ²¹³, un slujitor al beției. Că omul este judecat nu numai după fapte, ci și după vorbe. Scriptura spune: «*La ospăț să nu mustri pe aproapele tău și cuvînt de ocară să nu-î spui*» ²¹⁴. 2. Dacă ni s-a poruncit să stăm mai ales împreună cu sfinții, apoi a batjocori pe un sfînt este păcat. Scriptura spune: «*Din gura nebulilor iese toiag de ocară*» ²¹⁵, numind-o toiag care aduce ocară; pe acest toiag se sprijină și se odihnește ocară. 3. De aceea și cu acest prilej laud pe apostol, că ne sfătuiește să nu rostim cuvinte de batjocură, cuvinte care nu se cuvin ²¹⁶. Dacă adunările de la ospete se fac pe temeiul dragostei, dacă scopul ospățului este prietenia celor ce stau împreună și dacă mîncarea și băutura sînt puse tot în numele dragostei, apoi nu trebuie oare ca totul să se desfășoare în chip rațional? Nu trebuie să facem încurcături din pricina dragostei care ne-a adunat! 4. Dacă ne-am strîns împreună, ca să mărim prietenia unuia față de altul, pentru ce să zgîndărim vrajba, luîndu-ne în rîs unii pe alții? E mai bine să tăcem decît să ne contrazicem. Să nu adăugăm și păcat la nepricepere! Cu adevărat «*fericit bărbatul care n-a alunecat cu gura sa și nu s-a rănit cu tristețea păcatului*» ²¹⁷; unul ca acesta sau s-a pocăit de păcatele pe care le-a făcut cu gura sau n-a supărat pe nimeni cu vorbele sale.

5. În general vorbind, tinerii și tinerele să nu participe la astfel de ospete, ca să nu facă greșeli, care nu s-ar cuveni să le facă. Că vorbele imorale și scenele necuviincioase de la ospete le aprinde imaginația, cînd credința lor este încă în creștere; iar vîrsta lor nestatornicită contribuie la deșteptarea poftei. Sînt apoi cazuri cînd tinerii și tinerele sînt pentru alții pricini de păcate, din cauza frumuseței lor ispititoare.

54. 1. Se pare că înțelepciunea a dat o poruncă bună: «*Cu femela măritată să nu stai și să nu mîncîci, stînd alături de ea*» ²¹⁸. Adică să nu cînezi mai des cu ea, nici să mîncîci cu ea. «*Nu te înțelege cu ea ca să bei vin, ca nu cumva să se plece inima ta spre ea și, luat de sîngele*

213. Mai înainte: paragrafele 22, 2 și 23, 2.

214. *Înț. Sir.*, 31, 36—37.

215. *Prov.*, 14, 3.

216. *El.*, 5, 4.

217. *Înț. Sir.*, 14, 1.

218. *Înț. Sir.*, 9, 10.

*tdu, să aluneci spre pierzare»*²¹⁹. Băutul de vin fără friu este primejdios ; te poate face să-ți pierzi mințile. A numit-o femeie măritată, pentru că primejdia este mai mare pentru cel care încearcă să strice legătura căsniciei. 2. Iar dacă o nevoie cere ca femeile să ia parte la ospăț, cele măritate să se acopere în întregime pe dinafară cu haina, iar pe dinăuntru cu simțul rușinii ; cele nemăritate, însă, își atrag asupra lor cea mai mare ocară dacă iau parte la un ospăț de bărbați, și aceștia beți.

3. Tinerii să-și țină ochii ațintiți pe masă, fără să se miște încoace și încolo ; să se sprijine pe coate și să fie prezenți numai cu urechile ; după ce s-au așezat la masă, să nu țină picioarele unul peste altul, să nu le fie apropiate coapsele și nici să-și sprijine bărbia în mâini. Că este urf să nu-și poată ține capul drept ; și aceasta este o ocară pentru tânăr.

55. 1. Iarăși este un semn de ușurătate pentru tânăr dacă se mișcă mereu și-și schimbă poziția.

Iarăși este semn de cumințenie să mănânci și să bei mai puțin, să mănânci încet, nu repezit, să fii nepasionat și la începutul mesei și în pauzele de la masă și să termini primul de mâncat. 2. Scriptura spune : *«Mănîncă ca un om cele ce-ți sînt puse înaintea»*²²⁰ ; *încetează cel dintîi pentru bună-cuviință*²²¹ ; *iar dacă stai între mai mulți, nu întinde mîna înaintea lor»*²²². 3. Niciodată nu trebuie să ne repezim la mîncări înaintea altora, împinși de lăcomie ; nici din dorința mare de a mîncă să ne întindem la bucate mai mult decît trebuie, mărturisind, prin dorința de a nu rămîne în urma altora, neînfrînarea noastră ; dar nici să stăm întinși deasupra mîncărilor ca vitele deasupra nutrețului și nici să ne punem în farfurie mai multă friptură ; că omul, prin firea lui, nu-i mîncător de carne, ci mîncător de pîine.

56. 1. Un om cumpătat se ridică de la masă înaintea celorlalți și pleacă cuviincios de la ospăț. Scriptura spune : *«La vremea sculării de la masă să nu rămîi cel din urmă ; și aleargă acasă»*²²³. Cei doisprezece apostoli au spus după ce au chemat mulțimea ucenicilor : *«Nu este bine ca noi să lăsăm cuvîntul lui Dumnezeu și să slujim meselor»*²²⁴. Dacă apostolii păzeau această rînduială, apoi cu mult mai mult fugeau de lăcomia la mîncare. 2. Înșiși apostolii, scriindu-le *«fraților din Antiohia, Siria și Cilicia»*²²⁵, au spus : *«S-a părut Duhului Sfînt și nouă să nu se pună peste voi nici o greutate mai mult afară de cele ce sînt de trebu-*

219. *Înț. Sir.*, 9, 10—11.

220. *Înț. Sir.*, 31, 18.

221. *Înț. Sir.*, 31, 19.

222. *Înț. Sir.*, 31, 20.

223. *Înț. Sir.*, 32, 12.

224. *Fapte*, 6, 2.

225. *Fapte*, 15, 23.

Înțâ : Să vă feriți de cele jertfite idolilor, de sînge și de sugrumate și de desrîinare, de care păzindu-vă, bine veți face» ²²⁶. 3. Trebuie să vă feriți de beție ca de cucută, că amîndouă duc la moarte. «Trebuie interzis rîsul exagerat și plînsul» ²²⁷ peste măsură. Bețivii sînt cuprinși de cele mai multe ori de un rîs nestăpînit ; apoi, nu știu cum, împinși tot de beție, izbucnesc în lacrimi. Moleșeala și obrăznicia stau departe de rațiune.

57. 1. Bătrînii trebuie să se uite la tineri ca la copiii lor ; pot să se joace cu ei — foarte rar, dar totuși din cînd în cînd — ; să glumească cu ei în așa fel încît glumele să țintească la buna lor creștere. Negreșit poate să glumească cam așa cu un tînăr rușinos și tăcut : «Fiul meu — vorbesc de cel tăcut — nu mai încetează de a vorbi !». 2. O astfel de glumă întărește simțul de rușine al tînărului, pentru că i se arată în chip plăcut însușirile lui cele bune față de însușirile rele ale celuilalt ; sînt criticate însușiri, pe care nu le are. Este și aceasta o idee pedagogică : întărește însușirea pe care o are cineva, vorbind de lipsa acestei însușiri la altcineva. La fel ca și cum ai spune unui om cumpătător, care bea numai apă, că îi place vinul și că e bețiv. 3. Față de cei cărora le place să glumească, trebuie să tăcem și să nu ținem seamă de cuvintele de prisos, așa cum nu turnăm în paharele pline. Glumele de acest fel sînt primejdioase. Scriptura spune : «Gura celui nesocotit îl apropie de sfărîmare» ²²⁸ ; și : «Nu asculta cuvînt deșert, nici nu te uni cu cel nedrept, ca să fii martor nedrept» ²²⁹ ; să nu te unești nici la învinuiri, nici la calomnii, dar nici la răutăți.

58. 1. Sînt de părere că oamenii înțelepți, care doresc să vorbească, să aibă măsură la vorbă și să țină seamă și de cel cu care vorbește. Tăcerea este o virtute a femeilor și o onoare lipsită de primejdii pentru tineri, iar cuvîntul unui bătrîn este un bine. 2. Scriptura spune : «Grăiește, bătrîne, la ospăț, că ți se cade ție ! Dar vorbește neîmpiedicat și cu preciziunea științei. Vorbește, tinere» ²³⁰ — că înțelepciunea îți îngăduie și ție, tinere, să vorbești — «vorbește dacă ai nevoie ; dar după ce ai fost întrebat de două ori, rezumă-ți răspunsul în puține cuvinte» ²³¹. 3. Dacă vorbesc doi oameni, aceștia trebuie să-și măsoare tăria vocii lor cu măsură potrivită ; a striga cînd vorbești, este cea mai mare nebunie ; iar a vorbi fără să te audă cei din apropiere, este o nesimțire, că nu te aud ; într-un caz este un semn de josnice simțăminte, în celălalt semn de aroganță. Să fie depărtată de noi și ambiția unei biruințe deșarte într-o dis-

226. *Fapte*, 15, 28—29.

227. *Platon*, *Legile*, V, p. 732 C.

228. *Prov.*, 10, 15.

229. *Ieș.*, 23, 1.

230. *Înț. Sir.*, 32, 4.

231. *Înț. Sir.*, 32 7—8.

cuție cu cineva, pentru că se sfîrșește cu ceartă. Oare acest lucru vrea să-l spună salutarea : «Pace ție», pe care o adresăm celui cu care ne întîlnim ? Scriptura spune : «Nu răspunde cuvînt, înainte de a auzi» ²³².

59. 1. Și afectarea vocii este semn de feminitate ; vocea unui bărbat înțelept, însă are măsură ; bărbatul înțelept îngrădește vocea lui în ce privește tăria glasului, iuteala și mulțimea cuvintelor. Nu trebuie să ne fie cuvîntul nostru lung, nu trebuie să vorbim mult și nici nu trebuie să vorbim de prisos, dar nici nu trebuie să vorbim fără să ne oprim și grăbit. 2. Trebuie să-i dăm vocii, că să spunem așa, ceea ce cu dreptate i se cuvine, iar celor care zbiară fără rost și țipă să le închidem gura. Astfel înțeleptul Ulise a bătut pe Thersites :

«Care țipa și flecărea într-una fără de măsură,
A cărui inimă era plină de lucruri necuviincioase, care știa multe,
Dar amestecate și fără cuviință» ²³³.

3. Scriptura spune : «Groaznic este în cetatea lui omul limbut» ²³⁴. Fleării sînt ca și încălțăminte veche ; totul este găurit de răutatea lor ; le-a rămas numai limba, ca să vatăme. Astfel Înțelepciunea dă sfaturi foarte folositoare în viață, zicînd : «Nu fleări în mulțimea bătrînilor» ²³⁵, și ca să ne taie din rădăcini flecăreala, Înțelepciunea începe cu flecăreala noastră față de Dumnezeu, sfătuindu-ne să fim măsurați în rugăciune, spunînd așa : «Să nu repeți cuvintele în rugăciunea ta» ²³⁶.

60. 1. Plescăitul din limbă, fluierăturile și pocniturele din degete, cu care sînt chemate slugile, sînt semne fără socoteală ; oamenii cu judecată trebuie să le evite. Trebuie cerut să nu se scuipe des, să nu se rîgie cu tărie și nici să se sufle nasul cînd se bea. Trebuie să se țină seamă într-un fel oarecare de comeseni, ca să nu le fie greață din pricina acestel necuviințe, care poată fi socotită neînfrînare. Că la oameni nu-i la fel ca la boi și la măgari, unde ieslea și bălegarul e la un loc. Că mulți oameni își suflă nasul și scuipă în același loc în care și mănîncă.

2. Dacă-i vine cuiva să strănute sau să rîgie, să caute ca zgomotul să nu fie auzit de vecinii de masă, ca să dea dovadă de proastă creștere, ci să lase să iasă rîgîitul în liniște împreună cu aerul dat afară, modelîndu-și cu cuviință gura, nu cu gura căscată și larg deschisă, ca măștile din tragedii.

3. Trebuie evitat zgomotul supărător al strănutului, reținîndu-ne cu încetul respirația ; trebuie astfel potolită în chipul cel mai frumos veni-

232. *Înt. Str.*, 11, 8.

233. *Homer, Iliada*, II, 212—214.

234. *Înt. Str.*, 9, 23.

235. *Înt. Str.*, 7, 15.

236. *Înt. Str.*, 7, 15.

rea neașteptată a aerului, rînduîndu-l ieșirea; și să se caute să nu se observe secrețiunile pe care aerul, scos silit din piept, le aduce cu el. Este semn de neobrăzare și de necuviință să vorești să mărești zgomotul strănutului și să nu-l înlături.

4. Cei care se scobesc în dinți, sîngerîndu-și gingiile, sînt dezgustători loruși și fac scîrbă vecinilor. Gîdilatul urechilor și iritarea nasului pentru a strănuta sînt scărpinări de porc, care duc la o desfrinare fără friu.

5. Trebuie evitate scenele indecente care ne cad sub ochi, ca și cuvintele rușinoase care se spun despre ele. Privirea să fie liniștită, întoarcerea și mișcarea gîtului cu bună rînduială, la fel și mișcările mîinilor în timpul vorbitului.

Ca să spun pe scurt, creștinului îi sînt proprii calmul, liniștea, seninătatea, pacea.

CAPITOLUL VIII

DACĂ TREBUIE SĂ FOLOSIM PARFUMURI ȘI COROANE

61. 1. Nouă nu ne este de neapărată trebuință folosirea coroanelor și parfumurilor. Ele duc la plăceri și la trîndăvie, mai cu seamă la apropierea nopții. Știu, însă, de femeia care a adus la cina cea sfîntă un *«alabastru cu mir»*; femeia a uns picioarele Domnului, și Domnul S-a bucurat ²³⁷. 2. Știu și că vechii împărați ai evreilor purtau coroane de aur și de pietre prețioase ²³⁸. Dar femeia aceea nu avuse parte de învățătura Cuvîntului — că era încă păcătoasă —; ea a cinstit pe Stăpîn cu ceea ce socotea ea că era mai bun, cu mir; și cu podoaba trupului ei, cu părul ei, a șters prisosul de mir, vîrsînd lacrimi de pocăință pe Domnul. 3. De aceea: *«iertate îi sînt păcatele»* ²³⁹. Cele petrecute atunci pot fi un simbol al învățăturii Domnului și al patimii Lui: picioarele, care au fost unse cu mir cu bun miros, simbolizează învățătura cea dumnezeiască, învățătura, care a mers cu slavă pînă la marginile pămîntului: *«Ieșit-a glasul lor la marginile pămîntului»* ²⁴⁰. Și dacă nu par a fi împovăraător, mai spun că picioarele cele unse cu mir ale Domnului, sînt apostolii, care au fost părtași la profeția cea cu bun miros a ungerii cu Sfîntul Duh.

237. *Lc.*, 7, 37—50; *In.*, 12, 3—8; *Mt.*, 26, 7—13; *Mc.*, 14, 3—9.

238. *2 Regi*, 12, 30; *1 Par.*, 20, 2.

239. *Lc.*, 7, 47.

240. *Ps.*, 18, 4.

62. 1. Apostolii, care au străbătut întreaga lume și au predicat Evanghelia, simbolizează picioarele Domnului. Despre aceste picioare ale Domnului proorocește Duhul prin psalmist : «*Să ne închinăm în locul unde au stat picioarele Lui*» ²⁴¹, adică unde au ajuns apostolii, picioarele Lui, prin care, fiind predicat, Domnul a ajuns pînă la marginile pămîntului. **2.** Lacrimile înseamnă pocăință, iar părul despletit a predicat renunțarea la dragostea de podoabă și durerea suferită în răbdare pentru Domnul în timpul predicării, cînd pentru credința cea nouă a fost delegată vechea slavă deșartă a legii. **3.** Dar pentru cei care gîndesc tainic, faptul acesta evanghelic arată și patimile Domnului : uleiul este Însuși Domnul, de la Care vine mila Sa spre noi ; iar mirul, uleiul stricat, este Iuda trădătorul ; cu el au fost unse picioarele cînd s-a despărțit de lumea aceasta ; că morții se ung cu mir ; lacrimile sîntem noi păcătoșii, care ne-am pocăit, cei care am crezut în El, cărora ne-a iertat păcatele ; iar părul cel despletit este Ierusalimul îndoliat, Ierusalimul cel părăsit, pentru care sînt plîngerile profetice. **4.** Însuși Domnul ne va învăța că Iuda este stricat, că a spus : «*Cel care va întinde cu Mine mîna în blid, acela Mă va vinde*» ²⁴². Vezi acest comesean viclean ? Și el, acest Iuda, cu sărutare a vîndut pe Învățător. **5.** Același om a fost și fățarnic și a avut stricăta și sărutarea ; a fost imitatorul unui vechi fățarnic ; a arătat pe poporul despre care Domnul a spus : «*Poporul acesta mă sărută cu buzele, dar inima lor este departe de Mine*» ²⁴³.

63. 1. Nu-i, dar, neverosimil ca uleiul să-l arate pe Iuda, care ca ucenic a fost miluit, dar ca trădător viclean uleiul s-a stricat. Deci picioarele unse cu mir ale Domnului au profețit trădarea lui Iuda, pentru că Domnul mergea la patimă. **2.** Însuși Domnul, cînd a spălat picioarele ucenicilor Săi, ca să-i trimită la fapte frumoase, a arătat simbolic, prin spălarea picioarelor, călătoria lor, pe care, prin puterea Sa, a pregătit-o mai dinainte curată și frumoasă, pentru ca ei să aducă neamurilor binefaceri. Prin apostoli s-a răspîndit mirosul mirului ; a ajuns la toți și le-a vestit lucrarea bunului miros. Patimile Domnului ne-au umplut pe noi de bun miros, iar pe evrei de păcat. **3.** Foarte lămurit a arătat apostolul lucrul acesta, cînd a spus : «*Mulțumită fie lui Dumnezeu, Cel Care ne face pururea biruitori în Hristos și arată prin noi mireasma cunoștinței Sale în tot locul ; că sîntem bună mireasmă a Domnului în Dumnezeu întru cei ce se mîntuiesc și întru cei ce pier ; unora mireasmă de la moarte spre moarte, iar altora mireasmă de la viață spre viață*» ²⁴⁴.

241. Ps., 131, 7.

242. Mt., 26, 23 ; Mc., 14, 20.

243. Is., 29, 13.

244. 2 Cor., 2, 14--16.

4. Împărații iudeilor purtau coroană de aur, încrustată cu pietre prețioase ; dar acești oameni unși (χριστοί) purtau, fără să știe, în chip simbolic pe capul lor pe Cel uns (χριστός); capul lor era deci împodobit cu Domnul. 5. Piatra prețioasă sau mărgăritarul sau smaraldul simbolizează Cuvîntul ; aurul însuși, iarăși, simbolizează Cuvîntul cel incoruptibil, Care nu primește rugina stricăciunii. Cînd s-a născut, magii l-au adus aur, simbolul împărăției. Coroana aceasta rămîne nemuritoare, după chipul Domnului ; nu se veștejește ca floarea.

64. 1. Știu și cele spuse de Aristip²⁴⁵ Cirenianul. Aristip era un om cu o viață petrecută în plăceri. El a făcut acest raționament sofistic : Calul uns cu parfum nu pierde însușirea sa de cal ; nici cîinele uns cu parfum nu pierde însușirea sa de cîine, deci nici omul, a adăugat el și a conchis²⁴⁶. 2. Calul și cîinele, însă, nu știu ce e parfumul ; dar omul, la care simțirea este însoțită de mai multă judecată, este și mai mult de blamat, dacă simte plăcere să se parfumeze cu parfumuri copilărești.

Sînt fel de fel de parfumuri, cu diferite numiri : crențion, metalion, parfum împărătesc, plagonion, parfumul egiptean numit psagdas. 3. Simonide²⁴⁷ nu se rușinează să spună în iambii săi :

«Mă ungeam cu miruri, cu parfumuri,

Cu ulei de bacar²⁴⁸ ; și era un negustor de față»²⁴⁹.

4. Se mai folosește parfumul de crin și parfumul scos din planta numită cipru²⁵⁰ ; parfumul de nard este în mare trecere ca și alifia scoasă din trandafiri și alte parfumuri ; de aceste parfumuri se folosesc femeile, sub formă lichidă sau praf ; mai sînt apoi și parfumuri care se întrebuintează sub formă de pudră sau care se aprind pentru parfumarea caselor. 5. În fiecare zi nesațul de parfumuri bine mirositoare născocoște noi parfumuri pentru satisfacerea nesăturății poftelor. De aceea și duhnesc femeile de mirosuri lipsite cu totul de gust ; își afumă și-și stropesc cu parfum hainele, așternuturile și casele ; puțin le-ar mai lipsi ca plăcerea de parfum să le silească să-și parfumeze și oalele de noapte !

65. 1. Laud pe oamenii care critică pe cei care se dau în vînt după parfumuri, pe cei care sînt dezgustați de parfumurile cu care unii își prefac camerele lor de bărbați în camere de femei și pe cei care izgonesc din orașele lor, conduse de legi bune, pe fabricanții și negustorii de parfumuri, ca și pe vopsitorii de stofe de lînă cu flori. Că nu este îngăduit

245. Aristip, filozof grec, născut în Cirena (sec. V î.d.H.), fondatorul școlii hedoniste.

246. Aristip, Fragm. 67, Mullach, FPG, II, p. 414.

247. Simonide din Amorg, poet grec (sec. VII—VI î.d.Hr.), născut în Samos.

248. Bacar, plantă din rădăcina căreia se scoate un ulei aromatic.

249. Simonide din Amorg, Fragm. 16.

250. Cipru, plantă mirositoare care crește în Cipru, Siria și Egipt.

ca într-un oraș al adevărului ²⁵¹ să fie introduse haine și alifii înșelătoare. **2.** Bărbații de la noi nu trebuie să miroasă a parfum, ci a fapte bune și frumoase; femeile să răspîndească mirosul lui Hristos, mirosul alifiei celei împărătești, nu mirosul pudrei parfumate, nici mirosul parfumurilor; să se ungă cu alifia de ambrozie a castității și să-și găsească plăcerea în sfîntul mir al Duhului. **3.** Hristos face acest mir pentru oamenii cunoscuți Lui; Hristos face această alifie cu bun miros, această alifie făcută din arome cerești. Insuși Hristos a fost uns cu acest mir, așa cum amintește prin David, cînd spune: *«Pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeu, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtașii Tăi. Smirnă și aloe și casia din veșmintele Tale»* ²⁵².

66. 1. Dar nu cumva, fără să ne dăm seama, să avem scîrbă de parfumuri ca vulturii și cărăbușii — că se spune că aceștia mor, dacă sînt unși cu parfum de trandafir —; nu, să nu avem scîrbă, ci să îngăduim femeilor cîteva parfumuri, cele cîte nu năucesc pe bărbat. Că ungerea peste măsură cu parfumuri miroase a înmormîntare, nu a împreună-viețuire. **2.** Uleiul este vătămător albinelor și insectelor; oamenilor, însă, unora le este folositor, iar pe alții îi cheamă la luptă, ca în stadioane; pe cei care mai înainte erau prieteni, după ce au fost unși cu ulei, îi îndeamnă la lupta cu brațele și cu pumnii.

Nu socotiți oare că uleiul, fiind parfumat, poate să moleșască purtările cele nobile? Negreșit!

3. Deci, așa precum am îndepărtat desfătarea de la mîncări, tot așa, fără îndoială, să alungăm din fața noastră și plăcerea mirosului, ca nu cumva, fără să ne dăm seama, prin simțuri, ca prin niște porți nepăzite, să lăsăm liberă intrarea în suflet a neînfrînării, pe care am izgonit-o.

67. 1. Dacă se spune că Domnul, Marele Arhiereu, înalță lui Dumnezeu tămîia cu bun miros ²⁵³, nu trebuie să înțelegem prin aceasta jertfa și bunul miros al tămîiei, ci că Domnul înalță jertfa primită a dragostei, bunul miros cel duhovnicesc, care este adus pe altar. **2.** Uleiul mirositor este indestulător să îngrășe suprafața corpului nostru, să destindă nervii, să îndepărteze din trupul nostru mirosul urît, dacă avem nevoie pentru asta de ulei mirositor; dar să cauți intenționat să te parfumezi, ei bine asta e o momeală care te duce la trîndăvie, care de departe te atrage spre poftă nestăpînită. **3.** Omul neînfrînat se lasă prins de toate; și de mîncare și de așternut și de întîlnirile cu cunoscuții și de ochi și de urechi și de fâlci, dar și de nări. După cum boii sînt trași încoace și încolo de

251. Oraș al adevărului, adică: oraș, în care toți locuitorii sînt creștini.

252. Ps., 44, 9—10.

253. Is., 29, 18; 30, 7.

lanțuri și de funii, tot așa și omul neînfrinat este tras de mirosuri plăcute, de parfumuri și de bunul miros al coroanelor.

68. 1. Dar pentru că noi nu dăm nici un loc plăcerii, care nu-i legată de o nevoie folositoare vieții, haide ca și aici să facem o deosebire între parfumuri și să alegem pe cele care sînt de folos. Sînt unele parfumuri de care nu te doare capul, care nu deșteaptă dragostea trupească și nici nu te împing la împreunări și la prietenii desfrîinate; alte parfumuri sînt sănătoase; dacă se folosesc cu cumpătare hrănesc creierul, aflat într-o stare proastă, și întăresc și stomacul. **2.** Dar nu trebuie să răcorim creierul cu mirosul de flori, atunci cînd nervii creierului cer să fie încălziți.

Nu trebuie, deci, să îndepărtăm cu dispreț întrebuintărea parfumurilor din întreaga noastră viață, ci să ne folosim de parfumuri ca de un medicament, ca de un ajutor pentru deșteptarea puterii noastre slăbite, pentru înlăturarea guturaiului, a răcelii și a proastei noastre dispoziții, așa cum spune și poetul comic undeva :

«Cu parfumuri

Se ung nările; este cel mai mare ajutor

Adus sănătății de a da creierului mirosuri plăcute» ²⁵⁴

3. Este de folos frecționarea picioarelor cu alifia parfumurilor care încălzesc sau răcesc trupul; iar la cei care au capul plin de sînge, prin frecționare sîngele se retrage și se duce în părțile cele mai puțin importante ale trupului. **4.** Dar dacă-ți place să te parfumezi cu parfumuri care nu-ți aduc folos, atunci îți spun că ești desfrînat; că niște parfumuri ca acestea sînt o otravă care ațîță simțurile. Este mare deosebire între a te parfuma și a te unge cu parfumuri; parfumarea este o faptă femeiască; ungerea cu parfum este uneori de folos.

69. 1. Filozoful Aristip, care se parfuma și el, spunea că ticăloșii trebuie să piară în chip rău, pentru că au adus ocară asupra parfumului, care este un lucru folositor ²⁵⁵. **2.** Scriptura spune: «*Cinstește pe doctor pentru că ți-e de folos; că și pe el l-a zidit Cel Prea Înalt; dar vindecarea este de la Domnul*» ²⁵⁶; apoi adaugă: «*Păcătorul de unsori tace amestecarea*» ²⁵⁷; Scriptura vrea să spună că «*această amestecare*», parfumurile, sînt date spre folos, nu spre plăcere. **3.** Cu nici un chip nu trebuie să căutăm ca parfumurile să ne ațîțe simțurile, ci să culegem folosul pe care ni-l pot da; că Dumnezeu a îngăduit oamenilor să desopere parfumul spre ușurarea suferințelor lor.

254. *Alexis*, Fragm. 190, CAF, p. 368.

255. *Aristip*, Fragm. 67, Mullach, FPG, II, p. 414.

256. *Înț. Sir.*, 38, 1—2.

257. *Înț. Sir.*, 38, 8.

4. Femeile nesănătoase la cap își vopsesc părul alb și-l parfumează ; dar înălbesc și mai mult, din cauza aromatelor care usucă părul. De aceea cei care se parfumează par mai uscați ; iar uscăciunea îi albește mai mult — pentru că înălbirea părului vine sau din pricina unei uscăciuni a părului sau din lipsa căldurii — ; uscăciunea, consumînd hrana lichidă a părului, face ca părul să înălbească. 5. Cum mai e cu putință, dar, să mai iubim parfumurile, din pricina cărora ni se înălbește părul, noi care fugim de albirea părului ? După cum cîinii descopăr fiarele, urmîndu-le după miros, tot așa și oamenii cumpătați descopăr pe cei desfrînați după mirosul lor puternic de parfum.

70. 1. La fel și cu întrebuițarea coroanelor : se folosesc la sărbători și la petrecerile cu vin.

«Pleacă de aici ! Să nu-mi pui pe cap coroană !» ²⁵⁸

Ce bine e să trăiești primăvara, în livezi cu iarbă moale și pline de rouă, între fel de fel de flori de-abia înflorite și să te hrănești, ca albinele, cu frumosul lor miros, curat ! 2. Dar nu-i o faptă de om cu judecată

«Să împletești cunună dintr-o livadă

De care nu s-a atins nimeni» ²⁵⁹,

și s-o aduci acasă. Nu e potrivit ca la sărbători să acoperi părul despletit cu boboci de trandafir sau cu violete sau cu crini sau cu alte flori de acest fel, lăsînd fără de flori livezile ! Dealtfel coroana pusă pe cap răcește părul despletit ; și prin umezeala ei, dar și prin răcoreala ei. 3. Astfel doctorii, cînd constată că e răcit creierul, prescriu să se ungă cu parfum pieptul și extremitățile nărilor, pentru ca exalația fierbinte, care lese încetul cu încetul, să poată încălzi bine răceala. Nu trebuie, dar creierul răcit cu flori, cînd nervii lui cer să fie încălzit ! Astfel cei ce poartă coroane pierd și plăcerea ce le-o dau florile. 4. Cei care-și pun coroane pe cap, nu se bucură nici de vederea lor, pentru că le au deasupra ochilor, dar nu se desfătează nici de mirosul lor, că florile se găsesc deasupra respirației ei. Mirosul plăcut al florilor, ducîndu-se în chip firesc în sus și răspîndindu-se mai sus de cap, respirația rămîne lipsită de desfătarea mirosului, pentru că i-a fost răpit mirosul cel plăcut al florilor. 5. După cum frumusețea încîntă pe cel ce o vede, tot așa și floarea ; iar noi, care ne bucurăm privind lucrurile frumoase, se cuvine să slăvim pe Creatorul lor. Uzarea lucrurilor frumoase aduce pagubă ; că frumusețea lor se trece repede ; și sîntem pedepsiți, că ne pare rău că frumusețea lor s-a dus ! Da, se vestejesc și floarea și frumusețea.

258. Versul unui poet necunoscut, tragic sau comic, CAF, III, p. 617, nr. 1258.

259. Euripide, Hipolit, 73—74.

71. 1. Dar și floarea și frumusețea au influență asupra celor ce se ating de ele : floarea îi răcește, iar frumusețea îi încălzește. Într-un cuvânt, a te desfăta de ele în alt chip decât cu ochii este batjocoră, nu desfătare. Nouă, însă, ni se cuvine să ne desfătăm de ele cu cumpătare, ca în paradis, urmînd cu adevărat cele spuse de Scriptură ²⁶⁰.

Trebuie să știm că bărbatul este coroana femeii, căsătoria este coroana bărbatului, iar copiii celor doi sînt florile căsătoriei, pe care dumnezeiescul Lucrător le culege din livezile cele trupești. **2.** Scriptura spune : «*Coroana bătrînilor sînt fiii fiilor lor, iar slava copiilor sînt părinții*» ²⁶¹. Slava noastră este Tatăl universului, iar Hristos este cununa întregii Biserici.

3. Întocmai ca rădăcinile și plantele, tot așa și florile au calitățile lor proprii, unele folositoare, altele vătămătoare, iar altele periculoase. Iedera răcorește, iar nucul (κάρυον) scoate un miros care aduce somn adînc (καρωτικόν), așa cum arată și etimologia cuvîntului. Narcisa (νάρκισσος) este o floare cu miros puternic ; chiar numele ei arată acest lucru, că mirosul ei aduce amorțeală (νάρκα) asupra nervilor. **4.** Mirosul trandafirilor și violetelor, fiind răcoritor, micșorează și potolește durerea de cap. Nouă nu ne este deloc îngăduit să ne îmbătăm împreună cu alții, dar nici chiar să ne amețim puțin de vin. Șofranul și floarea de cîmp dau în somn liniștit. **5.** Multe flori, prin mirosurile pe care le exală, încălzesc creierul, care prin natura lui este rece și micșorează secrețiunile de prisos ale capului. Se spune că numele trandafirului (ρόδον) vine de acolo că dă drumul la o curgere (ρεῦμα) mare de miros ; de aceea se și vestește mai repede.

72. 1. Dar nici vechii greci nu întrebuintează coroanele. Nici petitorii și nici feacii ²⁶², care duceau o viață moleșită, nu foloseau coroanele. La întrecerile atletice se dădeau la început recompense ; apoi se făcea pentru învingători colectă ; mai pe urmă se arunca pe învingători frunze și flori ; în sfîrșit au apărut coroanele, cînd Grecia, după războaiele medice ²⁶³, a început să ducă o viață plină de desfătare. **2.** Coroanele sînt interzise celor care sînt educați de Cuvînt, nu pentru că ar socoti că li se leagă rațiunea lor care-și are sediul în creier, nici pentru că coroanele ar fi simbolul unei lăudăroșenii sărbătorești, ci pentru că sînt dedicate idolilor.

260. *Fac.*, 2, 15.

261. *Prov.*, 17, 6.

262. Feaci, locuitori ai insulei Sheria, identificată cu insula Corfu.

263. Războaiele medice au avut loc între 500 - 449 î.d.Hr.

3. Sofocle a numit narcisa «coroana veche a marilor zei» ²⁶⁴, adică a zeilor subpămînteni. Safo ²⁶⁵ încununază cu trandafiri pe muze :

«N-ai avut parte de trandafirii
Cei din Pieria» ²⁶⁶.

Se spune că zeiței Hera îi plăcea crinul, iar zeiței Artemis mirtul.

4. Dacă florile au fost făcute mai ales pentru oameni și dacă niște oameni fără cap nu le-au folosit spre propria lor mulțumire, ci le-au pus în slujba neplăcută a demonilor, atunci trebuie să ne depărtăm de ele «*pentru cugetul*» ²⁶⁷ nostru.

73. 1. Coroana este simbolul unei liniști netulburate. Asta este pricina că se pun coroane la morți ; pentru aceeași pricină se pun și idoliilor, mărturisindu-se cu asta că sînt morți. Cei care celebrează misterele lui Bahus nu le pot celebra fără coroane ; cînd își pun în jurul capului florile, sînt destul de înflăcărați, pentru ceremonia de inițiere. 2. Nu trebuie să avem părtășie în vreun chip oarecare cu demonii ²⁶⁸, dar nici nu trebuie să încununăm chipul cel viu al lui Dumnezeu, așa cum sînt încununate chipurile idolilor muritori. Coroana frumoasă de amarant ²⁶⁹ este rezervată celui care a avut o viață frumoasă ; floarea unei astfel de coroane n-o poate odrăsli pămîntul ; numai cerul este în stare s-o producă.

3. Pe lîngă cele spuse, ar fi de neînțeles ca noi, care am auzit că Domnul a fost încoronat cu cunună de spini ²⁷⁰, să ne batem joc de cinstitele Lui patimi, încununîndu-ne capul cu flori. Cununa Domnului ne-a arătat în chip profetic pe noi, care atunci eram neroditori, pe noi, care acum stăm în jurul Lui prin Biserică, al cărei cap este Domnul ²⁷¹. Dar cununa de spini a Domnului mai este și simbol al credinței ; din pricina substanței lemnului este simbol al vieții ; din pricina numirii de cunună este simbol al bucuriei, iar din pricina spinilor este simbol al primejdiei ; că nici nu te poți apropia de Cuvînt fără vărsare de sînge. 4. Coroana aceasta împletită se veștejește ; împletitura răutății se desface, iar floa-

264. Sofocle, Edip la Colona, 683—684.

265. Safo, poetă greacă (c. 625—c. 580) din insula Lesbos. A creat o școală celebră de poezie și este creatoarea strofei numite saface. Din opera ei poetică, cu tematică îndeosebi erotică, au rămas două ode aproape complete și un mare număr de fragmente.

266. Safo, Fragm. 68 — Pieria, ținut în Macedonia, aproape de Olimp, reședința muzelor.

267. 1 Cor., 10, 25, 27.

268. 1 Cor., 10, 20.

269. Plantă care face flori, ce nu se veștejesc, nemuritoare.

270. Mt., 27, 29 ; Mc., 15, 17 ; In., 19, 2.

271. Ef., 5, 23 ; Col., 1, 18.

rea se usucă ; și se vestejește și slava celor care nu cred în Domnul. 5. Pe Iisus L-au încununat când L-au înălțat pe cruce, mărturisind prin asta neștiința lor. Cei învîrtoșiți la inimă n-au înțeles profetia atât de înțelept alcătuită, pe care ei au numit-o ocară a Domnului. 6. Poporul cel rătăcit n-a cunoscut pe Domnul, mintea nu i-a fost tăiată împrejur ²⁷², nu i s-a luminat întunericul ²⁷³, n-a văzut pe Dumnezeu, a tăgăduit pe Domnul, a încetat de a se mai numi Israel ²⁷⁴, a prigonit pe Dumnezeu, a nădăjduit să batjocorească pe Domnul și pe Cel pe Care L-a răstignit ca făcător de rele, L-a încununat ca împărat.

74. 1. De aceea, pentru că iudeii n-au crezut în iubitorul de oameni Dumnezeu, pe cînd era om, Îl vor cunoaște ca Domn și Drept. S-au împotrivit să recunoască pe Domnul, dar L-au mărturisit pe cînd era înălțat pe cruce, punînd, prin spinii care sînt totdeauna verzi, cununa dreptății ²⁷⁵ în jurul capului Celui Care a fost înălțat mai presus de orice nume ²⁷⁶.

2. Cununa aceasta de spini este dușman celor care uneltesc împotriva Domnului ; și i-a împiedicat ; cununa aceasta de spini este prieten celor care fac parte din Biserica Lui ; și i-a înconjurat pe ei cu zid de apărare ; cununa aceasta de spini este floare pentru cei ce cred în Cel Care a fost slăvit ; dar cununa aceasta de spini însingurează și pedepsește pe cei care nu cred. 3. Da, cununa aceasta de spini este simbol al faptei Lui de Stăpîn ; El a purtat pe capul și în mintea trupului Său toate răutățile noastre, cu care ne-am rănit. Că El, cu patima Lui, ne-a izbăvit de sminteli, de păcate și de niște spini ca aceștia. Nimicind pe diavol, Domnul întreabă pe bună dreptate, cu mîndrie, zicînd : «Unde-ți este, moarte, boldul ?» ²⁷⁷.

4. Noi culegem struguri din spini și smochine din mărăcini, iar iudeii și-au zgîndărit rănilor, iudeii spre care Domnul a întins mîinile, spre un popor neascultător și fără de rod ²⁷⁸.

75. 1. Aș putea spune acum și alt lucru tainic. Atotputernicul Domn al universului, cînd a început să dea legea prin Cuvîntul Său, a voit să-i fie arătată lui Moise puterea Lui ; și i s-a arătat lui vedere dumnezelască, care a luat chip de lumină, într-un rug care ardea ²⁷⁹. Rugul este un ar-

272. Deut., 10, 16.

273. Ps., 17, 31.

274. A fost numit Israel cînd a văzut pe Dumnezeu, Fac., 32, 28. Cu alte cuvinte : Nu mai vede pe Dumnezeu.

275. 2 Tim., 4, 8.

276. Fil., 2, 9.

277. 1 Cor., 15, 55.

278. Is., 65, 2 ; Rom., 10, 20.

279. Ieș., 3, 2—5.

bust cu spini. 2. După ce Cuvîntul a încetat darea legii și după ce a încetat trăirea Sa printre oameni, Domnul a fost încununat în chip tainic iarăși cu spini. Plecînd de pe pămînt s-a dus acolo de unde s-a și pogorît. A recapitulat începutul coborîrii celei vechi, în așa fel încît Cuvîntul, Care s-a arătat mai întîi prin rug a fost înălțat mai pe urmă prin cununa cea de spini, ca să arate că și una și alta — și arătarea prin rug și înălțarea cu cunună de spini — este lucrarea unei singure puteri, Domnul fiind unul, al unuia singur, Care este Tatăl, început și sfîrșit al veacului.

76. 1. Dar cu cele ce am spus mai înainte am ieșit din domeniul Pedagogului și am intrat în domeniul Didascalului, așa că trebuie să ne întoarcem iarăși la tema noastră.

Pentru că florile sînt și doctorii pentru vindecarea pe care o dau, iar uneori sînt prilej de veselie înțeleaptă, de aceea am arătat că nu trebuie îndepărtată nici desfătarea pe care ne-o procură florile și nici folosul parfumurilor și al fumului cu miros plăcut. 2. Iar dacă cineva ar întreba ce rost mai are frumusețea florilor pentru cei care nu se folosesc de ele, aceia să știe că parfumurile sînt fabricate din flori și sînt de mult folos. Uleiul de crin și de liris, tot un crin cu alt nume, încălzește, deschide pielea ca să iasă materiile sancvine sau purulente, are proprietatea de a trage, de a muia, de a curăți, este subtil, pune în mișcare fierea, are puterea de a înlătura tăria. Uleiul de narcise, fabricat din narcise, aduce aceleași foloase ca și uleiul de crin. Uleiul de mirt, fabricat din mirt, este astringent și reține emanațiile din trup; uleiul de trandafir este răcoritor. 3. Pe scurt, deci, florile au fost create spre ușurarea vieții noastre. Scriptura spune: *«Ascultați-Mă și creșteți ca trandafirul sădit la curgeri de ape; scoateți miros plăcut ca arborele de tămîie și lăudați pe Domnul pentru lucrurile Lui»* ²⁸⁰. 4. Ar fi mult de vorbit pentru a arăta că florile și aromatele au fost făcute spre foloasele noastre cele de neapărată trebuință, nu spre batjocora desfătării. 5. Iar dacă ne este îngăduit ceva, apoi spun că ne este îndeajuns să ne desfătăm cu mirosul florilor, dar nu să ne încununăm cu ele. Tatăl nostru cel ceresc are mare grijă de om și numai omului îi pune la dispoziție arta Lui. Că spune Scriptura: *«Apa și focul și fierul și laptele și făina de grîu și mierea, sîngele strugurelui și untdelemnului și haina, toate acestea sînt pentru cei binecredincioși, spre binele lor»* ²⁸¹.

280. *Înț. Sir.*, 39, 17—19.

281. *Înț. Sir.*, 39, 31—32.

CAPITOLUL IX

CUM TREBUIE SĂ NE FOLOSIM DE SOMN

77. 1. Acum să începem să vorbim despre somn, amintindu-ne de poruncile simplității. După masa de seară, după ce am binecuvîntat pe Dumnezeu pentru bunătățile pe care ni le-a dăruit și pentru trecerea zilei, trebuie să rugăm pe Cuvînt pentru somn, îndepărtînd de la noi luxul așternutului, cuverturile țesute cu aur, covoarele persiane garnisite cu aur, hainele din stofă fină, lucrute cu purpură, care cad pînă la picioare, pernutele de mare preț pentru rezematul picioarelor, țesăturile de porfiră de care vorbesc poeții, îmbrăcămintele cele de pe dedesubt și paturile mai moi decît somnul. **2.** În afară de plăcerea de condamnat, culcarea pe pernele de puf este vătămătoare ; din pricina moliciunii așternuturilor, trupurile cad ca într-o prăpastie. Cei care se culcă în aceste așternuturi nici nu se pot întoarce, pentru că și dintr-o parte și din altă parte a trupului așternutul se ridică în sus ca un munte și nici nu îngăduie ca hrana să se digere, ci mai degrabă o arde, ceea ce face ca hrana să se strice. **3.** Cei care dorm pe paturi netede pot să se întoarcă ; întoarcerea le este ca o gimnastică naturală a somnului ; îi ajută să digere cu ușurință hrana și-i face mai destoinici față de greutățile vieții. Paturile cu picioare de argint sînt acuzatorii unei lăudăroșenii fără de margini ; iar întrebuițarea «fildeşului scos dintr-un trup despărțit de suflet», la facerea paturilor care se desfac, «nu este un lucru potrivit»²⁸² pentru niște oameni sfinți ; paturile acestea sînt opere de artă, slabe pentru odihnă.

78. 1. Nu trebuie să ne dăm în vînt după aceste obiecte. Nu este oprit să te folosești de ele dacă le ai, dar este oprit să te preocupi de ele. Fericirea nu stă în ele. Și iarăși este cinică slavă deșartă să cauți să dormi ca Diomede :

«Care își așternea sub el o piele grosolană de bou»²⁸³,

afară de cazul cînd împrejurarea te silește la aceasta. **2.** Ulise repara cu o piatră patul nupțial, cînd se șubrezea²⁸⁴. Atît de mare era simplitatea și munca cu minile proprii nu numai la oamenii de rînd, ci și la conducătorii vechilor eleni ! **3.** Dar pentru ce să vorbesc de eleni ? Iacov s-a culcat pe pămînt și o piatră îi era pernă ; și atunci a fost învrednicit să vadă o vedenie mai presus de om²⁸⁵. Noi, însă, ascultînd de glasul ra-

282. *Platon*, *Legile*, XII, 956 A.

283. *Homer*, *Iliada*, X, 155.

284. *Homer*, *Odiseea*, XXIII, 195 - 200.

285. *Fac.*, 28, 11 - 19.

țunii, trebuie să ne folosim de un așternut simplu și modest, care să ne poată acoperi, dacă este vară, și încălzi, dacă este frig. 4. Patul să nu fie cu podoabe, iar picioarele să-i fie netede ; că sculpturile meșteșugite ale paturilor ajung cărări pentru viețuitoarele care se tirăsc ; acestea se bagă prin tăieturile artistice și nu alunecă. 5. Moliciunea patului trebuie să fie măsurată, bărbătească. Somnul nu trebuie să fie o completă confundare a trupului, ci odihnă. De aceea spun că nu trebuie să ne lăsăm în voia somnului din trîndăveală, ci pentru a ne odihni, ca să ne putem apuca de lucru.

79. 1. Somnul trebuie să ne fie ușor, nu profund. Că spune Domnul : *«Să vă fie mijloacele voastre încinse și făcliile aprinse, iar voi asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpînul lor, cînd se va întoarce de la nuntă, ca venind și bătînd, îndată să-i deschidă. Fericite sînt slugile acelea, pe care, venind stăpînul, le va afla priveghind»* ²⁸⁶. Nu-i de nici un folos bărbatul care doarme, după cum nici cel mort ²⁸⁷. **2.** De aceea trebuie să ne sculăm adeseori noaptea din pat și să binecuvîntăm pe Dumnezeu. Fericți sînt cei care priveghează pentru Dumnezeu ; aceștia se aseamănă cu îngerii, pe care noi îi numim «veghetori». **3.** «Omul care doarme nu-i vrednic de nimic ; nu-i mai bun decît unul care nu trăiește» ²⁸⁸. Cel care are lumina ²⁸⁹ priveghează și întunericul nu-l cuprinde ²⁹⁰ ; nu-l cuprinde nici somnul, pentru că nu-l cuprinde întunericul. Cel care a fost luminat ²⁹¹ priveghează pentru Dumnezeu ; iar unul ca acesta trăiește ; că ceea ce era în el era viață ²⁹². Înțelepciunea spune : **4.** *«Fericit este omul, care Mă va asculta ; omul, care va păzi căile Mele, care priveghează la ușle Mele în fiecare zi și păzește pragurile»* ²⁹³.

80. 1. «Deci să nu dormim ca ceilalți, ci să priveghem, spune Scriptura, să fim treji. Că cei care dorm noaptea, dorm ; iar cei care se îmbată, noaptea se îmbată» ²⁹⁴, adică în întunericul neștiinței ; *«iar noi, fiind ai zilei, să fim treji»* ²⁹⁵. Că voi toți sînteți fii ai luminii și fii ai zilei» ²⁹⁶. **2.** «Pentru noi, omul care se îngrijește să ducă o viață adevărată și să gîndească așa cum trebuie, priveghează cel mai mult timp din viața lui, păzind numai ceea ce este folositor pentru sănătatea sa ; și acest lucru

286. Lc., 12, 35—37.

287. Platon, Legile, 808 B.

288. Platon, Legile, 808 B.

289. Adică : botezul.

290. In., 1, 5.

291. Adică : cel botezat.

292. In., 1, 3—4.

293. Prov., 8, 34.

294. 1 Tes., 5, 6—7.

295. 1 Tes., 5, 8.

296. 1 Tes., 5, 5.

nu-i mult, dacă ajunge obicei»²⁹⁷. Că deprinderea cu o viață aspră dă naștere, datorită ostenețelor, la o continuă priveghere.

3. Mîncarea să nu ne îngreuneze, ci să ne facă ușori, ca să nu ne vatăme somnul, cum sînt vătămați înotătorii, cărora li se atîrnă greutatea; pe de altă parte, cumpătarea ne va ridica de jos, ca dintr-o prăpastie, la starea de priveghere. Somnul profund se aseamănă cu moartea; din pricina nesocotinței noastre ajungem nesimțitori, iar prin închiderea pleoapelor lumina ni se taie. 4. Noi, fiii luminii celei adevărate²⁹⁸, să nu oprim lumina cea din afară; să o întoarcem înăuntru în noi, să luminăm vederile omului celui tainic²⁹⁹, să contemplăm adevărul însuși și, împărtășindu-ne din apele acestui adevăr, să descoperim limpede și înțelept adevărurile din vise.

81. 1. Ghiorăielele celor îngreunați de vin, sforăiturile celor care au stomacul încărcat cu mîncare, horcăitul înăbușit de așternuturi, zgomotul făcut de stomacurile prea încărcate, toate acestea împiedică sufletul să vadă limpede, pentru că mintea este plină cu vederile a mii și mii de închipuiri. 2. Pricina? Mîncarea prea multă coboară mintea la nesimțire. «Somnul mult nu este folositor nici trupului, nici sufletului și nu este potrivit în general nici faptelor care urmăresc adevărul, chiar dacă somnul este firesc»³⁰⁰. 3. Iar dreptul Lot — las deoparte acum explicația rînduiei nașterii din nou — n-ar fi fost dus la acea împreunare nelegiuită, dacă n-ar fi fost îmbătat de fetele lui și cufundat într-un somn adînc³⁰¹. 4. Așadar, dacă vom îndepărta pricinile care ne fac să dormim mult, vom dormi mai ușor. Cei care au locuit în ei pe Cuvîntul cel veghetor «nu trebuie să doarmă toată noaptea»³⁰². Trebuie să fim treji noaptea, mai ales cînd zilele sînt scurte, că 5. omul de știință trebuie să studieze, meseriașul trebuie să-și continue lucrul lui, femeile trebuie să lucreze lîna; și, ca să spun așa, noi toți trebuie să luptăm din răspuțeri împotriva somnului, ca să ne obișnuim încetul cu încetul și în liniște cu el, pentru ca datorită stării de veghe să participăm cît mai mult timp la viață — că somnul, ca un vameș, ne ia jumătate din viață —; nu trebuie îngăduit să doarmă ziua nici chiar cei care-și petrec în stare de veghe cea mai mare parte a nopții.

82. 1. În sfîrșit, trebuie să se știe și aceasta, că sufletul n-are nevoie de somn — că sufletul este în neconținută mișcare —; trupul, însă, care

297. Platon, Legile, VII, 808 BC.

298. *Lc.*, 16, 8; *În.*, 12, 36; *1 Tes.*, 5, 5.

299. *1 Pt.*, 3, 4.

300. Platon, Legile, VII, 808 B.

301. *Fac.*, 19, 31—38.

302. Homer, *Iliada*, II, 24.

este purtat de suflet, are nevoie de odihnă, atunci cînd sufletul nu lucrează prin trup, ci este el singur activ în chip spiritual. 2. Astfel, dacă judeci bine, visele cele adevărate sînt gîndurile unui suflet cumpătat, care în timpul somnului nu este atras de simpatiile trupului; atunci își dă luiși cele mai bune sfaturi. A nu fi sufletul în mișcare, înseamnă a pieri. 3. De aceea, sufletul, care se gîndește neconținut la Dumnezeu, prin convorbirea neîntreruptă cu Dumnezeu, aduce în el starea de veghe și-l ridică pe om la egalitatea harului îngeresc; iar prin deprinderea cu starea de veghe îi dă viață veșnică.

CAPITOLUL X

CE TREBUIE SĂ SPUNEM DESPRE NAȘTEREA DE COPII

83. 1. A rămas să vorbim despre timpul împreunării bărbatului cu femeia, dar numai a celor căsătoriți. Scopul celor care se căsătoresc este nașterea de copii, iar ținta lor să aibă copii buni, după cum pentru plugar cauza aruncării semințelor este grija pentru hrană, iar ținta plugarului la lucrarea pămîntului este strîngerea roadelor. 2. Dar cu mult mai bun este plugarul, care seamănă un ogor însuflețit. Unul întinde mîna pentru semănatul unei hrane vremelnice, celălalt plugărește avînd în vedere dăinuirea lumii; unul sădește pentru el, celălalt sădește pentru Dumnezeu. Dumnezeu a spus: «*Înmulțiți-vă!*»³⁰³; și Dumnezeu trebuie ascultat. Și în această privință, omul este chip al lui Dumnezeu³⁰⁴, întrucît ca om conlucrează cu Dumnezeu la nașterea omului. 3. Nu orice pămînt este propriu pentru primirea semințelor; și chiar dacă ar fi, dar nu pentru același plugar. Nu trebuie semănat pe piatră, nici nu trebuie să ne batem joc de sămînță; că sămînța este principiul nașterii; are în ea însămînțate gîndurile naturii. Și este o faptă cu totul nedumnezeiască să faci de rușine în chip nesocotit gîndurile cele conforme cu natura pe căi care sînt împotriva naturii. 4. Uitați-vă la preaînțeleptul Moise! El, în chip simbolic, respinge însămînțarea sterilă, zicînd: «*Să nu mîncăți iepure, nici hienă*»³⁰⁵. Moise nu vrea ca omul să aibă însușirile acestor animale și nici să aibă gustul unei desfrînări egale cu ele; că animalele

303. *Fac.*, 1, 28.

304. *Fac.*, 1, 27.

305. *Lev.*, 11, 6; *Deut.*, 14, 7. În aceste texte nu se vorbește de hienă, ca dealtfel în toată legislația lui Moise. Să se vadă și *Epistola zisă a lui Barnaba*, X, 6—7, în: *Scrierile Părinților Apostolici*, București, 1979, p. 126 (Părinți și Scriitori Bisericești, 1).

acestea sînt înnebunite fără saț după împreunări. 5. Se spune că iepurele capătă în fiecare an cîte un anus în plus și că are atîtea orificii cîți ani a trăit³⁰⁶; astfel, prin interzicerea mîncării cărnii de iepure, Moise a interzis pederastia. Hiena, în fiecare an, își schimbă firea din bărbat în femeie și din femeie în bărbat; prin interzicerea cărnii de hienă, Moise arată în chip simbolic că nu trebuie să ne pornim spre desfrînare.

84. 1. Sînt de acord și eu, că preaînțeleptul Moise, prin interzicerile amintite mai înainte, ne arată cu adevărat că nu trebuie să ne asemănăm cu aceste animale; dar nu sînt de acord cu explicarea celor spuse în chip simbolic. Că niciodată nu poate fi silită firea să se schimbe; ceea ce a fost odată creat nu poate căpăta altă formă printr-o patimă oarecare; că patima nu e fire; patima poate stîlci o creatură, dar nu poate s-o schimbe. 2. Se spune că multe păsări își schimbă, după anotimpuri, și culoarea și glasul — de pildă mierla din neagră se face galbenă și din cîntăreață ajunge de scoate numai zgomote; la fel și privighetoarea, cu schimbarea anotimpurilor, își schimbă și culoarea și cîntecul — dar ele nu-și schimbă firea, nu se transformă adică din bărbat în femeie; 3. creșterea penelor, ca o haină nouă, face de înflorește culoarea penelor, dar puțin mai tîrziu, la amenințarea iernii, culoarea aceasta dispăre, așa precum floriile se vestejește culoarea; 4, glasul, și el, se vestejește sub influența frigului; contractîndu-se pielea din pricina aerului din jur, canalele gîtului se strîng și se îngustează și comprimă și mai mult aerul, care iese din gîtlejul lor; iar acesta fiind stingherit foarte tare, face ca păsările să scoată un glas înăbușit.

85. 1. Apoi, iarăși, cînd păsările se obișnuiesc cu aerul înconjurător de primăvară și se destind, aerul gîtlejului se eliberează din strîmtoarea lui și trece prin niște canale mai largi, care erau astupate pînă atunci; nu ciripesc încă melodia lor, dar înflorește un sunet ascuțit și se răspîndește pînă departe glasul lor; astfel, primăvara, glasul păsărilor ajunge cîntec. 2. Nu trebuie să se creadă iarăși, că hiena își schimbă firea; că același animal nu are două organe genitale, bărbătești și femeiești, după cum socotesc unii, care vorbesc de monștri hermafrodiți și născocesc o a treia natură, androgină, o ființă între bărbat și femeie. 3. Dar aceștia se înșeală foarte mult, pentru că nu înțeleg măiestria naturii, mama universului și creatoarea existențelor. Hiena este un animal pornit mult spre desfrîu; natura i-a făcut sub coadă, mai sus de deschizătura pe unde ies excrementele, o umflătură asemănătoare ca formă, cu organul genital femeiesc; 4. dar această umflătură de carne nu are vreo

306. Păreră aceasta o au mulți scriitorii păgîni, între care: Varro (De re rust., III, 12, 4), Pollux (Onomasticon, V, 73), Elian (Nat. Anim., 2, 12).

deschizătură, care să ducă la ceva folositor, adică la uter sau la intestinul gros. Hiena, deci, are o cavitate mare în care își satisface pofta de desfrînare, atunci cînd căile care servesc nașterii sînt întoarse în sens contrar, fiind ocupate de puiul care se naște.

86. 1. Hiena, atît masculul cît și femela, are aceeași conformație din pricina covîrșitoarei ei poftes spurcate. Hiena-mascul se împreunează cu un mascul, pentru că hiena-femelă foarte rar se lasă prinsă. La acest animal nașterile sînt rare, pentru că la hiene împreunările împotriva firii sînt foarte multe și ușoare. **2.** Aceasta e pricina, după părerea mea, că Platon în dialogul său Fedru, respingînd pederastia, o numește fiară, pentru că desfrînații dedați plăcerilor «mușcă zăbala, se poartă ca patru-pedele și încearcă să facă copii»³⁰⁷. **3.** Pe cei fără de Dumnezeu, după cum spune apostolul «Dumnezeu i-a lăsat în patimi de ocară; că și femeile și-au schimbat rînduiala firească cu ceea ce este împotriva firii; asemenea și bărbații, lăsînd rînduiala cea după fire, s-au aprins în pofta lor unul către altul, săvîrșind rușinea bărbați cu bărbați și luînd în ei răsplata ce li se cădea a rătăcirii lor»³⁰⁸.

87. 1. Natura n-a îngăduit nici celor mai desfrîmate animale ca fecundarea să se facă în deschizăturile excrementelor. Urina se formează aparte în bășica udului; mîncarea umezită se duce în pîntece, lacrima în ochi, sîngele în vine, ceara în urechi, mucozitățile în nări; șezutul este la capătul intestinului gros, prin care se dau afară excrementele. **2.** Natura cea măiastră a născocit deci numai la hiene această parte de prisos pentru împreunările cele de prisos. De aceea partea de prisos de la hiene este adîncă pînă la un oarecare punct, ca să slujească organelor excitate; dar adîncitura este înfundată, că n-a fost creată pentru naștere.

3. Pornind de la cele spuse, este limpede și recunoscut de toți că trebuie să respingem împreunările între bărbați, împreunările sterile, pederastiile și împreunările androgine nefirești; să dăm ascultare chiar naturii, care, prin felul în care a creat organele genitale, a interzis astfel de împreunări; că bărbatul a fost făcut bărbat nu ca să primească sămînța, ci ca să dea sămînța. **4.** Cînd Ieremia spune, adică Duhul prin el: «Peșteră de hienă a ajuns casa Mea»³⁰⁹, arată ura pe care o are pentru vietățile care se hrănesc cu trupuri moarte; dar printr-o alegorizare plină de înțelepciune a osîndit idololatria. Că trebuie cu adevărat să fie casa Dumnezeului celui viu curată de idoli.

307. Platon, Fedru, p. 254 A—E.

308. Rom., 1, 26—27.

309. Ier., 7, 10; 12, 9.

88. 1. Moise, iarăși, oprește mîncarea cărnii de iepure. Iepurele se împreunează în orice anotimp. Cînd femela se așează lingă el, masculul se suie pe ea, venind pe la spate, că iepurele este un animal care obișnuiește să se urce pe la spate. Iepuroaica naște în fiecare lună și zămislește din nou înainte de a făta. Se împerechează și naște. Îndată ce a născut, se împerechează cu oricare iepure s-ar întîmpla; iepuroaica nu se poate mulțumi cu un singur mascul. Zămislește din nou pe cînd încă alăptează, că are uterul despiciat în două părți. **2.** Dar nu numai golirea uterului o face pe iepuroaică să umble după împerechere — că orice gol dorește să fie umplut — dar se întîmplă ca atunci cînd este îngreunată, cealaltă parte a uterului care este goală să fie cuprinsă de poftă și să dorească cu pasiune împerecherea. Aceasta e pricina că iepuroaicele zămislesc înainte de a făta.

3. Această interdicere enigmatică a lui Moise de a mîncă carne de iepure, ne sfătuiește, dar, să îndepărtăm de la noi dorințele puternice, împreunările repetate, împreunările cu femeile însărcinate, homosexualitatea, pederastia, desfrînarea și adulterul.

89. 1. Astfel, același Moise, pe față, nu enigmatic, deschis, a dat aceste porunci zicînd: «*Să nu faci desfrînare, să nu faci adulter, să nu strici copiii*»³¹⁰. Această poruncă a Cuvîntului trebuie păzită din toată puterea; nu trebuie călcată cu nici un chip și nici nu trebuie să nescotim poruncile. **2.** Numele unei pofte rele este batjocura³¹¹; Platon a numit pe calul poftei «cal batjocoritor»³¹², pentru că el a citit în Ieremia: «*Mi-ați ajuns cai nebuni spre partea femeiască*»³¹³. Îngerii care s-au dus la Sodoma v-au făcut cunoscut pedeapsa dată pentru batjocură. **3.** Aceia au ars împreună cu orașul pe cei care au vrut să-i batjocorească³¹⁴; au dat plidă clară, că focul este rodul desfrînării. Că, după cum am spus mai înainte³¹⁵, nenorocirile celor de demult s-au scris spre sfătuirea noastră, ca să nu ne virim în ele, ci să ne păzim, ca să nu cădem în aceleași nenorociri.

90. 1. Trebuie să socotim pe copii ca pe fiii noștri, iar pe femeile altora să le privim ca pe propriile noastre fiice; să ne înfrinăm plăcerile și să fim stăpîni pe stomac și încă pe cele de dedesubtul stomacului; acesta este lucrul cel mai de seamă. **2.** Dacă rațiunea, după cum spun stoicii, nu îngăduie înțeleptului nici degetul să-l miște la întîmplare,

310. *Ieș.*, 20, 14.

311. *Platon*, *Fedru*, 238 A.

312. *Platon*, *Fedru*, 254 CE.

313. *Ier.*, 5, 8.

314. *Fac.*, 19, 1—25.

315. *Pedagogul*, *Cartea I*, 2, 1.

apoi nu cu mult mai mult trebuie ca cei ce urmăresc înțelepciunea să-și stăpînească organele genitale? Sînt de părere că de asta organele genitale au fost numite (*αἰδοῖον*), pentru că mai cu seamă de această parte a corpului trebuie să ne folosim cu rușine (*αἰδώς*). 3. Și cu privire la nunțile cele făcute după lege, ca și cu privire la mîncări, natura ne-a îngăduit tot ce este propriu, folositor și cuviincios ; ne-a îngăduit deci, să dorim să facem copii. 4. Iar cei care caută mai mult, păcătuiesc împotriva naturii, pentru că se vatămă pe ei înșiși prin împreunările cele în afară de lege. Deci, mai mult decît orice, caută omule, să nu ai legături de dragoste cu tinerii, cum le ai cu femeile ³¹⁶. Filozoful, luînd din Moise, zice : «Să nu semeni pe stîncă sau pe pietre, că niciodată sămînța nu va prinde rădăcină, ca să poată rodi» ³¹⁷.

91. 1. Foarte limpede a poruncit Cuvîntul prin Moise : «*Cu bărbat să nu dormi cum ai dormi cu o femeie, că este spurcăciune*» ³¹⁸. Minunatul Platon, citind dumnezeieștile Scripturi, a sfătuit ca omul să stea departe de orice ogor femeiesc, care nu-i al lui ; a luat legea aceasta de acolo unde este scris : «*Cu femeia vecinului tău să nu te culci, ca să-ți dai sămînța și să te întinezi cu ea*» ³¹⁹. 2. «Sămînța primită de concubine dă copii nelegitimi și bastarzi» ³²⁰. Nu semăna acolo unde «nu vrei să răsără ceea ce ai semănat» ³²¹, nici «nu te atinge de o altă femeie decît de soția ta» ³²² ; numai de la ea culegi plăcerile cele trupesti, care-ți dă dreptul la urmași legitimi. În fața Cuvîntului numai aceste legături sînt îngăduite. Noi, care participăm la actul dumnezeiesc creator, nu trebuie să aruncăm sămînța, nici s-o batjocorim, nici să semănăm «legume care se fierb greu» ³²³.

92. 1. Însuși Moise oprește pe soți să se atingă de soțiile lor, dacă sînt la curățirea lunară. Că nu e cu cale să se întineze cu necurăția trupului partea cea mai fecundă a sămînței, care, după puțină vreme, ajunge om și nici ca sămînța să se scalde în necurătenia și curgerea murdară a materiei, că sămînța este lipsită astfel de brazdele uterului pentru o naștere fericită. 2. Moise nu ne-a spus, apoi, ca vreunul din vechii evrei să se apropie de femeia lui cînd era însărcinată. Că în aceste împrejurări, o simplă plăcere, chiar dacă-i simțită în căsnicie, este nelegiuită, nedreaptă și nesocotită. 3. Pe de altă parte, Moise îndepărtează pe bărbați de soțiile lor însărcinate, pînă după naștere. Într-adevăr, uterul este

316. Platon, Legile, VIII, 836 C.

317. Platon, Legile, VIII, 838 E.

318. Lev., 18, 22.

319. Lev., 18, 20.

320. Platon, Legile, VIII, 841 D.

321. Platon, Legile VIII, 839 A.

322. Platon, Legile, VIII, 841 D.

323. Platon, Legile IX, 353 D.

așezat sub bășica udului, deasupra intestinului care se numește rectum, ultima parte a intestinului gros, și-și întinde gîtul printre umeri în bășica udului; deschizătura gîtului, prin care primește sămînța, se închide după ce s-a umplut; și iarăși, uterul se golește, cînd este curățit prin naștere; iar după ce uterul a depus rodul, primește apoi sămînța. Nu ne este rușine să vorbim, spre folosul ascultătorilor, de organele care slujesc nașterii, că nici Dumnezeu nu s-a rușinat cînd le-a creat.

93. 1. Uterul însetînd de facerea de copii, primește sămînța; asta arată că nu trebuie blamată împreunarea bărbatului cu femeia. După ce uterul a primit sămînța, deschizătura uterului se închide și respinge desăvîrșit nerușinarea. Dorințele uterului, care pînă atunci erau mișcate de îmbrățișările cele pline de dragoste, de a avea sămînța, se îndreaptă în altă parte și se ocupă înăuntru cu facerea copilului, conlucrînd cu Creatorul. **2.** Cînd natura lucrează nu mai e îngăduit să o tulburi cu cele de prisos spre a o batjocori.

Batjocora are multe nume și multe fețe. Se numește desfriu, cînd se îndreaptă spre partea aceea de neorînduială, spre plăcerile dragostei, cînd numele arată faptă josnică, de rînd, necurată, care coboară pe om la împreunări; cînd acestea cresc, vin peste om o mulțime de boli; dragostea de mîncare bună, dragostea de băutură, dragostea de femei și mai ales desfriul și gustul de plăceri; toate acestea au un tiran: pofta. **3.** Din acestea cresc nenumărate patimi surori, care se înmulțesc mereu și dau naștere unei purtări neastîmpărate. Scriptura spune: «*Sînt pregătite celor neastîmpărați bice; și pedepse pe umerii celor nebuni*»³²⁴. Scriptura numește «*umeri ai nebunilor*» tăria neastîmpărului și stăruința puternică. De aceea și spune Scriptura: «*Depărtează de la robii tăi nădejile deșarte; întoarce de la mine poftele necuviincioase; să nu mă cuprindă pofta pîntecelui și a împreunării*»³²⁵. **4.** Trebuie să alungăm departe de noi marea răutate a celor care ne întind curse. Nu numai în traista lui Crates, dar nici în orașul nostru «să nu intre parazit nebun, mîncăcios, desfrînat, care se laudă cu dosul său și nici desfrînată vicleană»³²⁶; dar nici o altă fiară a plăcerii de acest fel. În întreaga noastră viață să fie sădită purtarea cea demnă.

94. 1. În general, dacă trebuie să ne căsătorim sau dacă trebuie să ne abținem cu totul de la căsătorie — este și aceasta o problemă de studiat — am arătat în lucrarea mea «*Despre înfrînare*»³²⁷. Iar dacă este necesar să cercetăm dacă trebuie să ne căsătorim, apoi trebuie să ne în-

324. Prov., 19, 29.

325. *Înt. Sir.*, 23, 4—5.

326. *Crates din Teba*, Fragm. 4, Diels, PPF, p. 218.

327. Este probabil vorba de o lucrare pierdută a lui Clement.

trebăm dacă ne este îngăduit să ne folosim de unirea sexuală în toată libertatea, așa cum ne folosim de hrană. 2. Se poate vedea că legăturile trupești mai dese strică și rup nervii ca pe urzeală, că răspîndesc ceață asupra simțurilor și le slăbesc tăria. 3. Lucrul acesta este limpede și la animalele necuvîntătoare și la cei care-și exercitează trupurile pentru întrecerile atletice; aceștia dacă nu au legături sexuale, biruie pe adversari³²⁸; iar pe animale le îndepărtăm de la împerecheri, aproape tîrîndu-le, că altfel își cheltuiesc desăvîrșit toată puterea și elanul. Abderitul³²⁹, sofistul, spunea că împreunarea este «o mică epilepsie», socotind-o o boală de nevindecat. 4. Slăbiciunile trupești, care urmează după împreunările sexuale, nu sînt oare în raport cu mărimea pierderii sămînței? Că «omul se naște din om și este smuls din el»³³⁰. Vezi cît e de mare paguba! Un om întreg este smuls din pierderea din timpul împreunării sexuale. Scriptura spune: «*Acesta este os din oasele mele și trup din trupul meu*»³³¹. Omul dă afară atîta sămînță cît valorează trupul unei ființe omenești. Sămînța, pe care o elimină din el, este începutul nașterii. Dar și tremurătura trupului tulbură și strică armonia trupului.

95. 1. Minunat este omul acela, care i-a răspuns celui care l-a întrebat cum stă cu plăcerile dragostei: «Tăcere, omule! Cu cea mai mare bucurie am scăpat de ele, ca de o stăpînă furioasă și sălbatică»³³².

2. Căsătoria, însă, să fie admisă și aprobată! Că Domnul vrea «să se înmulțească»³³³ omenirea; dar n-a spus: «desfrînați-vă!», nici n-a vrut ca noi să ne dedăm plăcerilor, ca și cum am fi fost făcuți tocmai pentru a ne împreuna. Pedagogul să ne facă să roșim; El strigă prin Iezechiel: «*Tăiați-vă împrejur desfrînarea voastră*»³³⁴. Dintre viețuitoare, chiar animalele cele necuvîntătoare au un timp al lor pentru însămințare. 3. A avea legături sexuale, nu cu scopul de a avea copii, înseamnă a batjocori natura; trebuie să luăm ca dascăl natura care ne-a prescris să păzim lecțiile înțelepte de timp, adică bătrînețea și copilăria; bătrîneții nu i-a îngăduit deloc căsătoria, iar copilăriei natura îi cere să nu se căsătorească încă; în orice caz natura nu ne îngăduie să ne căsătorim în orice timp din viață. Căsătoria înseamnă dorința de a face copii, nu secretarea fără rînduială a sămînței, secretare nelegiuită și irațională.

96. 1. Întreaga noastră viață se va scurge în chip firesc, dacă ne stăpînim de la început poftele și nu ucidem cu mijloace rele fătul ome-

328. 1 Cor., 9, 25.

329. Democrit din Abdera.

330. Democrit, Fragm. 32, Diels.

331. Fac., 2, 23.

332. Platon, Republica, I, p. 329 BC. — Sînt cuvintele lui Sofocle.

333. Fac., 1, 28.

334. Un text ca acesta nu se găsește în Iezechiel.

nesc, făcut să se nască prin dumnezeiască purtare de grijă. Femelle, care folosesc pentru acoperirea desfrînării droguri pentru avort, scot afară o materie complet moartă, dar avortează odată cu fătul și iubirea de oameni.

2. Cei care au îngăduința să se căsătorească, aceia au nevoie de Pedagog, ca să nu săvîrșească în timpul zilei ceremoniile tainice ale naturii, să nu se împreuneze dimineața ca cocoșul și nici cînd vin de la biserică sau din piață; de pildă, atunci cînd este timp de rugăciune, de citit și de facerile de bine din timpul zilei; iar seara se cuvine să se odihnească după ce au stat la masă și după ce au mulțumit pentru bunătățile primite.

97. 1. Natura nu dă totdeauna prilej să se împlinească rostul căsniciei. De aceea legăturile sexuale mai rare sînt mai dorite. Nu trebuie să ne desfrînam noaptea, pentru că e întuneric, ci să ținem închisă în suflet discreția, ca pe o lumină a minții. 2. Să nu ne deosebim de Penelopa³³⁵, care lucra la războiul de țesut; să țesem ziua dogmele cumințeniei, iar noaptea, cînd mergem la culcare, să medităm asupra lor. Dacă trebuie să punem în practică cumințenia, precum se și cuvine, trebuie să fim pildă de cumințenie cu mult mai mult față de soția noastră, evitînd îmbrățișările rușinoase. Din casa noastră să pornească pentru vecinii noștri mărturia vrednică de credință a castității familiei noastre. 3. Că nu este cu putință, să fie socotită cuminte femeia aceea, la care cumințenia nu-i evidentă, chiar în cele mai puternice plăceri. Dragostea, pe care o mărturisim că o avem pentru legăturile sexuale, alunecă ușor, înfloarește puțin și îmbătrînește odată cu trupul; ba este cazul cînd îmbătrînește chiar înaintea trupului; că pofta se vestejește, cînd castitatea căsniciei a fost batjocorită de plăcerile cu femei desfrîmate. Inimile amantelor zboară de la unul la altul, dragostea se stinge prin părerile de rău și adeseori dragostea se preface în ură, cînd săturarea de plăcere aduce condamnarea.

98. 1. Nici pomenire nu trebuie să facem de cuvintele desfrîmate, de atitudinile rușinoase, de sărutările femeilor stricate și de alte destrăbălări ca acestea! Să dăm ascultare fericitului apostol, care spune deschis: *«Desfrîul și orice necurăție sau lăcomie, nici să nu se pomenească înre voi, așa cum se cuvine sfinților»*³³⁶. 2. Se pare că bine a spus cineva: *«Legătura sexuală n-a folosit nimănui; e o fericire, însă, dacă nu l-a*

335. Penelopa, simbol antic al soției credincioase, soția lui Ullise; l-a așteptat pe soțul ei douăzeci de ani și pentru a refuza pe pretendenții săi, le-a țigăduit că se va căsători cu unul din ei, cînd va termina de țesut o pînză, pe care noaptea o destrăma.

336. *El.*, 5, 3.

vătămat»³³⁷. Legătura sexuală cea după lege este slabă, dacă nu are ca scop nașterea de copii; iar despre cea în afară de lege, Scriptura spune: «Femeia plătită să fie socotită scroafă, pe cînd femeia cu bărbat turn de moarte pentru cei care au legătură cu ea»³³⁸. 3. Scriptura a asemuit patima desfrînării cu un mistreț sau cu un porc; iar cel care face adulter cu o femeie desfrînată măritată își caută singur moartea.

Și o poetă de-a voastră defaimă casa și orașul în care se fac desfrînări:

99. 1.

«La tine sînt adultere și împreunări nepermise-ntre bărbați,
Cetate afemeiată, nedreaptă și rea, cu totul necurată»³³⁹.

2. Și, dimpotrivă, admiră pe oamenii caști:

«Nici poște rușinoase n-au pentru pat străin,
Nici bațjocură urită și cumplită față de bărbat»³⁴⁰,

pentru că sînt împotriva firii. Pe aceste fapte, păcate ale lor, mulți le socotesc desfătări; unii din aceștia, însă, mai cuminți, recunosc că sînt păcate; totuși se lasă biruiți de plăceri. 3. Întunericul le este acoperă-mînt al patimilor lor. Cel care se desfrînează cu soția sa săvîrșește adulter față de căsnicia sa și nu aude pe Pedagog, Care strigă: «Omul care se suie în patul său și zice în sufletul său: Cine mă vede? Întuneric este în jurul meu și zidurile mă acoperă; nimeni nu vede păcatele mele! De ce să mă sfiesc? Cel Prea Înalt nu-și va aduce aminte!»³⁴¹. 4. Tare nenorocit este omul acesta! Se teme numai de ochii oamenilor, gîndindu-se că se poate ascunde de Dumnezeu. «Nu cunoaște, spune Scriptura, că ochii Domnului Celui Prea Înalt sînt de zece mii de ori mai luminoși decît soarele; ei privesc la toate căile oamenilor și pătrund în părțile cele ascunse»³⁴². 5. Și astfel, Pedagogul îi amenință iarăși prin Isaia, zicînd: «Vai de cei care fac în ascuns sfat și zic: Cine ne vede?»³⁴³. De lumina aceasta materială te poți ascunde, dar de cea spirituală e cu neputință; sau după cum spune Heraclit: «Cum va putea cineva să se ascundă de Cel Care nu apune niciodată?»³⁴⁴. 6. Să nu ne acoperim, dar, cu nici un chip cu întunericul! Că lumina locuiește în noi. «Și întunericul n-a cuprins-o»³⁴⁵, spune Scriptura, pentru că în mintea

337. Epicur, *Fragm.* 62, Usener, p. 118, 22.

338. *Înt. Sir.*, 26, 22.

339. *Oracolele sibiline*, V, 166—168.

340. *Oracolele sibiline*, IV, 33—34.

341. *Înt. Sir.*, 23, 24—26.

342. *Înt. Sir.*, 23, 27.

343. *Is.*, 29, 15.

344. *Heraclit*, *Fragm.* 16, Diels.

345. *Înt.*, 1, 5.

celui cast noaptea este luminată; iar Scriptura a numit făclii neadormite gândurile bărbaților buni ³⁴⁶.

100. 1. Dacă cineva încearcă să ascundă fapta lui, înseamnă că a păcătuit; iar cel care păcătuiește este totodată și nedrept; nu atât față de aproapele, dacă a făcut adulter, cât față de el însuși, tocmai pentru că a făcut adulter; și asta îl arată negreșit că e și mai rău și mai necinstit. Cel care păcătuiește, prin aceea că păcătuiește, ajunge și mai rău și mai necinstit decât înainte; și negreșit cel biruit de plăceri rușinoase își mai adaugă luiși și desfrînarea. De aceea cel desfrînat a murit pentru Dumnezeu, este părăsit de Cuvîntul ca și de Duhul, este mort. Că sfințenia, precum e și firească, are oroare de întinăciune. **2.** Totdeauna a fost îngăduit ca cel curat să se atingă de cel curat. Cînd ne dezbrăcăm de haină să nu ne dezbrăcăm în același timp și de simțul rușinii, pentru că nu-i îngăduit niciodată omului drept să se dezbrace de castitate. Iată, trupul acesta stricăcios se va îmbrăca în nestrîciune ³⁴⁷, cînd pofta cea nesățioasă, care duce la desfrîu, fiind călăuzită de înfrînare nu va mai dori stricăciunea; atunci va duce pe om spre o castitate veșnică. **3.** «*În veacul acesta se însoară și se mărită*» ³⁴⁸; dar după ce am nimicit faptele trupului ³⁴⁹ și am îmbrăcat cu nestrîciune trupul nostru curat, atunci vom ajunge la măsura îngerilor ³⁵⁰. **4.** Astfel și Platon, ucenicul filozofiei barbare ³⁵¹, a numit, într-un chip misterios, în dialogul Filebos ateii pe cei care corup și întinează, atît cît le stă în putință, pe Dumnezeu, Care locuiește în ei, rațiunea împrietenindu-se cu patimile ³⁵².

101. 1. Cei care sînt sfințiți pentru Dumnezeu nu trebuie să trăiască așa cum trăiesc muritorii, nici nu trebuie, așa precum spune Pavel, să ajungă mădulele lui Hristos mădule ale unei desfrînate ³⁵³, și nici nu trebuie făcut templul lui Dumnezeu templu al patimilor celor rușinoase ³⁵⁴. **2.** Aduceți-vă aminte de cele douăzeci și patru de mii care au pierit din pricina desfrînării ³⁵⁵; iar suferințele celor care s-au desfrînat, așa precum am spus mai înainte ³⁵⁶, sînt pentru noi pilde ³⁵⁷, care ne instruiesc poftele noastre. Pedagogul ne sfătuiește foarte limpede:

346. *Înț. Sol.*, 7, 11.

347. *1 Cor.*, 15, 53.

348. *Lc.*, 20, 34.

349. *Gal.*, 5, 19.

350. *Lc.*, 20, 36.

351. Adică: al cărilor Vechiului Testament.

352. În dialogul Filebos nu este acest text, ci în Republica, VIII, p. 549 B.

353. *1 Cor.*, 6, 15.

354. *1 Cor.*, 6, 19.

355. *Num.*, 25, 9.

356. *Pedagogul*, II, 89, 3 și I, 2, 1.

357. *1 Cor.*, 10, 6.

«După poftele tale să nu mergi și înfrînează-ți dorințele tale»³⁵⁸. 3. «Vinul și femeile înșeală pe cei înțelepți, iar cel care se lipsește de desfînată mai îndrăzneț va fi. Moliile și viermii îl vor moșteni și va fi ridicat spre mai mare pilduire»³⁵⁹; și iarăși — că Pedagogul nu obosește cînd e vorba să ne fie de folos — «Iar cel care ține piept plăcerii își încununează viața lui»³⁶⁰.

102. 1. Nu este, deci, drept să ne lăsăm biruiți de plăcerile dragostei, nici să vorbim cu admirație despre poftele trupești, dar nici să fim mișcați puternic de dorințele cele nesocotite și nici să dorim să ne întinăm. Numai celui căsătorit îi este îngăduit să semene, ca plugarului; și atunci, cînd timpul primește sămînța.

CAPITOLUL X bis

DESPRE LUXUL LA ÎMBRĂCĂMINTE

102. 2. În afară de cele spuse, pentru potolirea neînfrînării foarte bun leac este rațiunea; ajuți rațiunea și atunci cînd te scoli nesătul de la masă; că îmibuirea mărește poftele, care sar și te îndeamnă să-ți satisfaci plăcerile. Nu trebuie, însă, să ne străduim să avem haine luxoase, după cum nu trebuie să ne străduim să avem la masă fel de fel de mincări. 3. Însuși Domnul împarte regulile Sale de purtare: pentru suflet, pentru trup și, în al treilea loc, pentru cele dinafară de noi; ne sfătuiește ca trupului să-i procurăm cele din afară și ca trupul să fie condus de suflet; iar pe suflet îl instruiește, zicînd: «Nu vă îngrijiți cu sufletul vostru ce veți minca, nici cu trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca; că sufletul este mai mare decît hrana și trupul decît haina»³⁶¹. 4. Și-și însoțește învățătura de o pildă foarte puternică: «Priviți la corbi, că nu seamănă, nici nu seceră, nu au cămări și jitițe, și Dumnezeu îi hrănește. Cu cît mai de preț sînteți voi decît păsările?»³⁶². 5. Aceste învățături despre hrană; iar despre îmbrăcăminte, care vine în al treilea rînd și face parte din cele din afară, ne poruncește, spunînd: «Priviți crinii, că nici nu torc, nici nu țes; și vă spun vouă, că nici Solomon nu s-a îmbrăcat ca unul din aceștia»³⁶³. Iar împăratul Solomon se lăuda foarte mult cu bogăția lui.

358. *Inf. Sir.*, 18, 30.

359. *Inf. Sir.*, 19, 2—4.

360. *Inf. Sir.*, 19, 5. *St.*, 11, p. 108, n. 2: Glosă.

361. *Lc.*, 12, 22—23; *Mt.*, 6, 25.

362. *Lc.*, 12, 24; *Mt.*, 6, 26.

363. *Lc.*, 12, 27; *Mt.*, 6, 28—29.

103. 1. Ce este oare mai frumos și mai strălucitor decât florile ? Ce este oare mai încântător decât crinii sau trandafirii ? *«Dacă iarba, care astăzi este pe câmp și mâine se aruncă în cuptor, Dumnezeu așa o îmbracă, cu cât mai mult pe voi, puțin credincioșilor ? Și voi să nu căutați ce să mâncați și ce să beți !»*³⁶⁴. 2. Domnul prin particula : «Ce ?» a îndepărtat felurimea de mâncări ; Scriptura arată prin aceste cuvinte următorul lucru, spunându-ne : «Nu vă îngrijiți ce fel de mâncare veți mânca sau ce fel de băutură veți bea ; că a te îngriji de calitatea mâncărilor și băuturilor înseamnă a te lăcomi și a te desfăta ; dar numai a mânca înseamnă simplu a mânca cât este necesar, a-ți plini nevoia, după cum am spus»³⁶⁵. «Ce» înseamnă ceea ce este mai mult, iar Scriptura a spus că «ceea ce este mai mult este de la diavol»³⁶⁶. 3. Cuvintele pe care le-a adăugat Domnul limpezesc înțelesul. Domnul după ce a spus : «ce să mâncați sau ce să beți», a adăugat : «Și nu fiți necumpătați»³⁶⁷ ; că mândria și luxul îi fac pe oameni necumpătați, îi depărtează de adevăr ; viața de plăceri, care urmărește ceea ce este mai mult, te duce departe de adevăr. 4. De aceea, foarte bine a spus Domnul : «Pe toate acestea păgînii lumii le caută»³⁶⁸. Păgînii sînt fără rînduială și fără socoteală. Despre ce vorbește Domnul, cînd spune «acestea» ? Despre lux, despre viața dusă în plăceri, despre mâncări cu sosuri picante și condimentate, despre umblatul după mâncări fine, despre lăcomia la mâncare. Acestea înseamnă : «Ce» 5. Despre mîncarea simplă, uscată și muiată, cea de neapărată trebuință Domnul a spus : «Știe Tatăl vostru că aveți trebuință de acestea»³⁶⁹. Iar dacă tot am ajuns cercetători, să nu ne pierdem timpul cercetînd cu ce să ne desfătăm, ci să ne însușim pentru căutarea adevărului. Că spune Domnul : «Căutați împărăția lui Dumnezeu și cele de mîncare vi se vor adăuga vouă»³⁷⁰.

104. 1. Așadar, dacă Domnul ne cere să îndepărtăm de la noi grija de îmbrăcăminte, de hrană și într-un cuvînt, de tot ce e de prisos, pentru că nu sînt de neapărată trebuință, ce trebuie să gîndim că va spune Domnul de dragostea de găteală, de vopsitul lînii, de țesăturile în felurite culori, de varietatea pietrelor prețioase, de prelucrarea aurului, de buclele de păr aranjate cu artă, de coafurile în spirală ; pe lingă acestea, de încondeierea ochilor, de smulgerea părului de la sprîncene, de fardat, de fardarea cu alb de ceruză, de vopsitul părului și de alte practici de condamnat, făcute ca să înșele ? 2. Oare nu este foarte bine să

364. Lc., 12, 28—29 ; Mt., 6, 30—31.

365. *Pedagogul*, II, 88, 2.

366. Mt., 5, 37.

367. Lc., 12, 29.

368. Lc., 12, 30 ; Mt., 6, 32.

369. Lc., 12, 30 ; Mt., 6, 32.

370. Lc., 12, 31 ; Mt., 6, 33.

presupunem că va spune și despre această dragoste de podoabă lipsită de podoabă ce a spus cu puțin mai înainte despre iarbă ? 3. «Lumea este o *îarîndă*»³⁷¹, iar noi cei înrouați cu harul lui Dumnezeu sîntem pajiște; după ce vom fi cosiți, iarăși vom răsări, așa cum va fi arătat mai pe larg în lucrarea mea «*Despre înviere*»³⁷²; prin iarbă este arătată în chip simbolic mulțimea de rînd, care este sortită pentru o bucurie de o zi, care înflorește pentru puțină vreme, mulțimea care iubește podoabele, care iubește slava, care iubește totul mai mult decît adevărul, care nu are altă soartă decît să fie materie de foc.

105. 1. Domnul ne povestește, zicînd : «*Era un om bogat foarte, care se îmbracă în porfiră și vison, veselindu-se în fiecare zi strălucit*»³⁷³; acesta era iarbă; «*iar un sărac oarecare, anume Lazăr, zăcea la poarta bogatului, plin de bube, poftind să se sature cu cele ce cădeau de la masa bogatului*»³⁷⁴; acesta este pajiște. Dar unul, bogatul, se chinuia în iad, avînd parte de foc, iar celălalt înflorea în sîmurile Tatălui.

2. Admir cetatea veche a laedemonienilor ! Laedemonienii îngăduiau numai curtezanelor să poarte îmbrăcăminte brodată și podoabe de aur; femellor cumînți le era oprită dragostea de podoabe, pentru că numai femeilor desfrîinate li se dădea voie să se împodobească. 3. Arhonții atenieni, dimpotrivă, doritori de o viață luxoasă, au uitat că sînt bărbați; se îmbrăcau cu veșminte brodate cu aur și cu haine care cădeau pînă la călcîie; își puneau pe cap un crobil³⁷⁵, un fel de împletitură, și se împodobeau, prinzîndu-și părul cu agrafe de aur care aveau formă de greieri. Cu adevărat arătau că sînt pămînteni prin lipsa de gust a unor purtări desfrîinate împotriva firii ! 4. Zelul acestor arhonți a trecut și la ionieni, pe care Homer, socotindu-i niște afemeiați, îi numește «purtători de voaluri lungi»³⁷⁶.

106. 1. Așadar, niște oameni ca aceștia, care-și îndreaptă privirile spre dragostea de găteală, acest idol al frumosului, și care ajung, datorită unui nume frumos, găteala, să se închine din nou la idoli, trebuie duși departe de locul unde locuiește credința cea adevărată, pentru că aceștia visează la natura frumosului, întemeiați nu pe știință, ci pe propriile lor păreri. 2. Pentru aceștia viața de aici este un somn adînc de neștiință. Trebuie să ne deșteptăm din acest somn, să ne grăbim spre frumosul real și cu bună-cuviință și să dorim cu ardoare să ne alipim

371. Mt., 13, 38.

372. Clement amintește de această lucrare și mai înainte, *Pedagogul*, I, 47, 1.

373. *Lc.*, 16, 19.

374. *Lc.*, 16, 20—21.

375. Un smoc de păr prins cu o agrafă în formă de greiere, pe care îl purtau bătrînii de rang înalt și copii.

376. *Homer*, *Iliada*, VI, 442; VII, 297; XIII, 685; XXII, 105.

numai de acesta, spunînd adio găteliilor din lumea aceasta, înainte de a adormi de tot.

3. Aşadar, o spun : omul n-are nevoie de haine pentru nimic altceva decît pentru acoperirea trupului, ca să-l scape de gerul cumplit şi de arşiţa căldurii, ca să nu-l supere schimbările nemăsurate de temperatură ale atmosferei. 4. Iar dacă acesta este rostul îmbrăcăminţii, apoi bagă de seamă, să nu dai un fel de îmbrăcămintă pentru bărbaţi, şi altul pentru femei ; că trebuie să fie la fel îmbrăcămintea şi la bărbaţi şi la femei, aşa precum le este şi mîncarea şi băutura.

107. 1. Fiind, dar, vorba de aceeaşi trebuinţă, socotim că trebuie să fie şi aceeaşi îmbrăcămintă. Da, după cum nevoia de acoperire este comună şi bărbaţilor şi femeilor, tot aşa, asemănătoare trebuie să fie şi îmbrăcămintea cu care se acopăr. Dar dacă trebuie să se dea şi această îmbrăcămintă, potrivit căreia... ceea ce trebuie ascuns de ochii femeilor ³⁷⁷. 2. Dacă femeile au mai multe nevoi din pricina firii lor slabe, apoi trebuie condamnat obiceiul acela de vieţuire proastă, potrivit căreia, de multe ori, bărbaţi crescuţi într-un regim de viaţă stricat, au ajuns mai femei decît femeile. Că nu trebuie să-şi părăsească bărbaţii vigoarea lor ! 3. Iar dacă e vorba să facem un pogorămînt, apoi trebuie să îngăduim femeilor să folosească pentru îmbrăcămintea lor ţesături mai fine, dar să îndepărteze lucrăturile făcute cu migală, care istovesc pe cele care le lucrează, broderiile măiestre din ţesături. Să spună adio firelor de aur, stofelor din India şi mătăsurilor fine. 4. Mai întîi se naşte un vierme, apoi din el iese o omidă acoperită cu păr, după care urmează o a treia metamorfozare, o insectă care bîzîie, pe care unii o numesc cristalida viermelui de mătase, din care se naşte un fir lung, ca firul de paianjen. 5. Această pînză, făcută din firele viermilor de mătase, transparentă şi de prisos, este dovada unei minţi nesănătoase ; prostituează cu un voal subţire ruşinea trupului. O îmbrăcămintă alît de subţire nu-i acoperămînt ; că nu poate să ascundă formele goliciunii. O îmbrăcămintă ca aceasta, pusă pe trup, dă mai multă senzualitate trupului, ajunge una cu forma trupului, modelîndu-se după el ; mulează formele femeii, încît ajunge văzută întreaga alcătuire a trupului ei, deşi nu este văzută.

108. 1. Trebuie să îndepărtăm şi hainele colorate. Culoarea hainelor n-are nici o legătură cu folosul îmbrăcăminţii, nici cu credinţa cea

377. Textul grec este transmis cu lipsă. Stăhlîn, în introducerea sa îl întregeste astfel : «Dacă trebuie dată altă îmbrăcămintă pentru bărbaţi şi alta pentru femei, atunci pentru bărbaţi trebuie avut în vedere acel fel de îmbrăcămintă, prin care să se poată ascunde ceea ce trebuie ascuns de ochii femeilor» ; Mondesert propune următoarea întregire : «Dar dacă trebuie (introdusă o deosebire), aceea să fie (atunci cînd e vorba de bărbaţi) pentru a adopta o protecţie, care să ascundă ceea ce trebuie ascuns de ochii femeilor».

adevărată. Hainele colorate au apărut ca să strice moravurile. Întrebunțarea culorilor nu aduce nici un folos, că nici nu te apără de frig și nici nu aduce ceva în plus hainei, decât altă haină necolorată; decât doar numai blamul. Frumusețea coloritului incită pe curioși și-i ațîță să caște prostește ochii. Cei care au sufletul curat și nefalsificat este foarte potrivit să-și facă hainele din stofă albă, neîmpodobită. 2. Limpede și curat spune profetul Daniel: «S-au pus scaunele și a șezut pe ele Cel vechi în zile; și îmbrăcămintea Lui albă ca zăpada»³⁷⁸. 3. Proorocul L-a văzut în vedenie pe Domnul îmbrăcat cu o haină ca aceasta. Iar Apocalipsa spune: «Am văzut sub jertfelnic sufletele celor care au suferit mucenicia»³⁷⁹. Și s-a dat fiecăruia din ei veșmînt alb»³⁸⁰. 4. Iar dacă trebuie să cauți o culoare, apoi este de ajuns culoarea care se naște din credința cea adevărată. Hainele cele care seamănă cu florile trebuie lăsate palavragiilor de la cultul lui Dionisos și de la ceremoniile de inițiere. Să adaug pe lîngă acestea și cele spuse de poetul comic: «Porfira și vasele de argint sînt de folos tragicilor, dar nu vieții»³⁸¹. Că viața noastră trebuie să fie cu totul altceva, mai mult decât o paradă. 5. Culoarea de Sardes, culoarea din fructe verzi și altă culoare, verde deschis, culoarea trandafirie, culoarea stacojie și alte nenumărate culori au fost născocite, prin strădanie omenească, pentru satisfacerea unor plăceri pierzătoare.

109. 1. Hainele acestea nu-s pentru îmbrăcat, ci pentru privit. Țesăturile învrîstăte cu aur, cele vopsite cu purpură și cele țesute cu chipuri de animale — jucării expuse la bătaia vîntului — acele tunici de culoare galbenă, impregnate cu parfum, feluritele haine scumpe făcute din piei deosebite, cu figuri de animale țesute pe purpură, toate acestea, împreună cu arta lor, trebuie trimise la plimbare. 2. Comedia spune: «Ce lucru cu cap și strălucit am putea face noi femeile, care stăm aici,

Ca niște flori împodobite,
Îmbracă-te în stoffe de culoarea șofranului și
minunat găluite?»³⁸².

3. Pedagogul ne sfătuiește deschis: «Cu îmbrăcămintea hainei nu te lăuda și nici nu te mîndri cu o slavă care e cu totul trecătoare»³⁸³. Domnul, bătîndu-și joc de cei îmbrăcați cu haine moi, zice în Evanghelie: «Iată cei îmbrăcați cu haine scumpe și cei care petrec în desfătări sînt în palatele împărdătești»³⁸⁴. Domnul vorbește de palatele împără-

378. Dan., 7, 9.

379. Apoc., 6, 9.

380. Apoc., 9, 11.

381. Fillmon, Fragm., 105, 5, CAF, II, p. 512.

382. Aristolan, Lysistrata, 42—44.

383. Înț. Sir., 11, 4.

384. Lc., 7, 25.

tești cele de pe pământ, cele stricăcioase, unde domnește dragostea ne-bună de găteală, ambiția după onoruri, linguseala și înșelăciunea; dar cei care slujesc în curtea cea cerească, lângă Împăratul tuturor, au sfînt trupul, haina cea neîntinată a sufletului și cu ea se îmbracă în nesticăciune ³⁸⁵. 4. După cum femeia nemăritată se afierosește numai lui Dumnezeu și grija ei nu-i împărțită, pe cînd cea măritată, dacă este și cuminte, își împarte viața între Dumnezeu și soț ³⁸⁶, iar alta, care se poartă altfel, este prinsă cu totul de căsnicie, adică de patimă, socot că în același chip, femeia cea cuminte, care se afierosește bărbatului, slujește și lui Dumnezeu fără fățarie; dar dacă-i iubitoare de găteală se depărtează și de Dumnezeu și de o căsnicie cinstită, își schimbă bărbatul pentru o podoabă, așa cum a făcut curtezana din Argos, adică Erifila ³⁸⁷.

«Care pentru iubitul ei bărbat a primit prețul în aur» ³⁸⁸.

110. 1. De aceea admîr pe sofistul din Ceos ³⁸⁹, care a schimbat chipurile virtuții și ale viciului într-un chip asemănător și corespunzător. Pe una din ele, pe virtute, a înfățișat-o stînd modestă, îmbrăcată în alb, curată, împodobită numai cu simțul rușinii — că așa trebuie să fie credința: virtuoasă, cu simțul rușinii — pe cealaltă, pe viciu, dimpotrivă, a înfățișat-o îmbrăcată cu haină luxoasă, cu fața strălucitoare de culori strălune; mișcarea și atitudinea ei îndeamnă spre desfrîu; este imaginea femeilor desfrîinate ³⁹⁰. 2. Cel care urmează Cuvîntului cu nici un chip nu se va lăsa pradă vreunei plăceri rușinoase. De aceea acesta trebuie să aleagă în îmbrăcămintă ceea ce-i este de folos. Chiar dacă Cuvîntul spune în psalmi prin David, vorbind despre Domnul: «*Te-au veselit fetele împărașilor în cinstea ta* ³⁹¹; *stătut-a Împărăteasa de-a dreapta, îmbrăcată în haină aurită, cu franjuri de aur*» ³⁹², totuși n-a vorbit aici de o haină materială, ci a arătat podoaba Bisericii; podoaba cea neîntinată, țesută din credința celor care au fost miluiți de Dumne-

385. 1 Cor., 15, 53—54; 2 Cor., 5, 2.

386. 1 Cor., 7, 34.

387. Erifila, soția lui Amfiaru, regele Argosului, ghicitor renumit. Acesta, la începutul războiului Troiei, ghicind că are să moară, dacă va participa la război, s-a ascuns. Polinice, fiul lui Edip, l-a arătat Erifilei un magnific colier de aur. Erifila n-a rezistat ispitei și l-a destălnuit lui Polinice ascunzătoarea soțului ei. Amfiaru a trebuit să plece; înainte de plecare l-a legat cu jurămint pe Alcmeon, fiul lui, s-o omoare pe Erifila, dacă el piere în război. Cînd Alcmeon a aflat de moartea tatălui său și-a ucis mama.

388. Homer, Odiseea, XI, 327.

389. Prodic, sofist grec din insula Ceos (una din Ciclade) (sec. V î.d.H.). A predat elocința și a avut ca discipoli pe Euripide și Socrate. Platon l-a pus în dialogul său: Protagoras. Lecțiile ținute de el i-au adus reputație și avere.

390. Prodic din Ceos, Fragm. 2, Diels.

391. Ps., 44, 10—11.

392. Is., 53, 9; 1 Pt., 2, 22.

zeu ; pentru că în Biserică strălucește ca aurul Iisus cel fără vicleșug, iar cel aleși sînt franjurii de aur.

111. 1. Dacă în privința îmbrăcămînții femeilor trebuie să slăbim asprimea noastră, că lor trebuie să li se țese hainele dintr-un material moale și plăcut la pipăit, totuși materialul să nu fie încărcat cu flori, ca tablourile, pentru desfătarea ochilor. Cu timpul culorile se șterg, iar curățitul hainelor și soluțiile, cu care este făcută vopseaua, rîd firele de lînă și le slăbesc țesătura, așa că împodobirea cu flori a hainelor nu-i o treabă gospodărească. 2. Și este cea mai mare lipsă de bun gust să te ocupi atît de mult de hainele pe care le poartă femeile, de mantalele din stofă fină care cad pînă la călcîie, de cămăși și de tunici și, după cum spune Homer, de toate cele care acopăr părțile rușinoase ³⁹³. Și mă rușinez și eu, într-adevăr, cînd văd că se risipește atîta bogăție pentru acoperirea părților rușinoase. 3. Cel dintîi om, cel din paradis, își făcea din ramuri și din frunze acoperămînt, ca să-și acopere rușinea ³⁹⁴; dar acum, pentru că Dumnezeu a creat pentru noi oile, noi să nu ne purtăm nebunește ca și oile ! Sîntem învățați de Cuvînt ! Să combatem, deci, cu multă tărie luxul hainelor spunînd : O, haine, lînă de oaie sînteți ! Chiar dacă se laudă că e lînă din Milet, chiar dacă se mîndresc că e lînă din Italia, chiar dacă lîna oilor este păstrată curată acoperind oile cu piei tăbăcite ³⁹⁵, după oare mulți umblă ca nebunii, pe noi nu trebuie să ne preocupe asta !

112. 1. Fericitul Ioan a disprețuit și lîna oilor, pentru că aducea a desfătare ; prefera părul de cămilă ; și cu îmbrăcăminte făcută din păr de cămilă se îmbrăca, dînd pildă de o viață simplă și curată ; mîncă miere și lăcuste ³⁹⁶, hrană dulce și duhovnicească, pregătind căile Domnului curate și lipsite de mîndrie. 2. Cum s-ar fi îmbrăcat cu haină de purpură cel care a alungat de la el îngîmfarea și a trăit pentru Dumnezeu în pustie, în liniștea pustiei, departe de orice căutare de lucruri fără de valoare, de orice răutate, de orice micime sufletească ? 3. Ilie, la fel, folosea ca îmbrăcăminte o piele de oaie și se încingea peste pielea de oaie cu o cingătoare făcută din păr ³⁹⁷. Iar Isaia, tot profet și acesta, umbla «gol și desculț» ³⁹⁸, iar de multe ori se acoperea chiar cu sac, haina smereniei.

393. Homer, *Iliada*, II, 262.

394. *Fac.*, 3, 7.

395. Oile cu lînă deosebit de fină erau acoperite cu piel, ca să le apere de murdărie.

396. *Mt.*, 3, 4 ; *Mc.*, 1, 6.

397. 3 *Regi*, 19, 13. 19 ; 4 *Regi*, 1, 8.

398. *Is.*, 20, 2.

113. 1. Iar dacă mi-l chemi pe Ieremia, apoi el avea numai o cingătoare de în³⁹⁹. După cum trupurile hrănite cu socotință, când sînt goale, își arată mai bine vigoarea lor, tot așa și frumusețea purtării își arată măreția ei, când nu-l însoțită de împodobiri lipsite de gust.

2. A lăsa să ți se tirfie hainele, care se coboară pînă la vîrfurile picioarelor, este curată fanfaronadă; haina lungă împiedică mersul, și adună ca o mătură gunoaiile răspîndite pe pămînt. Nici acești dansatori stricați, care înfățișează pe scenă nebunescul lor desfriu împotriva firii, nu ajung cu disprețul lor față de haine pînă la atîta batjocoră; că au mare grijă de costumele lor, de franjurii care atîrnă la poale și în ritmurile lor măiestre ale figurilor de dans se îngrijesc cu mare luare-ăminte de hainele care se tirăsc. 3. Iar dacă cineva mi-ar vorbi de haina, care cădea pînă la picioare, a Domnului⁴⁰⁰, apoi haina aceea presărată cu flori arată florile înțelepciunii, Scripturile cele felurite, care nu se veștejesc, cuvintele Domnului, care strălucesc de razele adevărului. 4. Duhul a îmbrăcat pe Domnul și cu altă haină la fel, cîntînd prin David acestea: «*Întru mărturisire și întru mare podoabă Te-ai îmbrăcat, Cel Ce Te îmbraci cu lumina ca cu o haină*»⁴⁰¹.

114. 1. După cum trebuie să ne ferim de orice nechibzuință cînd ne facem hainele, tot așa trebuie să avem grijă să nu depășim măsura cînd le folosim. Nu e bine ca haina să fie mai sus de genunchi, după cum se spune că se îmbrăcau fetele spartane; că nu-i cuviincios ca femeia să-și dezgolească o parte oarecare din trupul ei. 2. Deși se poate răspunde foarte cuviincios celui care spune: «Ce braț frumos!», cu aceste cuvinte plăcute: «Dar nu-i un bun public»; iar celui care spune: «Ce picior frumos!», i se poate răspunde: «Dar numai al bărbatului meu!»; iar celui care spune: «Ce chip minunat!», i se poate răspunde: «Dar numai al celui cu care m-am măritat!»⁴⁰². 3. totuși eu n-aș vrea să dau femeilor cumînți prilejul să li se facă astfel de laude de cei care urmăresc cu laudele lor fapte de blamă. Că femeii i s-a interzis nu numai dezgolirea gleznei picioarelor, ci i s-a poruncit să-și acopere capul și să-și pună un voal pe față. Că nu-i cuvios lucru ca frumusețea trupului să ajungă un instrument de vîinare a bărbaților. 4. Nici nu-i binecuvîntat lucru ca femeia să atragă privirile tuturor, purtînd pe cap un voal de purpură. Ce bine, de-ar fi cu puțință, să se scoată purpura din acest acoperămint, ca să nu mai atragă privirile asupra chipului celor care-l poartă! Că cele care țin materialul pentru hainele femeiești, pentru a satisface viața de trîndăvie, trebuie să lucreze aproape tot materialul

399. *Ier.*, 13, 1.

400. *In.*, 19, 23.

401. *Ps.*, 103, 2.

402. *Theano*, *Fragm.* 3, *Mullach FPG*, II, p. 115.

din purpură, și-și ies din fire lucrînd acest material moale de purpură, care le ostenește, așa cum spune acel cuvînt poetic: «moartea sînge-roasă le-a luat» ⁴⁰³.

115. 1. Din pricina acestei purpure au multă căutare Tirul, Sidonul și regiunea vecină Mării Laconiene. Vopselele acestor ținuturi sînt foarte căutate, la fel și pescuitorii de scoici de purpură, ca și scoicile de purpură, pentru că sîngele lor dă culoarea de purpură. 2. Dar femeile false și bărbații care se aseamănă cu femeile, pun vopsele false în țesături fine și sînt nebuni în lipsa lor de măsură, încît nu mai caută pînza fină din Egipt, ci-și procură alte pînzeturi din țara evreilor și a cilicienilor. Nu mai vorbesc de stofele prețioase de Amorg ⁴⁰⁴ și de pînzeturile din inul cel mai fin. Că luxul a depășit numirile. 3. Sînt de părere că acoperămintul trebuie să arate că ceea ce acoperă este mai de preț decît el, după cum statuia zeului este mai de preț decît templul, sufletul decît trupul și corpul decît haina. 4. Dar așa, totul este pe dos; dacă s-ar vinde trupul uneia din aceste femei, nu s-ar primi o mie de drahme atice, pe cînd o singură haină de-a lor se cumpără cu zece mii de drahme; și astfel femeile, care se înnebunesc după haine luxoase, fac dovada că ele însele sînt mai inutile și mai de puțin preț decît pînzeturile. 5. Pentru ce vă dați în vînt după hainele rare și scumpe, în loc să căutați hainele care vă sînt la îndemînă și ieftine? Pentru ce? Pentru că nu știți care este frumosul real și binele real! Proștii caută pe cele ce par că sînt, în loc să caute pe cele care sînt cu adevărat, așa precum nebunii iau albul drept negru.

CAPITOLUL XI

DESPRE ÎNCĂLȚĂMINTE

116. 1. La fel sînt și femeile care se fălesc cu încălțăminte lor; arată și alci mare nesocotință; sînt cu adevărat o rușine «sandalele acelea brodate cu flori de aur» ⁴⁰⁵, pe care le poartă; dar femeile mai cer să li se prindă în încălțăminte lor și butoni în spirală, iar multe din ele pun să li se graveze chiar îmbrățișări erotice, ca și cum ar dori să imprime, prin călcătura lor ritmică pe pămînt și prin mersul lor, gîndul desfrînat pe care-l au.

2. Trebuie, dar, să spunem adio artei deșarte care ne împodobește sandalele cu aur și cu pietre prețioase; să spunem adio încălțăminte

403. *Homer*, *Iliada*, V, 83; XVI, 334; XX, 477.

404. Amorg, insulă greacă, cea mai orientală insulă din arhipieleagul Cîcladelor.

405. *Celisodor*, *Fragm.* 4, CAF, I, p. 801.

atice și sicioniene, încălțăminte cu tocuri înalte, încălțăminte din Persia și din Tir. Să ne gândim la rostul adevărat al încălțăminte, potrivit rînduiei credinței noastre celei adevărate și să alegem încălțăminte cea potrivită firii. Că rostul încălțăminte este sau să ne acopere picioarele sau să ne apere de lovituri sau să ne ferească talpa piciorului de asprimea drumurilor de munte.

117. 1. Femeilor li se îngăduie să poarte încălțăminte albă, dacă nu sînt în călătorie. În călătorie să folosească încălțăminte unsă cu grăsime; au nevoie de încălțăminte bătută în cule. Femeile au cel mai mult nevoie de încălțăminte, că nu e potrivit ca o femeie să se arate cu picioarele goale; dealtfel femeile pot aluneca ușor și se vatămă. 2. Bărbaților, însă, le este foarte potrivit să umble desculți, afară de cazul cînd sînt în armată. Cuvîntul a fi încălțat (ὀποδεδῶσθαι) este oarecum foarte apropiat de cuvîntul a fi legat (δεδῶσθαι). Foarte folositor este să umbli cu picioarele goale; e și sănătos și ușor, afară numai dacă nu ești neapărat împiedicat să mergi desculț. 3. Dacă trebuie să călătorim, dar nu putem merge desculți, să folosim sandale sau fecasii ⁴⁰⁶; aticil numesc acest fel de încălțăminte conipozi ⁴⁰⁷, pentru că, după părerea mea, picioarele se apropie de praful de pe pămînt ⁴⁰⁸. 4. Ioan este martor că e de ajuns o încălțăminte simplă; că a mărturisit că nu e vrednic să dezlege încălțăminte Domnului ⁴⁰⁹. Da, nu purta încălțăminte luxoasă. Cel Care era pentru iudei pilda filozofiei celei adevărate. Iar dacă dezlegarea încălțăminte mai simbolizează și altceva, o voi arăta în altă parte.

CAPITOLUL XII

NU TREBUIE SĂ NE DĂM ÎN VÎNT DUPĂ PIETRE PREȚIOASE ȘI PODOABE DE AUR

118. 1. Este pueril să rămînem uimiți în fața pietrelor prețioase, pale sau verzi, în fața tuturor celor pe care le aruncă marea dezlănțuită și în fața rozăturilor pămîntului. A te lăsa vrăjit de strălucirea pietri- celor de culori deosebite și de felurimea sticlelor, nu-i decît o faptă de oameni fără de minte, care se lasă atrași de tot ce le izbește ochii și imaginația. 2. Așa și copiii; cînd se uită la foc, se duc spre el, atrași de

406. Fecasii (φαῖσσια) încălțăminte albă pe care o purtau instructorii de gimnastică atici și preoții egipteni.

407. Conipozi (κονίποδες) un fel de încălțăminte pentru bătrîni.

408. Κονίποδες — κόνις (praf) și ποῦς (picior).

409. Mc., 1, 7; Lc., 3, 16; In., 1, 27.

strălucirea lui, că din pricina neștiinței lor nu-și dau seama cît este de primejdios să te atingi de foc. 3. Aceeași atracție o au și asupra femeilor fără minte pietrele prețioase agățate la lăntișoarele de la gît, amestecate din coliere, jaspul, topazul sau

«smaraldul de Milet, piatră de foarte mare valoare» ⁴¹⁰.

4. Iar mărgăritarul, această podoabă de foarte mare preț, năvălește ca un bețiv în camerele femeilor fără să țină seamă de nimic. Mărgăritarul se găsește în niște scoici asemănătoare cu pinele marine ⁴¹¹ și este de mărimea ochiului unui pește mare. 5. Femeile cele îndrăcite nu se rușinează să-și dea toată silința să aibă pentru gâteliile lor acest mic mărgăritar, cînd ar putea să se împodobească cu piatra sfîntă, cu Cuvîntul lui Dumnezeu, pe care Scriptura L-a numit mărgăritar ⁴¹², cu Iisus cel strălucitor și curat, ochiul cel contemplativ, Cuvîntul cel limpede, datorită Căruia trupul cel născut din nou ⁴¹³ prin apă a dobîndit preț. Mărgăritarul acoperă trupul celui ce s-a băgat în apă, iar în trup se zămislește un alt mărgăritar ⁴¹⁴.

119. 1. Am primit, prin tradiție, că Ierusalimul cel de sus a fost zidit cu pietre sfînte; și tot din tradiție știm că cele douăsprezece porți ale cetății cerești, asemănătoare pietrelor prețioase ⁴¹⁵, arată acoperit însemnatul har al glasului apostolic. Pe pietrele cele scumpe sînt așezate culorile, iar aceste culori sînt prețioase; restul este lăsat la o parte ca materie pămînteană. 2. Cetatea sfinților, construită duhovnicește, este zidită simbolic, pe bună dreptate, din aceste pietre. Pe lîngă strălucirea cea de neimitat a pietrelor, Scriptura s-a gîndit și la strălucirea Duhului, strălucire neîntinată și sfîntă a ființei Sale.

Femeile, însă, nu înțeleg simbolismul Scripturilor; se înnebunesc toate după pietrele prețioase și aduc întru apărarea lor această ciudată apărare. «Pentru ce să nu ne slujim de cele ce ne-a dat Dumnezeu? Iar dacă ni s-au dat, pentru ce să nu ne desfătăm cu ele? Pentru cine au fost făcute toate aceste lucruri, dacă nu pentru noi?». 3. Cuvintele acestea sînt ale unor oameni care nu cunosc deloc voința lui Dumnezeu. Mai întîi, Dumnezeu dă pe cele de neapărată trebuință, cum sînt apa și aerul, pe față tuturor; dar pe cele care nu sînt de neapărată trebuință le-a ascuns în pămînt și în apă.

410. Poet comic necunoscut, CAF, III, p. 611, nr. 1226.

411. Pinele marine, un fel de scoici din care se recoltează inul marin.

412. Mt., 13, 46.

413. Adică: botezat.

414. Adică: sufletul celui renăscut prin baia botezului.

415. Apoc., 21, 18—21.

120. 1. De aceea furnicile sapă mine de aur⁴¹⁶, zmeii păzesc aurul⁴¹⁷, iar marea a ascuns mărgăritarul, piatra cea prețioasă. Dar voi sînteți curioși în cele ce nu trebuie. Iată, tot cerul este deschis, și nu-L căutați pe Dumnezeu! La noi, cel osîndiți la moarte găuresc pămîntul, ca să scoată aurul cel ascuns și pietrele prețioase. 2. Stați împotriva Scripturii, care vă strigă în față: «Căutați mai întîi împărăția cerurilor și toate acestea se vor adăuga vouă»⁴¹⁸. Da, toate vi s-au dăruit, toate vi s-au dat și «toate ne sînt îngăduite, dar, după cum spune apostolul, nu ne sînt toate de folos»⁴¹⁹. 3. Dumnezeu a adus neamul nostru omenească la părășia bunurilor Sale; El Însuși a dat mai întîi cele ale Lui; apoi a venit în ajutorul obștesc al tuturor oamenilor, dîndu-și propriul Său Fiu; a făcut totul pentru toți. Toate bunurile pămîntului sînt comune; că bogății nu trebuie să aibă mai mult decît ceilalți. 4. A spune: «Am și-mi prisosește! Pentru ce să nu mă desfățez?» nu-i omenește, nici frățește! Iată, însă, care-i fapta dragostei de om! Să spui: «Am! Pentru ce să nu dau celor care au nevoie?» Un om ca acesta este desăvîrșit, pentru că a împlinit porunca «Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși!»⁴²⁰. 5. Aceasta este adevărata desfățare, aceasta este comoară de bogăție, pe cînd cheltuiala pe poftă zadarnică este pierdere, nu cheltuială. Știu. Dumnezeu ne-a îngăduit să ne folosim de averile noastre. Da, dar pentru cele care ne sînt de neapărată trebuință; că Dumnezeu vrea ca folosirea averilor să fie comună. 6. Este o nesocotință ca unul să se desfățeze, iar majoritatea oamenilor să ducă lipsă. Cu cît este mai strălucit să faci bine la mulți decît să locuiești într-o casă luxoasă? Cu cît este mai înțelept să cheltuiești aurul pe oameni decît pe pietre prețioase? Cu cît este mai de folos să-ți dobîndești prieteni împodobiți cu virtuți decît podoabe neînsuflețite! Ți-aduc oare atîta folos moșile cît folos ți-aduce bucuria de a face altora bucurie?

121. 1. Rămîne acum să răspundem la următoarea întrebare, ce se poate pune: Ale cui vor fi lucrurile cele scumpe, dacă toți vor prefera pe cele ieftine? Voi răspunde: Toate ale oamenilor, dacă toți ne-am folosi de ele fără să ne luăm la întrecere și fără să facem deosebire între unii și alții. Dar pentru că este cu neputință ca toți oamenii să fie înțelepți, atunci toți să căutăm să avem cele care se pot procura ușor pentru nevoile absolut necesare și să spunem adio celor de prisos. 2. Pe scurt, femeile trebuie să alunge cu dispreț podoabele ca pe niște

416. Herodot, III, 102, 116.

417. Herodot, IV, 13, 27.

418. Mt., 6, 33; Lc., 12, 31.

419. 1 Cor., 10, 23.

420. Mt., 19, 19; 22, 39; Mc., 12, 31; Lc., 10, 27; Rom., 13, 9; Gal., 5, 14; Iac., 2, 8; Lev., 19, 18.

jucării de fetițe, renunțînd cu totul la orice podoabă. Podoaba femeii trebuie să fie înlăuntrul ei ; să se arate frumoasă femeia cea interioară ; că numai sufletul arată și frumusețea și urîtenia. 3. De aceea numai omul virtuos este într-adevăr și frumos și bun ; și numai frumusețea morală se socotește bună :

«Numai virtutea

Se vădește și prin frumusețea trupului» ⁴²¹.

Atunci virtutea face să înflorească trupul și arată că merită să fie iubită cu pasiune frumusețea cumințeniei, cînd purtările trupului strălucesc ca o lumină. 4. Frumusețea fiecăruia, plantă sau viețuitoare, stă în virtutea fiecăreia ; iar virtutea omului stă în dreptate, cumințenie, bărbăție și credință în Dumnezeu. Deci frumos este omul drept, omul cuminte, într-un cuvînt, omul bun, nu omul bogat. 5. Dar acum și soldații vor să fie împodobiți cu aur ! N-au citit cuvintele poetului :

«Cel care merge la luptă, cu aur pe el,

Ca o fată lipsită de minte» ⁴²².

122. 1. Trebuie, dar, îndepărtată cu totul iubirea de podoabe, care se preocupă foarte puțin de virtute, care pune în locul virtuții trupul și îndreaptă iubirea de frumosul real spre iubirea de slavă deșartă. Iubirea de podoabe, pentru că dă trupului cele ce nu-i sînt proprii ca și cum i-ar fi proprii, dă naștere minciunii și înșelăciunii ; nu prezintă ca adevărat ceea ce este cuminte, fără vicleșug și nevinovat, ci dimpotrivă prezintă ca desfrînat și destrăbălat ceea ce este serios. 2. Femeile, care se acopăr cu aur, întunecă frumusețea cea adevărată și nu-și dau seama cît de mare este greșeala lor, legîndu-se pe ele însele cu nenumăratele lanțuri ale bogăției ; ca :

«La barbari, unde,

se spune, că, răufăcătorii sînt legați cu

lanțuri de aur» ⁴²³.

3. Mî se pare că femeile, care iubesc podoabele, vor să imite pe acești înălțătuți bogați. Nu sînt oare lanț brățările și colierul de aur ? Așa numitele catetere ⁴²⁴ în formă de lanț, sînt numite de atici chiar cu numele de lanțuri. 4. Filimon ⁴²⁵, în piesa sa *Sinefob* a spus că inelele pe care le poartă femeile în jurul gleznelor sînt o lipsă de podoabă la picioarele femeilor,

421. Dintr-un poet comic, CAF, III, p. 486, nr. 412.

422. *Homer, Iliada*, II, 872—873.

423. Dintr-un poet comic, CAF, III, p. 486, nr. 413.

424. Catetere, coliere de gît.

425. Filimon, poet comic grec (361—262 î.d.H.), unul dintre principalii reprezentanți ai comediei de moravuri și comediei noi. Se cunosc șaiszece de piese de-ale lui prin titluri și fragmente.

«Faine transparente și piodică de aur
La picioare» ⁴²⁶.

123. 1. Ce arată încă, o, femei, podoabele acestea, atât de râvnite ? Nu arată altceva decât că vreți să vă arătați pe voi înșivă înălțuite ! Dacă podoabele ascultă în taină ocara ce li se aduce, apoi, vouă, femeilor, ocara nu vă poate fi indiferentă ! Mi se pare că femeile, care de bunăvoie își pun pe ele lanțuri, se fălesc cu nenorociri bogate. 2. Se poate că mitul poetic, care spune că niște lanțuri ca acestea au înălțuit-o pe Afrodita, când a făcut desfrinare, nu vrea să spună altceva decât că podoabele simbolizează desfrinarea. Homer spune că de aur erau acele lanțuri ⁴²⁷. Da, femeile nu se rușinează să-și pună-n jurul lor cele mai vădite simboluri ale răului. 3. Precum pe Eva a înșelat-o șarpele ⁴²⁸, tot așa și pe celelalte femei, podoabele de aur ; acestea, slujindu-se de chipul șarpelui ca de o momeală, le-au înnebunit să se facă de ocară ; că-și fac din aur bijuterii cu chipuri de șerpi și de țipari, ca să arate frumoase. Poetul comic Nicostrat ⁴²⁹ spune :

«Lanțuri, coliere, inele, brățări, bijuterii
În formă de șarpe,
Inele la picioare, salbe» ⁴³⁰.

124. 1. Aristofan ⁴³¹, în piesa sa *Tesmoforiile*, înșiră, criticând foarte tare, toate podoabele femeiești. Voi da chiar cuvintele poetului, care vădesc precis, o femei, ce povară lipsită de bun gust puneți pe voi.

2. A — Turbane, legături de cap,
Silitră, piatră poroasă, bendiță pentru gît, fileu
pentru păr,
Voal, ruj de buze, coliere, fard pentru ochi,
Rochie luxoasă, diademă, baticuri pentru cap,
Cordon, mantou, podoabe, haină de purpură brodată,
tunică din stofă fină care cade
pînă la picioare,
Bluză, vestă, jupon, tunicuță
Și n-am vorbit de cele mai de seamă dintre ele.

B — Care ?

426. Fillmon, Fragm. 81, CAF, II, p. 501—502.

427. Homer, Odiseea, VIII, 296 sq.

428. Fac., 3, 1—7.

429. Nicostrat, poet comic.

430. Nicostrat, Fragm. 33, CAF, II, p. 228.

431. Aristofan, cel mai mare poet comic grec (c. 485—c. 386 î.d.H.). A scris patruzeci și patru de comedii, din care numai unsprezece au ajuns pînă la noi în întregime ; restul se cunosc din fragmente. Comediile lui Aristofan sînt satiră socială sau pamflete politice. Dintre piesele păstrate : *Norii* (în care vorbește de Socrate), *Pacea* (în care combate pe partizanii războiului), *Lizistrata*, *Tesmoforiile* și *Broștele* (satiră literară îndreptată împotriva lui Euripide).

C — Cercei, pietre prețioase, clipsuri, agrafe,
podoabe în formă de struguri,
Brățări, catarame, broșe, ghirlande, inele la
picloare,
Inele cu pecete, lanțuri, inele, farduri,
Ornamente de păr, legături pentru coafură,
olisboi⁴³², sardia⁴³³,
Salbe, bijuterii pentru urechi⁴³⁴.

3. Am obosit și m-am necăjit vorbind de mulțimea podoabelor, dar mă
și minunez de aceste femei, că nu obosesc purtând o povară atîta de
mare.

125. 1. Ce preocupare fără rost ! Ce pasiune nebună după slavă !
Femeile risipesc, ca desfrîdatele, bogăția spre ocara lor, iar cu lipsa lor
de gust, falsifică darurile firești pe care le-a dat Dumnezeu, imitînd arta
celui viclean.

2. Domnul l-a numit cît se poate de bine «nebun» pe bogatul din
Evangelhie, care strîngea avuția sa în jîtnițe și zicea în sinea lui : «*Ai
multe bunătăți strînse pentru mulți ani ! Mănîncă, bea, veselește-te !*»⁴³⁵
și căruia Dumnezeu i-a zis : «*În această noapte voi lua sufletul tău, iar
cele ce-ai gătit ale cui vor fi ?*»⁴³⁶. **3.** Pictorul Apele, văzînd pe un ucenic
al său că pictează o Elenă⁴³⁷ încărcată cu mult aur, i-a zis : «O, copile,
pentru că n-ai putut s-o pictezi frumoasă, ai făcut-o bogată !». Niște
Elene ca aceasta sînt femeile de azi ; nu sînt cu frumusețea lor naturală,
ci împopoțonate cu bogății.

126. 1. Acestor femei le profețește Duhul prin profetul Sofonie : «*Și
argintul lor și aurul lor nu-i vor putea mîntui în ziua mîniei Domnu-
lui*»⁴³⁸. Se cuvine, dar, ca femeile, care sînt educate de Hristos, să se
împodobească nu cu aur, ci cu Cuvîntul ; că numai prin Acesta se vă-
dește aurul. **2.** Fericiți ar fi fost vechii evrei, dacă, luînd podoabele fe-
meilor, le-ar fi aruncat sau le-ar fi topit numai ; dar așa, ei au topit au-
rul, au făcut din el un vițel și s-au închinat idolului⁴³⁹ ; dar n-au avut
nici un folos ; nici de pe urma artei lor, nici de pe urma lucrării lor ; în
schimb, însă, într-un mod cu totul alegoric, au dat lecție femeilor noas-
tre să renunțe la podoabe. **3.** Pofta care se desfrînează cu aurul este
idol, încercat prin foc ; acestui foc îi este păstrată desfătarea, că desfă-
tarea este idol, nu adevăr. De aceea Cuvîntul îi mustră pe evrei, zicînd

432. Ollsboi — falus confecționat din piele.

433. Sardia — pietre prețioase roșii și transparente.

434. Aristofan, Fragm. 320, CAP, I, p. 474—477.

435. Lc., 12, 19.

436. Lc., 12, 20.

437. E vorba de Elena, pricina războiului troian.

438. Sol., 1, 18.

439. Ieș., 32, 1—6.

du-le prin profet : «*Lucruri de argint și de aur a făcut casa lui Israel lui Baal*»⁴⁴⁰, negreșit podoabe ; 4. și amenințînd-o cu foarte multă tărie, îi zice : «*Și-o voi pedepsi pe ea pentru zilele idolilor lui Baal, în care i-a adus jertfă, în care își punea cerceii ei și colierele ei*»⁴⁴¹ ; și a adăugat și pricina împodobirii zicînd : «*Și va merge în urma amanților ei ; iar pe Mine M-a uitat, zice Domnul*»⁴⁴².

127. 1. Femeile să arunce acestui viclean înșelător⁴⁴³ podoabele de aur ! Să nu participe la această găteală desfrînată, nici să se închine idolilor acoperite cu voaluri luxoase ! 2. Foarte minunat spune fericitul Petru⁴⁴⁴ : «*Asemenea și femeile, nu cu împletituri sau cu aur sau cu mărgăritare sau cu haine scumpe, ci cum se cuvine femeilor care fac mărturisire de credință în Dumnezeu, împodobindu-se cu fapte bune*»⁴⁴⁵. 3. Negreșit, apostolul poruncește ca femeile să îndepărteze de la ele găteala. Dacă femeile sînt frumoase, e de ajuns ceea ce le-a dat natura. Să nu se ia la întrecere arta cu natura ! Adică să nu facă să se lupte înșelăciunea cu realitatea. Femeile urîte de la natură arată, însă, prin găteala lor, că nu pot adăuga ceea ce n-au.

128. 1. Se cuvine, dar, ca femeile, care se închină lui Hristos, să se poarte simplu. Într-adevăr, simplitatea se îngrijește de sfințenie, egaleză poftile nesățioase, acoperă trebuințele prin lucruri care ne sînt la îndemînă și cu care de obicei se împlinesc cele ce sînt de prisos. Că simplitatea, așa cum o arată și numele, nu se întinde mai mult decît trebuie, nici nu se îngîmfă, nici nu se trufește, ci este întru totul egală, netedă, are același nivel, fără exces și este suficientă sieși. 2. Iar suficiența este capacitatea de a ajunge la scopul dorit, fără să ai lipsă de ceva și fără să ai ceva de prisos. Mama simplității și a suficienței este dreptatea ; iar aceea care le crește pe acestea două este dispoziția sufletească de a te mulțumi cu ceea ce ai. Mulțumire cu ceea ce ai este, la rîndul ei, capacitatea de a te socoti îndestulat cu cele ce trebuie ; iar prin această mulțumire îți procuri cele care contribuie la crearea unei vieți fericite.

129. 1. Podoabă sfîntă pentru încheietura miinilor voastre să vă fie o, femei, punerea în comun de bunăvoie a bunurilor voastre ! Podoabă sfîntă să vă fie treburile din gospodărie ! Scriptura spune : «*Cel care dă săracului împrumut pe Dumnezeu*»⁴⁴⁶ ; și «*Mîinile celor curajoși se*

440. Osea, 2, 8.

441. Osea, 2, 13.

442. Osea, 2, 13.

443. Adică : diavolului.

444. De fapt : Fericitul Pavel.

445. 1 Tim., 2, 9—10.

446. Prov., 19, 17.

îmbogăţesc» ⁴⁴⁷. A numit «*curajoşi*» pe cei care dispreţuiesc averile şi pe cei care împart cu uşurinţă avuţiile lor.

Podoabă sfântă pentru picioarele voastre să se arate graba voastră neobosită spre facerea de bine şi drumul vostru spre facerea dreptăţii.

Coliere şi salbe să vă fie simţul de ruşine şi castitatea. Nişte podoabe ca acestea le face Dumnezeu din aur.

2. «*Pericit este omul, care a găsit înţelepciunea şi muritorul, care a cunoscut priceperea*» ⁴⁴⁸, spune Duhul prin Solomon : «*că mai bună este negoţătoria ei decât vistierii de aur şi argint ; este mai scumpă decât pietrele cele preţioase*» ⁴⁴⁹. Aceasta este găteala cea adevărată.

3. Urechile femeilor să nu fie găurite, împotriva naturii, ca să-şi atrîne de ele cercei şi pandantive ; că nu-i îngăduit să sileşti natura împotriva a ceea ce vrea ea ; şi nici nu poate fi pentru urechi o altă podoabă mai bună, care să se coboare în găurile cele făcute de natură ale auzului, decât cateheza cea adevărată.

4. Ochii, care au fost fardaţi de Cuvînt, şi urechile, care au fost găurite spre priceperea celor dumnezeieşti, se pregătesc să audă şi să contemple lucrurile cele sfinte, de vreme ce Cuvîntul le arată într-adevăr frumuseţea cea adevărată «*pe care mai înainte ochiul n-a văzut-o şi nici urechea n-a auzit-o*» ⁴⁵⁰.

447. Prov., 10, 4.

448. Prov., 3, 13.

449. Prov., 3, 14—15.

450. 1 Cor., 2, 9.

CARTEA A TREIA

CAPITOLELE CĂRȚII A TREIA

- I. Despre frumusețea cea adevărată.
- II. Nu trebuie să ne împodobim.
- III. Către bărbații care se împodobesc.
- IV. Cu cine să ne petrecem timpul.
- V. Cum să ne comportăm în băi.
- VI. Numai creștinul este bogat.
- VII. Simplitatea este bună merinde pentru creștin.
- VIII. Tablourile și exemplele sînt o parte foarte însemnată din învățătura cea dreaptă.
- IX. Pentru ce trebuie să facem baie.
- X. Celor care viețuiesc după învățătura Cuvîntului le sînt îngăduite și exercițiile gimnastice.
- XI. Expunere pe scurt a celei mai bune viețuiri.
- XII. La fel, expunere pe scurt al celei mai bune viețuiri. Texte din Sfintele Scripturi, care caracterizează viața creștinului.

DESPRE FRUMUSEȚEA CEA ADEVĂRATĂ

1. 1. Cea mai mare din toate învățăturile era, după cît se pare, aceea de a te cunoaște pe tine însuși. Dacă cineva se cunoaște pe el însuși, cunoaște și pe Dumnezeu ; și cunoscînd pe Dumnezeu va fi asemenea cu Dumnezeu ¹, nu purtînd haine brodate cu aur, nici îmbrăcăminte lungă pînă la călcîie, ci făcînd fapte bune și avînd mai ales nevoie de foarte puține lucruri. Singur Dumnezeu nu are nevoie de nimic ; El se bucură mai cu seamă cînd ne vede că sîntem curați, cu sufletul împodobit, dar îmbrăcați și cu trup împodobit, cu haina cea sfîntă, haina castității.

2. Sufletul are trei părți : partea spirituală (τὸ νοερόν), care se numește și rațională (λογιστικόν) ; este omul interior, cel care conduce pe omul pe care îl vedem ; iar pe omul interior îl conduce altcineva, Dumnezeu ; partea irascibilă (τὸ θυμικόν), care este sălbatică, locuiește în apropierea nebuniei ; partea a treia, facultatea de a pofti (τὸ ἐπιθυμητικόν) ia multe chipuri, mai felurite ca Proteu ², demonul marin ; facultatea de a pofti ia cînd un chip, cînd altul ; caută să placă și adulterului și desfrînării și stricăciunii.

3. «La început și leul are coamă frumoasă» ³ ;

suport încă și această podoabă ; că părul din bărbie îl arată pe bărbat ;

«Apoi, însă, ajunge balaur sau panteră sau mistreț puternic» ⁴,

că dragostea de podoabă alunecă spre desfrîu. Dar nu suport, ca un om să se arate ca o fiară.

1. *In.*, 3, 2.

2. Proteu, zeu marin, fiul lui Poseidon, de la care a primit darul de a prezice viitorul și de a se schimba după cum voia. Este înfățișat de obicei în bust de om, care se termină cu o coadă de pește.

3. *Homer*, *Odiseea*, IV, 456.

4. *Homer*, *Odiseea*, IV, 457.

«Apoi se face apă curgătoare și copac cu frunziș înalt»⁵.

4. Pasiunile se duc, plăcerile slăbesc ; frumusețea se vestejește și mai iute decât frunza cade la pământ ; când asupra frumuseții suflă cu putere furtunile erotice ale desfrînării, frumusețea se vestejește din pricina stricăciunii, înainte de venirea toamnei. Pofta se face orice, ia felurite chipuri ; vrea să înșele, ca să-l bage în pământ pe om. 5. Dar omul acela, în care Cuvîntul locuiește, nu este astăzi într-un fel și mâine în alt fel, nu ia felurite chipuri ; are chipul Cuvîntului, care este asemenea cu Dumnezeu, este frumos, nu pune pe el găteală ; este frumusețea cea adevărată, că este Dumnezeu ; și este Dumnezeu și omul acela pentru că Dumnezeu o vrea.

2. 1. Drept a spus Heraclit : «Oamenii sînt Dumnezei și Dumnezeii sînt oameni ! Căci Cuvîntul este același»⁶. Taină vădită : Dumnezeu este în om și omul este Dumnezeu ; iar Mijlocitorul împlinește voia Tatălui. Cuvîntul este Mijlocitor, este comun celor doi, lui Dumnezeu și omului ; este Fiu al lui Dumnezeu și Mîntuitor al oamenilor ; este Diacon al lui Dumnezeu și Pedagog al nostru. 2. Pentru că trupul este rob, precum mărturisește Pavel, cum poate fi cu cale ca robul să se împodobească ca un seducător ? Pentru că trupul are chip de rob, apostolul zice despre Domnul : «*S-a deșertat pe Sine, luînd chip de rob*»⁷, numînd rob pe omul exterior, înainte ca Domnul să ajungă rob și să poarte trup. 3. Dar milostivul Dumnezeu a slobozit trupul de stricăciune ; și, liberîndu-l de robia cea aducătoare de moarte și amară, l-a îmbrăcat cu nestricăciune, punînd în jurul trupului această sfîntă podoabă a veșniciei, nemurirea.

3. 1. Oamenii mai au și altă frumusețe : dragostea. «*Dragostea, după cum spune apostolul, îndelung rabdă, se milostivește, nu pizmulește, nu se semește, nu se trufește*»⁸. Semeșirea este o înfrumusețare, care arată suficiența și inutilitatea. 2. De aceea apostolul a adăugat : «*Nu se poartă cu necuviință*»⁹, pentru că necuviința este ceva străin de om, nu stă în firea omului. Ceea ce este imitat este străin ; și lucrul acesta îl explică apostolul, zicînd : «*Nu caută ce nu-i al său*»¹⁰, pentru că adevărul nu numește al său decât ce-i este propriu, pe cînd dragostea de găteală caută ce este străin, ce este în afară și de Dumnezeu și de Cuvînt și de dragoste. 3. Duhul mărturisește prin Isaia că Domnul a fost urît la chip :

5. Homer, Odiseea, IV, 458.

6. Heraclit, Fragm. 62, Diels.

7. Fil., 2, 7.

8. 1 Cor., 13, 4.

9. 1 Cor., 13, 5.

10. 1 Cor., 13, 5. După cum se vede, textul dat de Clement este diferit de cel dat de edițiile Noului Testament.

«Și L-au văzut și nu avea chip, nici frumusețe, ci chipul Lui era fără de cînst, micșorat înaintea oamenilor»¹¹. Și cine este mai bun decît Domnul ? Dar Domnul n-a arătat frumusețea trupului, aceea care se vede, ci frumusețea cea adevărată ; și a sufletului și a trupului ; frumusețea cea făcătoare de bine, a sufletului și frumusețea cea nemuritoare, a trupului.

CAPITOLUL II

NU TREBUIE SĂ NE ÎMPODOBIM

4. 1. Deci nu trebuie împodobită înfățișarea omului din afară, ci sufletul, cu podoaba frumuseții morale ; iar dacă e vorba de împodobirea trupului, apoi să-l împodobim cu podoaba înfrînării. Dar femeile, care-și înfrumusețează exteriorul lor și lasă în părăsire sufletul lor, nu-și dau seama că sînt împodobite ca și templele egiptene. 2. Templele acelea au aranjate cu grijă propileele, vestibulele, locurile împrejmuitoare — largi și împădurite — și curțile împrejmuite cu fel de fel de coloane ; zidurile lucesc, fiind făcute cu pietre aduse din străinătate și nici unul nu-i lipsit de tablouri artistice ; templele strălucesc de aur, argint și electron¹² și aruncă raze din feluritele pietre prețioase, încrustate în ele, aduse din India și Etiopia ; sanctuarele sînt ascunse în dosul unor perdele brodate cu aur ; 3. dar dacă intri înăuntru, grăbindu-te să contempli ceea ce este mai bun, ca să cauți statuia zeului, care locuiește în templu, preotul, în grija căruia este statuia sau altul din cei care se ocupă cu ceremoniile sacre privește grav locul sfînt, cîntă un cîntec religios în limba egipteană, apoi dă puțin la o parte perdeaua, ca să-ți arate zeul ; și atunci în loc de evlavie izbucnești în rîs, 4. că nu vei găsi zeul căutat, spre care te grăbeai, ci o pisică, sau un crocodil, sau un șarpe de prin acele locuri sau altă fiară la fel cu acestea, nevrednică de templu, ci vrednică de groapă, sau de vizuină, sau de mocirlă. Da, dumnezeul egiptenilor este un animal, pe care-l vezi tăvălindu-se pe un așternut de purpură.

5. 1. Asemănătoare cu aceste temple mi se par femeile care poartă haine brodate cu aur, care-și împodobesc buclele de păr, care-și ung fața și-și creionează ochii, care-și vopsesc părul, care nascocesc și alte ticăloșii, pentru a-și împodobi trupul — cu adevărat temple egiptene ! — și pentru a atrage amanți cărora le place să se închine idolilor. 2. Dar dacă dai la o parte perdeaua templului, adică podoabele din părul feme-

11. Is., 53, 2—3.

12. Electron, un fel de metal în care este amestecat aur și argint.

ilor acestora, vopseala, haina, aurul, rujul, fardul, adică pînza de paianjen alcătuită din toate acestea, ca să găsești înăuntru frumusețea cea adevărată, știu bine, că te vei îngrețoșa. 3. Nu vei găsi locuind înăuntru chipul vrednic de prețuire al lui Dumnezeu, ci în locul chipului aceluia vei vedea că s-a așezat în sanctuarul sufletului desfrînata, adulterina, vei vedea o adevărată fiară.

«o maimuță mînjită cu fard» ¹³;

iar șarpele acela înșelător ¹⁴, care devorează mintea femeii prin dragostea de slavă, are în vizuina lui sufletul femeii. 4. Acest balaur corupător, umplînd totul cu drogurile sale ucigașe și aruncîndu-și veninul, a făcut din femei niște desfrîinate — că nu femeia, ci desfrînata este iubitoare de podoabe —; femeile acestea se îngrijesc puțin de gospodărie alături de bărbații lor, dar dezleagă pungile bărbatului și-i cheltuiesc banii pe poftetele lor, ca să poată avea mulți martori ai părutei lor frumuseți; stau cît este ziulica de mare de se gătesc și-și pierd timpul cu sclavii cumpărați cu bani.

6. 1. Cu mîncare proastă își fac trupul plăcut; stau toată ziua închise în casă, ca să nu li se topească fardul pe obraji și să nu se vadă că-și au părul vopsit; dar cum vine seara, această frumusețe falsă iese ca dintr-o vizuină la lumina faclei; înșelătoria le este ajutată și de beția trecătorilor și de puținătatea luminii. 2. Poetul comic Menandru izgo-nește din casă pe femeia care-și vopsește blond părul:

«Iar acum, cară-te din casa aceasta! Că o femeie
Cuminte nu trebuie să-și facă părul blond» ¹⁵,

dar nici să-și fardeze obraji și nici să-și încondeieze ochii. 3. Nu-și dau seama nenorocitele că-și pierd frumusețea lor proprie cu adăugarea unei frumuseți străine! Dar, de cum se face ziuă se dichisesc, își fac masaje și-și pun pe față măști de creme; cu masajele ce-și fac își strică pielea; cu cremele cu care se ung își slăbesc trupul; iar cu spălări fără rost își veștejesc floarea obrazului. 4. De aceea fața lor arată palidă din pricina fardurilor, se îmbolnăvesc ușor, pentru că trupul lor este slăbit, fiind mereu acoperit de creme și de farduri. Femeile acestea, prin cele ce fac, ocărăsc pe Creatorul oamenilor, ca și cum El nu le-ar fi dăruit frumusețea pe care o merita. Negreșit nu sînt bune de gospodărie; sînt ca niște tablouri, ca niște obiecte puse la priveală, nu ca să gospodărească.

13. Dintr-un poet comic necunoscut, CAF, III, p. 503, nr. 517.

14. Fac., 3, 1—6; Apoc., 12, 13.

15. Menandru, Fragm. 610, CAF, III, p. 184.

7. 1. De aceea, în piesa poetului comic, femeia cu judecată spune :

«Ce lucru cuminte și strălucit am mai face noi femeile,
Dacă am sta și ne-am vopsi părul?»¹⁶.

Niște femei ca acestea, care-și vopsesc părul, fac de ocară pe femeile libere : niște femei ca acestea strică casele altora, sînt necredincioase în căsnicie, aduc copii presupuși. 2. La fel și poetul comic Antifane¹⁷, în piesa Maltache, își bate joc de desfrîul femeilor, spunînd cuvintele comune tuturor, născocite ca să-și piardă vremea :

«Vine,
Revine, se apropie, se-ntoarce,
Sosește, e de față, se spală, pășește încoace,
Se unge pe față, se piaptănă, intră în casă, zăbovește,
Face baie, se privește, se îmbracă, se parfumează,
Se gătește, își dă cu cremă ; iar dacă ar avea ceva, se spînzură»¹⁸.

3. De trei ori, nu odată, ar fi drept să piară femeile acelea care-și pun pe față excremente de crocodil, care se ung cu spumă de putreziciuni, care frămîntă funingine pentru sprîncene și care-și dau pe obraz cu alb de ceruză.

8. 1. Cum să nu arunce credința cea adevărată departe pe aceste femei pentru purtarea lor, cînd și poezii păgîni sînt sături de ele ?

Alt poet comic, Alexis¹⁹, le batjocorește. Voi cita cuvintele acestui poet, care, prin interpretarea sa nereținută, face de rușine îndrăzneala nerușinării lor ; că nici poetul nu este nereținut. Mă rușinez, cînd văd că e atît de batjocorită camera femeii, care a fost creată să fie ajutor bărbatului²⁰, dar apoi a ajuns pieirea lui.

2. «Grija ei cea mai dintîi e să ciștige și să jefulască pe vecini ;
Toate celelalte sînt pentru ea nimicuri.
Se întîmplă să fie mică ? O bucată de plută, la pantofi
Își pune. Este înaltă ? Poartă tocul scurt
Și-și pleacă pe umăr capul, cînd iese din casă,
Ca să-și scurteze înălțimea. Nu are șolduri ?
Își pune pe dedesubt cîrpe cusute, una lîngă alta, ca cei care o văd
Să spună : Ah, ce trup frumos ! Are burta mare ?
Își pune sîni, așa cum își pun actorii ;

16. Aristolan, Lizistrata, 42—43.

17. Antifane din Rodos, poet comic grec (sec. IV î.d.H.).

18. Antifane, Fragm. 148, CAF, II, p. 71. — Pentru ultima jumătate de vers din ultimul vers — *ἀνδ' ἔχει τι ἀνάγχεται* s-au propus diferite traduceri : Stählin : «*fehlt ihr was hängt sie sich auf*» ; Mondesert : «*quant à celui qui a cette femme, il se pend*» ; J. M. Edmonds (In M, III, p. 24—25, n. 3) : «*Si l'on a quelque chose — c'est-à-dire une corde — sous la main, on se pend*». N. Ștefănescu : «*De-ar avea cu ce, la urmă, poate că s-ar spînzura*» ; Ediția Migne dă două traduceri ; una, în text «*et si quid habet. enecatur*» ; alta, în note : «*si quid displicet, se strangulat*».

19. Alexis, poet comic grec (sec. IV î.d.H.).

20. Fac., 2, 18.

Și sinii stînd drept, ca niște cornițe,
 Duc înainte haina, care-i acoperă burta.
 3. Are sprîncenele roșii ? Și le dă cu funlingine !
 Se întîmplă să fie neagră ? Își dă pe față cu alb de ceruză.
 Este albă tare ? Își dă cu fard roșu-aprins.
 Are trup frumos ? Și-l arată gol.
 Are dinți bine formați ? Trebuie neapărat să rîdă,
 Ca să vadă cei de față, ce gură frumoasă are.
 Dacă risul ei nu place, stă întreagă zi
 Avînd drept între buze o mică ramură de mîrt,
 Încît cu vremea se înveselește, fie de vrea sau nu»²¹.

9. 1. V-am citat cuvintele lui Alexis, ca să combat cu înțelepciunea păgînă reaua meșteșugire a iubirii de găteală, căci Cuvîntul vrea să scăpăm de această patimă, luptînd prin toate mijloacele împotriva ei. Puțin mai tîrziu vă voi da și leacurile din dumnezeieștile Scripturi. Că de obicei te depărtezi de păcatele, care nu pot rămîne ascunse, cînd te rușinezi de muștrările ce ți se fac.

2. După cum o mînă dată cu unsoare și un ochi uns te fac să bănuiești, numai ce le privești, că sînt bolnave, tot așa și fardurile și vopselele îți arată, fără să o spună, că sufletul este bolnav în adîncul lui.

3. Dumnezeiescul Pedagog ne îndeamnă să trecem «rîul străin»²², adică femeia străină, femeia desfrînată — simbolizată prin acest rău străin — care trece pe la toți, care, cu desfrînarea ei, revarsă asupra tuturor viață de desfrîu. 4. «Depărtează-te de apa străină, spune Pedagogul, și din izvor străin să nu bei»²³; — ne îndeamnă să ne ferim de rîul vieții de plăceri — «ca să trăim multă vreme și să ni se adauge ani vieții»²⁴, dacă nu umblăm după plăcere străină și dacă ne depărtăm de erezii.

10. 1. Iubirea de mîncare și iubirea de băutură, deși sînt patimi mari, totuși nu sînt atît de mari ca dragostea de podoabe. Masa plină și paharele repetate sînt îndestulătoare să satisfacă lăcomia, dar pe iubitorii de aur, pe iubitorii de porfiră și pe iubitorii de pietre prețioase nu-i poate sătura nici aurul de deasupra pămîntului, nici aurul de sub pămînt, nici Marea Tirului, nici încărcătura corăbiilor din India și Etiopia, nici chiar rîul Pactolu, care aduce bogăție cu apele lui. 2. Nici dacă unul din ei ar fi Midas, tot nu s-ar sătura; s-ar socoti încă sărac, pentru că dorește altă bogăție; unii ca aceștia sînt gata să moară lîngă aur.

Dacă bogăția este oarbă, precum și este, cum să nu fie oarbe și femeile care sînt înnebunite după bogăție și iubesc bogăția ? 3. Neavînd

21. Alexis, Fragg. 98, 1, 2, 7—22. 24—26, CAF, II, p. 328 sq.

22. Prov., 9, 20.

23. Prov., 9, 20.

24. Prov., 9, 20.

hotar poftel lor, ajung nerușinate. Au nevoie de teatru, de alai, de mulțime de privitori, de plimbări prin temple, de opriri la răscrucile străzilor, ca să poată fi văzute bine de toți. 4. Cele care se laudă cu fața lor, nu cu inima lor²⁵, se împodobesc ca să placă altora; și după cum pe robul fugar îl arată semnele făcute cu fierul roșu pe trupul lui, tot așa pe desfrînată o arată îmbrăcămintea ei luxoasă. Cuvîntul a spus prin Ieremia: *«Chiar dacă te vei îmbrăca cu roșu, chiar dacă te vei împodobi cu poadoabă de aur, chiar dacă-ți vei unge ochii cu rimel, zadarnică este înfrumusețarea ta»*²⁶.

11. 1. Apoi nu-i absurd ca păsările, caii și celelalte viețuitoare să se bucure de frumusețea lor naturală, calul de coama lui și de culoarea naturală a părului lui, păsările de penele lor de felurite culori, iar femeia să se socotească mai săracă decît animalele și atît de lipsită de frumusețe încît să aibă nevoie de frumusețe străină, pe care o cumpără, ca să-și zugrăvească fața? 2. Plase de păr și fel de fel de baticuri, împletituri meșteșugite, dar și nenumărate forme de pieptănături ale părului, costul foarte mare al oglinzilor în care se gătesc, toate, ca să vi-neze pe cei care, ca niște copii fără de minte, rămîn uimiți de chipurile lor. Că acesta este scopul femeilor, care nu mai au nici o rușine, pe care n-ai greși de le-ai numi curtezane, că își fac măști de teatru din fețele lor. 3. Dar pe noi Cuvîntul ne îndeamnă *«să nu privim la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd; că cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice»*²⁷. Ceea ce a depășit, însă, absurditatea este inventarea oglinzilor, în care femeile își privesc chipurile lor fardate, ca și cum ar privi la o faptă frumoasă sau la o îndreptare a unui lucru rău făcut, cînd ar trebui să arunce un acoperămint peste înșelăciunea pe care o privesc în oglindă. Căci, după cum spune mitul elenilor, nici frumosul Narcis²⁸ nu i-a adus vreun bine privirea propriului său chip.

12. 1. Dacă Moise poruncește oamenilor să nu facă nici un chip²⁹ care să rivalizeze cu Dumnezeu, cum ar fi binecuvîntat ca femeile să-și facă un chip fals după reflectarea chipului lor în oglindă? 2. Profetul Samuil a fost trimis să ungă împărat pe unul din fiii lui Iesei cînd Samuil l-a văzut pe cel mai mare dintre fii că este frumos și înalt, s-a bucurat și s-a apropiat de el să-l ungă; dar atunci *«Domnul i-a spus: Să nu te uiți la chipul lui, nici la înălțimea lui, că l-am lepădat pe el. Că omul se*

25. 2 Cor., 5, 12.

26. Ier., 4, 30.

27. 2 Cor., 4, 18.

28. Narcis, personaj legendar, de o rară frumusețe fizică. Uitîndu-se în apa unei fîntîni și-a văzut chipul; s-a îndrăgostit atît de mult de chipul lui, încît s-a aruncat în fîntînă după el.

29. Ieș., 20, 4.

ultă la ochi, dar Domnul la inimă»³⁰; și Samuil n-a uns pe cel frumos la trup, ci pe cel frumos la suflet. 3. Dacă Domnul socotește frumusețea trupului mai mică decât frumusețea sufletului, ce gîndește El oare despre frumusețea falsă, cînd Domnul îndepărtează cu totul orice minciună? «*Prin credință umblăm, nu prin vedere*»³¹. 4. Prin Avraam, Domnul învață foarte lămurit pe cel ce urmează lui Dumnezeu să disprețuiască și rudele și averile și orice bogăție³²; l-a făcut pe Avraam străin; de aceea l-a numit și «*prieten*»³³, pentru că a disprețuit bogăția casei sale; și era doar de bun neam și bogat. 5. A învins cu cele treisuteoptsprezece slugi ale sale pe cei patru regi, care luaseră în robie pe Lot³⁴. Din Scripturi aflăm că numai Estera s-a împodobit în chip îndreptățit; femeia aceasta s-a împodobit tainic pentru împăratul ei³⁵, că frumusețea ei a fost preț de răscumpărare pentru poporul său, sortit morții.

13. 1. Găteala face desfrîinate din femei, iar pe bărbați îi face afemeiați și adulterini; martor este poetul tragic care spune cam așa:

«Venind din Frigia în Lacedemonia
Judecătorul zeițelor³⁶, precum o spune mitul
Argienilor, îmbrăcat cu manta ce strălucea de aur
Și cu podoabă minunată făcută de barbari³⁷,
S-a îndrăgostit de Elena, de care și ea era îndrăgostită;
A răpit-o și a dus-o la grajdurile din Ida³⁸,
Luînd-o, pe cînd Menelau³⁹ nu era acasă»⁴⁰.

2. O, frumusețe adulterină! Iubirea de podoabele făcute de barbari și poftele unui bărbat afemeiat au distrus Elada! Mantaua, podoaba și strălucitoarea frumusețe au stricat cumințenia spartană! Podoabele făcute de barbari au arătat-o desfrînată pe fiica lui Zeus! 3. Nu aveau un Pedagog, Care să le taie poftele și nici să le spună: «*Să nu faci desfrîinare!*»⁴¹, nici: «*Să nu porțiești!*»⁴². Nu aveau pe Acela Care să le spună: «*Să nu mergi prin poftă la desfrîu și nici să nu-ți aprinzi dorințele cu iubirea de podoabe!*» 4. Ce sfîrșit au avut toate acestea și cîte rele au suferit cei care n-au vrut să pună capăt iubirii de sine! Două

30. 1 Regi, 16, 7.

31. 2 Cor., 5, 7.

32. Fac., 12, 1.

33. Iac., 2, 23.

34. Fac., 14, 14—16.

35. Est., 5, 1—4.

36. Adică: Paris.

37. Adică: de troleni, socotîți barbari de grecii din Elada.

38. Ida, munte în Frigia în apropierea Trolei, unde a avut loc și judecata făcută de Paris.

39. Menelau, regele Lacedemoniei, soțul Elenei.

40. Euripide, Ifigenia în Aulida, 71—77.

41. Ieș., 20, 14.

42. Ieș., 20, 17.

continente sînt puse în mişcare de nişte plăceri nestăpînite şi toate sînt zguduite de un barbar tînăr. Grecia întreagă porneşte pe mare ; marea se strîmtează din pricina continentalilor pe care-i poartă. 5. Izbucneşte război lung ; se dau lupte cumplite ; cîmpiile se acopăr de morţi ; barbarul atacă în port pe cei care veneau ; nedreptatea stăpîneşte şi privirea lui Zeus, precum spune celebrul poet ⁴³, spre Traci ⁴⁴ se îndreaptă⁴⁵. Cîmpiile barbare beau sîngele nobil ; cursurile rîurilor sînt oprite de trupurile morţilor ; piepturile izbucnesc în cîntece de jale şi jalea cuprinde pămîntul. Toate se cutremură :

«Poalele muntelui Ida, cel plin de izvoare,
Culmile sale, cetatea troienilor şi corăbiile ahellenor» ⁴⁶.

14. 1. Unde să fugim, Homere ? Unde să ne oprim ? Arată-ne un pămînt, care să nu fie zguduit?... ⁴⁷. Nu te atinge de friile, copile, eşti încă tînăr ! Nu te sui în car ca să alergi, că n-ai învăţat să-l conduci ⁴⁸. Cerul se bucură de doi conducători de car şi numai de ei este condus focul în alergătura lui ⁴⁹.

Mintea este abătută din calea ei de plăcere ; cînd curăţenia minţii nu este condusă la Cuvînt, mintea alunecă spre desfrîu şi căderea ei îşi primeşte plata căderii. 2. Pildă pentru cele spuse sînt îngerii care au părăsit frumuseţea lui Dumnezeu ⁵⁰ pentru o frumuseţe care se vestejeşte şi au căzut din ceruri pe pămînt. Dar şi sichiimiţii sînt pedepsiţi ; au căzut, pentru că şi-au bătut joc de o sfîntă fecioară ⁵¹. Pedepsa lor le-a fost mormîntul, iar amintirea pedepsei lor ne conduce la mîntuire.

CAPITOLUL III

CĂTRE BĂRBAŢII CARE SE ÎMPODOBESC

15. 1. Atît de mult a crescut luxul, încît nu numai femeile sînt bolnave de această rîvnă după deşertăciuni, ci şi bărbaţii caută să se îmbolnăvească de aceeaşi boală. Şi nu sînt sănătoşi, pentru că nu îndepăr-

43. Adică : Homer.

44. Adică : e de partea celor care se porniseră împotriva Troiei.

45. *Homer, Iliada, XIII, 4.*

46. *Homer, Iliada, XX, 59—60.*

47. Aici textul are o lacună.

48. Se face aluzie la Fetion, fiul lui Helios (soarele) şi al Climenei, care a cerut tatălui său să-l conducă carul. Neputînd stăpîni caii, Zeus l-a trăznit.

49. *Platon, Fedru, 246 AD.*

50. *Pac., 6, 1—2.*

51. *Pac., 34, 1—2, 26—27.*

tează de la ei gătelile ; mai mult, îndreptîndu-se spre o viață molatecă, se feminizează ; își tund părul ca derbedei și desfrînatele.

«Sînt îmbrăcați cu mantale strălucitoare, lungi
și foarte scumpe.

Mestecă gumă de mestecat și miros a parfum» ⁵².

2. Ce-ai putea spune cînd îi vezi pe aceștia ? Gîndind ca un fizionomist, ai putea spune : Din înfățișare se cunosc desfrînații și afemeiații ; vîinează dragostea sub cele două forme, și ca bărbați și ca femei ; urăsc părul, sînt fără de păr, au oroare de frumusețea bărbătească, se împodobesc cu peruci ca și femeile. Înșelătorii, spune Sibila,

«Trăind din îndrăzneții lipsite de evlavie,
Săvîrșesc fapte rele, nebunești» ⁵³.

3. Din pricina acestora sînt pline orașele de cei care ung cu smoală ca să extirpeze părul, de frizeri și de cei care smulg părul bărbaților care vor s-o facă pe femeile. Pentru bărbații aceștia se construiesc și se deschid pretutindeni în orașe ateliere, iar lucrătorii, care sînt în slujba acestei desfrînări de curtezane, cîștigă pe față bani frumoși.

4. Acești desfrînați se lasă cu totul pe mîna lucrătorilor care-i ung cu smoală, ca să le smulgă părul ; nu se rușinează de cei care îi văd și de cei ce trec și nici de ei înșiși, gîndindu-se că sînt bărbați. Așa fel de oameni sînt cei robiți de cele mai ticăloase patimi ! Au tot trupul neted, că li se smulge cu smoală în chip forțat părul !

16. 1. Nici nu mă gîndesc să nu vorbesc mai departe de nerușinarea aceasta. Dacă acești bărbați nu se rușinează să facă, apoi nici eu n-am să mă rușinez de a vorbi. Diogene, pe cînd era vîndut ca sclav, a mustrat în chip pedagogic pe unul din acești ticăloși, spunîndu-i bărbătește : «Tinere, vino de-ți cumpără un bărbat !» Diogene a vrut să potolească desfrînarea celuiia cu un cuvînt cu două înțelesuri.

2. Nu-i oare o ticăloșie ca bărbații să-și radă și să-și smulgă părul, ca să-și facă trupul neted ? Bărbații care o fac pe femeile ar trebui să părăsească vopselele de păr, unsorile de păr, tincturile galbene, îndeletnicirile ticăloase femeiești și pieptănăturile măiestre.

3. Bărbații socot că-și leapădă bătrînețea capului, cum își leapădă șarpele pielea cea veche, dacă-și vopsesc părul și-l întineresc. Chiar dacă-și ascund cu viclenie părul, nu vor putea scăpa de zbîrcituri ; și nici nu vor scăpa de moarte, ascunzîndu-și cu viclenie anii. Nu-i cumplit, să fii bătrîn, cînd nu uiți că ești bătrîn. 4. Omul cu cît se apropie de sfîrșit, cu atît pune mai mult preț pe credința cea adevărată, că are numai pe Dumnezeu mai bătrîn ca el ; că Dumnezeu, cel mai bătrîn din toate exis-

52. Poet comic necunoscut, CAF, III, p. 470, nr. 338

53. Oracolele Sibiline, IV, 154—155.

tențele, este bătrîn veșnic. Profeția L-a numit pe Dumnezeu «vechi în zile ; iar părul capului Lui ca Lîna curată» ⁵⁴, spune profetul. Domnul a spus : «Nimeni altul nu poate face un fir de păr alb sau negru» ⁵⁵.

17. 1. Cum îndrăznesc acești necredincioși să se ia la întrecere cu Dumnezeu, făcîndu-se creatori, dar, mai bine spus, cum se silesc să se egaleze cu Dumnezeu, falsificînd părul pe care Dumnezeu l-a îmbătrînit ? Scriptura spune : «Cununa bătrînilor este experiența lor cea mare» ⁵⁶, iar părul lor cel alb este floarea acestei mari experiențe. Bărbații care-și vopsesc părul, însă, fac de rușine ceea ce onorează vîrsta, părul cel alb. Nu este cu putință să aibă suflet bun cel care are părul capului falsificat ! 2. «Voi, însă, n-ați învățat așa de la Hristos, spune apostolul ; dacă L-ați ascultat și v-ați învățat întru El, precum este adevărul în Iisus, ca să le-pădați față de viețuirea de mai înainte pe omul cel vechi», nu pe cel cu părul alb, ci «pe omul care se strică după poftele înșelăciunii și să vă înnoiți» nu cu vopsele și găтели, ci «cu duhul minții voastre și să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel zidit după Dumnezeu întru dreptate și întru slințenia adevărului» ⁵⁷. 3. Nu se poartă oare ca o femeie bărbatul care se piaptănă, care-și dă părul jos cu briciul, ca să fie frumos, care se așează în fața oglinzii, ca să-și radă părul, să-și smulgă perii și să-și netezească obraji ? Dacă nu i-ai vedea pe aceștia în pielea goală, ai crede că-s femei. 4. Chiar dacă nu li se permite să poarte bijuterii de aur, totuși pentru a-și satisface pofta lor de a semăna cu femeile se înfășoară cu cîngători și franjuri de aur sau își fac din același material forme sferice, pe care le pun la gleznele picioarelor sau le atîrnă de gît.

18. 1. Smulgerea părului de pe față este invenția năstrușnică a unor oameni moleșiți, care se tîrăsc în camerele femeilor, a unor fiare desfrî-nate și amfibii. Acest fel de șiretlic este desfrînat și fără Dumnezeu.

Dumnezeu a vrut ca femeia să n-aibă păr pe față și să se mîntuiască cu bogatul ei păr natural de pe cap, ca și calul de coamă ; iar pe bărbat Dumnezeu l-a împodobit cu barbă, ca pe lei, și să fie cunoscut ca bărbat după pleptul lui acoperit cu păr, semn de putere și conducere. 2. La fel, Dumnezeu a împodobit pe cocoși, fiindcă apără găinile, cu creste, ca și cu niște coifuri. Dumnezeu socoate părul de mare importanță pentru bărbați, pentru că a poruncit ca părul să-i apară bărbatului odată cu priceperea ; și pentru că Dumnezeu admiră buna-cuviința l-a cinstit pe bărbat cu păr alb, vrednic de respect pentru gravitatea înfățișării sale. 3. Pri-ceperea și gîndurile pătrunzătoare, cresc odată cu timpul și întăresc bă-

54. Dan., 7, 9.

55. Mt., 5, 36.

56. Înț. Sir., 25, 8.

57. El., 4, 20—24.

trîneţea prin tăria unei mare experienţe. Şi astfel părul cel alb este o floare vrednică de a fi preţuită cu pasiune pentru venerabila ei înţelepciune şi pentru încrederea binecuvîntată pe care o poţi avea în ea.

19. 1. Barba este semnul distinctiv al bărbatului; prin ea se vede bărbatul; bărbatul este mai în vîrstă decît Eva; barba este simbol că bărbatul are o natură superioară. Dumnezeu a socotit că este drept ca bărbatul să aibă păr; şi a răspîndit păr pe tot trupul bărbatului. Dumnezeu a luat ceea ce a fost fără păr şi moale din coasta bărbatului ⁵⁸ şi a creat pe Eva, femeie delicată, pentru primirea sămînţei bărbatului, ca să-i fie ajutor ⁵⁹ pentru facerea de copii şi pentru gospodărire. 2. Iar Adam, pentru că i s-a luat carnea fără păr, a rămas bărbat şi se arată bărbat. Dumnezeu a dat bărbatului lucrarea, iar femeii suferinţa. Prin natura lor, vieţuitoarele care au păr sînt mai puternice şi mai călduroase decît cele fără păr. De aceea şi bărbaţii sînt mai puternici şi mai călduroşi decît femeile, taurii decît boii, cei ajunşi la maturitate decît cei care n-au ajuns. 3. Este necuvios lucru să batjocoreşti ceea ce este simbolul bărbăţiei, părul. Dacă un bărbat îşi face faţa netedă — mă apucă căldurile cînd rostesc acest cuvînt — atunci el o face pe femeia; dacă e femeie, atunci o face pentru desfrînare; amîndoi trebuie izgoniţi cît mai departe din societatea noastră. 4. Domnul spune: «*Dar şi perii capului vostru sînt număraţi*» ⁶⁰. Sînt număraţi şi perii din barbă şi perii de pe tot trupul.

20. 1. Nu trebuie smuls, împotriva voinţei lui Dumnezeu, părul, care este numărat prin voinţa Lui. Apostolul spune: «*Nu vă cunoaşteţi oare pe voi înşivă bine, că Hristos Iisus este în voi?*» ⁶¹. Iar dacă ştim că Hristos locuieşte în noi, nu ştiu cum se face, că îndrăznim să-l ocărîm! 2. Nu este oare culmea desfrînării să pui să-ţi se smulgă părul — preget chiar să vorbesc de această faptă neruşinată — să te răsuceşti, să te pleci înainte, să-ţi dezgoleşti în văzul tuturor părţile corpului care nu trebuie văzute, să dansezi, să te învîrteşti, să nu-ţi fie ruşine să faci figuri obscene în mijlocul tineretului, în mijlocul sălii pentru exerciţii corporale, acolo unde se cercetează capacităţile fizice ale bărbaţilor? Ei bine, acolo te dai în spectacol, acolo cauţi să-ţi dai în vileag această indeletnicire împotriva firii? Cei care fac nişte fapte ca acestea în văzul tuturor cu greu s-ar ruşina să le facă acasă la ei. 3. Neruşinarea săvîrşită de ei în văzul tuturor dă mărturie de destrăbălarea lor cînd nu-s vă-

58. *Fac.*, 2, 21.

59. *Fac.*, 2, 18.

60. *Mt.*, 10, 30; *Lc.*, 12, 7.

61. *2 Cor.*, 13, 5.

zuți și când pot face orice vor. Da, cel care tăgăduiește ziua-n amiaza mare că este bărbat, negreșit poate fi învinuit că noaptea o face pe femeia. 4. *«Să nu fie desfrînată, spune Cuvîntul prin Moise, între fiicele lui Israel și să nu fie desfrînat între fiii lui Israel»* ⁶². Mi se poate spune, însă: *«Smoala este de folos!»*. Dar să nu te acuze de desfrîu!, îți spun și eu. Nici un om cu bună judecată n-ar voi, dacă nu-i bolnav, să fie socotit bolnav și nimeni n-ar voi de bunăvoie să caute să-și facă de ris chipul lui frumos. 5. Dacă *«Dumnezeu pe cei chemați după voința Sa l-a cunoscut mai dinainte că sînt asemenea chipului Fiului Lui, pe care, după cum spune apostolul, «L-a hotărît să fie întîi-născut între mulți frați»* ⁶³, cum să nu fie fără de Dumnezeu cei care insultă trupul lor, care este asemenea trupului Domnului? 6. Bărbatul care vrea să fie frumos trebuie să-și înfrumusețeze ceea ce este foarte frumos în om, mintea, pe care trebuie s-o arate în fiecare zi tot mai strălucitoare. Nu trebuie să-și smulgă perii, ci poftete.

21. 1. Mi-e milă de copiii de la vînzătorii de sclavi, pe care aceștia îi împodobesc ca să fie batjocoriți; acești copii nu se batjocoresc de bunăvoia lor, ci li se poruncește nefericiților să se împodobească pentru dorința de câștig urît a negustorilor de sclavi. Dar cum să nu fie disprețuiți cei care fac de buna lor voie aceste blestemății, pe care, dacă ar fi bărbați, ar trebui să nu le facă; ci dimpotrivă ar trebui să prefere moartea de li s-ar porunci să le facă? 2. Așa, însă, viața a ajuns la un atît de mare grad de desfrîu, încît nedreptatea se desfată ca la ea acasă. Desfrîul s-a răspîndit peste tot în orașe și a ajuns lege. În casele de prostituție femeile stau lîngă bărbați și-și vînd trupul lor pentru o plăcere plină de ocară, iar copiii își neagă firea de bărbați și sînt învățați s-o facă pe femeile. 3. Desfrîul a întors totul cu susul în jos. Curiozitatea excesivă de desfrîu a făcut pe om de rușine. Curiozitatea aceasta caută totul, încearcă pe toate, le silește pe toate, amestecă sexurile, bărbații fac ceea ce trebuie să facă femeile, iar femeile o fac pe bărbații împotriva firii lor; femeile sînt și femei, dar o fac și pe bărbații. 4. Pentru desfrînare nici o cale nu-i nebatătorită; plăcerile trupesti sînt comune tuturor, iar desfrîul stă cu ei la masă. Ce privește vrednică de plîns! Ce îndeletnicire de care nici nu poți vorbi! Trofeecele acestea arată desfrînarea voastră publică! Prostituatele sînt vădirea faptelor voastre. 5. Vai cît este de mare nelegiuirea! Nici nu-și dau seama nenorociții că împreunarea lor cu persoane necunoscute dă naștere la multe tragedii. De multe ori părinții trăiesc fără să știe cu fii lor, care se desfrînează, sau cu fii-

62. Deut., 23, 17.

63. Rom., 8, 28—30.

cele lor depravate. Nu se gîndesc că-și pun în primejdie copiii lor ; că neînfrînarea lor cea mare li face să fie bărbații propriilor lor fete.

22. 1. Aceste fapte sînt îngăduite chiar de înțeleptele lor legi ! Li se îngăduie oamenilor să păcătuiască în chip legal și numesc ușurare îngăduirea plăcerilor oprite. Cel care fac adulter împotriva firii socot că nu fac adulter ; dar dreptatea care pedepsește este pe urma faptelor lor îndrăznețe. Își atrag asupra lor o nenorocire pe care n-o pot evita și-și cumpără moartea cu cîteva monezi. Nenorociții negustori de carne vie aduc pe mare, ca pe grîu și vin, încărcături de desfrînare. 2. Alții, cu mult mai ticăloși, își cumpără plăcerile cum își cumpără piinea și mîncarea, fără să le vină în minte cuvîntul acela al lui Moise : «*Să nu pîngățești fata ta, dînd-o spre desfrînare ; să nu se desfrîneze pămîntul, ca pămîntul să se umple de nelegiuire*» ⁶⁴. Acestea s-au profețit de demult ; dar împlinirea lor este vădită. Tot pămîntul s-a umplut de desfrînare și nelegiuire.

23. 1. Admir pe vechii legiuitori romani ; aceia urau pe pederasți și pedepseau după legea dreptății cu aruncarea în groapă pe cei care se împreunau cu o femeie împotriva legilor firii.

2. Nu este îngăduit nicicînd să-ți smulgi părul din barbă, frumusețea care crește odată cu bărbatul, frumusețea cea plină de noblețe :

«Celui căruiia îi crește înfia oară barba, a cărui tinerețe este prea plăcută» ⁶⁵.

Cînd tînărul crește în vîrstă își unge barba și este mîndru de ea ; peste ea se pogoară mirul profetic al lui Aaron ⁶⁶, care a fost cinstit cu harul preoției ⁶⁷. Se cuvine, dar, ca cel care a primit o educație bună, peste care s-a sălășluit pacea, să lase în pace și părul lui. 3. Ce nu pot face oare femeile care se sîrguiesc să trăiască în desfrînare, cînd vîd, ca într-o oglindă, că bărbații îndrăznesc să facă ceea ce fac ele ? Dar, mai bine spus, aceștia nu trebuie numiți bărbați, ci desfrînați, trebuie numiți femei ; glasul lor seamănă cu glasul femeilor, iar îmbrăcămintea lor este ca a femeilor, moale cînd o atingi și colorată. 4. Pe aceștia îi arată și înfățișarea lor exterioară : îmbrăcămintea, încălțămîntea, atitudinea, mersul, coafura, privirea. «*Din privire se va cunoaște omul, spune Scriptura, și din întîlnirea cu omul se va cunoaște omul ; îmbrăcămintea bărbatului, călcătura piciorului și rîsul dinților vestesc cele despre el*» ⁶⁸. 5.

64. Lev., 19, 29.

65. Homer, Illada, 348.

66. Ps., 132, 2.

67. Ieș., 30, 25—30.

68. Inț. Sir., 19, 26—27.

Cei care duc luptă împotriva celui alt păr de pe trup au grijă foarte mare numai de părul de pe cap, că puțin lipsește ca să-și lege, ca și femeile, părul cu plase de păr.

24. 1. Leii se laudă cu părul lor des ; iar la luptă părul le este armă ; și mistreții se mândresc cu părul lor țepos ; dar vînătorii se tem de părul lor, cînd mistreții se zburlesc.

«Iar oile cu lîna lor bogată sînt împovărate de blana lor»⁶⁹.

dar și oilor, iubitorul de oameni Dumnezeu le-a înmulțit firele de păr, pentru tine, omule, învățîndu-te să le tunzi lîna.

2. Celții și sciții poartă părul lung, dar nu și-l împodobesc. Părul bogat al barbarului este oarecum înfricoșător, iar culoarea lui roșie amenință la război ; culoarea părului lor e înrudită cu culoarea singelui. 3. Amîndouă aceste popoare barbare urăsc desfătarea ; mărturii evidente ne sînt : cotiuga germanului și căruța scitului. Uneori scitul se satură și de căruță — că mărimea căruței i se pare barbarului adevărată bogăție — ; barbarul, părăsind desfătarea, duce o viață simplă. 4. Calul îi este scitului îndestulătoare casă ; e mai sprinten decît căruța ; îl ia, se urcă pe el și se duce unde vrea ; dacă-i este foame, calul îi este hrană ; și-i dă și vinele lui ; singurul lucru pe care-l are calul, sîngele, îl oferă stăpînului său ; pentru nomad, calul este și căruță și hrană.

25. 1. Iar arabii — și aceștia tot nomazi — cînd ajung la vîrsta de pot lupta, călăresc pe cămile ; se suie pe ele chiar cînd sînt îngreunate ; cămilele poartă pe spatele lor pe stăpîni și în același timp și pasc și aleargă și le duc și casa lor. Dacă barbarii duc lipsă de apă, sug laptele cămilelor ; iar cînd nu mai au hrană, nu cruță nici sîngele lor, ca și lupii turbați, după cum se spune. Cămilele sînt mai blînde decît barbarii ; nu se răzună pe cei care le fac rău, dimpotrivă străbat în fugă cu încredere pustiul, purtînd și hrănindu-și în același timp stăpînii. 2. Să piară flărele acestea⁷⁰, cu instinct de conservare, pentru care sîngele le este hrană ! Că oamenilor nici îngăduit nu le este să se atingă de sînge⁷¹, că trupul nu-i altceva decît carne lucrată cu sînge. Sîngele omenesc a participat la Cuvînt și cu Duhul participă la har ; dacă va face cineva vreo nedreptate singelui, acela nu va fi uitat. Sîngele poate chiar singur, lipsit de trup, să vorbească cu Domnul⁷². 3. Admir simplitatea barbarilor ! Barbarii, iubind o viață săracă, au părăsit desfătarea. Ca unii ca

69. Hesiod, Muncii și zile, 234.

70. Adică : oamenii care beau sînge.

71. Fac., 9, 4 ; Lev., 3, 17.

72. Fac., 4, 10.

aceștia ne cheamă Domnul să fim. Lipsiți de dorința pentru lucrurile fără de gust, lipsiți de dorința de slavă deșartă și depărtați de păcate ! Numai lemnul vieții ⁷³ să-l purtăm pe noi, numai mîntuirea să o urmărim.

CAPITOLUL IV

CU CINE SĂ NE PETRECEM TIMPUL

26. 1. Fără să-mi dau seama, luat de duh, am trecut pe lângă cele ce aveam de spus ; trebuie, dar, să mă întorc iarăși la subiectul meu și să-mi îndrept cuvîntul împotriva celor care au mulțime mare de slugi. Aceștia, nevrînd să lucreze și nici să se servească singuri, și-au găsit scăparea la slugi. Și-au cumpărat mulțime mare de sclavi ; bucătari, slugi care să pună masa și să servească la masă, slugi care se pricep să taie cu artă carnea în bucăți. 2. Munca lor e foarte felurită : unii ostensesc slujind lăcomiei la mîncare a stăpînilor lor, cei care taie în bucăți alimentele și împart porțiile, cei care sînt meșteri în prepararea sosurilor, cei care fac prăjituri, cei care fac plăcinte cu miere, cei care fac prăjituri din aluat ; unii se ocupă cu confecționarea hainelor luxoase, alții păzesc bijuteriile de aur ca zmeii, alții păzesc argintul, alții șterg paharele ; unii se îngrijesc de pregătirea ospetelor, alții curăță caii ; toți sînt îmbrăcați luxos de stăpîni ; mulțime de paharnici și cete de tineri frumoși, ca niște animale tinere, din care stăpînii mulg frumusețea. 3. Coafori și fete în casă stau în jurul femeilor ; unele cu oglinzi, altele cu plase pentru păr, altele cu piepteni ; mulți eunuci, care ațîță la desfrîu ; sînt oameni de încredere, că eunucii nu pot să-și satisfacă plăcerea, dar slujesc, fără să trezească bănuieli, celor care vor să se dedea plăcerilor fără să-și facă griji. Dar eunuc cu adevărat nu-i cel care nu poate să se desfrîneze, ci cel care nu vrea.

27. 1. Prin profetul Samuil, Cuvîntul dă mărturie iudeilor, care călcase ră legea. Poporul iudeu ceruse împărat, dar Cuvîntul nu le-a făgăduit un împărat iubitor de oameni, ci li amenință cu un tiran aspru și petrecăreț, «care va lua fetele voastre, ca să-i facă parfumuri, să-i facă de mîncare și să-i coacă pline» ⁷⁴, un împărat care să-i stăpînească cu legea războiului, nu să le dea o viață pașnică.

73. Adică : Crucea.

74. 1 Regi, 8, 13.

2. În case sînt mulți celti care ridică la înălțime lecticiile femeilor și le poartă pe sus. Femeile nu mai sînt țesătoare, lucrătoare de lînă și de pînă. În camerele femeilor nu se mai lucrează, nici nu se mai gospodărește; dimpotrivă, în camerele femeilor sînt mincinoșii, cei care spun povești de dragoste și-și trec ziua cu femeile, cei care, cu faptele și cuvintele lor pline de minciuni, sfîșie trupul și sufletul femeilor. 3. «Să nu fii cu cei mulți la rău, spune Scriptura, nici să te alături de mulțime» ⁷⁵, ca înțelepciunea se vede la puțini, iar neorînduiala la mulțime. Femeile își cumpără purtători de lectice, nu din pricina seriozității lor, că adică n-ar voi să fie văzute — ce bine ar fi, dacă, avînd un astfel de gînd, și-ar pune pe ele un acoperămint! — dar nu, fiind desfrîdate, doresc foarte mult să fie plimbate de servitori în lectice, ca să le vadă mulțimea.

28. 1. Cînd sînt ridicate perdelele de la litieră, femeile se uită cu stăruință la cei care le privesc, arătîndu-și cu asta gîndurile lor; adevseori, înăuntrul lecticei, caută în jos rușinate, cu o seriozitate superficială, dar cu o curiozitate care alunecă spre păcat.

2. «Nu te uita, spune Scriptura, împrejur, pe ulițele cetății, nici nu rătăci în locurile ei pustii» ⁷⁶. Într-adevăr este loc pustiu acela în care nu este om cumpătat, chiar dacă sînt acolo mulți desfrînați.

3. Femeile acestea cutureieră templele, ca să aducă jertfe și să li se ghicească; sînt însoțite în fiecare zi de ghicitori ambulanți, de preoți ai zeiței Cibela, care cerșesc pentru zeiță și de babe care așteaptă să le plce ceva de la altare și care cu cuvintele lor stric casele; îngăduie șușotelile bătrînilor care ghicesc în pahare și învață de la șarlatani unele descîntece și cuvinte magice pentru distrugerea căsniciilor. 4. Unele au bărbați, altele doresc să aibă, iar ghicitorii le făgăduiesc. Nu-și dau seama că sînt înșelate și se dau pe ele înșile ca obiect de plăcere celor care voiesc să trăiască cu ele; își schimbă curăția lor cu o ocară plină de rușine, socotind rușinoasa lor stricăciune drept o faptă aducătoare de cîștig.

5. Mulți sînt cei care se pun în slujba desfrînării prostituatelor; și se strecoară unul într-un chip, altul în alt chip. Desfrînații sînt înclinați spre desfrîu cum sînt porniți porcii să se scalde în mocirlă.

29. 1. De aceea Scriptura ne îndeamnă cu foarte mare tărie: «Nu băga orice om în casa ta, că multe sînt cursele vicleanului» ⁷⁷; iar în altă parte spune: «Bărbați drepți să fie cei care iau masa cu tine și în

75. *Ieș.*, 23, 2.

76. *Înț. Sir.*, 9, 7.

77. *Înț. Sir.*, 11, 31.

*trica de Domnul să fie lauda ta»⁷⁸. La naiba, desfrînarea!⁷⁹. Apostolul spune : «*Știți bine că nici un desfrînat sau necurat sau lacom, care este un închinător la idoli, nu are moștenire în împărăția lui Hristos și a lui Dumnezeu*»⁸⁰. 2. Acestor femei le plac întîlnirile cu bărbați afemeiați ; în casele lor se strecoară mulțime de stricați fără frîu la gură, spurcați la trup, dar spurcați și la cuvînt ; bărbați în slujba celor desfrînați, slujitori ai adulterului ; rîd în gura mare, șușotesc și scot din nas sunete care îndeamnă la desfrîu ; caută să distreze cu cuvinte de rușine și cu mlădieri desfrîmate ale trupului ; provoacă ris, care este înainte-mergător al desfrînării. 3. Uneori, fie înșiși desfrînații, fie mulțime de stricați, care ațîță la pierzare, sînt cuprinși de o minie fără rost și încep să scoată pe nas zgomote ca broaștele, ca și cum minia ar locui în nările lor.*

30. 1. Cele mai elegante dintre aceste femei cresc păsări din India, păuni din Media ; stau lungite pe pat, se joacă cu bufonii și fac haz de satirii care dansează dansul sicinis. Rîd cînd aud de Tersite și-și cumpăr cu preț foarte mare oameni care seamănă cu Tersite ; nu se laudă cu bărbații lor, cu care sînt înjugate la jugul căsnicieii, ci cu acești Tersiti, care sînt o povară pe pămînt. 2. Femeile acestea trec cu vederea pe văduva, care trăiește în cumințenie, care-i cu totul altfel decît cățelușul de Malta ; nu se uită la bătrînul care trăiește în dreptate și-i mai distins, după cum cred, decît monstrul cumpărat cu bani ; nu se apropie de copilul orfan, dar hrănesc papagalii și păsările numite fluierari ; aruncă pe copiii născuți în casa lor, dar au grijă de puii păsărilor. 3. Preferă animalele necuvîntătoare în locul ființelor înzestrate cu cuvînt și rațiune, cînd ar trebui să hrănească pe bătrînii care sînt pildă de înțelepciune și, după părerea mea, sînt mai frumoși la chip decît maimuțele și pot glăsuie ceva mai bine decît privighetorile. Că spune Domnul : «*Intrucît ați făcut unuia dintre aceștia mai mici, Mie ați făcut*»⁸¹. 4. Și iarăși femeile acestea preferă pe cei lipsiți de orice educație în locul celor înțelepți, pietrificîndu-și avuția lor în perle și în smaralde indiene ; își cheltuiesc averea și aruncă banii pe culori, care se șterg, și pe sclavi cumpărați pe argint, scormonind în murdăriile vieții ca păsările sătule. Scriptura spune : «*Sărăcia umilește pe om*»⁸², adică sărăcia zgîrcitului, pentru că bogații o fac pe săracii cînd e vorba să dea, ca și cum n-ar avea.

78. *Înț. Sir.*, 9, 21.

79. Textual : La corbi, desfrînarea !, formulă de blestem. La greci cea mai mare dezonoare era părăsirea unui trup mort, ca să ajungă hrană corbiilor.

80. *Et.*, 5, 5.

81. *Mt.*, 25, 40.

82. *Prov.*, 10, 4.

CAPITOLUL V

CUM SĂ NE COMPORTĂM ÎN BĂI

31. 1. Iată cum sînt băile acestor femei ! Căzi de baie construite cu artă, solide, celebre, acoperite cu pînză transparentă ; scaune aurite și cu ținte de argint, nenumărate vase de aur și argint, aduse unele pentru băuturi, altele pentru mîncări, altele pentru spălat și chiar grătare cu cărbuni. **2.** La atîta neînfîrîcare au ajuns aceste femei, că mîncă și se îmbată și atunci cînd fac baie. Iar argintăria, cu care se laudă, o expun fără nici un gust în băi ; poate că fac asta ca să se laude cu marea lor bogăție, dar, mai degrabă, ca să arate, de buna lor voie, că sînt niște femei prost crescute, niște femei care singure își învinuiesc bărbații că nu sînt bărbați, ci niște oameni stăpîniți de femei. Într-un fel oarecare arată singure că n-ar putea asuda fără aceste multe vase ! Dar și femeile mai sărace, care nu sînt înconjurate de mare lux, au același fel de băi.

3. Are deci jegul bogăției multe învelișuri, ca să fie apărat de hulă ! Cu acest lux, ca și cu o momeală, pesculesc femeile acestea pe nenorociții care rămîn uimiți de strălucirea aurului. Uimind cu bogăția lor pe cei care nu știu ce-i frumosul, femeile acestea își pun în joc toată măiestria ca să fie admirate de amanții lor, care, după puțină vreme, le insultă golițiunea.

32. 1. Prefăcîndu-se că le e rușine, femeile acestea nu se dezbracă în fața bărbaților lor — ca să le arate că le sînt credincioase — ; dar ele, care stau închise în casă, pot fi văzute de alți bărbați goale în băi ; acolo se dezbracă, fără să se rușineze, în fața celor ce le privesc, ca în fața negustorilor de trupuri. **2.** Hesiod dă sfatul acesta :

«Bărbații să nu-și spele pielea în baia femeilor» ⁸³.

Băile sînt deschise în același timp și sînt comune și pentru bărbați și pentru femei ; și acolo toți se dezbracă pentru fapte de rușine — «că de la vedere se naște în om pofta de dragoste» ⁸⁴ — ca și cum în baie apa ar spăla simțul de rușine. **3.** Sînt femei care n-au ajuns la atîta nerușinare și nu se dezbracă în fața străinilor ; fac însă, baie cu propriile lor slugi, se dezbracă și stau goale în fața robilor, care le fac masaje ; și dau libertate poftelor celui cuprins de teamă să le pipăie în toată voia ; robii, care intră în băi la stăpînele lor goale, au grijă să se dezbrace pentru a îndrăzni ceea ce îi îndeamnă pofta,

⁸³. Hesiod, Munci și zile, 753.

⁸⁴. Agaton, Frăgm. 29, TGF, ed. Nauck, p. 768 ; CAF, III, p. 622, nr. 1290.

«Izgonind frica cu un rău obicei»⁸⁵.

33. 1. Atletii din vechime se rușinau să arate pe om gol; executau întrecerile îmbrăcați în slipuri, cu care își acopereau părțile rușinoase; femeile acestea, însă, odată cu hainele dezbracă și rușinea, voind să pară frumoase; dar, fără voia lor, arată că-s urite; mai ales trupul gol vădește cât de desfrînată le e pofta, așa precum pe hidropici îi arată umezeala, care le acoperă pielea; boala amîndurora se cunoaște din vedere.

2. Bărbații trebuie, deci, să le fie femeilor pildă nobilă de credință adevărată; să se rușineze de a se dezbrăca la un loc cu ele și să se ferească de alunecări; că spune Domnul: «*Cel care a privit cu poftă a și păcătuț*»⁸⁶.

3. Acasă, trebuie să respectăm pe părinți și pe slugi, pe drum pe cei pe care-i întîlnim, la baie pe femei; cînd sîntem singuri noi pe noi înșine; dar pretutindeni pe Cuvîntul, Care este pretutindenea și «*fără de Care nimic nu s-a făcut*»⁸⁷. Dacă ai în sufletul tău gîndul că Dumnezeu este totdeauna lîngă tine, vei rămîne totdeauna fără de păcat.

CAPITOLUL VI

NUMAI CREȘTINUL ESTE BOGAT

34. 1. Bogăția trebuie primită într-un chip vrednic de a fi luată în seamă și trebuie dată într-un chip vrednic de iubirea de oameni; nici cu neglijență, nici cu mîndrie. Nu trebuie să prefacem iubirea de frumos în egoism și în lipsă de gust, ca nu cumva să ni se spună: «Calul lui valorează cincisprezece talanți⁸⁸, moșia lui, sluga lui, aurul lui valorează atîta, el, însă, valorează trei monezi de bronz». **2.** Ia de pe femei podoabele, ia de la stăpîni slugile și vei vedea că stăpînii nu se deosebesc întru nimic de sclavii cumpărați cu bani, nici în mers, nici în privire, nici în vorbă. Atît de mult se aseamănă cu sclavii! Dar nu! Se deosebesc de sclavi, că sînt mai slabi ca sclavii și se îmbolnăvesc mai repede ca sclavii.

3. Cea mai bună învățătură, pe care trebuie să ne-o spunem de fiecare dată este aceasta: Omul cel bun, care e înțelept și drept, își adună în cer averile sale⁸⁹. Cel care vinde averile sale pămîntești și le dă să-

85. Probabil un text dintr-un poet comic.

86. Mt., 5, 28.

87. In., 1, 3.

88. Talantul de aur valora la Atena cea. 56.000 franci aur.

89. Mt., 6, 20.

racilor ⁹⁰, găsește comoară nepieritoare, unde nu-i nici molie, nici fur ⁹¹. 4. Fericit cu adevărat este omul acesta, chiar de-ar fi mic, slab și fără slavă ! Este bogat cu adevărat, pentru că are cea mai mare bogăție. De-ar fi cineva mai bogat decât Cinira și Midas, dar este nedrept și îngîmfat, ca cel care se desfăta în porfiră și vison, care a disprețuit pe Lazăr ⁹², acela-i un ticălos, trăiește trist și nu va trăi.

35. 1. Mi se pare că bogăția se aseamănă cu un șarpe, care se încolăcește de mină și te mușcă, dacă nu știi să-l prinzi fără să te vatăme, ținînd fără primejdie animalul atîrnat de vîrfurile cozii departe de tine. Bogăția, dobîndită prin muncă sau moștenită, odată ce încolăcește pe cineva, este în stare să stea lipită de el și să-l muște, dacă acela n-o privește cu dispreț și nu se folosește de ea cu bună știință, ca să răzulască de pe el fiara cu cuvintele de mîngiere ale Cuvîntului și să rămînă slobozit de patima bogăției.

2. Dar, după cît se pare, cel care posedă lucruri de mai mare valoare, el singur nu-și dă seama că e bogat ; și de mai mare valoare nu sînt pietrele prețioase, nici argintul, nici haina, nici frumusețea trupului, ci virtutea, învățătura dată de Pedagog, învățătura spre asceză. 3. Învățătura aceasta, te îndeamnă prin jurămint să te lepezi de desfătare și să-ți faci toate treburile singur ; învățătura aceasta laudă simplitatea, fiica cumpătării și spune : *«Luați învățatură și nu argint ; și știință mai virtuos decît aurul încercați ; mai bună este înțelepciunea decît pietrele prețioase și tot ce este de preț nu-i vrednic de ea»* ⁹³ ; și iarăși : *«Eu să fac roade mai multe decît aurul, pietrele prețioase și argintul ; că faptele mele sînt mai bune decît argintul curat»* ⁹⁴. 4. Dacă trebuie să facem o deosebire, atunci bogat este cel care posedă multe, care este plin de aur ca un sac murdar, pe cînd omul drept este cu bună-cuviință ; că buna-cuviință este o rînduială chibzuită a ceea ce trebuie făcut pentru administrarea și împărțirea averii. 5. Că *«sînt cei ce seamănă și adună mai mult»* ⁹⁵, despre care Scriptura spune : *«A împărțit, a dat săracilor, dreptatea lui rămîne în veac»* ⁹⁶. Deci este bogat nu cel ce are și păstrează, ci cel ce dă ; iar pe omul fericit îl arată datul, nu păstratul.

36. 1. Datul de bunăvoie este rod al sufletului ; deci bogăția este în suflet. Bunurile adevărate pot fi dobîndite numai de oamenii buni ; deci creștinii sînt oameni buni. Omul fără minte sau omul desfrînat nici

90. Mt., 19, 21 ; Mc., 10, 21 ; Lc., 18, 22.

91. Mt., 6, 20.

92. Lc., 16, 19—20.

93. Prov., 8, 10—11.

94. Prov., 8, 19.

95. Prov., 11, 24.

96. Ps., 111, 8.

nu poate simți binele, nici nu-l poate dobîndi ; deci numai creștinii dobîndesc lucrurile cu adevărat bune. O bogăție mai mare decît aceste bunuri nu există ; deci creștinii sînt singurii bogați. 2. Bogăție adevărată este dreptatea și Cuvîntul ; Cuvîntul, Care e mai de preț decît orice comoară, Care se înmulțește nu cu vite și moșii, ci este dar al lui Dumnezeu, bogăție care nu se poate lua — singur sufletul este comoara Lui — ; Cuvîntul este cea mai bună avere pentru cel care Îl are și face pe om într-adevăr fericit. 3. Dacă locuiește în noi Cuvîntul, atunci nu dorim nimic din cele care nu sînt în puterea noastră ; dar tot ce vom dori vom dobîndi ; iar dacă dorim în chip sfînt acelea pe care le cerem, pe acelea le primim de la Dumnezeu. Deci cum să nu fie bogat, cum să nu fie slăbîn pe multe bunuri de preț și pe multe averi cel care are pe Dumnezeu comoară veșnică ? Domnul spune : «*Celui care cere i se va da, iar celui care bate i se va deschide*»⁹⁷. Dacă Dumnezeu nu refuză nimic, atunci toate sînt ale celui care cinstește pe Dumnezeu.

CAPITOLUL VII

SIMPLITATEA ESTE BUNĂ MERINDE PENTRU CREȘTIN

37. 1. Luxul care se risipește în plăceri este groaznic naufragiu pentru om. Viața plăcută și fără slavă pe care o duc cei mulți este străină de adevărata iubire de frumos și de plăcerile curate. Prin fire omul este o ființă superioară, maiestooasă și doritoare de frumos, pentru că este creatura singurului Care este frumos ; dar viața dedicată pîntecelui este nedemnă, rușinoasă, urîță și vrednică de rîs. 2. Cu totul străin de firea dumnezeiască este gustul de plăcere, cînd gustul de plăcere este de nesăturat, cum este pofta de mîncare a vrăbiilor sau dorința de împerechere a porcilor și a taurilor. A socoti plăcerea un bine este desăvîrșită lipsă de gust, iar dragostea de bogăție îl depărtează pe om de la dreaptă viețuire și-l înduplecă să nu se mai rușineze de fapte urîte, «dacă are puterea, ca fiarele, să mănînce și să bea orice și să se sature de orice plăcere trupească»⁹⁸. 3. De aceea foarte rar bogatul va moșteni împărăția lui Dumnezeu. Pentru ce pregătesc bogații atîtea mîncări ? Decît ca să umple un singur stomac ! Necurăția lăcomiei la mîncare o arată closețele, în care stomacurile sculpă resturile ospetelor noastre. 4. Pentru ce

97. Mt., 7, 7- 8 ; Lc., 11, 9- 10.

98. Platon, Legile, VIII, 831 DE.

adună bogații atîția paharnici, cînd oaspeții pot să se sature de băut, slujindu-se de un singur pahar ? Pentru ce lăzile cu haine ? Pentru ce aurăriile ? Pentru ce podoabele ? Bogații le pregătesc pe acestea pentru hoți și răufăcători și pentru ochi pofticioși. Scriptura spune : «*Milostenia și credința să nu-ți lipsească*» ⁹⁹.

38. 1. Iată avem pe Ilie Tesviteanu frumoasă pildă de simplitate ! Cînd «*s-a așezat sub ienupăr*» ¹⁰⁰, îngerul i-a adus de mîncare «*o pîine de orez coaptă sub cenușă și un urcior cu apă*» ¹⁰¹. O mîncare ca aceasta, i-a trimis Domnul !

2. E de neapărată trebuință deci, ca noi, care călătorim spre adevăr, spre credința cea adevărată, să fim sprinteni. Că a spus Domnul : «*Să nu purtați pungă, nici traistă, nici încălțăminte*» ¹⁰², adică să nu aveți bogăție care să nu încapă în punga voastră ; să nu umpleți hambarele voastre ca și cum ați pune sămînța într-o traistă, ci împărțiți cu cei nevoiași ; să nu vă interesați de vite de jug și de slugi — înfățișate alegoric prin încălțăminte — care poartă poverile pe drumurile bogaților. **3.** Trebuie, deci, să aruncăm mulțimea de vase, argintăria, paharele de aur și ceata de slugi, și să luăm de la Pedagog ca prieteni buni și vrednici de prețuit simplitatea și hotărîrea de a munci singuri, fără servitori. Trebuie să mergem în armonie cu Cuvîntul și cînd avem soție și copii. Da, casa nu-i o povară pentru cel care-i învățat să aibă cu el un ghid înțelept.

39. 1. Trebuie să pregătim pentru drum și pe femeia care-și iubește bărbatul ca și pe bărbat, avînd cu ei simplitatea împreună cu buna-cuvîință înțeleaptă, frumoasă merinde pentru călătoria la cer. După cum piciorul e măsura încălțăminte, tot așa și trupul e măsura averii fiecăruia ; tot ce e de prisos, adică podoabele și mobilele sînt povară pentru bogați, nu podoabă trupului. **2.** Cel care se silește să se urce la ceruri ¹⁰³ trebuie să aibă facerea de bine bun toiag de călătorie ; să împartă adică celor nevoiași averile sale, ca să aibă parte de odihna cea adevărată. Scriptura dă această mărturie : «*Răscumpărarea sufletului bărbatului este bogăția lui*» ¹⁰⁴ ; adică dacă ești bogat, te vei mîntui, împărțindu-ți averile. **3.** După cum apa din fîntîni izvorăște tot atîta pe cît ai scos și crește pînă la vechea măsură, tot așa și împărțirea cea bună a averilor, care este izvor al iubirii de oameni, dacă se dă celor însetați, crește iarăși și se face la loc, așa precum sîinii, care alăptează și sînt supti, iz-

99. Prov., 3, 3.

100. 3 Regl, 19, 4.

101. 3 Regl, 19, 6.

102. Lc., 10, 4.

103. Mt., 11, 12 ; Lc., 16, 16.

104. Prov., 13, 8.

vorăsc mereu lapte. 4. Cel care are pe Dumnezeu-Cuvîntul atotăuitor nu are nevoie de nimic și nu-i lipsește vreodată ceva din cele de care are trebuință. Cuvîntul este avuție desăvîrșită și pricină a oricărui belșug.

40. 1. Dacă ar spune cineva că a văzut un drept lipsit de pîine¹⁰⁵, lucru rar acolo unde nu este alt drept, acela să citească aceste cuvinte ale Scripturii: «Nu numai cu pîine va trăi dreptul, ci și cu cuvîntul Domnului»¹⁰⁶, care este pîine adevărată, pîinea cerurilor¹⁰⁷. 2. Omul bun nicio dată n-are lipsă de ceva, atîta vreme cît are sănătoasă credința în Dumnezeu. Acesta poate să ceară și primește pe toate cele de care are nevoie de la Tatăl universului și se desfătează cu cele ale lui, dacă are în sine pe Fiul. Se poate și aceasta: să nu aibă nici o nevoie. 3. Cuvîntul, Care este Pedagogul nostru, ne dă bogăție; El este bogat și nu invidiază pe cei care prin El ajung de n-au nevoie de nimic. Cel care are această bogăție va moșteni împărăția lui Dumnezeu.

CAPITOLUL VIII

TABLOURILE ȘI EXEMPLELE SÎNT O PARTE FOARTE INSEMNATĂ DIN ÎNVĂȚĂTURA CEA DREAPTĂ

41. 1. Dacă cineva dintre voi, ducînd o viață simplă, va evita continuu luxul, se va deprinde ușor să rabde durerile care-i vin asupra-i fără voia lui; iar necazurile, pe care le îndură de buna sa voie, sînt exerciții continui în vederea persecuțiilor, pentru ca atunci cînd neapărat vor veni asupra lui necazuri, temeri și supărări să fie pregătit să le îndure cu curaj. Pentru aceasta noi nu avem patrie pe pămînt¹⁰⁸; pentru că disprețuim averile pămîntești. 2. Simplitatea este o stare sufletească datorită căreia te simți foarte bogat, nelipsindu-ți nimic pentru cheltuielile pe care le ai de făcut și în măsura în care trebuie făcute; că plățile pe care le faci sînt cheltuieli. 3. Despre felul cum trebuie să trăiască bărbatul cu femeia, despre munca pe care o face cineva singur fără ajutorul cuiva, despre gospodărie și despre folosirea slugilor am vorbit în lucrarea mea *Despre căsătorie*¹⁰⁹. Acum am să adaug numai cele care privesc educația, făcînd o descriere a vieții creștinilor. 4. Negreșit cele mai multe au și fost spuse și a fost arătat și modul de edu-

105. Ps., 36, 25.

106. Deut., 8, 3; Mt., 4, 4; Lc., 4, 4.

107. In., 6, 31—32.

108. Evr., 13, 14; Fil., 3, 20.

109. O lucrare pierdută a lui Clement.

cație ; dar vom adăuga cele ce-au mai rămas. Exemplele nu sînt de puțină însemnătate pentru mîntuire. Tragedia spune :

«Iată !

Telemah ¹¹⁰ n-a ucis pe soția lui Ulise,

Că ea n-a luat un alt bărbat în locul bărbatului ei,

iar în casa ei, camera conjugală a rămas curată» ¹¹¹.

Mustrînd adulterul, poetul a arătat credincioșia soției, frumos exemplu de castitate. 5. Lacedemonienii sileau pe iloți — că așa se numeau sclavii lacedemonienilor — să se îmbete, ca să li se arate lor, care rămîneau treji, efectele beției, spre a se vindeca de beție și a se îndrepta.

42. 1. Lacedemonienii, văzînd starea rușinoasă a sclavilor lor, ca să nu ajungă de rîs ca și aceia, se învățau minte din înfățișarea plină de batjocură a celor beți și se foloseau de exemplul lor pentru a nu cădea în acest păcat.

Unii oameni au scăpat de patimi, pentru că au fost învățați de alții ; alți oameni s-au învățat singuri, fie că au dorit virtutea, fie că au căutat-o.

2. «Acela este foarte bun care gîndește în el însuși toate» ¹¹².

Un om ca acesta este Avraam, care a căutat pe Dumnezeu ;

«Dar bun este și acela care ascultă de cel care a vorbit bine» ¹¹³.

3. Aceștia sînt ucenicii, care au ascultat de Cuvîntul. De aceea unul a fost numit prieten al lui Dumnezeu, iar ceilalți au fost numiți apostoli. Cel dintîi L-a căutat cu stăruință pe Unul și Același Dumnezeu ; ceilalți L-au propovăduit. Două popoare ; amîndouă ascultă ; un popor este ajutat, pentru că L-a căutat pe Dumnezeu ; celălalt popor este mințit, pentru că L-a găsit.

43. 1.

«Dar cel care nici nu gîndește singur, nici nu bagă în suflet

Ce aude de la altul, acela-i un bărbat, care nu-i bun de nimic» ¹¹⁴.

Acesta-i alt popor ; este poporul păgîn, care nu-i bun de nimic ; este poporul care n-a urmat lui Hristos. 2. Totuși Pedagogul cel iubitor de oameni l-a ajutat și pe acesta în multe chipuri ¹¹⁵ ; pe unii din ei i-a sfătuit, pe alții chiar i-a mustrat ; iar cînd alții au păcătuit, ne-a arătat nouă rușinea lor ; ne-a făcut cunoscută pedeapsa pe care aceia au pri-

110. Telemah, fiul lui Ulise și al Penelopei.

111. *Euripide*, *Oreste*, 588—590.

112. *Hesiod*, *Munci și zile*, 293.

113. *Hesiod*, *Munci și zile*, 295.

114. *Hesiod*, *Munci și zile*, 296—297

115. *Evr.*, 1, 1.

mit-o pentru păcatul lor ; ne-a sfătuit și totodată ne-a condus și sufletul ; și arătându-ne pe cei care au suferit mai înainte, Pedagogul lucrează cu iubire de oameni : vrea să ne întoarcem de la păcate. 3. Prin aceste exemple, pe unii, care erau porniți spre rău, i-a oprit într-un chip foarte potrivit ; pe alții, care îndrăzneau să facă la fel, i-a împiedicat ; pe alții i-a întărit, ca să aibă răbdare ; pe alții i-a oprit de la rău ; iar pe alții, care au privit aceste exemple, i-a vindecat, pentru că s-au îndreptat spre o viață mai bună.

4. Care om, oare, care merge pe un drum în urma altuia nu s-ar feri, când vede că cel dinaintea lui cade într-o groapă ? ¹¹⁶ Nu se va păzi oare să nu facă aceeași greșală, ca să nu pățească la fel ? Și iarăși, care atlet, care se exercitează și-i doritor să pășească pe drumul slavei, nu va alerga la cunună, când vede pe atletul dinaintea lui primind cununa ? Nu va imita oare pe cel de mai înainte ?

5. Înțelepciunea dumnezeiască are multe exemple de acest fel. Voi aminti un singur exemplu ; îl voi povesti pe scurt. Pățania sodomiților este hotărîre judecătorească pentru cei ce păcătuiesc, dar învățătură pentru cei ce o aud ¹¹⁷.

44. 1. Sodomiții, din pricina luxului lor, au alunecat spre desfrî-nare ; săvîrșeau fără teamă adultere și erau îndrăgostiți nebunește de tineri ¹¹⁸. Cuvîntul cel atotvăzător, Căruia nu-i poate rămîne tăinuit cei ce săvîrșesc nelegiuiri, i-a văzut ; Păzitorul cel neadormit al omenirii ¹¹⁹ nu putea trece cu vederea desfrînarea lor. 2. Deci, ca să ne îndepărteze de la imitarea lor și să ne ducă la înțelepciunea Lui, Cuvîntul a pedepsit pe acei păcătoși și a poruncit ca Sodoma să piară prin foc, pentru ca nu cumva, rămînînd nepedepsită desfrînarea lor, răul să se înmulțească și mai mult. Cuvîntul a revărsat asupra desfrînării lor puțin din focul acela spiritual ; a revărsat focul, pentru ca nu cumva, rămînînd nepedepsită desfrînarea lor, să deschidă largi porțile pentru cei porniți spre desfrînări. 3. Dreapta pedeapsire a sodomiților este, deci, icoana unei binecuvîntate mîntuiri venite peste oameni. Cei care n-au făcut păcate asemănătoare celor săvîrșite de cei care au fost pedepsiți, nu vor suferi niciodată o pedeapsă asemănătoare cu pedeapsa dată acelor păcătoși, pentru că nepăcătuiind sînt feriți de suferință. 4. «Vreau să știți, spune Iuda, că Dumnezeu după ce a mîntuit odată pe poporul Său din pămîntul Egiptului, a doua oară a pierdut pe cei care n-au cre-zut ; iar pe îngerii care n-au păzit vrednicia lor, ci au părăsit locașul

116. Mt., 15, 14.

117. Iuda, 1, 7 ; 2 Pt., 2, 6.

118. Fac., 19, 1—25.

119. Ps., 120, 3.

lor, li păstrează în lanțuri veșnice pentru judecata zilei celei mari sub *Intunericul îngerilor sălbatici*» ¹²⁰.

45. 1. Iar puțin mai jos, apostolul zugrăvește foarte instructiv chipurile celor judecați : «*Vai lor, că au umblat în calea lui Cain, s-au dat cu totul la rădăcirea lui Balaam și au pierit ca în răzvrătirea lui Core*» ¹²¹. Pe cei care nu pot suferi autoritatea înfierii, pe aceia frica îi face să nu ajungă mindri. De aceea sînt pedepsele și amenințările, pentru că, temîndu-ne de pedepse, să ne depărtăm de păcate. 2. Pot să vă vorbesc și de pedepsele care vin peste iubirea de podoabe, de osînda care vine peste iubirea de slavă, nu numai de pedepsele, pe care le are neînfri-narea ; pe lîngă acestea pot să adaug și cuvintele aspre pe care Cuvîntul le-a spus despre bogăție, ca prin frică să ne oprească de la nedreptăți. Dar ca să nu lungesc prea mult lucrarea aceasta, îți voi aduce în cele ce urmează poruncile Pedagogului, ca să te ferești de amenin-țările Lui.

CAPITOLUL IX

PENTRU CARE PRICINĂ TREBUIE SĂ FACEM BAIE

46. 1. Așadar cu privire la băi — și aici trebuie să fac o digre-siune — patru sînt pricinile pentru care trebuie să mergem la baie : sau pentru că să ne curățim, sau pentru căldură sau pentru sănătate sau pentru plăcere. Trebuie să căutăm să nu facem baie pentru plăcere ; trebuie să tăiem din rădăcină plăcerea aducătoare de rușine. Femeile trebuie să meargă la baie pentru curățenie și sănătate ; bărbații numai pentru sănătate. 2. Baia pentru căldură este de prisos, pentru că cel cu-prins de frig poate să se încălzească și în alt chip. Îmbăierile dese, însă, micșorează puterile și slăbesc tăria firească ; adeseori aduc slăbiciuni și leșinuri. 3. Că în timpul îmbăierii, trupurile ca și arborii, beau nu numai cu gura, ci, după cum se spune, prin deschizăturile porilor întregului trup. Dovadă, adeseori, cînd sîntem însetați ne trece setea dacă ne bă-găm în apă. 4. Așa că dacă baia ne este folositoare la ceva, totuși nu trebuie să fim slăbiți de ea. Cei vechi numeau băile pive pentru oameni, pentru că băile zbîrcesc trupurile mai mult decît trebuie și le silesc să îmbătrînescă înainte de vreme ; în baie trupurile se încălzesc, iar din pricina căldurii carnea, ca și fierul, se înmoaie ; de aceea e nevoie ca după baie să ne udăm și să ne băgăm în apă rece.

120. Iuda, 1, 5—6.

121. Iuda, 1, 11.

47. 1. Nu trebuie să facem baie în orice timp; iarăși, nu trebuie să facem baie când ne este stomacul foarte gol sau foarte plin; de asemenea trebuie să facem baie potrivit cu vîrsta trupului și cu timpul anului. Că nu toate îmbăierile ne sînt de folos, după cum spun înțelepții. 2. Trebuie să păstrăm o măsură, pe care s-o chemăm în ajutor tot timpul vieții. Nu trebuie, apoi, să stăm atîta în baie, încît să fie nevoie să fim scoși afară de mînă, nici nu trebuie să facem des baie și de mai multe ori în fiecare zi, ca și cum ne-am duce în piață. 3. A te duce la baie cu mulți servitori, ca să te spele, înseamnă a insulta pe cei cu care faci baie, înseamnă a te lăuda cu luxul tău și a nu vrea să înțelegi că baia trebuie să fie în mod egal comună tuturor celor ce se spală. 4. Mai cu seamă sufletul trebuie să ți-l speli cu Cuvîntul cel curățător, iar trupul uneori, cînd este plin de murdărie sau atunci cînd vrem să-l scăpăm de oboseală. *«Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici, spune Domnul, că vă asemănați mormintelor văruițe; mormîntul pe dinafară se vede frumos, dar pe dinăuntru este plin de oase de morți și de toată necurăția»*¹²².

48. 1. Și iarăși Domnul le spune tot lor: *«Vai vouă, că curățiți partea din afară a paharului și a blidului, dar pe dinăuntru sînt pline de necurăție! Curățește întîi partea dinăuntru a paharului, ca să fie curată și partea din afară»*¹²³. 2. Cea mai bună baie este aceea care curăță murdăria sufletului, despre care profeția vorbește deschis: *«Domnul va spăla murdăria fiilor și fiicelor lui Israel și va curăți sîngele din mijlocul lor»*¹²⁴; sîngele fărădelegii și uciderile profeților. 3. Iar felul curățirii le-a arătat Domnul, cînd spune: *«Cu duhul judecății și cu duhul arderii»*¹²⁵. Cît privește îmbăierea trupului, ea se poate face și numai cu apă, cum se face adeseori în ogoare, unde nu este baie.

CAPITOLUL X

CELOR CARE VIETUIESC DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA CUVÎNTULUI LE SÎNT ÎNGĂDUITE ȘI EXERCITIILE GIMNASTICE

49. 1. Pentru exercițiile corporale, tinerilor le este de ajuns locul public, chiar dacă se află acolo o baie; nu este deloc rău ca și bărbații, înainte de orice și înainte de a face baie, să se folosească de acest loc

122. Mt., 23, 27.

123. Mt., 23, 23.

124. Is., 4, 4.

125. Is., 4, 4.

pentru exerciții corporale. Exercițiile corporale sînt de folos tinerilor pentru sănătatea lor; îi fac să fie sîrguincioși și ambițioși să se îngrijească nu numai de bunăstarea trupului, ci și de bunăstarea sufletului. Este un lucru plăcut și nu lipsit de folos să faci exerciții corporale, fără, însă, să te depărtezi de alte îndeletniciri mai bune.

2. Femeile nu trebuie îndepărtate de la exerciții corporale; dar nu trebuie puse la lupte și la alergări; ele trebuie să facă exerciții de lucrarea lîinii, de țesut și de dat ajutor la facerea mîncărilor, dacă e nevoie. 3. Mai mult, femeile trebuie să aducă singure din cămară lucrurile de care se simte nevoie; nu e o rușine pentru ele nici să se ducă la moară. Nu-i o ocară pentru o soție, gospodină și de ajutor în casă, să se ocupe și cu bucătăritul, ca să fie plăcută soțului. 4. Iar dacă soția scutură singură așternutul, dacă aduce apă soțului ei însetat, dacă-i pune să mînce, ei bine toate acestea sînt fapte de foarte bună-cuviință și sînt un exercițiu corporal, care o fac sănătoasă și înțeleaptă. 5. Pe o femeie ca aceasta o laudă Pedagogul; o laudă pe femeia «care-și întinde brațele sale spre cele de folos, care ține strîns în mîinile ei fusul, care deschide mîinile ei sărmanului și dă hrană săracului»¹²⁶. Unei femei ca aceasta nu-i este rușine să imite pe Sarra în cea mai frumoasă slujire a ei: slujirea unor călători. Avraam i-a zis Sarrei: «Grăbește-te și frămîntă trei măsuri de făină curată și fă pline coaptă pe vatră»¹²⁷. 6. «Iar Rahila, fiica lui Lavan, spune Scriptura, venea cu oile tatălui ei»¹²⁸. Și Scriptura nu s-a mulțumit cu atît; ci, ca să ne arate că era cu totul lipsită de mindrie, a adăugat: «Că ea păștea oile tatălui ei»¹²⁹.

50. 1. Nenumărate sînt exemplele, pe care le oferă Scripturile, pentru a ilustra simplitatea, munca personală și exercițiile corporale. Unii bărbați, dezbrăcați de haine, iau parte la luptele atletice; alții joacă cu o minge mică, mai ales cînd e soare, jocul numit feninda; altora le este îndestulătoare o plimbare, cînd se duc la cîmp sau cînd coboară în oraș. 2. Iar dacă bărbații ar pune mîna pe sapă, apoi să se știe că nu este un lucru lipsit de noblețe această îndeletnicire gospodărească de exercițiu de lucrare a pămîntului. Era aproape să uit de vestitul Pitac¹³⁰, regele Mitilenei, care învîrtea la moară; se folosea de un exercițiu corporal foarte bun. Este bine ca bărbații să scoată singuri apă și să taie lemnele, de care au nevoie. 3. «Iacov păștea oile lui Lavan, cele care rămăseseră»¹³¹; Iacov avea ca semn împărătesc «toiag

126. Prov., 31, 19—20.

127. Fac., 18, 6.

128. Fac., 29, 9.

129. Fac., 29, 9.

130. Pitac, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (sec. VI î.d.H.), născut în Mitilene; a condus zece ani patria sa (589—578 î.d.H.), dîndu-i legi. A abdicat de bunăvoie

131. Fac., 30, 36.

din lemn de *stirax*» ¹³², pentru că avea de gînd să schimbe prin acest lemn spre mai bine firea ¹³³. Pentru mulți adeseori și cititul cu glas tare este un exercițiu corporal.

51. 1. Luptele atletice, pe care le-am încuviințat, să nu le facem din dorința fără rost de a învinge, ci ca să scoatem sudoarea din noi ; și iarăși nu trebuie să ne luptăm ca să ajungem maeștri în aceste lupte, nici ca să arătăm ce putem, ci ca să ne exercităm gîtul, mîinile și coastele. Niște exerciții ca acestea, făcute cu o vigoare plină de bună-cuviință, sînt mai elegante, mai bărbătești și dătătoare de sănătate ; celelalte exerciții gimnastice nu sînt exerciții potrivite pentru oameni cu stări sociale deosebite. 2. În tot ce facem să ne gîndim la măsură. După cum este foarte bine ca munca să premerge masa, tot așa o muncă exagerată este foarte rea, istovitoare și aducătoare de boală. Nu trebuie nici să stai degeaba, dar nici să muncești peste măsură.

3. Spun și acum ceea ce spuneam cînd am vorbit despre hrană. În tot ce facem și în orice împrejurare nu trebuie să urmărim plăcerea, nu trebuie să ducem o viață de desfrîu, dar nici să sărim în extrema cealaltă ; ci între aceste două feluri de viețuire să alegem o viețuire chibzuită și cumpătată, lipsită și de răul uneia și de răul celeilalte, lipsită adică și de lux și de zgîrcenie.

52. 1. Așa precum am spus și mai înainte, a te servi singur, fără ajutorul altora, este un exercițiu corporal modest, de pildă a te încălța singur, a te spăla pe picioare, a-ți frecționa trupul cu o cremă oarecare ; iar dacă și tu la rîndul tău frecționezi pe cel care te-a frecționat, atunci și acest lucru este un exercițiu corporal prin care se realizează dreptatea, ca și acela de a sta la căpățîiul unui prieten bolnav, de a te pune în slujba unui neputincios și de a ajuta pe un nevoiaș. 2. «*Și Avraam, spune Scriptura, le-a întins masă celor trei sub copac și el stătea lingă ei pe cînd aceia mîncau*» ¹³⁴.

Frumoasă îndeletnicire este și pescuitul, cum era pentru Petru ¹³⁵, numai dacă ne dau răgaz studiile cele de neapărată trebuință pentru învățarea doctrinei Cuvîntului. Da, această ocupație este cel mai bun pescuit ; este pescuitul pe care l-a dăruit Domnul ucenicului Său, învățîndu-l să pescuiască pe oameni ¹³⁶, cum se pescuiește peștele din apă.

132. Fac., 30, 37. *Stiraxul*, un copăcel mic exotic, care face rășină mirositoare.

133. Fac., 30, 37—43.

134. Fac., 18, 8.

135. In., 21, 3.

136. Mt., 4, 19 ; Mc., 1, 17 ; Lc., 5, 10.

CAPITOLUL XI

EXPUNERE PE SCURT
A CELEI MAI BUNE VIEȚUIRI

53. 1. Tot pentru pricinile arătate mai sus nu trebuie interzisă cu totul purtarea bijuteriilor de aur, nici folosirea hainelor luxoase ; dar trebuie pus frfu pornirilor nesocotite, ca nu cumva, furați de multă tihnă, să ne trezim răpiți și împinși spre o viață de desfriu. **2.** Da, cumplit lucru este luxul când crește peste măsură ; este în stare să sară, să zvîrle din picioare și să arunce jos pe călăreț, adică pe Pedagog ; dar Pedagogul are de mult în mîna Sa frful și duce la mîntuire calul omenesc, adică partea irațională a sufletului, sălbăticită de plăceri, de dorințe vrednice de osîndit, de pietre prețioase, de aur, de haine scumpe și de alte obiecte de lux.

3. Să avem mai cu seamă în minte aceste cuvinte sfinte : *«Avînd purtarea voastră frumoasă între neamuri, ca de unde acum vă bîrfesc ca pe niște făcători de rele, privind mai de aproape faptele voastre cele bune, să slăvească pe Dumnezeu»* ¹³⁷.

4. Pedagogul ne îngăduie să folosim o haină simplă, de culoare albă, așa precum am spus, pentru ca, obișnuindu-ne cu lucruri făcute de natură, nu cu lucruri făcute cu meșteșugită artă, să îndepărtăm de la noi tot ce este înșelător și tot ce pervertește adevărul ; să ne însușim adevărul, care este de un singur fel și cu o singură înfățișare. **5.** Sofocle, muștrînd un tînăr care o făcea pe femeia, i-a zis :

«Te gătești cu haine strălucitoare, ca cei care imită pe femei» ¹³⁸.

Ca și ostașul, corăbierul și conducătorul, tot așa și omul cuminte are haina sa proprie, fără de găteii, cu bună-cuviință și curată.

54. 1. Aceasta e pricina că legea dată prin Moise despre lepră îndepărtează ca necurată pestrițeala și orice obiect însemnat cu multe puncte ¹³⁹, pentru că se aseamănă cu pielea împestrițată a șarpelui ; Moise vrea ca noi, care nu mai sîntem înflorați cu împestrițarea culorilor, și am ajuns în întregime albi ¹⁴⁰ de la cap pînă la vîrfurile picioarelor, vrea să fim curați, pentru ca, așa cum s-a schimbat trupul, tot așa să se schimbe și gîndurile cele împestrițate și viclene ale sufletului nostru, ca să iubim culoarea cea curată, simplă și neîndoielnică a adevărului. **2.** Iar filozoful, care a imitat și aici pe Moise, Platon cel prea minunat

137. 1 Pt., 2, 12.

138. Sofocle, Fragm. 702.

139. Lev., 13, 12—17.

140. Adică : prin botez.

În toate, îngăduie acele țesături pentru facerea cărora o femeie înțeleaptă nu are nevoie de mult timp. «Culorile albe, spune Platon, sînt potrivite pentru cineva care se respectă; culorile albe sînt potrivite și în țesături; celelalte culori, însă, să nu se pună decît la găteliile de război»¹⁴¹. Culoarea albă, deci, este potrivită oamenilor care iubesc pacea și lumina.

55. 1. După cum semnele cele mai apropiate arată prezența cauzelor care le-au produs, dar, mai bine spus, arată prezența celui care a dat naștere semnului, de pildă fumul arată focul, iar culoarea frumoasă a pielii și pulsul regulat arată sănătatea, tot așa și cu noi oamenii: îmbrăcămintea noastră ne arată purtările noastre. 2. Cumințenia cuiva este arătată de curăția sa și de simplitatea lui. Curăția este o dispoziție sufletească, prin care facem ca viața noastră să fie curată și neamestecată cu ce este rușinos; iar simplitatea este o dispoziție sufletească, prin care înlăturăm tot ce este de prisos. 3. O haină aspră, mai ales cînd nu-i dată la pîuă, reține căldura trupului; nu pentru că haina are în ea căldura, ci pentru că întoarce în trup căldura care vrea să iasă și nu-i dă loc de trecere; dar chiar dacă îi vine căldură din afară, haina o primește și o ține în ea, este încălzită și încălzește la rîndul ei și trupul; din această pricină trebuie să ne folosim mai cu seamă iarna de o astfel de haină. 4. Haina aceasta este fără de pretenții; iar lipsa de pretenții este dispoziția sufletească prin care cineva renunță la tot ce este de prisos și primește numai cele care-i îndeplinesc nevoile, pentru ca să ducă o viață sănătoasă și fericită, potrivit învățăturii Cuvîntului.

56. 1. Femeia să poarte o îmbrăcămintă simplă și serioasă; mai fină decît îmbrăcămintea cuvenită bărbatului; dar îmbrăcămintea femeii să nu ne facă să roșim și să nu dea naștere la gînduri desfrîinate. Îmbrăcămintea femeii să fie potrivită cu vîrsta, cu chipul, cu locul, cu firea sa femeiască și cu ocupația. 2. Dumnezeulescul apostol ne sfătuiește foarte bine: «Îmbrăcați-vă în Hristos Iisus și să nu prefaceți în poște grija de trup»¹⁴². 3. Cuvîntul oprește pe femeile care se silesc să-și facă găuri la urechi. De ce nu și la nas, ca să se împlinescă cele spuse de Scriptură: «Precum este cercelul în nasul porcului, așa este frumusețea femeii cu nărav rău»¹⁴³? 4. În general vorbind, cel care socotește că se împodobește cu aur, este mai mic decît aurul; iar cel care-i mai mic decît aurul nu-i stăpînul aurului. Nu este oare cea mai mare prostie să mărturisești că ești mai lipsit de podoabă și mai fără de preț decît nisipul de aur lidian? ¹⁴⁴. 5. După cum un inel de aur se murdărește de necurătenia

141. Platon, Legile, XII, 956 A.

142. Rom., 13, 14.

143. Prov., 11, 22.

144. Fluviul Pactolos din Lidia, care izvorăște din muntele Tmolos, rostogolea, după Herodot, la vale nisip de aur (I, 93; V, 101).

scroafei, care scormonește cu ritul în mocirlă, tot așa și femeile pornite spre desfrîu, mîndre de avuția lor, batjocoresc frumusețea cea adevărată cu murdăriile desfrînărilor lor.

57. 1. Pedagogul dă femeilor inel de aur, dar nu ca podoabă, ci ca pecete, ca să le arate că ele trebuie să fie pázitoarele casei, să poarte grijă de gospodărie. Dacă toți am urma învățăturile Pedagogului, n-ar mai fi nevoie de peceți, că toți am fi la fel de cinstiți, și slugile și stăpîinii. Dar pentru că nu ne lăsăm educați de Cuvînt, necinstea a luat mare avînt ; și de aceea avem nevoie de peceți.

2. Sînt, însă, și cazuri cînd trebuie slăbită severitatea. Că uneori femeile, cînd se mărită, n-au parte de un soț cuminte ; acestor femei trebuie să li se îngăduie să se gătească, ca să placă bărbaților lor. Dar acestor femei să li se pună hotar : să se gătească numai pentru bărbații lor. 3. Aș dori, însă, ca nici ele să nu urmărească împodobirea trupului, ci să-și atragă pe soți cu dragostea lor, o dragoste plină de cumînțenie, leac puternic și cînstit. Iar în cazul cînd bărbații vor să-și nenorocească sufletul, atunci femeile să caute, dacă vor să ducă o viață plină de cumînțenie, să potolească încetul cu încetul pornirile nesocotite ale bărbaților și poftele lor. 4. Că femeile trebuie să aducă pe nesimțite pe bărbații lor la o viață simplă, obișnuindu-i treptat cu un trai mai cumpătat. Că nu ajungi să ai un trai cuviincios prin adaos de poveri, ci prin înlăturarea a tot ce este de prisos.

58. 1. După cum se taie vîrfurile aripilor la păsări ca să nu poată zbura, tot așa trebuie tăiați și femeilor banii care le duc la lux și desfătare, la ușurătăți vătămătoare și la plăceri deșarte, din pricina cărora ajung înfumurate, prind aripi și zboară departe de căminul conjugal. De aceea femeile trebuie să se poarte cu bună-cuviință și să se încingă de jur împrejur cu simțul de rușine plin de cumînțenie, ca nu cumva, din pricina ușurătății, să se îndepărteze de credința cea adevărată. Bine este ca bărbații să încredințeze soțiilor lor conducerea gospodăriei, că pentru aceasta le-a fost date de ajutor ¹⁴⁵.

2. Dacă, însă, sîntem ocupați cu treburi la oraș sau avem de lucru la cîmp și adeseori ne lipsesc soțiile și trebuie să sigilăm ceva pentru siguranță, Pedagogul ne îngăduie, numai în acest scop, să folosim un inel cu pecete ; toate celelalte inele trebuie să le aruncăm de pe noi, pentru că, după cum spune Scriptura, *«pentru omul înțelept învățătura este podoabă de aur»* ¹⁴⁶. 3. Femeile care poartă bijuterii de aur se tem, mi se pare, să nu fie socotite sclave, dacă li s-ar lua bijuteriile ; că sclavele nu poartă bijuterii. Dar omul cu adevărat nobil, care are în suflet fru-

145. *Fac.*, 2, 18, 20.

146. *Înj. Sir.*, 21, 23.

mușetea naturală, nu deosebește pe sclav prin aceea că a fost vîndut și cumpărat, ci prin aceea că are simțăminte nedemne de un om liber. Se cuvine ca noi, care sîntem educați de Dumnezeu și înfiați de Dumnezeu, să nu părem liberi, ci să fim liberi.

59. 1. De aceea și statul pe loc și mișcarea și mersul și, într-un cuvînt, întreaga noastră viață trebuie să arate cît mai mult cu putință pe omul liber. Dar chiar inelul cu pecete nu trebuie purtat de bărbați la încheietura degetului — că acolo îl poartă femeile — ci în degetul cel mic și virit pînă în partea cea mai de jos a degetului; așa putem lucra ușor cu mîna treburile pe care avem nevoie să le facem, iar inelul-pecete nu poate cădea ușor din deget, pentru că e ținut de nodul cel mare al degetului.

2. Pecetea de pe inelele noastre să fie un porumbel sau un pește sau o corabie împinsă de un vînt favorabil sau o liră muzicală așa cum avea Policrate ¹⁴⁷ pe inelul său; sau o ancoră nautică așa cum Seleuc ¹⁴⁸ a pus să fie gravat pe inelul lui; dacă inelul are gravat un pescar, să ne aducă aminte pe apostol ¹⁴⁹ și de copiii scoși din apă ¹⁵⁰. Nu trebuie să fie gravate pe pecetele inelelor chipuri de idoli, la care nu trebuie să ne uităm, nici sabie sau arc, pentru că noi urmărim pacea, nici cupe, pentru că trebuie să fim cumpătați.

60. 1. Mulți desfrînați și desfrînați își gravează în montura inelelor pe amanții sau amantele lor, ca și cum n-ar vrea să dea uitării vreodată patimile lor desfrînațe, datorită acestei amintiri permanente a destrăbălării lor.

2. Despre păr, trebuie să spun acestea. Capul bărbaților trebuie să fie tuns, afară de cazul cînd au părul creț. Părul din barbă să fie bogat, dar cîrlionții părului capului să nu cadă prea mult în jos ca buclele femeilor. Pentru bărbați e de ajuns o barbă bine îngrijită. **3.** Iar dacă vrea să-și tundă barba, să nu și-o radă de tot; un bărbat ras complet ar avea înfățișare rușinoasă; iar rasul pînă la piele a bărbii îl apropie pe bărbat de cei care-și smulg părul din barbă și de spîni. **4.** Psalmistul de pildă, laudă barba bogată, că spune: «*Ca mirul, care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aaron*» ¹⁵¹; prin repetarea cuvîntului «*barbă*», a lăudat chipul cel frumos, care ajunge strălucitor cu mirul Domnului.

61. 1. Tunsul părului capului nu trebuie făcut de dragul frumuseții, ci pentru anumite nevoi. Să se taie părul capului atît cît să nu crească

147. Policrate, tiranul insulei Samos între 533—522 î.d.H. Cînd insula a fost cucerită de perși, în 522 î.d.H., Policrate a murit crucificat.

148. Seleuc I Nictor (355—280 î.d.H.), general macedonean, fost locotenent al lui Alexandru cel Mare, apoi satrap al Babiloniei, întemeietorul dinastiei Seleucizilor.

149. Lc., 5, 10.

150. Adică: din apa botezului.

151. Ps., 132, 2.

prea mare și coborîndu-se să împiedice vederea. Trebuie rotunjit și părul de la mustață, ca să nu se murdărească atunci cînd mîncăm ; dar nu cu briciul — că nu-i frumos — ci cu foarfecele de frizer. Nu trebuie să deranjăm cu ceva părul din barbă, care nu ne supără ; barba dă figurii bărbatului o seriozitate care impune.

2. Pe mulți oameni înfățișarea îi face să nu păcătuiască, din pricină că înfățișarea îi dă de gol ; altora, însă, care nu vor să se știe că păcătuiesc, le este foarte plăcut să aibă o înfățișare comună, cu nimic caracteristic, cu care, fiind acoperiți, pot păcătui fără să fie recunoscuți, din pricină că sînt la fel ca marea mulțime a oamenilor ; așa că pot săvîrși fără teamă păcatul.

62. 1. Părul capului, tuns scurt, îi dă bărbatului nu numai o înfățișare serioasă, ci-i face și capul rezistent ; îl obișnuiește și cu frigul și cu căldura, înlăturînd vătămările ce i le pot aduce frigul și căldura ; că pletele mari sug ca un burete sudoarea produsă de căldură și duc la creier vătămarea sudorii.

2. Femeilor le este de ajuns să-și pieptene părul și să-și lege simplu cozile cu o agrafă ieftină la ceafă ; cu o îngrijire nemeșugită și cu aranjarea cu cumințenie a părului își măresc frumusețea lor naturală.

3. Împletirea părului, așa cum o fac femeile desfrîinate, cu bucle în lanț, pe lîngă că le urîtesc, le mai strică și părul ; împletindu-și meșteșugit părul își smulg perii din cap ; iar de teamă să nu li se strice părul nici nu se ating de capetele lor ; seara se duc cu frică la culcare, ca nu cumva, fără să-și dea seama, să deranjeze formele împletiturii.

63. 1. Adaosul de păr străin trebuie îndepărtat cu desăvîrșire. E cea mai mare nelegiuire să-ți pui pe cap plete de păr străin, să-ți acoperi craniul cu bucle de păr mort. Pe ce va pune mîna preotul ? Ce va binecuvînta ? Preotul nu va binecuvînta pe femeia împodobită cu perucă, ci părul străin, iar prin păr, alt cap. 2. Dacă *«bărbatul este cap femeii, iar al bărbatului, Hristos»*¹⁵², nu este oare o nelegiuire ca femeile să cadă în două păcate ? Mai întîi, înșeală pe bărbații lor, pentru că îi arată alt păr în locul părului lor ; în al doilea rînd, dezonoarează, atît pe cît pot, pe Domnul, gătindu-se ca desfrîinatele pentru a ascunde adevărul și aduc și ocară capului lor, care este cu adevărat frumos. 3. Dar nici părul nu trebuie să și-l vopsească și nici să-i schimbe culoarea, dacă li se înălbește ; că nu li se îngăduie nici haine împestrițate. Dar mai cu seamă nu trebuie ascuns ceea ce face ca vîrsta să fie venerabilă și vrednică de încredere ; dimpotrivă, trebuie să arătăm deschis prețuirea, pe care ne-a dat-o Dumnezeu, pentru a-i face pe tineri să respecte bătrînețea. 4. Ade-
seori apariția unui om cu capul alb în fața unor tineri obraznici este la

fel ca apariția profesorului ; îl cumințește, iar strălucirea înfățișării lui potolește zburdălnicia lor tinerească.

64. 1. Femeile nu trebuie să-și fardeze fețele cu dresurile unei arte pline de viclenie.

Să le arătăm noi arta de a se împodobi cu castitatea. Cea mai minunată frumusețe este în primul rând frumusețea sufletească, așa cum am spus de mai multe ori. Sufletul este frumos, când este împodobit cu Sfântul Duh, când are în el podoabele date de Duhul cel Sfânt : dreptatea, curajul, castitatea, iubirea de bine, simțul rușinii, culoare pe care n-o poți vedea mai frumoasă și mai înfloritoare în nici o altă parte. **2.** Femeile, să se ostenească apoi și cu frumusețea trupului. Frumusețea trupului constă în simetria mădurelor și a părților trupului, însoțite de o culoare frumoasă. Artă de a-ți împodobi trupul cu sănătate este aici foarte potrivită ; arta aceasta face trecerea de la chipul cel fardat la chipul cel adevărat, la chipul cel dat de Dumnezeu. Buna întocmire a băuturilor și mîncatul cu măsură sînt în stare să-ți dea frumusețea cea firească. Cu ajutorul acestora trupul întărește nu numai sănătatea, dar face să i se vadă și frumusețea. **3.** Din înroșit trupul ajunge strălucitor și scînteietor ; din molatic, luminos și plin de har ; din șubred, bărbătos și tare ; dintr-un trup cu respirația grea, un trup cu o bună și regulată respirație. Cu acestea toate este împodobit omul, această statuie armonioasă și frumoasă a Cuvîntului ! Da, frumusețea este floarea minunată a sănătății. Sănătatea lucrează înăuntrul trupului, iar frumusețea în afara trupului ; amîndouă arată înfloritoare culoare a feții.

65. 1. Cele mai frumoase și cele mai sănătoase exerciții corporale dau trupului o frumusețe adevărată și permanentă, căci căldura produsă de exerciții dă naștere transpirației și atrage aerul rece. Căldura, fiind produsă de mișcări, atrage spre ea aerul, și atrăgîndu-l, preface treptat în vapori prisosul de hrană încălzit, datorită și unei anumite cantități de umiditate, cît și unui prisos mare de căldură. **2.** De aceea este și dată afară mîncarea de mai înainte. Într-un corp, care nu face mișcare, mîncarea înghițită nu este digerată, ci scoasă afară, așa cum se scoate pîinea dintr-un cuptor rece ; sau întreagă și necoaptă sau numai partea de deasupra. **3.** E firesc apoi ca cei care mănîncă și beau mai mult decît trebuie să aibă și urina și excrementele în mai mare cantitate, să aibă în mai mare cantitate și celelalte secrețiuni ; pe lîngă acestea și sudoarea, pentru că hrana n-a fost asimilată, ci eliminată odată cu cele de prisos.

66. 1. De aici vin și desfrînările, pentru că abundența excesivă din trup se îndreaptă spre părțile genitale ale nașterii de copii. Trebuie, deci, să cheltuim această abundență excesivă dintr-un trup prin mișcări cor-

porale potrivite și prin mese simple, ca să înflorească în noi frumusețea noastră.

2. În sfârșit, este absurd ca cei făcuți «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu»¹⁵³ să-și pună pe ei podoabă străină, ca și cum ar vrea să batjocorească pe Cel după al Cărui chip am fost făcuți; să prefere adică în locul creației dumnezeiești arta omenească cea rea. 3. Pedagogul poruncește ca femeile să meargă «cu îmbrăcăminte cuviincioasă și să se împodobească cu sfială și cu cumințenie»¹⁵⁴, supunându-se bărbaților lor, pentru ca chiar dacă unii nu se pleacă Cuvîntului, să fie cîștigați, fără cuvînt, prin purtarea femeilor lor, văzînd — spune Scriptura — viețuirea voastră curată în Cuvînt; podoaba lor să nu fie cea din afară, adică împletirea părului, podoabele de aur sau îmbrăcarea de haine scumpe, ci omul cel tainic al inimii, întru nestrîcătoarea podoabă a Duhului celui blînd și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu»¹⁵⁵.

67. 1. Munca pe care femeile o fac singure fără ajutorul cuiva, le aduce o frumusețe adevărată, pentru că munca le exercită trupurile și prin muncă se împodobesc, nu cu o podoabă adusă de munca altora, podoabă lipsită de podoabă, lipsită de libertate și desfrînată, ci cu o podoabă lucrată și confecționată de mîinile lor, de mîinile unei femei cinstite. Că nu se cuvine ca cele care trăiesc după Dumnezeu să se arate împodobite cu haine cumpărate din piață, ci cu haine făcute de mîinile lor. 2. Foarte frumos lucru este ca femeia gospodină să se îmbrace și pe ea și pe bărbatul ei cu haine făcute cu mîinile ei; acest lucru îi bucură pe toți; copiii se bucură de mama lor, bărbatul de femeia lui, ea de toți și cu toți de Dumnezeu. 3. Într-un cuvînt,

«Femeia harnică este o comoară de virtute»¹⁵⁶.

Femeia aceasta «bucatele nu le-a mîncat cu lene»¹⁵⁷ și legile milosteniei în gura ei; femeia aceasta «și-a deschis gura sa în chip înțelept și după lege»¹⁵⁸, iar copiii ei s-au ridicat și au fericit-o»¹⁵⁹, «iar bărbatul ei a lăudat-o»¹⁶⁰, după cum spune Cuvîntul cel Sfînt prin Solomon. «Femeia binecredincioasă se binecuvîntează. Să laude ea frica de Domnul!»¹⁶¹. Și iarăși: «Femeia harnică este cunună pentru bărbatul ei»¹⁶².

153. Fac., 1, 26.

154. 1 Tim., 2, 9.

155. 1 Pt., 3, 1—4.

156. Alexandros. Fragm. 5, CAF, III, p. 373.

157. Prov., 31, 27.

158. Prov., 31, 26.

159. Prov., 31, 28.

160. Prov., 31, 28.

161. Prov., 31, 30.

162. Prov., 12, 4.

68. 1. Femeile trebuie să-și îndrepte cât mai mult cu putință atitudinea, privirea, mersul și vocea. Nu cum fac unele femei, care imită pe artiștii de teatru, care privesc cu luare-aminte mișcările lascive ale dansatoarelor, ca să le reproducă în întilnirile lor, cu mișcări lente, cu pași senzuali, cu glas afectat și cu priviri pline de dorinți; toate aranjate cu grijă ca să fie momeală plăcerii. **2.** «Miere picură din buzele femeii desfrîinate, care, vorbind ca să-ți facă plăcere, îți îndulcește gîtlejul, dar mai pe urmă mai amară decît fierea o vei afla și mai tăioasă decît sabia cu două tăișuri; că picioarele nebuniei pogoară cu moartea în iad pe cei ce se lipesc de ea» ¹⁶³. **3.** Desfrîната a biruit pe nobilul Samson ¹⁶⁴, iar cealaltă soție a lui și-a tuns bărbatul ¹⁶⁵. Dar o altă femeie nu l-a înșelat pe Iosif; ci egipteanca cea desfrînată a fost biruită; castitatea lui Iosif, cea înlănțuită, s-a arătat mai puternică decît puterea cea fără de lanțuri a femeii.

69. 1. Minunate sînt și cuvintele acestea :

«Nu mă pricep deloc
Să murmur cu dulceață, să merg legănat,
Să-mi țin gîtul plecat, așa cum văd aici
În oraș pe alți mulți invertiți
Care se ung cu smoală, ca să-și smulgă părul» ¹⁶⁶.

2. Trebuie cu totul interzise mișcările femeiești, atitudinile desfrîinate și mlădierile lascive. Mișcările afemeiate la mers, «mersul ca femeile» ¹⁶⁷, după cum spune Anacreon ¹⁶⁸, sînt cu totul mișcări de desfrîinate, după cît îmi pare. Comedia spune : «Este timpul să părăsești urmele femeilor stricate și viața de desfrîu» ¹⁶⁹. **3.** «Urmele desfrîinate nu se sprijină pe adevăr; nu umblă pe căile vieții; urmele roților ei sînt greșite și nu sînt bine cunoscute» ¹⁷⁰. Mai cu seamă ochii trebuie păziți; că e mai bine să alunece picioarele decît ochii.

70. 1. Domnul vindecă foarte repede patima aceasta, spunînd : «Dacă te smintește ochiul tău, scoate-l» ¹⁷¹. Smulge din rădăcini pofta ! Ochii care privesc cu poftă, clipitul ochilor, care înseamnă a face semn cu ochii, nu sînt altceva decît desfrîinare cu ochii, pentru că prin ochi pofta își aruncă departe săgețile ei. Ochii sînt corupți înaintea întregului

163. Prov., 5, 3—5.

164. Jud., 14, 15—17.

165. Jud., 16, 17—19.

166. Un poet comic necunoscut, CAF, III, p. 470, nr. 339.

167. Anacreon, Fragn. 168.

168. Anacreon (sec. VI—V î.d.H.), celebru poet liric grec. A cîntat în poeziile sale dragostea și vinul. Din opera sa autentică n-au rămas decît scurte fragmente.

169. Un poet comic necunoscut, CAF, III, p. 520, nr. 622.

170. Prov., 5, 6.

171. Mt., 5, 29; 18, 9; Mc., 9, 47.

trup. 2. «Ochiul care vede bine veseleşte inima»¹⁷², adică se bucură, pentru că ştie să vadă bine; dar «cel care face cu ochiul cu viclenie adună întristare peste oameni»¹⁷³. 3. Un om ca acesta era afemeiatul Sardanapal¹⁷⁴, regele asirienilor, care este înfăţişat întins pe pat cu picioarele în sus, desfăcându-şi haina de purpură şi aruncând în sus albul ochilor. 4. Femeile care fac la fel se prostituează chiar cu ochii lor. «Luminătorul trupului este ochiul»¹⁷⁵ spune Scriptura; prin ochi se văd cele dinăuntrul omului, că sînt luminate de lumina ochilor. «Desfrînarea femeii, prin ridicarea ochilor»¹⁷⁶.

71. 1. Apostolul strigă: «Omorîţi, dar, mădularele voastre cele de pe pămînt: desfrînarea, necurăţia, patima, pofta cea rea şi lăcomia, care este închinare la idoli, peste care vine mînia lui Dumnezeu»¹⁷⁷; noi, însă, reaprindem patimile şi nu ne ruşinăm. 2. Unele dintre femei mestecă gumă de mestecat, umblă de colo-colo şi rîd în gura mare trecătorilor; altele îşi dau aere, scărpinîndu-se în cap cu ace de păr, pe care le poartă cu ele, ca şi cum n-ar avea degete, şi se interesează ca acele de păr să fie făcute din carapace de broască ţestoasă sau din fildeş sau din oasele altui animal mort; 3. altele, ca să placă celor ce le văd, se gătesc dîndu-şi pe faţă cu farduri de diferite culori; şi astfel îşi murdăresc feţele şi le fac ca şi cum ar avea spuzeală. 4. Ca aceasta este, spune Pedagogul prin Solomon, «femeia nebună şi obraznică! Nu ştie de ruşine! Stă la uşile casei ei pe scaun, chemînd, în văzul lumii, pe cei ce trec pe cale, pe cei ce-şi caută de drumul lor»¹⁷⁸. Prin înfăţişarea ei şi prin întreaga ei viaţă spune lămurit: «Care este cel mai nebun dintre voi? Acela să se abată pe la mine! Iar celor lipsiţi de minte le porunceşte, zicînd: Atingeţi-vă cu plăcere de pînile ascunse şi de apa cea dulce de furtişag»¹⁷⁹. Aşa vorbeşte Pedagogul de această Afrodită înclinată spre furt!

72. 1. De acest text s-a folosit beoţianul Pindar, cînd a spus: «Dulce-l îngrijirea care te fură a Cipridei»¹⁸⁰. «Nu ştie, nenorocitul, că pămîntului pier alături de ea şi că o va întîlni în fundul iadului! Dar, fugi, îi spune Pedagogul, nu zăbovi în locul acela, nici nu-ţi întoarce ochii

172. Prov., 16, 2.

173. Prov., 10, 11.

174. Sardanapal, rege legendar al Asiriei, cu o viaţă destrăbălată şi desfrînată. A pierit ars de foc împreună cu averile, eunucii şi femeile lui, pe un rug căruia singur l-a dat foc. Unii istorici îl socot al patrulea şi ultimul rege al Asiriei, care a domnit douăzeci de ani (779—759 î.d.H.).

175. Mt., 6, 22; Lc., 11, 34.

176. Înţ. Sir., 26, 10.

177. Col., 3, 5—6.

178. Prov., 9, 13—15.

179. Prov., 9, 15—17.

180. Pindar, Fragm. 217, Schroeder; Ciprida este supranumele Afroditei.

către ea ! Așa vei trece de apa strălindă» ¹⁸¹, vei trece dincolo de Aheron. 2. De aceea, acestea zice Domnul prin Isaia : «Pentru că au umblat fiicele Sionului cu grumajii ridicați și cu clipitul ochilor, iar cu mersul își trădesc hainele și cu picioarele joacă, Dumnezeu va smeri pe fiicele Sionului și va dezveli chipul lor» ¹⁸², chipul cel urât.

73. 1. Aș dori, apoi, ca slujnicele, care merg în stînga stăpînelor lor sau cele care vin în urma lor să nu vorbească cuvinte de rușine și nici să nu facă lucruri rușinoase, ci să fie cumințite de stăpînele lor. Poetul comic Filimon le critică foarte aspru, zicînd :

2. «Cînd am ieșit
Văd o femeie liberă
Urmată de o slujnică frumoasă ;
Și unul din Platea le urma și
Făcea ochi dulci servantei» ¹⁸³.

3. Că desfrînarea slujniciei se întoarce asupra stăpînei ; dă prilej celor care au încercat puțin să nu se teamă de a încerca mai mult ; că stăpîna, de vreme ce n-a pedepsit desfrînarea slujniciei, arată că e de acord cu purtările ei nerușinate. Dacă nu te revolți împotriva celor desfrînați, înseamnă că ești de acord cu ei. Proverbul spune : «Cum e stăpîna așa e și cîinele» ¹⁸⁴.

4. Trebuie să trimitem pe pustiu mersul cel nebunatic ; să alegem mersul cel serios și potolit, dar nu un mers, ca și cum te-ai tîrî ; nu trebuie să ne zbenguim pe drum, nici să privim cu dispreț pe cei care-î întîlnim întorcînd capul, dacă aceștia au ochii ațîntiți asupra noastră, ca și cum am intra pe scenă cu alai și am aștepta să fim arătați cu degetul. 5. Nu trebuie să fim împinși de slugi, ca să urcăm o pantă, cum vedem că fac cei complet moleșiți, deși par sănătoși, dar sînt istoviți din pricina slăbiciunii lor sufletești. Bărbatul vrednic nu trebuie să dea semn de slăbiciune nici cu chipul lui, nici cu trupul lui.

74. 1. Deci nici în mișcările noastre, nici în atitudinea noastră să nu se găsească urmă de purtare urtă, nedemnă de bărbat. Bărbatul, sănătos la trup și suflet, nu trebuie să se folosească de slugi, ca de vitele de jug. 2. După cum slugilor li se poruncește «să se supună stăpînilor lor cu toată frica, nu numai celor buni și blînzi, ci și celor suciți» ¹⁸⁵, spune Petru, tot așa este potrivit ca și stăpînii să socotească pe slugile lor egali cu ei și să se poarte cu ei cu îndelungă răbdare și cu iubire de oameni. «În sfîrșit, spune Petru, fiți cu toții într-un gînd, împreună-pătî-

181. Prov., 9, 18—19.

182. Is., 3, 15—16.

183. Filimon, Fragm. 124, CAF, II, 517 sq.

184. Epicharm, Fragm. 168, Kalbel.

185. 1 Pt., 2, 18.

mitori, iubitori de frați, îndurători, smeriți»¹⁸⁶ și celelalte, «ca să moșteniți binecuvîntarea»¹⁸⁷. 3. După părerea mea, Zenon din Citium¹⁸⁸ a schițat chipul minunat și vrednic de iubit cu pasiune al unui tînăr. Îl sculpează, grăind așa : «Să fie, spune el, cu fața curată ; sprîncețele să nu-i fie încruntate ; privirea să nu-i fie holbată ; dar nici lipsită de viață ; să nu stea cu gîtul dus pe spate ; mădulele trupului să nu-i fie moi, ci gata să se miște, la fel cu cei puternici ; să fie iute spre cuvîntul cel drept și țiitor de minte al celor grăite cu dreptate ; atitudinea și mișcările lui să nu dea nădejde celor desfrînați. 4. Să înflorească în el simțul rușinii și bărbăția ! Departe să fie de el umbletul la prăvăliile care vînd parfumuri, la atelierelor giuvaergiilor, la magazinele care vînd lînă, ca și la celelalte ateliere, unde cei gătiți, ca desfrînatele, își pierd ziua, ca femeile care stau în fața caselor de prostituție»¹⁸⁹.

75. 1. Dar nici bărbații să nu-și piardă timpul în frizerii și prăvălii, flecărind și pălăvrăgind ! Să înceteze de a mai vîna femeile ce trec prin fața lor ! Mulți bărbați nu conținesc a critica și a rîde de alții.

2. Trebuie oprit și jocul cu zarurile sau deprinderea cu pofta de cîștig, jucînd astragalul¹⁹⁰ pe care bărbații îl joacă cu multă plăcere. Risipa de bani a descoperit niște distracții ca acestea pentru cei care vor să-și piardă timpul ! De vină este lenea. Iubesc deșertăciunile cei care nu merg pe calea credinței celei adevărate. Parcă n-ar putea să se distreze și în alt chip, fără să se vateme. Felul în care fiecare voiește să trăiască este oglinda gîndurilor sale.

3. Dar, după cum se pare, numai întîlnirile cu oamenii buni sînt folositoare. Și atotînteptul Pedagog, cunoscînd că viețuirea împreună cu oamenii răi te face asemenea cu porcii, a interzis prin Moise, vechiului popor să mănînce carne de porc, pentru a arăta că cei care cheamă pe Dumnezeu nu trebuie să se amestece cu oameni necurați care, ca porcii, se bucură de plăcerile trupești, de mîncări pline de murdărie și de desfrînate gîdiliri. 4. «Nu trebuie să mănînci uliu sau buhă cu aripile repezi sau vultur»¹⁹¹ spune Scriptura mai departe ; adică să nu te apropii de cei care-și duc viața, trăind din răpiri. Și toate cele spuse în Scriptură la fel cu acestea trebuie înțelese alegoric.

76. 1. Cu cine, dar, să ne împrietenim ? Cu dreptii ! Și o spune aceasta Pedagogul servindu-se tot de alegorie, că zice : «Orice animal

186. 1 Pt., 3, 8.

187. 1 Pt., 3, 9.

188. Zenon din Citium (Cipru), filozof grec (336—251 î.d.H.), întemeietorul stoicismului, o sinteză din cosmologia lui Heraclit, etica cinică și a unei părți din logica lui Aristotel.

189. Zenon, Fragn. 174, Pearson.

190. Astragal, un fel de joc de zaruri, care se joacă cu patru oscioare în mînă

191. Lev., 11, 15.

care are copita despicată în două și rumegă»¹⁹² este curat. Animalul cu copita despicată în două arată dreptatea; că dreptatea are talerele egale; acest animal apoi rumegă propria sa mâncare, mâncarea dreptății, adică Cuvîntul; Cuvîntul intră în noi din afară prin cateheză, așa cum intră mâncarea; iar dinăuntru, ca din stomac, este trimis minții spre a fi păstrat în memorie. 2. Omul drept rumegă hrana cea spirituală cînd are în gura sa Cuvîntul; dreptatea o desparte în două: sfințește și aici pe pămînt pe omul drept, dar îl trimite și în veacul ce va să fie.

3. Pedagogul nu ne va duce la spectacole; că nu fără temei poți numi stadioanele și teatrele «scaunul ciurmaților»¹⁹³; că și aici este «sfat»¹⁹⁴ rău, ca și sfatul făcut asupra Dreptului¹⁹⁵; de aceea este și blestemată adunarea care s-a făcut împotriva Lui. 4. Adunările acestea, de la teatre și stadioane, sînt pline de multă neorînduială și fărădelege; iar prilejurile acestea de adunare a oamenilor sînt pricină de dezordine morală, că se adună la un loc bărbații cu femeile, ca să se uite unii la alții.

77. 1. La aceste spectacole adunarea de lume este ușuratică. Poftele se încălzesc, pentru că privirea este pofticioasă; ochii privesc mai îndrăzneț pe vecini, pentru că li se dă prilej să se inflăcăreze de poftes erotice.

2. Să fie oprite spectacolele cele pline de bufonerii și de pălăvrăgeli. Este oare vreun lucru de rușine, care să nu fie arătat pe scenele teatrelor? Cîte cuvinte de rușine nu rostesc bufonii? Cei care s-au distrat cu viciul înfățișat pe scenă, fac acasă cele văzute acolo. Dar cei care nu se lasă seduși și rămîn impasibili față de aceste spectacole, nu vor fi nicicînd furați de niște plăceri ușoare. 3. Dacă mi s-ar spune că spectacolele teatrale trebuie socotite o joacă pentru distracție, aş răspunde că n-ar proceda înțelepțește orașele care ar căuta chiar să se distreze. 4. Nu sînt jocuri, întrecerile organizate de iubitorii de slavă, întreceri pline de cruzime, care fac să moară atîția oameni! Nu sînt jocuri, nici ambițiile deșarte și nesocotite și nici zadarnicile risipiri de bani! Nu sînt jocuri nici învălmășelile pricinuite de aceste întreceri!

78. 1. Niciodată nu trebuie cumpărată distracția cu căutarea de lucruri fără preț. Un om cu judecată nu va prefera plăcutul înaintea binelui.

Mi se poate, însă, spune: «Dar nu filozofăm toți!» Și voi răspunde: Nu urmărim oare cu toții să avem viața cea veșnică? Ce spui? Cum? Nu crezi? Dar cum poți să iubești pe Dumnezeu și pe aproapele tău, fără să filozofezi? Cum poți să te iubești pe tine însuși, dacă nu iubești

192. Lev., 11, 3.

193. Ps., 1, 1.

194. Ps., 1, 1.

195. Adică: asupra lui Iisus.

vlața cea veșnică? 2. «Nu știu carte!» mi se răspunde. Dar dacă n-ai învățat să citești, nu poți spune că nu auzi; și auzirea nu se învață. Credința nu-i un bun al înțelepților care trăiesc după lume, ci al înțelepților care trăiesc după Dumnezeu. Filozofia aceasta se învață fără cărți; iar cartea ei, care este în același timp și neștiutoare de carte și dumnezeiască, se numește dragoste, este carte duhovnicească. 3. Este cu puțință să ascuți și să trăiești și înțelepciunea dumnezeiască și este cu puțință să fii și cetățean al acestei lumi; cele din lume nu te opresc să trăiești cu bună-cuviință, după Dumnezeu.

4. Cel care vinde și cel care cumpără să nu spună niciodată două prețuri, cînd cumpără sau vinde; să aibă un singur preț și să gîndească să spună adevărul; dacă nu dobîndește prețul, dobîndește adevărul și se simte bogat cu conștiința lui cea dreaptă.

79. 1. Să nu te lauzi și să nu te juri cînd vinzi ceva! Să nu te juri nici cînd faci alte treburî. Vînzătorii și cumpărătorii care filozofează¹⁹⁶ să fie cu luare-aminte la aceste cuvinte ale Scripturii: «Să nu iei numele Domnului în deșert, că nu va ierta Domnul pe cel ce ia numele Lui în deșert»¹⁹⁷. 2. Pe cei care lucrează împotriva acestor porunci, pe iubitorii de argint¹⁹⁸, pe mincinoși, pe fățarnici și pe cei care fac comerț cu adevărul, Domnul îi va izgoni din curtea Tatălui Său, pentru că nu vrea să fie casa cea sfîntă a lui Dumnezeu casă de neguțătorie nedreaptă sau de cuvînte nedrepte sau de bunuri materiale¹⁹⁹.

3. Femeia și bărbatul cînd se duc la biserică să fie îmbrăcați cuviincios, cu mers nefalsificat, tăcuți, cu «dragoste nefățarnică»²⁰⁰, curați cu trupul, curați cu inima, în stare să se roage lui Dumnezeu. 4. Mai mult decît atît, femeia să caute să fie acoperită, afară de cazul cînd este acasă; cînd e acoperită are o înfățișare serioasă și nu atrage privirile; nu va păcătui nicicînd dacă are înaintea ochilor ei voalul și simțul de rușine; și nu va face nici pe altul să alunece în păcat, ca atunci cînd ar fi cu fața descoperită. Aceasta o vrea Cuvîntul; pentru că se cuvine ca femeia să aibă voal pe cap²⁰¹. 5. Se spune că femeia lui Enea²⁰², din pricina covîrșitoarei ei seriozități, s-a sfiit să-și dea voalul de pe cap nici cînd a fost cucerită Troia; ci, chiar fugind din cetatea în flăcări, ea a rămas acoperită.

196. Adică: cei care trăiesc după învățătura creștină.

197. *Ieș.*, 20, 7.

198. 2 *Tim.*, 3, 2.

199. *Mt.*, 21, 12—13; *Mc.*, 11, 15—17; *Lc.*, 19, 45—46; *In.*, 2, 14—16.

200. *Rom.*, 12, 9; 2 *Cor.*, 6, 6.

201. 1 *Cor.*, 11, 5—6.

202. Enea, principe trolan. La căderea Troiei a fugit în Italia, unde s-a căsătorit cu Lavinia, fiica regelui Latinus. Poetul Virgiliu a făcut din Enea eroul epopeii sale *Enoide*.

80. 1. Ar trebui ca cei înălțați în Hristos ²⁰³, așa să fie totdeauna și așa să se poarte, ca în biserică, unde stau cu mai multă seriozitate ; să fie, nu să pară, tot așa de blânzi, tot așa de evlavioși, tot așa de plini de dragoste. **2.** Dar nu știu cum se face, că își schimbă după loc și atitudinile și purtările, ca și caracatițele, despre care se spune, că se aseamănă cu pietrele pe care se așează ; că arată ca pietrele și la culoare. **3.** După ce aceștia pleacă de la biserică, leapadă sfințenia adunării și se aseamănă cu marea mulțime a oamenilor între care trăiesc ; dar, mai bine spus, când leapadă falsa lor fățarnicie de seriozitate arată ce erau când au intrat în biserică. **4.** Cît au stat în biserică, au cinstit cuvîntul care s-a spus despre Dumnezeu, dar l-au lăsat acolo unde l-au auzit ; când ies afară, umblă de colo-colo împreună cu necredincioșii ; li se umplu urechile de zgomotele instrumentelor cu coarde, de acordurile cîntecelor de dragoste cîntate din flaut, sînt înconjurați de oameni care fac scandal, de oameni beți și de o întreagă strînsură de lume ; mulțimea cîntă și se alătură cîntecului mulțimii și cei care mai înainte înălțau imne nemuririi, cîntă și ei, ticăloșii, la sfîrșit cel mai nenorocit cîntec : *«Să mîncăm și să bem, că mîine vom muri»* ²⁰⁴.

81. 1. Aceștia într-adevăr nu mor mîine ; dar sînt de pe acum morți pentru Dumnezeu ²⁰⁵ ; își îngroapă morții lor ²⁰⁶, adică se îngroapă ei singuri spre moarte. Apostolul se adresează acestora cu foarte multă asprime, spunînd : *«Nu vă înșelați ! Nici cei care fac adulter, nici desfrînații, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii — și alții pe care i-a adăugat acestora — nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»* ²⁰⁷. **2.** Iar dacă sîntem chemați în împărăția lui Dumnezeu, atunci să viețuim în chip vrednic de împărăție ²⁰⁸, iubind pe Dumnezeu și pe aproapele ²⁰⁹. Să se știe că dragostea nu se arată cu sărutarea ²¹⁰, ci cu bunăvoința. Acestora, însă, nu li se aude în biserici nimic altceva decît sărutul ; dar în sufletul lor nu sălășuiește dragostea. **3.** Sărutarea în biserică fără reținere dă naștere la bănuieli rușinoase și la hulă ; și ar trebui ca sărutarea să fie tainică, *«sfîntă»* ²¹¹, cum o numește apostolul. Să viețuim, deci, în chip vrednic de împărăția lui Dumnezeu ; sufletul nostru să-și arate dragostea sa cu gura, cu o gură castă și închisă ; că prin o astfel de gură mai ales se arată purtarea cea

203. Adică : cei botezați, creștinii.

204. 1 Cor., 15, 32 ; Is., 22, 13.

205. 1 Cor., 11, 30.

206. Mt., 8, 22 ; Lc., 9, 60.

207. 1 Cor., 6, 9—10.

208. Fil., 1, 27 ; 1 Tes., 2, 12.

209. Mt., 22, 37, 39.

210. Rom., 16, 16 ; 1 Cor., 16, 20 ; 2 Cor., 13, 12 ; 1 Tes., 5, 26.

211. Rom., 16, 16 ; 1 Cor., 16, 20 ; 2 Cor., 13, 12 ; 1 Tes., 5, 26.

cuvlincioasă. 4. Este și o altă sărutare, sărutarea criminală, plină de venin, care ia chipul sfințeniei. Oare nu știți că păianjenii veninoși numai ce se ating cu gura dau oamenilor dureri cumplite? Nu știți că de multe ori sărutările bagă în suflet otrava desfrînării?

82. 1. Să ne fie, dar, lămurit, că sărutarea nu înseamnă dragoste. «*Dragostea este de la Dumnezeu*»²¹². Ioan spune: «*Dragostea de Dumnezeu aceasta este să păzim poruncile*» — nu ca să ne lingușim unii pe alții cu gura —; «*și poruncile lui Dumnezeu nu-s grele*»²¹³. 2. Dar și îmbrățișările pe stradă ale oamenilor care se iubesc sînt pline de îndrăznire nesocotită; aceștia vor să arate celor care-i văd cît de mult se iubesc; dar fapta lor este lipsită cu totul de grație. 3. Dacă este drept să ne rugăm lui Dumnezeu în taină în camera noastră²¹⁴, urmează că și aproapelui nostru, pe care Dumnezeu ne-a poruncit să-l iubim îndată după El, să-i arătăm simțămintele noastre de dragoste ca și lui Dumnezeu, în taină, în casele noastre, «*răscumpărînd vremea*»²¹⁵. 4. Noi sîntem «*sarea pămîntului*»²¹⁶; iar după cum zice Scriptura «*Cel care va binecuvînta cu glas mare dimineața, nu va părea că se deosebește de cel ce blestemă*»²¹⁷.

5. Se pare că mai presus de toate trebuie să ne ferim de a ne uita la femei. Păcătuiești nu numai dacă le atingi, ci și dacă le privești²¹⁸; și trebuie să fugă mai cu seamă cel care este cu adevărat educat de Pedagog.

83. 1. «*Ochii tăi drept să caute și genele tale să clipească drept*»²¹⁹.

— Nu este oare cu putință să văd o femeie și să n-o poftesc?

— Da, dar să te păzești să nu cazi! Că e cu putință să vezi o femeie și să aluneci; dar e cu neputință s-o poftesci, cînd n-o vezi.

2. Nu-i de ajuns ca oamenii care trăiesc în castitate să fie curați, ci trebuie să se și străduiască să fie mai presus de orice critică, să îndepărteze de la ei orice pricină de bănuială, pentru arătarea pe scurt a castității lor; că nu trebuie să fim numai credincioși, ci să arătăm că sîntem și vrednici de credință. 3. Așadar, trebuie să ne ferim, după cum spune apostolul, «*de a nu fi defăimați de cineva, purtînd grijă de ce este bine nu numai înaintea Domnului, ci și înaintea oamenilor*»²²⁰. Scriptura spune: «*Întoarce-ți ochii de la femeia frumoasă și nu te uita la frumu-*

212. 1 In., 4, 7.

213. 1 In., 5, 3.

214. Mt., 6, 6.

215. Ef., 5, 16; Col., 4, 5.

216. Mt., 5, 13.

217. Prov., 27, 14.

218. Mt., 5, 28.

219. Prov., 4, 25.

220. 2 Cor., 8, 20—21.

sefe străind !» ²²¹. 4. Iar dacă întrebi pentru care pricină, atunci Scriptura ți-o spune : «Cu frumusețea femeii mulți s-au rădăcit ; și de acolo se aprinde iubirea ca focul» ²²². Iubirea, adică iubirea trupească, pornită din foc, duce, din pricina păcatului, la focul cel nestins ²²³.

CAPITOLUL XII

LA FEL, EXPUNERE PE SCURT A CELEI MAI BUNE VIEȚUIRI. TEXTE DIN SFINTELE SCRIPTURI CARE CARACTERIZEAZĂ VIAȚA CREȘTINĂ

84.1. Aș da sfatul ca soții, în casă, să nu-și sărute soțiile în fața slugilor. Aristotel nu îngăduia nici să se ridă în fața slugilor ²²⁴ ; cu atât mai mult bărbatul nu trebuie să-și arate în fața lor simțămintele lui de dragoste față de soție. Este bine să se arate cumințenia chiar de la începutul căsniciei, căci căsnicia, care este unită cu cumințenia dă naștere la plăceri curate.

2. Cu totul minunat spune tragedia :

«Ah ! Ah ! O, femei ! Oamenilor
Nu le aduce atât de felurite plăceri
Nici aurul, nici puterea, nici luxul bogăției
Cît sufletul drept și gândirea cinstită
A unui bărbat vrednic și a unei femei evlavioase !» ²²⁵.

Acestea-s poruncile dreptății ! Nu trebuie nesocotite, chiar dacă sînt rostite de înțelepții din lumea aceasta !

85. 1. Așadar, pentru că fiecare din voi, «cunoaște lucrul fiecăruia, petreceți cu frică timpul vremelniciei voastre, știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau cu aur, am fost răscumpărați din viețuirea noastră, pe care o avem de la părinți, ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit» ²²⁶. 2. «Destul este că în vremurile trecute, spune Petru, am făcut voia păgînilor, umblînd în desfrîdări, în poftă, în beții, în îmbuibare de mîncare și băutură și în nelegiuite închinări la idoli» ²²⁷. 3. Hotăr avem crucea Domnului cu care am îngrădit și înconjurat păcatele de mai înainte. Așadar, pentru că

221. *Înt. Sir.*, 9, 8.

222. *Înt. Sir.*, 9, 9.

223. *Mt.*, 3, 12 ; *Mc.*, 9, 43 ; *Lc.*, 3, 17.

224. *Aristotel*, *Fragm.* 183, *Rose*, ed. III.

225. *Apollonides*, *Fragm.* I, *TGF*, ed. II, p. B25.

226. *1 Pt.*, 1, 17-19.

227. *1 Pt.*, 4, 3.

ne-am născut a doua oară, să ne ținim în credința cea adevărată, să ne trezim și să ne sfințim, *«că ochii Domnului sînt peste cei drepti și urechile Lui spre rugăciunea lor, iar fața Domnului peste cei ce fac rele»* ²²⁸. *«Și cine ne va face rău nouă, dacă sîntem rîvnitori ai bine-lui ?»* ²²⁹.

4. Cea mai bună viață este aceea care are o bună rînduială, o desăvîrșită bună-cuviință și o putere ordonată și întemeiată; care îndeplinește cu fapta, într-un chip minunat, toate îndatoririle care i se prezintă una după alta și care nu poate fi depășită cînd este vorba de virtute.

86. 1. Aceste sfaturi vi le-am dat, spune Pedagogul, deși, gîndindu-Mă la mîntuirea voastră, am vorbit mai cu asprime; am făcut asta, pentru că *«cel ce mustră cu îndrăznire face pace»* ²³⁰.

Voi, însă, vă veți mîntui, dacă mă veți asculta; dar dacă nu veți asculta de cele spuse, pe mine nu mă privește; totuși, și așa, mă privește, pentru că *«Dumnezeu voiește mai degrabă mîntuirea păcătosului decît moartea lui»* ²³¹. 2. Pedagogul iarăși spune: *«Iar dacă Mă veți asculta, bunătățile pămîntului veți mîncă»* ²³². Pedagogul numește bunătăți ale pămîntului bunătățile omenești: frumusețea, bogăția, sănătatea, puterea, hrana; dar bunătăți cu adevărat sînt cele *«pe care urechea nu le-a auzit, nici la inimă nu s-au suit vreodată»* ²³³; cele care sînt cu adevărat bunătăți sînt lîngă Cel Care este cu adevărat Împărat și ne așteaptă pe noi; că El este și dătător și păzitor de bunătăți; potrivit participării la acele bunătăți, Scriptura numește cu același nume și bunătățile pămîntești, căci Cuvîntul îndrumă dumnezeiește slăbiciunea omenească de la cele materiale la cele spirituale.

87.1. Pedagogul ne-a arătat din belșug ce trebuie să păzim cînd sîntem în casă și cum trebuie să ne îndrumăm viața. Pedagogului I-a plăcut să ne spună nouă, copiilor Săi, încetul cu încetul toate aceste învățături, pînă ce ne va duce la Didascal, la Învățător; ne-a dat și ne-a pus înaintea pe scurt aceste învățături cu ajutorul Scripturilor, punîndu-ne de acord cu timpul cît ne-a condus; acum Îl lasă pe Didascal să ni le explice. Legea Didascalului vrea să slăbească frica și slobozește liberul nostru arbitru spre credință. 2. «Ascultă, spune Didascalul, ascultă, o copile, care ai fost bine îndrumat de Pedagog, ascultă, învățăturile de căpetenie ale mîntuirii! Îți voi dezvălui felul Meu de a fi, iar

228. 1 Pt., 3, 12; Ps., 33, 14—15

229. 1 Pt., 3, 13.

230. Prov., 10, 11.

231. Iez., 18, 23.

232. Is., 1, 19.

233. 1 Cor., 2, 9.

ție îți voi da acele bune porunci, prin care să ajungi la mîntuire. Te duc pe calea mîntuirii. Depărtează-te de căile rătăcirii, că Domnul cunoaște calea drepților, iar calea necredincioșilor va pieri²³⁴. 3. Urmează, așadar, o, copile, calea cea bună, pe care ți-o voi arăta! Apleacă spre Mine urechile tale, urechile cele ascultătoare și-ți voi da ție vistierii întunecate, ascunse, nevăzute²³⁵. Nevăzute de neamuri, dar văzute de noi; «comori nesecate»²³⁶ de înțelepciune, de care minunîndu-se apostolul zice: «O, adîncul bogăției și înțelepciunii!»²³⁷. 4. Vistierii multe, date de unicul Dumnezeu; unele descoperite prin lege, altele descoperite prin profeți, altele prin gura cea dumnezeiască²³⁸; iar altă vistierie, prin cele șapte daruri ale Duhului, însoțește cu cîntecul ei gura cea dumnezeiască. Și Domnul, Care este unul, este același Pedagog în toate acestea.

88.1 Iată o învățătură scurtă și un sfat pentru viață, care cuprinde totul: «Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea»²³⁹. Este cu putință ca toate poruncile să fie cuprinse în două porunci, așa cum spune Domnul: «Să iubești pe Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta; iar pe aproapele tău ca pe tine însuși»²⁴⁰. Apoi adaugă: «De acestea atîrnă toată legea și profeții»²⁴¹. 2. Iar celui care L-a întrebat: «Ce să fac, ca să moștenesc viața veșnică», Domnul i-a răspuns: «Știi poruncile»; iar după ce acela i le-a spus, Domnul i-a zis: «Fă acestea și te vei mîntui»²⁴².

3. Trebuie, însă, să prezentăm mai pe larg iubirea de oameni a Pedagogului cu feluritele și mîntuitoarele Sale porunci, ca să putem dobîndi cît mai repede mîntuirea pe temeiul bogatelor texte scripturistice.

89.1. Avem Decalogul dat prin Moise, care este arătat acoperit printr-o singură literă²⁴³. Decalogul descrie chipul în care putem scăpa de păcate. «Să nu faci adulter»²⁴⁴, să nu te închini la idoli»²⁴⁵, să nu fi sodomit, «să nu furi»²⁴⁶, să nu dai mărturie mincinoasă²⁴⁷, cinstește pe

234. Ps., 1, 6.

235. Is., 45, 3.

236. Lc., 12, 33.

237. Rom., 11, 33.

238. Adică: prin gura Mîntuitorului.

239. Mt., 7, 12; Lc., 6, 31.

240. Mt., 22, 37—38; Mc., 12, 30—31.

241. Mt., 22, 40.

242. Lc., 10, 25—28.

243. Prin litera Iota = i care înseamnă și 1, litera începătoare a cuvîntului Iisus (Ἰησοῦς), dar și cifra 10, cele zece porunci ale Decalogului.

244. Ieș., 20, 14.

245. Ieș., 20, 4—5.

246. Ieș., 20, 15.

247. Ieș., 20, 16.

tatăl și mama ta» ²⁴⁸ și celelalte care urmează acestora. Aceste porunci trebuie să le păzim și pe toate celelalte câte ni le poruncesc Scripturile. 2. Dar și prin Isaia, Pedagogul ne poruncește : «*Spălați-vă, curățiți-vă, ștergeți răutățile din inimile voastre înaintea ochilor Mei ; învățați să faceți bine, căutați judecata, scăpați pe cel nedreptățit, judecați pricina orfanului, faceți dreptate văduvei. Veniți ca să vorbim, zice Domnul*» ²⁴⁹.

3. Putem găsi și în alte cărți ale Scripturii multe învățături, de pildă despre rugăciune : «*Faptele cele bune sînt rugăciune bine primită înaintea Domnului*» ²⁵⁰, zice Scriptura. 4. Ne arată și chipul rugăciunii : «*Dacă vezi pe cel gol, îmbracă-l și nu trece cu vederea pe cei ce sînt din sămînța neamului tău. Atunci se va arăta de dimineață lumina ta și vindecarea ta repede va veni și va merge înaintea ta dreptatea ta și slava lui Dumnezeu te va înconjura*» ²⁵¹. 5. Care este fructul acestei rugăciuni ? «*Atunci vei striga și Dumnezeu te va auzi ; încă grăind tu, va zice : Iată, aicea sînt !*» ²⁵².

90. 1. Despre post zice : «*Pentru ce îmi postiți ? zice Domnul. Nu acest post am ales Eu și ziua, ca omul să-și umilească sufletul său. Nici dacă îți vei încovoia gîtul tău ca un cerc și de te vei culca pe sac și cenușă, nici așa nu veți numi postul vostru, post primit*» ²⁵³.

2. Dar care este postul, pe care îl arată Domnul ?

«*Iată, spune Scriptura, acesta este postul, pe care l-am ales eu, zice Domnul. Dezleagă toată legătura nedreptății, dezleagă toate legăturile cele cu silă făcute, dă libertate celor asupriți, rupe orice zapis nedrept. Frînge celui flămînd pîinea ta, du în casa ta pe săracii cei fără adăpost ; dacă vezi pe cineva gol, îmbracă-l*» ²⁵⁴.

3. Pedagogul dă porunci și cu privire la jertfe. «*Ce nevoie am Eu de mulțimea jertfelor voastre ? zice Domnul. Sînt sătul de arderile de tot de carne, de seul mieilor. Nu vreau sînge de tauri și de țapi, nici să veniți să vă arătați mie. Că cine a cerut acestea din mîinile voastre ? Nu veți adăuga a călca în curtea Mea. Dacă veți duce făină de grîu, e în deșert. Tămîie ? Este urîciune înaintea Mea ! Lunile cele noi ale voastre și simbetele, nu le sufăr !*» ²⁵⁵.

248. *Ieș.*, 20, 12.

249. *Is.*, 1, 1—18.

250. *Prov.*, 15, 8.

251. *Is.*, 58, 7—8.

252. *Is.*, 58, 9.

253. *Is.*, 58, 4—5.

254. *Is.*, 58, 6—7.

255. *Is.*, 1, 11—14.

4. Dar cum voi jertfi Domnulul ? aş putea fi întrebat.

— «Jertfă Domnului, spune Scriptura, este inima înfrântă»²⁵⁶.

— Cum să pun cunună sau cum să ung cu mir ? Sau cum voi tămia Domnului ?

— «Mireasmă cu bun miros lui Dumnezeu, este inima care slăveşte pe Cel Ce a plăsmuit-o»²⁵⁷. Iată cununile, jertfele, aromatele şi florile lui Dumnezeu !

91. 1. Despre răbdare Pedagogul spune : «De-ţi va greşi fratele tău, ceartă-l ; şi de se va pocăi, iartă-l. De-ţi va greşi fratele tău de şapte ori pe zi şi de se va întoarce de şapte ori către tine zicînd : Mă pocăiesc !, iartă-l»²⁵⁸. 2. Prin Ioan porunceşte ostaşilor să se mulţumească cu lefurile lor²⁵⁹, iar vameşilor să nu ia nimic mai mult decît cele rînduite²⁶⁰. Judecătorului îi spune : «Să nu cauţi la faţă, cînd judeci ; că darurile orbesc pe cei care văd şi strică cuvintele cele drepte»²⁶¹, şi : «Izbăviţi pe cei nedreptăţiţi»²⁶². 3. Celor zgîrciţi : «Averea adunată cu tărădelege se împuţinează»²⁶³. Despre dragoste : «Dragostea acoperă mulţime de păcate»²⁶⁴. Despre stat : «Daţi cezarului cele ale cezarului, şi lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu»²⁶⁵. 4. Despre jurămînt şi ranchiună : «Nu Eu am poruncit părinţilor voştri, cînd au ieşit din pămîntul Egiptului, să-Mi aducă arderi de tot şi jertfe ; Eu acestea le-am poruncit : Fiecare din voi să nu poarte în inima lui ranchiună semenului şi să nu iubească jurămîntul mincinos»²⁶⁶.

92.1. Pe mincinoşi şi pe îngîmfaţi îi ameninţă ; pe unii : «Vai de cei ce zic că dulcele este amar şi amarul dulce»²⁶⁷ ; pe alţii : «Vai de cei care singuri se cred înţelepţi şi deştepti în ochii lor»²⁶⁸ ; şi : «Cel ce se va smeri pe sine, pe sine se va înălţa, iar cel ce se înalţă pe sine se va smeri»²⁶⁹. 2. Pe cei milostivi îi fericeşte, «că ei vor fi miluiţi»²⁷⁰.

256. Ps., 50, 18.

257. Text necunoscut în Scriptură. Cu privire la acest text o glosă marginală a manuscrisului H spune : «Psalmul 50 şi în Apocalipsa lui Adam» (să se vadă : *Epistola zisă a lui Barnaba*, Cap. 11, 10, nota 12, în : *Scrierile Părinţilor Apostolici*, Bucureşti, 1979, p. 116, nota 12, Colecţia : Părinţi şi Scriitori bisericeşti, nr. 1).

258. Lc., 17, 3—4.

259. Lc., 3, 14.

260. Lc., 3, 12—13.

261. Ieş., 16, 19.

262. Is., 1, 17.

263. Prov., 13, 11.

264. 1 Pt., 4, 8.

265. Mt., 22, 21 ; Mc., 12, 17 ; Lc. 20, 25.

266. Ier., 7, 22—23 ; Zah., 7, 10 ; 8, 17.

267. Is., 5, 20.

268. Is., 5, 21.

269. Mt., 23, 12 ; Lc., 14, 11 ; 18, 14.

270. Mt., 5, 7.

Înțelepciunea nefericește minia, «că minia pierde și pe cei înțelepți» ²⁷¹. 3. Pedagogul ne poruncește apoi să iubim pe dușmani, să binecuvîntăm pe cei ce ne blestemă și să ne rugăm pentru cei ce ne necăjesc ²⁷². «Celui care te lovește peste un obraz, dă-i-l și pe celălalt ; iar dacă-ți ia haina, nu-l opri să-ți ia și cămașa» ²⁷³. 4. Despre credință zice : «Toate cîte veți cere, rugîndu-vă cu credință, veți primi» ²⁷⁴ ; iar după Pindar : «pentru cei care nu cred, nimic nu este de crezut» ²⁷⁵. Trebuie să ne purtăm cu slugile cum ne purtăm cu noi înșine, fiindcă sînt oameni ca și noi. «Dacă cercetezi bine lucrurile, înaintea lui Dumnezeu sînt egali toți : și cei liberi și robii» ²⁷⁶.

93.1. Nu trebuie să pedepsim slugile care greșesc, ci să le certăm. «Cel care-și cruță bățul, își urăște fiul» ²⁷⁷. 2. Pedagogul alungă cu minie iubirea de slavă, spunînd : «Vai vouă, fariseilor, că iubiți scaunele cele dintii în sinagoga și închinăciunile în piețe» ²⁷⁸.

3. Pedagogul prețuiește pocăința păcătosului, pentru că iubește pocăința care urmează păcatelor. Că numai Cuvîntul este fără de păcat.

«A păcatul este în firea tuturor

Și e comun oamenilor ; dar a se ridica din păcat

Nu-l a oricărui bărbat, ci a celui vrednic de respect» ²⁷⁹.

4. Despre dărnicie, a spus : «Veniți la Mine toți cei binecuvîntați de moșteniți împărăția gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămînzit și Mi-ați dat să mînc, am însetat și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați primit, gol și M-ați îmbrăcat ; bolnav și M-ați cercetat, în închisoare am fost și ați venit la Mine» ²⁸⁰. 5. Dar cînd am făcut noi unul din aceste lucruri Domnului ? ²⁸¹. Și Pedagogul va spune iarăși, întorcînd spre El binefacerea, plină de dragoste, arătată de noi fraților : «Întrucît ați făcut acestora mici, Mie ați făcut ²⁸². Și vor merge unii ca aceștia în vlașă veșnică» ²⁸³.

94.1. Așa sînt legile date de Cuvînt ! Sînt cuvinte de îndemn, scrise de degetul Domnului, nu pe plăci de piatră ²⁸⁴, ci scrise în inimile oame-

271. Prov., 15, 1.

272. Lc., 6, 27—28.

273. Lc., 6, 29.

274. Mt., 21, 22.

275. Pindar, Fragm. 233, Schroeder.

276. Poate un citat din Menandru ; cf. Blass, în Hermes, XXXV, 1900, p. 341.

277. Prov., 13, 25.

278. Lc., 11, 43.

279. Versuri atribuite de Blass (Hermes, XXV, 1900, p. 340—341) lui Menandru.

280. Mt., 25, 34—36.

281. Mt., 25, 37—39.

282. Mt., 25, 40, 46.

283. Mt., 25, 46.

284. Ieș., 31, 18.

nilor ²⁸⁵; dar numai în inimile acelea, care n-au primit în ele stricăciunea. De aceea au fost sparte plăcile celor învîrtoşați la inimă ²⁸⁶, pentru ca să fie întipărită în suflete moi credința pruncilor. Amîndouă legile — una dată prin Moise, cealaltă prin apostoli — au slujit Cuvîntului pentru învățarea și educarea omenirii.

2. Iată acum și pedagogia dată de Cuvînt prin apostoli ! Mi se pare că este de neapărată trebuință să vorbesc și de acest fel de pedagogie, dar mai bine spus, gîndindu-mă la ceea ce am afirmat, anume că Pedagogul Însuși vorbește prin apostoli, voi expune iarăși poruncile date prin apostoli, așa cum aş arunca niște semințe. 3. «Lepădînd minciuna, vorbiți fiecăre adevărul cu aproapele său, pentru că sîntem unul altuia mîdulare. Soarele să nu apună peste mînia voastră, nici nu dați loc diavolului. Cel care fură să nu mai fure, ci mai degrabă să se ostenească lucrînd binele, ca să poată da celui care are nevoie ²⁸⁷. 4. Toată amărăciunea și urgia și mînia și strigarea și deîmărmirea să se lepede de la voi, împreună cu toată răutatea ²⁸⁸. Fiți, dar, înțelepți și următori ai lui Dumnezeu, ca niște copii iubiți și umblați în dragoste, precum și Hristos ne-a iubit pe noi ²⁸⁹. 5. Femeile să se supună bărbaților lor, ca Domnul ²⁹⁰, iar bărbații să-și iubească femeile lor ²⁹¹, precum și Hristos a iubit Biserica» ²⁹².

95.1. Cei căsătoriți să se iubească unul pe altul, «așa cum își iubesc trupurile lor ²⁹³. Copiilor, ascultați pe părinții voștri ²⁹⁴. Părinților, nu întăriți pe copiii voștri, ci-i creșteți în învățătura și îndrumarea Domnului. Slugilor, ascultați pe stăpînii voștri cei după trup cu frică și cu cutremur, în curăția inimii voastre ca pe Hristos, slujindu-le din suflet cu bunăvoință ²⁹⁵. Stăpînilor, purtați-vă bine cu slugile voastre, încetînd cu amenințarea, știind că Stăpînul, și al lor și al vostru, este în ceruri; și la El nu este părtinire ²⁹⁶. 2. Dacă trăim cu Duhul, cu Duhul să și umblăm : Să nu căutăm slava deșartă, întăritîndu-ne unul pe altul, pizmuindu-ne unul pe altul ²⁹⁷. Purtați sarcinile unul altuia și așa să îm-

285. 2 Cor., 3, 3.

286. Ieș., 32, 19.

287. Ef., 4, 25—28.

288. Ef., 4, 31.

289. Ef., 5, 1—2.

290. Ef., 5, 22.

291. Ef., 5, 28.

292. Ef., 5, 29.

293. Ef., 5, 28.

294. Ef., 6, 1.

295. Ef., 6, 4—6.

296. Ef., 6, 9.

297. Gal., 5, 25—26.

pliniți legea lui Hristos ²⁹⁸. Nu vă amăgiți ! Dumnezeu nu se lasă batjocorit ²⁹⁹. Să nu ne descurajăm, făcînd binele ; la timpul potrivit vom secera, dacă nu ne vom lenevi ³⁰⁰. **3.** Trăiți în pace între voi. Vă rugăm, fraților, muștrați pe cei fără rînduială, mîngîiați pe cei slabi la suflet, sprijiniți pe cei neputincioși, fiți îndelung-răbdători față de toți. Vedeți să nu răsplătească cineva cuiva rău pentru rău ³⁰¹. Duhul să nu-l stingeți, profețiile să nu le disprețuiți. Toate le încercați, țineți ce este bun. Feriți-vă de tot felul de rău ³⁰². **4.** Stăruiți în rugăciune, priveghînd în ea cu mulțumire ³⁰³. Umblați cu înțelepciune față de cei din afară, răscumpărînd vremea. Cuvîntul vostru să fie totdeauna plăcut, dres cu sare, că trebuie să știți cum să răspundeți fiecăruia » ³⁰⁴.

96.1. «Hrăniți-vă cu cuvintele credinței ³⁰⁵ ; exercitați-vă în credința cea adevărată ; că exercițiul trupesc este de puțin folos, pe cînd credința cea adevărată este spre toate folositoare, pentru că avem îndăgduința vieții celei de acum și a celei viitoare ³⁰⁶. **2.** Cei care au stăpîni credincioși să nu-i disprețuiască, sub cuvînt că sînt frați ; ci mai mult să le slujească, pentru că sînt credincioși ³⁰⁷. **3.** Cel ce împarte să fie cu curăție sufletească ; cel ce stă în frunte să fie cu rîvnă ; cel ce miluiește să miluiască cu voie bună. Dragostea să fie nefățarnică. **4.** Uriți răul, apropiați-vă de bine. Iubiți-vă cu dragoste frățească unul pe altul ; în cinste, dați-vă unii altora înțîietate ; în sîrguință, nu pregetați, cu duhul fiți fierbinți ; slujiți Domnului ; bucurați-vă, pentru că aveți nădejde ; fiți răbdători în suferință, stăruiți în rugăciune, urmați iubirea de străini, luați parte la nevoile sfinților » ³⁰⁸.

97. 1. Acestea sînt puține din multele texte ale dumnezeieștilor Scripturi, alese ca exemplu, pe care Pedagogul le pune înaintea copiilor Săi ; și cu ajutorul lor, ca să spun așa, taie desăvîrșit răul și îngrădește nedreptatea. **2.** Nenumărate sînt, însă, regulile de purtare cuprinse în cărțile cele sfinte, adresate anumitor categorii de persoane, unele preoților, altele episcopilor și diaconilor, altele văduvelor, despre care vom vorbi cu alt prilej. **3.** Multe din ele sînt spuse în enigme, multe în pilde ; dar toate sînt de folos celor care le citesc.

298. Gal., 6, 2.

299. Gal., 6, 7.

300. Gal., 6, 9.

301. 1 Tes., 5, 13—15.

302. 1 Tes., 5, 19—22.

303. Col., 4, 2.

304. Col., 4, 5—6.

305. 1 Tim., 4, 6.

306. 1 Tim., 4, 7—8.

307. 1 Tim., 6, 2.

308. Rom., 12, 8—13.

«Nu-i, însă, sarcina Mea, spune Pedagogul, să dau și aceste învățături ! Avem nevoie de Didascal, de Învățător, pentru explicarea acelor sfinte cuvinte. Este, dar, timpul ca Eu să pun capăt Pedagogiei, iar voi să-L ascultați pe Didascal».

98. 1. Luindu-vă în mîinile Sale, pe voi care ați primit viețuirea cea bună, Didascalul vă va învăța învățăturile acelea. Școală este Biserica aceasta, iar Mirele ei, unicul Didascal, voință bună a bunului Părinte, înțelepciune curată, sfințenie a cunoștinței. **2.** «*Și El este jertfă de ispășire pentru păcatele noastre*»³⁰⁹, după cum spune Ioan. El este Cel Care vindecă și trupul și sufletul nostru, vindecă omul în întregime. «*Este jertfă de ispășire nu numai pentru păcatele noastre, ci și pentru ale întregii lumi. Și prin aceasta știm că L-am cunoscut, dacă păzim poruncile Lui.*» **3.** Cel care zice : «*L-am cunoscut pe El*», dar poruncile Lui nu le păzește, este mincinos și în el nu este adevărul ; iar cel care păzește poruncile Lui, în acela cu adevărat dragostea de Dumnezeu este desăvîrșită. După aceasta cunoaștem că noi sîntem în El. Cel care spune că rămîne în El este dator să umble și el așa cum a umblat Acela»³¹⁰.

99.1. O, odrasle ale fericitei pedagogii ! Noi, pruncii, să plinim chipul cel frumos al Bisericii și să alergăm la mama cea bună. Și de vreme ce am fost auditori ai Cuvîntului, să slăvim întruparea cea fericită, datorită căreia omul este condus de Pedagog, dar este și sfințit în calitate de copil al lui Dumnezeu ; este educat pe pămînt, dar locuiește în ceruri ; și acolo primește pe Tatăl, despre Care a aflat pe pămînt. **2.** Cuvîntul pe toate le și face, le și învață, le și educă. Calul este condus cu frîul, taurul este dus cu jugul, fiara este prinsă cu cursa ; omul, însă, este transformat de Cuvînt ; prin Cuvînt fiarele se îmblînzesc, peștii sînt ademeniți, iar păsările sînt coborîte. Cuvîntul într-adevăr face frîu pentru cal, jug pentru taur, cursă pentru fiară, undiță pentru pește și lanț pentru pasăre. **3.** Cuvîntul conduce cetatea, Cuvîntul lucrează pămîntul, Cuvîntul poruncește, Cuvîntul slujește, Cuvîntul pe toate le creează :

«El a făcut pămîntul, El cerul, El marea,
El stelele toate, care încununează cerul»³¹¹.

100.1. O, dumnezeiești creaturi ! O, dumnezeiești porunci !

«Apa ! Să se miște în ea însăși ! Focul ! Să-și stăpînească mînia ! Aerul în eter să se plimbe ! Iar pămîntul să se întărească și să se miște, după voia Mea ! Vreau încă să fac pe om. Am ca materie, stihiiile ! Locuiesc împreună cu făptura Mea ! Dacă Mă cunoști, îți va sluji focul».

309. I In., 2, 2.

310. I In., 2, 2—6.

311. Homer, Iliada, XVIII, 483, 485.

2. Aşa este Cuvîntul Acesta, Pedagogul, Creatorul lumii şi al omului ; şi de dragul omului şi Pedagog al lumii. Amîndoi — şi lumea şi omul — am fost făcuţi prin porunca Lui ; şi amîndoi aşteptăm judecata. «Înțelepciunea nu aduce muritorilor cuvînt ascuns, ci cuvînt care grăieşte tare» ³¹², aşa cum spune Bacilide ³¹³. 3. Iar după cum spune Pavel «*ca să vă arătaţi fii fără prihană, curaţi şi nepătaţi ai lui Dumnezeu ca nişte luminători în lume, în mijlocul unui neam sucit şi stricat*» ³¹⁴.

101.1. Deci, după o astfel de laudă adusă Cuvîntului, să ne rugăm Cuvîntului :

Milostiveşte-Te de noi copii Tăi, Pedagogule, Tată, conducătorul lui Israel, Fiule şi Tată, amîndoi în unul, Doamne ! Dă-ne nouă, celor care sîntem următori poruncilor Tale, să împlinim în noi asemenea chipului ³¹⁵ ; să simţim, după puterea noastră, că Dumnezeu e judecător bun şi nu aspru. Dă-ne Tu toate ; dă-ne să trăim în pacea Ta, să ne mutăm în cetatea Ta, să trecem neacoperiţi de valuri vîltoarea păcatului ; să fim purtaţi de Duhul şi de Înțelepciunea cea negrăită, avînd vreme senină. 2. Noaptea şi ziua, pînă în cea din urmă zi, să aducem laudă de mulţumire Unicului Tată şi Fiu, Fiului şi Tatălui, Fiului Pedagog şi Didascal, împreună şi cu Sfîntul Duh. Toate Unicului, în Care sînt toate ³¹⁶, pentru Care toate sînt una, pentru Care veşnicia, ale Căruia mădulare sîntem toţi ³¹⁷, a Căruia este slava, ale Căruia sînt veacurile. Toate Celui bun, toate Celui frumos, toate Celui înțelept, toate Celui drept, Căruia slava şi acum şi în veci. Amin.

3. Dar pentru că Însuşi Pedagogul ne-a aşezat în Biserică şi ne-a încredinţat purtării Sale de grijă, ce bine ar fi, ca ajunşi aici, să-I plătim Pedagogului, Care învaţă şi vede totul, să-I plătim Domnului datorla de dreaptă mulţumire şi să-I înălţăm laudă pentru minunata Sa Pedagogie.

312. *Bacilide*, *Fragm.* 26, Blass-Snell.

313. *Bacilide*, poet liric grec (sec. VI î.d.H.).

314. *Fl.*, 2, 15.

315. *Pac.*, 1, 26.

316. *In.*, 1, 3 ; *1 Cor.*, 8, 6 ; *Col.* 1, 16—17.

317. *Rom.*, 12, 5 ; *1 Cor.*, 12, 12 ; *Et.*, 5, 30.

I M N
CĂTRE MINTUITORUL HRISTOS

- 1 Friu al mînjilor nevinovați,
Aripă a păsărilor, ce nu se rătăcesc,
Cîrmă tare a corăbiilor,
Păstor al oilor împărătești,
- 5 Adună pe copiii Tăi
Cei nevinovați,
Să laude cu sfințenie,
Să cînte fără viclenie
Și cu guri nevinovate
- 10 Pe Hristos, Conducătorul copiilor.
- Împărate al sfinților,
Cuvinte, Care supui toate,
Cuvinte al Tatălui Celui Prea Înalt,
Conducătorule al înțelepciunii,
- 15 Ești sprijin în nevoi
Și-Ți place veșnicia!
- Mîntuitorule Iisuse,
Păstorule, Plugarule
Al celor muritori,
- 20 Cîrmă, friu
Aripă cerească
A turmei celei sfinte,
Pescar al muritorilor
Celor ce s-au mîntuit,
- 25 Cu viața cea dulce, scoți
Din oceanul răutății,
Din valul dușmanului
Peștii cei curați.
Păstorule sfinte
- 30 Al oilor celor cuvîntătoare,
Condu, Împărate,
Pe copiii Tăi cei nevinovați!

Că urmele lui Hristos
Sînt cale către cer.

- 35 Cuvinte veşnice,
Veac nesfîrşit,
Lumină nestinsă,
Izvor plin de milă,
Lucrător al virtuţii
- 40 Celor care laudă pe Dumnezeu
Prin viaţa lor sfîntă !

Hristoase Iisuse,
Lapte ceresc
Stors

- 45 Din înţelepciunea Ta,
Din sîinii cei dulci
Ai Miresei harurilor !
Noi, micii copii
Cu lapte ne hrănim
- 50 Şi ne săturăm sugînd
Cu guri nevinovate
Cu duh înrouat
Din sînul Cuvîntului.

Împărate Hristos

- 55 Să-I cîntăm cu toţii
Laude nevinovate
Şi imne curate ;
Iar pentru învăţătura vieţii
Plaiă cuvioasă să-I plătim.

- 60 Noi, copiii lui Hristos,
Poporul cel cuminte,
Cu inimi curate
Cor de pace să-nălţăm
Copilului puternic !
Să lăudăm cu toţii
Pe Dumnezeul păcii ! ³¹⁸.

318. Imnul acesta a mai fost tradus în româneşte de *Pr. Prof. I. G. Coman*, în : *Pr. Prof. Petre Vintilescu*, *Despre poezia imnografică în cărţile de ritual şi cîntarea bisericească*, Bucureşti, 1937, p. 287—289 ; *Dr. N. Ştefănescu*, în : *Clement Alexandrinul*, *Pedagogul*, Bucureşti, 1939, p. 350—352 (*Izvoarele Ortodoxiei*, 3) ; *Prof. D. Onciulescu*, *Mijloacele educaţiei după Clement Alexandrinul*, în : *RP*, 9 (1939) ; caietul I—II, p. 140—141.

INDICE SCRIPTURISTIC

S-au folosit următoarele sigle : B — Care bogat se va mîntui ? C — Cuvînt de îndemn către eleni ; P I — Pedagogul, cartea I ; P II — Pedagogul, cartea II ; P III — Pedagogul, cartea III ; I — Imn către Mîntuitorul Hristos.

Facere 1, 1 — C, 81, 3.

1, 26 — B, 36, 2.

C, 98, 4.

P I, 7, 2 ; 9, 1 ; 98, 2.

P III, 66, 2 ; 101, 1.

1, 27 — C, 5, 4 ; 49, 2.

P II, 83, 2.

1, 28 — C, 94, 2.

P II, 9, 2 ; 36, 1 ;

83, 2 ; 95, 1.

1, 29 — P II, 16, 3.

2, 7 — P I, 7, 1, 3.

2, 15 — P II, 71, 1.

2, 18 — P I, 21, 3 ; P III, 19, 1.

2, 21 — P III, 19, 1.

3, 1—6 — C, 7, 6 ; 12, 2.

P III, 5, 3.

3, 1—7 — P II, 123, 1.

3, 7 — P II, 114, 2.

3, 14 — P II, 7, 4.

3, 15 — C, 106, 2.

4, 10 — P I, 47, 3.

P III, 25, 2.

4, 21 — C, 5, 2.

6, 1—2 — P III, 14, 2.

8, 6 — P III, 49, 5.

9, 3 — P II, 16, 3.

9, 4 — P III, 25, 2.

9, 20—23 — P II, 51, 1.

9, 21 — P II, 34, 3.

9, 23—26 — P II, 34, 3.

12, 1 — P III, 12, 4.

14, 14—16 — P III, 12, 5.

17, 1 — P I, 56, 2, 3.

17, 2 — P I, 56, 3.

17, 7 — P I, 56, 3.

18, 8 — P III, 52, 2.

19, 1—25 — P II, 89, 2, 3.

P III, 44, 1.

19, 26 — C, 103, 4.

19, 31—38 — P II, 81, 3.

22, 6 — P I, 23, 1.

26, 8 — P I, 21, 3 ; 22, 3.

28, 11—19 — P II, 78, 3.

28, 15 — P I, 56, 4.

29, 9 — P III, 49, 6.

30, 36 — P III, 50, 3.

30, 37 — P III, 50, 30.

30, 37—43 — P III, 50, 3.

32, 24 — P I, 56, 4.

32, 28 — P I, 57, 2.

32, 29 — P I, 57, 1.

32, 30 — P I, 57, 2.

34, 1—2 — P III, 14, 2.

34, 26—27 — P III, 14, 2.

46, 3 — P I, 57, 3.

49, 6—7 — P I, 58, 3.

49, 11 — P I, 15, 3 ; 47, 3.

Ieşire 3, 2 — C, 8, 3.

3, 2—5 — P II, 75, 1.

3, 8 — P I, 34, 3 ; 45, 1.

3, 17 — P I, 34, 3 ; 45, 1.

3, 18—19 — P I, 76, 3.

13, 21—22 — C, 8, 1.

14, 31 — P I, 60, 1.

16, 4—19 — P I, 40, 2.

16, 19 — P III, 91, 2.

17, 6 — P II, 19, 2.

20, 4 — C, 62, 2 ; P III, 12, 1.

20, 4—5 — P III, 89, 1.

20, 5—6 — P I, 71, 3.

20, 7 — P III, 79, 1.

20, 12 — P III, 89, 1.

3, 14 — P I, 71, 2.

20, 14 — P II, 89, 1 ; P III, 13, 3 ; 89, 1.

20, 15 — P III, 89, 1.

20, 16 — P III, 89, 1.

20, 17 — P III, 13, 3.

20, 20 — P I, 67, 1.

23, 1 — P III, 57, 3.

23, 2 — P III, 27, 3.

30, 25—30 — P III, 23, 2.

31, 18 — P III, 94, 1.

32, 1—6 — P I, 90, 2 ; P II, 126, 2.

32, 6 — P I, 96, 3.

32, 19 — P III, 94, 1.

32, 33—34 — P I, 57, 4.

32, 34 — P I, 58, 1, 2.

34, 6 — B, 39, 6.

Levitic 3, 17 — P III, 25, 2.

11, 3 — P III, 76, 1.

11, 4—5 — P II, 17, 1.

11, 6 — P II, 83, 4.

11, 6—7 — P II, 17, 1.

11, 10 — P II, 17, 2.

11, 15 — P III, 75, 4.

11, 39 — P II, 17, 2.

12, 8 — P I, 14, 3.

13, 12—17 — P III, 54, 1.

14, 22 — P I, 14, 3.

15, 11 — P I, 14, 3.

15, 29 — P I, 14, 3.

18, 20 — P I, 91, 1.

17, 10 — P II, 17, 2.

19, 18 — C, 108, 5. P II, 120, 4.

18, 22 — P II, 91, 1.

19, 29 — P III, 22, 2.

25, 23 — C, 94, 3.

26, 21 — P I, 85, 3.

26, 23 — P I, 85, 3.

26, 27 — P I, 85, 3.

Numeri 6, 9 — P I, 5, 1.

6, 12 — P I, 5, 2.

14, 21—24 — C, 85, 2.

20, 11 — P II, 19, 2.

25, 5—18 — P I, 90, 2.

25, 9 — P II, 101, 2.

Deuteronom 5, 8 — C, 62, 1.

6, 2 — P I, 59, 2.

6, 4 — C, 80, 4.

6, 5 — C, 108, 5.

6, 13 — C, 80, 4.

- 8, 3 — P II, 7, 2; P III, 40, 1.
 9, 19 — C, 82, 3.
 8, 15 — P II, 19, 2.
 10, 16 — P II, 73, 6.
 12, 16 — P II, 17, 2.
 14, 7 — P III, 17, 1; 83, 4.
 14, 8 — P II, 17, 1.
 14, 10 — P II, 17, 2.
 14, 21 — P II, 17, 2.
 18, 15 — P I, 60, 3.
 18, 19 — P I, 60, 3.
 23, 1—2 — C, 25, 1.
 23, 17 — P III, 20, 4.
 30, 8 — P I, 93, 1.
 30, 14 — C, 109, 2.
 30, 15 — C, 95, 2.
 30, 19 — C, 95, 2.
 31, 20 — P I, 91, 4.
 32, 5—6 — P I, 81, 2.
 32, 10—12 — P I, 56, 1.
 32, 13 — P I, 45, 2.
 32, 13—14 — P I, 52, 1.
 32, 20 — P I, 70, 1.
 32, 23—25 — P I, 68, 2.
 32, 39 — C, 79, 1.
 32, 41—42 — P I, 69, 1.
 33, 17 — P I, 17, 1.
- Judecători** 14, 15—17 — P III, 68, 3.
 16, 17—19 — P III, 68, 3.
- 1 Regi** 16, 7 — P III, 12, 2.
 16, 23 — C, 5, 4.
 28, 18 — P I, 5, 3.
- 2 Regi** 6, 19 — P II, 18, 1.
 12, 30 — P II, 61, 2.
- 3 Regi** 19, 4 — P III, 38, 1.
 19, 6 — P III, 38, 1.
 19, 13 — P II, 112, 3.
 19, 19 — P II, 112, 3.
- 4 Regi** 1, 8 — P II, 112, 3.
 2, 11 — C, 92, 3.
- 1 Paralipomeni** 20, 2 — P II, 61, 2.
- Estera** 5, 1—4 — P III, 12, 5.
 9, 20 — C, 88, 2.
- Iov** 39, 10 — P I, 17, 1.
- Psalmi** 1, 1 — P I, 92, 1.
 P III, 76, 3.
 1, 1—2 — P I, 90, 1.
 1, 3 — P I, 92, 1.
 1, 4 — P I, 92, 2.
 1, 8 — P III, 87, 3.
 2, 3 — P I, 73, 1.
 2, 5 — P I, 25, 2.
 2, 7 — P I, 61, 3.
 2, 10—11 — C, 80, 5.
- 4, 2 — C, 81, 1.
 5, 6 — P I, 18, 1.
 7, 10 — B, 41, 7.
 8, 3 — P I, 13, 1.
 8, 4 — C, 63, 2. P I, 73, 1.
 10, 4 — P I, 73, 1.
 17, 31 — P II, 73, 6.
 17, 48—49 — P I, 80, 2.
 18, 4 — C, 116, 2. P II, 61, 3.
 18, 9 — C, 113, 1.
 18, 11 — C, 113, 2. P I, 51, 1.
 21, 24 — C, 113, 4.
 22, 1 — P I, 11, 2.
 22, 5 — P I, 61, 3.
 23, 1 — C, 103, 3.
 32, 1—3 — P II, 43, 3.
 32, 6 — C, 63, 1.
 32, 9 — C, 63, 3. P I, 26, 3.
 33, 8 — C, 88, 1.
 33, 11 — C, 88, 1; 95, 2.
 33, 12 — C, 88, 1.
 33, 13 — P I, 59, 2.
 33, 14—15 — P III, 85, 3.
 36, 25 — P III, 40, 1.
 38, 8 — P I, 44, 1.
 44, 9 — P I, 59, 2.
 44, 9—10 — P II, 65, 3.
 44, 10—11 — P II, 110, 2.
 47, 7 — P I, 90, 2.
 48, 12 — P I, 101, 2.
 48, 21 — P I, 101, 2.
 50, 18 — P III, 90, 4.
 55, 6 — C, 106, 2.
 57, 4—5 — C, 105, 4.
 61, 8 — C, 106, 4.
 68, 36 — C, 106, 5.
 69, 5 — C, 107, 1.
 71, 9 — C, 106, 2.
 72, 1 — P I, 1, 1.
 77, 10—11 — P I, 86, 1.
 77, 36 — P I, 86, 2.
 77, 13 — P I, 86, 1.
 77, 29 — P I, 41, 2.
 77, 36 — P I, 86, 2.
 77, 38—39 — P I, 86, 2.
 77, 42—43 — P I, 87, 2.
 81, 6 — C, 123, 1; P I, 26, 2.
 85, 2—3 — P I, 6, 1.
 85, 14 — B, 39, 6.
 88, 14—15 — P I, 87, 3.
 91, 11 — P I, 17, 1.
 94, 8—10 — C, 84, 3.
 94, 10—12 — C, 84, 4.
 94, 12 — C, 85, 1.
 95, 5 — C, 62, 4.
 102, 14 — P I, 62, 2.
 102, 20 — P I, 73, 1.
 103, 2 — P II, 113, 4.
- 103, 3 — C, 81, 4.
 103, 30 — P I, 70, 2.
 109, 3 — P I, 61, 3.
 109, 4 — C, 6, 3; 84, 2.
 111, 8 — P III, 35, 5.
 112, 1 — P I, 13, 4.
 113, 12 — C, 46, 1.
 117, 18 — P I, 61, 2, 3.
 117, 24 — P I, 12, 5; 13, 1.
 118, 103 — P I, 51, 1.
 120, 3 — P III, 44, 1.
 131, 7 — P II, 62, 1.
 132, 2 — P III, 23, 2; 60, 4.
 140, 6 — P I, 78, 4.
 148, 5 — P I, 26, 3.
 149, 1 — P II, 44, 4.
 149, 2 — P II, 44, 4.
 149, 3 — P II, 44, 4.
 149, 4 — P II, 44, 4.
 150, 3 — P II, 41, 4.
 150, 4 — P II, 41, 4, 5.
 150, 5 — P II, 41, 5; 42, 1.
- Proverbe** 1, 7 — P I, 77, 1.
 1, 10 — P I, 94, 3.
 1, 11—12 — P I, 94, 3.
 1, 15 — P I, 94, 3.
 1, 24—25 — P I, 85, 4.
 2, 6 — C, 80, 1.
 3, 3 — P III, 37, 4.
 3, 11 — C, 82, 1.
 3, 11—12 — P I, 78, 4.
 3, 13 — P I, 91, 3.
 P II, 129, 2.
 3, 14—15 — P II, 129, 2.
 4, 25 — P III, 83, 1.
 5, 3—5 — P III, 68, 2.
 5, 6 — P III, 69, 3.
 6, 9 — C, 80, 2.
 6, 12 — C, 80, 2.
 8, 4 — P I, 90, 1.
 8, 6 — P I, 90, 1.
 8, 10—11 — P III, 35, 3.
 8, 19 — P III, 35, 3.
 8, 22 — C, 80, 1.
 8, 34 — P II, 79, 3.
 9, 13—15 — P III, 71, 4.
 9, 15—17 — P III, 71, 4.
 9, 18—19 — P III, 72, 1.
 9, 20 — P III, 9, 3, 4.
 10, 4 — P II, 129, 1. P III, 30, 4.
 10, 11 — P III, 70, 2; 86, 1.
 10, 13 — B, 39, 2.
 10, 15 — P II, 57, 3.
 10, 20 — P II, 52, 4.
 11, 22 — P III, 56, 3.
 11, 24 — P III, 35, 5.
 12, 4 — P III, 67, 3.
 13, 8 — P III, 39, 2.
 13, 11 — P III, 91, 3.
 13, 25 — P III, 93, 1.

13, 28 — P II, 14, 6.
14, 3 — P II, 53, 2.
15, 1 — P III, 92, 2.
15, 8 — P III, 89, 3.
15, 17 — P II, 16, 3.
16, 2 — P III, 70, 2.
17, 6 — P II, 71, 2.
19, 17 — P II, 129, 1.
19, 29 — P II, 93, 3.
20, 1 — P II, 29, 1.
23, 3 — P II, 4, 1.
23, 13 — P I, 82, 1.
23, 19—20 — P II, 27, 1.
23, 28 — P II, 27, 4.
23, 28—29 — P II, 27, 4.
23, 32—33 — P II, 28, 1.
27, 14 — P III, 82, 4.
31, 19—20 — P III, 49, 5.
31, 26 — P III, 67, 3.
31, 27 — P III, 67, 3.
31, 28 — P III, 67, 3.
31, 30 — P III, 67, 3.

Isaia 1, 2—3 — P I, 77, 3.
1, 3 — C, 92, 1.
1, 4 — P I, 78, 2; 80, 1.
1, 11—14 — P III, 90, 3.
1, 16—17 — P I, 59, 2.
1, 16—18 — P III, 89, 2.
1, 17 — P III, 91, 2.
1, 18 — B, 39, 4.
1, 19 — P III, 86, 2.
1, 19—20 — C, 95, 2.
1, 20 — C, 82, 1.
1, 23 — P I, 81, 2.
2, 3 — C, 2, 3.
3, 15—16 — P III, 72, 2.
4, 4 — P III, 48, 2, 3.
5, 20 — P III, 92, 1.
5, 21 — P III, 92, 1.
7, 14 — P I, 52, 1.
8, 11 — P I, 5, 3.
8, 18 — P I, 13, 4.
9, 6 — P I, 24, 1.
9, 6—7 — P I, 24, 2.
10, 13—14 — C, 79, 6.
11, 1 — P I, 61, 1, 2.
11, 3—4 — P I, 61, 2.
13, 10 — C, 81, 4.
20, 2 — P II, 112, 3.
22, 13 — P II, 8, 1.
P III, 80, 4.
22, 14 — P II, 8, 2.
29, 13 — P I, 76, 4. P II,
62, 5.
29, 15 — P II, 99, 5.
30, 1 — P I, 78, 1.
30, 9 — P I, 79, 1.
34, 4 — C, 81, 4.
35, 5—6 — C, 8, 1.
40, 3 — C, 9, 1.

40, 8 — C, 78, 4.
40, 11 — P I, 15, 4.
40, 12 — C, 78, 2.
40, 18—19 — C, 79, 5.
42, 18 — C, 119, 3.
43, 2 — P I, 84, 4.
45, 3 — P III, 87, 3.
45, 19—20 — C, 79, 3.
45, 21—23 — C, 79, 4.
48, 22 — P I, 94, 2.
51, 6 — C, 78, 4.
53, 1 — C, 120, 4.
53, 2—3 — P III, 3, 3.
53, 3 — C, 110, 1.
53, 6 — P I, 67, 3.
53, 9 — P II, 110, 2.
54, 1 — C, 9, 2, 4.
54, 17 — C, 93, 2; 94, 1.
55, 1 — C, 94, 1.
56, 7 — P I, 91, 4.
57, 19 — C, 88, 2.
57, 21 — P I, 94, 2.
58, 4—5 — P III, 90, 1.
58, 6—7 — P III, 90, 2.
58, 7—8 — P III, 89, 4.
58, 9 — C, 116, 4. P I,
84, 4; P III, 89, 5.
62, 2 — P I, 14, 5.
64, 1 — C, 78, 2.
65, 2 — P I, 24, 3.
65, 15 — P I, 14, 5.
65, 16 — P I, 14, 5.
66, 1 — C, 78, 2.
66, 12—13 — P I, 21, 1.
66, 22 — P I, 19, 3.

Ieremia 1, 5 — P I, 59, 3;
60, 1.
1, 7 — P I, 59, 3; 60, 1.
1, 16 — P I, 77, 4.
2, 12—13 — P I, 78, 2.
2, 13 — P I, 77, 4.
2, 19 — P I, 77, 4.
3, 3—4 — P I, 81, 1.
3, 8 — P I, 80, 2.
3, 9 — P I, 76, 1.
5, 8 — P I, 15, 1. P II,
89, 2.
4, 26 — C, 78, 3.
5, 8—9 — P I, 77, 1.
5, 11—12 — P I, 80, 2.
6, 9 — P I, 92, 3.
6, 10 — P I, 79, 1.
6, 16 — P I, 93, 1.
7, 8 — P I, 76, 1.
7, 10 — P II, 87, 4.
7, 20 — P I, 5, 3.
7, 22—23 — P III, 91, 4.
8, 2 — C, 78, 3.
9, 22—23 — P I, 37, 2.
9, 25 — P I, 79, 1.
10, 12 — C, 80, 3.

12, 9 — P II, 87, 4.
13, 1 — P II, 113, 1.
17, 10 — B, 41, 7. P I, 9, 2.
20, 2 — P I, 56, 2.
20, 13—16 — C, 108, 5.
23, 23—24 — C, 78, 1.
31, 33 — C, 114, 4.
31, 34 — C, 114, 5.
32, 29 — P I, 76, 1.
34, 20 — C, 78, 3.

Plingeri 1, 1—2 — P I, 80, 3.
1, 8 — P I, 78, 3.

Iezechiel 2, 6—7 — P I,
76, 2.

13, 13 — P I, 5, 3.
13, 20 — P I, 5, 3.
18, 4—9 — P I, 95, 1, 2.
18, 21—24 — B, 40, 3.
18, 23 — B, 39, 4.
C, 118, 5. P I, 58, 2,
P III, 86, 1.
18, 32 — C, 118, 5. P I,
58, 2.
21, 26 — B, 1, 3.
32, 7 — C, 81, 4.
32, 14 — P I, 45, 2.
33, 11 — C, 118, 5.
P I, 58, 2.
34, 14 — P I, 84, 2.
34, 16 — P I, 84, 2.
34, 23 — P I, 84, 3.

Daniel 3, 8—28 — B, 41, 7.
7, 9 — P II, 108, 2. P III,
16, 4.

9, 7 — C, 88, 2.

Osea 2, 8 — P II, 126, 3.
2, 13 — P II, 126, 4.
4, 15 — P I, 77, 2.
5, 2 — P I, 53, 3.
13, 4 — C, 79, 2.

Ioil 2, 10 — C, 81, 4.

Amos 4, 11 — P I, 69, 1.
4, 13 — C, 79, 2.
6, 4 — P I, 14, 2.
P II, 30, 3.

6, 6 — P II, 30, 3.

Iona 2, 2—11 — B, 41, 7.
3, 5—10 — C, 99, 4.

Naum 3, 4 — P I, 81, 1.

Sofonie 1, 18 — P II, 126, 1.

Agheu 1, 6 — P II, 39, 1.

Zaharia 3, 2 — C, 90, 3.

7, 10 — P III, 91, 4.

8, 17 — P III, 91, 4.

9, 9 — P I, 15, 2, 3.

Maleahi 4, 2 — C, 114, 3.

Tobit 4, 20 — P II, 28, 1.

Baruh 3, 9 — P I, 91, 3.

3, 13 — P I, 92, 3.

4, 4 — P I, 91, 3.

4 Ezdra 1, 19 — P I, 41, 2.

Întelepciunea lui Solomon

3, 11 — B, 40, 3.

6, 18 — P II, 7, 1.

7, 11 — P II, 99, 6.

11, 24 — P I, 62, 3.

16, 20 — P I, 41, 2.

16, 26 — P II, 7, 2.

Sirah 1, 1 — P I, 97, 3.

1, 19 — P I, 69, 2.

1, 20 — P I, 68, 2.

1, 21 — P I, 68, 2.

7, 15 — P II, 59, 3.

7, 24 — P I, 75, 2.

9, 8 — P III, 83, 3.

9, 9 — P III, 83, 4.

9, 10 — P II, 54, 1.

9, 10—11 — P II, 54, 1.

9, 23 — P II, 59, 3.

11, 4 — P II, 109, 3.

11, 8 — P II, 58, 3.

14, 1 — P II, 53, 4.

16, 11 — P I, 81, 3.

16, 13—14 — P I, 72, 1.

16, 14 — P I, 71, 3; 81, 3.

18, 12—13 — P I, 81, 3.

18, 30 — P II, 101, 2.

18, 32 — P II, 8, 2.

19, 2—4 — P II, 101, 3.

19, 5 — P II, 101, 3.

19, 26—27 — P III, 23, 4.

20, 4 — P II, 52, 4.

20, 7 — P II, 52, 4.

21, 7 — P I, 62, 1.

21, 22 — P II, 46, 4.

22, 6—7 — P I, 66, 3.

22, 7 — P I, 66, 3.

23, 4—5 — P III, 93, 3.

23, 24—26 — P II, 99, 3.

23, 27 — P II, 99, 4.

25, 8 — P III, 17, 1.

26, 9 — P II, 33, 2.

26, 10 — P III, 70, 4.

26, 22 — P II, 98, 2.

30, 8 — P I, 87, 1.

31, 18 — P II, 55, 2.

31, 19 — P II, 55, 2.

31, 20 — P II, 55, 2.

31, 21 — P II, 34, 4.

31, 23 — P II, 34, 3.

31, 29 — P II, 31, 3.

31, 30 — P II, 26, 3.

31, 33 — P II, 23, 3.

31, 34 — P II, 24, 3.

31, 36 — P II, 53, 1.

31, 37 — P II, 53, 1.

32, 4 — P II, 58, 2.

32, 7—8 — P II, 58, 2.

32, 12 — P II, 56, 1.

32, 18 — P I, 78, 4.

33, 6 — P I, 78, 4.

33, 6 — P I, 102, 1.

34, 13 — P I, 67, 2.

38, 1—2 — P II, 69, 2.

38, 8 — P II, 69, 2.

39, 17—19 — P II, 76, 3.

39, 20 — P II, 44, 2.

39, 24 — P II, 44, 2.

39, 31—32 — P II, 76, 5.

Matei 3, 3 — C, 9, 1; 10, 1;

85, 1.

3, 4 — P II 16, 1; 112, 1.

3, 7 — C, 4, 3. P I, 80, 1.

3, 9 — C, 4, 2.

3, 10 — B, 29, 3.

3, 12 — P I, 83, 3.

P III, 83, 4.

3, 17 — C, 82, 5.

P I, 25, 2; 43, 3.

4, 4 — P II, 7; 2. P III,

40, 1.

4, 17 — C, 87, 3.

4, 19 — P III, 52, 2.

5, 3 — B, 16, 3; 17, 4. C,

99, 4.

5, 6 — B, 17, 4.

5, 7 — P III, 92, 2.

5, 8 — B, 19, 3.

5, 10 — C, 99, 4.

5, 13 — B, 36, 1. P III,

82, 4.

5, 14 — B, 36, 1.

5, 18 — C, 82, 1.

5, 22 — P II, 50, 2.

5, 27 — P II, 51, 2.

5, 25 — B, 40, 5.

5, 28 — C, 108, 5. P II,

51, 2.

P III, 33, 2.

5, 29 — P III, 70, 1.

5, 29—30 — B, 24, 2.

5, 36 — P III, 16, 4.

5, 37 — P II, 103, 2.

5, 39 — B, 18, 4.

C, 108, 5.

5, 44 — B, 22, 3.

P I, 70, 3.

5, 45 — C, 114, 3.

P I, 72, 2. 3; 88, 2.

5, 48 — B, 1, 2.

6, 6 — P III, 82, 3.

6, 9 — P I, 73, 1.

6, 19—20 — C, 93, 3.

6, 20 — B, 12, 3. C, 105,

3; P III, 34, 3.

6, 21 — B, 17, 1.

6, 22 — P III, 70, 4.

6, 24 — C, 94, 3.

6, 25 — P II, 102, 3.

6, 26 — P II, 14, 5; 102, 4.

6, 28—29 — P II, 102, 5.

6, 30—31 — P II, 103, 1.

6, 32 — P II, 103, 4, 5.

6, 33 — P II, 103, 5; 120, 2.

7, 1 — B, 33, 4.

6, 34 — P I, 17, 2; 98, 4.

7, 2 — B, 33, 4.

7, 7 — B, 10, 2.

7, 7—8 — P III, 36, 3.

7, 11 — B, 39, 6.

7, 12 — P III, 88, 1.

7, 13—14 — C, 100, 1.

7, 14 — B, 26, 8.

7, 15 — C, 4, 3.

7, 18 — P II, 45, 1.

7, 21 — B, 29, 6.

8, 12 — B, 12, 4. P I, 91, 1.

8, 22 — B, 23, 2. P III,

81, 1.

9, 7 — P I, 6, 3.

9, 8 — P I, 6, 3.

9, 9—13 — B, 12, 5.

9, 12 — P I, 83, 2.

9, 13 — B, 39, 4.

9, 15 — C, 107, 3.

9, 29 — P I, 29, 3.

10, 16 — C, 106, 2. P I,

14, 2.

10, 22 — B, 32, 6; P I,

22, 2.

10, 27 — B, 21, 1.

10, 30 — P III, 19, 4.

10, 39 — B, 24, 2.

10, 40 — B, 30, 6.

10, 41—42 — B, 31, 4.

10, 42 — B, 31, 1.

11, 3—6 — P I, 90, 2.

11, 5 — C, 6, 1.

11, 11 — B, 31, 3.

11, 12 — B, 21, 3; 42, 19.

P III, 39, 2.

11, 16—17 — P I, 13, 3.

11, 19 — P II, 32, 3.

11, 25 — B, 31, 1.

P I, 32, 2. 3.

11, 27 — B, 8, 1. C, 10, 3.

P I, 20, 2; 74, 1; 88, 2.

11, 28 — P I, 91, 2.

11, 28—30 — C, 120, 5.

11, 30 — C, 3, 2.

12, 7 — B, 39, 4.

12, 35 — B, 17, 2.

12, 36 — P II, 50, 2.

12, 37 — P II, 50, 2.

- 12, 50 - B, 9, 2.
 13, 16-17 - B, 29, 6.
 13, 22 - B, 11, 2. P II,
 73, 3.
 13, 31 - P I, 96, 1.
 13, 38 - B, 5, 4.
 P II, 104, 3.
 13, 46 - P III, 118, 1.
 14, 19 - P II, 13, 2; 38, 1.
 15, 11 - P II, 8, 4; 16, 3.
 15, 14 - P I, 9, 2. P III,
 43, 4.
 15, 17 - P II, 4, 1.
 15, 18 - P II, 49, 1.
 15, 36 - P II, 13, 2.
 16, 25 - B, 24, 2.
 17, 5 - C, 82, 5. P I, 97, 2.
 17, 27 - B, 21, 4. P II,
 14, 1.
 17, 51 - P I, 43, 3.
 18, 1-4 - P I, 16, 1.
 18, 3 - C, 82, 4. P I, 12,
 4; 16, 2.
 18, 9 - P III, 70, 1.
 18, 10 - B, 31, 1.
 19, 13-14 - P I, 12, 3.
 19, 16-30 - B, 5, 1.
 19, 17 - B, 1, 2. P I,
 71, 3; 72, 2; 74, 1.
 19, 19 - C, 108, 5.
 P II, 120, 4.
 19, 21 - B, 10, 1; 11, 1;
 19, 4, 6. P II, 36, 2.
 P III, 34, 3.
 19, 22 - B, 20, 1.
 19, 23 - P III, 38, 5.
 19, 24 - B, 2, 2.
 19, 25 - B, 20, 3.
 19, 26 - B, 2, 2; 21, 1.
 20, 22-23 - P I, 46, 1.
 20, 28 - P I, 85, 1.
 21, 2 - P I, 15, 3.
 21, 4 - P I, 15, 2.
 21, 5 - P I, 15, 3.
 21, 7 - P I, 15, 3.
 21, 8-9 - P I, 12, 5.
 21, 12-13 - P III, 79, 2.
 21, 16 - P I, 13, 1.
 21, 22 - P III, 92, 4.
 22, 13 - B, 12, 4.
 P I, 91, 1.
 22, 21 - P II, 14, 1.
 P III, 91, 3.
 22, 37 - C, 108, 5.
 P I, 59, 2.
 P III, 81, 2.
 22, 37-38 - P II, 43, 1.
 P III, 88, 1.
 22, 39 - C, 108, 5.
 P II, 120, 4.
 P III, 81, 2.
 22, 40 - P III, 88, 1.
 23, 8 - P I, 17, 3.
 23, 9 - B, 23, 2.
 23, 12 - B, 1, 3.
 P III, 92, 1.
 23, 27 - P III, 47, 4.
 23, 33 - P I, 80, 1.
 23, 35 - P I, 47, 3.
 23, 37 - P I, 14, 4; 76, 1;
 79, 2.
 23, 38-39 - P I, 79, 2.
 24, 13 - P I, 22, 2.
 25, 23 - P III, 48, 1.
 25, 30 - B, 12, 4.
 P I, 91, 1.
 25, 33 - P I, 71, 3.
 25, 34-36 - P III, 93, 4.
 25, 34-40 - B, 30, 2-4.
 25, 35-36 - B, 12, 4.
 25, 37-39 - P III, 93, 5.
 25, 40 - B, 32, 4.
 P III, 30, 3; 93, 5.
 25, 41 - B, 12, 4.
 C, 83, 2.
 25, 41-46 - B, 30, 5.
 25, 46 - P III, 93, 5.
 26, 7-13 - P II, 61, 1.
 26, 23 - P III, 38, 1; 62, 4.
 26, 28 - P III, 32, 2.
 26, 29 - P II, 32, 3.
 26, 39 - P I, 46, 1.
 26, 42 - P I, 46, 1.
 26, 64 - P I, 4, 1.
 26, 75 - B, 42, 14.
 27, 29 - P II, 73, 3.
Marcu 1, 3 - C, 9, 1;
 85, 1.
 1, 6 - P II, 16, 1; 112, 1.
 1, 7 - P II, 117, 4.
 1, 11 - C, 82, 5.
 P I, 25, 2; 43, 3.
 1, 17 - P III, 52, 2.
 2, 7 - B, 39, 5.
 2, 11 - P I, 6, 3.
 2, 12 - P I, 6, 3.
 2, 14-17 - B, 12, 5.
 2, 17 - P I, 83, 2.
 4, 19 - B, 11, 2.
 4, 31 - P I, 96, 1.
 6, 39 - P II, 38, 1.
 7, 15 - P II, 49, 1.
 7, 19 - P II, 4, 1.
 7, 20 - P II, 49, 1.
 8, 35 - B, 24, 2.
 9, 7 - P I, 43, 3; 97, 2.
 9, 33-37 - P I, 16, 1.
 9, 43 - P III, 83, 4.
 9, 43 - B, 24, 2.
 P III, 83, 4.
 9, 45 - B, 24, 2.
 9, 47 - B, 24, 2.
 P III, 70, 1.
 10, 13-14 - P I, 12, 3.
 10, 17-31 - B, 4, 4, 10.
 10, 18 - B, 1, 2.
 P I, 71, 3; 72, 2; 74, 1.
 10, 20 - B, 8, 2; 10, 4.
 10, 21 - B, 10, 1, 3; 11, 1;
 16, 1; 19, 4, 6.
 P II, 36, 2.
 P III, 34, 3.
 10, 22 - B, 20, 1.
 10, 23 - B, 18, 1.
 P II, 38, 5.
 10, 24 - B, 31, 1.
 10, 25 - B, 26, 7.
 10, 26 - B, 20, 3.
 10, 27 - B, 2, 2.
 10, 28 - B, 21, 5.
 10, 29-30 - B, 22, 1.
 10, 30 - B, 25, 1, 8.
 10, 31 - B, 26, 1.
 10, 38-39 - P I, 46, 1.
 10, 45 - P I, 85, 1.
 11, 15-17 - P III, 79, 2.
 12, 17 - P II, 14, 1.
 P III, 91, 3.
 12, 30 - B, 27, 3.
 C, 108, 5.
 P I, 59, 2.
 12, 30-31 - P II, 43, 1.
 P III, 88, 1.
 12, 31 - B, 28, 1.
 C, 108, 5.
 P II, 120, 4.
 13, 13 - P I, 22, 2.
 14, 3-9 - P II, 61, 1.
 14, 15 - P II, 32, 3.
 14, 20 - P II, 38, 1; 62, 4.
 14, 36 - P I, 46, 1.
 14, 62 - P I, 4, 1.
 15, 17 - P II, 73, 3.
 16, 19 - P I, 4, 1.
Luca 1, 13 - C, 9, 2.
 1, 20 - C, 10, 1.
 1, 35 - P I, 43, 2.
 2, 24 - P I, 14, 3.
 3, 4 - C, 9, 1; 85, 1.
 3, 7 - C, 4, 3.
 3, 8 - C, 4, 2.
 3, 9 - B, 29, 3.
 3, 12-13 - P III, 91, 2.
 3, 14 - P III, 91, 2.
 3, 16 - P II, 117, 4.
 3, 17 - P I, 83, 3.
 P III, 83, 4.
 3, 22 - C, 82, 5.
 P I, 25, 2; 43, 3.
 4, 4 - P II, 7, 2.
 P III, 40, 1.

- 4, 18 - C, 119, 3.
 5, 10 - P III, 52, 2; 59, 2.
 5, 20 - P I, 6, 4.
 5, 21 - B, 39, 5.
 5, 23 - P I, 6, 4.
 5, 24 - P I, 6, 3.
 5, 25 - P I, 6, 3.
 5, 27-29 - B, 12, 5.
 5, 31 - P I, 83, 2.
 6, 20 - C, 99, 4.
 6, 27 - B, 22, 3.
 6, 27-28 - P III, 92, 3.
 6, 28 - P I, 70, 3.
 6, 29 - B, 18, 4.
 C, 108, 5.
 P III, 92, 3.
 6, 30 - B, 31, 9.
 6, 31 - P III, 88, 1.
 6, 35 - B, 22, 3.
 P I, 72, 2.
 6, 36 - P I, 72, 2.
 6, 38 - B, 33, 4.
 6, 39 - P I, 9, 2.
 6, 43 - P II, 45, 1.
 6, 46 - B, 17, 2.
 6, 46 - B, 29, 6.
 6, 49 - C, 82, 5.
 7, 19 - P I, 90, 2.
 7, 22 - C, 6, 1.
 7, 22-23 - P I, 90, 2.
 7, 25 - P II, 109, 3.
 7, 28 - B, 31, 3.
 P I, 24, 4.
 7, 34 - P II, 32, 3.
 7, 37-50 - P II, 61, 1.
 7, 47 - P II, 61, 3.
 8, 14 - B, 11, 2.
 8, 35 - C, 82, 5.
 P I, 43, 3; 97, 2.
 8, 46-48 - P I, 16, 1.
 9, 60 - B, 23, 2.
 P III, 81, 1.
 9, 62 - B, 39, 6.
 10, 16 - B, 39, 6.
 10, 16 - B, 30, 6.
 10, 20 - B, 21, 8.
 10, 21 - P I, 32, 2, 3.
 10, 22 - P I, 20, 2; 88, 22.
 10, 25-28 - P III, 88, 2.
 10, 27 - C, 108, 5.
 P I, 59, 2.
 P II, 43, 1; 120, 4.
 10, 29 - B, 28, 2.
 10, 30-35 - B, 28, 3.
 10, 34 - B, 29, 4.
 10, 35 - B, 29, 4.
 10, 36 - B, 28, 4.
 10, 37 - B, 28, 4.
 10, 41-42 - B, 10, 6.
 11, 8 - B, 42, 19.
 11, 9 - B, 10, 2.
 11, 9-10 - P III, 36, 3.
 11, 13 - B, 39, 6.
 11, 27-28 - P I, 41, 3.
 11, 34 - P III, 70, 4.
 11, 43 - P III, 93, 2.
 12, 4 - B, 31, 1.
 12, 7 - P III, 19, 4.
 12, 19 - P II, 125, 2.
 12, 20 - P II, 125, 2.
 12, 22-23 - P II, 102, 3.
 12, 24 - P II, 102, 4.
 12, 27 - P II, 102, 5.
 12, 28-29 - P II, 103, 1.
 12, 29 - P II, 103, 3.
 12, 30 - P II, 103, 4, 5.
 12, 31 - P II, 103, 5; 120, 2.
 12, 32 - B, 31, 2.
 12, 33 - P III, 87, 3.
 12, 34 - B, 17, 1.
 12, 35-37 - P II, 79, 1.
 12, 58 - B, 40, 5.
 13, 15 - P I, 15, 3.
 13, 19 - P I, 96, 1.
 13, 34 - P I, 76, 1; 79, 2.
 13, 35 - P I, 79, 2.
 14, 8 - P II, 4, 4.
 14, 10 - P II, 4, 4.
 14, 11 - B, 1, 3.
 P III, 82, 1.
 14, 12 - P II, 4, 4.
 14, 13 - P II, 4, 4.
 14, 15 - P II, 5, 3.
 14, 26 - B, 22, 2; 24, 2.
 15, 7 - B, 39, 3.
 15, 10 - B, 39, 3.
 15, 11-14 - P II, 9, 2.
 15, 22-24 - B, 39, 2.
 16, 8 - P II, 80, 4.
 16, 9 - B, 12, 3; 31, 5;
 32, 6.
 16, 13 - C, 94, 3.
 16, 16 - P III, 39, 2.
 16, 17 - C, 82, 1.
 16, 19 - P II, 105, 1.
 16, 19-20 - P III, 34, 4.
 16, 20-21 - P II, 105, 1.
 17, 3-4 - B, 39, 5.
 P III, 91, 1.
 17, 33 - B, 24, 2.
 18, 14 - B, 1, 3.
 P III, 92, 1.
 18, 15-16 - P I, 12, 3.
 18, 18-30 - B, 5, 1.
 18, 19 - B, 1, 2.
 P I, 71, 3; 72, 2; 74, 1.
 18, 22 - B, 10, 3; 19, 4, 6.
 P II, 36, 2.
 P III, 34, 3.
 18, 23 - B, 20, 1.
 18, 24 - P II, 38, 5.
 18, 27 - B, 2, 2; 21, 1.
 19, 5-10 - B, 12, 5.
 19, 8 - B, 40, 5.
 19, 9 - B, 12, 5.
 19, 45-46 - P III, 79, 2.
 20, 25 - P II, 14, 1.
 P III, 91, 3.
 20, 34 - P II, 100, 3.
 20, 34-35 - P I, 10, 3.
 20, 36 - P I, 36, 6.
 P II, 100, 3.
 22, 42 - P I, 46, 1.
 22, 48 - P II, 62, 4.
 22, 62 - B, 42, 14.
 22, 69 - P I, 4, 1.
 24, 41 - P III, 15, 2.
 24, 42-44 - P II, 15, 2.
 24, 44-49 - P II, 15, 2.
 Ioan 1, 1 - C, 6, 3, 4; 7, 1.
 110, 1.
 P I, 4, 1; 62, 4.
 1, 3 - P I, 60, 2; 97, 3.
 P III, 33, 3; 101, 2.
 1, 3-4 - P I, 27, 1.
 P II, 79, 3.
 1, 5 - P I, 28, 3.
 P II, 79, 3; 99, 6.
 1, 9 - C, 84, 6; 88, 2.
 1, 14 - P I, 9, 4.
 P II, 20, 1.
 1, 17 - B, 8, 1.
 P I, 60, 1.
 1, 18 - B, 37, 1.
 P I, 8, 2.
 1, 20-23 - C, 9, 1.
 1, 23 - C, 9, 1.
 1, 27 - P III, 117, 4.
 1, 29 - P I, 24, 4.
 1, 36 - P I, 24, 4.
 2, 1-11 P - P II, 29, 1.
 2, 14-16 - P III, 79, 2.
 3, 2 - P III, 1, 1.
 3, 5 - C, 82, 4.
 3, 13 - C, 100, 1.
 3, 19 - C, 101, 2.
 3, 31 - C, 59, 3; 100, 1.
 3, 36 - P I, 29, 2.
 4, 6 - P I, 85, 1.
 4, 7 - P II, 38, 2.
 4, 14 - P I, 83, 3.
 4, 25 - C, 59, 3.
 4, 48 - C, 8, 3.
 5, 17 - C, 59, 3.
 5, 24 - P I, 27, 1.
 5, 26 - B, 6, 4.
 6, 10 - P II, 38, 1.
 6, 11 - P III, 13, 2.
 6, 31-32 - P III, 40, 1.
 6, 32-33 - P I, 46, 2.
 6, 40 - P I, 28, 5.
 6, 50-51 - B, 23, 4.
 6, 51 - P I, 46, 2; 47, 1.

- 6, 53 — P I, 38, 2; 42, 3.
 6, 55 — P I, 36, 5.
 8, 23 — C, 59, 3.
 8, 44 — P II, 7, 4.
 10, 2 — P I, 84, 1.
 10, 9 — C, 10, 2.
 10, 11 — C, 116, 1.
 P I, 37, 3; 53, 2; 84, 1;
 85, 2; 97, 3.
 10, 14 — P I, 37, 3; 53, 2;
 84, 1.
 10, 16 — P I, 53, 3.
 10, 28 — B, 23, 2.
 10, 30 — P I, 62, 4.
 10, 38 — P I, 24, 3.
 11, 43 — P I, 6, 3.
 11, 44 — P I, 6, 3.
 12, 3—8 — P II, 61, 1.
 12, 13 — P I, 12, 5.
 12, 15 — P I, 15, 2, 3.
 12, 36 — P II, 80, 4.
 13, 4—5 — P II, 38, 1.
 13, 33 — P I, 13, 3.
 13, 34 — B, 37, 4.
 14, 6 — B, 16, 2.
 C, 100, 1.
 14, 8—11 — B, 23, 2.
 14, 15 — B, 29, 5.
 14, 23 — B, 29, 5.
 14, 27 — B, 37, 4.
 15, 1 — P I, 15, 3; 66, 4.
 15, 2 — P I, 66, 4.
 15, 5—6 — B, 37, 6.
 15, 13 — B, 37, 5.
 P I, 85, 2.
 15, 14—15 — B, 31, 1.
 15, 15 — C, 115, 4.
 16, 27 — P I, 8, 2.
 17, 2 — B, 6, 4.
 17, 3 — B, 7, 1.
 17, 12 — C, 94, 3.
 17, 21 — P I, 53, 1.
 17, 21—23 — C, 88, 2.
 P I, 71, 1.
 17, 23 — P I, 8, 2.
 17, 24—26 — P I, 71, 2.
 18, 11 — P I, 46, 1.
 19, 2 — P II, 73, 3.
 19, 23 — P II, 113, 3.
 21, 3 — P III, 52, 2.
 21, 4—5 — P I, 12, 2.
 21, 5 — B, 31, 1.
 21, 9 — P II, 13, 2.
 21, 15 — P I, 14, 2.
Fapte 6, 2 — P II, 56, 1.
 6, 15 — P I, 36, 6.
 7, 55 — P I, 4, 1.
 10, 10—15 — P II, 16, 2.
 13, 33 — P I, 25, 2.
 15, 23 — P II, 56, 2.
 15, 28—29 — P II, 56, 2.
 15, 29 — P II, 8, 3.
Romani 1, 3 — B, 29, 4.
 1, 14 — C, 120, 2.
 1, 17 — B, 8, 5.
 1, 21 — C, 81, 2.
 1, 22 — P I, 32, 2.
 1, 23 — C, 81, 2.
 1, 25 — C, 81, 2.
 1, 26—27 — P II, 86, 3.
 3, 5—6 — P I, 69, 1.
 3, 21 — P I, 73, 2.
 3, 22 — P I, 73, 2.
 3, 26 — P I, 73, 2.
 5, 4 — B, 25, 6.
 6, 3 — P I, 29, 5.
 6, 23 — P I, 26, 2.
 7, 12 — B, 9, 2.
 P I, 73, 3.
 8, 5 — P I, 36, 6.
 8, 9 — P I, 36, 6.
 8, 15 — C, 88, 3.
 8, 17 — B, 9, 2; 36, 2.
 C, 113, 5; 115, 4.
 8, 19—21 — B, 29, 4.
 8, 27 — P I, 9, 2.
 8, 28—30 — P III, 20, 5.
 8, 29 — C, 82, 7.
 10, 4 — B, 9, 2.
 10, 21 — P I, 24, 3.
 11, 22 — P I, 70, 2.
 11, 33 — P III, 87, 3.
 11, 36 — B, 1, 2; 27, 4.
 12, 5 — P III, 101, 2.
 12, 8—13 — P III, 96, 3, 4.
 12, 9 — P II, 50, 4.
 13, 3 — P I, 82, 4.
 13, 4 — P I, 82, 4.
 P III, 56, 2.
 13, 9 — P II, 120, 4.
 13, 10 — B, 9, 2.
 13, 12—13 — P II, 40, 3.
 13, 19 — C, 108, 5.
 14, 3 — P II, 10, 3.
 14, 6 — P II, 10, 3.
 14, 9 — B, 42, 20.
 14, 16—17 — P II, 6, 2.
 14, 17 — P II, 6, 2.
 14, 21 — P II, 11, 1.
 16, 16 — P III, 81, 2, 3.
 16, 18 — P I, 19, 5.
 16, 19 — P I, 19, 5.
 19, 9 — P III, 79, 3.
1 Corinteni 1, 13 — C, 112, 3
 1, 18—22 — P I, 16, 3.
 2, 9 — B, 23, 3.
 C, 94, 4; 118, 4.
 P I, 37, 1.
 P II, 129, 4.
 P III, 86, 2.
 2, 13 — P I, 6, 1.
 3, 1—2 — P I, 34, 3; 35, 2.
 3, 2 — P I, 36, 4, 5; 49, 2.
 3, 2—3 — P I, 36, 6.
 3, 3 — P I, 36, 3, 4.
 3, 13 — B, 25, 6.
 3, 17 — B, 18, 2.
 4, 21 — P I, 61, 3.
 5, 11 — P II, 10, 6.
 6, 9—10 — P III, 81, 1.
 6, 13 — P I, 45, 2.
 P II, 4, 2, 3.
 6, 15 — P I, 22, 2.
 P II, 101, 1.
 6, 19 — P II, 101, 1.
 7, 29 — P II, 35, 4; 36, 1.
 7, 30 — P II, 36, 1.
 7, 34 — P II, 109, 4.
 8, 1 — P I, 25, 1.
 8, 4 — P II, 10, 5.
 8, 6 — P II, 10, 5.
 P III, 101, 2.
 8, 7—8 — P II, 8, 4.
 8, 8 — P II, 9, 1.
 8, 9 — P II, 9, 1.
 8, 11 — P II, 10, 5.
 8, 12 — P II, 10, 5.
 8, 13 — P II, 10, 4.
 9, 4 — P II, 10, 5.
 9, 4—5 — P II, 9, 1.
 9, 25 — B, 3, 6.
 P II, 94, 3.
 10, 6 — P II, 101, 2.
 10, 7 — P I, 96, 3.
 10, 20 — P II, 8, 4; 73, 2.
 10, 21 — P II, 9, 1; 10, 6.
 10, 23 — P II, 14, 3; 120, 2.
 10, 25 — P II, 10, 1; 72, 4.
 10, 27 — P II, 10, 1; 72, 4.
 10, 31 — P II, 13, 2.
 11, 3 — P III, 63, 2.
 11, 5—6 — P III, 79, 4.
 11, 20 — P II, 33, 5.
 11, 21—22 — P II, 12, 2.
 11, 30 — P III, 81, 1.
 11, 33—34 — P II, 12, 3.
 12, 12 — P III, 101, 2.
 12, 13 — P I, 31, 2.
 12, 31 — B, 38, 1.
 13, 1 — P I, 36, 2.
 13, 3 — P II, 5, 4.
 13, 2 — P II, 5, 4.
 13, 4 — B, 38, 2.
 P III, 13, 1.
 13, 5 — B, 38, 1.
 P III, 3, 2.
 13, 6—8 — B, 38, 2.
 13, 7—8 — P II, 5, 3.
 13, 11 — P I, 33, 2, 3; 34, 2.
 13, 12 — P I, 30, 6; 50, 1.

- 13, 13 - B, 18, 1; 29, 4; 6, 15 - B, 12, 1.
38, 2.
C, 112, 3; 114, 3.
- Efeseni 1, 4 - C, 6, 4.**
1, 14 - P I, 29, 2.
1, 22 - P I, 22, 3.
2, 2 - C, 8, 1.
2, 3 - C, 27, 2.
2, 3-5 - C, 27, 2.
2, 12 - C, 23, 2.
2, 17 - C, 88, 2.
4, 1 - P I, 59, 3.
4, 12 - P I, 18, 4.
4, 13-15 - P I, 18, 3.
4, 15 - P I, 18, 4.
4, 17-19 - C, 83, 3.
4, 20-24 - P III, 17, 1.
4, 22 - P I, 32, 4.
4, 24 - C, 112, 3.
4, 25-28 - P III, 94, 3.
4, 29 - P II, 50, 1.
4, 31 - P III, 94, 4.
5, 1-2 - P III, 94, 4.
5, 3 - P II, 98, 1.
5, 3-4 - P II, 50, 1.
5, 4 - P II, 53, 3.
5, 8 - C, 92, 5.
P I, 28, 2.
5, 14 - C, 84, 2.
5, 16 - P III, 82, 4.
5, 18 - P II, 29, 1.
5, 19 - P II, 44, 1.
5, 22 - P III, 94, 5.
5, 23 - P I, 22, 3.
P II, 73, 3.
5, 28 - P III, 94, 5; 95, 1.
5, 29 - P III, 94, 5.
5, 30 - P I, 22, 2.
P III, 101, 2.
6, 1 - P III, 95, 1.
6, 4-6 - P III, 95, 1.
6, 9 - P III, 95, 1.
6, 12 - B, 29, 2.
6, 14 - C, 116, 3.
6, 16 - C, 116, 3, 4.
6, 17 - C, 116, 3.
- Filipeni 1, 27 - P III, 81, 2.**
2, 6-7 - C, 8, 4.
2, 7 - P I, 4, 1.
P III, 2, 3.
2, 9 - P II, 74, 1.
2, 14 - B, 31, 8.
2, 15 - P III, 100, 3.
3, 3 - P I, 37, 2.
3, 8 - P II, 39, 2.
3, 11-14 - P I, 52, 2.
3, 15 - P I, 52, 3.
3, 19 - P II, 18, 4.
3, 20 - P III, 41, 1.
4, 5 - C, 87, 4.
- 2 Corinteni 1, 3 - B, 39, 6.**
P I, 72, 2.
1, 22 - P I, 29, 2.
2, 14-16 - P II, 63, 3.
3, 3 - P III, 94, 1.
4, 4 - C, 98, 4.
P I, 26, 2.
4, 6 - C, 115, 3.
4, 7 - B, 34, 1.
4, 18 - B, 25, 8.
5, 2 - P II, 109, 3.
5, 5 - P I, 29, 2.
5, 7 - P III, 12, 3.
5, 17 - B, 12, 1.
P I, 32, 4.
5, 19 - B, 39, 5.
5, 20 - C, 87, 4.
6, 6 - P III, 79, 3.
8, 20-21 - P III, 83, 3.
9, 6 - B, 31, 8.
9, 7 - B, 31, 8.
11, 2 - P I, 18, 2.
12, 2 - P I, 37, 1.
12, 4 - B, 23, 3.
P I, 37, 2.
13, 5 - P III, 20, 1.
13, 12 - P III, 81, 2, 3.
- Galateni 2, 21 - B, 8, 2.**
3, 23-25 - P I, 30, 3.
3, 24 - P I, 97, 1.
3, 26-28 - P I, 31, 1.
3, 27 - P I, 29, 5.
3, 28 - C, 112, 3.
4, 1-5 P I, 33, 4.
4, 7 - P I, 34, 1.
4, 9 - C, 65, 4.
4, 16 - P I, 83, 1.
4, 26 - P I, 45, 1.
4, 27 - C, 9, 2.
5, 14 - C, 108, 5.
P II, 120, 4.
5, 19 - P II, 100, 3.
5, 19-21 - P I, 36, 6.
5, 25-26 - P III, 95, 2.
6, 2 - P III, 95, 2.
6, 7 - , 41, 7.
P III, 9, 2.
6, 9 - P III, 95, 2.

- Coloseni 1, 15 - C, 82, 7.**
1, 16-17 - P III, 101, 2.
1, 18 - C, 82, 7.
P I, 22, 3.
P II, 73, 3.
3, 5-6 - P III, 71, 1.
3, 11 - C, 112, 3.
3, 16 - P II, 43, 1; 44, 1.
3, 16-17 - P II, 43, 2.
4, 2 - P III, 95, 4.
4, 5 - P III, 82, 4.
4, 5-6 - P III, 95, 4.
- 1 Tesalonicieni 2, 6-7 - P I, 19, 2.**
2, 12 - P III, 81, 2.
4, 9 - P I, 27, 2; 37, 2.
5, 5 - P II, 80, 1, 4.
5, 6-7 - P II, 80, 1.
5, 8 - P II, 80, 1.
5, 13-15 - P III, 95, 3.
5, 19-22 - P III, 95, 3.
5, 26 - P III, 81, 2, 3.
- 2 Tesalonicieni 2, 3 - C, 94, 3.**
3, 6 - P II, 10, 1.
3, 11 - P II, 10, 1.
3, 14 - P II, 10, 1.
- 1 Timotei 1, 2 - B, 36, 2.**
1, 14 - C, 85, 1.
1, 17 - B, 35, 2.
2, 4 - C, 85, 3.
2, 9 - P III, 66, 3.
2, 9-10 - P II, 127, 2.
4, 6 - P III, 96, 1.
4, 7-8 - P III, 96, 1.
4, 8 - C, 85, 3.
4, 10 - C, 86, 1.
5, 23 - P II, 19, 1.
6, 2 - P III, 96, 2.
6, 4 - P I, 32, 2.
6, 10 - P II, 39, 3.
6, 11 - C, 4, 3.
- 2 Timotei 2, 8 - B, 29, 4.**
3, 15 - C, 87, 1.
3, 16-17 - C, 87, 2.
3, 17 - C, 4, 3.
4, 8 - P II, 74, 1.
- Tit 1, 4 - B, 36, 2.**
2, 11-13 - C, 7, 2.
3, 3-5 - C, 4, 4.
3, 5 - C, 88, 2.
P I, 26, 2.
- Evrei 1, 1 - P III, 43, 1.**
1, 5 - P I, 25, 2.
1, 6 - C, 82, 7.
1, 9 - P I, 59, 2.
1, 14 - B, 29, 4.
2, 11 - C, 113, 5.
P I, 85, 2.

2, 17 — P I, 24, 4.

3, 5 — B, 8, 1.

3, 7—9 — C, 84, 3.

3, 9—11 — C, 84, 4.

3, 10 — C, 85, 1.

4, 12 — B, 41, 7.

C, 27, 2.

P I, 66, 5.

4, 14 — C, 120, 2.

4, 15 — P I, 24, 4; 62, 2.

5, 5 — P I, 25, 2.

11, 4 — P I, 47, 3.

12, 5 — C, 82, 1.

12, 21 — C, 82, 3.

12, 22 — C, 82, 6.

12, 23 — B, 21, 6; C, 82, 6.

13, 14 — P III, 41, 1.

13, 17 — B, 42, 13.

Iacov 1, 17 — P I, 26, 2.

2, 8 — C, 108, 5.

P II, 120, 4.

2, 23 — P III, 12, 4.

5, 11 — B, 39, 6.

1 Petru 1, 3 — B, 23, 2.

1, 12 — B, 23, 3.

1, 17—19 — P III, 85, 1.

1, 20 — P I, 59, 3.

2, 1 — P I, 31, 2.

2, 1—2 — P I, 44, 1.

2, 3 — P I, 44, 1.

2, 9 — P I, 32, 4.

2, 9—10 — C, 59, 3.

2, 11 — P I, 31, 2.

2, 12 — P III, 53, 3.

2, 18 — P III, 74, 2.

2, 22 — P II, 110, 2.

3, 1—4 — P III, 66, 3.

3, 4 — P II, 80, 4.

3, 8 — P III, 74, 2.

3, 9 — P III, 74, 2.

3, 12 — P III, 85, 3.

3, 13 — P III, 85, 3.

4, 3 — P III, 85, 2.

4, 8 — B, 38, 2.

P III, 91, 3.

4, 12 — B, 25, 6.

2 Petru 1, 17 — C, 82, 5.

P I, 43, 3.

2, 2 — C, 106, 2.

2, 6 — P III, 43, 5.

3, 10 — B, 36, 3.

1 Ioan 2, 2 — P III, 98, 2.

2, 2—6 — P III, 98, 2, 3.

3, 15 — B, 37, 6.

4, 7 — P III, 82, 1.

4, 8 — B, 37, 1.

4, 16 — B, 37, 1.

4, 18 — B, 38, 2.

4, 19 — B, 27, 5.

5, 3 — P III, 82, 1.

Iuda 1, 5—6 — P III, 44, 4.

1, 7 — P III, 43, 5.

1, 23 — P I, 32, 4.

Apocalipsa 1, 4 — P I, 71, 2.

1, 8 — P I, 36, 1.

2, 23 — B, 41, 7.

6, 9 — P II, 108, 3.

9, 11 — P II, 108, 3.

11, 17 — P I, 71, 2.

12, 13 — P III, 5, 3.

14, 12 — P I, 22, 2.

21, 6 — P I, 36, 1; 45, 2.

21, 18—21 — P III, 119, 1.

22, 13 — P I, 36, 1.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

Aceleași sigle ca și la indicele scripturistic

A

- Aaron**, barba lui —, P III, 60, 4; mirul profetic al lui —, P III, 23, 2.
- Abderitul**, Democrit —, C, 66, 2; P II, 94, 3.
- Abel**, sîngele dreptului —, P I, 47, 3; sîngele lui — a arătat pe Cuvîntul Care va pătimi, P I, 47, 3.
- Abimeleh**, regele —, P I, 21, 3; regele — este Hristos; P I, 22, 2; — simbolizează o înțelepciune mai presus de lume, P I, 21, 3.
- Abid**, oraș, P II, 3, 1.
- Acarmania**, ținutul —, C, 39, 8.
- Acefalos**, steaua —, P II, 34, 1.
- Acraganthinul**, Empedocle —, C, 27, 3; 64, 2.
- Acrisie**, C, 45, 1.
- Acropolă**, — la din Atena, C, 45, 1; — la din Larisa, C, 45, 1.
- Actios**, capul —, C, 39, 8.
- Adam**, P II, 29, 1; P III, 19, 2.
- Adevăr**, aparența de —, P II, 5, 1; aripa -ului, C, 93, 3; calea -ului, C, 106, 2; căutarea -ului, P II, 103, 5; cei care se ocupă cu -ul sînt copii înaintea lui Dumnezeu, P I, 12; cîntecul -ului, C, 74, 3; -ul credinței, B, 2, 4; culoarea -ului, P III, 54, 1; cunoașterea -ului, B, 3, 6; C, 85, 3; P I, 53, 3; cunoștința -ului, P I, 36, 5; Cuvîntul -ului, C, 75, 1; cuvîntul -ului, C, 117, 4; cuvîntul Domnului este lege a -ului, C, 95, 2; Cuvîntul este hrana -ului, P I, 45, 2; cuvintele -ului, C, 107, 1; îndemnul -ului, C, 117, 3; în numele -ului, C, 67, 2; 92, 3; limanul -ului, P II, 28, 3; lumina -ului, C, 10, 1; mărturie despre —, C, 73, 1; Moise marele preot al -ului, C, 25, 1; Mîntuitorul este —, B, 6, 1; oracole pline de —, C, 43, 4; oraș al -ului, P II, 65, 1; dobîndirea -ului, B, 1, 4; dramele -ului, C, 119, 1; Dumnezeu este măsura -ului tuturor existențelor, C, 69, 1; dușmani ai -ului, P I, 69, 2; -ul este harul Tatălui și lucrarea veșnică a Cuvîntului, P I, 60, 2; folosirea -ului, C, 77, 3; Isala cel blubitor de —, C, 8, 2; întărirea -ului, C, 24, 2; patimile sînt depărtate de —, P I, 64, 4; puterea -ului, C, 74, 7; razele -ului, P II, 113, 3; -ul religios, C, 24, 2; roua -ului, C, 114, 3; sfințenia -ului, P III, 17, 2; — simplu, P I, 39, 1; stadionul -ului, C, 96, 3; -ul la suprafață, C, 68, 2; temelia -ului, C, 77, 1; uitarea -ului, C, 114, 1; -url, C, 74, 2; 74, 7; -urile din vise, P II, 80, 4.
- Admet**, stăpînul lui Apolon, C, 35, 1.
- Adonis**, amantul zeiței Terefata, C, 33, 8; 33, 9.
- Adrast**, pedagogul copiilor lui Cresus, P I, 55, 1.
- Adulter**, slujitori ai -ului, P III, 29, 2.
- Adunare**, -a Domnului, C, 25, 1; -a sfință a dragostei este Biserica cerească, P II, 6, 2; sfințenia -rii, P III, 80, 3.
- Afrodita**, zeiță, C, 14, 2; 33, 7; 33, 9; 35, 2; 36, 1; 38, 2; 57, 2; 59, 1; 60, 2; 76, 1; P II, 123, 2; — Caligluta, C, 39, 2; — Calipiga, C, 39, 2; — Curtezana, C, 39, 2; împreunarea -ei cu Ares, C, 60, 2; orgiile pline de desfrîu ale -ei, C, 13, 4; — Peribasa, C, 39, 2; statuia -ei Cnidiene, C, 53, 5; statuia de fildeș a -ei, C, 57, 3; statuia de marmură a -ei din Cnidos, C, 57, 3; statuia zeiței — Anaitis din Babilon, Susa și Ecbatana, C, 65, 3; statuia zeiței — din Cnidos, C, 57, 4; tablourile -ei, C, 53, 6; templul zeiței —, C, 45, 4; — Timboriha, C, 38, 5; —, zeița marină a plăcerii, C, 14, 2.
- Agamemnon**, regele elenilor, C, 38, 2.
- Agapă**, P II, 4, 3, 4; 5, 4; 7, 3; 8, 1; 9, 3; -pe, P II, 12, 2; ce este -pa, P II, 7, 1; -pa este hrană cerească, ospăț duhovnicesc, P II, 5, 3; -pa cea sfință, P II, 4, 3; cum trebuie înțeleasă -pa, P II, 16, 4.
- Agra**, misterele din —, C, 34, 2.
- Agesarh**, Tatăl lui Ptolomeu, autorul lucrării «Despre Filopator», C, 45, 4.
- Agieus**, supranume al lui Apolon, C, 50, 5.
- Ahaian**, corăbiile -ienilor, P III, 13, 5.

- Ahala, C, 42, 4; 118, 2.
 Aheron, fluviul infernului, P III, 72, 1; nisipurile -ului, C, 50, 3.
 Ahile, erou troian, P I, 55, 1.
 Aiacos, amantul nîmfiei Nereis, C, 33, 8.
 Aidoneus, regele molossienilor în Epir, C, 17, 1; 36, 2.
 Ajutor, -ul averilor, B, 13, 7; -ul lui Dumnezeu, C, 104, 3; — obștesc, P II, 120, 3; soția este — în casă, P III, 49, 3; -ul trupului, P I, 102, 3.
 Alastori, genii rele, C, 26, 3.
 Alcibiade, ucenicul lui Socrate, C, 12, 1; 53, 6; P I, 55, 1.
 Alciona, fiica zeului Eon, C, 32, 2; 54, 1.
 Alcman, poet grec, C, 31, 1.
 Alcmena, mama lui Heracle, C, 33, 3.
 Alcmeeon Crotoniatul, doctor și filozof grec, C, 66, 2.
 Alergare, -gări atletice, P III, 49, 2.
 Alexandria, C, 48, 3.
 Alexandru cel Mare, C, 54, 2; 54, 4; 96, 4; 97, 1; P I, 55, 1.
 Alexarhu, gramatic grec, C, 54, 3.
 Alexis, poet comic, P III, 8, 1; 9, 1.
 Alfa, P I, 36, 1.
 Alfabet, litera a zecea a -ului, P II, 43, 3.
 Altar, -ul lui Apolon din Telmisu, C, 45, 3; -ele cele lipsite de Dumnezeu, C, 11, 1; -ele egiptenilor și ale tirienilor, C, 11, 2.
 Aloeu, C, 39, 3.
 Alope, mama lui Hipotoon, C, 32, 2.
 Amazoană, timpul -nelor, C, 53, 2.
 Amenioară, -a Caribdei, C, 118, 1; -a lui Dumnezeu, P I, 70, 1; -a cu pedeapsă, C, 95, 1; -țările Pedagogului, P III, 45, 2.
 Amestec, omul — dumnezeiesc, P II, 20, 1; -ul legii celei vechi și a Cuvîntului celui nou, P II, 29, 1; -ul trupului și a singelui lui Hristos este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; -ul de vin cu apă, P II, 20, 1.
 Amfiarion, sanctuarul ghicitorului Amfiarau, C, 11, 2.
 Amfigiei, supranumele lui Hefaistos, C, 35, 3.
 Amfiloh, ghicitor grec, C, 11, 2.
 Amfion Tebeul, cîntăreț grec, C, 1, 1.
 Amfitrita, zeiță, C, 32, 2; statuile de nouă coți ale lui Poseidon și -ei din Tinos sînt opera lui Telesias Atenianul, C, 47, 5.
 Amietu, Hermes —, C, 102, 1.
 Amimona, fiica lui Danaos, C, 32, 2.
 Amin, B, 4, 10; 22, 1; 30, 4; P I, 11, 2; 27, 3; 74, 1; P III, 101, 2.
 Amlonta, Tatăl regelui Filip al Macedoniei, C, 54, 5.
 Amitaon, renovatorul Jocurilor Olimpice, C, 93, 5.
 Amon, zeu egiptean, C, 28, 3; Plul lui — C, 54, 2.
 Amor, -urile zeilor, C, 32, 1.
 Amorg, insulă din arhipelagul Cicladelor, stofe prețioase din — P II, 115, 2.
 Amos, profetul, P I, 69, 2; P II, 30, 3.
 Anactotelest, șef al coribanților, -cști, C, 19, 2.
 Anaitis, zeiță orientală, identificată de greci cu Afrodita, statua zeiței Afrodita — din Babilon, Susa și Ecbatana, C, 65, 3.
 Anaxagora Clazomenianul, filozof grec, B, 11, 4; C, 66, 1.
 Anaximandru, filozof grec, C, 66, 1.
 Anaximene, filozof ionian, C, 64, 2.
 Andocide, orator atenian, Hermes al lui —, C, 102, 1.
 Andrei, apostolul, B, 25, 2.
 Androcrate, C, 40, 2.
 Anhise, prinț troian, C, 33, 9.
 Animal, — cu copita despicată în două, P III, 76, 1; -e sugrumate, P II, 56, 2.
 Anib, C, 40, 2.
 Anticlides, istoric grec, lucrarea: «Întoarceri» a lui —, C, 42, 5.
 Antifane, poet comic, P III, 7, 2.
 Antifane, poet comic grec, piesa sa: «Maltache», P III, 7, 2.
 Antifane din Delos, doctor, P II, 2, 3.
 Antigoniade, cupele — numite așa, după numele regelui macedonean Antigoni, P II, 35, 2.
 Antinou, iubitul împăratului Adrian, C, 49, 1; mormîntul, templul și orașul lui —, C, 49, 3; nopțile sfînte ale lui —, C, 49, 1.
 Antioh, istoric grec, lucrarea sa: «Istorii», C, 45, 1.
 Antioh din Clizic, regele Siriei, C, 52, 3.
 Antiohia, P II, 56, 2; locuitorii orașului Seleucia de lângă — C, 48, 3.
 Antistene Cinicul, C, 71, 2.
 Antistene, ucenicul lui Socrate, C, 71, 2.
 Apă, -pa este băutură naturală, P II, 19, 2; -pa cea cuvîntătoare, C, 99, 3; -pa, leacul cumpătării, P II, 20, 2; amestecul de vin cu —, P II, 20, 1; izvorul -pel celui vii, P I, 78, 2; pahar cu — rece, B, 31, 4; vin amestecat cu —, P I, 47, 1; P II, 25, 4; vinul și -pa sînt creații ale lui Dumnezeu, P II, 23, 3; trandafirul sădit la curgeri de -pe, P II, 76, 3.
 Apanhomena, supranumele zeiței Artemis, C, 38, 3.
 Apelas, lucrarea sa: «Delica», C, 47, 7.
 Apele, pictor grec, P II, 125, 3.
 Apele, sculptor grec, C, 62, 3.
 Apls, boul sacru adorat în Egipt, C, 39, 5; 48, 6; 52, 6; înmormîntarea lui — C, 48, 6.
 Apocalipsa, P II, 108, 3.

- Apolodor**, istoric grec, C, 13, 1; 29, 4.
- Apolon**, zeu, C, 11, 2; — **Actios**, C, 39, 8; — **Arcadianul**, C, 28, 3; — **Cehenu**, C, 38, 4; — **ghicitorul**, C, 43, 2; — **Libianul**, C, 28, 3; — **Nomios**, C, 28, 3; — **Smlntieul**, C, 39, 7; altarul lui — din **Telmisu**, C, 45, 3; templul lui — **Delianul**, C, 45, 2; statuia lui — **Opsofagos**, C, 38, 4; statuile lui **Zeus** și — din **Patara Licie**, lucrate de **Fidias**, C, 47, 4; sînt șase zei cu numele —, C, 28, 3; templul din **Delfi** al lui —, C, 53, 3.
- Apoloni**, C, 28, 4.
- Apolonia**, **Dlogene** din —, C, 64, 2.
- Apostol**, (-ul Ioan) : B, 8, 1; 42, 1, 2, 3, 8, 10, 11, 12, 15; (-ul Iuda) : P III, 45, 1; (-ul Matei) : P II, 16, 1; (-ul Pavel) : C, 23, 2; C, 65, 4; 84, 2, 4; 87, 1, 2; 116, 3; P I, 18, 2, 4; 19, 5; 27, 2; 30, 2; 31, 1, 2; 33, 3, 4; 34, 3; 36, 5, 6; 37, 3; 45, 2; 49, 2; 52, 2; 61, 3; 83, 1; P II, 4, 2; 5, 4; 6, 2; 8, 4; 9, 1; 10, 1, 3, 4, 6; 11, 1; 12, 2, 3; 13, 2; 18, 4; 19, 1; 29, 1; 33, 5; 35, 4; 36, 1; 39, 3; 40, 3; 43, 1, 2; 44, 1; 50, 1, 4; 53, 3; 63, 3; 86, 3; 98, 1; 120, 2; 127, 3; P III, 2, 2; 3, 2; 17, 2; 20, 1, 5; 29, 1; 59, 2; 71, 1; 81, 1; 83, 3; 87, 3; -ul **Domnului**, C, 7, 2; 87, 4; cuvîntul -ului, B, 31, 8, 9; dumnezeiescul —, P III, 56, 2; fericitul —, C, 83, 3; sfîntul — al lui **Dumnezeu**, C, 81, 2; -ii sînt picioarele **Domnului**, P II, 62, 1; -ii sînt picioarele cele unse cu mir ale **Domnului**, P II, 61, 3; cel doisprezece -i, P II, 56, 1; harul **glasului** -ilor, P II, 119, 1.
- Aproapele**, B, 28, 1, 2, 4; 29, 1, 2; C, 108, 5; 115, 5; P I, 77, 1; 95, 2; P II, 6, 1; 43, 1; 53, 1; 100, 1; 120, 4; P III, 78, 1; 81, 2; 82, 3; 88, 1; 94, 3; binele -pelui, P I, 97, 3; femeia -pelui, P I, 95, 1.
- Arab**, C, 46, 2; -i, P II, 42, 2; P III, 25, 1.
- Arat**, poet și astronom grec, C, 73, 2.
- Arătare**, -a Cuvîntului, Care era la început și preexistă, C, 7, 3; -a slavei marelui **Dumnezeu**, C, 7, 2.
- Arbitru**, Stăpînul universului este — C, 96, 3; — al întrecerilor, B, 3, 6; liberul —, B, 14, 4; P III, 87, 1.
- Arcadia**, C, 29, 2; 36, 5.
- Arcadian**, C, 36, 5; -dieni, C, 6, 4; 28, 3; P II, 42, 2.
- Ardere**, — de tot, C, 42, 6; -ri de tot, P III, 90, 3; 91, 4.
- Ares**, zeu, C, 29, 2, 3, 4; 30, 5; 33, 9; 35, 3; 36, 1; 46, 4; 59, 1; 64, 5; 102, 4; — cel iubăreț, C, 59, 1; — războinicul, C, 64, 3; împreunarea **Afroditei** cu —, C, 60, 2.
- Argian**, -ieni, C, 38, 5; 39, 2; mitul -ienilor, P III, 13, 1.
- Argos**, C, 39, 2; 47, 8; curtezana din —, P II, 109, 4; templul din —, C, 53, 2.
- Argos**, sculptor grec, xoanonul zeiței **Hera** din **Tirins** a fost sculptat de —, C, 47, 5.
- Arginu**, iubitul zeiței **Afrodite**, C, 38, 2.
- Arhelau Atenianul**, filozof grec, C, 66, 1.
- Arhemor**, fiul lui **Licurg**, regele **Nemeei**, C, 34, 1.
- Arhiereu**, acest veșnic **Iisus**, singurul **Mare** — al unicului **Dumnezeu**, C, 120, 2.
- Arion Metimneul**, cîntăreț, C, 1, 1.
- Aristip Cirenianul**, filozof grec, P II, 64, 1; 69, 1.
- Aristofan**, poet comic grec, P II, 124, 1; **Thesmoforiile**, piesa lui —, P II, 124, 1.
- Aristomene**, erou mesenian, C, 42, 2.
- Aristu** din **Salamina**, istoric grec, C, 54, 3.
- Aristotel**, filozof grec, C, 28, 3; P II, 18, 3; P III, 84, 1; părintele școlii filozofice peripatetice, C, 66, 4.
- Ariusia**, regiune în insula **Hios**, P II, 30, 1.
- Armă**, -mele luminii, P II, 40, 3; -me nevulnerabile, C, 116, 4; -mele păcii, C, 116, 3.
- Armonie**, C, 5, 1, 2, 3; — dumnezeiască, C, 88, 3; -ia Tatălui, C, 120, 4; -ia trupului, P II, 94, 4; cîntecul cel nou este temelgia universului și -ia tuturor existențelor, C, 5, 2; cîntecul cel veșnic al noii -nii, C, 2, 4.
- Arsinoa**, iubita lui **Apolon**, C, 32, 3.
- Artă**, -ta dă materiei formă, C, 56, 5; -ta lui **Dumnezeu**, P II, 76, 5; -ta ome-nească cea rea, P III, 66, 2; -tele de prost gust, C, 58, 1; -a rafinată a cize-lărilor pe vase de sticlă, P II, 35, 3; -a celui viclean, P II, 125, 1; înțelepciunea este o — despre viață, P II, 25, 3.
- Artaxerxe**, fiul lui **Darius Ohos**, C, 65, 3.
- Artemis**, zeița —, C, 38, 3; 41, 2; 42, 3, 9; P II, 72, 3; — **Helitis**, C, 38, 5; loc consacrat zeiței — din **Delos**, C, 45, 2; statuia zeiței —, C, 46, 3; templul din **Efes** al zeiței —, C, 50, 2; 53, 2; templul zei-ței —, C, 45, 3; xoanul zeiței — **Munihia** din **Sicion**, C, 47, 8; zeița — **Tauropolu**, C, 42, 6.
- Artorie**, medic grec, P II, 23, 1.
- Asceză**, B, 36, 3; învățătura spre —, P III, 35, 2, 3.
- Asclepie**, zeul medicinei, C, 29, 1; 30, 1, 2; doctorul, C, 26, 7; statuia lui — din **Epidaur**, C, 52, 4.
- Askra**, oraș în **Beoția**, P II, 3, 1.
- Ascultare**, -a de prunci, B, 9, 1; -a de ra-țiune, P I, 102, 2; -a de rațiune o numim credință, P I, 101, 1; Cuvîntul poate deosebi -a de neascultare, P I, 68, 1; harul -tării, C, 95, 2.

Asemănare, -a chipului, P III, 101, 1; -a chipului omului celui stricăcios, C, 81, 2; -a cu Dumnezeu, B, 7, 3; 36, 2; chip și : P I, 98, 2; după chip și —, P I, 9, 1; chipul și -a lui Dumnezeu, C, 98, 4; P III, 66, 2; creștinul este chip și — a lui Dumnezeu, C, 122, 4.

Asia, locuitorii -iei, C, 65, 1.

Asirian, -eni, C, 70, 1; Sardanapal, regele -enilor, P III, 70, 3.

Asprime, -a lui Dumnezeu, P I, 70, 2; -a mintuirii, C, 109, 1.

Astrabacu, demon cinstit de laconieni, C, 40, 2.

Astragalos, joc cu zaruri, P III, 75, 2.

Astrologie, C, 67, 2.

Atac, -uri ale celui viclean, C, 104, 4.

Ateu, ateii, C, 64, 3; P II, 100, 4.

Atena (orașul), C, 20, 2; 26, 4; 47, 3; 53, 3, 6; acropola din —, C, 45, 1; prin Cuvîntul toată lumea a ajuns — și Grecia, C, 112, 1; sanctuarul lui Demetrie Catavate în —, C, 54, 6; statuia din — a lui Dionisos Morihu, C, 47, 7; statuia zeiței Atena Polias din —, C, 47, 2.

Atena (zeița), C, 18, 1; 28, 3; 35, 2; 36, 2; 54, 6; 55, 4; P II, 31, 1; camera zeiței —, C, 54, 6; sint cinci zeițe —, C, 28, 2; născătoarea războiului, C, 28, 2; statuia -nei Polias, C, 52, 4; statuia zeiței — Polias din Atena, C, 47, 2; zeița Palas —, C, 47, 2; templul -nei, C, 45, 1; zeița —, C, 18, 1; 54, 6; 55, 4; zeița — este numită «muscă obraznică», C, 76, 1.

Atenian, -ul, C, 108, 4; -ieni, C, 20, 1; 26, 2; 34, 2; 39, 2; 44, 3; 54, 6; arhonții -ienilor, P II, 105, 3; misterele secrete ale -ienilor, C, 21, 1; -ca, zeița Atena, C, 28, 2.

Atenodor, filozof grec, fiul lui Sandon, C, 48, 4.

Atic, -i, P II, 117, 3; 122, 3; drahmă -ă, P II, 115, 4; încălțăminte -ă, P II, 116, 2; limbă -ă, P I, 14, 1; -ii folosesc cuvîntul copil și pentru băieți și pentru fete, P I, 11, 1.

Atica, C, 20, 1; 34, 2; 42, 7; P II, 3, 1; Olimplanul este opera minilor unor oameni din —, C, 98, 3.

Atlet, -ul Iacov, P I, 57, 1; regimul forțat de hrană pentru -eți, P II, 2, 1.

Atropa, una din parce, C, 26, 5.

Atis, zeul vegetației, C, 15, 1; 19, 4.

Auditor, -i al Cuvîntului, P III, 99, 1.

Aur, iubitorii de — P III, 10, 1; — împărătesc, P II, 38, 2; 39, 4; — încercat, P III, 35, 3; — al simbolului împărăției lui Hristos, P II, 63, 5; -ul simbolizează Cuvîntul, P II, 63, 3; mantia de — a lui Zeus

din Sicilia, C, 52, 2; statula de — a lui Zeus, C, 52, 3; vîlcel de — P I, 90, 2.

Autoritate, -a Domnului, P II, 36, 1; -a dreptății lui Dumnezeu, P I, 87, 3; -a inferii, P III, 45, 1.

Auz, vietăți care n-au nici vîz, nici —, nici glas, de pildă scolile, C, 51, 5.

Auxo, una din grații, C, 26, 5.

Ava, Părinte I, C, 88, 3.

Avere, — adunată cu fărădelege, P III, 91, 3; administrarea și împărțirea -rii, P III, 35, 4; dorul după —, B, 12, 4; faceri de bine față de oameni, -a cea mai prețioasă, P II, 36, 2; folosirea -rii, B, 12, 4; lipsa de — B, 13, 1; omul este cea mai frumoasă — din toate -rile lui Dumnezeu, C, 122, 2; pofta și dorința de — B, 12, 4; -i pămîntesti, B, 3, 5; P III, 34, 3; 41, 1; -i spirituale, B, 21, 6; ajutorul -lor, B, 13, 7; despărțirea de -i, B, 14, 6; dorința de stăpînire a -i, B, 26, 6; Dumnezeu vrea ca folosirea -lor să fie comună, P II, 120, 5; folosirea -lor, B, 13, 6; împărțirea -lor, P III, 39, 3; împărțirea -lor este izvor al iubirii de oameni, P III, 39, 3; lăcomia de —, P II, 14, 3; oameni care răpesc -le altora, C, 4, 1; stăpînii -lor, B, 24, 1.

Avraam, C, 4, 2; P I, 23, 1; 56, 2, 3; P II, 12, 4; 42, 2; 52, 2.

Avuție, -ii, boala după : B, 11, 2; dragostea de -ii, B, 11, 2.

B

Baal, P I, 76, 1; P II, 126, 3; zilele idolilor lui —, P II, 126, 4.

Babilon, C, 96, 4; statuia Afroditei Anaitis din : Susa și Ecbatana, C, 65, 3.

Bacantă, -te, C, 12, 2; 16, 3; 22, 2; -nii, C, 22, 2.

Bactrian, -ieni, C, 65, 3.

Bahic, celebrările misterele -e, C, 2, 2.

Bahus, misterele lui —, P II, 73, 1.

Baie, -ia pentru curățire, căldură, sănătate, plăcere, P III, 46, 1, 2; -ia cea duhovnicească, P I, 50, 3; pentru care pricina trebuie să facem —, P III, 46—48.

Baier, -e, C, 115, 2.

Bacilide, poet liric grec, P III, 100, 2.

Balaam, răstăcirea lui — P III, 45, 1.

Ban, dragoste de -i, B, 8, 3; lipsă de -i, C, 52, 3; pofta de -i, B, 11, 2.

Bactrian, -ieni, C, 65, 3.

Barbă, -ba lui Aaron, P III, 60, 4; -ba este semnul distinctiv al bărbatului, P III, 19, 1; -ba este simbol că bărbatul are o natură superioară, P III, 19, 1; Dumnezeu l-a împodobil pe bărbat cu — și cu păr pe plept, P III, 18, 1.

Baubo, locutor străvechi al Elevsinei, C. 20, 2, 3; 21, 1.

Bărbat, — desăvârșit, P I, 18, 3; —ul este cununa femeii, P II, 71, 1; aceeași virtute este și pentru — și pentru femeie, P I, 10, 1; barba este semn distinctiv al -ului, P III, 19, 1; barba este simbol că -ul are o natură superioară, P III, 19, 1; căsătoria este cununa -ului, P II, 71, 1; Dumnezeu l-a împodobit pe — cu barbă și cu păr pe piept, P III, 18, 1; este un singur Dumnezeu și un singur Pedagog și pentru — și pentru femeie, P I, 10, 2; Hristos este cap și —, singurul desăvârșit între dreptate, P I, 18, 4; în veacul acesta se deosebește femeia de —, în celălalt, nu, P I, 10, 3; în viața de dincolo omul este lipsit de dorința, care pe pământ desparte pe — de femeie, P I, 10, 3; aceleași premii se dau și -ului și femeii pentru viața lor sfântă dusă în căsnicie, P I, 10, 3; timpul împreunării -ului cu femeia, dar numai a celor căsătoriți, P II, 83, 1; —ați care o fac pe femeie, P III, 16, 2; —ți care se împodobesc, P III, 15—25; —ți drepti, P III, 29, 1; —ți împodobiți cu dragoste, B, 34, 2; camere de —ți, P II, 65, 1; capacitățile fizice ale -ților, P III, 20, 2; capul -ților, P III, 60, 2; Cuvîntul este în chip egal Pedagog și pentru —ți și pentru femei, P I, 10, 1; dragoste sub cele două forme, ca —ți și ca femei, P III, 15, 2; firea de —ți, P III, 21, 2; împreunări între —ți, P II, 87, 3; 99, 1; înfrînirile cu —ți afemeiați, P III, 29, 2; numele de om este comun și pentru —ți și pentru femei, P I, 10, 3; ospăț de —ți, P II, 54, 2.

Bătrîn, Dumnezeu este — veșnic, P III, 16, 4; —ul din Ithaca, C. 86, 2; —ul tebeu, P II, 24, 1; —i cinstitori de Dumnezeu, B, 34, 2; cununa -ilor, P III, 17, 1; cununa -ilor sînt fiii fiilor, P II, 71, 2; —li sînt pildă de înțelepciune, P III, 30, 3; sfatul -ilor, C. 109, 2.

Bătură, —ra credinței celei adevărate, P II, 29, 1; —ra cumpătării, P II, 19, 2; —ra nemuririi, B, 23, 4; vinul și singele sînt pentru oameni —ri spre mintuire, vinul pentru trup, singele pentru duh, P I, 15, 3.

Beros, preot babilonean, istoric și astronom, lucrarea lui: «Istoria haldaică», C. 65, 3.

Bine-binele, B, 10, 3; 20, 2; 30, 1; C, 41, 3; 61, 4; 68, 2; 72, 2; 76, 4; 88, 1; 89, 3; 90, 1; 92, 3; 95, 3; P I, 2, 2; 9, 3; 19, 5; 59, 2; 63, 1, 3; 67, 2; 70, 3; 91, 3; 94, 1; 99, 2; P II, 36, 2; 50, 4; 76, 5; P III, 36, 1; 37, 2; 78, 1; 89, 2;

94, 3; 95, 2; 96, 4; — adevărat, C. 117, 2; — apropielui, P I, 97, 3; — oamenilor, P I, 67, 2; — poate da naștere disprețului, P I, 96, 2; — real, P II, 115, 5; — și dreptatea sînt virtuți, P I, 64, 1; amintirea -lui, P I, 32, 1; Dumnezeu este cauza întregului —, C. 68, 5; faceri de — față de oameni, averea cea mai prețioasă, P II, 36, 2; necunoașterea -lui, P II, 38, 2; raportul dintre — și dreptate, P I, 64, 1—2; separarea răului din amintirea -lui, P I, 32, 1.

Bion, filozof grec, spusele lui —, C. 56, 1. **Biserică**, B, 42, 3, 9, 10, 15; P I, 18, 4; 22, 2, 3; 38, 3; 46, 3; P II, 41, 4; 73, 3; 74, 2; 96, 2; 110, 2; P III, 80, 1, 3, 4; 94, 5; 98, 1; 101, 3; adunare sfîntă a dragostei este — cerească, P II, 6, 2; cum să mergem la —, P III, 79, 3; Fecioara este —, P I, 42, 1; mintuirea oamenilor se cheamă —, P I, 27, 2; sărutarea în —, P III, 81, 3; —ca cea înaltă, cea mai presus de noi, cea care atinge cerurile, P I, 84, 3; —ca celor întii născuți, C. 82, 6; —ca cuvioșilor, P II, 44, 4; —ca lui Dumnezeu, P II, 12, 2; —ca, mama noastră, P I, 21, 1; chipul cel frumos al -cii, P III, 99, 1; conducerea -cii, B, 42, 15; Hristos este cununa întregii -ci, P II, 71, 2; întii stătătorii -cii, P I, 37, 3; numele trăinic al -cii este răbdarea, P I, 22, 2; podoaba -cii, P II, 110, 2; —ci, B, 42, 2; P I, 83, 1; P III, 81, 2.

Blistiha, iubita lui Ptolomeu II Filadelful, C. 48, 2.

Blîndețe, —ea Cuvîntului, P I, 89, 1; duhul -ei, P I, 61, 3; văduve înarmate cu —, B, 34, 2.

Boală, boli ale sufletului, C. 115, 2; — sufletești, B, 15, 6; 21, 6; —le omenirii, P I, 6, 2.

Bogat, — după Dumnezeu, B, 19, 3; — în patimi, B, 19, 3; — în virtuți, B, 19, 1; —ul din Evanghelie, P II, 125, 2; numai creștinul este —, C. 122, 4; P III, 34—36; masa -ului, P II, 105, 1; poarta -ului, P II, 105, 1.

Bogăție, — duhovnicească, B, 19, 7; — materială, B, 20, 2; — pămîntească, C. 98, 3; comoară de — P II, 120, 5; Cuvîntul este — desăvârșit, P III, 39, 4; dragostea de —, P III, 37, 2; dreptatea și Cuvîntul sînt — adevărată, P III, 36, 2; femeile înnebunite după — P III, 10, 3; —ia este oarbă, P III, 10, 3; —ia patimilor, B, 16, 1; —ia spirituală, B, 20, 2; —ia nu e făcută spre desfătarea unuia singur, ci este făcută spre a fi împărțită în comun, P II, 14, 6; prieteni cu —ia ne-

dreaptă, B, 13, 3; 31, 5; adîncul -lei și înțelepciunii lui Dumnezeu, P III, 87, 3; birfelle și greutatele -lei, B, 39, 1; larmele -iei, B, 20, 2; înfățișările plăcute ale -iei, B, 20, 2; luxul -iei, P III, 84, 2; patima -iei, P III, 35, 1.

Boier, -rii neamurilor, P II, 36, 4.

Bold, -ul mintuirii, C, 117, 4.

Boltă, -ta cerului, C, 68, 3.

Botez, P I, 25, 3; 29, 5; 30, 1; 32, 1; 50, 4; P II, 118, 5; -ul este pentru iertarea păcatelor, P I, 50, 4; credința primește în timpul -ului învățătura Sfîntului Duh, P I, 30, 2.

Braț, -ul Cuvîntului, P I, 15, 4; Cuvîntul lui Dumnezeu este -ul Domnului, C, 120, 4.

Brimo, supranumele zeiței Deo, C, 15, 1.

Briaxis, sculptor grec, C, 47, 4; 48, 5.

Bucate, sensul simbolic al -lor, P I, 36, 5; folosirea -lor, P II, 12, 1.

Bucurie, — de o zi, P II, 104, 3; — sfîntă, P I, 22, 2; -ria cea desăvîrșită, P I, 36, 5; Cuvîntul este fîntina sfîntă a -riei, P II, 32, 2; parfumul cel pururea viu al -riei, P I, 98, 3; untdelemnul -riei, P II, 65, 3.

Bun, P III, 78, 2; — public, P II, 114, 3; -uri, B, 14, 1; 15, 6; 20, 2; P II, 35, 2; 38, 4; 45, 4; -uri adevărate, P III, 36, 1; -uri, de preț, P III, 36, 3; -uri materiale, P III, 79, 2; -uri pămîntești, C, 93, 3; -uri trecătoare, B, 26, 2; toate -urile pămîntului sînt comune, P II, 120, 3; comuniunea -rilor, P II, 129, 1; Dumnezeu a adus neamul omenesc la părăția -urilor Sale, P II, 120, 3.

Bună-cuviință, B, 3, 6; P II, 31, 1, 3; 33, 1; 32, 2; 46, 1; 55, 2; P III, 35, 4; 39, 1; 51, 1; 53, 5; 58, 1; 78, 3; — desăvîrșită, P III, 85, 4; fapte de —, P III, 49, 4; fapte lipsite de —, P II, 52, 1; voal de —, P II, 127, 1.

Bunătare, B, 3, 6; 18, 1; C, 4, 4; 107, 1; P I, 19, 4; 70, 2; 92, 2; 93, 2; — adevărată, P III, 86, 2; -a dreptății, P I, 92, 3; -a lui Dumnezeu, P I, 70, 2; 87, 2; -a lui Iisus, P I, 85, 4; 98, 1; -tăți, B, 23, 3; C, 24, 1; 88, 1; 93, 2; 115, 1; P I, 92, 2; P II, 7, 3; 17, 2; 18, 4; 77, 1; 96, 2; 125, 2; -tăți omenști, P III, 86, 2; -tăți trecătoare, B, 26, 4; cele mai mari -tăți: Dumnezeu și viața, C, 121, 2; Dăător de -tăți, C, 105, 3; Dumnezeu este dăător și păzitor de -tăți, P III, 86, 2; participare la -tăți, P III, 86, 2; prin Cuvînt, toate au ajuns un ocean de tăți, C, 110, 3; -tățile ascunse în ceruri, C, 118, 4; -tățile cele noi, P I, 20, 3; -tățile cele viitoare, P I, 29, 3; -tățile pămîntești, P III, 86, 2; -tățile pămîntu-

lui, P III, 86, 2; C, 95, 2; -tățile vespice, B, 39, 1; Cuvîntul este cauza tuturor -tăților, C, 7, 1; desfătarea -tăților nespuse, B, 23, 3.

C

Cabir, -i, divinități misterioase, C, 19, 4.

Cain, Calea lui —, P III, 45, 1; sămîntă lui —, B, 37, 6.

Cal, -ul omenesc, adică partea irațională a sufletului, P III, 53, 2.

Calcedonia, C, 66, 2.

Cale, — către cer, I, 34; -a adevărului, C, 106, 2; -a cea bună, P III, 87, 3; -a cea îngustă, B, 26, 8; -a cea mai înaltă, B, 38, 1; -a de mijloc, P II, 16, 4; -a Domnului, P I, 3; -a dreaptă, B, 42, 6; C, 25, 4; 27, 4; 80, 5; P I, 85, 4; -a drepților, P III, 87, 2; -a lui Cain, P III, 45, 1; -a mintuirii, B, 2, 2; C, 101, 2; P III, 87, 2; -a necredincioșilor, P III, 87, 2; -a păcătoșilor, P I, 90, 1; Domnul este -a, C, 100, 1; căi scurte de mîntuire, C, 77, 1; căi strimbe, P I, 85, 3; poruncile Cuvîntului sînt căi scurte și directe spre vecnicie, P I, 9, 4; căile Domnului, C, 9, 1; 84, 4; 85, 1; P II, 110, 1; căile lui Dumnezeu, P II, 79, 4; căile oamenilor, P II, 99, 4; căile rățacirii, P III, 87, 2; căile vieții, P III, 69, 3.

Calimah, gramatic și poet alexandrin, C, 29, 4; imnele lui —, C, 37, 4.

Calistagora, demon în insula Tinos, C, 40, 2.

Calos, sculptor, C, 47, 3.

Cambise, regele Persiei, C, 52, 6.

Camără, -ra zeiței Atena, C, 54, 6.

Cantarele, cupe de băut, P II, 35, 2.

Cap, femeia să poarte voal pe —, P III, 4; Hristos este — și bărbat, singurul desăvîrșit întru dreptate, P I, 18, 4; -ul care a fost sfințit, P I, 5, 1; -ul lui Hristos, P II, 74, 1, 3; -ul împărătesc al lui Hristos, P I, 22, 3.

Capul Actos, C, 39, 8; — insulei Peloron, P II, 3, 1.

Capitolul mistuit de foc, C, 53, 2.

Capră, -re mitologice, C, 6, 4.

Carian, -rienl, C, 29, 4.

Caribda, amenințarea -del, C, 118, 1.

Carne de iepure, P II, 88, 3; — de jertfă, P II, 8, 3, 4; C, 12, 2; — de porc, P II, 16, 2; P III, 75, 3; arderi de tot de —, P III, 90, 3; interzicerea mîncării de — de hienă, P II, 83, 5; negustori de — vie, P III, 22, 1; interzicerea mîncării -nii de iepure, P II 83, 5; mîncarea -li de iepure, P II, 88, 1.

Carte, — de despărțire, P I, 80, 2; -a lui Dumnezeu, P I, 57, 4; cărți ale Scrip-

- turii, P III, 89, 3; cărți sfinte, P III, 97, 2; reprezentări din cărțile scriitoarei Filainis, C, 61, 2.
- Casă**, -sa Dumnezeuului celui viu, P II, 87, 4; -sa lui Dumnezeu, P III, 79, 2; -a lui Israel, P I, 80, 2; P II, 126, 3; -sa lui Iuda, P I, 80, 2; -sa lui Zaheu, a lui Levi a lui Matei, B, 13, 5; -sa lui Zeu Alghios, C, 55, 4; femeile să fie păzitoarele -sei, P III, 57, 1; idolii -sei lui Israel, P I, 95, 1; -sele lui Hefaistos, C, 59, 1.
- Castalia**, izvorul -iei, C, 11, 1.
- Castitate**, —, C, 61, 4; P II, 14, 3; 100, 2, 129, 1; P III, 64, 1; 83, 2; — veșnică, P II, 100, 2; exemplu de —, P III, 41, 4; -a căsniciei, P II, 97, 3; -a familiei, P II, 97, 2; -a lui Iosif, P III, 68, 3; alifia de ambrozie a -tății, P II, 65, 2; haina -tății, P III, 1, 1.
- Castor**, unul din Dioscuri, C, 30, 5.
- Catavate**, supranumele lui Demetrie Poliorcete, sanctuarul lui Demetrie — în Atena, C, 54, 6.
- Cateheză**, P I, 36, 4; 38, 1; P III, 76, 1; — adevărată, P II, 129, 3; -za duce la credință, P I, 30, 2.
- Catehizare**, -a cea dintii, C, 96, 2.
- Cauză**, -za existenței, P I, 62, 3; Cuvîntul este -za tuturor bunătăților, C, 7, 1; Dumnezeu este -a întregului bine, C, 68, 5; elementele sînt -zele primare ale tuturor lucrurilor, C, 64, 2.
- Călnță** —, C, 92, 1; — adevărată, B, 39, 2; — sinceră, B, 40, 6; — zădărnică, C, 90, 3; teiul -ței, C, 104, 3.
- Călătorie** la cer, P III, 39, 1; lucrarea — «în jurul pămîntului» a lui Eudoxos, C, 64, 5.
- Călăuză**, legea a fost — spre Hristos, P I, 30, 3.
- Călcii**, -lul dreptilor, C, 106, 2.
- Cărare**, -rile cele veșnice ale Domnului, P I, 93, 1.
- Carne**, cărnurile necurate ale jertfelor, C, 119, 1.
- Cărturar**, -i fățarnici, P III, 47, 4.
- Căsătorie**, lucrarea despre — a lui Clement Alexandrinul, P III, 41, 3; -ia este cumuna bărbatului, P II, 71, 1; copii sînt florile -iei, P II, 71, 1; Hera zeița -iei, C, 36, 2; scopul -iei, P II, 95, 2; scopul -iei este nașterea de copii, P II, 83, 1; tînta -iei sînt copii buni, P II, 83, 1; -rii slinice, C, 76, 6; -riile zeilor, C, 58, 3.
- Căsnicie**, castitatea -iei, P II, 97, 3; distrugerea -iei, P III, 28, 3; jugul -iei, P III, 30, 1; legătura -iei, P II, 59, 1; rostul -iei, P II, 97, 1.
- Căutare**, -a adevărului, P II, 103, 5.
- Căutătură**, — desrînată, P II, 41, 3.
- Ceată**, — profetică, C, 79, 2; -ta filozofilor, C, 63, 4; -ta profeților, C, 8, 2; -ta sfîntă a profeților, C, 2, 2.
- Cecrops**, erou grec, mormîntul lui —, C, 45, 1.
- Celebrare**, -brările misterelor bahice, C, 2, 2.
- Celeu**, regele legendar al Eleusinei, fetele lui —, C, 45, 1.
- Celt**, -lți, P II, 32, 1; P III, 24, 2; 27, 2.
- Cepion**, cîntăreț grec, cîntecul lui —, C, 2, 4.
- Cer**, al treilea — P I, 37, 1; cale către —, P I, 34; comori în —, B, 13, 3; Cuvîntul a venit din —, C, 112, 1; Dumnezeu este luminătorul tuturor celor din —, C, 72, 4; înțelepciunea punct de depăcare spre —, C, 107, 2; legătura naturală dintre oameni și — a fost întunecată de neștiință, C, 25, 3; piinea cea adevărată din —, P I, 46, 2; Dumnezeu -ului și al pămîntului, P I, 32, 2; Făcătorul -ului, C, 105, 1; împărăția -ului, P II, 38, 5; oastea -ului, C, 79, 2; puterile -ului, C, 81, 4; omul a fost creat pentru contemplarea -ului, C, 63, 4; 100, 3; priveliștea -ului, C, 26, 1; bunătățile ascunse în -uri, C, 118, 4; comori în -uri, B, 19, 7; Cuvîntul cel din -uri, P I, 46, 1; Cuvîntul se numește piine din -uri, P I, 46, 2; învățători mai presus de -uri, B, 23, 4; locuința veșnică în -uri, B, 32, 1; locul cel mai presus de -uri, C, 56, 4; mila cea din -uri, C, 91, 2; patria din -uri, C, 86, 2; viețuirea din -uri, C, 25, 4; Biserica cea înaltă, cea mai presus de noi, cea care atinge -urile, P I, 84, 3; împăratul -urilor, B, 2, 2; 17, 1; 19, 3; 20, 6; 21, 5; 29, 6; 31, 2, 3; C, 6, 2; 82, 4; 87, 3; 99,, 4; 116, 2; P I, 12, 3, 4; 13, 3; 16, 1; P II, 120, 2; cetățeni ai -urilor, P I, 45, 2; limanurile -urilor, P I, 54, 3; moștenirea -urilor, C, 9, 2; moștenirea împărăției -urilor, B, 3, 1; moștenitor al împărăției -urilor, B, 16, 3; porțile -urilor, C, 10, 2; piinea -urilor, P I, 47, 1; P III, 40, 1.
- Ceremonie**, -a cabirică, C, 19, 4; -ii bahice, C, 120, 2; -ii de curățire cu dumnezeiască cuvîntă, C, 10, 2; -ii de inițiere, C, 20, 1; P II, 73, 1; -ii misterioase, C, 12, 1; -ii religioase, C, 75, 4; -ii religioase cu mistere, C, 74, 3; -ii sacre, P III, 4, 3; -iile bahice, C, 119, 3; -iile de inițiere, P II, 108, 4; -iile religioase ale mamei zeilor, C, 24, 1; -iile samotrakilor, C, 13, 3; -iile tainice ale naturii, P II, 96, 2; sfintele -ii ale Cuvîntului, C, 119, 1; șarpele simbolul de

- il al lui Dionisos Basaru, C, 22, 4; reprezentările -iilor înșelătoare, C, 99, 2. Certare, — cu purtare de grijă, P I, 74, 2; -a este doctorie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 74, 2; -a Domnului, P I, 61, 2; -a lui Dumnezeu, P I, 81, 3. Cestru, pește marin, -ri, P II, 3, 1. Cetate, -a lui Dumnezeu, P III, 101, 1; -a sfinților, P II, 119, 2; -a troienilor, P III, 13, 5; zidurile -tății Ilion, C, 23, 1. Cetățean, — al raiului, C, 92, 3; -țeni ai cerurilor, P I, 45, 2. Ceix, fiul lui Eol, C, 54, 1. Cheie, -eia credinței, C, 10, 3. Chef, -urile zellor, C, 58, 3. Chemare, răsplata -mării celei de sus, P I, 52, 2. Chip, — dat de Dumnezeu, P III, 64, 2; — de desfrinare, P II, 20, 4; — de lumină, P II, 75, 1; — de om, P II, 7, 4; — de rob, P III, 2, 2; — și asemănare, P I, 97, 2; 98, 2; creștinul este — și asemănare a lui Dumnezeu, C, 122, 4; Cuvântul a luat — de om, C, 110, 2; după —, P I, 98, 3; după — și asemănare, P I, 9, 1; omul adevărat este — al Cuvântului, mintea care este în om, C, 98, 4; răpitori cu — de om, C, 4, 3; statuile cu — de om, C, 65, 3; -ul și asemănarea lui Dumnezeu, C, 98, 4; P III, 66, 2; -ul Cuvântului, P III, 1, 5; -ul Domnului, P II, 63, 5; -ul dreptății, C, 120, 5; -ul Dumnezeului nostru este spiritual, C, 51, 6; -ul Fiului lui Dumnezeu, P III, 20, 5; -ul frumos al Bisericii, P III, 99, 1; -ul lui Dumnezeu, B, 23, 2; 32, 4; 36, 2; C, 5, 4; 59, 2; 71, 3; P II, 73, 2; 83, 2; P III, 5, 3; -ul luminos al credinței celei adevărate, C, 2, 1; -ul muzelor, C, 31, 4; -ul omului, C, 54, 2; -ul rînduiei: Cuvântul spre mintuire este felurit, P I, 74, 3; -ul rugăciunii, P III, 89, 4; -ul statuiilor, C, 57, 1; -ul șarpelui, P II, 123, 3; -ul tatălui, P II, 7, 4; -ul trupului lui Heracle, C, 30, 7; asemănarea -ului, P III, 101, 1; asemănarea -ului omului celui stricăcios, C, 81, 2; frumusețea -lui, P II, 13, 1; Olimpianul este -ul unui —, C, 93, 3; -uri ale lui Dumnezeu, C, 120, 4; -uri ale zellor, C, 65, 1, 2; -uri de demoni, C, 99, 2; -uri de idoli, P II, 73, 2; P III, 59, 2; -urile lui Pan, C, 61, 1. Chitară, David împăratul, cîntărețul din —, C, 5, 4; coarda -rei Locrianului, C, 1, 2. Cibela, zeiță, C, 15, 1; preoții ai zeiței —, P III, 28, 3; preoții -lei, C, 24, 1. Ciceon, băutură, C, 20, 3; 21, 1, 2. Ciclu, demon în Platea, C, 40, 2. Ciclu, Dumnezeu este Tatăl tuturor, minte și însuflețire în tot -l C, 72, 4; -rile soarelui, P I, 6, 5. Cilicia, P II, 56, 2. Cilician, plînzeturii din țara -cienilor, P II, 115, 2. Cimerian, C, 88, 2. Cină, -na cea sfîntă, P II, 61, 1; -na Domnului, P II, 33, 5. Cindra, regele Ciprului, C, 13, 4; 33, 9; 45, 4; P III, 34, 4; prietena lui —, C, 14, 2. Cinopolit, -iți, C, 39, 5. Cinosarge, gimnaziu pentru exerciții corporale în Atena, C, 54, 5. Cinosuris, regiune în Arcada, C, 30, 2. Ciprida, supranumele Afroditei, P III, 72, 1. Ciprian, poemele -iene, C, 30, 5. Cipriot, C, 57, 3. Cipru, C, 14, 2; 39, 2; 57, 3; floarea de —, P II, 71, 4; insula — C, 13, 4; lucrarea «Despre —» a lui Filostefanos, C, 57, 3; parful de —, P II, 64, 4. Cirenian, C, 24, 2. Cîra, scaunul cu trei picioare din — C, 11, 1. Cirbas, tatăl unui Apolon, C, 28, 3. Cyrus, 43, 2, 4. Citeron, munte, C, 2, 1, 2, 3; 119, 1. Citiun, Zenon din —, P III, 74, 3. Citnian, -ieni, locuitorii ai insulei Cîtnos din Ciclade, C, 40, 2. Gizic, C, 24, 1; Antioh din —, C, 52, 3. Cîntec, — mîntuitor, C, 81, 1; — numit scoliun, P II, 44, 3; — religios, P III, 4, 3; omul nemuritor este — frumos al lui Dumnezeu, C, 107, 1; -ul adevărului, C, 74, 3; -ul care poartă numele lui Dumnezeu, C, 2, 4; -ul cel adevărat, C, 5, 4; -ul cel mîntuitor, C, 77, 2; -ul cel mîntuitor deși nu nu este nou, C, 6, 3; -ul cel nou, C, 2, 4; 4, 4; 5, 1; 6, 1; 7, 3; -ul cel nou este temelia universului și armonia tuturor existențelor, C, 5, 2; -ul cel nou este un înn pentru împăratul Universului, C, 119, 2; -ul cel vesnic al marii armonii, C, 2, 4; -ul Cuvântului, C, 113, 4; -ul de înmormîntare al șarpelui, C, 1, 2; -ul de pace al lui Hristos, C, 116, 2; -ul doric și Ildian, C, 5, 1; -ul frigian sau Ildian sau dorian, C, 2, 4; -ul greierului, C, 1, 2; -ul leviților, C, 2, 4; -ul lui Dumnezeu, C, 115, 2; -ul lui Eunomos, C, 1, 2; -ul lui Terpanros al lui Cepion, C, 2, 4. Cînlare, — cerească, C, 4, 3; — duhovnicescă, P II, 44, 1; — nouă, C, 4, 4; P II, 43, 3; -a buzilor, P II, 44, 2; -a lui Eunomos, C, 1, 3; -a lui Moise, P I, 56, 1; -lări de peatini, P II, 43, 1; -lări duhov-

- nicești, P II, 43, 2; -tări pline de înțelepciune, P II, 44, 5; -tările lui Dumnezeu, P II, 44, 4.
- Cîntăreț, -ul meu (Cuvîntul), C, 3, 2; 4, 2; David împăratul, -ul din chitară, C, 5, 4.
- Clarie, supranumele lui Apolon și al lui Zeus, C, 11, 2.
- Clezomenianul, Anaxagora, —, C, 66, 1.
- Clădire, -a credinței, P I, 1, 1.
- Cleante Pedaseul, filozof stoic, C, 72, 1, 3.
- Clement Alexandrinul, lucrări ale lui, de care singur amintește: «Despre căsătorie», P III, 41, 3; «Despre înfrînare», P II, 52, 2; 94, 1; «Despre înviere», P I, 47, 1; P II, 104, 3; «Despre principii și teologie», B, 26, 8.
- Cleohu, rege legendar al Eleusinei, C, 45, 2.
- Cletor, Eurimedusa, fiica lui —, C, 39, 6.
- Cloto, una din parce, C, 26, 5.
- Cnidos, lucrarea: «Despre orașul —» a lui Posidippos, C, 53, 5; 57, 3.
- Coborîre, începutul -rii celei vechi a lui Hristos, P II, 75, 2.
- Colf, -ul mîntuirii, C, 116, 3.
- Colaborator, Cuvîntul este — al iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 63, 3.
- Coloan, izvorul din —, C, 11, 1.
- Comoară, — de virtute, P III, 67, 3; — în cer, B, 4, 6; 19, 7; — neperititoare, P III, 34, 3; — veșnică, P III, 36, 3; -ra omului, B, 17, 1; -mori în cer, B, 13, 3; -mori nesecate de înțelepciune, P III, 87, 3.
- Comuniune, P II, 6, 1; -a bunurilor, P II, 129, 1.
- Concetățean, putere prin care Dumnezeu ajunge — cu oamenii, C, 117, 1.
- Conducător, — ceresc, P I, 1, 3; — de car frigidan, C, 34, 1; -ul lui Israel, P III, 101, 1; -ul înțelepciunii, I, 14; Cuvîntul, -ul universal, P I, 65, 3; Cuvîntul este — al poporului celui nou, P I, 58, 1; Hristos bunul — de car al oamenilor, C, 121, 1; Hristos, -ul copiilor, I, 10.
- Conducere, -a Bisericii, B, 42, 15.
- Conduță, reguli duhovnicești de —, P I, 103, 1.
- Condiții, supranumele zeiței Artemis, C, 38, 3.
- Contemplare, omul a fost creat pentru -a cerul, C, 63, 4; 100, 3; -a de nesățurat a Cuvîntului, P II, 9, 3; -a lui Dumnezeu, P I, 54, 1.
- Contemplație, P I, 8, 3; P II, 29, 3.
- Convorbire, -ri sfînte, P II, 43, 1.
- Copil (Domnul), P I, 24, 1, 2, 3, 4; — puternic, I, 64; -ul Tatălui, P I, 24, 4; Isaia II numește pe Domnul —, P I, 24, 1; nașterea -lui, P I, 52, 1.
- Copil (omenesc) al lui Dumnezeu, B, 36, 2; C, 111, 1; — credincios, P I, 56, 3; — credincios și bun, C, 115, 4; — al pierzării, C, 94, 3; -ul Iakhos, C, 21, 1; aticii folosesc cuvîntul — și pentru băieți și pentru fete, P I, 11, 1; Cuvîntul este pentru — Tată, Mamă, Pedagog Hrănitor, P I, 42, 3; facerea -ului, P II, 93, 1; laptele este izvorul hranei -ului, P I, 49, 2; numirea de —, P I, 20, 1; numirile de — și prunc, P I, 25; omul este — al lui Dumnezeu, P III, 99, 1; -pii cuminți, P I, 87, 1; -pii de sin, P I, 45, 3; -pii fără de minte, P III, 11, 2; -pii fără răutate, C, 108, 3; -pii întii născuți, C, 82, 7; -pii mici, I, 48; -pii nelegitimî, P II, 91, 2; -pii noi născuți, P I, 35, 3; -ii presupuși, P III, 7, 1; -pii buni sînt ținta căsătoriei, P II, 83, 1; -pii cei nevinovați, I, 32; -pii femeii de bun neam, C, 9, 5; -pii lui Dumnezeu, P I, 32, 4; -pii lui Hristos, I, 60; -pii nu trebuie să trăiască fără Pedagog, P I, 11, 2; -pii sînt florile căsătoriei, P II, 71, 1; cei care se ocupă cu adevărul sînt -pii înaintea lui Dumnezeu, P I, 12; cu mintea -pii, P I, 33, 1; cor de -pii, P I, 19, 4; coruperi de -pii, C, 33, 4; Domnul a numit pe ucenici -pii, P I, 12, 2; dragostea de -pii, P I, 78, 4; facerea de -pii, P II, 90, 3; P III, 19, 1; joc de -pii, P I, 21, 4; 22, 1; joc dumnezeiesc pe -pii, P I, 21, 4; nașterea de -pii, P I, 49, 4; P II, 98, 2; scopul căsătoriei este nașterea de -pii, P II, 83, 1; Scriptura numește pe creștinii -pii, P I, 12, 1; sînt -pii numai cei care cunosc pe Dumnezeu de Tată, P I, 17, 1; sperietoare de -pii, C, 67, 1; taina jocului de -pii, P I, 21, 3; cum sînt -iii, P I, 17, 1; legea este pedagogie pentru -pii greu de stăpînit, P I, 96, 3; buna creștere a -piilor, P I, 64, 3; creșterea -piilor, P I, 49, 4; duhul -piilor lui Hristos, P I, 21, 4; Hristos conducătorul -piilor, I, 10; pedagogia înseamnă educarea -piilor, P I, 12, 1; slava -piilor sînt părinții, P II, 71, 2; trupul -piilor, P II, 17, 3.
- Copilărie, -a în Hristos este desăvîrșire, P I, 34, 2.
- Copită, -a despicată, P II, 17, 1; animal cu -te despicate în două, P III, 76, 1.
- Cor, — de pace, I, 63; — plin de cumințenie, C, 119, 1; Hristos, bunul conducător de — al oamenilor, C, 121, 1.
- Corabie, -ia legii, B, 8, 5; -ia Mîntuitorului, B, 8, 5; -ia vieții, C, 118, 4; corăbiile abaenilor, P III, 13, 5; corăbiile vieții, B, 36, 1.
- Core, C, 12, 2; 16, 1; 20, 1; 41, 2; răță-

- cîrea lui —, C, 12, 2; răzvrătirea lui —, P III, 45, 1; statula zeiței —, C, 62, 3.
- Coribant, preot al zeiței Cibela, trupul -ului, C, 19, 2, 4; -nții, C, 15, 1; orgiile -nților, C, 19, 1.
- Corinteni, P I, 18, 2; P II, 33, 5; Epistola către —, P I, 33, 1; 61, 3.
- Cort, — veșnic la Tatăl, B, 31, 6; -ul cel veșnic, B, 31, 9; -urile cele veșnice, B, 13, 3; 31, 5.
- Corifasia, supranumele zeiței Atena, C, 28, 2.
- Cot, statuile de nouă -ți ale lui Poseidon și Amfitritei din Tinos sînt opera lui Telesias Atenianul, C, 47, 5.
- Crainic, Cuvîntul -ul păcii, C, 110, 3.
- Crates din Teba, filozof grec, B, 11, 4; traista lui —, P II, 93, 4.
- Creator, -ul este drept, P I, 72, 3; -ul lumii, C, 63, 4; 67, 2; -ul oamenilor, P III, 6, 4; -ul principiilor lumii, C, 65, 4; -ul universului, C, 98, 3; 105, 1; Domnul este Fiul -ului, P I, 73, 1; Dumnezeu este -ul puterilor Lui și al lucrurilor, C, 72, 4.
- Creatură, -ri dumnezeiești, P III, 100, 1; omul este ființa cea mai frumoasă dintre toate -rile, P I, 63, 1.
- Creație, — dumnezeiască, P III, 66, 2; frumusețea artistică a -ției, C, 63, 1; -ții ale imaginației, C, 55, 7; mulțimea dumnezeilor sînt -ții ale imaginației, C, 27, 5; vinul și apa sînt -ții ale lui Dumnezeu, P II, 23, 3; puterea -ției externe a lui Dumnezeu, P I, 7, 3.
- Credincios, cei -oși erau cunoscuți de Dumnezeu înainte de întemeierea lumii P I, 59, 3; învierea -oșilor, P I, 28, 3; răbdarea -șilor, P I, 22, 2.
- Credință, -ța cea adevărată, C, 2, 2, 3; 4, 2; 6, 2, 3; 27, 1, 5; 96, 2; 109, 1, 2; 118, 1; 119, 3; P I, 1, 1; 3, 1; 15, 1; P II, 2, 1, 3; 14, 3; 106, 1; 108, 1, 4; 116, 2; P III, 8, 1; 16, 4; 38, 2; 58, 1; 85, 3; 96, 1; -ța cea nouă, P II, 62, 2; -ța este desăvîrșirea învățaturii, P I, 29, 1; -ța este desăvîrșirea prin ea însăși, P I, 29, 2; -ța este în luminare, P I, 29, 3; -ța firească este martor însemnat în ființa omului, C, 95, 3; -ța în Dumnezeu, C, 3, 2, 4; 2; 70, 1; 77, 1; 85, 3; 90, 3; 91, 1; 100, 3; 108, 3; 113, 1; 122, 1; P I, 1, 1, 2, 3; 53, 3; 102, 2; P II, 121, 4; P III, 40, 2; -ța în Dumnezeu este îndemnătoare, P I, 1, 3; -ța în Dumnezeu face atît cît e cu putință pe om asemenea cu Dumnezeu, C, 86, 2; -ța în Hristos, C, 87, 1; P I, 70, 2; 31, 1; 73, 2; -ța lui Iisus Hristos, P I, 73, 2; -ța omului, P I, 29, 5; -ța primește în timpul bo-
- tezului învățătura Sfîntului Duh, P I, 30, 2; -ța pruncilor, P III, 94, 1; -ța și nașterea din nou înseamnă desăvîrșire, P I, 27, 2; actul de — în Dumnezeu, P I, 102, 3; adevărata — în Dumnezeu, C, 58, 4; adevărul -ței, B, 2, 4; ascultarea de rațiune o numim —, P I, 101, 1; băutura -ței celei adevărate, P II, 29, 1; ceteheza duce la —, P I, 30, 2; chela -ței, C, 10, 3; chipul luminos al -ței celei adevărate, C, 2, 1; cuvintele -ței, P III, 96, 1; dramele -ței celei adevărate, C, 119, 1; dreapta —, C, 47, 1; funia -ței, P I, 10, 1; începutul -ței în Hristos, P I, 35, 1; învățătura -ței celei adevărate, C, 12, 1; lipsa de — în Dumnezeu, C, 56, 2; 58, 3; mărturie vrednică de —, P II, 97, 2; mărturisire de — Dumnezeu, P II, 127, 2; nădejdea este sîngele -ței, P I, 38, 3; pavăza -ței, C, 116, 3; pilda nobilă de — adevărată, P III, 33, 2; roadele -ței celei adevărate, P I, 13, 2; roua -ței celei adevărate, C, 114, 3; slăbiciunea -ței, P I, 78, 2; spectatorii -ței celor adevărate, C, 12, 1; sufletul e înrudit cu — în Dumnezeu, P I, 1, 3; trupul -ței, P I, 38, 3; unde este -ța, acolo este și făgăduința, P I, 29, 3; undelemnul -ței, C, 120, 5; unitatea -ței, P I, 18, 3; venirea -ței, P I, 30, 3; vrednici de —, P III, 83, 2.
- Cresus, regele Lidiei, C, 43, 4; P I, 55, 1.
- Creștin, -ul este chip și asemănare a lui Dumnezeu, C, 122, 4; felul de viață a -ului, P II, 38, 3; numal -ul este bogat, P III, 34—36; numai -ul este bogat, sănătos la minte și nobil, C, 122, 4; numal -ul este cîștitor de Dumnezeu; C, 122, 4; numele de —, P II, 1, 1; viața -ilor, P III, 41, 3; viața veșnică a -lor, P I, 102, 4; viețuirea -lor, P I, 95, 2.
- Creta, C, 28, 1, 3; 37, 4; 42, 5; 47, 8; P II, 30, 2; locuitorul -tei, C, 37, 4.
- Cretan, Minos -ul, C, 112, 2; -l, C, 37, 4; P II, 42, 2.
- Cronion, fiul lui Cronos, C, 30, 1.
- Cronos, Zeu, C, 28, 1, 2; 30, 3.
- Cruce, -a Domnului, P III, 85, 3; -a (răstignirii), P II, 74, 1.
- Cugetare, omul este asemănător Cuvîntului prin -a din inima sa? C, 98, 4.
- Culoare, -a penelor, P II, 84, 3; -a statuii lui Osiris, C, 48, 6.
- Cult, -ul lui Dionisos, P II, 108, 4; -ul zeilor, C, 44, 3, 4; 58, 4; 90, 3; 109, 1, 3; flecăreala -ului zeilor, C, 109, 3; jucăușii -ului zeilor, C, 96, 4.
- Cumînțele, — spartană, P III, 13, 2; cor plin de —, C, 119, 1; dragostea plină de —, P III, 57, 3; locuitorii —, C, 37, 3.

- roadele -i, C, 117, 5; viața plină de —, P III, 57, 3; frumusețea -i, P II, 121, 3.
- Cumpătare, apa, leacul -tării, P II, 20, 2; simplitatea, fiica -tării, P III, 35, 3.
- Cunoaștere, -a adevărului, B, 3, 6; C, 85, 3; P I, 53, 3; -a credinței, P I, 3, 1; -a lui Dumnezeu, B, 7, 3; C, 69, 1; 100, 3; P I, 7, 3; 18, 3; P II, 1, 3; Cuvîntul, adică -a lui Dumnezeu, C, 120, 3.
- Cunoștință, — echilibrată, P I, 88, 3; -ta adevărului, P I, 36, 5; -ta este luminare, P I, 29, 3; -ta este luminare și alungă naștilnța, P I, 29, 4; -ta lui Dumnezeu, B, 7, 2; mireasma -ței lui Hristos, P II, 63, 3; razele -ței, C, 115, 4; răsplata -ței, P I, 92, 3; sfințenia -ței, P III, 98, 1; sfîrșitul -ței este odihna, P I, 29, 3; -te bărbătești mai desăvîrșite, P I, 33, 3; -te duhovnicești, P I, 39, 1; -te elementare, P I, 25, 1.
- Cunună, -a bătrînilor sînt fiii fiilor, P II, 71, 2; -na de spini, P II, 73, 3; 74, 2, 3; -na Domnului, P II, 73, 3; -na dreptății, P II, 74, 1; -na înțelepciunii, P I, 69, 2; -na vieții veșnice, B, 1, 4; Hristos este -na întregii Biserici, P II, 71, 2; înălțarea cu -na de spini, P II, 75, 2; -nile nemuririi, B, 3, 5.
- Curățenie, — adevărată, B, 42, 19; — sufletească, P III, 96, 3; viața de —, P I, 10, 2; -ia gîndirii, P I, 14, 2; -ia inimii, P III, 95, 1; -ia minții, P III, 14, 1; aripa -iei, C, 106, 3; definiția -iei, P III, 55, 2.
- Curățire, baia pt —, P III, 46, 1, 2; ceremonii de — cu dumnezeiască cuviință, C, 10, 2; -a lunară, P I, 48, 1; P II, 92, 1; -a sufletelor, P I, 93, 1.
- Cursă, -sele vicelanului, P III, 29, 1.
- Curte, -a cea cerească, P II, 109, 3; -a Tatălui, P III, 79, 2.
- Curtezană, -na din Argos, P II, 109, 4; -na Frîna Thespiaca, C, 53, 6; -na Lamia, C, 54, 6.
- Cuție, -țiile mistice, C, 22, 4.
- Cuțit, Cuvîntul e —, P I, 66, 5.
- Cuvîntă, — dumnezeiască, B, 36, 1; ceremonii de curățire cu dumnezeiască —, C, 10, 2.
- Cuvlos, biserica -oșilor, P II, 44, 4.
- Cuvîntul, B, 3, 6; 6, 1; 36, 1; C, 4, 3, 5; 3, 6, 3, 4; 8, 4; 9, 2, 3, 5; 10, 1; 27, 2; 63, 1; 84, 3, 5; 88, 2, 3; 93, 3; 100, 2; 110, 3; 113, 2, 3; 116, 1, 4; 119, 1; 121, 2; P I, 5, 2; 6, 1; 13, 2; 14, 4, 5; 15, 3; 23, 2; 25, 1, 2; 29, 5; 31, 2; 33, 2; 37, 3; 41, 3; 42, 2; 43, 2, 3, 4; 46, 1; 47, 3; 49, 4; 50, 4; 51, 1, 3; 53, 3; 57, 3; 60, 1; 62, 3, 4; 66, 5; 67, 1; 68, 1; 69, 2; 72, 2, 3; 74, 4; 88, 2, 3; 89, 1; 91, 3; 96, 2; 98, 3; 99, 1, 2; 100, 1; P II, 1, 2; 4, 3; 14, 2; 19, 3; 20, 1; 72, 2; 73, 3; 75, 2; 77, 1; 91, 1, 2; 100, 1; 110, 2; 111, 3; 126, 1, 3; 129, 4; P III, 2, 1; 3, 2; 9, 1; 10, 4; 11, 3; 14, 1; 20, 4; 25, 2; 27, 1; 33, 3; 36, 2, 3; 38, 3; 40, 3; 42, 3; 44, 2; 45, 2; 56, 3; 57, 1; 66, 3; 76, 1, 2; 79, 4; 93, 3; 94, 1, 2; 99, 2, 3; 100, 2; 101, 1; -ței, C, 113, 4, 1, 12; -e al Tatălui! I, 13; -e veșnice! I, 35; — adevărului, C, 75, 1; 117, 1; 121, 2; — adică cunoașterea lui Dumnezeu, C, 120, 3; — a fost dascălul lui Iacov, P I, 57, 1; — a fost numit Mîntuitor, P I, 100, 1; — a fost pedagog prin lege și profeți, P I, 96, 3; — a fost Pedagog prin Moise și profeți, P I, 96, 3; — a fost un adevărat luptător, împreună luptător cu făptura Sa omenească, C, 110, 3; — a luat chip de om, C, 110, 2; — a luat de la om acea materie cu care a făcut pe om, P I, 7, 3; — a venit din cer, C, 112, 1; — a vorbit prin profeți, C, 8, 3; — are privirea pătrunzătoare și vede cele ascunse ale inimii, P I, 9, 2; — are și sarcina de a învăța, P I, 2, 1; — s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul universului, C, 110, 1; — cel atotvăzător, P III, 44, 1; — cel Atotîntor și părintesc, P I, 84, 1; — blind, C, 106, 1; — cel ceresc, C, 2, 3; — cel conducător, P I, 61, 1; — cel curățitor, P III, 47, 4; — cel din ceruri, P I, 46, 1; — cel dulce ca mierea, C, 110, 1; — cel dumnezeiesc, B, 1, 3; C, 74, 4; 82, 3; 110, 1; 116, 4; — cel feciorelnic, P I, 19, 3; — cel iubitor de oameni, P I, 58, 2; — cel mîntuitor, C, 110, 1; P I, 74, 2; — cel mîntuitor, soarele sufletului, C, 68, 4; — cel nemuritor, P II, 39, 4; — cel nou, P I, 3; — cel purificator, C, 110, 1; — cel sfînt, C, 74, 3; P III, 67, 3; — cel Sfînt dă premiul, C, 96, 3; — cel Unul-Născut a fost trimis pentru om din sinurile Tatălui, P I, 8, 2; — cel veghetor, P II, 81, 4; — ceresc și mîntuitor, C, 115, 2; — conduce omeniarea, P I, 55, 2; —, crainicul păcii, C, 110, 3; — dă sînge, P I, 15, 3; — Domnului, C, 78, 4; P II, 43, 1; — Domnului este lege a adevărului, C, 95, 2; — dumnezeiesc, C, 117, 2; — dumnezeiesc este Fiu adevărat al Minții, este Lumina Luminei primitive, C, 98, 4; — era în Dumnezeu, P I, 62, 4; — era la Dumnezeu, C, 7, 3; 110, 1; — este bogăția adevărată, P III, 36, 2; — este bogăție desăvîrșită, P III, 39, 4; — este cauza tuturor bunătăților, C, 7, 1; — este colaborator al iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 63, 3; — este conducător al

poporului celui nou, P I, 58, 1; — este Conducătorul cel ceresc, P I, 1, 3; — este cutit, P I, 66, 5; — este diacon al lui Dumnezeu și pedagog al nostru, P III, 2, 1; — este drept, P I, 89, 1; — este Fiu al lui Dumnezeu, P III, 2, 1; — este fintina sfântă a bucuriei, P II, 32, 2; — este hrana adevărului, P I, 45, 2; — este iubitor de oameni, P I, 3, 3; — este izvorul vieții, P I, 45, 2; — este în același timp îndemnător, tămăduitor și sfătuitor, P I, 1, 4; — este în chip egal Pedagog și pentru bărbați și pentru femei, P I, 10; — este judecător, P I, 67, 3; — este laptele lui Hristos, P I, 35, 3; — este lapte sfânt, P I, 42, 1; — este lege, P I, 9, 4; — este lumină între oameni, C, 84, 6; — este lumină obștească, C, 88, 2; — este miere, P I, 51, 1; — este mijlocitor, P III, 2, 1; — este mijlocitor al oamenilor, P III, 2, 1; — este numit alegoric: mîncare, trup, hrană, piine, singe, lapte, P I, 47, 2; — este numit izvor de untdelemn, P I, 45, 2; — este Pedagog, P I, 1, 4; 53, 3; — este Pedagogul cel desăvîrșit, P I, 60, 2; — este Pedagogul omenirii, P I, 57, 1; — este pentru copil: Tată, Mamă, Pedagog, Hranitor, P I, 42, 3; — este simbolizat prin pietre prețioase, mărgăritar, smarald, aur, P II, 63, 5; — este singe, P I, 47, 3; — este și Dumnezeu și Om, C, 7, 1; — este și Judecător și Pedagog, P I, 58, 2; — este unul, același și în întregime în toate acțiunile, P I, 1, 2; — este unit cu iubirea de oameni, P I, 51, 1; — este un vrăjitor sfînt al sufletului bolnav, P I, 6, 1; — Hristos, C, 7, 1; — iubește pe om, P I, 63, 1; — izvorul cel de viață făcător, C, 110, 3; — izvorul cel pașnic, C, 110, 3; — îndemnător, P I, 1, 3; — — Învățător, P I, 2, 1; P III, 52, 2; — lui Dumnezeu, C, 5, 3; 8, 2; 82, 3; 116, 3; 118, 4; 120, 2; P I, 97, 2; P II, 7, 2; 118, 5; — lui Dumnezeu este brațul Domnului, puterea peste toate lucrurile, voința Tatălui, C, 120, 4; — lui Dumnezeu este chip al lui Dumnezeu, C, 98, 4; — lui Dumnezeu este Duh intrupat, P I, 43, 3; — lui Dumnezeu este putere peste toate puterile, C, 120, 4; — lui Dumnezeu este trup ceresc sfînit, P I, 43, 3; — lui Dumnezeu, instrument muzical, C, 6, 1; — lui Dumnezeu s-a făcut om, C, 8, 4; P I, 74, 4; — marele general, conducătorul universului, P I, 65, 3; — Mijlocitorul, C, 110, 3; — mîngietor, P I, 1, 2; —, Mîntuitorul nostru, C, 110, 3; — născut desăvîrșit, P I, 25, 3; — păstor, P I, 15, 4; —, Pedagogul

cel desăvîrșit, P I, 60, 2; — Pedagogul liberei voințe, P I, 31, 1; —, Pedagogul omenirii, P I, 75, 1; — poate deosebi ascultarea de neascultare, P I, 68, 1; — poate ierta păcatele, P I, 68, 1; —, prin învățătura Sa îndumnezeiește pe om, C, 114, 4; — s-a arătat ca Mîntuitor, ca Învățător, C, 7, 3; — s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul universului, C, 110, 1; — s-a făcut om, P I, 24, 4; — s-a făcut trup, P I, 9, 4; — s-a legat cu trup, C, 111, 2; — se bea, P I, 45, 2; — se numește piine din ceruri, P I, 46, 2; — se varsă pe întreaga Iață a pămîntului, C, 110, 3; — sfătuitor, P I, 1, 2; — singurul instrument muzical făcător de pace, P II, 42, 3; — Tatălui, B, 6, 1; C, 80, 2; P I, 6, 2; 7, 3; — Tatălui este singurul doctor, P I, 6, 1; — universului este unul, P I, 42, 1; — vindecă însuși sufletul, P I, 6, 4; adevărul este harul Tatălui și lucrarea veșnică a -ui, P I, 60, 2; amestecul legii celei vechi cu — cel nou, P II, 29, 1; arătarea -ui Care era la început și preexista, C, 7, 3; auditori ai -ui, P III, 99, 1; binefacerile -ui aduse omenirii, C, 114, 4; blîndețea -ui, P I, 89, 1; brațul -ui, P I, 15, 4; chipul -ui, P III, 1, 5; chipul rînduiei -ui spre mîntuire este felurit, P I, 74, 3; Cînd — a săvîrșit drama cea mîntuitoare a omenirii, C, 110, 2; contemplarea de nesăturat a -ui P II, 9, 3; cuvintele de mîngiere ale -ui, P III, 35, 1; Dascăl este —, C, 112, 1; Domnul este Duh și Cuvînt, P I, 43, 2; Domnul este instrument muzical armonios și sfînt al lui Dumnezeu, înțelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc, C, 5, 4; dovada despre Cuvînt; C, 96, 1; Duhul -ui, P I, 47, 3; Duhul estăția -ui, P II, 19, 4; Dumnezeu educă pe om prin — Său, P I, 63, 3; Dumnezeu era —, P I, 62, 4; Dumnezeu și — sînt iubitori de om, P I, 63, 1; fața lui Dumnezeu este —, P I, 57, 2; făpturile-cuvîntătoare ale -ui dumnezeiesc, C, 6, 4; glasul -ui dumnezeiesc, C, 84, 6; Hristos, Care ne-a născut din nou ne hrănește cu propriul Lui lapte, cu —, P I, 49, 3; Ioan (Botezătorul) este glasul -ui, C, 9, 1; Ioan (Botezătorul), predicatorul -ui, C, 10, 1; iubirea de oameni a -ui, C, 27, 3; înțelepciunea, Care este — lui Dumnezeu, C, 80, 3; înțelepciunea pedagogiei -ui, P I, 74, 3; învățătura -ui, C, 110, 3; P II, 6, 1; 15, 3; 61, 2; învățăturile date de Cuvînt, P I, 102, 4; la poporul cel vechi — era inger, P I, 59, 1; Legea a fost dată prin Cuvînt,

P II, 75, 1; legea este harul cel vechi dat de Cuvînt prin Moise, P I, 60, 1; metodele pedagogice ale -ui, P I, 75, 3; mîndria -ui, P I, 15, 4; Moise, slujitorul -ui, P I, 60, 1; numele -ui, P I, 60, 2; omul adevărat este chip al -ui, mintea, care este în om, C, 98, 4; omul este asemănător -ui prin cugetarea din inima sa, C, 98, 4; omul este prieten al lui Dumnezeu prin mijlocirea -ui, C, 122, 3; omul în care locuiește —, P III, 1, 5; omul statuie armonioasă și frumoasă a -ui, P III, 64, 3; o, statuie ale -uilor (oamenii), C, 121, 1; Pavel numește — lapte, P I, 45, 2; pedagogia -ui, P I, 92, 1; pentru poporul cel nou — s-a născut P I, 59, 1; porțile -ui, C, 10, 3; porunca -ui, P II, 89, 1; poruncile -ui sînt convingătoare, nu inspiră teamă, P I, 9, 4; prin Cuvînt, Dumnezeu este pus în lumină și cunoscut, P I, 57, 2; prin Cuvînt toată lumea a ajuns un ocean Atena și Grecia, C, 112, 1; prin Cuvînt toate au ajuns un ocean de bunătați, C, 110, 3; prin Cuvînt vedem pe Dumnezeu, C, 84, 6; puterea -ui, P I, 58, 1; revelația -ui, P I, 3, 3; rînduiala -ui, P I, 69, 2; rolul -ui ca Creator, învățător și Dumnezeu, C, 7, 3; scînteia ale -ui dumnezeiesc, C, 74, 7; Sfîntul — lui Dumnezeu, 89, 3; Sfîntul Dumnezeu Iisus —, este Pedagogul nostru, P I, 55, 2; sfintele ceremonii ale -ui, C, 119, 1; Sfîntul Dumnezeu Iisus, —, este Pedagog și conduce întreaga omenire, P I, 55, 2; sfintele puteri ale -ui, C, 112, 1; singele lui Abel a arătat —, Care va pătimi, P I, 47, 3; singele vitei de vie este în chip simbolic —, P II, 32, 2; sinul -ui, I, 53; C, 119, 1; Tatăl universului a pus — pedagog al nostru, P I, 68, 1; tinerețea -ui, P I, 59, 2; trupul -ui, P I, 47, 3; turma -ui, P I, 15, 4; unicul Cuvînt al lui Dumnezeu, C, 120, 3; viață potrivită învățăturii -ui, P III, 55, 4; vrednicia de Domn a -ui, P I, 58, 2.

Cuvînt, -ul apostolului (Pavel), B, 31, 8, 9; -ul copil, P I, 20, 2; -ul despre Dumnezeu, P III, 80, 4; -ul din Evanghelia, P I, 71, 1; -ul Domnului, B, 2, 2; 31, 9; C, 2, 3; -ul Domnului este pîine adevărată, plînea cerurilor, P III, 40, 1; -ul este roada sufletului, P II, 45, 1; -ul Evia, C, 12, 2; -ul lui Hristos, C, 116, 2; -ul lui Moise, P III, 22, 2; -ul nescricăciunii, C, 117, 4; -ul profetic, C, 62, 4; -vinte ale Domnului, B, 4, 3; -vinte ale evangheliei, B, 22, 2; -vinte acoperite, C, 71, 3; -vinte aspre, P III, 45, 2; -vinte ce nu se cuvin; P II, 53, 3; -vinte cu pri-

vire la contemplație, P I, 8, 3; -vinte cu privire la învățătură, P I, 8, 3; -vinte dumnezeiești, P I, 98, 2; -vinte educative, P II, 50, 3; -vinte înțelepte, P II, 49, 2; 52, 1; -vinte magice, P III, 28, 3; -vinte sfinte, C, 108, 5; P III, 53, 3; -vintele adevărului, C, 107, 1; -vintele apostolice, B, 42, 17; -vintele celebrului psalmist, C, 80, 5; -vintele credinței, P III, 96, 1; -vintele Cuvîntului, C, 113, 4; -vintele Domnului, B, 2, 3; -vintele dumnezeiești ale Scripturii, C, 107, 2; -vintele înțelepciunii, C, 80, 1; -vintele lui Dumnezeu, C, 79, 3; -vintele profetice, P I, 22, 2; -vintele profetilor, C, 81, 4; -vintele rugăciunii, P II, 59, 3; -vintele Scripturii, P I, 5, 3; 9, 1; 36, 2; P III, 40, 1; 79, 1; adîncimea -vintelor lui Hristos, B, 20, 4; șiruri de -vinte, B, 42, 15.

Cuvîntare, -tări de slăuire, P I, 66, 1; -tări engomistice, P I, 66, 1; -tările de hulă, P I, 66, 1; -tările de îndemn, P I, 66, 1; -tările de mîngiere, P I, 66, 1; -tările de ocară, P I, 66, 1.

Cuvîntător, omul este —, C, 98, 4.

D

Daeira, mama lui Imaradu, C, 45, 1.

Dafne (insulă), P II, 3, 1.

Dafne (nimfă), C, 32, 3.

Damasc, C, 65, 3.

Daniil profetul, P II, 108, 2, 3.

Dans, -ul sicinnis, P I, 55, 1; P III, 30, 1.

Dar, — al lui Dumnezeu, P III, 36, 2; — de mulțumire, C, 48, 2; -ul cel veșnic, C, 94, 1; -uri ale lui Dumnezeu, B, 16, 3; -uri desăvîrșite B, 38, 3; P I, 26, 3; șapte -uri ale Duhului, P III, 87, 4; -rurile firești date de Dumnezeu, P II, 125, 1; -urile Tatălui, P II, 9, 2.

Dardan, — a instituit misterele în Samotracia, C, 13, 3.

Darius, împăratul perșilor, C, 52, 6; Artaxerxes, împăratul perșilor, fiul lui — Ohos, C, 65, 3.

Dăruit, Pedagogul este mare —, P I, 85, 2.

Dascăl, Cuvîntul este —, C, 112, 1; Dumnezeu, — potrivit, C, 86, 2; Cuvîntul a fost -ul lui Iacov, P I, 57, 1; -ii lui Platon, C, 70, 1.

David, C, 5, 2, 3; P I, 13, 4; 18, 1; 61, 2; 80, 2; 86, 1; 87, 3; 90, 1, 2; 92, 1; P II, 18, 2; 43, 3; 65, 3; 110, 2; 113, 4; —, împăratul, cîntărețul din chitară, C, 5, 4; fericitul —, C, 80, 5; via lui —, B, 29, 4.

Dătător, — de bunătați, C, 105, 3; -ul celor veșnice, B, 7, 1; -ul de bunăvoie,

- B, 31, 8; Dumnezeu este — și păzitor de bunătați, P III, 80, 2; izvorul cel — de viață, C, 92, 3.
- Deal, personaj mitologic, vace sculptată în lemn de —, C, 57, 6.
- Deget, -ul Domnului, P III, 94, 1; -ul lui Zeus Olimpicul, C, 53, 4; lucrul -elor lui Dumnezeu, C, 63, 2.
- Delfi, C, 1, 2; greierul de la —, C, 1, 2; statuia de aramă a lui Eunomos la —, C, 1, 3; șarpele mort din —, C, 1, 2; templul din — al lui Apollon, C, 53, 3.
- Delfica, lucrarea: «—» a lui Apellas, C, 47, 7.
- Delian, locuitor în Delos, -ieni, C, 40, 2.
- Delir, -ul sacru, C, 12, 2.
- Delos, loc consacrat zeiței Artemis din —, C, 45, 2.
- Demarat, istoric grec, lucrarea: «Materiale de tragedii» a lui —, C, 42, 7.
- Demetra, zeiță, C, 16, 1; 33, 8; 35, 3; 41, 2; împreunările de dragoste ale lui Zeus cu mama sa —, C, 15, 1; statuia zeiței —, C, 62, 3.
- Demetrie de Trozen, istoric grec, lucrarea: «Argolica» a lui —, C, 47, 5.
- Demetrie I Poliorcete, regele Macedoniei, C, 5, 6; sanctuarul lui — Catavate Poliorcete, regele Macedoniei, în Atena, C, 54, 6.
- Democrite, demon în Plateea, C, 40, 2.
- Democrit, filozof grec, B, 11, 4; C, 68, 5; 92, 4; 66, 2; definiția pe care — o dă medicinei, P I, 6, 2; idolii lui —, C, 66, 5.
- Demofon, regele legendar al Atenei, C, 47, 6.
- Demon, -ul cel mare Serapis Egipteanul, C, 48, 1; -ul numit ventriloc, P II, 15, 4; -ul pîntecelui, P II, 15, 4.
- Deo, zeiță, C, 12, 2; 13, 1; 15, 2; 16, 1; 20, 1, 2, 3; 57, 2; — a fost numită Brimo, C, 15, 1; — mamă sau femeie a lui Zeus, C, 15, 1; misterele lui —, C, 15, 1; rățăcirea lui —, C, 12, 2; serbările lui—, C, 13, 5; sinul zeiței —, C, 15, 2; ura lui—, C, 15, 1; zeița —, C, 20, 1.
- Depărtare, patimile sînt — de adevăr, P I, 64, 4.
- Deplinătate, măsura vîrstei -tății lui Hristos, P I, 18, 3.
- Desăvîrșire, — înseamnă lepădare de păcate, naștere din nou în credința Celui Ce singur este desăvîrșit și ultiare de păcatele de mai înainte, P I, 52, 3; -a Mîntuitorului, B, 6, 1; credința și nașterea din nou înseamnă —, P I, 27, 2; copilăria în Hristos este —, P I, 34, 2; credința este -a învățăturii, P I, 29, 1.
- Descoperire, — deplină, P I, 38, 5; -a slăveii fiilor lui Dumnezeu, B, 29, 4.
- Desfătare, — adevărată, P II, 120, 5; — plină de păcate, P II, 37, 3; -a bunătaților nespuse, B, 23, 3; -a viitoare, P I, 75, 3; viață petrecută în -tări, P II, 18, 1.
- Desfrinare, — cu ochii, P III, 70, 1; — publică, P III, 21, 4; -a femeii, P III, 70, 4; -a slujniciei, P III, 73, 3; acoperirea -rii, P II, 96, 1; arta -rii, C, 14, 2; atacurile -ril, P II, 48, 1; chip de —, P II, 20, 4; culmea -rii, P III, 20, 2; focul este rodul -rii, P II, 89, 3; încărcături de —, P III, 22, 1; lecții de —, C, 59, 2; lovitura -rii, P II, 49, 2; patima -rii, P II, 98, 3; pildă de —, C, 33, 6; pofta de —, P II, 85, 4; risul, înainte-mergătorul -rii, P III, 29, 2; vin de —, P II, 29, 1; murdăriile -rilor, P III, 56, 5.
- Desfrinată, mădulare ale -tei, P II, 101, 1; nu femeia, ci -ta este iubitoare de poezie, P III, 5, 4.
- Desfrui, — împotriva firii, P II, 113, 2; -ul femeilor, P III, 7, 2; -ul lui Zeus, C, 60, 2; femeile pornite spre —, P III, 56, 5; inițiere plină de rușine în —, C, 34, 5; orgiile pline de — ale Afroditei, C, 13, 4; viața de —, P II, 33, 1; P III, 9, 3; 51, 3; 53, 1; 69, 2; furturile erotice ale -lui, P III, 1, 4; înălțurarea -lui P II, 52, 1; otrava -lui, P III, 81, 4.
- Despărțire, carte de —, P I, 80, 2; -a de averi, B, 14, 6.
- Deșertăciune, -a lumii, B, 29, 4; -a minții, C, 83, 3.
- Dezordine, -a stihilor naturii, C, 5, 1; -ni morale, P III, 76, 4.
- Diacon, Cuvîntul este — al lui Dumnezeu și pedagog al nostru, P III, 2, 1.
- Diagora, filozof grec, C, 24, 2, 4.
- Dialect, — eolian, C, 31, 2.
- Dialog, -ul Fedru, P II, 86, 2; -ul Filebos, P II, 100, 4.
- Diavol, -ul desăvîrșit în răutate, P I, 18, 1; ingerii -ului, C, 83, 2.
- Didascal, P III, 87, 1; 97, 3; 98, 1; domeniul -ului, P II, 76, 1; laudă Fiului Pedagogului și -ului, P III, 101, 2; legea -ului, P III, 87, 1; -ul este voință bună a bunului Părinte, înțelepciune curată, sfințenie a cunoștinței, P III, 98, 1.
- Didimeon, templul lui Apolon, C, 11, 2; — din Milet, C, 45, 2.
- Didim Gramaticul, C, 28, 3.
- Dice, zeiță, C, 26, 5.
- Dinon, istoric grec, C, 65, 1.
- Diogene din Apollonia, filozof grec, C, 64, 2; P I, 48, 3.
- Diogene din Cizic, lucrarea «Istoria persoanelor» de —, C, 65, 1.
- Diogene din Sinope, P III, 18, 1.

Diomede, erou troian, C, 36, 1; 47, 6; P II, 78, 1.

Dionisie, cel tânăr, tiranul Siracuzel, C, 52, 2.

Dionisios, istoric grec, lucrarea sa: «Cyclos», C, 47, 6.

Dionisos, zeu, C, 13, 1; 17, 2; 19, 4; 26, 2; 34, 2, 3, 4, 5; 42, 5; 54, 2; 57, 2; 76, 2; — **Hiropsalu**, C, 39, 3; — cel nebun, C, 76, 2; cultul lui —, P II, 108, 4; **inima** lui —, C, 18, 1; **mădularile** lui —, C, 18, 1, 2; **misterele** lui —, C, 17, 2; **organele genitale** ale lui —, C, 19, 4; **picăturile de sînge** ale lui —, C, 19, 3; **sarpele**, simbolul de ceremonii al lui — **Basaru**, C, 22, 4; **statuia** din Atena a lui — **Morihos**, C, 47, 7; **templul** lui — **Eleutereul**, C, 53, 3.

Dioscuri, personaje mitologice, C, 47, 8; — **rii**, mîntuitorii oamenilor, C, 26, 7; doi —, C, 30, 4, 6; **istoria** —lor, C, 30, 4.

Dipinu, sculptor grec, C, 47, 8.

Disaule, locuitor străvechi al Eleusinei, C, 20, 2.

Discipol, — **ii** lui Hristos C, 112, 2; **He-raclit** și — **ii** săi, C, 64, 6.

Dispreț, binele poate da naștere —ului, P I, 96, 2.

Divinitate, —a ajuns piesă de teatru, C, 58, 4.

Dobîndire, —a adevărului, B, 1, 4; —a făgăduinței, P I, 28, 3, 5; —a mîntuirii, P I, 1, 1; —a vieții veșnice, B, 10, 5.

Dogmă, —mele cumințeniei, P II, 97, 2.

Doctorie, —ia nemuririi, C, 106, 2; —rii spirituale, P I, 100, 1; certarea este — **ria** **iubirii** de oameni a lui Dumnezeu, P I, 74, 2; **muștrarea** este —, P I, 65, 1.

Doctrină, — fără de Dumnezeu, C, 65, 4.

Dodona, oraș în Epir, vasul de bronz din —, C, 11, 1.

Dojană, — legală, P I, 81, 2; **efectele** —nei, P I, 65, 2; **metoda** de —, P I, 93, 3.

Domeniu, —I **Didascalului**, P II, 76, 1; —I **Pedagogului**, P II, 76, 1.

Domn, —ul răutății, C, 90, 1; —ul stăpînirii **văzduhului**, C, 8, 1; **ieslea** —ului său, C, 92, 1.

Domnul (Domnul Dumnezeu), B, 5, 3, 4; 8, 1. 3. 4; 8, 1; 13, 3. 4. 7; 15, 6; 16, 3; 17, 2. 3; 18, 4; 20, 1. 4; 21, 1; 24, 1; 26, 2; 28, 1. 4; 29, 1; 30, 1; 31, 1. 3. 6. 7. 9; 32, 5. 6; 33, 1; 39, 5; 40, 2; 42, 13; C, 5, 3. 4; 6, 2; 7, 6; 8, 1. 3. 4; 9, 2. 3; 78, 1; 79, 3. 5. 6; 80, 1. 2. 3. 4. 5; 82, 1; 83, 1. 3; 84, 1; 87, 3. 4; 92, 1. 5; 93, 2; 94, 1. 3. 4; 95, 1. 2; 103, 3; 106, 3. 4; 110, 1; 111, 2. 3; 114, 5; 118, 5; 120, 1; P I, 5, 3; 8, 2; 10, 1. 3; 11, 2; 12, 2. 4. 5; 13, 4; 14, 2; 16, 1; 17, 3;

18, 1. 2; 20, 1; 23, 1. 2; 25, 2; 26, 1; 27, 1; 28, 2. 5; 29, 1. 3; 31, 2; 36, 1. 5; 37, 2; 38, 2. 3; 42, 2; 44, 1; 45, 3; 47, 1; 49, 2; 50, 1; 51, 3; 52, 1; 56, 1; 58, 1. 2; 59, 3; 60, 1; 61, 2. 3; 62, 1. 3; 64, 3; 66, 2. 4; 67, 2. 3; 68, 2; 69, 2; 71, 1. 2; 72, 1; 73, 1; 74, 1; 75, 2. 3; 76, 2. 3. 4; 77, 1. 3. 4; 78, 1. 2. 4; 79, 1. 2; 80, 2; 81, 2. 3; 84, 4; 85, 4; 90, 2; 91, 1. 2. 4; 92, 2; 93, 1; 94, 2; 95, 2; 97, 3; 98, 4; P II, 4, 4; 8, 4; 10, 3; 13, 2; 14, 1; 15, 2; 18, 2; 19, 2; 27, 5; 29, 1; 32, 3; 33, 5; 34, 3; 36, 2; 38, 1. 2; 42, 1; 43, 3; 44, 4; 49, 1; 50, 2; 61, 2; 62, 2. 4. 5; 63, 2. 4; 69, 2; 73, 3. 4. 6; 74, 1. 2. 4; 76, 3; 79, 1; 95, 2; 102, 3; 103, 2. 4. 5; 104, 1; 105, 1; 108, 3; 109, 3; 110, 2; 113, 4; 125, 2; 126, 4; P III, 2, 2; 3, 3; 12, 2. 3. 4; 16, 4; 19, 4; 25, 2. 3; 30, 3; 33, 2; 36, 3; 38, 1. 2; 47, 4; 48, 1. 2. 3; 52, 2; 63, 2; 70, 1; 72, 2; 79, 1. 2; 83, 3; 87, 2; 88, 1. 2; 89, 3; 90, 1. 2. 3. 4; 93, 5; 94, 5; 96, 4; 101, 3; —a fost prin Moise **pedagog** al poporului celui vechi, P I, 58, 1; —a numit **pahar** **împlinirea** **patimii** Sale, P I, 46, 1; —a numit pe **ucenicii** copii, P I, 12, 2; —ca **Dumnezeu** ne iartă **păcatele**, P I, 7, 1; —ca om ne învață să nu mai **păcătui**m, P I, 7, 1; — **Cel Ce a ales** **Ierusalimul**, C, 90, 2; — **Dumnezeu**, B, 27, 3; C, 80, 4; 108, 5; 122, 2; P I, 56, 2; 57, 2; 59, 2; P II, 6, 1; 43, 1; — **Dumnezeu** era **fără** **nume** că nu se făcuse om, P I, 57, 2; — este **cale**, C, 100, 1; — este **credință** din **belșug**, P I, 8, 2; — este **desăvîrșit** în **dreptate**, P I, 18, 1; — este **Duh** și **Cuvînt**, P I, 43, 2; — este **Fiul** **Celui** **Crept**, P I, 73, 1; — este **Fiul** **Creatorului**, P I, 73, 1; — este **instrument** **muzical** **armonios** și **sfințit** al lui **Dumnezeu**, **înțelepciune** mai **presus** de **lume**, **Cuvînt** **ceresc**, C, 5, 4; — este **laptele** **turmei**, P I, 37, 3; — este **Marele** **Preot**, C, 120, 1; — este **unul**, P II, 75, 2; P III, 87, 4; — **Hristos**, **fructul** **Fecloarei**, P I, 41, 3; — **Iisus**, P I, 43, 3; P II, 10, 5; — **iubitor** de **oameni**, C, 85, 3; — **Marele** **Preot**, P II, 67, 1; — ne **ajută** în **toate** și **ne** este de **folos** ca om și **Dumnezeu**, P I, 7, 1; — **numește** **trupul** lui **piine**, P I, 46, 3; — **păcii**, P I, 24, 2; — **Pedagogul** **nostru**, P I, 62, 2; — **puterilor**, P I, 85, 3; — **s-a** **făcut** om **pentru** **noi**, P II, 32, 2; — **tuturor** **lucrurilor**, C, 91, 2; — **universului**, B, 35, 1; P II, 38, 1; — **vînturilor**, **foculul**, C, 67, 2; **adunarea** —lui, C, 25, 1; **amestecul** **trupului** și **singelui** lui

Hristos este —, hrana pruncilor, P I, 43, 2; —, atotputernicul Domn al universului, P II, 75, 1; apostol al -ui, C, 7, 2; apostolul -ui, C, 87, 4; autoritatea -ui, P II, 36, 1; buna mireasmă a -ui, P II, 63, 3; calea -ui, P I, 92, 3; căile -ui, C, 9, 1; 85, 1; P II, 112, 1; cărările cele veșnice ale -ui, P I, 93, 1; certarea -ui, P I, 61, 2; chipul -ui, P II, 63, 5; cina -ui, P II, 33, 5; crucea -ui, P III, 85, 3; cununa -ui, P II, 73, 3; Cuvîntul -ui, B, 2, 2; 31, 9; C, 2, 3; P II, 43, 1; Cuvîntul -ui este lege a adevărului, C, 95, 2; Cuvîntul -ui este pîine adevărată, P III, 40, 1; Cuvintele -ui, B, 2, 3; 3, 1; 4, 3; 11, 1; 20, 1; P I, 8, 3; P II, 113, 3; degetul -ui, P III, 94, 1; Dumnezeirea -ui, P I, 23, 2; Dumnezeu și Tatăl -ui nostru Iisus Hristos P I, 72, 2; exemplul -ui, P I, 83, 1; fața -ui, C, 81, 4; P I, 70, 1; P III, 85, 3; fereastra prin care s-a arătat — este trupul Lui, P I, 23, 1; Fiul Iisus Hristos, — viilor și al morților, B, 42, 20; frica de —, P I, 69, 2; P III, 29, 1; 67, 3; gura -ui, C, 82, 1; 95, 2; haina -ui, P II, 113, 3; Hristos —, C, 84, 2; Iisus cel vestit mai dinainte de lege este umbra -ui Iisus, P I, 60, 3; Isaac este simbol al -ui, P I, 23, 1; Isaia II numește pe — Copil, P I, 24, 1; împărăția -ui, C, 94, 4; încălțămîntea -ui, P II, 117, 4; indemnările -ui cel iubitor de oameni, C, 87, 3; învățătura -ui, P II, 61, 3; învățătura și îndrumarea -ui, P III, 95, 1; învățăturile -ui, C, 82, 1; P I, 78, 4; învățăturile frumoase ale -ui, B, 13, 2; jertfa -ui, P III, 90, 4; laptele este mîncarea a -ui, P I, 45, 1; legea -ui, P I, 90, 1; mîna -ui, P I, 83, 3; mîinile întinse ale -ui, C, 111, 2; mînia -ui, P I, 68, 3; mila -ui, P I, 81, 3; mirul -ui, P III, 60, 4; musturarea -ui, P I, 85, 4; nemurirea -ui, P II, 19, 4; Noul Testament al -ui, B, 3, 6; numele -ui, P I, 13, 4; 79, 2; P III, 79, 1; numele -ui Iisus, P II, 43, 2; numim singele -ui lapte, P I, 47, 2; ocară a -ui, P II, 73, 5; ochii -ui, P II, 99, 4; P III, 85, 3; patîma -ui, P II, 63, 1; patîmile -ui, P I, 95, 1; P II, 62, 3; 63, 2; 73, 3; pecetea -ui, B, 42, 4; picioarele -ui, P II, 62, 1; picioarele unse cu mir ale -ui, P II, 63, 1; pîldă vie de nestricăciune, viețuirea -ui, P I, 98, 3; porunca -ui, C, 113, 1; P II, 14, 1; poruncile -ui, P I, 9, 4; 103, 1; puil -ui, P I, 14, 4; sîinții -ui, C, 94, 4; singele -ui, P I, 23, 2; singele -ui este du blu: singele Lui trupesc și singele Lui

duhovnicesc, P II, 19, 4; singele -ui este numit alegoric vin, P I, 47, 2; trupul -ui, P I, 47, 1; P III, 20, 5; ucenici al -ui, C, 113, 4; uleiul este însuși —, P II, 62, 3; urechile -ui, P III, 85, 3; vrăimașii -ui, C, 106, 2; vrednicia de Domn a Cuvîntului, P I, 58, 2; ziua -ui, C, 114, 2; ziua miniei -ui, P II, 126, 1; Doamne! B, 29, 6; 30, 3; C, 113, 5; P I, 6, 1; P II, 7, 2; 16, 2; P III, 101, 1.

Dor, -ul după avere, B, 12, 4.

Dorian, cîntecul —, C, 2, 4.

Doric, cîntecul —, C, 5, 1.

Dorință, -ța de adevăr, P I, 102, 3; -ța de avere, B, 12, 4; -ța de cîștig urît, P III, 21, 1; -ța de împerechere, P III, 37, 2; -ța de mîntuire, C, 105, 1; -ța de stăpînire a averilor, B, 26, 6; -țe de viața de aici, P I, 1, 3; -ța de viața viitoare, P I, 1, 3; în viața de dincolo omul este lipsit de -ța care pe pămînt desparte pe bărbat de femeie, P I, 10, 3; odihna este cel din urmă punct al -ței noastre, P I, 29, 3; -țe irești, P II, 16, 4; -țe necurate, P II, 14, 3; -țe nesocotite, P II, 102, 1; -țe puternice, P II, 88, 3; -țe rușinoase, C, 34, 4; -țele bătrînilor, P II, 22, 3; picturi cu -țele rușinoase ale zeilor, C, 60, 1; priviri pline de -țe, P III, 68, 1.

Doroteu, istoric grec, lucrarea: «Istorii italicie», C, 42, 7.

Dosida, poet grec, C, 42, 5.

Dovadă, -da despre Cuvîntul, C, 96, 1; -da puternică a tainelor, C, 96, 1.

Dovedire, -a învățăturilor, B, 42, 17.

Dragoste, B, 3, 6; 18, 1; 28, 4; 29, 1, 4; 31, 9; 32, 6; 33, 1; 35, 1; 37, 2, 4; 38, 1, 2, 3, 4; C, 26, 4; 37, 2; 48, 2; 60, 2; 86, 1; 88, 2; 102, 3; 107, 1; P I, 9, 1, 3; 10, 2; 18, 3; 49, 4; 61, 3; 99, 1; P II, 5, 3, 4; 6, 1; 7, 1; 16, 4; 53, 3; 97, 3; P III, 3, 1, 2; 78, 2; 80, 1; 81, 2, 3; 82, 1; 91, 3; 93, 5; 94, 4; 96, 3; — desăvîrșită, B, 38, 2; — filială, P I, 48, 1; — frățească, P III, 96, 4; — maternă, P I, 49, 2; — nebună de găteală, P II, 109, 3; nefățărnică, P III, 79, 3; — plină de cumințenie, P II, 57, 3; — sălbatică, B, 25, 4; — sub cele două forme, ca bărbai și ca femei, P III, 15, 2; — trupească, P II, 68, 1; -a de avuții, B, 11, 2; -a de bani, B, 8, 3; -a de băutură, P II, 93, 2; -a de bogăție, P III, 37, 2; -a de cîștig, B, 3, 1; 25, 3; 1; 25, 3; -a de copii, P I, 78, 4; -a de Dumnezeu, B, 7, 3; P III, 98, 3; -a de

Dumnezeu este cea mai frumoasă faptă din viața omului, C, 122, 2; -a de femel, P II, 93, 2; -a de găteală, P II, 104, 1; 108, 1; P III, 3, 2; -a de mâncare bună, P II, 93, 2; -a de om, C, 123, 2; P II, 120, 4; -a de podoabă, P II, 104, 2; P III, 1, 3; -a de podoabe, P II, 105, 2; P III, 10, 1; -a de slavă, P III, 5, 3; -a lui Dumnezeu, B, 37, 1; C, 27, 2; P I, 70, 1; 88, 2; -a este bogăție adevărată, P III, 36, 2; -a veche a înțelepciunii, C, 113, 1; acordurile cîntecelor de —, P III, 80, 4; cîntece de — P II, 44, 4; din pricina -i Sale Tatăl a ajuns femeie, B, 37, 2; instrumente muzicale care aprind -a, P II, 42, 1; îmbrățișări pline de —, P II, 93, 1; împreunărilor de — ale lui Zeus cu mama sa Demetra, C, 15, 1; jertfa -i, P II, 67, 1; laptele -i, P I, 43, 4; legături de — P II, 90, 4; oameni stăpîniți de —, C, 57, 3; pentru poporul cel nou frica s-a prefăcut în —, P I, 59, 1; plăcerile -i, C, 32, 4; P II, 93, 2; 95, 1; 102, 1; povești de —, P III, 27, 2; pofta de —, P III, 32, 2; relație de —, P I, 71, 3; renunțarea la -a de podoabe, P II, 62, 2; sărutarea înseamnă —, P III, 82, 1; scinteie a -i, P II, 7, 1; simțăminte de —, P III, 82, 3; 84, 1; tainele -i, B, 37, 1; temeiul -i, P II, 53, 3.

Dramă, cînd Cuvîntul a săvîrșit -ma cea minuitoare a omenirii, C, 110, 2; -me de mister, C, 12, 2; -mele adevărului, C, 119, 1; -mele credinței celei adevărate, C, 119, 1.

Dreptate, B, 14, 3; 38, 3; C, 4, 3; 6, 1; 7, 2; 10, 2; 19, 4; 31, 2; 55, 4; 56, 1; 69, 4; 75, 3; 76, 4; 79, 3; 85, 1; 87, 2; 93, 1, 2; 94, 4; 98, 2; 104, 2; 105, 3, 4; 106, 4; 107, 1; P I, 59, 2; 63, 67, 2; 68, 3; 84, 3; 85, 3; 86, 3; 87, 3; 88, 3, 93, 2; 95, 1; P II, 6, 2; 14, 3; 59, 2; 121, 4; 128, 2; P III, 17, 2; 22, 1; 30, 2; 35, 5; 52, 1; 64, 1; 76, 1; 89, 2, 4; — -a cea bună, P I, 88, 2; -a cea veche, P I, 88, 3; -a cerească, C, 117, 2; -a este bună, P I, 73, 3; -a legii, B, 8, 4; -a lui Dumnezeu, B, 11, 3; 17, 4; C, 69, 3; P I, 69, 1; 73, 2; 88, 2; -a Pedagogului, P I, 85, 3; 87, 2; autoritatea -tății lui Dumnezeu, P I, 87, 3; balanța -tății, P I, 71, 3; bărbați împodobiți cu —, B, 34, 2; binele și — sînt virtuți, P I, 64, 1; bunătatea -tății, P I, 92, 3; chipul -tății, C, 120, 5; cununa -tății P II, 74, 1; Domnul este desăvîrșit în —, P I, 18, 1; drum spre facerea -tății, P II, 129, 1; egalitatea balanței -tății, P I, 92, 2; fapte întru —, C, 4, 4; Hris-

tos este cap și bărbat, singurul desăvîrșit întru —, P I, 18, 4; legea -tății, P III, 23, 1; mîncarea -tății, P III, 76, 1; momeala -tății, P II, 14, 1; platoșa -tății, C, 116, 3; poruncile -tății, P III, 84, 2; predica -tății, C, 116, 1; raportul dintre bine și —, P I, 64, T—2; Soarele -tății, C, 114, 3.

Drum, -ul cel drept, P I, 18, 4; -ul la viața veșnică, B, 39, 1; -ul pocăinței, P I, 5, 1; -ul slavei, P III, 43, 4; -ul spre facerea dreptății, P II, 129, 1; -ul vieții veșnice, B, 20, 1; devierile de la —, C, 89, 2; sfîrșitul -ului, B, 3, 6; -urile bogățiilor, P III, 38, 2.

Duhul (Sfîntul Duh), B, 42, 2, 20; C, 5, 3; 66, 5; 78, 1; 79, 2; 82, 1; 84, 4; 118, 4; P I, 15, 4; 21, 2; 24, 1; 28, 1; 31, 2; 32, 2; 36, 3; 49, 2; 56, 1; 73, 1; 78, 1; 87, 3; 98, 2; P II, 6, 2; 8, 1, 2; 20, 1; 30, 3; 41, 4, 5; 42, 1; 44, 4; 56, 2; 62, 1; 87, 4; 100, 1; 113, 4; 129, 2; 126, 1; P III, 3, 3; 64, 1; 95, 2, 3; 101, 1, 2; — cel ceresc, C, 118, 3; — Cuvîntul, P I, 47, 3; — este tăria Cuvîntului, P II, 19, 4; — gurii lui Dumnezeu, C, 63, 1; — lui Dumnezeu, B, 17, 1; 21, 2; — Mîntuitorului, B, 5, 4; — profetic, P I, 12, 5; — Sfînt al lui Dumnezeu, C, 112, 3; — Sfînt este unul, P I, 42, 1; Credința primește în timpul botezului învățătura Sfîntului Duh, P I, 30, 2; Cuvîntul lui Dumnezeu este Duh intrupat, P I, 43, 3; Domnul este Duh și Cuvînt, P I, 43, 2; podoaba nestricăcioasă a -ului blînd și liniștit, P III, 66, 3; podoaba Sfîntului Duh, P III, 64, 1; pogorîrea -ului, P I, 25, 3; roua -ului, B, 40, 1; roua -ului Sfînt, B, 34, 1; sabia -ului, C, 116, 3; sfîntul mir al -ului, P II, 65, 2; strălucirea neîntinată a ființei -ului, P II, 119, 2; șapte daruri ale -ului, P III, 87, 4; trupul lui Hristos a fost creat de -ul Sfînt, P I, 43, 2; ungerea cu Sfîntul Duh, P II, 61, 3.

Duh, C, 8, 1; P I, 32, 1; 67, 2; 86, 1; P III, 25, 2; 26, 1; 96, 4; — înrouat, I, 52; — profetic, B, 6, 3; -ul blîndeței, P I, 61, 3; -ul copiilor lui Hristos, P I, 21, 4; -ul judecării și al arderii, P III, 48, 3; -ul minții, P III, 17, 2; cuvinte de —, C, 56, 1; filtrarea a -ului, P I, 32, 1; limba este psaltirea -ului, P II, 41, 4; privirea -ului, P I, 28, 1; sărac cu -ul, B, 16, 3; 17, 4; sărac după —, B, 19, 2, 3; vedere în —, P I, 37, 1; vinul și singele sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, vinul pentru trup, singele pentru —, P I, 15, 3; demonii sînt -uri rele și necurate, C, 55, 5.

Dumnezeire, -a, C, 56, 2; 66, 3; P I, 26, 2; 28, 1; 68, 3; 76, 3; 100, 3; -a Domnului, P I, 23, 2.

Dumnezeu, B, 1, 2; 4, 5, 9; 6, 3; 10, 1, 2; 11, 3; 12, 1; 14, 1, 4; 16, 3; 17, 4; 18, 7; 19, 3; 20, 2; 21, 1, 2, 3; 23, 3; 25, 4; 26, 3, 4, 5, 6; 27, 4, 5; 28, 1; 29, 1, 5; 31, 8, 9; 32, 4; 33, 3; 34, 3; 35, 2; 37, 1, 2, 6; 38, 3; 39, 1, 2, 3, 5; 40, 1; 41, 5, 7; 42, 7, 9, 17, 18; C, 1, 2; 4, 2; 5, 3; 6, 1, 3, 4; 7, 1, 3; 8, 4; 9, 1; 10, 2, 3; 13, 5; 16, 2; 18, 2; 23, 1, 2; 26, 7; 27, 2; 39, 1; 50, 1; 56, 3, 5; 61, 4; 62, 4; 63, 1, 2, 3; 64, 2; 66, 2, 4, 5; 67, 2; 68, 1, 2, 3, 4, 5; 69, 3, 4; 71, 1, 2, 4; 72, 3, 4; 73, 3; 74, 1, 2, 6; 77, 2, 3; 78, 1, 2; 79, 1, 4; 81, 2, 3; 82, 2, 7; 83, 1; 84, 1; 85, 1; 86, 1; 87, 2; 88, 1, 3; 89, 2, 3; 90, 1, 2, 3; 91, 3; 92, 2, 3, 5; 93, 1, 2; 94, 2, 3, 4; 95, 1, 2, 4; 96, 4; 97, 2; 99, 4; 100, 4; 103, 1, 2, 3, 4; 104, 2, 3; 105, 2, 3; 106, 3, 5; 107, 1; 108, 1, 3, 4; 110, 3; 111, 1; 113, 2, 4, 5; 114, 1, 5; 115, 1, 5; 116, 1, 4; 118, 4; 120, 1, 2, 4, 5; 121, 1, 3; 122, 2, 3, 4; 23, 2; P I, 1, 2, 3, 4, 1; 7, 1, 2; 13, 4; 14, 3; 17, 1, 3; 20, 1, 2; 21, 2; 22, 1; 24, 3; 25, 1, 2; 26, 3; 27, 2; 30, 2; 33, 4; 34, 1; 36, 1; 37, 2; 43, 4; 47, 3; 54, 2; 56, 2, 4; 57, 1, 2, 3; 60, 3; 62, 2, 3, 4; 67, 1; 68, 3; 69, 1, 2; 70, 2, 3; 71, 2, 3; 74, 4; 77, 2, 4; 79, 2; 82, 4; 86, 1, 2, 3; 87, 1, 2, 3; 88, 1, 2, 3; 91, 3; 93, 3; 99, 1; 101, 3; 102, 4; 103, 1; P II, 4, 2; 5, 1; 7, 1; 8, 4; 10, 3, 5; 14, 1, 5, 6; 16, 2, 3; 18, 4; 29, 1; 30, 2; 36, 1, 2; 38, 1; 42, 1, 3; 43, 1, 2, 3; 44, 2; 63, 3; 67, 1; 69, 3; 73, 6; 77, 1; 79, 2, 3; 82, 3; 83, 2; 86, 3; 92, 3; 99, 4; 100, 1, 4; 101, 1; 102, 4; 103, 1, 3; 104, 3; 109, 4; 110, 2; 111, 3; 112, 2; 119, 2, 3; 120, 1, 5; 125, 2; 129, 1; P III, 1, 1, 2, 5; 2, 1, 3; 3, 2; 12, 1, 4; 16, 4; 17, 1, 2; 18, 2; 19, 1, 2; 20, 5; 24, 1; 33, 3; 36, 3; 42, 2, 3; 44, 4; 53, 3; 63, 3; 66, 3; 67, 1, 2; 72, 2; 75, 3; 78, 1, 3; 79, 3; 81, 1, 2; 82, 1, 3; 86, 1; 88, 1; 89, 5; 90, 4; 91, 3; 92, 4; 94, 4; 95, 2; 101, 1; 1, 40; — a vrut ca femeia să n-aibă păr pe față, P III, 18, 1; — a adus neamul omenesc la părtășia bunurilor Sale, P II, 120, 3; — a dat pe propriul Său Fiu, P II, 120, 3; — a făcut pe toate cele din lume prin poruncă, dar pe om cu mîna Lui și prin suflare asupra lui, P I, 7, 1; -l cel bun, B, 6, 4; -l cel fără de început, C, 65, 1; -l cel iubitor de oameni, P II, 74, 1; -l cel nenăscut, C, 56, 4; -l Cel Unul-născut, B, 37, 1; -l cel veșnic, B, 7, 1; -l

cel viu mintuitor al tuturor oamenilor, C, 86, 1; -l cerului și al pămîntului, P I, 32, 2; — Creatorul, P I, 39, 3; — cuprinde începutul, sfîrșitul și mijlocul tuturor lucrurilor, C, 69, 4; — Cuvîntul, P I, 24, 4; 38, 1, 5; P III, 39, 4; —, des-călu potrivit, C, 86, 2; — de aproape, nu — de departe, C, 78, 1; Domnul —, C, 80, 4; — educă pe om prin Cuvînt, P I, 63, 3; — era Cuvîntul, P I, 62, 4; — este bătrîn veșnic, P III, 16, 4; — este bun, P I, 7, 3; 68, 2; — este bun și de folos, P I, 63, 1; — este bun și drept, P I, 71, 1—2; — este cauza întregului bine, C, 68, 5; — este creatorul puterilor lumii și al lucrurilor, C, 72, 4; — este dătător și păzitor de bunătați, P III, 86, 2; — este de dorit pentru El însuși, P I, 8, 1; — este drept, P I, 73, 2; — este fără vină, P I, 69, 1; — este împăratul și Stăpînul tuturor, C, 73, 3; — este îndurător, P I, 87, 2; — este legi-luitor, C, 108, 4; — este luminătorul tuturor celor din cer, C, 72, 4; — este măsura adevărului tuturor existențelor, C, 69, 1; — este mișcarea tuturor lucrurilor, C, 72, 4; — este spiritual, nu-l o imagine sensibilă, C, 51, 6; — este Tatăl tuturor, minți și însuflețire în tot cîciul, C, 72, 4; — este unul și același P I, 73, 1; —, ființa cea fericită, P I, 93, 2; — folosește tuturor, P I, 63, 2; — hrăni-luitor, P I, 41, 2; — iubitor de oameni, C, 83, 1; P I, 55, 2; — l-a împodobit pe barbat cu barbă și cu păr pe piept, P III, 18, 1; — nu vrea răul, P I, 70, 2; -l pă-cii, B, 22, 3; I, 66; prieten al lui —, P III, 42, 3; puterea lui —, C, 73, 2; — s-a făcut om pentru noi, P I, 82, 1; — se îngrijește de om și se ocupă de el, P I, 63, 2; — tare, P I, 24, 2; — și Cu-vîntul sînt iubitorii de om, P I, 63, 1; — și Om, C, 106, 4; — și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, P I, 72, 2; -l uni-versulul, C, 69, 2; P I, 74, 1; — vrea ca folosirea averilor să fie comună, P II, 120, 5; acest veșnic Iisus, singurul mare Arhîleru al uniceului —, C, 120, 2; actul de credință în —, P I, 102, 3; adaosul puterii lui —, B, 21, 1; adevărata cre-dință în —, C, 58, 4; arătarea slavei ma-relui —, C, 7, 2; ajutorul lui —, C, 104, 3; altarele cele lipsite de —, C, 11, 1; amonințarea lui —, P I, 70, 1; a nu pă-cătu este propriu lui —, P I, 4, 3; aspri-mea lui —, P I, 70, 2; așezămîntul lui —, P I, 86, 1; autoritatea dreptății lui —, P I, 87, 3; bătrîni cînsitorii de —, B, 34, 2; Blaxica lui —, P II, 12, 2; bogat după —, B, 19, 3; bunătațea lui —

P I, 70, 2; 87, 2; bunul —, B, 7, 1; casa — lui viu, P II, 87, 4; cartea lui —, P I, 57, 4; cea mai mare lucrare a lui — este mîntuirea omenirii, P I, 100, 1; cel care se ocupă cu adevărul sînt copii înaltea lui —, P I, 12; cel credincioși erau cunoscuți de — înainte de întemeierea lumii, P I, 59, 3; cele mai mari bunătăți: — și viața, C, 121, 2; cele două piscuri ale neștiinței sînt necredința în — și superstiția, C, 25, 1; cercetarea este doctorie a iubirii de oameni a lui —, P I, 74, 2; chip dat de —, P III, 64, 2; -ului nostru este spiritual, C, 51, 6; chipul Fiului lui —, P III, 20, 5; chipul lui —, B, 32, 4; C, 59, 2; P II, 3, 2; 83, 2; P III, 5, 3; chipul și asemănarea lui —, B, 36, 2; C, 98, 4; P III, 66, 2; chipuri ale lui —, C, 120, 4; — Cuvîntul, P I, 24, 4; cîntările lui —, P II, 44, 4; cîntecul care poartă numele lui —, C, 2, 4; cîntecul lui —, C, 115, 2; contemplarea lui —, P I, 54, 1; copil al lui —, C, 111, 1; copiii lui —, P I, 32, 4; credința în —, B, 15, 5; C, 3, 2; 4, 2; 77, 1; 85, 3; 90, 3; 91, 1; 100, 3; 108, 3; 113, 1; P I, 53, 3; 102, 2; P III, 40, 2; credința în — face pe om atît cît e cu putință asemenea cu —, C, 86, 2; creștinul este chip și asemănare a lui —, C, 122, 4; cunoașterea lui —, C, 69, 1; 100, 3; P I, 18, 3; P II, 1, 3; cunoștința lui —, B, 7, 2; Cuvîntul, adică cunoașterea lui —, C, 120, 3; Cuvîntul lui —, P II, 118, 5; Cuvîntul era la —, C, 7, 3; 110, 1; P I, 82, 4; Cuvîntul e colaborator al iubirii de oameni a lui —, P I, 63, 3; Cuvîntul este diacon al lui — și Pedagog al nostru, P III, 2, 1; Cuvîntul este Fiu al lui —, P III, 2, 1; Cuvîntul este și — și om, C, 7, 1; Cuvîntul lui —, C, 5, 3; 8, 2; 82, 3; 116, 3; 118, 4; 120, 2; P II, 56, 1; Cuvîntul lui — este chip al lui —, C, 98, 4; Cuvîntul lui — este brațul Domnului, putere peste toate lucrurile, voința Tatălui, C, 120, 4; Cuvîntul lui — este Duh intrupat, P I, 43, 3; Cuvîntul lui — este instrument muzical, C, 6, 1; Cuvîntul lui — este trup ceresc sfințit, P I, 43, 3; Cuvîntul lui — s-a făcut om, C, 8, 4; P I, 74, 4; Cuvîntul s-a arătat în lume — adevărat, egal cu Stăpînul universului, C, 110, 1; cuvîntul despre —, P III, 80, 4; este un singur —, un singur Pedagog și pentru bărbat și pentru femeie, P I, 10, 2; dar al lui —, P III, 38, 2; darul ale lui —, B, 16, 3; darurile firești date de —, P II, 125, 1; descoperirea slavei fiilor lui —, B, 29, 4; doctrina fără de —, C, 65, 4; Dom-

nul —, B, 27, 3; C, 108, 5; 122, 2; P I, 56, 2; P II, 6, 1; Domnul este instrument muzical armonios și sfințit al lui —, înțelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc, C, 5, 4; dragostea de —, P III, 98, 3; dragostea de — este cea mai frumoasă faptă din viața omului, C, 122, 2; dragostea lui —, P I, 70, 1; dreptatea lui —, B, 11, 3; 17, 4; C, 69, 3; P I, 69, 1; 73, 2; Duhul Sfințit al lui —, C, 112, 3; Duhul lui —, B, 17, 1; 21, 2; facerea lumii este opera voinței lui —, C, 63, 3; fața lui —, P I, 70, 1; fața lui — este Cuvîntul, P I, 57, 2; făgăduința lui —, P II, 4, 3; făptura lui —, C, 103, 3; Fiul lui —, B, 8, 4; 12, 1; C, 110, 1; P I, 24, 4; fiu al lui —, C, 92, 3; fiii ai lui —, C, 27, 3; P I, 31, 1; fiii fără prihană ai lui —, P III, 100, 3; fiii lui —, C, 82, 7; fiicele lui —, C, 119, 1; flecăreala față de —, P II, 59, 3; frica de —, P II, 42, 3; frumusețea lui —, P III, 14, 2; glas de la —, C, 104, 1; harul lui —, B, 16, 2; P I, 29, 5; harul mîntuitor al lui —, C, 7, 2; Hristos este Fiul lui —, P I, 23, 1; imitarea lui —, C, 117, 1; imn adus de Sibila lui —, C, 77, 2; inspirația lui —, C, 71, 1; 72, 5; instrument muzical al lui —, C, 6, 2; iubirea de oameni a lui —, C, 4, 4; 82, 2; P I, 62, 1; 70, 1; împărăția lui —, B, 4, 8, 9; 21, 3; 24, 2; 26, 7; P I, 16, 2; P II, 5, 3; 6, 2; 103, 5; P III, 29, 1; 37, 3; 40, 3; 81, 1, 2; îngăduința lui —, P I, 73, 2; inger al lui —, C, 104, 2; în numele lui —, C, 68, 1; însuși — ne este pedagog, P I, 55, 2; intruparea lui —, C, 59, 3; înțelepciunea care este Cuvîntul lui —, C, 80, 3; înțelepți după —, P III, 78, 2; învățătura lui — este desăvîrșită, P I, 27, 3; învățătura lui — este mîntuire veșnică a veșnicului Mîntuitor, P I, 27, 3; judecata lui —, B, 1, 2; laptele lui —, P I, 43, 3; legile lui —, C, 108, 4; lipsă de credință în —, C, 56, 2; 58, 3; locaș lui —, C, 84, 5; lucrarea lui —, P II, 11, 1; lucrarea lui — se numește lume, P I, 27, 2; lucru și har al lui —, C, 117, 5; lumea întreagă este opera lui —, C, 63, 2; marele —, P I, 1, 1; măreția iubirii de oameni a lui —, B, 3, 5; măreția lui —, C, 78, 2; mărturie în fața lui —, C, 73, 1; mărturisire de credință în —, P II, 127, 2; Mielul lui —, P I, 24, 4; misterele celor față —, C, 23, 1; minia lui —, B, 35, 1; Moise robul lui —, B, 9, 2; muntele cel sfințit al lui —, C, 2, 2; munte iubit de —, C, 119, 1; necredința în —, B, 23,

4, C, 67, 1; 93, 1; 108, 2; 121, 3; necunoașterea lui —, B, 7, 3; numai creștinul este cinstitor de —, C, 122, 4; numele cel nou al lui —, P, I, 57, 1; ochii lui —, P I, 70, 2; odihna veșnică în —, P I, 102, 2; orândăi lui —, C, 59, 2; om al lui —, B, 41, 1; C, 4, 3; om fără —, C, 25, 2; omul este cea mai frumoasă avere din toate averile lui —, C, 122, 2; omul este copil al lui —, P III, 99, 1; omul este —, P III, 1, 5; omul este ființă iubitoare de —, P I, 63, 1; omul este prieten al lui —, prin mijlocirea Cuvîntului, C, 122, 3; omul în chip natural este apropiat de —, C, 100, 2; omul lui —, C, 87, 2; omul nemuritor este frumosul cîntec al lui —, C, 107, 1; omul poate ajunge —, C, 8, 4; oameni fără —, C, 24, 2; oameni iubitori de —, C, 121, 2; operele lui —, C, 67, 2; orfani iubitori de —, B, 34, 2; pedagogia cea după —, P I, 54, 1; Pedagogul este — și Creator, P I, 97, 3; pirgă lui —, C, 117, 5; Plugarul lui — este Hristos, C, 114, 4; poște fără —, B, 25, 4; popor al lui —, C, 59, 3; poruncile lui —, B, 26, 2; prieten al lui —, B, 33, 2; prin Cuvînt, — este pus în lumină și cunoscut, P I, 57, 2; prin Cuvînt, vedem pe —, C, 84, 6; profetul lui —, C, 50, 1; providența lui —, C, 66, 4; prunc al lui —, P I, 32, 4; purtarea de grijă a lui —, P I, 76, 4; puterea lui —, B, 40, 6; C, 63, 2; puterea lui — Tatăl, B, 34, 1; putere prin care — ajunge concetățean cu oamenii, C, 117, 1; puterea voinței lui —, P I, 26, 3; sălaș lui — în oameni, C, 117, 4; sfîntul apostol al lui — (Pavel), C, 81, 2; Sfîntul Cuvînt al lui —, C, 89, 3; Sfîntul — Iisus, Cuvîntul, este Pedagogul nostru, P I, 55, 2; silnicia este dușman al lui —, B, 10, 2; singurul — adevărat, C, 71, 1; singurul și adevăratul —, C, 25, 2; singele lui — Fiul, B, 34, 1; slugi ale unui singur —, P II, 38, 3; slujitorii lui —, P I, 79, 2; slujire a lui —, P I, 53, 3; templul lui —, B, 18, 2; P II, 101, 1; testamentul veșnic al lui —, C, 94, 1; unicul —, P III, 87, 4; ucenici al lui —, B, 33, 5; C, 112, 2; ucenicii lui —, B, 42, 17; unicul Cuvînt al lui —, C, 120, 3; unicul —, C, 120, 3; urmele lui —, P I, 98, 3; vederea lui —, P I, 57, 2; venirea lui —, a lui Hristos, C, 10, 1; viața lui —, C, 83, 3; vinul și apa sînt creații ale lui —, P II, 23, 3; voia lui —, B, 18, 2; P III, 20, 1; voia lui — este mîntuirea oamenilor, P I, 27, 2; voința lui —, C, 63, 3; P I, 59, 3; P II, 119, 3; P III, 20, 5; voința

lui — este altă mîncare a lui Hristos, P I, 45, 3; voința lui — este lucrare, P I, 27, 2; voința părintească a lui —, C, 5, 2; zîna continuă a lui — este egală cu veșnicia, C, 84, 8.

Dumnezeu (zeu), C, 36, 5; 37, 2; 40, 2; 50, 5; 52, 6; 96, 4; 102, 1, 4; — străin, P I, 56, 1; cercul luminos în jurul soarelui sau lunii nu este —, C, 102, 1; curcubeul nu este —, C, 102, 1; -zel, C, 12, 1; 23, 1; 24, 3; 26, 1, 8; 27, 4; 30, 1; 32, 4; 33, 3, 5, 6; 35, 1; 36, 1; 39, 3, 4; 40, 1; 42, 1, 8; 43, 2; 44, 2; 50, 5; 55, 5; 56, 1, 3, 4; 62, 3, 4; 63, 1, 2; 65, 2; 66, 2; 67, 2; 68, 4; 79, 3; 97, 2; 102, 1, 2, 3, 4; 123, 1; P I, 26, 1; P III, 2, 1; -zel-bărbați, C, 33, 7; -zel-femei, C, 33, 7; -zel-gemeni, C, 102, 3; -zei falși, C, 25, 2; -zeii egiptenilor, C, 41, 4; P III, 4, 4; -zeii elenilor, C, 39, 4; -zeii păgînilor, C, 62, 4; amorurile -zeilor, C, 32, 1; mulțimea -zeilor sînt creații ale imaginației, C, 27, 5; modurile în care au fost născuți -zeii, C, 26, 1—7; Dușman, — al vieții veșnice, B, 27, 1; silnicia este — al lui Dumnezeu, B, 10, 2; -I al adevărului, P I, 69, 2.

Dușmănie, — duhovnicească, B, 22, 7.

E

Ecbatana, statula zeiței Afrodita Anaitis din Babilon, Susa și —, C, 65, 3.

Educare, -a omenirii, P III, 94, 1; pedagogia înseamnă -a copiilor, P I, 12, 1.

Educație, P I, 49, 4; P III, 30, 4; 41, 3; — bună, P II, 14, 4; P III, 23, 2; — îngrijită, P I, 4, 3; -a oamenilor, P I, 1, 4; grija de —, P II, 7, 1; mod de — P III, 41, 4; tolag pentru —, P I, 61, 1.

Eetion, rege al cilicienilor, C, 13, 3.

Efes, B, 42, 2, 3, 4; C, 50, 2; templul din — al zeiței Artemis, C, 50, 2; 53, 2.

Efesenii, Epistola către —, P I, 18, 3.

Egalitate, -a balanței dreptății, P I, 92, 2; -a mîntuirii, P I, 28, 5; -a puterii, P I, 71, 3.

Egihoiu, supranumele lui Zeus; Olimpul casa lui Zeus —, C, 55, 4.

Egipt, C, 13, 5; 48, 2, 4; 49, 1; 50, 3; P I, 57, 3; P II, 30, 2; Apis din —, C, 52, 6; minunăți semne în —, C, 8, 1; pămîntul -ului, P I, 56, 2; P III, 44, 4; 91, 4; plutele prețioase din —, C, 48, 5; pinză fină din —, P II, 115, 2; statula lui Serapis din —, C, 52, 4; templul lui Serapis din —, C, 50, 3.

Egiptean, -toni, C, 6, 4; 24, 3; 39, 4, 5, 6; 65, 2; 70, 1; P II, 42, 2; altarele -tenci, C, 11, 2; dumnezeii -toni, C, 41, 4; Ilumba -toană, P III, 4, 3.

- Egipteană**, -ca cea desfrînată, P III, 68, 3; zeîta Atena — -ca, C, 28, 2.
- Elada**, P III, 13, 2.
- Element**, -ele, cauzele primare ale tuturor lucrurilor, C, 64, 2.
- Eleaz**, -i, C, 38, 4.
- Elena**, soția lui Menelau, eroina Iliadei, C, 35, 2; 76, 1; P II, 125, 3; P III, 13, 1.
- Elon**, C, 112, 3; P I, 31, 1; -i C, 39, 4, 9; 65, 2; 68, 5; 74, 7; 120, 2; P I, 31, 2; P II, 78, 3; -ii vechi, P II, 78, 2; gloria -ilor (Ulise), C, 118, 3; mitul -ilor, P III, 11, 3; dumnezeii -ilor, C, 39, 4.
- Elefantina**, locuitorii -ei, C, 39, 5.
- Element**, -e, numărul -elor, C, 64, 2; -ele sînt cauzele primare ale tuturor lucrurilor, C, 64, 2.
- Elpenor**, însoțitorul lui Ulise, P II, 34, 2.
- Ellis**, oraș în Grecia, C, 38, 4.
- Eleusina**, C, 20, 2; 45, 1; împrejurimile -ei, C, 20, 1; misterele de la —, C, 12, 2; 91, 2.
- Eleusinion**, templu în Atena, C, 45, 1.
- Emanatie**, — divină, C, 68, 2.
- Empedocle** Acragantinul, C, 27, 3; 64, 2.
- Encratit**, -tii, P II, 33, 1.
- Endimion**, iubitul zeiței Selena, C, 33, 8.
- Enigmă**, tăcere tainică a -ei profetice, C, 10, 1.
- Enio**, zeita războiului, C, 102, 4.
- Eol**, Celx, fiul lui —, C, 54, 1.
- Eolian**, dialect —, C, 31, 2.
- Eos**, zeita aurorei, C, 33, 8.
- Epialte**, fiul lui Aloeus, C, 29, 3.
- Epicur**, gîndirea lui —, C, 66, 5.
- Epidaur**, statuia lui Asclepios din —, C, 52, 4.
- Epitharm**, clinic grec, poet, C, 29, 2; P II, 18, 3.
- Epimenide** cel Bătrîn, filozof grec, C, 26, 4.
- Episcop**, B, 42, 3, 8, 9; -ul locului, B, 42, 3; -i, B, 42, 2; P III, 97, 2.
- Epistola către Romani**, P I, 19, 5; — către Corinteni, P I, 33, 1; 61, 3; — către Efeseni, P I, 18, 3.
- Erehteu**, erou atenian, C, 42, 7.
- Erehtizi**, descendenții lui Erehteu, C, 22, 1.
- Erezle**, P III, 9, 4; vînturile -ilor, P I, 18, 4.
- Ergana**, zeita, C, 97, 3.
- Erifila**, soția lui Amfiaraos, P II, 109, 4.
- Erihtoniu**, rege legendar al Atenei, C, 45, 1.
- Erinii**, zețele răzbunării, C, 26, 3.
- Eros**, zeul dragostei, C, 44, 2.
- Estera**, izbăvitoarea poporului evreu, P III, 12, 5.
- Eter**, divinitate greacă, C, 28, 1.
- Etiopia**, P III, 4, 2; 10, 1.
- Etioplan**, -i, C, 36, 5.
- Etilie**, istoric grec, C, 46, 3.
- Etusa**, fiica lui Poseldon, C, 32, 3.
- Euboleu**, locuitor străvechi al Eleusinei, C, 17, 1; 20, 2.
- Eudox**, mare navigator din antichitate, lucrarea sa: «Călătorie în jurul pămîntului», C, 64, 5.
- Euforion**, poet grec, C, 39, 9.
- Euharistie**, -la, har lădat și frumos, P II, 20, 1.
- Euhemer** Acragantinul, scriitor grec, C, 24, 2.
- Eumenide**, zeite binevoitoare, C, 26, 3.
- Eumolpizi**, descendenții lui Eumolpos, C, 20, 2.
- Euumom**, cîntăreț grec, C, 1, 3; 2, 4; — Locrianul, C, 1, 2; cîntecul lui —, C, 1, 2, 3; statuia de aramă a lui — la Delfi, C, 1, 3.
- Euripide**, poet tragic grec, C, 30, 2; C, 42, 3; 68, 3; 76, 1, 3, 5, 6.
- Eurimedusa**, fiica lui Cleitor, C, 39, 6.
- Euristeu**, regele Micenei, C, 24, 4.
- Eva**, C, 7, 6; 12, 2; P II, 123, 3; P III, 19, 1.
- Evangelhie**, B, 4, 3, 10; 6, 2; 22, 1; 25, 7; C, 10, 1; P I, 13, 4; 71, 2; 76, 1; 79, 2; 80, 1; 85, 1; P II, 9, 2; 62, 1; 109, 3; -lii, B, 5, 1; 42—47; -lia după Ioan, P I, 38, 2; -lia după Marcu, B, 5, 1; -lia este trompeta lui Hristos, C, 116, 3; bogatul din —, P II, 125, 2; Cuvîntul din —, P I, 71, 1; cuvinte ale -liiei, B, 22, 2; temeiul -liiei, B, 6, 2.
- Evia**, cuvîntul —, C, 12, 2.
- Evlavle**, C, 56, 4; 60, 1; P III, 4, 3; 15, 2; — din silă, P I, 87, 2; — falsă, C, 22, 3; — liberă, P I, 87, 2; învățatură de —, C, 19, 4.
- Evreu**, -ei, C, 8, 1, 3; 12, 2; 70, 1; P I, 87, 2; 90, 2; P II, 8, 1; 19, 2; 63, 2; 126, 3; P III, 12, 4; -eu plin de înțelepciune, C, 80, 1; -reii vechi, C, 85, 2; P I, 41, 2; P II, 92, 2; 126, 2; împărat al -eilor, P II, 43, 3; împărații ai -eilor, P II, 61, 2; modelul psalmilor -eilor, P II, 44, 3; pinzeturi din țara -eilor, P II, 115, 2; profeția -eilor, C, 71, 4.
- Exemplu**, — de castitate, P III, 41, 4; — mintuitor, P I, 84, 2; — -l Domnului, P I, 83, 1.
- Exercițiu**, — corporal, P III, 49, 4; 50, 2, 3; 52, 1; — trușesc, P III, 96, 1; — -ții atletice, P II, 49, 2; -ții corporale, P III, 49, 2; 50, 1, 65, 1; -ții gimnastice, P III, 49—52; folosul -țiilor corporale, P III, 49—52; sală pentru -ții corporale, P III, 20, 2.
- Existență**, C, 7, 1, 2; -țe, P III, 16, 4; cauza -ței, P I, 62, 3; cîntecul cel nou este temeiul universului și armonia tuturor -țelor, C, 5, 2; natura, creatura

-lor, P II, 85, 3; Dumnezeu este măsura adevărului tuturor -țelor, C, 89, 1; natura -țelor, C, 69, 3.
Explicare, -a rîndulelii nașterii din nou, P II, 81, 3.

F

Facere, — de bine, B, 28, 4; 31, 8; P I, 92, 2; P III, 39, 2; grabă neobosită spre -a de bine, P II, 129, 1; -ri de bine, P II, 96, 2; -ri de bine față de oameni, avere cea mai prețioasă, P II, 36, 2; -a de copii, P II, 90, 3; 93, 1; P III, 19, 1; -a de rău, B, 22, 6; -a lumii este opera voinței lui Dumnezeu, C, 63, 3.

Facultate, -a de a pofți a sufletului, P III, 1, 2.

Faleron, port al Atenei, C, 40, 2.

Familie, castitatea -iei, P II, 97, 2; -a creștină, caracterele ei, P I, 10, 2.

Fanocle, lucrarea sa: «Amorurile sau frumosi», C, 38, 2.

Fapt, — rușinos, P II, 52, 2.

Faptă, —, aducătoare de cîștig, P III, 28, 4; — bună, B, 16, 3; P I, 82, 4; — convenabilă, P I, 102, 2; — dreaptă, B, 31, 6; — femeiască, P II, 68, 4; — frumoasă, P III, 11, 3; — josnică, P II, 13, 1; 93, 2; — îndrăzneată, C, 93, 1; — mintuitoare, P II, 4, 3; — nedumnezeiască, P II, 83, 3; — nerușinată, P III, 20, 2; dragostea de Dumnezeu este cea mai frumoasă — din viața omului, C, 122, 2; -ta este o lucrare a sufletului rațional, P I, 102, 3; -te bune, B, 1, 4; 40, 3; C, 93, 3; P I, 77, 1; 97, 1; P II, 127, 2; P III 1, 1; 53, 3; 89, 3; -te bune și frumoase, P II, 65, 2; -e cu păcat, P II, 52, 2, 3; -te de blamat, P II, 114, 3; -te de bună-cuviință, P III, 49, 4; -te de jale, C, 1; -te de ocară, C, 39, 3; -te de rușine, P I, 77, 1; P II, 40, 3; 45, 4; 51, 1; P III, 32, 2; -te foarte mari, B, 10, 4; -te frumoase, P II, 63, 2; -te îndrăznețe, P III, 22, 1; -te întru dreptate, C, 4, 4; -te lipsite de bună-cuviință, P II, 52, 1; -te mari, C, 30, 6; -te nelegiuite, C, 58, 3; -te omenești, P I, 6, 8; -te prezente, C, 55, 2; -te raționale, P I, 102, 4; -te rele, B, 42, 5; P III, 15, 2; pocăința de -rele, P I, 32, 1; -te și cuvinte pline de minciuni, P III, 27, 2; -te trecute, C, 55, 2; -te urite, C, 53, 1; P I, 82, 3; P III, 37, 2; -tele Apostolilor, P II, 16, 2; -tele oamenilor din vechime, C, 31, 3; -tele sfinte, P I, 54, 1; -tele trupului, P II, 100, 3.

Faraon, P I, 76, 3.

Fasis, oraș în Asia Mică, P II, 3, 2.

Fată, -ta Domnului, C, 81, 4; P I, 70, 1; P III, 85, 3; -ta lui Dumnezeu, C, 78, 2; P I, 70, 1; 87, 3; -ta lui Dumnezeu este Cuvîntul, P I, 57, 2; Cuvîntul se reavază pe întreaga — a pămîntului, C, 110, 3; Dumnezeu a vrut ca femeia să n-albă păr pe —, P III, 18, 1.

Făcător, C, 81, 2; P II, 44, 1; -ul cerului, C, 63, 4; 105, 1; -ul universului, C, 65, 4; 68, 1; Cuvîntul, singurul instrument muzical — de pace, P II, 42, 3.

Făclie, -ia cea bună, C, 80, 2; -ii neadermite, P II, 99, 6.

Făgăduință, -ta dumnezeiască a harului, C, 95, 1; -ta lui Dumnezeu, P II, 4, 3; -ta omenească, P I, 25, 3; -ta vieții de acum și a celei viitoare, C, 85, 3; P III, 96, 1; așezămintele -ței, C, 23, 2; dobîndirea -ței, P I, 28, 3, 5; harul -ței lui Dumnezeu, C, 84, 5; moștenitori după —, P I, 4; odihna este împlinirea -ei, P I, 29, 3; unde este credința acolo este și -ta, P I, 29, 3; -tele bunului Păstor, P I, 84, 2.

Făptură, -ra lui Dumnezeu, omul, C, 61, 4; 92, 2; 103, 3; -ra nouă, B, 12, 1; C, 114, 3; -ra omului, P I, 6, 2; Cuvîntul a fost un adevărat luptător, împreună luptător cu -ra Sa omenească, C, 110, 3; -rile cuvîntătoare ale Cuvîntului dumnezeiesc, C, 6, 4; -rile pămîntului, C, 25, 4.

Făt, formare -ului, P I, 48, 1.

Fată, fetele lui Celeos, C, 45, 1; fetele spartane, P II, 114, 1.

Feac, -ci, locuitori ai insulei Șerlie (Corfu), P II, 72, 1.

Febos, zeul soarelui, C, 29, 4; 32, 3; 43, 3; 50, 1.

Fecioara, P I, 42, 1; — a fost mamă, dar n-a avut lapte, că n-a ajuns femeie, P I, 42, 1; — cheamă la Ea pe copii și-i alăptează cu lapte sfînt, cu Cuvîntul, Care a fost prunc, P I, 42, 1; — este Biserica, P I, 42, 1; — n-a avut lapte, P I, 42, 2; Domnul Hristos, fructul -ei, P I, 41, 3; laptele -ei a fost trupul lui Hristos, P I, 42, 2.

Fecioară, C, 28, 3; P I, 19, 3; 42, 1; 81, 1; P III, 14, 2; — curată, P I, 18, 2; -ro, C, 33, 4; 54, 8; 119, 2.

Feciorie, P I, 81, 1.

Fedru, dialogul —, P II, 86, 2.

Femeie, — cu bărbat, P II, 98, 2; — cu judecată, P III, 7, 1; — cinstită, P III, 67, 1; — cumințe, P II, 109, 4; P III, 6, 2; — evlavioasă, P III, 84, 3; — frumoasă, P III, 83, 3; — îndoliată, C, 23, 1; — înțeleaptă, P III, 54, 2; — liberă, P III, 73, 2; -la aproapei, P I, 95, 1;

beată, P II, 33, 2; -la bine-credincioasă, P III, 67, 3; -la cea păcătoasă, simbolismul faptelor ei, P II, 61, 1—63, 3; i-a cu mir, P II, 61, 2; -la desfrînată măritată, P II, 98, 3; -la harnică, P III, 67, 3; -la gospodină, P III, 67, 2; -la lui Enea, P III, 79, 5; -la lui Lot, C, 103, 4; -la măritată, P II, 54, 1; 109, 4; -la ne bună, P III, 71, 4; -la nemăritată, P II, 109, 4; -la plătită, P II, 98, 2; -la să poarte îmbrăcăminte simplă și serioasă, P III, 56, 1; -la să poarte voal pe cap, P III, 79, 4; -la steapă, C, 9, 2, 3, 5; -la strălucă desfrînată, P III, 9, 3; aceeași virtute este și pentru bărbat și pentru —, P I, 10, 1; aceleași premii se dau și bărbatului și ei pentru viața lor sfântă dusă în căsnicie, P I, 10, 3; baia -meii, P III, 32, 2; bărbatul -meii celei terpe, C, 9, 5; bărbatul este cununa —, P II, 71, 1; buzele -meii desfrîinate, P III, 68, 2; copiii -meii de bun neam, C, 9, 5; desfrîul -meii, P III, 7, 2; desfrînarea -meii, P III, 70, 4; din pricina dragostei Sale, Tatăl a ajuns —, B, 37, 2; Dumnezeu a vrut ca -la să n-aibă păr pe față, P III, 18, 1; firea slabă a -meii, P II, 107, 2; frumusețea -meii, P III, 83, 4; frumusețea -meii cu nărav rău, P III, 56, 3; glasul -meii, P III, 23, 3; îmbrăcăminte -meii, P II, 111, 1; în veacul acesta se deosebește -la de bărbat, în celălalt nu, P I, 10, 3; în viața de dincolo omul este lipsit de dorința, care pe pămînt desparte pe bărbat de —, P I, 10, 3; mersul cu -mei, P III, 69, 2; mîntea -meii, P III, 5, 3; nu -la, ci desfrînată este iubitoare de podoabe, P III, 5, 4; părul -meii, P III, 5, 2; părțile rușinoase ale -meii, C, 22, 5; pîntecele -meii, P I, 49, 1; podoaba -meii trebuie să fie înăuntrul ei, P II, 121, 2; podoabele -meii, P II, 126, 2; purtarea -meii, P III, 66, 3; stînul -meii, P I, 49, 2; sufletul -meii, P III, 5, 3; timpul împreunării bărbatului cu -la, dar numai a celui căsătorit, P II, 83, 1; trupul și sufletul -meii, P III, 27, 2; urmele -meii siricate, P III, 69, 2; -mei bogate, P II, 39, 2; -mei căsătorite, P I, 55, 2; -mei cumînți, P II, 105, 2; 114, 3; -mei desfrîinate, P II, 97, 3; 105, 2; 110, 1; P III, 62, 3; -mei elegante, P III, 30, 1; -mei fără mînte, P II, 118, 3; -mei frumoase, P II, 127, 3; -mei îndrăcite, P II, 118, 5; -mei libere, P III, 7, 1; -mei măritate, P II, 54, 2; -mei nemăritate, P II, 54, 2; -mei prost crescute, P III, 31, 2; -mei sărace, P III, 31, 2; -mei urtite, P II, 127, 3; -meile hiperboreene, C, 45, 2; -meile iubitoare de podoabe, P III, 5, 4; -meile inne-

bunite după bogățiile, P III, 10, 3; -meile nesănătoase la cap, P II, 69, 4; -meile pornite spre desfrîu, P III, 56, 5; -meile să fie păzitoare ale casei, P III, 57, 1; -meile semenilor, P I, 15, 1; băile -meilor, P III, 31, 1; bucle la -mei, P III, 60, 2; camere de -mei, C, 109, 2; P II, 65, 1; 118, 4; P III, 8, 1; 18, 1; 27, 2; ceata de -mei, C, 32, 2; Cuvîntul este în chip egal Pedagog și pentru bărbați și pentru -mei, P I, 10, 2; dragostea, sub cele două forme, ca bărbați și ca -mei, P III, 15, 2; grija -meii, P III, 8, 2; împreunări cu -mei însărcinate, P II, 88, 3; numele de om este comun și pentru bărbați și pentru -mei, P I, 10, 3; oamenii stăpîniți de -mei, P III, 31, 2; picioarele -meilor, P II, 122, 4; sărutările -meilor stricate, P II, 98, 1; scopul -meilor desfrîinate, P III, 11, 2; urechile -meilor, P II, 129, 3.

Fenicia, C, 39, 9.

Fenix, pedagogul copiilor lui Cresus, P I, 55, 1.

Fenomen, -ele cereștil, C, 63, 4; 67, 2.

Fere, orașul —, C, 35, 1.

Ferefată, zeiță, C, 16, 1, 3; 33, 8; 42, 7; răpirea -tei, C, 17, 1.

Fereastră, -ra, prin care s-a arătat Domnul, este trupul Lui, P I, 23, 1.

Feton, divinitate greacă, fiul zeului Soare, C, 33, 9.

Fiară, — răpitoare, C, 91, 3; -ra plăcerii, P II, 93, 4; -ra vicleană, C, 7, 4; -a cea lăcomă, P II, 7, 4; dinții -relor, P I, 68, 2; mînia -relor, P I, 68, 2.

Fidias, sculptor grec, C, 34, 1; 47, 2; 53, 4; 98, 1; lei sculptați de —, C, 47, 4; statuile lui Zeus și Apolon din Patara Siciliei sînt sculptați de —, C, 47, 4.

Fier, — adus din India, P II, 37, 2; semnele făcute cu -ul roșu pe trup, P III, 10, 4; toiaș de —, P I, 61, 3.

Figură, -ri de animale, P II, 109, 1; -ri de ceară, C, 58, 1; -ri de joc, P II, 113, 2; -ri de lemn, C, 58, 1; -ri pline de rușine, P III, 20, 2.

Fiică, -ca Ierusalimului, P I, 15, 2; -ca Sionului, P I, 15, 2; -cele lui Dumnezeu, C, 119, 1; -cele lui Israel, P III, 20, 4; 48, 2; -cele Sionului, P III, 72, 2; -cele lui Testos, C, 33, 4.

Fîntînă, -ța cea cugetătoare, adică omul, P I, 100, 3.

Fîldeș, paturi de —, P II, 30, 3; 37, 3; statui de —, C, 58, 1; 74, 2; statuia de — a Afroditei, C, 57, 3.

Fileb, dialogul lui Platon —, P II, 100, 4.

Filenis, reprezentări din cărțile scriitorilor —, C, 61, 2.

Filemon, poet comic, P II, 122, 4; P III, 73, 1.

Filip, regele Macedoniei —, fiul lui Amyntas din Pella, C, 54, 5; P I, 55, 1.

Filipide, poet comic, C, 44, 3.

Filohor, istoric grec, C, 30, 3; 47, 5.

Filomede, supranumele Afroditei, C, 14, 2.

Filopator, Ptolomeu IV, lucrarea «Despre —» a lui Ptolomeu fiul lui Agesarhos; C, 45, 4.

Filostefan, gramatic grec, lucrarea «Despre Cipru» a lui —, C, 57, 3.

Filozofie, credința cea adevărată este —, P II, 117, 4; -ia ebraică, P II, 18, 1; -ia este cea mai înaltă știință, P I, 101, 2; -ia, sfat de lungă durată, C, 113, 1.

Finic, ramuri de —, P I, 12, 5.

Fire, desfrâu împotriva -rii, P II, 113, 2; împreună împotriva -rii, P II, 86, 1; indeletnicire împotriva -rii, P III, 20, 2; legile -rii, P III, 23, 1; omul este prin — o ființă superioară, P III, 37, 1; purtări desfrinate împotriva -rii, P II, 105, 3; -a de bărbăți, P III, 21, 2; -a dumnezeiască, P III, 37, 2; -a nu se poate schimba, P II, 84, 1; -a omenească, P I, 100, 3; P III, 3, 2; -a slabă a femeii, P II, 107, 2.

Fiul (Dumnezeu-Fiul), B, 6, 4; 8, 1; 33, 6; C, 10, 3; 107, 3; 120, 4; P I, 20, 2; 24, 1; 28, 5; 29, 1; 33, 4; 53, 1; 74, 1; 88, 2; 94, 3; P III, 40, 2; 101, 1, 2; — cel adevărat, C, 82, 5; — cel iubit, C, 82, 5; P I, 25, 2; 97, 2; —, Iisus Hristos, Domnul viilor și al morților, B, 42, 20; — în Tatăl, P I, 24, 3; 74, 1; — lui Dumnezeu, B, 8, 4; 12, 1; C, 110, 1; P I, 24, 4; — Omului, P I, 76, 2; P II, 32, 3; —, Pedagog și Didascal, P III, 101, 2; — Tatălui, P I, 97, 2; —, veșnicul biruitor, C, 121, 1; chipul -ul lui Dumnezeu, P III, 20, 5; Cuvântul dumnezeiesc este — adevărat al Minții, este lumina Luminei primitive, C, 98, 4; Cuvântul este — lui Dumnezeu, P III, 2, 1; Domnul este — Creatorul, P I, 73, 1; Dumnezeu a dat pe propriul Său fiu, P II, 120, 3; Hristos este — lui Dumnezeu, P I, 23, 1; singele lui Dumnezeu —, B, 34, 1; unicul Tatăl și —, P III, 101, 2.

Fiu (fiul oamenilor), — al lui Dumnezeu, C, 92, 3; legitim, C, 94, 3; — nelegitim, C, 94, 3; -l lui Noe, P II, 51, 1; fi al lui Dumnezeu, C, 27, 3; fi al împărăției, B, 5, 4; fi al luminei, C, 92, 5; fi al luminii și al zilei, P II, 80, 1; fi al minții, C, 27, 2; fi fără de lege, P I, 80, 1; fi fără prihană al lui Dumnezeu, P III, 100, 3; fi iubit, C, 91,

3; fiul lui Avraam, C, 4, 2; fiul lui Dumnezeu, C, 82, 7; P I, 31, fiul lui Iosel, P III, 12, 2; fiul lui Israel, P III, 20, 4; 48, 2; fiul lui Zevedeu, B, 25, 2; fiul luminii celei adevărate, P II, 80, 4; fiul neascultător, C, 6, 1; 8, 1; fi nelegitim, C, 92, 5; fiul nelegitimului, C, 27, 3; fiul oamenilor, C, 81, 1; P I, 90, 1; fiul răzvrătiți, P I, 78, 1; fiul străinii, P I, 80, 2; cumuna bătrînilor sînt fiul fiilor, P II, 71, 2; descoperirea slavei fiilor lui Dumnezeu, B, 29, 4.

Fintină, Cuvîntul este -na sfîntă a bucuriei, P II, 32, 2.

Flecăreală, -la cultul zellor, C, 109, 3; -la față de Dumnezeu, P II, 59, 3.

Floare, -orile înțelepciunii, P II, 110, 3.

Foc, -ul cel cumplit, B, 37, 6; -ul cel înțelept, C, 53, 3; -ul cel nestîns, P III, 83, 4; -ul cel veșnic, B, 33, 3; amănințarea -ului, P II, 20, 8; Domnul -ului, C, 67, 2; stilp de —, C, 8, 3.

Folosire, -a averii, B, 12, 4; -a averilor, B, 13, 6.

Foroneu, regele legendar al Argosului, C, 44, 1; legile lui —, C, 108, 4.

Frate, -le oamenilor (Hristos) a vrut să fie Pedagog, P I, 85, 2; Întîi-Născut între mulți -ați, P III, 20, 5.

Frică, -ca de Domnul, C, 88, 1; P I, 69, 2; P III, 29, 1; 67, 3; -ca de Dumnezeu, P II, 42, 3; -ca este de două feluri: una însoțită de respect, alta însoțită de ură, P I, 87, 1—2; legea educă pe popor cu —, P I, 59, 1; pentru poporul cel nou -ca s-a prefăcut în dragoste, P I, 59, 1; rădăcinile amare ale -cii, P I, 83, 2.

Frigla, P III, 13, 1.

Friglan, C, 35, 1; cîntecul —, C, 2, 4; conducător de car —, C, 34, 1; văcarul —, C, 37, 2; -gleni, C, 6, 4; 13, 2; 15, 1; 26, 1.

Fruct, Domnul Hristos este -ul Fecloarei, P I, 41, 3; -ul poftel, P II, 51, 2; -ul rugăciunii, P III, 89, 5.

Frumos, -ul real, P II, 106, 2; 115, 5; iubirea de -ul real, P II, 122, 1; natura -ului, P II, 106, 1.

Frumusețe, -a adevărată, P II, 122, 2; 129, 4; P I, 1, 3, 5; 3, 3; 5, 2; 58, 5; 65, 1; 67, 1; -a adulterină, P III, 13, 2; -a artistică a creației, C, 63, 1; -a cumînțeniei, P II, 121, 2; -a esio floarea minunată a sănătății, P III, 64, 3; -a falsă, P III, 6, 1; 12, 3; -a femeii cu năvrașu, P III, 56, 3; -a lui Dumnezeu, P III, 14, 2; -a morală este bună, P II, 121, 3; -a naturală, P II, 125, 3; P III, 58, 3; 62, 2;

-a părută, P III, 5, 4; -a proprie, P III, 6, 3; -a purtării, P II, 113, 1; -a străină, P III, 6, 3; 11, 1; -a sufletească, P III, 64, 1; -a sufletului, P III, 3, 3; 12, 3; definiția -îi trupului, P III, 64, 2; arhetipul adevărat al -îi, C, 49, 2; omul să fie împăratul -îi, nu tiranul ei, C, 49, 2; sufletul arată și -a și urlișenia, P II, 121, 2.
Frina, curtezana — Tespica, C, 53, 6.
Fum, — ul jertfelor, C, 41, 3.
Funie, -la credinței, P I, 10, 1.
Furie, -rile bahice, C, 118, 5.
Furtună, -nile erotice ale desfrîului, P III, 1, 4.

G

Galatean, -eni, P I, 83, 1.
Gam Mede, iubitul lui Zeus, C, 33, 5; 49, 1.
Găteală, — adevărată, P II, 129, 2; dragostea de —, P II, 104, 1; 106, 1; dragostea ne bună de —, P II, 109, 3; reaua meșteșugire a iubirii de —, P III, 9, 1; -teli de război, P III, 54, 2; -teli din lumea aceasta, P II, 106, 2.
Gen, — feminin, C, 12, 2; — engomastic, P I, 89, 2; — parenetic, P I, 89, 2.
General (Dumnezeu), C, 100, 4; Cuvîntul, marele —, P I, 65, 3.
Geneaște, -ția cea veche, P I, 19, 4.
German, cotiuga -ului, P III, 24, 3.
Ghicit, -ul oracolelor, C, 119, 3.
Ghicitor, -i ambulanți, P III, 28, 3.
Ghid, — înțelept, P III, 38, 3.
Gimnastică, maestru de —, B, III, 6.
Gînd, — curat, P I, 19, 3; — desfrînat, P II, 116, 1; -uri desfrîmate, B, 16, 2; P III, 56, 1; -uri dumnezeiești, P II, 22, 1; -uri pătrunzătoare, P III, 18, 3; -uri străine, B, 12, 1; -uri zadarnice, C, 90, 1; în sămînța bărbatului sînt însămințate -urile naturii, P II, 83, 3; oglinda -urilor, P III, 75, 2.
Gîndire, — cinstită, P III, 84, 2; — deșartă, C, 70, 2; — matură, B, 8, 3; -a engomastică, P I, 89, 3; -a lui Epicur, C, 66, 5; -a parenetică, P I, 89, 2; -a tainică a Mîntuitorului, B, 5, 4; adîncul supraceresc al -rîi Mîntuitorului, B, 5, 4; curăția -rîi, P I, 14, 2.
Glas, — adevărat, C, 88, 3; — de la Dumnezeu, C, 104, 1; — de trimbiță, P II, 41, 4; -ul celui care strigă în pustie, C, 9, 1; -ul Cuvîntului dumnezeiesc, C, 84, 6; -ul descîntătorilor, C, 105, 4; -ul ingerului, C, 9, 2, 3; -ul lui Dumnezeu, C, 84, 3, 5; -ul lui Ioan Botezătorul, C, 9, 3; -ul profetic, C, 4, 2; -ul rațiunii, P II, 78, 3; trimbița cea cu mare —, C, 116, 2; vietăți care n-au nici văz, nici auz, nici —, de pildă scoicile, C, 51, 5.

Gomora, P I, 69, 2.
Gnostic —, P I, 35, 1; -i, P I, 31, 2; 52, 2; ereticii -i, P I, 37, 1.
Gnoză, P I, 39, 1.
Grajd, -urile în Ida, P III, 13, 1.
Grăsimi, mirosul de — al jertfelor, C, 41, 4; mirosul -mii de jertfie, C, 51, 2.
Grăunte, -le de muștar exprimă alegoric mîntuirea, P I, 96, 2; Pedagogul se aseamănă pe El cu -le de muștar, P I, 96, 1.
Grecia, C, 20, 1; 49, 1; 112, 1; P II, 3, 1; 72, 1; P III, 13, 4; Prin Cuvîntul toată lumea a ajuns Atena și —, C, 112, 1.
Grec, -i, C, 1, 2, 3; 13, 2; 22, 1; 24, 1, 2; 34, 1; vechii -i, P II, 44, 3, 72, 1.
Grecesc, popoare -ești, C, 48, 4.
Greiere, -le de la Delfi, C, 1, 2; cîntecul -rului, C, I, 2.
Grijă, — binecuvîntată, P I, 84, 2; purtarea de —, C, 103, 1; purtarea de — a lui Dumnezeu, C, 110, 1; -jile lumii, P I, 17, 2.
Grilos, tatăl lui Xenofon, C, 71, 4.
Grozăvie, -iile de după moarte, C, 22, 2.
Gură, -a cea dumnezeiască, P III, 87, 4; -a Domnului, C, 82, 1; 95, 2; -a nebunilor, P II, 53, 2; -a profeților, C, 8, 3; -a pruncilor, P I, 13, 1; Duhul -rîi lui Dumnezeu, C, 63, 1; fără frîu la —, P III, 29, 2; -ri fără răutate, I, 9; -ri nevino-vate, I, 9; 51.
Gust, vietăți care au un simț analog cu simțul mirosului sau al -ului, C, 51, 4.

H

Hades, zeul infernului, C, 34, 3, 5.
Haină, -na castității, P III, 1, 1; -na Domnului, P II, 113, 3; -na nescricăciunii, P I, 84, 3; -na păcatului, P I, 32, 4; -na sfință, P III, 1, 1.
Halls, fluviu în Asia Mică, C, 43, 3.
Halimus, misterele din —, C, 34, 2.
Hamadriade, nimfe ale pădurii, C, 58, 2.
Har, -ul ascultării, C, 95, 2; -ul cel de sus, C, 104, 2; -ul făgăduinței lui Dumnezeu, C, 84, 5; -ul glasului apostolilor, P II, 119, 1; -ul iubirii de oameni a lui Dumnezeu, C, 8, 1; -ul ingeresc, P II, 82, 3; -ul lui Dumnezeu, B, 16, 2; C, 117, 5; P I, 29, 5; P II, 44, 2; 104, 3; -ul lui Hristos, B, 9, 2; -ul luminării, P I, 30, 1; -ul mîntuitor al lui Dumnezeu, C, 7, 2; -ul Mîntuitorului, B, 1, 4; -ul profeției, P III, 23, 2; adevărul este -ul Tatălui și lucrarea veșnică a Cuvîntului, P I, 60, 2; euharistia este — lăudat și frumos, P II, 20, 1; făgăduința dumnezeiască a -ului, C, 95, 1; legea este -ul cel vechi dat de

- Cuvîntul prin Moise, P I, 80, 1; nouitatea — ului, B, 8, 1; —urile tîmăduirilor, P I, 6, 4; Mireasa —urilor, I, 47.
- Harismă, P I, 26, 2, 3.
- Harmos, general atenian, C, 44, 2.
- Hefaistos, zeul focului, C, 28, 2, 3; 29, 1, 5; 57, 2; 64, 6; P II, 34, 2; — este numit beteg de amîndouă picioarele, C, 76, 1; casele lui —, C, 59, 1; stăpînul —, C, 59, 1.
- Heimarmene, soartă, C, 26, 5.
- Helicon, munte în Grecia, C, 2, 1, 2, 3.
- Helios, zeul soarelui, C, 36, 2; 54, 3.
- Helitis, supranumele zeiței Artemis, C, 38, 5.
- Hera, zeiță, C, 33, 9; 54, 1; P II, 72, 3; căsătoria zeiței —, C, 36, 2; statuia zeiței — Citeronia, C, 46, 3; statuia zeiței — Samiana, C, 46, 3; xoanonul zeiței —, C, 47, 2; xoanonul zeiței — din Tirins, făcut din lemn de pîr, a fost sculptat de Argos, C, 47, 5.
- Heracle, erou mitic grec, C, 24, 4; 30, 6, 7; 33, 4; 35, 1; 36, 2; 38, 4; 39, 6; 41, 2; 57, 2; 76, 5; — Apomie, C, 38, 4; — Fobu, C, 38, 4; — Piretu, C, 38, 4; chipul trupului lui —, C, 30, 7; — îndepărtătorul de rele, C, 26, 7; muncile lui —, C, 61, 2; statuia de lemn a lui —, C, 24, 4; statuia lui — din Tirins, C, 47, 8.
- Heracleopolit, -ți, locuitori ai orașului Heracleopolis, C, 39, 5.
- Heraclide Ponticul, filozof grec, lucrarea sa: «Zidiriile templelor», C, 39, 9; 66, 5.
- Heraclit Efeseanul, filozof grec, C, 22, 2; 34, 5; 50, 4; 64, 2; P I, 22, 1; P II, 99, 5; P III, 2, 1; — și discipolii săi, C, 64, 6.
- Hermes, zeu, C, 29, 1; 50, 5; 54, 4; 102, 1; — Amietu, C, 102, 1; — Tihon, C, 102, 1; — a lui Andocide, C, 102, 1; statuile lui —, C, 53, 6.
- Hersonesul Tauric, C, 42, 3.
- Hesiod, poet grec, C, 26, 6; 73, 3; P III, 32, 2.
- Hespiride, nimfe, C, 17, 2.
- Hiacint, iubitul lui Apolon, C, 33, 5.
- Hicesie lucrarea: «Despre mistere» a lui —, C, 64, 5.
- Hienă, -na-femelă, P II, 86, 1; -na-mascul, P II, 86, 1; interzicerea cărnii de —, P II, 83, 5; partea de prisos de la —, P II, 87, 2.
- Hilas, iubitul lui Heracle, C, 33, 5.
- Hiona, iubita lui Poseldon, C, 32, 2.
- Hios, insulă greacă, P II, 30, 1; Metrodor din —, C, 66, 1; sofistul Teocrit din —, C, 97, 1.
- Hipasu, filozof grec, — Metapontinul, C, 64, 2.
- Hipocontizi, descendenții lui Hipocoon, C, 36, 2.
- Hipon, filozof grec, C, 24, 2; 55, 1; orașul lui —, C, 55, 2.
- Hipotoa, fiica lui Nestor, C, 32, 2.
- Hiperborean, -reeni, C, 29, 4; femelle -reone, C, 45, 2.
- Hiperocha, fecioară din nordul Scîției, C, 45, 2.
- Hiron, centaur, C, 42, 4.
- Hispila, iubita lui Apolon, C, 32, 3.
- Hoaspis, fluviu, P II, 30, 3.
- Homer, C, 26, 6; 29, 3; 30, 4, 6, 7; 33, 1, 2, 7; 35, 2; 36, 1, 21; 38, 1; 41, 4; 55, 4; 59, 1, 2; 76, 1, 2; P I, 36, 1; P II, 105, 4; 111, 2; 123, 2; P III, 14, 1.
- Hrană, — duhovnicească, P I, 35, 3; P II, 112, 1; israeliteană, P II, 18, 2; — spirituală, P III, 76, 2; — ușoară, P II, 14, 1; — vremelnică, P II, 83, 2; -na cea duhovnicească, P I, 35, 3; 50, 3; -na cea duhovnicească se aseamănă cu laptele, P I, 40, 2, -na cea dumnezeiască, P II, 9, 1; -na cea sfîntă, P I, 45, 1; -na cea veche, P I, 43, 1; -na cu lapte, P I, 45, 2; -na îngerilor, P I, 41, 2; -na păgînilor, P II, 18, 2; -na tare, P I, 44, 1; agapa este — cerească, P II, 5, 3; amestecul trupului și singelui lui Hristos este Domnul, -na pruncilor, P I, 43, 2; Cuvîntul este -na adevărului, P I, 45, 2; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; îndulcirea -nei, P I, 51, 1; laptele este izvorul -nei copilului, P I, 49, 2; nașterea din nou a omului este duhovnicească, iar -na lui este tot duhovnicească, P I, 49, 3; pentru noi în-suși Hristos ne este —, P I, 46, 1; regîmul forțat de — pentru așteți, P II, 2, 1.
- Hrănitor (Cuvîntul), P I, 43, 3; Cuvîntul este pentru copil: Tată, Mamă, Pedagog, —, P I, 42, 3.
- Hrisis, preotească, C, 53, 2.
- Hristos, B. 3, 6; 6, 4; 9, 2; 10, 1; 11, 2; 12, 1, 2; 13, 5, 6; 22, 5; 23, 5; 24, 1, 2; 25, 2, 3; 30, 1; 42, 3, 8, 13; C, 9, 1; 10, 1, 2, 3; 27, 2; 59, 2; 95, 4; 113, 2; 116, 2; 117, 3; 119, 3; 120, 4; 121, 1; 123, 1; P I, 15, 2; 18, 2; 19, 2; 25, 2; 31, 1; 34, 2, 3; 35, 2, 3; 49, 4; 52, 2; 53, 1; 90, 2; 97, 1; 98, 1, 3, 4; 102, 4; P II, 9, 3; 10, 4, 5; 51, 2; 63, 3, 4; 65, 3; 126, 1; 128, 1; P III, 17, 2; 20, 2; 43, 1; 63, 2; 94, 5; 95, 1; — a purtat pe capul și în mîntea trupului Lui toate răutățile noastre, P II, 74, 3; — bunul conducător de car al oamenilor, C, 121, 1; —, Care ne-a născut din nou, ne hrănește cu propriul Lui lapte, cu Cuvîntul, P I, 49, 3; —, conducătorul copiilor,

I, 10; — Domnul, C, 84, 2; — este cap și bărbat, singurul desăvârșit întru dreptate, P I, 18, 4; — este cununa întregii Biserici, P II, 71, 2; — este Fiul lui Dumnezeu, P I, 23, 1; — este hrană duhovnicească, P I, 41, 3; — Iisus, B, 29, 5; C, 122, 4; P I, 31, 1; 52, 2; P III, 20, 1; 56, 2; I, 42; adîncimea cuvintelor lui —, B, 20, 4; amestecul trupului și singelui lui — este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; armata cea nesingeroasă a lui —, C, 116, 2; capul împărătesc al lui —, P I, 22, 3; cîntecul de pace al lui —, C, 116, 2; copiii lui —, I, 60; copilăria în — este desăvîrșire, P I, 34, 2; credința în —, C, 87, 1; P I, 70, 2; credința în — Iisus, P I, 31, 1; Cuvîntul —, C, 7, 1; Cuvîntul este laptele lui —, P I, 35, 3; cuvîntul lui —, C, 116, 2; discipolii lui —, C, 112, 2; Domnul —, fructul Fecioarei, P I, 41, 3; duhul copiilor lui —, P I, 21, 4; —, Lucrător al virtuții, I, 39; — luminează nestînsă, I, 37; evanghelia este trîmbița lui —, C, 116, 3; Fiul Iisus —, Domnul viilor și al morților, B, 42, 20; hrană duhovnicească este —, P I, 41, 3; Iisus —, B, 8, 1; inițiat în —, P III, 80, 1; împărăția lui —, P III, 29, 1; Împăratul —, I, 54; împlinirea legii este —, B, 9, 2; începutul credinței în —, P I, 35, 1; întregul —, C, 112, 3; laptele Fecioarei a fost trupul lui —, P I, 42, 2; legea a fost călăuză spre —, P I, 30, 3; legea desăvîrșită a lui —, B, 9, 2; legea lui —, B, 23, 1; P III, 95, 2; mădularele lui —, P I, 22, 2; P II, 101, 1; măsura vîrstei deplinătății lui —, P I, 18, 3; mireasma cunoștinței lui —, P II, 63, 3; mirosul lui —, P II, 65, 2; minile lui —, P I, 24, 3; mîntuirea constă în a-l urma lui —, P I, 27, 1; Mîntuitorul Iisus —, C, 7, 2; numelui lui —, C, 87, 4; P I, 37, 2; nestrîcătura lui —, P I, 32, 4; ostași cei pașnici ai lui —, C, 116, 2; pedagogia lui —, P I, 99, 2; pentru — era mîncare împlinirea voinței Tatălui, P I, 46, 1; pentru noi înșine — ne este hrană, P I, 46, 1; prietenul lui —, C, 115, 4, 5; prunc în —, P I, 36, 2; regele Abimele este —, P I, 22, 3; sîngele lui —, C, 116, 2; P I, 36, 5; 42, 2, 3; 47, 3; 49, 4; sîngele lui — este ca laptele, P I, 40, 2; sîngele scump al lui —, P III, 85, 1; sufletul lui — egal în valoare cu întreg universul, B, 37, 4; trupul lui —, P I, 42, 3; 46, 2, 3; 47, 1; trupul lui — a fost creat de Duhul Sfînt, P I, 43, 2; trupul lui — este simbolic Duhul Sfînt, P I, 43, 2; ucenic al lui —, B, 30, 1; 20, 3; urmele lui —, I, 33; venirea lui

Dumnezeu, a lui —, C, 10, 1; venirea lui —, P I, 20, 2; viețuirea lui —, P I, 43, 1; zidirea trupului lui —, P I, 18, 4; ziua lui —, P I, 40, 2.

Hrisip, iubitul lui Zeus, C, 33, 5.

Hisipila, iubita lui Apolon, C, 32, 3.

I

Iacov, B, 25, 2; P I, 56, 3, 4; 57, 1, 2, 3; P II, 78, 3; P III, 50, 3; — a primit numele de Israel, P I, 57, 2; atletul —, P I, 57, 1; Cuvîntul a fost dascălul lui —, P I, 57, 1.

Iad, P I, 94, 3; P II, 36, 4; 105, 1; P III, 68, 2; fundul -ului, P III, 72, 1.

Iakhos, numele orfic al lui Dionisos, C, 22, 7; copilul —, C, 21, 1; statuia lui —, cel din mistere, C, 62, 3.

Iasion, amantul zeiței Demetra, C, 33, 8.

Ibis, pasărea —, C, 65, 2.

Iber, -ii, P II, 32, 1.

Icaru, insula, C, 46, 3.

Icoană, -na, veacurilor, C, 84, 6.

Ida, munte în Frigia, grajdurile din —, P III, 13, 1; poalele muntelui —, P III, 13, 5.

Idee, — goală, C, 22, 3; — greșită, P II, 16, 3; — pedagogică, P II, 57, 2; idei greșite, C, 25, 4; idei omenești, C, 26, 5.

Idol, C, 30, 6; 57, 5; P II, 10, 5; 126, 2, 3; -i, C, 3, 1; 5, 4; 7, 5; 16, 3; 50, 1; 55, 4; 56, 1; 66, 2; 69, 3; 70, 2; 78, 3; 79, 5; 80, 3; 91, 1; 96, 4; 97, 2; 108, 1; 118, 5; P I, 77, 2; P II, 17, 2; 72, 2; 73, 1; 87, 4; 106, 1; 127, 1; P III, 5, 1; 98, 1; — al frumosului, P II, 106, 1; -i ai demonilor, C, 62, 4; -ii casei lui Israel, P I, 95, 1; -ii din piatră, C, 62, 1; -ii lui Democrit, C, 66, 5; chipuri de -i, P III, 59, 2; închinarea la -i, C, 6, 2; 95, 1; 101, 1, 3; 118, 1, 2; P III, 71, 1; închinările nelegiuite la -i, P III, 85, 2; închinător la -i, P II, 10, 6; P III, 29, 1; închinătorii la -i, C, 52, 1; 79, 6; jertfele -ilor, P II, 56, 2; lanțul ticălos al închinării la -i, C, 7, 5; Seraps -ul pontic, C, 48, 3; slăbiciunea -ilor, C, 53, 1; templele -ilor, C, 91, 1; teologia -ilor, C, 74, 3; zilele -ilor lui Baal, P II, 126, 4.

Idololatrie, C, 80, 4; 121, 3; P II, 87, 4.

Iele, C, 102, 2.

Iepure, interzicerea mîncării cărnii de —, P II, 83, 5; mîncarea cărnii de —, P II, 88, 1.

Ieremia, C, 80, 3; P I, 59, 3; 77, 1; 78, 2; 79, 1; 80, 2, 3; 81, 1; 91, 3; 92, 3; 93, 1; P II, 87, 4; 89, 2; 113, 1; P III, 10, 4; profetul —, C, 78, 3; profetul — cel prea înțelept, C, 78, 1.

Ierihon, B, 28, 3;

Ieronim, filozof grec, C, 30, 7.

- Iertare, B, 40, 1, 5; 42, 14, 15, 18; P I, 92, 3; — de păcate, B, 39, 5; 40, 1; P II, 32, 2; botezul este pentru -a păcatorilor, P I, 50, 4.
- Ierusalim, B, 28, 3; C, 2, 3; 121, 1; P I, 78, 3; 79, 2; P II, 62, 3; -ul cel de sus, P I, 45, 1; P II, 119, 1; Domnul Cel Ce a ales —, C, 90, 2; Illica -ului, P I, 15, 2.
- Iesul, fiul lui —, P III, 12, 2; rădăcina lui —, P I, 61, 1.
- Ieșire, -a din lumea aceasta, B, 3, 6; 40, 5; 42, 17.
- Iezechiel, P I, 76, 2; 84, 2; 91, 2; 95, 1; P II, 95, 2.
- Iisus, B, 4, 5, 6, 8, 9, 10; 8, 2; 9, 1; 22, 1; 29, 3; C, 85, 2; 120, 2; P I, 12, 3; 16, 1; 32, 2, 3; 60, 2; 71, 3; 97, 2; 98, 1; P II, 73, 5; 118, 5; P III, 17, 2; — cel fără vicleșug, P II, 110, 2; — este Pedagog, P I, 53, 2; — Hristos, B, 8, 1; P I, 60, 1; bunătatea lui —, P I, 85, 4; ce înseamnă a bea singele lui —, P II, 19, 4; credința în Hristos —, P I, 31, 1; credința în —, P I, 73, 2; credința lui —, Hristos, P I, 73, 2; Domnul —, P I, 43, 3; Dumnezeu și Tatăl Domnului — Hristos, P I, 72, 2; Fiul, — Hristos, Domnul viilor și al morților, B, 42, 20; Hristos —, B, 29, 5; C, 122, 4; I, 42; litera iota (ι) din numele lui —, P I, 85, 4; Mîntuitorul —, I, 17; Mîntuitorul — Hristos, C, 7, 2; numele de Iisus, care a fost vestit de lege mai înainte, este numele Domnului —, P I, 60, 3; umbra Domnului —, P II, 43, 2; omenirea întreagă are nevoie de —, P I, 83, 3; psalirea cu zece coarde arată pe — Cuvîntul, P II, 43, 3; Pedagogul se numește —, P I, 53, 1; pentru poporul cel nou s-a născut acel tainic Înger —, P I, 59, 1; Sfîntul Dumnezeu — Cuvîntul este Pedagogul nostru, P I, 55, 2; singele lui —, P I, 39, 1; singurul mare Arhiereu al unicului Dumnezeu este Acest veșnic —, C, 120, 2; trupul lui —, P I, 39, 1.
- Ilie Tesviteanul, C, 8, 3; 9, 1; 92, 3; P II, 112, 3; P III, 38, 1.
- Ilion (Troia), C, 47, 6; zidurile cetății —, C, 35, 1.
- Imagine, Dumnezeu este spiritual; nu-l o — sensibilă, C, 51, 6.
- Imaginație, mulțimea dumnezeilor sînt creații ale -ției, C, 27, 5.
- Imitare, -a lui Dumnezeu, C, 117, 1.
- Imaradu, fiul lui Eumolpos și al Daeirei, C, 45, 1.
- Imn, cîntecul cel nou este un — pentru Împăratul universului, C, 119, 2; -ele lui Callimah, C, 37, 4.
- India, P II, 30, 3; P III, 4, 2; 10, 1; pa-sări din —, P III, 30, 1; stofe din —, P II, 107, 3.
- Indian, -leni, C, 26, 1; animal —, C, 47, 6; smaralde -lene, P III, 30, 4.
- Infern, P II, 8, 3.
- Înîmă, — curată, P I, 19, 1; — înîrîmă, P III, 90, 4; -ma lui Dionisios, C, 18, 1; -ma omului, P I, 37, 1; -ma Tatălui, B, 29, 4; -mi curate, I, 57, 62; -mile cele nevinovate, P I, 19, 5; -el învîrtoșat la —, P II, 73, 5; împletirea -mii, C, 83, 3; învîrtoșirea -mii, C, 4, 2; învîrtoșirea -mii Iudeilor, P II, 32, 3; omul este asemănător Cuvîntului prin cugetarea din -ma sa, C, 98, 4; plăcile celor învîrtoșati la —, P III, 94, 1; vasul spiri-tual al -mii, C, 74, 4.
- Inițiere, C, 15, 3; — în desfrul, plină de rușine, C, 34, 5; -ri, C, 22, 3; ceremonii de —, C, 20, 1; P II, 73, 1; 108, 4; sanc-tuarele de — ale tracilor, C, 2, 1.
- Inițiat, -ați în Hristos, P III, 80, 1.
- Inspirație, -ia lui Dumnezeu, C, 71, 1; 72, 5.
- Instrument, -ul cel cu multe voci al naturii, C, 5, 3; Cuvîntul, singurul — muzical făcător de pace, P II, 42, 2; Cuvîntul lui Dumnezeu, — muzical, C, 6, 1; omul, acest frumos — muzical în-suflețit, C, 5, 4; omul, — muzical al lui Dumnezeu, C, 5, 3; 6, 2.
- Ino, zeiță marină, C, 57, 2.
- Insulă, -la Cipru, C, 13, 4; -la Lemnos, C, 29, 5; -la Naxios, P II, 30, 2; -la Patmos, B, 42, 2.
- Interpret, Pavel, -ul glasului dumnezeiesc, C, 87, 4.
- Ioan (Botezătorul), B, 31, 3; C, 9, 1, 2, 4; 85, 1; P I, 24, 4; 25, 3; 80, 1; P II, 10, 1; 117, 4; P III, 91, 2; — este înainte mergător, C, 9, 2; — fericitul, P II, 112, 1; —, glasul Cuvîntului, C, 9, 1; — pre-dicatorul Cuvîntului, C, 10, 1; glasul lui —, C, 9, 3.
- Ioan, (apostolul și evanghelistul), B, 8, 1; 25, 2; 37, 6; 42, 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 15; C, 59, 3; P III, 98, 2; evanghelia după —, P I, 38, 2.
- Ion, plesa «Ion» a lui Euripide, C, 76, 6.
- Ionia, C, 112, 1.
- Ionian, -leni, P II, 105, 4.
- Iota, litera — (ι) din numele lui Iisus, P I, 85, 4.
- Isaac, P I, 21, 3; 22, 2; 23, 1, 2; — este simbol al Domnului, P I, 23, 1; — se traduce rîs, P I, 21, 3.
- Isala, C, 8, 3; 78, 2; 79, 3; 83, 2; P I, 13, 4; 67, 3; 76, 4; 77, 3, 4; 78, 1, 2; 80, 1; 81, 2; 91, 4; P II, B, 1; 109, 5; 112, 3; P III, 3, 3; 72, 2; 80, 2; — cel iubitor

de adevăr, C, 8, 2; — este martor plin de garanție, P I, 15, 4; — îl numește pe Domnul copil, P I, 24, 1.

Iosif, castitatea lui —, P III, 68, 3.

Isidor, geograf grec, C, 48, 3.

Isla, zeiță, C, 50, 3; templul zeiței —, C, 50, 3.

Ispășire, jertfă de —, P III, 98, 2.

Ispită, C, 62, 2.

Ispitare, ziua -rîi în pustie, C, 84, 3.

Israel, C, 80, 4; 92, 1; P I, 1, 1; 77, 2, 3, 4; 91, 3; P II, 18, 2; 73, 6; casa lui —, P I, 80, 2; P II, 126, 3; conducătorul lui —, P III, 101, 1; fiii și fiicele lui —, P III, 20, 4; 48, 2; Sfîntul lui —, P I, 78, 2; Iacob a primit numele de —, P I, 57, 2; Idoli casei lui —, P I, 95, 1.

Istorie, -ia Dioscurilor, C, 30, 4; — -ia mitică, C, 20, 1; -ia muzelor, C, 31, 4; -iile mitice, C, 32, 1.

Istmic, jocurile -e, C, 34, 1.

Istmos, istmul corintic, C, 34, 1.

Itaca, bătrînul din —, C, 86, 2.

Italia, P II, 30, 2; Ilina din' —, P II, 111.

Iubire, -a de argint, C, 42, 9; P II, 14, 1; 39, 3; -a de bine, P III, 64, 1; -a de frați, B, 18, 1; -a de frumos, P I, 99, 1; P III, 34, 1; 37, 1; -a de frumosul real, P II, 122, 1; -a de libertate, P I, 99, 1; -a de oameni, C, 6, 3; 91, 3; 104, 2; P I, 3, 1; 46, 1; 59, 1; 62, 2; 68, 1; 76, 2, 3; 79, 2; 86, 3; P II, 96, 1; 99, 1; P III, 34, 1; 74, 2; -a de oameni a Cuvîntului, C, 27, 3; P I, 91, 4; -a de oameni a lui Dumnezeu, C, 4, 4; 82, 2; 104, 3; P I, 62, 1; 70, 1; 93, 2; P II, 44, 2; -a de oameni a Pedagogului, P I, 96, 1; P III, 88, 3; -a de podoabe, P II, 122, 1; P III, 13, 2, 3; 45, 2; -a de sine, P III, 13, 4; -a de slavă, P III, 45, 2; 93, 2; -a de slavă deșartă, P II, 122, 1; -a de străini, P III, 96, 4; -a trupească, P III, 83, 4; cercețarea este doctorie a -rii lui Dumnezeu, P I, 74, 2; Cuvîntul este colaborator al -rîi de oameni a lui Dumnezeu, P I, 63, 3; Cuvîntul este unit cu -a de oameni, P I, 51, 1; harul -rîi de oameni a lui Dumnezeu, C, 8, 1; împărțirea averilor este izvor al -rîi de oameni, P III, 39, 3; măreția -rîi de oameni a lui Dumnezeu, B, 3, 5; reața meșteșugire a -rîi de găteală, P III, 9, 1.

Iubitor, — de argint, C, 30, 1; -i de argint, P III, 79, 2; -i de slavă, P III, 77, 4.

Iuda, (apostolul) P III, 44, 4; 45, 1.

Iuda, (trădătorul) P II, 62, 3, 4; trădarea lui —, P II, 63, 1; uleiul îi arată pe —, P II, 63, 1.

Iuda, (poporul lui Iuda), casa lui —, P I, 80, 2; casa cea necredincioasă a lui —, P I, 80, 2.

Iudeu, poporul —, P III, 27, 1; -ei, B, 28, 2; P I, 31, 1, 2; 33, 4; 34, 2; 86, 2, 3; P II, 17, 1; 74, 1; 117, 4; P III, 27, 1; împărații -eilor, P III, 63, 4.

Iuval, C, 5, 2.

Izvor, — de mîntuire, P I, 81, 3; — plin de milă, I, 38; — străin, P III, 9, 4; -ul apei celei vii, P I, 78, 2; -ul Castaliei, C, 11, 1; -ul cel dător de viață, C, 92, 3; P I, 83, 3; -ul din Colofon, C, 11, 1; Cuvîntul este -ul cel de viață făcător, C, 110, 3; Cuvîntul este -ul cel pașnic, C, 110, 3; Cuvîntul este -ul vieții, P I, 45, 2; Cuvîntul este numit — de undețemen, P I, 45, 2; împărțirea averilor este — al iubirii de oameni, P III, 39, 3; singele este -ul hranei copilului, P I, 49, 2; -voarele apelor, P I, 92, 1.

I

Împărat (Dumnezeu), —, B, 30, 4; P I, 15, 2; P II, 44, 4; 73, 6; P III, 86, 2; I, 11, 31; -ul Hristos, I, 54; -ul frumuseții, C, 49, 2; -ul sfinților, I, 11; -ul tuturor, P II, 109, 3; -ul universului, C, 68, 5; 69, 1; -ul veacului, B, 35, 2; cîntecul cel nou este un imn pentru -ul universului, C, 119, 2.

Împărat (om), — iudeu, P III, 12, 2, 5; 27, 1; -ul evreilor, P II, 43, 3; -ul Solomon, P II, 102, 5; David -ul, cîntărețul din chitară, C, 5, 4; -ații cei din vechime, C, 54, 1; -ații evreilor, P II, 61, 2; -ații iudeilor, P II, 63, 4; nebunii de -ați, P II, 30, 3.

Împărăție, -ia cea părintească, C, 82, 5; — cerească, B, 32, 2; -ia cerurilor, B, 2, 2; 17, 1; 18, 1; 19, 3; 20, 6; 21, 5; 29, 6; 31, 2, 3; 42, 16; C, 6, 2; 82, 4; 87, 3; 99, 4; 116, 2; P I, 12, 3, 4; 13, 3; 16, 1; P II, 38, 5; 120, 2; -ia Domnului, C, 94, 4; -ia lui Dumnezeu, B, 4, 8, 9; 21, 3; 24, 2; 26, 7; P I, 16, 2; P II, 5, 3; 6, 2; 103, 5; P III, 37, 3; 40, 3; 81, 1, 2, 3; -ia lui Hristos și a lui Dumnezeu, P III, 29, 1; -ia lui Hristos este simbolizată prin aur, P II, 63, 5; -ia Tatălui, P II, 32, 3; fii ai -iei, B, 5, 4; moștenirea -iei cerurilor, B, 3, 1; moștenitor al -iei cerurilor, B, 16, 3.

Împărțire, a averii, P III, 35, 4; -a averilor este izvor al iubirii de oameni, P III, 39, 3.

Împietrire, -a inimii, C, 83, 3.

Împlinire, -a legii este Hristos, B, 9, 2; -a nădejdi, B, 4, 1; Domnul a numit pahar -a patimii Sale, P I, 46, 1; odihna este

- a făgăduinței, P I, 29, 3; -a voinței
Tatăl era mîncare pentru Hristos, P I,
46, 1.
- Înainte-Mergător (Ioan Botezătorul) este
-ul, C, 9, 2.
- Înălțime, -a mîntuirii, C, 116, 1.
- Înălțare, — cu cununa de splîi, P II, 75, 2.
- Încălțăminte, — atică și sicioniană, P II,
116, 2; — din Persia și Tîr, P II, 111, 2;
-a Domnului, P II, 117, 4; dezlegarea -i,
P II, 117, 4.
- Început, — al mîntuirii, C, 108, 3; P I,
26, 3; — căilor, C, 80, 1; — și sfîrșit
al veacului, P II, 75, 2; -ul coborîrii
celeii vechi a lui Hristos, P II, 75, 2;
-ul credinței în Hristos, P I, 35, 1; Dum-
nezeu cel fără de —, C, 65, 4; Dumne-
zeu cuprinde -ul, sfîrșitul și mijlocul
tuturor lucrurilor, C, 69, 4; sfîrșitul nos-
tru, — al veșniciei, P I, 102, 2.
- Închinăciune, -ni în piețe, P III, 93, 2.
- Închinare, -a la idoli, C, 6, 2; 80, 3; 93,
1; 95, 1; 101, 1, 3; 118, 1, 2; P II, 41,
1; P III, 71, 1; -a la zei, C, 108, 3; -nări
nelegiuite la idoli, P III, 85, 2; lanțul
ticălos al -nării la idoli, C, 7, 5.
- Închinător, — la idoli, P II, 10, 6; P III,
29, 1; -i la idoli, C, 52, 1; 79, 6; -i la
pietre, C, 52, 1; 96, 4; -i la zei, C, 38, 1.
- Închisoare, — de aramă, C, 29, 3.
- Îndemn, -ul adevărului, C, 117, 3; cu-
vinte de —, P III, 94, 1; -urile Domnului
cel iubitor de oameni, C, 87, 3; -urile
sfîinților, C, 87, 3.
- Îndreptare, -tările lui Dumnezeu, P I, 95, 2.
- Îndrumare, -a Domnului, P III, 95, 1.
- Înfățișare, -a lui Hristos, C, 110, 1; -a
omului din afară, P III, 4, 1.
- Înfrinare, înrunele -nării, C, 10, 2; po-
doaba -nării, P III, 4, 1.
- Îngăduință, -ța lui Dumnezeu, P I, 73, 2.
- Înger, C, 9, 4; P I, 8, 11; P II, 38, 1; —
al lui Dumnezeu, C, 104, 2; — de mare
sfat, P I, 24, 1; -ul pocăinței, B, 42, 18;
glasul -ului, C, 9, 2; 3; la poporul cel
vechi Cuvîntul era —, P I, 59, 1; pen-
tru poporul cel nou s-a născut acel tai-
nic —, Iisus, P I, 59, 1; -i, B, 23, 3; 29,
4; 31, 1; 39, 3; 42, 16; C, 63, 2; 82, 6;
119, 2; 120, 2; P I, 36, 6; P II, 89, 2;
P III, 44, 4; -i care au căzut, P III, 14,
2; -i, veghetori, P II, 79, 2; -ii dîvo-
lului, C, 83, 2; hrana -ilor, P I, 41, 2;
împreună dăntători cu -ii, P I, 45, 2;
întunericii -ilor sălbatci, P III, 44, 4;
ajunge la măsura -ilor, P II, 100, 3.
- Înmormîntare, -a lui Osiris și Aps, C, 48,
6; cîntecul de — al șarpelui, C, 1, 2;
cîntec de —, C, 34, 1; înmormîntare de —,
C, 48, 6.
- Însuflețire, Dumnezeu este Tatăl tuturor,
mînte și — în tot ciclul C, 72, 4.
- Înșelăciune, -a șarpelui, C, 22, 3; școlide
—, C, 11, 3; misterele -nil, C, 2, 1.
- Înșelător, — viclean, P II, 127, 1.
- Întărire, -a adevărului, C, 34, 2.
- Întemeiere, -a lumii, B, 30, 2; C, 6, 4;
P I, 71, 2; P III, 93, 4; cel credincios
erau cunoscuți de Dumnezeu înainte de
-a lumii, P I, 59, 3.
- Întîi-Născut, — între mulți frați, P III,
20, 5.
- Întîi-stătător, -ii Bisericii, P I, 37, 3.
- Întocmire, -a universului, C, 72, 4.
- Întrupare, -a cea fericită, P III, 99, 1; -a
lui Dumnezeu, C, 59, 3.
- Întunerici, -ul cel mai din afară, B, 13, 4;
P I, 91, 1; -ul este voal al patimilor,
P II, 99, 3; -ul ingerilor sălbatci, P III,
44, 4; -ul neștiinței, P II, 80, 1; adînc
—, P I, 9, 2; lucrurile -ului, P II, 40, 3;
stăpînitorii -ului, B, 29, 2.
- Întelegiune, -a Care este Cuvîntul lui
Dumnezeu, C, 80, 3; -a cea lăudăroasă,
P I, 39, 1; -a cea moartă, B, 11, 4; -a
cea negrăită, P III, 101, 1; -a Cuvîntului,
P I, 6, 2; P III, 92, 2; -a dumnezeiască,
B, 5, 2; C, 63, 4; P II, 27, 1; P III, 43,
5; 78, 3; -a este o artă despre viață,
P II, 25, 3; -a lui Dumnezeu, C, 80, 3;
-a lui Hristos, I, 45; -a lui Sirah, P I,
69, 2; 72, 1; 75, 2; 102, 1; P II, 8, 2;
24, 3; 54, 1; 58, 2; 59, 3; -a lui Solo-
mon, P II, 7, 1; -a omenească, P I, 6, 1;
37, 2; -a păgîină, P III, 9, 1; -a Pedago-
gului, P I, 61, 2; -a pedagogiei Cuvîntu-
lui, P I, 74, 3; -a Prea Sfîințului Păstor,
P I, 84, 1; -a, punct de plecare spre cer,
C, 107, 2; -a scapă sufletul de patimi,
P I, 6, 2; albinele simbolizează o —
mai presus de lume, P I, 21, 3; adevă-
rata —, C, 112, 2; adîncul bogăției și
-nii, P III, 87, 3; bătrîni plîdă de —, P
III, 30, 3; comori nesecate de —, P III,
87, 3; cununa -nii, P I, 69, 2; cuvîn-
tele -nil, C, 80, 1; dragostea veche a -nil,
C, 113, 1; Domnul este instrument mu-
zical armonios și sfînt al lui Dumnezeu,
— mai presus de lume, Cuvînt ceresc,
C, 5, 4; evreu plin de —, C, 80, 1; flo-
rile, -nii, P II, 113, 3; măiestria -nii, P I,
75, 1; Pedagogul este — Tatălul, P I,
97, 3; vîlăjuirea cu —, 77, 1.
- Întept, -ii după Dumnezeu, P III, 78, 2;
-ii după lume, P III, 78, 2; pretinși -ii,
C, 67, 1.
- Învățare, -a omenirii, P III, 94, 1.
- Învățător (Cuvîntul), B, 2, 2; 4, 4; 6, 1;
14, 1; 21, 6; 27, 3; P I, 25, 2; 53, 3;
P II, 62, 4; P III, 97, 3; Cuvîntul s-a

- arătat ca —, C, 7, 3; Pedagogul —, P I, 3, 3; 32, 2.
- Invățătură, -ra cea desăvârșită, P I, 25, 1; -ra cea dumnezeiască, C, 104, 4; -ra credinței celei adevărate, C, 12, 1; -ra Cuvîntului, C, 57, 4; 110, 3; P II, 6, 1; 15, 3; 61, 2; P III, 52, 2; -ra dată de Pedagog, P III, 35, 2; -ra de evlavie, C, 10, 4; -ra Domnului, P I, 81, 3; P I, 61, 3; P III, 95, 1; -ra dumnezeiască, C, 87, 1; P II, 11, 2; 61, 3; -ra lui Dumnezeu, C, 6, 2; -ra lui Dumnezeu este desăvârșită, P I, 27, 3; -ra lui Dumnezeu este mîntuire veșnică a veșnicului Mîntuitor, P I, 27, 3; -a Noului Testament, P I, 20, 2; -a omenească, C, 112, 1; -a Pedagogului, marea varietate a naturii ei, măreția și vitalitatea puterii ei raționale, P I, 96, 1; -a scurtă, P III, 66, 1; -a spre asceză, P III, 35, 2, 3; -a vieții, I, 58; credința este desăvîrșirea -rii, P I, 29, 1; credința primește în timpul botezului — Sfîntului Duh, P I, 30, 2; Cuvîntul prin -ra Sa îndumnezeiește pe om, C, 114, 4; puterea duhovnicească a -rii Pedagogului, P I, 96, 1; scopul și dovedirea -rii, B, 42, 1; singele și laptele sînt simboale ale patimii și -rii Domnului, P I, 49, 4; viața potrivită -rii Cuvîntului, P III, 55, 4; -ri dogmatice; P I, 2, 1; -rii dumnezeiești, P I, 103, 1; -ri mai presus de ceruri, B, 23, 4; -ri secrete, P I, 33, 3; -rile date de Cuvîntul, P I, 102, 4; -rile de căpetenie ale mîntuirii, P III, 87, 2; -rile Domnului, C, 82, 1; P I, 78, 4; -rile frumoase ale Domnului, B, 13, 2; -rile Pedagogului, P III, 57, 1; -rile zeilor, C, 61, 1; poruncile sînt -ri, P I, 102, 2; primele -ri, P I, 39, 1.
- Înviere, despre —, lucrare a lui Clement Alexandrinul, P I, 47, 1; -a credincioșilor, P I, 28, 3; -a Domnului, P II, 15, 2; -a trupului, P II, 41, 4; trofeul -rii, B, 42, 15.
- Învîrtoșare, -a inimii, P I, 81, 3; -a inimii Iudellor, P II, 32, 3; -a inimilor, C, 4, 2.
- J
- Jale, -a zeilor Deo și Core, C, 12, 2; cîntec de — pentru șarpe, C, 1, 2.
- Jertfă, — bineprimită, C, 42, 2; — de bun neam, C, 42, 2; — de ispășire, P III, 98, 2; -a Domnului, P III, 90, 4; — pentru păcate, P I, 14, 3; vase de —, C, 15, 3; -a dragostei, P II, 67, 1; -fe pline de cruzime, C, 42, 1; -fele idoloilor, P II, 56, 2; carne de -fe, C, 12, 2; P II, 8, 3, 4; cărnurile necurate de -fe, C, 119, 1; fumul de -fe, C, 41, 3; mirosul de gră-
- sime al -felor, C, 41, 4; 51, 2; mulțimea -felor, P III, 90, 3.
- Jertfelnic, P II, 108, 3.
- Joc, — de copii, P I, 21, 4; 22, 1; — dumnezeiesc de copii, P I, 21, 4; -ul cu zărrurile, P III, 75, 2; -ul numit feniada, P III, 50, 1; -ul tainic, P I, 22, 2; case de —, C, 11, 3; figuri de —, P II, 113, 2; taina -ului de copii, P I, 21, 3; -urile istmice, C, 34, 1; -urile nemeene, C, 34, 1; -urile olimpice, C, 34, 1; -urile pitienice, C, 34, 1.
- Jucărie, -ii funeste, C, 58, 2.
- Jucăuș, -ii cultului zeilor, C, 96, 4.
- Judecată, — bună, P I, 102, 3; P III, 20, 4; — dreptă, P I, 95, 2; -ta lui Dumnezeu, B, 1, 2; -ta zilei celei mari, P III, 44, 4; dreptă —, B, 12, 1; 13, 7; C, 120, 2; P I, 5, 3; P II, 29, 2; duhul -cății, P III, 48, 3; om cu — P III, 78, 1; om cu dreptă —, C, 102, 2; oameni fără —, C, 58, 1; C, 103, 1; ziua -cății, P II, 50, 2.
- Judecător, -ul zeilor (Paris), P III, 13, 1; Cuvîntul este și — și Pedagog, P I, 58, 2.
- Jug, -ul căsnicieii, P III, 30, 1; -ul cel bun, C, 3, 2; -ul robiei, C, 35, 1; vite de —, P III, 38, 2.
- Junincă, ochi de —, C, 33, 9.
- Junghiere, -ri, de măgari, C, 29, 4.
- Jurămînt, — mincinos, P III, 91, 4.
- Justețe, -a rațiunii, P I, 101, 2.
- L
- Laconia, C, 38, 3.
- Laconian, -ieni, C, 38, 5; 40, 2; Marea -ă, P II, 115, 1.
- Lacedemonia, C, 30, 4.
- Lacedemonian, -ienii, C, 35, 1; P II, 42, 2; 105, 2; P III, 13, 1; 41, 5, 42, 1.
- Lăcrimă, -mi de pocăință, P II, 61, 2; -mile înseamnă pocăință, P II, 62, 2.
- Lahesis, una din parce, C, 26, 5.
- Lamia, curtezana —, C, 54, 6.
- Lanț, -uri, veșnice, P III, 44, 4.
- Laodica, fecioară din nordul Scîției, C, 45, 2.
- Laomedon, regele Troiei, C, 35, 1.
- Lapte, — ceresc, I, 43; — sfînt este Cuvîntul, P I, 42, 1; -le dragostei, P I, 43, 4; -le duhovnicesc, P I, 44, 1; -le este izvorul hranei copilului, P I, 49, 2; -le este mîncarea Domnului, P I, 25, 1; -le Fecioarei a fost trupul Domnului, P I, 42, 2; -le lui Dumnezeu, P I, 43, 3; Cuvîntul este — sfînt, P I, 42, 1; Cuvîntul este -le lui Hristos, P I, 35, 3; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; Domnul este -le turmel, P I,

- 37, 3; hrana cea duhovnicească se asemăna cu -le, P I, 40, 2; hrana cu -, P I, 45, 2; Hristos, Care ne-a născut din nou ne hrănește cu propriul Lui -, cu Cuvîntul, P I, 49, 3; natura hrănitoare a -lui, P I, 35, 3; numim — singele Domnului, P I, 47, 2; Pavel numește Cuvîntul —, P I, 45, 2; singele lui Hristos este ca -le, P I, 40, 2; singele se schimbă în —, P I, 39, 2; 40, 2; 45, 1; 50, 1; singele și -le sînt simboale ale patimii și învățaturii Domnului, P I, 49, 4.
- Larisa, acropola -sai, C, 45, 1.
- Laț, -urile lumii, B, 17, 1.
- Laudă, — de mulțumire, P III, 101, 2; — lui Dumnezeu, P II, 44, 4; cuvinte de —, B, 1, 1, 3; P II, 38, 4; — de nemăsurate, B, 1, 3; -de nevinovate, I, 56.
- Lavan, P III, 50, 3; Rahila, fiica lui —, P III, 49, 6.
- Lazăr, săracul —, P III, 34, 4.
- Lazăr, cel înviat din morți, P I, 6, 3; P II, 105, 1.
- Leac, -ul cel adevărat, C, 2, 4; -uri din dumnezeieștile Scripturi, P III, 9, 1; urile mîntuirii, P I, 100, 1.
- Leandrios, istoric grec, C, 45, 2.
- lecție, -ii de cumințenie, C, 37, 3.
- Leda, soția lui Tindar, regele Spartei, C, 37, 2, 3, 4; 60, 2.
- Legătură, -ra naturală dintre oameni și cer a fost întunecată de neștiință, C, 25, 3; -ra nedreptății, P III, 90, 2; -ri cu sila făcute, P III, 90, 2; -rile cu oamenii dumnezeiești, P II, 50, 3.
- Lege, -a fost călăuză spre Hristos, P I, 30, 3; -a a fost dată prin Cuvînt, P II, 75, 1; -a dată prin Moise, P III, 54, 1; -a desăvîrșită a lui Hristos, B, 9, 2; -a Didascalului, P III, 87, 1; -a Domnului, P I, 90, 1; -a dreptății, P III, 23, 1; -a dumnezeiască, C, 69, 4; -a educa pe popor cu frică, P I, 59, 1; -a era însoțită de frică, P I, 31, 1; -a este harul cel vechi, dat de Cuvînt prin Moise, P I, 60, 1; -a este pedagogie pentru copiii greu de stăpînit, P I, 96, 3; -a este sîntă, P I, 73, 3; -a este trecătoare, P I, 60, 1; -a lui Dumnezeu, P I, 86, 1; -a lui Hristos, B, 23, 1; P III, 95, 2; -a lui Moise B, 8, 2; -a războiului, P III, 27, 1; -a Scripturii, P I, 37, 2; -gi nelegiuite, C, 99, 2; -gi scrise, C, 114, 5; -gile cele adevărate, C, 70, 1; -gile firii, P III, 23, 1; -gile lui Dumnezeu, C, 108, 4; -gile lui Foroneus, C, 108, 4; -gile lui Licurg, C, 108, 4; -gile lui Solon, C, 108, 4; -gile milosteniei, P III, 67, 3; -gile naturii, P I, 44, 1; -gile vechii, C, 115, 1; amestecul -gii celei vechi cu Cuvîntul cel nou, P II, 20, 1; corabia -gii, B, 8, 5; Cuvîntul a fost Pedagog prin — și profeți, P I, 11, 1; cuvîntul Domnului este -a adevărului, C, 95, 2; Cuvîntul este —, P I, 9, 4; darea -gii, P II, 75, 2; dreptatea -gii, B, 8, 4; Iisus cel vestit mai înainte de — este umbra Domnului Iisus, P I, 60, 3; Împlinirea -gii este Hristos, B, 9, 2; lucrătorul -gii, B, 9, 1; P II, 20, 1; orașe conduse de -gi bune, P II, 65, 1; păzirea -gilor, P II, 7, 1; poruncile -gii, B, 9, 1, 2; 20, 1; pruncii cei din —, P I, 33, 3; slava deșartă a -gii, P II, 62, 2; viețuirea după —, P I, 33, 2.
- Legiutor, -ul este Dumnezeu, C, 108, 4; vechii -i romani, P III, 23, 1.
- Lemn, -ul vieții, P III, 25, 3; -ele de jertfă, P I, 23, 1; figurile de —, C, 58, 1; statui din —, C, 51, 2; 58, 1; stîlpi de —, C, 46, 2; toiag din — de strax, P III, 50, 3; vaca sculptată de Dedal în —, C, 57, 6.
- Lemnos, insula —, C, 29, 5.
- Leonida, pedagogul lui Alexandru cel Mare, P I, 55, 1.
- Lesbos, insulă greacă, P III, 30, 2; Mîrstlos din —, C, 31, 4.
- Lesbian, -ieni, C, 42, 5; Macar, regele -lenilor, C, 31, 2.
- Leto, iubita lui Zeus, C, 41, 2.
- Leucip din Milet, filozof grec, C, 66, 1.
- Leucofrina, zeiță, mormîntul -nei, C, 45, 3.
- Leucon, demon în Plateea, C, 40, 2.
- Levi, casa lui —, B, 13, 5.
- Levit, B, 28, 3; cîntecul -iților, C, 2, 4.
- Libertate, -a de voință, P I, 33, 3; 76, 3; iubirea de —, P I, 99, 1.
- Libia, Marea -iei, P II, 28, 2.
- Licanon, regele Arcadii, C, 36, 5.
- Licopo'it, -iți, locuitorii ai orașului Licopolis, C, 39, 5.
- Licurg, legiutorul Spartei, legile lui —, C, 108, 4.
- Licurg, personaj din Illada, ucigașul —, C, 76, 2.
- Lidian, cîntecul —, C, 2, 4; 5, 1; nisipul de aur, —, P III, 56, 4.
- Liețian, -țieni, locuitorii din Creta, C, 42, 5.
- Limbă, -a atică, P I, 14, 1; -a egipteană, P III, 4, 3; -a este chinval, P II, 41, 5; -a este psaltirea Duhului, P II, 41, 4.
- Limnan, -ul adevărului, P II, 28, 3; -ul corurilor, P I, 54, 3.
- Limbe, — simboale, P I, 37, 3.
- Linște, -a pustiei, P II, 112, 2.
- Lipara, insulă, P II, 3, 1.
- Lisip, sculptor grec, C, 62, 3.
- Lite, zelte, C, 50, 1.

Literă, o singură —, iota (ι), P III, 89, 1; -ra a zecea a alfabetului, P II, 43, 3; -ra iota (ι) din numele lui Iisus, P I, 85, 4.

Lină, — din Millet, din Italia, P II, 111, 3.

Loc, -ul cel dintâi, P II, 4, 4; -ul cel din urmă, P II, 4, 4; -ul cel mai presus de ceruri, C, 56, 4; — consacrat zeiței Artemis din Delos, C, 45, 2; — de odihnă, P I, 36, 1; — pustiu, P III, 28, 2; — sfânt, P III, 4, 3.

Locaș, — lui Dumnezeu, C, 84, 5.

Locrian, Eunomos -ul, coarda chitarei -ului, C, 1, 2, 3.

Locuință, — veșnică în ceruri, B, 31, 1.

Locutor, -ii Asiei, C, 65, 1; -ii Elefantinel, C, 39, 5; -ii orașului Seleucia de lângă Antiohia, C, 48, 3; -ii Troiei, C, 39, 7; -ul Cretei, C, 37, 4.

Lot, P II, 81, 3; P III, 12, 5; femeia lui —, C, 103, 4.

Lucrare, -a diavolească, B, 25, 3; -a lui Dumnezeu, P II, 11, 1; -a Pedagogului, P III, 45, 2; -rările lui Dumnezeu, C, 84, 4; cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu este mântuirea omenirii, P I, 100, 1; voința lui Dumnezeu este —, P I, 27, 2.

Lucrător, — al legii, B, 9, 1; P II, 29, 1; — al virtuții, I, 39; dumnezeiescul —, P II, 71, 1.

Lume, -a a fost făcută pentru om, P I, 7, 3; -a cea mare, C, 5, 3; -a cea mică, C, 5, 3; -a întreagă este opera lui Dumnezeu, C, 63, 2; dănuirea -ii, P II, 83, 2; deșertăciunea -ii, B, 29, 4; facerea -ii este opera voinței lui Dumnezeu, C, 63, 3; întemeierea -ii, B, 30, 2; C, 6, 4; P I, 71, 2; P III, 93, 4; lucrarea lui Dumnezeu se numește —, P I, 27, 2; prin Cuvânt toată -a a ajuns Atena și Grecia, C, 112, 1; plecarea din această —, P I, 29, 2; 37, 1; sfârșitul -mii, C, 84, 6; stihile -mii, P I, 33, 4.

Lumină, -na adevărată, C, 86, 2; -na adevărului, C, 10, 1; -na cea din afară, P II, 80, 4; -na cea neumbrită, B, 42, 16; -na materială, P II, 99, 5; -na minții, P II, 97, 1; -na nestinsă, I, 37; -na spirituală, P II, 99, 5; -na cea veșnică, P I, 28, 2; 32, 1; armele -nii, P II, 40, 3; fiil -nii, P II, 80, 1; fiil -nii celei adevărate, P II, 80, 4; oamenii care iubesc -na, P III, 54, 2; rază de —, P II, 29, 3; sfânta — mintuitoare, P I, 26, 2; ziua este simbol al -nii, C, 84, 6.

Luminare, harul -nării, P I, 30, 1; prin — dispăre întunericul, P I, 29, 4.

Luminător, -ul trupului, P III, 70, 4.

Lună, influența -nii, C, 51, 5.

M

Macar, regele lesbienilor, C, 31, 1, 2, 3.

Macedonean, P I, 55, 1; -neni, C, 65, 1; 87, 4.

Mag, -i, P II, 63, 5; -ii persani, C, 65, 1.

Magnes, tatăl unui elen, care se numea Apolon, C, 28, 3.

Magnesia, C, 45, 3.

Malta, cățeluș de —, P III, 30, 2.

Maltache, piesa lui Antifane, P III, 7, 2.

Mamă, Biserica este -ma noastră, P I, 21, 1; ceremoniile religioase ale -mei zeilor, C, 24, 1; Cuvântul este pentru copil: Tată, — Pedagog, Hrănitor, P I, 42, 3; Deo, — sau femeie a lui Zeus, C, 15, 1; împreunările de dragoste ale lui Zeus cu -ma sa Demetra, C, 15, 1.

Mantie, -ia de aur a lui Zeus din Sicilia, C, 52, 2.

Marcu, evanghelia după —, B, 5, 1.

Mare, -a Laconiană, P II, 115, 1; -a Libiei, P II, 28, 2; -a Tirului, P III, 10, 1.

Maria, sora Martei, B, 10, 6.

Marius romanul a jertfit zeilor pe propria lui fiică, C, 42, 7.

Marmură, — de Paros, C, 56, 5; statuile de — ale Afroditei din Cnidos, C, 57, 3.

Marpesa, iubita lui Apolon, C, 32, 3.

Marta, sora Mariei, B, 10, 6.

Martor, credința firească, — însemnat în ființa omului, C, 95, 3.

Masă, -sa demonilor, P II, 9, 1.

Mască, măștile demonilor, C, 58, 4.

Matei, apostolul, B, 17, 4; P II, 16, 1; casa lui —, B, 13, 5.

Mădular, -ele lui Dionisos, C, 18, 1, 2; -ele lui Hristos, P I, 22, 2; P II, 101, 1.

Măreție, -ia iubirii de oameni a lui Dumnezeu, B, 3, 5; -ia lui Dumnezeu, C, 78, 2; -ia Mintuitorului, B, 8, 1.

Mărgăritar, -ul simbolizează Cuvântul, P II, 63, 5; 118, 5.

Mărturie, — în fața lui Dumnezeu, C, 73, 1.

Mărturisire, — de credință în Dumnezeu, P II, 127, 2.

Măsură, Dumnezeu este -ra adevărului tuturor existențelor, C, 69, 1.

Megalco, fiica lui Macar, C, 31, 1, 2, 4.

Media, stat în antichitate, P II, 3, 2; păuni, din —, P III, 30, 1.

Medicină, -na, după definiția lui Democrit, P I, 6, 2; -na este o artă care se învață prin înțelepciunea omenească, P I, 6, 1; definiția -nei, P I, 6, 1.

Melamp, doctor și ghicitor grec, C, 13, 5.

Melanipa, iubita lui Poseidon, C, 32, 2.

Melicerte, zeu marin, C, 34, 1.

Melos, cap al insulei Sicilia, P II, 3, 1.

- Menandru, poet comic, C, 68, 4; 75, 2; 76, 1; P I, 11, 1; P II, 50, 3; P III, 6, 2; piesa «Birjarul» a lui —, C, 75, 2; piesa «Preoteasa» a lui —, C, 75, 4.
- Mendeean, -eeni, locuitorii ai orașului Mendes, C, 39, 5.
- Mendes, oraș în delta Nilului, P II, 30, 2.
- Mene, zeița Luna, purtătoarea de lumină, C, 74, 4.
- Menecrate, doctorul —, C, 54, 3.
- Menedemon, demon local în Citnos, C, 40, 2.
- Menelau, regele Lacedemoniei, P III, 13, 1.
- Menoitie, Patroclu fiul lui —, C, 55, 3.
- Merops, regele insulei Cos din Dodecanez, C, 4, 41.
- Metimna, oraș în insula Lesbos, P II, 42, 2.
- Mesenia, ținut în Peloponez, C, 42, 2.
- Mesenian, -ieni, locuitorii Meseniei, C, 28, 2.
- Meșter, Dumnezeu-Tatăl, marele —, C, 98, 3.
- Metodă, — de pedepsire și de dojană, P I, 93, 2; — pedagogică, P I, 77, 3; 78, 4; —da pedagogiei Cuvîntului, P I, 75, 3.
- Metimneul, Arion —, C, 3, 1.
- Mezi, locuitorii Mediei, C, 40, 2.
- Metrodor din Hios, filozof grec, C, 66, 1.
- Midas, regele frigian, C, 13, 3; P III, 10, 2; 34, 4.
- Miel, -ul lui Dumnezeu, P I, 24, 4; -eli Cuvîntului, P I, 15, 4.
- Miere, Cuvîntul cel dulce ca -a, C, 110, 1; Cuvîntul este —, P I, 51, 1.
- Mijloc, Dumnezeu cuprinde începutul, sfîrșitul și -ul tuturor lucrurilor, C, 69, 4.
- Mijlocire, Omul este prieten al lui Dumnezeu prin -a Cuvîntului, C, 122, 3.
- Mijlocitor, Cuvîntul este —, P III, 2, 1; Cuvîntul este — al oamenilor, P III, 2, 1.
- Milă, -la Domnului, P II, 62, 3; P I, 81, 3; -la lui Dumnezeu, B, 40, 1; C, 4, 4; P I, 81, 3.
- Milo, insulă în arhipelagul grec, C, 24, 2.
- Milet, oraș ionian în Asia Mică, C, 64, 2; 66, 1; lină din —, P II, 111, 3; smaraldul de —, P II, 118, 3; Didimeon din —, templul lui Apolon, C, 45, 2; Leucip din —, C, 66, 1; Tales din —, 64, 2.
- Minos Cretanul, regele legendar al Cretei, C, 112, 2.
- Minte, -a trupului lui Hristos, P II, 74, 3; Cuvîntul dumnezeiesc este Flu adevărat al -nții, este lumina Luminii primitive, C, 98, 4; Dumnezeu este Tatăl tuturor, — și însușește în tot eleul, C, 72, 4; omul adevărat este chip al Cuvîntului, -a care este în om, C, 98, 4.
- Minaue, -ni și semne în Egipt, C, 8, 1.
- Mir, — din aromaie cerești, P II, 65, 3; picioarele unse cu — ale Domnului, P II, 63, 1; sfîntul — al Duhului, P II, 85, 2; -ul Domnului, P III, 60, 4; -ul profetic al lui Aaron, P III, 23, 2.
- Mira, divinitate greacă, personificarea destînului, C, 55, 1.
- Mireasă, -sa harurilor, I, 47.
- Mireasmă, bună -a Domnului, P II, 63, 3; -ma cunoștinței lui Hristos, P II, 63, 3.
- Mirmidon, fiul lui Zeus, C, 39, 6.
- Miros, -ul lui Hristos, P II, 65, 2; bunul — duhovnicesc, P II, 67, 1; tămia cea cu bun —, P II, 67, 1.
- Mirsil din Lesbos, istoric grec, C, 31, 4.
- Mister, -ele bahice, C, 119, 1; -ele celor fără de Dumnezeu, C, 23, 1; -ele criminale, C, 3, 1; -ele de la Eleusis, C, 12, 2; -ele eleusiene, C, 21, 2; -ele din Agra și din Halimus, C, 34, 2; -ele înșelăciunii, C, 2, 1; -ele lui Bahus, P II, 73, 1; -ele lui Deo, C, 15, 1; -ele lui Dionisos, C, 12, 2; 17, 2; -ele mamei zeller, C, 13, 3; -ele lui Sabazios, C, 16, 2; -ele secrete ale atenienilor, C, 21, 1; -ele sînt crime și morminte, C, 19, 2; -ele sînt mituri, C, 2, 2; -ele sînt un obiect, o idee goală, o înșelăciune a șarpelui, transformată în religie, C, 22, 3; colorările -elor bahice, C, 2, 2; drame de —, C, 12, 2.
- Mișcare, Dumnezeu este -a tuturor lucrurilor, C, 72, 4.
- Mit, -ul argenților, P III, 13, 1; -uî elenilor, P III, 11, 3; -urile despre zei, C, 54, 5.
- Misla, ținut în Asia Mică, C, 31, 1.
- Misian, -lene, servitoare din Misia, C, 31, 2, 3.
- Mitimna, oraș în insula Lesbos, C, 38, 3.
- Mitridate, regele Pontului, C, 54, 2.
- Mius Aticul, de la care ar deriva cuvîntul mister, C, 31, 1.
- Mină, -na lui Dumnezeu, C, 79, 6; -ni omonești, C, 79, 6; -nile întinse ale Domnului, C, 111, 2; -nile lui Dumnezeu, C, 79, 1, 2; -nile lui Hristos, P I, 24, 3; Olimpianul este opera -nilor unor oameni din Atica, C, 98, 3.
- Mîncare, — cerească, P II, 4, 2; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; laptele este -a Domnului, P I, 45, 1; pentru Hristos împlinirea voinței Tatălui era-, P I, 46, 1; voința lui Dumnezeu este o altă -a lui Hristos, P I, 45, 3.
- Mîngiere, cuvintele de — ale Cuvîntului, P III, 35, 1; Tatăl a toată -a, B, 39, 6.
- Mîne, -la lui Dumnezeu, B, 35, 1; C, 80, 5; B4, 4; P I, 68, 3; B7, 2; P II, 33, 2;

- P III, 71, 1; ziua -nlei Domnului, P II, 126, 1.
- Mîntuire, —, P I, 30, 2; — continuă, B, 19, 5; -a constă în a-l urma lui Hristos, P I, 27, 1; -a oamenilor, B, 16, 3; -a oamenilor este felurită, C, 8, 3; -a oamenilor se cheamă Biserică, P I, 27, 2; -a păcătoșului, P III, 86, 1; boldul -irii, C, 117, 4; căi scurte de —, C, 77, 1; calea -irii, C, 101, 2; cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu este -a omenirii, P I, 100, 1; chipul rînduiei Cuvîntului spre — este felurit, P I, 74, 3; egalitatea -irii, P I, 28, 5; grăuntele de muștar exprîmă alegoric -a, P I, 96, 2; învățătura lui Dumnezeu este -a veșnică a veșnicului Mîntuitor, P I, 27, 3; învățăturile de căpetenie ale -irii, P III, 87, 2; nădejdea -irii, B, 3, 2; 20, 5; P I, 91, 2; porțile -irii, C, 63, 4; vinul și singele sînt pentru oameni băutură spre —, vinul pentru trup, singele pentru duh, P I, 15, 3; voia lui Dumnezeu este -a oamenilor, P I, 27, 2; voința și dorința de —, C, 105, 1.
- Mîntuitor, -ul este umdelemnul, B, 29, 4; -ul este vinul, B, 29, 4; adîncul supraceresc al gîndirii -ului, B, 5, 4; corabia -ului, B, 8, 5; Cuvîntul a fost numit —, P I, 100, 1; Cuvîntul este -ul nostru, C, 110, 3; Cuvîntul s-a arătat ca —, C, 7, 3; harul -ului, B, 1, 4; învățătura lui Dumnezeu este mîntuire veșnică a veșnicului —, P I, 27, 3; măreția -ului, B, 8, 1; Moise profește numele Pedagogului —, P I, 60, 3; poruncă a -ului, B, 10, 4; poruncile -ului, B, 1, 5; 22, 4; puterea -ului, B, 2, 4; urmarea -ului, B, 21, 7; venirea -ului, B, 11, 4; viața mîntuitoare a -ului, P I, 98, 3.
- Mnemorsina, zeița memoriei, C, 31, 1.
- Moarte, -a cea veșnică, P I, 74, 2; -a păcătoșului, B, 39, 4; C, 118, 5; P III, 86, 1; grozăviile de după —, C, 22, 2; păcatul este — veșnică, C, 115, 2; pedeapsa cu -a, P I, 65, 2; robia cea aducătoare de —, P III, 2, 3.
- Mod, — de educație, P III, 41, 4.
- Model, -ul psalmilor evreilor, P II, 44, 3.
- Moise, B, 8, 1; C, 69, 2; 79, 1, 2; 82, 3; P I, 5, 1; 14, 3; 46, 2; 57, 4; 60, 2, 3; 67, 1; 76, 3; 81, 2; 91, 4; P II, 17, 1; 75, 1; 83, 4, 5; 84, 1; 88, 1, 3; 98, 1; 90, 4; 91, 1; 92, 1, 2, 3; P III, 12, 1; 20, 4; 54, 1, 2; 75, 3; 89, 1; 94, 1; — a fost profet, P I, 96, 3; — cel sfînt cu adevărat, C, 69, 2; —, marele preot al adevărului, C, 25, 1; — preafînteptul, C, 8, 2; 109, 2; — profește numele Pedagogului Mîntuitor, P I, 60, 3; —, robul lui Dumnezeu, B, 9, 2; —, slujito-
- rul Cuvîntului, P I, 60, 1; cîntarea lui —, P I, 56, 1; Cuvîntul a fost Pedagog prin —, P I, 96, 3; cuvîntul lui —, P III, 22, 2; Domnul a fost prin — Pedagogul poporului celui vechi, P I, 58, 1; dumnezeiescul —, C, 80, 4; legea dată prin prin —, P III, 54, 1; legea este harul cel vechi dat de Cuvînt prin —, P I, 60, 1; legea lui —, B, 8, 2; urmașul lui —, C, 85, 2.
- Monimos, filozof grec, lucrarea lui: «Adu-nare de minuni», C, 42, 4.
- Mormînt, -ul Leucofrinei, C, 45, 3; -ul lui Acrisie, C, 45, 1; -ul lui Antinou, C, 49, 3; -ul lui Cecrops, C, 45, 1; -ul lui Telmuseu prezicătorul, C, 45, 3; misterele sînt -minte, C, 19, 2; serbări lingă -minte, C, 34, 1; templele sînt -minte al zeilor, C, 49, 3.
- Moștenire, -a cea adevărată, C, 114, 4; -a cerurilor, C, 9, 2; -a împărăției cerurilor, B, 3, 1.
- Moștenitor, — al împărăției cerurilor, B, 16, 3; -i după făgăduință, P I, 33, 4; -i după testamentul dinții, P I, 33, 4.
- Multe, — de filozofi, C, 67, 1; — de păcate, B, 38, 2; P III, 91, 3; -a jertfelor, P III, 90, 3.
- Multime, -a zeilor sînt creații ale imaginației, C, 27, 5.
- Muncă, -ca de unul singur, P II, 78, 2; -ca exagerată, P III, 51, 2; -ca personală, P III, 41, 3; 50, 1; 52, 1; 67, 1; -cile lui Heracle, C, 61, 2.
- Munte, — iubit de Dumnezeu, C, 119, 1; — umbrît de păduri sfinte, C, 119, 1; -le cel sfînt, P I, 84, 2, 3; 91, 4; -le cel sfînt al lui Dumnezeu, C, 2, 2; -le Citeron, C, 2, 1; 119, 1; -le Helicon, C, 2, 1; -le Oeta, C, 30, 7; -nții Heliconului și Citeronului, C, 2, 2; -nții odrîșilor, C, 2, 1; poalele -lui Ida, P III, 13, 5; sfîntul — Nisa, C, 76, 2.
- Murdărie, -ia sufletului, P III, 48, 2.
- Murdărie, -a sufletului, P I, 5, 1.
- Muritori, Pescar al -ilor, I, 23.
- Museos, odrasla Menei, purtătoare de lumină, C, 74, 4.
- Mustare, — aspră, P I, 80, 1; — defăimătoare, P I, 81, 1; — publică, P I, 78, 2; -a Domnului, P I, 85, 4; -a este doctorie, P I, 65, 1; -a patimilor sufleteste, P I, 64, 4; asprimea și curățenia -rării sînt aducătoare de folos, datorită usturimii ei, P I, 96, 1; efectele -rării, P I, 65, 1.
- Muștar, grăunte de —, P I, 96, 1.
- Muzică, -ca tracică, C, 5, 2.
- N
- Naiade, divinități ale fîntinilor și riurilor, C, 58, 2.

Nausitoos, pedagogul lui Filip, regele Macedoniei, P I, 55, 1.

Narcis, personaj legendar, de o rară frumusețe, P III, 11, 3.

Naștere, — din nou, B, 42, 15; C, 88, 2; -a Copilului, a lui Hristos, P I, 52, 1; -a din nou a omului este duhovnicească, P I, 49, 3; -a omului, P II, 83, 2; a doua —, P I, 12, 4; 25, 1; credința și -a din nou înseamnă desăvîrșire, P I, 27, 2; desăvîrșirea înseamnă — din nou, P I, 52, 3; explicarea rînduiei — rii din nou, P II, 81, 3; -ri sfinte, P I, 42, 3; -rile zeilor, C, 58, 3.

Natură, -ra existențelor, C, 69, 3; -ra frumosului, P I, 106, 1; -ra, mamă universală și creatoare existențelor, P II, 85, 3; dezordinea stihilor -rii, C, 5, 1; instrumentul cel cu multe voci al -rii, C, 5, 3; în sămînță sînt înșămînțate gîndurile -rii, P II, 83, 3; legile -rii, P I, 44, 1; măiestria -rii, P II, 85, 3.

Navi, Isus al lui —, P I, 60, 3.

Naxios, insulă, P II, 30, 2.

Nădejde, — de mîntuire, P I, 91, 2; — de viață veșnică, B, 42, 13 — temeinică de mîntuire, B, 42, 1; -a este sîngele credinței, P I, 38, 3; -a în viața veșnică, B, 25, 4; -ea mîntuirii, B, 3, 2; -a odihnei, P I, 45, 1; -a unei vieți mai bune, B, 37, 6; fericita —, C, 7, 2; împlinirea -dii, B, 4, 1; sufletul -dii, P I, 38, 3; -di deșarte, B, 25, 4; P II, 93, 3; -di pentru mîntuire, B, 20, 5; -dile sufletului, C, 56, 6.

Neam, — îndărătnic, P I, 86, 1; — necinstit și stricat, P I, 81, 2; — păcătos, P I, 80, 1; Dumnezeu a adus -ul omenesc la părăsirea bunurilor Sale, P II, 120, 3; jertfă de bun —, C, 42, 2.

Neascultare, osînda pentru —, C, 95, 2.

Nebunie, -ia oamenilor, C, 42, 1.

Necredincios, sfatul -oșilor, P I, 90, 1.

Necredință, — dublă, C, 23, 1; -ta în Dumnezeu, B, 23, 4; C, 67, 1; 93, 1; 108, 2; 121, 3; cele două piscuri ale neștiinței sînt -ta în Dumnezeu și superstiția, C, 25, 1; ochi de —, C, 2, 1.

Necunoaștere, -a lui Dumnezeu, B, 7, 3.

Negustor, -i de carne vie, P III, 22, 1; -i de trupuri, P III, 32, 1.

Nedreptate, legătura -tății, P III, 90, 2.

Nelucrător, — al vieții celei adevărate, B, 9, 1.

Nemeea, vilcea în Argolida, C, 34, 1.

Nemeean, jocurile -ecne, C, 34, 1.

Nemurire, — veșnică, B, 19, 5; -a Domnului, B, 6, 1; P II, 19, 4; -a este pozoaba sfîntă a veșniciei, P III, 2, 3; adevărată —, B, 6, 1; băutura -ril, B, 23,

4; cununile -ril, B, 3, 5; doctoria -ril, C, 106, 2.

Nonivitean, -ten, C, 99, 4.

Nenorocire, -rile celor de demult, P II, 89, 3.

Nereide, nimfele mării, C, 58, 2.

Nereis, nimfă, C, 33, 8.

Nerușinare, -a demonilor, P II, 8, 4.

Nerv, trupul omenesc este organ muzical, iar -il lui sînt strunele, P II, 41, 5.

Nestricăciune, -a lui Hristos, P I, 32, 4; haina -nil, P I, 84, 3; veșnicia este identică -a, P I, 20, 4; vicifulrea Domnului este pildă de —, P I, 98, 3.

Nestiință, -ta are două piscuri: necredința în Dumnezeu și superstiția, C, 25, 1; -ta dă naștere întunericii, P I, 29, 4; cunoștința este luminare și alungă -ta, P I, 29, 4; întunericii -tei, P II, 80, 1; legătura naturală dintre oameni și cer a fost întunecată de —, C, 25, 3; omul cufundat în —, C, 4, 1; relele aduse de —, C, 99, 2; somn adînc de —, P II, 106, 2.

Nevinovăție, sufletească, P I, 14, 4.

Nevoie, -ile sfinților, P III, 96, 4.

Nicagoras, sofist atenian, C, 54, 4.

Nicandru, poet grec, C, 39, 2; 51, 3.

Nicanor, Ciprianu, filozof grec, C, 24, 2.

Nicostratul, poet comic, P II, 123, 3.

Nictim, — copilul lui Licaon, C, 36, 5.

Nil, curgerile -ului, C, 50, 3.

Nil, zeu egiptean, C, 28, 2.

Nimfă, -fe, divinități secundare, C, 58, 2.

Nimfodor, lucrarea sa: «Obiceiuri barbare», C, 65, 1.

Niobe, regina legendară a Frigiei, C, 103, 4.

Nisa, sfîntul munte —, C, 76, 2.

Nisip, -ul de aur Ildian, P III, 56, 4; -urile pustiei, C, 11, 1.

Noblețe, -ta sufletului, B, 36, 1.

Noe, P II, 34, 3; 51, 1; dreptul —, P II, 51, 1; flul lui —, P II, 51, 1.

Nor, — luminos, C, 92, 3.

Norod, -ul lui Dumnezeu, P II, 44, 4.

Noutate, -a harului, B, 8, 1.

Număr, -ul elementelor, C, 64, 2.

Nume, — nou, P I, 14, 5; -le cel nou al lui Dumnezeu, P I, 57, 1; -le Cuvîntului, P I, 60, 2; -le de creștin, P II, 1, 1; -le de dumnezei, C, 23, 1; -le de om, P I, 10, 3; -le de sîrac, B, 19, 2; -le Domnului, P I, 13, 4; 79, 2; P III, 79, 1; -le Domnului Isus, P II, 43, 2; -le lui Dumnezeu, P II, 44, 4; -le lui Hristos, B, 36, 1; C, 87, 4; 96, 2; P I, 37, 2; P II, 32, 1; -le Tatălui, C, 115, 4; -le trînic al Bisericii este: răbdare, P I, 22, 2; -le zeilor, C, 54, 3; etna-

tecul care poartă -le lui Dumnezeu, C, 2, 4; Domnul Dumnezeu era fără —, că nu se făcuse om, P I, 57, 2; Iacov a primit — -le de Israel, P I, 57, 2; H-tera iota (i) din -le lui Iisus, P I, 85, 4; Moise profetește -le Pedagogului Mintuitor, P I, 60, 3.

Numire, -a de copil, P I, 20, 1; -a de prunc, P I, 19, 1; -a de tânăr, P I, 60, 1; -rile de copil și prunc, P I, 25, 1.

O

Oale, — bolnavă, P I, 84, 2; — oloagă, P I, 84, 2; — răătăcită, P I, 84, 2; oi cuvântătoare, I, 30; oi împărătești, I, 4; lupi îmbrăcați în piei de oi, C, 4, 3; Păstor al oilor împărătești, I, 4; Păstorul oilor, P I, 84, 1.

Oaste, -a cerului, C, 79, 2.

Obicei, — nenorocit, C, 89, 3; — rău, C, 89, 2; 90, 3; P III, 32, 3; — transmis de părinți, C, 89, 1; misterele sînt un —, C, 22, 3; -urile bune, P II, 50, 4; -urile părintești, C, 96, 2.

Obiect, -ele sfinte, C, 76, 2.

Obol, avere de patru -i, B, 21, 5.

Ocară, — plină de rușine, P III, 28, 4; -ra Domnului, P II, 73, 5; cuvînt de —, P II, 53, 1; fapte de —, C, 39, 3; paharul ocării, P II, 22, 2; patimi de —, P II, 86, 3; plăcere plină de —, P III, 21, 2; poște de —, P I, 83, 2; toiaș de P II, 53, 2.

Ocean, -ul răutății, I, 26; prin Cuvînt toate au ajuns un — de bunătați, C, 110, 3.

Oceanos, zeu, C, 28, 2.

Ochi, — de junincă, C, 33, 9; — de ne-credință, C, 2, 1; — pofticioși, P III, 37, 4; -i cei purtători de lumină ai sufletului, C, 113, 2; -i Domnului, P II, 99, 4; P III, 85, 3; -i lui Dumnezeu, P I, 70, 2; -i orbilor, C, 6, 1; 119, 3; des-frinare cu -i, P III, 70, 1; lumina -lor, P I, 56, 1; P III, 70, 4; mărgăritarul este de mărimea -ului unui pește mare, P II, 118, 4.

Odihnă, -na adevărată, P III, 39, 2; -na desăvîrșită, B, 6, 1; -na este cel din urmă punct al dorinței noastre, P I, 29, 3; -na este împlinirea făgăduinței, P I, 29, 3; -na lui Dumnezeu, C, 84, 4; -na omului desăvîrșit, P I, 35, 1; -na veș-nică în Dumnezdu, P I, 102, 2; loc de —, P I, 36, 1; nădejdea -nei, P I, 45, 1; sfîrșitul cunoștinței este —, P I, 29, 3.

Odraslă, -la diavolului, B, 37, 6; -le ale miniei, C, 27, 2.

Odrisian, locuitor al vechii Tracii, C, 13, 3; munții odrisilor, C, 2, 1.

Oeta, muntele —, C, 30, 7.

Ofrandă, — lui Dumnezeu, C, 59, 2.

Olagros, tatăl lui Orfeu, C, 74, 3.

Olimp —, casa lui Zeus Eigiohu, C, 55, 4; —, locuință dumnezeiască, C, 29, 5; poalele -ului, C, 19, 1.

Olimpianul, Zeus, C, 47, 6; 56, 5; — este chipul unui chip, C 98, 3; — este opera minilor unor oameni din Atica, C, 98, 3.

Olimpic, jocurile -e, C, 34, 1.

Olimpihu, lucrarea lui: «Fapte și întîmplări din Samos», C, 47, 2.

Om —, acest frumos instrument muzical insufletit, C, 5, 4; — al lui Dumnezeu, B, 41, 1; C, 4, 3; — bogat, B, 18, 5; P II, 105, 1; — cumințe, P III, 53, 5; — cumpătat, P II, 56, 1; 57, 2; P III, 28, 2; — cu dreaptă judecată, C, 102, 2; — cu judecată, P II, 70, 2; P III, 78, 1; — cu mintea sănătoasă, C, 57, 5; — drept, P I, 95, 2; P II, 100, 2; — fără Dumnezeu, C, 25, 2; — fericit, P III, 35, 5; -ul ființa cea mai cuprin-zătoare, C, 99, 3; — hулitor, B, 23, 1; — în întregime, P III, 98, 2; — în-telept, C, 92, 3; P II, 15, 1; — în-telept și desăvîrșit, P I, 22, 1; — lăun-tric, P II, 45, 3; — lipsit de dum-nezeiasca putere roditoare, C, 25, 2; — neînfrînat, P II, 67, 3; — nesățios, P II, 34, 3; — nobil, P III, 58, 3; — pier-dut, B, 42, 9; — prost, P II, 46, 4; — rău, B, 17, 2; P I, 88, 1; —, sadul cel ceresc, C, 25, 4; — sfînt și ce-resc, P I, 98, 2; — slab de fire, P II, 48, 1; —, statuie insufletită, C, 98, 3; — și Dumnezeu, C, 106, 4; -ul a fost creat pentru contemplarea cerului, C, 63, 4; -ul a fost făcut pentru contem-plarea cerului, C, 100, 3; -ul a fost plăzmuț de Dumnezeu și făcut după chipul și asemănarea Lui, P I, 7, 2; -ul, amestec dumnezeiesc, P II, 20, 1; -ul bogat, P II, 121, 4; -ul bun, B, 17, 2; P II, 121, 4; P III, 34, 3; -ul care cuge-tă sănătos, C, 57, 4; -ul cel ascuns, C, 115, 4; -ul cel nou, P III, 17, 2; -ul cel tainic al inimii, P III, 66, 3; -ul cel vechi, P I, 32, 4; P III, 17, 2; -ul cu bună creștere, P II, 34, 4; -ul cu jude-cată, P II, 46, 4; -ul cufundat în ne-știință, C, 4, 1; -ul cumințe, P II, 121, 4; -ul drept, P I, 95, 1; P II, 121, 4; P III, 35, 4; 76, 2; -ul de știință, P II, 81, 5; -ul desăvîrșit, P I, 93, 2; -ul este asemănător Cuvîntului prin cugetarea din inima sa, C, 98, 4; -ul este cea mai

frumosă avere din toate averile lui Dumnezeu, C, 122, 2; -ul este cea mai mare operă a lui Dumnezeu, P I, 6, 6; -ul este copil al lui Dumnezeu, P III, 99, 1; -ul este cuvântător, C, 108, 4; -ul este de dorit pentru el însuși, P I, 8, 1; -ul este Dumnezeu, P III, 1, 5; -ul este ființa cea mai frumoasă dintre toate creaturile, P I, 63, 1; -ul este ființă iubitoare de Dumnezeu, P I, 63, 1; -ul este instrument muzical de pace, P II, 42, 1; -ul este iubit de Dumnezeu, P I, 8, 2; -ul este iubit de Dumnezeu, pentru că e făptura Lui, P I, 7, 1; -ul este în chip natural apropiat de Dumnezeu, C, 100, 2; -ul este prieten al lui Dumnezeu prin mijlocirea Cuvântului, C, 122, 3; -ul este prin fire o ființă superioară, P III, 37, 1; -ul exterior, P III, 2, 2; -ul instrument muzical, C, 5, 3; -ul interior, P III, 1, 2; -ul în care locuiește Cuvântul, P III, 1, 5; -ul este în chip natural apropiat de Dumnezeu, C, 100, 2; -ul înțelept, P I, 4, 3; P III, 58, 2; -ul lui Dumnezeu, C, 87, 2; 104, 2; -ul nemuritor este cîntec frumos al lui Dumnezeu, C, 107, 1; -ul nou, C, 112, 3; -ul păcătos, P I, 78, 4; -ul poate ajunge Dumnezeu, C, 8, 4; -ul, sad ceresc, C, 100, 3; -ul să fie împăratul frumuseții, nu tiranul ei, C, 49, 2; -ul statuie armonioasă și frumoasă a Cuvântului, P III, 64, 3; -ul statuie vie și mișcătoare, C, 59, 2; -ul sugrumat de păcate, C, 77, 1; -ul supus patimilor, P I, 51, 2; -ul urît, P I, 88, 1; -ul virtuos este și frumos și bun, P II, 121, 3; asemănarea chipului -ului celui stricăcios, C, 81, 2; cel dinții —, C, 111, 1; P I, 101, 3; P II, 111, 3; credința în Dumnezeu face atât cât e cu putință pe — asemenea cu Dumnezeu, C, 86, 2; credința -ului, P I, 29, 5; Cuvântul a luat chip de —, C, 110, 2; Cuvântul este și Dumnezeu și —, C, 7, 1; Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut —, C, 8, 4; P I, 74, 4; Cuvântul prin învățătura Sa îndumnezeiește pe —, C, 114, 4; Cuvântul s-a făcut —, P I, 24, 4; Domnul s-a făcut — pentru noi, P II, 32, 2; Domnul Dumnezeu era fără nume, că nu se făcuse —, P I, 57, 2; dragostea de Dumnezeu este cea mai frumoasă faptă din viața -ului, C, 122, 2; dragostea de —, P II, 120, 4; Dumnezeu educă pe — prin Cuvântul Său, P I, 63, 3; Dumnezeu s-a făcut — pentru noi, P I, 62, 1; Dumnezeu se îngrijeste de — și se ocupă de el, P I, 63, 2; Dumnezeu și Cuvântul sînt iubitorii de —, P I, 63, 1;

fața -ului P I, 31, 1; ființa cea cugeatătoare, adică -ul, P I, 100, 3; firea -ului, P III, 3, 2; Hristos era —, P II, 32, 2; înfățișarea -ului din afară, P III, 4, 1; în viața de dincolo -ul este lipsit de dorința care pe pămînt desparte pe bărbat de femeie, P I, 10, 3; nașterea din nou a -ului este duhovnicească și hrana lui tot duhovnicească, P I, 49, 3; numele de — este comun și pentru bărbați și pentru femei, P I, 10, 3; odihna -ului desăvîrșită, P I, 35, 1; mintea, care este în —, este chip al Cuvântului, C, 98, 4; Pedagogul este creator al luminii și al -ului, P III, 100, 2; pentru — Dumnezeu a trimis pe Cuvântul cel Unul-Născut din sinurile Tatălui, P I, 8, 2; pocăința -ului, P I, 70, 1; pricina pentru care a fost creat -ul, P I, 7, 3; răpitori cu chip de —, C, 4, 3; rostul -ului pe pămînt, P II, 14, 6; sămînța -ului, P I, 45, 1; singele este substanța trupului -ului, P I, 49, 1; statuile cu chip de —, C, 65, 3; sufletul -ului, C, 117, 2; vederile -ului celui ascuns, P III, 80, 4.

Oameni, — blinzi, C, 4, 3; — bogați, B, 13, 5; 26, 3, 4; — care iubesc pacea și lumina, P III, 54, 2; care răpesc averile altora, C, 4, 1; — cumînți, C, 22, 6; — cumpătați, P II, 69, 5; — de încredere, P III, 26, 3; — de rînd, P II, 78, 2; — dedați plăcerilor, C, 4, 1; — dropti, P I, 36, 1; — duhovnicești, P I, 36, 2, 3; — desăvîrșiți, P I, 36, 4; — fără de minți, C, 6, 1; 50, 1; P II, 118, 1; — fără Dumnezeu, C, 24, 2; — fără iudocală, C, 58, 1; 103, 1; — înțelepți, P II, 46, 3; 58, 1; — învățați, C, 68, 5; — muritori, C, 70, 2; — necredincioși, C, 11, 3; — necurați, P III, 75, 3; — plini de minie, C, 4, 1; — plini de pășuni, C, 36, 1; — plini de zel, C, 121, 2; — răi, P III, 75, 3; — rățăciți, C, 63, 1; 67, 2; — sfinți, P II, 77, 3; — simpli, C, 54, 3; — superstițioși, P II, 41, 1; — trupești, P I, 36, 2, 3, 4, 6; — ușuratici, C, 4, 1; — vicleni, C, 4, 1; P II, 48, 3; — veninoși, C, 4, 3; amăgirea -lor, P I, 18, 3; averea cea mai prețioasă este facearea de bine față de —, P II, 36, 2; călle -lor, P II, 99, 4; Cuvântul este colaborator al iubirii de — al lui Dumnezeu, P I, 63, 3; Cuvântul este lumină între —, C, 84, 6; Cuvântul este mijloc al -lor, P III, 2, 1; Domnul cel iubitor de —, C, 85, 3; Dumnezeu cel viu, minturilor al tuturor -lor, C, 100, 1; Dumnezeu este iubitor de —, C, 83, 1; Dumnezeu este Părinte, mare blîndăcă-

- tor al -lor, C, 73, 2; faptele -lor din ve-chime, C, 31, 3; harul iubirii de — al lui Dumnezeu, C, 8, 1; Hristos, bunul conducător de car al -lor, C, 121, 1; Hristos, fratele -lor, a vrut să fie Pe-dagog, P I, 85, 2; iubirea de — a lui Dumnezeu, C 4, 4; 82, 2; iubirea de — a Pedagogului, P III, 88, 3; întîlnirile cu — buni, P III, 75, 3; legătura natu-rală dintre — și cer a fost întunecată de neștiință, C, 25, 3; legăturile cu -i dumnezeiești, P II, 50, 3; măreția iu-birii de — a lui Dumnezeu, B, 3, 5; mîntuirea -lor, B, 16, 3; C, 6, 2; mîn-tuirea -lor este felurită, C, 8, 3; mîntu-irea -lor se cheamă Biserică, P I, 27, 2; Olimpianul este opera minilor unor — din Atica, C, 98, 3; păcatele -lor, C, 6, 2; purtările -lor, P II, 41, 3; statui ale Cuvîntului sînt -i, C, 121, 1; tră-irea lui Hristos pentru —, P II, 75, 2; viața -lor, P I, 98, 3; vinul și singele sînt pentru — băutură spre mîntuire, vinul pentru trup, singele pentru duh, P I, 15, 3; voia lui Dumnezeu este mîntuirea -lor, P I, 27, 2.
- Omenire**, -a întreagă are nevoie de Iisus, P I, 83, 3; cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu este mîntuirea -rii, P I, 100, 1; cînd Cuvîntul a săvîrșit drama cea mîn-tuitoare a -rii, C, 110, 2; Cuvîntul con-duce -a, P I, 55, 2; Cuvîntul este Pe-dagogul -rii, P I, 57, 1; 75, 1; Hristos pîzitorul cel neadormit al -rii, P III, 44, 1; învățătura și educarea -rii, P III, 94, 1; tinerețea -rii, P I, 15, 2.
- Omfala**, regina legendară a Lidiei, C, 35, 1.
- Operă**, facerea lumii este -ra voinței lui Dumnezeu, C, 63, 3; lumea întreagă este -ra lui Dumnezeu, C, 63, 2.
- Oracol**, -ul lui Hipon, C, 55, 2; -e pline de adevăr, C, 43, 4.
- Oraș**, — al adevărului, P II, 65, 1; -e conduse de legi bune, P II, 65, 1.
- Orator**, -ul atenian, Demostene, C, 61, 1.
- Orfeu**, C, 21, 1; 74, 5; tracul —, C, 17, 2; tracul —, fiul lui Oiaeros, în același timp și mare preot și poet, C, 74, 3; versurile lui —, C, 21, 1.
- Organ**, trupul omenesc este — muzical, iar nervii lui sînt strunele, P II, 41, 5.
- Orgle**, -ile coribanților, C, 19, 1; -iile pline de desfrâu ale Afroditei, C, 13, 4; -ile religioase, C, 22, 7; -iile samo-tracilor, C, 13, 3; șarpele consacrat este semn al -lilor bahlce, C, 12, 2.
- Oriade**, nimfe ale munților, C, 58, 2.
- Orînduire**, buna — a lui Dumnezeu, P I, 6, 5, 6.
- Ornit**, regele orașului Teuthis din Argoli-da, C, 36, 2.
- Osana**, ce înseamnă — în limba greacă, P I, 12, 5.
- Osea**, C, 79, 2; P I, 53, 3; 77, 2.
- Osiris**, zeu egiptean, C, 48, 6; înmormin-tarea lui —, C, 48, 6; statuia lui — C, 48, 5.
- Osirapis**, — este unirea a două nume Osiris și Apis, C, 48, 6.
- Ospăț**, — cumpătat, P II, 41, 1; — de mulțumire, P II, 43, 3; — pămîntesc, P II, 6, 1; agapa este — duhovnicesc, P II, 5, 3; -pețele zeilor, C, 58, 3.
- Ostaș**, -ii cei pașnici ai lui Hristos, C, 116, 2.
- Oștire**, -a Mîntuitorului, B, 42, 18.
- Otos**, fiul lui Aloeus, C, 29, 3.
- Oxirinh**, oraș în Egipt, C, 39, 5.
- P**
- Pace**, păcii lui Dumnezeu nu este hotar, P I, 24, 2; armele păcii, C, 116, 3; cîntecul de — al lui Hristos, C, 116, 2; Cuvîntul este singurul instrument mu-zical făcător de —, P II, 42, 3; cor de —, I, 63; Cuvîntul, crainicul păcii, C, 110, 3; Domn al păcii P I, 24, 2; Dum-nezeul păcii, B, 22, 3; I, 66; oameni care iubesc -a, P III, 54, 2; omul este instrument muzical de —, P II, 42, 1; timp de —, P I, 98, 4.
- Pactolu**, riul legendar de aur, C, 85, 4; P III, 10, 1.
- Pafos**, oraș în insula Cipru, C, 45, 4.
- Pahar**, -cu apă rece, B, 31, 4; Domnul a numit — împlinirea patimii Sale, P II, 46, 1.
- Palamnei**, zei ucigași, C, 26, 3.
- Paladion**, statuia zeiței Atena căzută din cer, C, 47, 6.
- Palas**, uriaș, C, 28, 2.
- Palas Atena**, zeiță, C, 18, 1; 47, 7.
- Pan**, Zeul păstorilor, C, 44, 3; chipurile lui —, C, 61, 1; -i, C, 58, 2.
- Pantarce**, atlet olimpic atenian, C, 53, 4.
- Paniasis**, poet epic grec, C, 35, 3; 36, 2.
- Parmenide** Eleatul, filozof grec, C, 64, 2.
- Parnas**, munte în Grecia, C, 18, 2.
- Paros**, marmura de —, C, 56, 5.
- Parte**, -a irascibilă a sufletului, P III, 1, 2; -a spirituală sau rațională a sufle-tului, P III, 1, 2.
- Pasăre**, -a ibis, C, 65, 2.
- Patara**, oraș în Licia (Asia Mică), sta-tuile lui Zeus și Apolon din — Licii, lucrate de Fidias, C, 47, 4.
- Patimă**, -ma bogăției, P III, 35, 1; -ma desfrînării, P II, 98, 3; -ma Domnu-lui, P II, 61, 3; 63, 1; -ma lui Hristos

- P II, 74, 3; -mi de ocară, P II, 86, 3; -mille Domnului, P I, 95, 1; P II, 62, 3; 63, 2; 73, 3; -mille sînt departe de adevăr, P I, 64, 4; -mille sufletesti, B, 12, 2; -mille sufletului, B, 14, 5; P I, 65, 3; -mille trupului, P I, 43, 1; cauzele -milor, P I, 100, 1; Domnul a numit pahar împlinirea -li Sale, P I, 46, 1; muștrarea -milor sufletesti, P I, 64, 4; omul supus -milor, P I, 51, 2; singele și laptele sînt simboale ale -mil și învătăturii Domnului, P I, 49, 4; urmările -milor, B, 29, 3.
- Patmos, insula —, B, 42, 2.
- Patrie, -ia cea de sus, B, 3, 6; -ia din ceruri, C, 86, 2.
- Patrocle Turianul, C, 30, 4.
- Patroclu, erou troian, fiul lui Menoitios, C, 55, 3.
- Pavăză, -za credinței, C, 116, 3.
- Pavel, B, 38, 1; C, 85, 3; 87, 4; P I, 19, 2; 33, 3; 34, 1. 2. 3; 52, 2. 3; 73, 2. 3; 97, 1; P II, 101, 1; P III, 2, 2; 100, 3; — numește Cuvîntul lapte, P I, 45, 2; fericitul —, P I, 33, 1.
- Păcat, -ul este moarte veșnică, C, 115, 2; -ul este o faptă făcută cu judecată, P I, 5, 2; -ul fără judecată este numit năpraznic, P I, 5, 2; -ul fără de voie, P I, 5, 1; -ul săvîrșit mai înainte, P I, 5, 3; haina -ului, P I, 32, 4; pornire spre —, P I, 68, 1; răsplata -ului, P II, 8, 2; rușinea -ului, P I, 74, 2; sfiala față de —, P I, 14, 3; temeiul -ului, C, 104, 3; trisfeța -ului, P II, 53, 4; vîltoarea -ului, P III, 101, 1; -ele de mai înainte, P III, 85, 3; -ele oamenilor, C, 6, 2; -ele vechi, P I, 59, 2; -ele viețuirii rele de mulți ani, B, 40, 3; Cuvîntul poate ierta -ele, P I, 68, 1; din pricina întinericului cădem în -e, P I, 29, 4; iertarea de -e, B, 39, 5; 40, 1; multime de -e, P III, 91, 3; pricina de -e, P II, 53, 5; scăparea de -e, P I, 26, 3.
- Păcătos, mintuirea -ului, P III, 86, 1; moartea -ului, B, 39, 4; C, 118, 5; P III, 86, 1; pocăinta -ului, P III, 93, 3; -oșii pămîntului, P I, 61, 2; calea -oșilor, P I, 90, 1.
- Păgîn, dumnezeli -ilor, C, 62, 4.
- Pămînt, — fără apă, P I, 56, 1; -ul cel bun, P I, 34, 3; 91, 4; -ul egiptenilor, C, 6, 4; -ul Egiptului, P I, 56, 2; P III, 44, 4; 91, 4; bunătațile -ului, C, 95, 2; P III, 86, 2; centrul -ului, C, 76, 3; Cuvîntul se revărsă pe întreaga față a -ului, C, 110, 3; deschizăturile -ului, C, 50, 2; despicarea -ului, C, 17, 1; Dumnezeu cerului și al -ului, P I, 32, 2; lucrarea -ului, P II, 83, 1; păcătoșii -ului, P I, 61, 2; sarea -ului, B, 30, 1; P III, 82, 4; toate bunurile -ului sînt comune, P II, 120, 3.
- Păr, -ul capului, P III, 16, 4; -ul din bărbății, P III, 60, 2, 3; -ul este slăbiciunea bărbăției, P III, 19, 3; Dumnezeu a vrut ca femeia să nu albească — pe față, P III, 18, 1; Dumnezeu l-a împodobit pe bărbat cu barbă și cu — pe plept, P III, 18, 1.
- Păr, xoanonul zeiței Hera din Tiryns, făcut din lemn de —, a fost sculptat de Argos, C, 47, 5.
- Părinte, B, 30, 2; P I, 32, 2, 3; 71, 1, 2; — blind, C, 82, 2; — mare binefăcător al oamenilor, C, 73, 2; — veșnic, P I, 24, 2; Ava —, C, 88, 3; voință bună a bunului —, P III, 98, 1; obicele transmise de -nți, C, 89, 1.
- Părtășie, Dumnezeu a adus neamul omenească la -șia bunurilor Sale, P II, 120, 3.
- Păstor, P I, 53, 2; — al oilor împărătești, I, 4; -ul cel bun, C, 116, 1; P I, 53, 2; 85, 2; 97, 3; -ul oilor, P I, 84, 1; -le, I, 18; -ule sfinte, I, 29; bunul —, P I, 37, 3; Cuvîntul ca —, P I, 15, 4; făgăduințele bunului —, P I, 84, 2; înțelepciunea preasfîntului —, P I, 84, 1.
- Păianje, -ia sodomitilor, P III, 43, 5.
- Păun, -i din Media, P III, 30, 1.
- Păzitor, -ul cel neadormit al omenirii, P III, 44, 1; Dumnezeu este dătător și de bunătați, P III, 86, 2; femeile să fie -toarele case, P III, 57, 1.
- Pecete, -a Domnului, B, 42, 4.
- Pedagog, atotînțeleptul —, P III, 75, 3; ce este -ul, P I, 53, 3; Cuvîntul este diacon al lui Dumnezeu și — al nostru, P III, 2, 1; Cuvîntul este în chip egal — și pentru bărbați și pentru femei, P I, 10; Cuvîntul este pentru copiii Tatălui, Mamă, —, Hrănitore, P I, 42, 3; Cuvîntul este -ul liberei voințe, P I, 31, 1; Cuvîntul este -ul omenirii, P I, 57, 1; Cuvîntul este și Judecător și —, P I, 58, 2; Cuvîntul, -ul omenirii, P I, 75, 1; Cuvîntul, -ul cel desăvîrșit, P I, 60, 2; domeniul -ului, P II, 76, 1; Domnul a fost prin Moise — al poporului celui vechi, P I, 58, 1; Domnul, -ul nostru, P I, 62, 2; dreptatea -ului, P I, 85, 3; 87, 2; dumnezeiescul —, P I, 81, 1; P II, 49, 2; P III, 9, 3; dumnezeioscul — este împodobit cu stîlîță, bunăvoință și îndrăzneală, P I, 97, 3; este un singur Dumnezeu și un singur — și pentru bărbat și pentru femeie, P I, 10, 2; laptele -ului, P I, 9, 1; Plut, — și Didascal, P III, 101, 2; Iesus este —, P I, 53, 2; în

- birea de oameni a -ului, P I, 96, 1; P III, 88, 3; Insuși Dumnezeu ne este —, P I, 55, 2; însușirile -ului, P I, 4, 1; înțelepciunea -ului, P I, 61, 2; învățătura dată de —, P III, 35, 2; învățăturile -ului, P III, 57, 1; Moise profețește numele -ului Mintuitor, P I, 60, 3; poruncile -ului, P III, 45, 2; purtarea de grijă a -ului, P I, 61, 2; puterea -ului, P I, 61, 2, 3; scopul -ului, P I, 1, 4; Sfântul Dumnezeu Iisus Cuvîntul este -ul nostru, P I, 55, 2; Tatăl universului a pus Cuvîntul — al nostru, P I, 68, 1.
- Pedagogul, P I, 1, 1; 3, 1; 5, 1; 8, 3; 54, 2, 3; 56, 1, 2, 3, 4; 57, 1, 3; 59, 2; 61, 1; 62, 2; 76, 1; 78, 1, 2, 4; 79, 1; 80, 1, 2, 3; 81, 2, 3; 82, 1; 84, 1, 2, 3, 4; 86, 1, 2; 90, 1; 92, 1, 2; 93, 1; 94, 3; 97, 1, 2; 98, 1, 3, 4; 100, 3; P II, 1, 4; 17, 1; 28, 1; 49, 2; 51, 2; 52, 1; 95, 2; 96, 2; 99, 3, 5; 101, 2, 3; 109, 3; P III, 9, 4; 13, 3; 38, 3; 40, 3; 43, 2; 49, 5; 53, 2, 4; 57, 1; 58, 2; 66, 3; 71, 4; 72, 1; 76, 3; 82, 5; 86, 1, 2; 87, 1, 2, 4; 89, 2; 90, 3; 91, 1; 92, 3; 93, 2, 3, 5; 94, 2; 97, 1, 3; 97, 1, 3; 99, 1; -e, P III, 101, 1, 3; — a vrut să fie fratele oamenilor, P I, 85, 2; — a luat conducerea vieții noastre, P I, 5, 2; — cel bun este înțelepciune, Cuvîntul Tatălui, Creatorul omului, Doctorul, P I, 6, 2; — cel drept, P I, 89, 3; — dă mărturie, P I, 74, 3; — dumnezeiesc, P I, 100, 2; — este asemenea Tatălui, P I, 4, 1; — este bun în chip drept, P I, 85, 1; — este cu chipul lui Dumnezeu, P I, 4, 1; — este cu totul lipsit de pasiunile omenești, P I, 4, 2; — este creator al lumii și al omului, P III, 100, 2; — este Cuvîntul, P I, 53, 3; — este Cuvîntul Dumnezeu, P I, 4, 1; — este Dumnezeu în chip de om, P I, 4, 1; — este Dumnezeu și Creator, P I, 97, 3; — este Fiul Tatălui, P I, 4, 1; — este iconă fără pată, P I, 4, 2; — este iubitor de oameni, P I, 7, 1; — este în Tatăl, P I, 4, 1; — este înțelepciunea Tatălui, P I, 97, 3; — este mare dăruitor, P I, 85, 2; — este singurul Judecător, P I, 4, 2; — este slujitor al voinței Tatălui, P I, 4, 1; — este și învățător, P I, 32, 2; — face sufletul în stare să primească revelația Cuvîntului, P I, 3, 3; — grăiește prin Moise, P I, 5, 1; — ia conducerea vieții noastre, P I, 4, 1; — lumii, P III, 100, 2; — ne conduce ca învățător, P I, 3, 3; — pregătește sufletul curat pentru dobîndirea cunoștinței, P I, 3, 3; — pruncilor, P I, 84, 1; — se aseamănă pe El cu grăunțele de muștar, P I, 96, 1; — se îngrijește de educația oamenilor, nu de instrucția lor, P I, 1, 4; — se numește Iisus, P I, 53, 1; — se ocupă cu lucrurile practice, P I, 2, 1; — șade de-a dreapta Tatălui, P I, 4, 1; — vindecă patimile noastre, P I, 3, 3; — vindecă prin sfaturile sale patimile sufletului nostru, P I, 6, 1.
- Pedagog, P I, 57, 4; 60, 2; copiii nu trebuie să trăiască fără —, P I, 11, 2; -ii împărătești, P I, 55, 2.
- Pedagogie, P III, 94, 2; 97, 3; — dumnezeiască, P I, 103, 1; -ia are multe înțeleșuri, P I, 54, 1; -ia Cuvîntului, P I, 92, 1; -ia înseamnă educarea copiilor, P I, 12, 1; -ia lui Hristos, P I, 99, 2; -ia Pedagogului, P I, 96, 1; caracteristica -i lui Iisus, P I, 98, 1; ce este -ia cea după Dumnezeu, P I, 54, 1; definiția -i, P I, 16, 1; fericita —, P III, 99, 1; înțelepciunea -i Cuvîntului, P I, 74, 3; legea este — pentru copii greu de stăpînit, P I, 96, 3; metoda -i Cuvîntului, P I, 75, 3; minunata — a Pedagogului, P III, 101, 3.
- Pedaseul, Cleante —, filozof stoic, C, 72, 1.
- Pedeapsă, -sa cu moartea, P I, 65, 2; amenințarea cu —, C, 95, 1; -sa este răsplătirea răului, P I, 70, 3; -depse corporale, P I, 65, 2; -depse în bani, P I, 65, 2.
- Pedepsire, — dreaptă, P III, 44, 3; metoda de —, P I, 93, 3.
- Peleu, iubitul zeiței Tetis, C, 33, 8; 42, 4.
- Pela, oraș în Macedonia, C, 42, 4; P I, 55, 1.
- Pelops, fiul lui Tantal, regele Frigiei, C, 34, 1; oasele lui, — C, 47, 6.
- Pelops, iubitul lui Poseidon, C, 33, 5.
- Peloron, cap în insula Sicilia, P II, 3, 1.
- Penelopa, soția lui Ulise, P III, 97, 2.
- Perioadă, -de de ani, C, 65, 3.
- Peripatetician, -ieni, C, 66, 4.
- Pers, -și, C, 46, 2; 65, 1, 3, 4; P I, 55, 2.
- Persan, magii -i, C, 65, 1.
- Persia, încălțăminte, din —, P II, 116, 2.
- Pescar, — al muritorilor, I, 23.
- Pește, — numit iagros, C, 39, 5; — numit maiotes, C, 39, 5; -tii cei curați, I, 28.
- Petru, B, 4, 10, 21, 5; 25, 2; P I, 44, 1; P II, 14, 1; 16, 2; P III, 52, 2; 74, 2; 85, 2; fericitul —, P II, 127, 1; laude aduse lui —, B, 21, 4.
- Piatră, -ra prețioasă simbolizează Cuvîntul, P II, 65, 5; idoli din —, C, 62, 1; plăci de —, P III, 94, 1; statui de —, C, 51, 2; 74, 2; pietre netrebne, C, 50, 3; pietre prețioase din Egipt, C, 48, 5; închinătorii la pietre, C, 52, 1.
- Piață, închinăciunile în piețe, P III, 93, 2.

- Picior, picioarele Domnului, P II, 61, 1, 3; P II, 62, 1, 3; picioarele ucenicilor, P II, 38, 1; 63, 2; picioarele unse cu mir ale Domnului, P II, 63, 1; spălarea picioarelor ucenicilor, P II, 63, 2; spălatul picioarelor, P II, 37, 2.
- Pieria, ținut în Macedonia, P II, 72, 3.
- Pierzare, copil al -zării, C, 94, 3; prăpăstiiile -zării, C, 89, 3.
- Pigmalion, sculptor grec din Cipru, C, 57, 3.
- Pildă, — de desfrinare, C, 33, 6; — de pocăință adevărată, B, 42, 15; — vie de nesticăciune este viețuirea Domnului, P I, 98, 3; -de încurajatoare, P I, 3, 1; -de rele, P I, 2, 2.
- Pilos, oraș în Peloponez, C, 36, 2.
- Pindar Beotianul, poet liric grec, C, 30, 1; P III, 72, 1, 4; 92, 4.
- Pisa, oraș în Peloponez, C, 34, 1.
- Pisc, cele două -urii ale neștiinței sînt necredința în Dumnezeu și superstiția, C, 25, 1.
- Pitac, regele Mitilinei, P III, 50, 2.
- Pitagora din Samos, filozof grec, P I, 94, 1; P II, 11, 1.
- Pitagorian, -ieni, C, 72, 4.
- Pitia, preoteasa lui Apolon de la Delfi, C, 40, 2.
- Pitian, jocurile -tiene, C, 34, 1.
- Pitios, templul lui Apolon din Delfi, C, 11, 2.
- Pito, vechi nume al orașului Delfi, C, 34, 1.
- Pitocle, retor atenian, lucrarea sa: «Despre unire», C, 42, 6.
- Pîine, — coaptă, P I, 46, 3; -a cea adevărată din cer, P I, 46, 2; -a cerurilor, P I, 47, 1; P III, 40, 1; Cuvîntul Domnului este — adevărată, P III, 40, 1; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; Cuvîntul se numește — din ceruri, P I, 46, 2; Domnul numește trupul Lui —, P I, 46, 3; drept lipsit de —, P III, 40, 1; sensul tainic al -nii, P I, 46, 3.
- Pîntece, -le chitului, B, 41, 7; demonul -lui, P II, 15, 4; pofta -lui, P II, 93, 3; viața supusă -lui, P II, 14, 4.
- Pîrgă, -ga lui Dumnezeu, C, 117, 5.
- Pînză, — fină din Egipt, P II, 115, 2.
- Placă, plăcile celor înviroșați la inimă, P III, 94, 1; plăci de piatră, P III, 94, 1.
- Plată, — cuvioasă, I, 59.
- Plateea, oraș din Beotia, P III, 73, 2.
- Platean, -teeni, locuitorii ai Plateii, C, 40, 2.
- Platon, C, 68, 1, 5; 71, 1; P I, 67, 1, 2; 82, 3; P II, 18, 1, 2; 36, 3; 86, 2; 89, 2; 91, 1; P III, 54, 2; O. Platone, C, 68, 1; 70, 1; —, ucenicul filozofului barbare, P II, 100, 4; dascălul lui —, C, 70, 1.
- Platoșă -șa dreaptă, C, 116, 3.
- Plăcere, — plină de ocară, P III, 21, 2; — rușinoasă, P II, 110, 2; — strălună, P III, 9, 4; -a cea trairnică, P II, 9, 3; -a este desfrînată frumoasă, C, 118, 2; -a stomacului, P II, 7, 4; -ri curate, P III, 37, 1; 84, 1; -ri desfrîmate, C, 32, 1; -ri deyarate, P III, 58, 1; -ri feburite, P III, 84, 2; -ri împotriva firii, C, 39, 4; -ri nefolositoare, C, 92, 4; -ri nestăpînite, P III, 13, 4; -ri rușinoase, P II, 100, 1; -ri sexuale, C, 33, 7; 34, 3; -ri trupesti, P II, 91, 2; P III, 21, 4; 75, 3; -ri ușoare, P III, 77, 2; -ri vătămătoare, P II, 2, 2; -rile dragostei, C, 32, 4; P II, 93, 2; 95, 1; 102, 1; -rile sexuale omenești, C, 36, 4; Afrodita zeița marină a -rii, C, 14, 2; fiara -rii, P II, 93, 4; tubitorul de -ri, P I, 102, 1; îngăduirea -rii oprite, P III, 22, 1; momeala -rii, P III, 68, 1; noaptea era acoperămint -rii, C, 22, 6; obiect de —, P III, 28, 4; oameni dușii -rii, C, 4, 1; riul vieții de -ri, P III, 4, 4; riurile -rilor, C, 92, 4; sărac în -ri, B, 18, 5; satisfacerea -rilor plorătoare, P II, 108, 5; săturarea de —, P II, 97, 3; șarpele simbolizează -a, viclu pămîntesc, C, 111, 1; viața de -ri, P II, 103, 3, 4; viață dusă în -ri, P II, 14, 3.
- Plecure, -a de aici, C, 90, 3; -a din aceașă lume, P I, 29, 2; 37, 1; înțelegîndu-se, punct de — spre cer, C, 117, 2.
- Plinire, -a vremii, P I, 33, 4; P II, 29, 1.
- Plîngere, -rile profetice, P II, 62, 3.
- Plîns, -ul peste măsură, P II, 56, 3.
- Plăoale, -ia cea aducătoare de mintuire, C, 92, 3.
- Plugar (Hristos), -ule! I, 18; -ul lui Dumnezeu, C, 114, 4.
- Plugar (Ioan Botezătorul), -ul pustiei, C, 9, 5.
- Pluton, zeul Infernului, C, 41, 2; 48, 2.
- Poală, -lele muntelui Ida, P III, 13, 5; -lele Olimpului, C, 19, 1.
- Poartă, porțile cerurilor, C, 10, 2; porțile Cuvîntului, C, 10, 3; porțile minții, C, 63, 4.
- Pocăință, — curată, B, 38, 4; C, 89, 4; — de fapte rele, P I, 32, 1; — nefătar-nică, B, 41, 6; — mințitoare, P I, 88, 3; -ta omului, P I, 70, 1; -ta păcătoșului, C, 118, 5; P III, 93, 3; ingerul -lei, B, 42, 18; lacrimi de —, P II, 61, 2; pildă de — adevărată, B, 42, 15; prilejuri de —, P I, 76, 3; timpul de după —, B, 40, 3.
- Podagra, supranumele zeiței Artemis, C, 38, 3.
- Podobaș, — de aur, P III, 58, 2; — strălună, P III, 60, 2; -ba bisericii, P II, 110, 2; -ba frumuseții

- morale, P III, 4, 1; -ba înfrînării, P III, 4, 1; -ba nestrîcătorească a Duhului blînd și liniștit, P III, 66, 3; -be neînsușite, P II, 120, 6; -bele Sfîntului Duh, P III, 64, 1; iubirea de -be, P III, 13, 2, 3; nemurirea, -ba sfîntă a veșniciei, P III, 2, 3; nu femeia, ci desfrînată este iubitoare de -be, P III, 5, 4.
- Poezie**, -la greacă, P II, 28, 2.
- Pofcă**, -la cea rea, P III, 71, 1; -ta de avere, B, 12, 4; -ta de desfrîinare, P II, 85, 4; -ta de dragoste, P III, 32, 2; -ta de mîncare, P III, 37, 2; -ta nesățioasă, P II, 100, 2; -ta pîntecelui și a împreunării, P II, 93, 3; -ta tulburătoare, P II, 21, 1; -te de ocară, P I, 83, 2; -te erotice, P III, 77, 1; -te fără Dumnezeu, B, 25, 4; -te lumești, C, 7, 2; -te necuvîncioase, P II, 93, 3; -te nesățioase, P II, 128, 1; -te rele, P II, 89, 2; -te rușinoase, P II, 99, 2; -te sălbatice, P II, 20, 3; -te spurcate, P II, 86, 1; -te tinerești, B, 8, 3; -tele cele nebunești, P I, 16, 3; -tele înșelăciunii, P III, 17, 2; -tele trupești, P I, 31, 2; 47, 1; 51, 2; P II, 102, 1; cheltuiula pe -te zadarnice este pierdere, P II, 120, 5; deșteptarea -telor, P II, 53, 5; instrumente muzicale care așază -tele, P II, 42, 1; organele -tei, P II, 20, 3; rădăcinile -telor nesocotite, P I, 100, 1; sărăcia de -te, P II, 39, 4.
- Pogorîre**, -a Duhului, P I, 25, 3.
- Polemon**, filozof grec, C, 36, 2; 38, 4; 39, 7; 47, 7; lucrarea lui: «Către Timaios», C, 47, 3.
- Polias**, statuia Atenei —, C, 52, 4; templul zeiței —, C, 45, 1.
- Policleit**, sculptor grec, C, 98, 1.
- Policrat**, tiranul insulei Samos, P III, 59, 2.
- Polideuce**, alt nume al lui Polux, fiul lui Dioscur, C, 30, 5.
- Popor**, — al lui Dumnezeu, C, 59, 3; — ales, 59, 3; — nou, P I, 14, 5; — plin de păcate, P I, 80, 1; — sfînt, P I, 32, 4; 91, 2; — tinăr, P I, 14, 5; -ul cel cumințe, I, 61; -ul cel nou, P I, 19, 4; 20, 3; 57, 1; -ul cel rătăcit, P II, 73, 6; -ul cel tinăr, P I, 42, 2; -ul cel vechi, P I, 20, 3; 59, 1; -ul de muncitori, C, 97, 3; -ul iudeu, P III, 27, 1; -ul taurienilor, C, 42, 3; popoare grecești, C, 48, 4; popoare barbare, P III, 24, 3; Cuvîntul era înțeles pentru -ul cel vechi, P I, 59, 1; Cuvîntul este conducător al -ului cel nou, P I, 58, 1; Domnul a fost Pedagogul -ului celui vechi, P I, 58, 1; Domnul a fost Pedagogul -ului celui vechi, P I, 58, 1; legea educa pe — cu frică, P I, 59, 1; pentru -ul cel nou Cuvîntul s-a născut, frica s-a prefăcut în dragoste și s-a născut acest tainic înțeles, P I, 59, 1; pentru -ul cel nou s-a dăruit un testament nou, P I, 59, 1; sau-romani, — scit, C, 64, 5.
- Pornire**, -a spre păcat, P I, 68, 1; -ri nesocotit, P III, 53, 1; P III, 57, 3; -rile necugetate, P I, 75, 1; -rile tinerilor, P II, 21, 1.
- Port**, — al mîntuirii, C, 107, 2; -urile cerurilor, C, 118, 4.
- Poruncă**, — apostolică, C, 8, 1; -ca Cuvîntului, P II, 89, 1; -ca Domnului, C, 113, 1; P II, 14, 1; -ca este sfîntă, dreaptă și bună, P I, 73, 1; -ca lui Dumnezeu, P I, 26, 3; P II, 44, 2; -ca Mîntuitorului, B, 10, 4; -ci ale Mîntuitorului, B, 22, 4; -ci bune, P III, 87, 2; -ci dumnezeiești, P III, 100, 1; -ci mai aspre, P I, 64, 4; -ci omenești, P I, 76, 4; -ci puternice, B, 34, 3; -cile Cuvîntului sînt scurte și directe spre veșnicie, P I, 9, 4; -cile Cuvîntului sînt convingătoare și nu inspiră teamă, P I, 9, 4; -cile Domnului, P I, 9 4; 103, 1; -cile dreptății, P III, 84, 2; -cile dumnezeiești, B, 19, 5; -cile legii, B, 9, 1, 2; 20, 1; -cile lui Dumnezeu, B, 26, 2; P I, 95, 2; P III, 82, 1; -cile lui Hristos, B, 29, 5; -cile Mîntuitorului, B, 1, 5; -cile Pedagogului, P I, 98, 1; 100, 3; P III, 45, 2; -cile sînt învățături, P I, 102, 2; -cile vieții, P I, 91, 3; -cile voinței Pedagogului, P I, 9, 1; ascultarea de -ci, B, 9, 1; sfintele -ci, P I, 98, 2; uitarea -cilor, P II, 27, 5.
- Poseidon**, zeu, C, 30, 3; 32, 2; 35, 1, 3; 56, 5; 57, 2; 64, 4; 76, 6; statuia lui —, C, 64, 3; statuile de nouă coți ale lui — și Amfitritei din Tinos sînt opera lui Telesias Atenianul, C, 47, 5.
- Posidip**, poet grec, lucrarea sa: «Despre orașul Cnidos», C, 53, 5; 57, 3.
- Post**, -uri îndelungate, B, 42, 15.
- Praxitele**, sculptor grec, C, 53, 5; 98, 1; — a executat statuile zeitelor Demetra și Core și statuia lui Iakhos, C, 62, 3.
- Prăpastie**, prăpăstiile pierzării, C, 89, 3; deschizăturile prăpăstiilor pline de vrăjitorii, C, 11, 1.
- Prăznuire**, -ri deșarte, C, 74, 2.
- Precizieune**, -a științei, P II, 58, 2.
- Predicator**, Ioan Botezătorul -ul Cuvîntului, C, 10, 1.
- Predică**, -ea dreptății, C, 116, 1; -ca lui Ioan Botezătorul, C, 9, 1; scurtimea -cii, C, 99, 4.
- Premiu**, Cuvîntul cel Sfînt dă -l, C, 96, 3; -miile Mîntuitorului, B, 3, 5; aceleași -mii se dau și bărbatului și femeii pentru viața lor sfîntă dusă în căsnicie, P I, 10, 3.

Preot, Domnul este Marele —, C, 120, 1; P II, 67, 1; mare —, C, 74, 3; o, mare —, C, 22, 7; Moise, murele — al adevărului, C, 25, 1; Orfeu tracă, în același timp și mare — și poet, C, 74, 3; marl -ți, C, 20, 2; -ții misterelor, C, 19, 2; -ții zeiței Cibela, C, 24, 1; P III, 28, 3. Preoție, — împărătească, C, 59, 3; harul -iei, P III, 23, 2.

Presbiter, B, 42, 4, 9.

Preț, — de răscumpărare, P III, 12, 5; mîntuirea cea de mare —, C, 86, 1.

Pricină, -ni de păcate, P II, 53, 5; -ni duhovnicești, P II, 17, 1.

Prieten, — al lui Dumnezeu, B, 33, 2; P III, 42, 3; — al lui Hristos, C, 115, 4; 117, 5; -ul vameșilor, P II, 32, 3; -i adevărați, C, 82, 7; -i cu bogăția nedreaptă, B, 13, 3; 31, 5; -i desfrînați, P II, 68, 1; omul este al lui Dumnezeu prin mijlocirea Cuvîntului, C, 122, 3.

Prietenie, scopul ospătului este -nia, P II, 53, 3.

Prigoană, -na cea îndelungată, B, 25, 7.

Prilej, -uri de pocăință, P I, 76, 3.

Primejdie, -dia bahică, P II, 21, 1.

Primitor, -ul de străini, C, 37, 1.

Principiu, -pii pedagogice, P I, 102, 4.

Prisos, -ul de mir, P II, 61, 2.

Priveghere, — continuă, P II, 80, 2; sta-rea de —, P III, 80, 3.

Priveliște, — vrednică de plîns, P III, 21, 4; -a cerului, C, 26, 1; -a întregii lumi, C, 2, 3.

Privire, — aspră, P II, 49, 1; — disprețui-toare, P II, 49, 1; -a Duhului, P I, 28, 1; -a dulce a Soarelui, C, 77, 2; -a lui Zeus, P III, 13, 5; -a sufletului, P II, 1, 2; -ri îngrozitoare, C, 97, 3; -ri pline de dorinți, P III, 68, 1; -rile sufletului, C, 68, 4.

Procesiune, -ni publice, P II, 35, 4.

Procle, arhonte —, C, 46, 3.

Prodic, sofistul din Ceos, P II, 110, 1.

Profet, Moise a fost —, P I, 96, 3; -ul Amos, P II, 30, 3; -ul Daniil, P II, 108, 2, 3; -ul lui Dumnezeu, C, 50, 1; -ul Ieremia, C, 78, 3; -ul Ieremia cel prea-înțelept, C, 78, 1; -ul profeților, B, 6, 3; -ul Samuil, P III, 12, 2; 27, 1; -ul So-fonie, P II, 126, 1; -ul Zaharia, C, 90, 2; ceața sfîntă a -ților, C, 2, 2; 8, 2; cu-vintele -ților, C, 81, 4; Cuvîntul a fost Pedagog prin -ți, P I, 96, 3; gura -ților, C, 8, 3; scrierile -ților, C, 77, 1; 78, 4; uciderile -ților, P III, 48, 2.

Profeție, -ța evreilor, C, 71, 4; -ța Sibila, C, 50, 1, 4; 77, 2; -ța și poeta Sibila, C, 27, 5.

Profeție, — cu bun miros, P II, 61, 3.

Prosimă, cel care a arătat lui Dionisios dru-mul în Hades, C, 34, 3, 4.

Prostropol, zeul care răzbună crimele, C, 26, 3.

Proton, iubita lui Apolon, C, 32, 3.

Protivnic, cel potrivnic, P I, 65, 3.

Providență, -ța lui Dumnezeu, C, 66, 4.

Prozelit, B, 28, 2.

Prunc, — al lui Dumnezeu, P I, 32, 4; -ci în Hristos, P I, 36, 2; -ciul cel din lege, P I, 33, 3; amestecul trupului și singelui lui Hristos este Domnul, hrana -cilor, P I, 43, 2; credința pruncilor, P III, 94, 1; gura -cilor, P I, 13, 1; numirea de —, P I, 19, 1; numirile de copii și —, P I, 25, 1; Pedagogul -cilor, P I, 84, 1.

Psalm, cîntări de -i, P II, 43, 1; modelul -lor evreilor, P II, 44, 3.

Psalmist, cuvintele celebrului —, C, 80, 5.

Psaltire, — cu zece coarde, P II, 43, 3; -a cea veche, P II, 42, 3; -a cu zece coarde arată pe Iisus-Cuvîntul, P II, 43, 3; limba este -a Duhului, P II, 41, 4.

Psihic, -i, P I, 31, 2.

Ptolomeu II Filadelful, regele Egiptului, C, 48, 2, 3.

Ptolomeu IV Filopator, regele Egiptului, C, 54, 2.

Ptolomeu Megapolitul, lucrarea sa: «Des-pre Filopator», C, 45, 4.

Pui, -ii Domnului, P I, 14, 4.

Punct, înțelepciunea este — de plecare spre cer, C, 107, 2; odihna este cel din urmă — al dorinței noastre, P I, 29, 3.

Punere, -a minilor, P I, 12, 3.

Purtare, — cuvințioasă, P II, 10, 2; P III, 81, 3; -de grijă dumnezeiască, P II, 96, 1; — demnă, P II, 93, 4; — fru-moasă, P III, 53, 3; — neastîmpărată, P II, 93, 3; -a de grijă a lui Dumnezeu, C, 110, 1; P I, 76, 4; -a de grijă a Pedagogului, P I, 61, 2; -a femeilor, P III, 66, 3; -tări desfrîinate, P II, 68, 4; -tări desfrîinate împotriva firii, P II, 105, 3; -tări nobile, P II, 66, 3; -tări rușinoase, P III, 73, 3; -tările oamenilor, P II, 41, 3; -tările trupului, P II, 121, 3; certare cu — de grijă, P I, 74, 2; frumusețea -tării, P II, 113, 1; reguli de —, P II, 102, 3; P III, 97, 2.

Pustie, glasul celui care strigă în —, C, 9, 1; liniștea -teli, P II, 112, 2; nisipu-rile -teli, C, 11, 1; plugarul -teli, C, 9, 5; zlua ispitirii în —, C, 84, 3.

Putere, — dumnezeiască, C, 9, 5; — or-donată și înțeleasă, P III, 85, 4; — prin care Dumnezeu ajunge cîntăcean cu oamenii, C, 117, 1; — vitală, P I, 30, 3; -a adevărului, C, 74, 7; -a Cuvîntu-lui, P I, 50, 1; -a Domnului, P II, 63, 2;

-a duhovnicească a învățaturii Pedagogului, P I, 96, 1; -a dumnezeiască, C, 103, 1; 110, 1; -a lui Dumnezeu, B, 40, 6; 63, 2; 73, 2, 3; 80, 3; 104, 3; P II, 75, 1; -a lui Dumnezeu-Tatăl, B, 34, 1; -a Mântuitorului, B, 2, 4; -a Pedagogului, P I, 61, 2, 3; -a voinței lui Dumnezeu, P I, 26, 3; -ri de înțelegere, P I, 20, 3; -ri minunate, C, 64, 1; -rile cerului, C, 81, 4; adausul -rii lui Dumnezeu, B, 21, 1; Cuvîntul lui Dumnezeu este — peste toate lucrurile, C, 120, 4; Domnul -rilor, P I, 85, 3; Dumnezeu este creatorul -rilor Lui și al lucrurilor, C, 72, 4; sfintele -ri ale Cuvîntului, C, 112, 1.

R

Racotis, înălțime în Egipt, C, 48, 2.
 Rahila, fiica lui Lavan, P III, 49, 6.
 Ramură, — de măsline, C, 34, 4; — de mirt, P III, 8, 3; -ri de finic, P I, 12, 5; -ri de măsline, C, 22, 4; P I, 12, 5.
 Raționament, — solistic, P II, 64, 1.
 Rațiune, ancorele -nii, P II, 22, 4; ascultarea de —, P I, 101, 1; 102, 2; dreapta —, P I, 101, 1; ființele înzestrate cu cuvînt și —, P III, 30, 3; glasul -nii, P II, 78, 3; justetea -nii, P I, 101, 2; virtutea este o dispoziție sufletească conformă cu — pe întreaga viață, P I, 101, 2.
 Rază, — de lumină, P II, 29, 3; -zele adevărului, P II, 113, 3; -zele cunoștinței, C, 115, 4; -zele Soarelui, C, 84, 2; -zele aorelului, C, 71, 4.
 Răbdare, -a credincioșilor, P I, 22, 2.
 Rădăcină, -na lui Iesei, P I, 61, 1; -na păcatului, P II, 51, 2; -na răutății, B, 29, 3; -nile amare ale fricii, P I, 83, 2; -nile păcatelor, P II, 51, 2; -nile poftelor nesocotite, P I, 100, 1.
 Răpire, -a Ferefatel, C, 17, 1; -a zeitelor Deo și Core, C, 12, 2.
 Răscumpărare, -a cea mare, B, 34, 2; -a sufletului bărbatului, P III, 39, 2; preț de —, P III, 12, 5.
 Răsplătă, — bună, C, 90, 1; -ta chemării celei de sus, P I, 52, 2; -ta cunoștinței, P I, 92, 3; -ta păcatului, P II, 8, 2.
 Răsplătire, pedeapsa este — a răului, P I, 70, 3.
 Răsunare, — totală și desăvîrșită a sufletului, C, 117, 3; ultima —, C, 117, 3.
 Rătăcire, -a cu privire la zei, C, 24, 2; -a idolească, C, 6, 3; -a omenească, C, 55, 1; -a religiei păgîne, C, 24, 2; -a zeitelor Deo și Core, C, 12, 2; calea -rii, P III, 87, 2; timp al -rii, C, 55, 3.
 Rău, cel —, P I, 57, 1; Dumnezeu nu vrea -l, P I, 70, 2; pedeapsa este răsplătire a

-lui, P I, 70, 3; separarea -lui din amin-tirea binelui, P I, 32, 1; simboale ale -lui, P II, 123, 2; făcători de rele, P III, 33, 3; Heracle, îndepărtătorul de rele, C, 26, 7; urmările relexor, C, 26, 3; zeii care îndepărtează relele, C, 42, 7.
 Răutate, acropolă a -tății, P II, 38, 5; 39, 3; copii fără —, C, 108, 3; diavolul este desăvîrșit în —, P I, 18, 1; Domnul -tății, C, 90, 1; gură fără —, I, 9; impletitura -tății, P II, 73, 4; lipsa de —, P I, 14, 3; oceanul -tății, I, 26; rădăcina -tății, B, 29, 3; sămînta -tății, C, 13, 5.
 Război, — lung, P III, 13, 13, 5; instrumente muzicale de —, P III, 42, 1; legea -ului, P III, 27, 1; timp de —, C, 40, 2; P I, 98, 4; -boaie medice, P II, 72, 1.
 Răzbunător, -ul crimelor, C, 37, 1.
 Rebeca, — se traduce răbdare, P I, 21, 3.
 Recapitulare, P II, 75, 2.
 Refugiul, — sfînt, C, 63, 4.
 Rege -le sciților, C, 24, 1.
 Regulă, -li de conduită, P I, 2, 1; 3, 1; -li de purtare, P I, 2, 2; P II, 102, 3; P III, 97, 2; -li duhovnicești de conduită, P I, 103, 1.
 Religie, — adevărată, C, 89, 3; — lumească, P I, 1, 2; — înșelătoare, C, 3, 1; — falsă, C, 44, 1; rătăcire -giei păgîne, C, 24, 2.
 Reprezentare, -tări din cărțile scriitoarei Filainis, C, 61, 2; -tările ceremoniilor înșelătoare, C, 99, 2.
 Respect, frica este de două feluri: una însoțită de —, alta însoțită de ură, P I, 87, 1—2.
 Revelație, -ția Cuvîntului, P I, 3, 3.
 Ritm, — războinic, C, 81, 1; -urile muzicii, P II, 42, 3; farmecele -urilor muzicale pline de jale, P II, 41, 3.
 Rînduială, — bună, P II, 60, 5; P III, 85, 4; — firească, P II, 86, 3; — potrivnică, P II, 17, 2; -la Cuvîntului, P I, 69, 2; -la firii, P II, 86, 3; chipul -lii Cuvîntului spre mintuire este felurit, P I, 74, 3; explicarea -iei nașterii din nou, P II, 81, 3; marea — a Tatălui, B, 36, 2.
 Ris, -etele zeilor, C, 58, 3; Isaac se traduce —, P I, 21, 3.
 Riu, Pactolos -l legendar de aur, C, 85, 4.
 Rob, — credincios, B, 8, 1; -ii lui Dumnezeu, P I, 14, 5; -ii pasiunilor, C, 35, 1; chip de —, P III, 2, 2; Moise, -ul lui Dumnezeu, B, 9, 2; trupul este —, P III, 2, 2.
 Robie, — amară, C, 3, 2; -ia cea aducătoare de moarte și amară, P III, 2, 3; -la celui potrivit, P I, 65, 3; jugul -iel, C, 35, 1.

Roadă, -dele credinței celei adevărate, P I, 13, 2; -dele cuminenței, C, 117, 5; Cuvîntul este — a sufletului, P II, 45, 1. Rod, — al sufletului, P III, 36, 1; -ul viței de vie, P II, 32, 3; -urile țarilor, P I, 52, 1; focul este -ul desfrînării, P II, 89, 3.

Roma, C, 46, 4; 53, 2.

Roman, -i, C, 38, 4; 51, 1; împăratul — Adrian, C, 49, 1, 3; vechii legiuitori, -i, P III, 23, 1.

Rouă, -ua adevărului, C, 114, 3; -ua Duhului, B, 40, 1; -ua Duhului Sfînt, B, 34, 1.

Rudenie, — trupească, B, 22, 7.

Rug, -ul care nu ardea, P II, 75, 1.

Rugăciune, -ni bogate, B, 42, 15; -ni către Dumnezeu, B, 1, 4; -ni cuvioase, B, 34, 3; -nile sfinților, B, 34, 3; chipul -nii, P III, 89, 4; cuvintele -nii, P II, 59, 3; fructul -nii, P III, 89, 5; timp de —, P II, 96, 2.

Rugămintea, -țile lui Zeus, C, 15, 1.

Ruină, Sibila numește templele -ne, C, 50, 2.

Rușine, — publică, C, 34, 2; -a beției, P II, 34, 3; -a păcatului, P I, 74, 2; -a trupului, P II, 107, 5; cuvinte de —, P II, 48, 2; 49, 2; 51, 1; 52, 3; P III, 29, 2; 77, 2; fapte de —, P II, 40, 3; 51, 1; P III, 32, 2; figuri pline de —, P III, 20, 2; inițiere plină de — în desfrîu, C, 34, 5; lucruri de —, P III, 77, 2; lucruri de —, P II, 47, 2; 51, 1; membrele de —, C, 14, 2; ocară plină de —, P III, 28, 4; povestiri pline de —, C, 61, 3; protector al -nii, C, 39, 3; rostirea cuvintelor de —, P II, 50, 1; simțul de —, P II, 100, 2; 129, 1; P III, 32, 2; 64, 1; 74, 4; 79, 4; vorbe de —, P II, 50, 1.

S

Sabazie, zeu trac, misterele lui —, C, 16, 2. Sabie, -ia Duhului, C, 116, 3; ascuțișul sabiei, P II, 26, 3.

Sac, —, haina smereniei, P II, 112, 3.

Sacrificiu, -cii de măgari, C, 29, 4.

Sad, omul, -ul cel ceresc, C, 25, 4; 100, 3.

Safo, poetă, P II, 72, 3.

Saiți, locuitori ai provinciei Sait din delta Nilului, C, 39, 5.

Samarineanca, P III, 38, 2.

Samaritean, B, 28, 3.

Samieni, locuitori ai insulei Samos, C, 39, 9.

Samos, insulă greacă în Marea Egee, C, 47, 2; P I, 94, 1.

Samotraci, orgiile și ceremoniile -lor, C, 13, 3.

Samson, P III, 68, 3.

Sanctuar, -ul lui Demetrios Catacomas din Atena, C, 54, 6; -ul lui Serapia, C, 53, 2; -ul sufletului, P III, 5, 3; -ele de inițiere ale tracilor, C, 2, 1.

Sandon, Atenodor fiul lui —, C, 48, 4.

Sardanapal, regele asirienilor, P III, 70, 3.

Sardes, capitala Lidiei, C, 35, 1; culoarea de —, P II, 108, 5.

Sardieni, locuitori din Sardes, C, 65, 3.

Sare, -a pămîntului, B, 36, 1; P III, 82, 4; bob de —, C, 22, 4; grăunte de —, C, 14, 2.

Sarpedon, erou troian, C, 55, 3, 4.

Sarra, femeia lui Avraam, P III, 49, 5.

Satir, -i, divinități secundare, C, 68, 2; -i beți, C, 61, 1.

Saul, regele iudeilor, C, 5, 4.

Sauromat, popor scit, C, 64, 5, -ii, C, 65, 1, 4.

Săgeată, -gețile aprinse ale celui vicelân, C, 116, 4.

Sălaş, — lui Dumnezeu în oameni, C, 117, 4.

Sămînță, — rea, P I, 80, 1; -ța bărbatului, P I, 40, 1; -ța cea mintuitoare, C, 110, 1; -ța este principiul nașterii, P II, 83, 3; -ța lui Cain, B, 37, 6; -ța noamului, P III, 89, 4; -ța omului, P I, 45, 1; -ța răutății, C, 13, 5; -ța veșniciei, B, 11, 2; în — sînt înșămînțate gîndurile naturii, P II, 83, 3.

Sănătate, -a sufletului, P I, 96, 2; P II, 44, 5; baia pentru —, P III, 46, 1, 2; frumusețea este floarea minunată a -tății, P III, 64, 3; urări de —, P II, 32, 1.

Sărac, — cu duhul, B, 16, 3; — curat la suflet, B, 19, 2; — după duh, B, 19, 2, 3; — după lume, B, 19, 2, 3; — fără adăpost, P III, 90, 2; — în plăceri, B, 18, 5; — rău, B, 19, 2; -i cu duhul, B, 17, 4; -i trupești, B, 19, 7; -ii aruncați pe străzi, B, 11, 3; numele de —, B, 19, 2.

Sărăcie, -ia de poște, P II, 39, 4; -ia duhovnicească, B, 17, 4.

Sărbătorire, -a șarpelui, C, 34, 1.

Sărutare, — criminală, P III, 81, 4; — în biserică, P III, 81, 3; — înseamnă dragoste, P III, 82, 1; — plină cu venin, P III, 81, 4; -tările femeilor stricate, P II, 98, 1.

Săvîrșire, -a virtuții, P II, 15, 4.

Scaun, -ul lui Dumnezeu, P I, 87, 3.

Scăpare, -a de păcate, P I, 26, 3.

Scenă, -ne indecente, P II, 60, 5.

Sciat, insulă la nord de Euboea, P II, 3, 1.

Set, P III, 24, 3, 4; -ii, C, 24, 1; 29, 4; 64, 5; P III, 24, 2; -ii, C, 46, 2; căruța -ului, P III, 24, 3; regele -ților, C, 24, 1; sauromatii, popor —, C, 64, 5.

Scintete, -tei ale Cuvintului celui dumnezeiesc, C, 74, 7.

Sclav, -i cumpărați cu bani, P III, 5, 4; 34, 2; starea rușinoasă a -ilor, P III, 2, 1; mulțime mare de -i, P III, 26, 1; vânzătorii de -i, P III, 21, 1.

Scop, -ul învățăturilor, B, 42, 17; -ul ospățului este prietenia, P II, 53, 3.

Scopas, arhitect și sculptor grec, C, 47, 3.

Scillilis, sculptor din Creta, C, 47, 8.

Scriere, — apostolică, C, 4, 4; -rile dumnezeiești, C, 77, 1; -rile profeților, C, 77, 1; 78, 4.

Scriptură, C, 9, 4; 82, 1, 4; 84, 3; 87, 2; 88, 1; 92, 1, 2; 103, 3; 105, 4; 106, 2, 4; 116, 4; P I, 5, 3; 6, 1; 7, 3; 9, 1, 2; 12, 3; 13, 1; 14, 4; 15, 3; 17, 3; 19, 3; 21, 1; 22, 3; 23, 1; 24, 4; 29, 1; 34, 2, 3; 45, 1; 47, 3; 52, 1; 53, 1; 56, 1, 3, 4; 57, 1; 60, 1, 2; 66, 3; 68, 2, 3; 76, 1; 87, 4; 87, 1, 2; 96, 3; 101, 3; 103, 2; P II, 4, 2; 6, 1; 7, 2; 14, 6; 27, 4; 29, 1; 31, 3; 33, 2; 34, 3, 4; 36, 4; 39, 1; 44, 2, 4; 46, 4; 52, 4; 53, 1, 2; 55, 2; 56, 1; 57, 3; 58, 3; 59, 3; 69, 2; 71, 1, 2; 76, 3, 5; 80, 1; 93, 3; 94, 4; 98, 2, 3; 99, 4, 6; 103, 2; 113, 3; 118, 5; 119, 2; 120, 2; 129, 1; P III, 12, 5; 17, 1; 23, 4; 27, 3; 29, 1; 30, 4; 35, 5; 37, 4; 39, 2; 49, 6; 50, 1; 52, 2; 56, 3; 58, 2; 66, 3; 70, 4; 75, 4; 82, 4; 83, 3, 4; 86, 2; 87, 1; 89, 1, 3; 90, 2, 4; -ra numește pe creștini copii, P I, 12, 1; cărți ale -rii, P III, 89, 3; cuvinte ale -rii, P III, 79, 1; cuvintele -rii, P I, 36, 2; P III, 40, 1; cuvintele dumnezeiești ale -rii, C, 107, 2; dumnezeieștile -ri, P II, 91, 1; leacuri din dumnezeieștile -ri, P III, 9, 1; legea -rii, P I, 37, 2; sfintele -ri, C, 87, 1; simbolismul -rii, P II, 119, 2; texte ale dumnezeieștii -ri, P III, 97, 1; texte din —, C, 82, 1; P I, 62, 1.

Scutele, -e sfinte, P I, 42, 3.

Silabă, -be ale Sfintei Scripturi, C, 87, 2.

Stare, -a rușinoasă a sclavilor, P III, 42, 1.

Selena, zeiță, C, 33, 8.

Seleuc I Nictor, satrap al Babiloniei, P III, 59, 2.

Seleucia, oraș lângă Antiohia, C, 48, 3.

Semela, zeiță, C, 37, 2; — aruncătoarea de fulgere, C, 119, 1.

Semizeu, -ei, C, 41, 4.

Semn, minuni și -e în Egipt, C, 8, 1; șarpele consacrat este — al orgiilor bahice, 12, 2.

Sens, — ascuns, B, 5, 2.

Serapis, zeu, C, 50, 3; — idol pontic, C, 48, 3; sanctuarul lui —, C, 53, 2; demonul cel mare, — egipteanul, C, 48, 1; semnificația numelui lui —, C, 48, 6;

statuia lui —, C, 48, 1, 2, 4, 6; statuia lui — din Egipt, C, 52, 4; templul lui —, C, 48, 2; templul lui — din Egipt, C, 50, 3.

Serbare, -bările thesmoforiilor, C, 17, 1; -bările zeiței Deo, C, 13, 5.

Sesostris, regele Egiptului, C, 48, 4, 5.

Sfat, — bun, P I, 1, 1; — pentru viață, P III, 88, 1; -ul de bătrâni, C, 109, 2; -ul necredincioșilor, P I, 90, 1; -uri mintuitoare, P I, 90, 1; -urile Cuvintului sint căi scurte și directe spre veșnicie, P I, 9, 4; -urile Domnului, P I, 85, 4; -urile Pedagogului, P I, 6, 1; filozofia, — de lungă durată, C, 113, 1; inger de mare —, P I, 24, 1.

Sfetnic, — minunat, P I, 24, 2.

Sfială, — față de păcat, P I, 14, 3.

Sfințenie, -nia adevărului, P III, 17, 2; -nia adunării, P III, 80, 3; -nia cunoștinței, P III, 98, 1.

Sfînt, -inții Domnului, C, 94, 4; Împărat al -inților, I, 11; îndemnul -inților, C, 87, 3; nevoile -inților, P III, 96, 4; rugăciunile -inților, B, 34, 3.

Sfîrșit, -ul cunoștinței este odihna, P I, 29, 3; -ul lumii, C, 84, 6; -ul nostru, început al veșniciei, P I, 102, 2; -ul tuturor lucrurilor, B, 40, 2; -ul vieții, B, 40, 3; C, 108, 3; Dumnezeu cuprinde începutul, -ul și mijlocul tuturor lucrurilor, C, 69, 4; Început și — al veacului, P II, 75, 2; viața fără de —, B, 23, 2; C, 123, 2.

Sibila, profetița și poeta, —, C, 27, 5; 50, 1, 3, 4; 62, 1; 77, 2, 3; P II, 98, 3; P III, 15, 2; — numește templele ruine, C, 50, 2; imn adus de — lui Dumnezeu, C, 77, 2.

Sichimiți, popor din vechime, P III, 14, 2.

Sicilia, C, 30, 3; P II, 3, 1; mantia de aur a lui Zeus din —, C, 52, 2.

Sicilieni, P II, 42, 2.

Sicin, pedagogul copiilor lui Temistocle, P I, 55, 1.

Sicon, fiul lui Eupalamos, C, 47, 7.

Sicion, xoanonul zeiței Artemis Munihia din — capitala Sicioniei din Peloponez, C, 47, 8.

Sicionieini, locuitorii Sicioniei, C, 39, 3.

Sidon, oraș în Fenicia, P II, 115, 1.

Sieniti, locuitorii orașului Siena, din Tehaida, C, 39, 5.

Silen, tatăl lui Apolon Arcadianul, C, 28, 3.

Silnicie, -cia demonilor, B, 34, 3; -cia este dușman al lui Dumnezeu, B, 10, 2; -cia tiranului, B, 32, 3.

Simbol, -boalele secrete ale zeiței Temis, C, 22, 5; Isaac este — al Domnului, P I, 23, 1; părul este — al bărbăției, P

- III, 19, 3; singele și laptele sînt -boale ale patimii și învățăturii Domnului, P I, 49, 4; șarpele, -ul de ceremonii al lui Dionisos Basaros, C, 22, 4; vinul este — tainic al sfîntului singe, P II, 29, 1; ziua este — al luminii, C, 84, 6.
- Simfonie, —, armonia Tatălui, C, 120, 4; -la sensului, B, 5, 1.
- Simonide de Amorgos, poet grec, P II, 64, 3.
- Simplitate, -a este bună merinde pentru creștin, P III, 37—40; -a este fiica cumpătării, P III, 35, 3; pildă de —, P III, 38, 1.
- Simț, -ul de rușine, C, 107, 1; P II, 100, 2; 110, 1; 129, 1; P III, 32, 2; 58, 1; 64, 1; 74, 4; 79, 4; vietăți care au — analog cu -ul simțul mirosului sau al gustului, C, 51, 4.
- Simțămînt, -minte de dragoste, P III, 82, 3; 84, 1.
- Sinagogă, scaunele cele dintii din -gi, P III, 93, 2.
- Sinopeeni, locuitori din Sinope, C, 48, 2.
- Sion, P I, 61, 3; fiica -ului, P I, 15, 2; fiicele -ului, P III, 72, 2.
- Siracuză, oraș în Sicilia, P II, 30, 2.
- Siracuzieni, C, 39, 2.
- Sirah, înțelepciunea lui —, P I, 69, 2; 72, 1; 75, 2.
- Sirenă, -nele mitice, C, 118, 1.
- Siria, P II, 56, 2.
- Sirieni, C, 39, 9.
- Sîn, -ul Cuvîntului, I, 53; -ul femei, P I, 49, 2; -ul Tatălui, B, 37, 1; P I, 43, 4; -ul zeiței Deo, C, 15, 2; -i dulci, I, 46; copii de —, P I, 45, 3; -urile cele părintești, P I, 46, 1; -urile Tatălui, B, 42, 16; P I, 8, 2; P II, 105, 1.
- Singe, — cald, C, 62, 1; — bun, P I, 50, 1; — de strugure, P I, 47, 3; — de zei, C, 36, 3; — menstrual, P I, 39, 3; — nobil, P III, 13, 5; — omenesc, P III, 25, 2; — putrezit, C, 36, 3; -le cel nou al lui Hristos, P I, 47, 3; -le cel vechi (al lui Abel), P I, 47, 3; -le Domnului, P I, 23, 2; -le Domnului este dublu: -le truesc și -le cel duhovnicesc, P II, 19, 4; -le Dmnuului este numit alegoric vin, P I, 47, 1, 2; -le dreptului Abel, P I, 47, 3; -le duhovnicesc al lui Hristos, P II, 19, 4; -le este substanța trupului omului, P I, 49, 1; -le este țaria trupului, P II, 19, 4; -le fărădelegii, P III, 48, 2; -le lui Abel a arătat Cuvîntul Care va pătimi, P I, 47, 3; -le lui Dumnezeu-Fiul, B, 34, 1; -le lui Hristos, C, 116, 2; P I, 36, 5; 38, 2; 42, 2, 3; 47, 3, 49, 4; P II, 19, 3; 32, 2; -le lui Hristos este ca laptele, P I, 40, 2; -le lui Iisus, P I, 39,
- I, -le scump al lui Hristos, P III, 95, 1; -le se preface în lapte, P I, 39, 2; 40, 2; 45, 1; 50, 1; -le strugurelui, P II, 19, 3; 76, 5; -le și laptele sînt simboale ale patimii și învățăturii Domnului, P I, 49, 4; -le truesc al lui Hristos, P II, 19, 4; -le viței de vie, P II, 29, 1; -le viței de vie este în chip simbolic Cuvîntul, P II, 32, 2; amestecul trupului și -lui lui Hristos este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; capul plin cu —, P II, 68, 3; ce înseamnă a bea -le lui Iisus, P II, 19, 4; culoarea -lui, P III, 24, 2; curgere de —, P I, 95, 1; Cuvîntul este numit în chip alegoric — P I, 47, 2; Cuvîntul este —, P I, 47, 3; Cuvîntul dă, —, P I, 15, 3; digestia mîncării dă -le, P I, 45, 1; frații de —, B, 25, 7; numim -le Domnului lapte, P I, 47, 2; om înrudit prin —, B, 28, 2; picăturile de — ale lui Dionisos, C, 19, 3; spuma -lui, P I, 48, 3; substanța -lui, P I, 39, 5; umezeala -lui, P I, 47, 1; unii au spus că -le este filnța sufletului, P I, 39, 2; vărsare de —, C, 42, 2; P II, 73, 3; vinul este simbol tainic al sfîntului —, P II, 29, 1; vinul și -le sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, vinul pentru trup, -le pentru duh, P I, 15, 3.
- Slavă, — deșartă, B, 11, 4; 12, 2; C, 84, 1; 99, 1; 101, 3; P II, 2, 3; 14, 1; 35, 3; 78, 1; P III, 25, 3; 95, 2; — trecătoare, P II, 109, 3; -va deșartă a legii, P II, 62, 2; -va lui Dumnezeu, C, 81, 2; P II, 13, 2; P III, 89, 4; -va noastră este Tatăl universului, P II, 71, 2; -va Mîntuitorului, B, 42, 18; arătarea -vel marelui Dumnezeu, C, 7, 2; descoperirea -vel fiilor lui Dumnezeu, B, 29, 4; drumul -vel, P III, 43, 4; formele -vel dumnezeiești, C, 62, 3; iubirea de —, P III, 5, 3; 45, 2; 93, 2; iubirea de — deșartă, P II, 122, 1; iubitori de —, P III, 77, 4; pasiune nebulă după —, P II, 125, 1.
- Slăvire, -a lui Dumnezeu, C, 70, 1.
- Slăbiciune, -a idollilor, C, 53, 1; -a omenească, P III, 86, 2; -a trupului, P I, 62, 2; -ni sufletești, P III, 73, 5; -nile omenești, P I, 6, 1.
- Slujbă, -ba faptelor nelegiuite, C, 58, 3; -ba cea dumnezeiască, P II, 41, 4; -ba oamenilor, C, 65, 4.
- Slujire, -a lui Dumnezeu, P I, 53, 3.
- Slujitor, Moise, -ni Cuvîntului, P I, 60, 1; -il lui Dumnezeu, P I, 79, 2.
- Slujă, -l ale unui singur Dumnezeu, P II, 39, 3; cele de -gi, P III, 39, 3; totodată -gilor, P III, 41, 3; mulțimea mare de -gi, P III, 20, 1; putarea cu -gile,

- P III, 92, 4; raportul cu -gile, P III, 74, 1, 2.
- Smarald, -ul de Milet, P II, 118, 3; -ul simbolizează Cuvîntul, P II, 63, 5; -e iudiene, P III, 30, 4.
- Smerenle, sacul, haina -nlei, P II, 112, 3.
- Smîls, fiul lui Euclide, C, 47, 2.
- Soare (Hrîstos), C, 114, 4; —! C, 68, 4; -le dreptății, C, 114, 3; -le învierii, C, 84, 2; prîlvirea dulce a -lui, C, 77, 2; razele -lui, C, 84, 2; Cuvîntul cel min-tuitor este -le sufletului, C, 68, 4.
- Soartă, schimbările -tei, C, 26, 3.
- Socetate, -a omenească, B, 13, 1.
- Socrate, C, 71, 3; școala lui —, C, 76, 3.
- Socoteală, -la dreptă, P II, 9, 1.
- Sodoma, C, 103, 4; P I, 69, 2; P II, 89, 2.
- Sodomit, P III, 89, 1; -ți, C, 103, 4; P III, 44, 1, 3; 81, 1; patima -ților, P III, 43, 5.
- Sofil, tatăl lui Sofocle, C, 74, 2.
- Sofocle, C, 29, 2; 90, 1; P II, 72, 3; P III, 53, 5; — fiul lui Sofil, C, 74, 2.
- Sofonie, profetul, P II, 126, 1.
- Solomon, împăratul, P I, 78, 4; 82, 1; 90, 1; 91, 3; 94, 3; P II, 102, 5; 129, 2; P III, 67, 3; 71, 4.
- Solon, legislator, poet și filozof grec, C, 43, 2, 4; legile lui —, C, 108, 4.
- Somn, — adînc de neștiință, P II, 106, 2.
- Sosibie, istoric grec, C, 36, 2; 38, 3.
- Sparta, C, 29, 2; 38, 2.
- Spartan, C, 108, 4; P II, 114, 1; fetele -ilor, C, 38, 5.
- Spălare, -a picioarelor ucenicilor, P II, 63, 2.
- Spălat, -ul mîinilor, P II, 37, 2; -ul picioa-
relor, P II, 37, 2.
- Spectacol, -e, P III, 77, 1, 2; -ele teatrale, P III, 77, 3.
- Spectator, -i ai virtuții, C, 61, 4; -ii cre-
dinței celei adevărate, C, 12, 1.
- Spin, cununa de -i, P II, 73, 3; 74, 2, 3; înălțarea cu cununa de -i, P II, 75, 2.
- Stadlon, -ul adevărului, C, 96, 3; -ul vie-
ții, B, 3, 6; întreceri înarmate în -dioa-
ne, C, 42, 1.
- Staffi, istoric grec din Egipt, C, 38, 2.
- Stare, — sufletească, B, 15, 2; P III, 41, 2; -a de veghe, P II, 81, 5; 82, 3; -a de priveghere, P II, 80, 3; -a sufletului, B, 18, 7; -ări sociale deosebite, P III, 51, 1; -ări sufletești, B, 3, 6.
- Statule, — de marmură, C, 57, 3, 5; -ia de aramă a lui Eunomos la Delfi, C, 1, 3; -ia de aur a lui Zeus, C, 52, 3; -ia de lemn a lui Heracle, C, 24, 4; -ia din Atena a lui Dionisios Morihos, C, 47, 7; -ia lui Asclepios din Epidaur, C, 52, 4; -ia lui Heracle din Tirins, C, 47, 8; -ia lui Iukhos cel din mistere, C, 62, 3; -ia lui Osiris, C, 48, 5; -ia lui Poseidon, C, 64, 3; -ia lui Serapis, C, 48, 1, 2, 4, 6; -ia lui Serapis din Egipt, C, 52, 4; -ia lui Zeus din Olimp, C, 47, 2; -ia lui Zeus Olimpianul, C, 52, 4; -ia zeiței Demetra, C, 62, 3; -ia zeiței Hera Cît-heronia, C, 46, 3; -ia zeiței Hera Sami-ana, C, 46, 4; -ia zeului, C, 51, 6; P II, 115, 3; -tui de piatră, de lemn, de aur și de fildeș, C, 58, 1; -tuile zeilor, C, 50, 4; 51, 4, 5, 6; 52, 1, 4, 5; 57, 2, 5; -tuile de nouă coți ale lui Poseidon și Amfitritei din Tinos, C, 47, 5; -tuile lui Hermes, C, 53, 6; -tuile lui Zeus și Apolon din Patara Licie, lucrate de Fi-dias, C, 47, 4; culoarea -tutii lui Osiris, C, 48, 6; frumusețea -tuilor, C, 57, 3; om, — însuflețită, C, 98, 3; omul, -tuia armonioasă și frumoasă a Cuvîntului, P III, 64, 3; omul — vie și mișcătoare, C, 59, 2; Paladion, — căzută din cer, C, 47, 6; tehnica sculpturală a -tuilor, C, 46, 4.
- Stăpin, -ul Hefaiistos, C, 59, 1; -ul lumii, C, 74, 4; -ul universului, C, 91, 2; -ul universului este arbitru, C, 96, 3; -ul vieții celei nesfîrșite, B, 25, 7; Cuvînt-
ul s-a arătat în lume Dumnezeu adevă-
rat, egal cu -ul universului, C, 110, 1; Dumnezeu este Împăratul și -ul tuturor, C, 73, 3.
- Stăpînitor, -ii întunericului, B, 29, 2.
- Stea, — răătăitoare, P II, 34, 1; -eaua Ace-
falos, P II, 34, 1.
- Steropa, fiica lui Cfeus, regele Tegeii, C, 32, 3.
- Stihie, -iile lumii, P I, 33, 4; dezordinea -iilor naturii, C, 5, 1.
- Stirax, toiag din lemn de —, P III, 50, 3.
- Stîlp, — de foc, C, 8, 3, 4.
- Stofă, -fe din India, P II, 107, 3.
- Stoic, -i, P II, 90, 2; filozofia -ilor, P I, 102, 2.
- Stomac, nebunia -ului, P II, 12, 1.
- Străin, iubirea de -i, P III, 96, 4.
- Străjer, -i ai sufletului și trupului, B, 34, 3.
- Strălucire, -a neîntinată a ființei Duhului, P II, 119, 2.
- Strugure, -le cel mare, P II, 19, 3; -le pro-
fetic, P II, 19, 3; singele -lui, P II, 76, 5.
- Strună, trupul omenesc este organ muzi-
cal, iar nervii lui sînt -nele, P II, 41, 5.
- Substanță, -ța singelui, P I, 39, 5; singele este -ța trupului omului, P I, 49, 1.
- Sullare, -a lui Dumnezeu, P I, 7, 3.
- Suflet, — bolnav, P I, 6, 1; 65, 2; 88, 1; — bun, P III, 17, 1; — cumpărat, P II, 82, 2; — drept, P III, 84, 2; — incen-
diat, P II, 21, 1; — înnebunit de poftă
P II, 30, 1; — înălăcărât, B, 42, 3; —

Înțelept, C, 107, 1; — murdar, C, 60, 3; — necurat, B, 16, 2; — nesimțitor, P I, 74, 2; — sănătos, B I, 5; -ul are trei părți: partea spirituală sau rațională, partea irascibilă și facultatea de a pofti, P III, 1, 2; -ul arată și frumusețea și urîtenia, P II, 121, 2; -ul este înzestrat cu inteligență și înțelepciune, P I, 6, 6; -ul este mereu în mișcare, P II, 82, 1; -ul femeii, P III, 5, 3; 27, 2; -ul fratelui, B, 42, 9, 10; -ul lui Hristos, P I, 85, 1, 2; -ul lui Hristos egal în valoare cu întreg universul, B, 37, 4; -ul nostru să se asemene cu Pedagogul, P I, 4, 2; -ul omului, C, 117, 2; -ul păcătosului, P II, 27, 3; -ul tare, P II, 29, 3; -ul universului, C, 66, 4; -le curate, C, 84, 5; -ele bolnave ale bogățiilor, B, 1, 4; adîncul -ului, B, 26, 6; boli ale -ului, C, 115, 2; bunăstarea -ului, P III, 49, 1; calul omenesc, adică partea irațională a -ului, P III, 53, 2; curățirea -elor, P I, 93, 1; Cuvîntul cel mîntuitor, Soarele -ului, C, 68, 4; Cuvîntul este rodul -ului, P II, 45, 1; frumos la —, P III, 12, 2; frumusețea -ului, P III, 3, 3; 12, 3; libera voință a -ului, B, 10, 1; moleșeala -ului, P II, 42, 3; murdăria -ului, P III, 48, 2; nădejtile -ului, C, 56, 6; noblețea -ului, B, 36, 1; ochii cei purtători de lumină ai -ului, C, 113, 2; patimile -ului, B, 14, 5; P I, 65, 3; privirea -ului, P II, 1, 2; privirile -ului, C, 68, 4; răscurpărarea -ului bărbatului, P III, 39, 2; rod al -ului, P III, 36, 1; sănătatea -ului, P I, 96, 2; P II, 44, 5; sanctuarul -ului, P III, 5, 3; sărac, curat la —, B, 19, 2; slabi la —, P III, 95, 3; starea și dispozițiile -ului, B, 18, 7; străjerii ai -ului, B, 34, 3; trupul este împreună luptător cu -ul, P I, 102, 3; unii au spus că singele este ființa -ului, P I, 39, 2; vederea -ului, P I, 77, 2; veselie -ului, P II, 23, 3; virtutea -ului, B, 18, 1.

Sunet, cel din urmă — de trîmbiță, B, 3, 6.

Superstiție, cele două piscuri ale neștiinței sînt necredința în Dumnezeu și -ia, C, 25, 1.

Ș

Șarpe, -le consacrat este semn al orgiilor bahice, C, 12, 2; -le înșelător, P III, 5, 3; -le mort din Delfi, C, 1, 2; -le pitian, C, 34, 1; -le simbolizează plăcerea, viiciul pămîntesc, C, 111, 1; -le, simbolul de ceremonii al lui Dionisos Basaru, C, 22, 4; -le, tiran viclean, C, 7, 5; bijuterii în formă de —, P II, 123, 3; cîntec de jale pentru —, C, 1, 2; cîntecul de înmormîntare al -ului, C, 1, 2; înșe-

lăciunea -lui, C, 22, 3; moartea -lui, C, 1, 2; pielea împeștrită a -lui, P III, 54, 1; sărbătorirea -ului, C, 34, 1; bijuterii cu chipuri de șerpi și de țipari, P II, 123, 3.

Școală, -la lui Socrate, C, 76, 3; școli de înșelăciune, C, 11, 3.

Știință, filozofia este cea mai înaltă, —, P I, 101, 2; preciziunea -ței, P II, 58, 2.

T

Tablou, -rile zeilor, C, 57, 2, 5.

Taină, — dumnezeiască, C, 111, 2; -na jocului de copii, P I, 21, 3; -ne negrăite, B, 36, 1; -ne cu adevărat sfinte, C, 120, 1; -nele cele sfinte, C, 123, 2; -nele Cuvîntului, C, 119, 1; -nele dragostei, B, 37, 1; -nele sfinte, C, 118, 4; dovada puternică a -nelor, C, 96, 1.

Tales din Milet, filozof grec, C, 04, 2.

Talo, una din cele trei grații, C, 26, 5.

Tasos, insulă din arhipelagul grec, P II, 30, 2.

Tatăl (Dumnezeu-Tatăl), B, 27, 4, 5; 31, 1, 2; 33, 6; 39, 2, 3, 6; 40, 1; 41, 5; C, 6, 1; 10, 3; 41, 2; 68, 1; 82, 4, 5; 82, 5; 91, 3; 94, 1, 2, 3; 99, 3; 107, 3; 111, 1; 113, 4, 5; 114, 3; 115, 4, 5; 119, 2; 120, 1, 2; 121, 1; 123, 1; P I, 8, 2; 13, 2; 15, 1; 17, 1, 2; 32, 1; 33, 4; 41, 2; 46, 2; 53, 1; 72, 2, 3; 74, 1; 81, 2; 87, 2; 88, 2; 91, 2; 98, 3; P II, 43, 2; 75, 2; 76, 5; P III, 99, 1; 101, 1, 2; — a toată mîngîierea, B, 39, 6; — cel bun, B, 23, 2; 39, 6; 42, 19; — cel desăvîrșit, P I, 25, 3; — cel iubitor de oameni, P I, 41, 3; — cel mult milostiv, B, 39, 6; — este bun și creator, P I, 72, 3; — iubitor, P I, 97, 2; — în Fiul, P I, 24, 3; — îndurător, B, 39, 6; — Meu este lucrătorul, P I, 66, 4; —, marea Măster, C, 98, 3; — nostru, P I, 73, 1; — Pedagogului, P I, 4, 1; —, simfonie armonioasă, C, 120, 4; — universului, C, 68, 4; 105, 1; P I, 21, 2; P III, 40, 2; — universului a pus Cuvîntul Pedagog al nostru, P I, 68, 1; — universul este desăvîrșit, P I, 53, 1; — universul este unul, P I, 42, 1; — adevărul este harul -ui, și lucrarea veșnică a Cuvîntului, P I, 60, 2; Copilul -ui, P I, 24, 4; cort veșnic la —, B, 31, 6; curtea -ul, P III, 79, 2; Cuvîntul este pentru copii: —, Mamă, Pedagog, Hranitor, P I, 42, 3; Cuvîntul -ul, B, 6, 1; 80, 2; P I, 6, 1, 2; 71, 3; Cuvînt al -ul, I, 13; Cuvîntul lui Dumnezeu este voința -ul, C, 120, 4; darurile -ui, P II, 9, 2; din pînă dragostei Sale, — a ajuns femele, B, 37, 2; Dumnezeu este — tutu-

- ror, Mînta și însuflețire în tot ciclul, C, 72, 4; Dumnezeu și —, Domnul și Iisus Hristos, P I, 72, 2; Fiul în —, P I, 74, 1; Fiul -ui, P I, 97, 2; înîmă -ui, B, 29, 4; împărăția -ui, P II, 32, 3; marea rînduială și analogie a -ui, B, 36, 2; numele -ui, C, 115, 4; Pedagogul este înțelepciunea -ui, P I, 97, 3; pentru Hristos era mîncare împlinirea voinței -ui, P I, 46, 1; puterea lui Dumnezeu —, B, 34, 1; sînul -ui, B, 37, 1; P I, 43, 4; sînurile -ui, P I, 8, 2; P II, 105, 1; slava noastră este — universului, P II, 71, 2; unicul Tată și Fiul, P III, 101, 2; voința -ui, B, 9, 2; 29, 6; C, 120, 2; P I, 28, 5; 89, 1; 98, 3; P II, 20, 1; P III, 2, 1.
- Tăcere**, -a lui Zaharia, C, 10, 1; -a tainică a enigmelor profetice, C, 10, 1.
- Tămîie**, -ia cu bun miros, P II, 67, 1; arderile de —, P II, 76, 3.
- Tărie**, Duhul este -ia Cuvîntului, P II, 19, 4.
- Teatru**, divinitatea a ajuns piesă de —, C, 58, 4.
- Teba**, C, 119, 3; zidurile -bei, C, 1, 1; două -be, C, 118, 5.
- Teban**, -i, locuitorii Tebei, C, 26, 2; 39, 5, 6.
- Tebeu**, -i, C, 3, 1.
- Tehnică**, -ca sculpturală a statuilor, C, 46, 4.
- Telemah**, fiul lui Ulise, P III, 41, 4.
- Teleslas** Atenianul, sculptor grec, statuile de nouă coți ale lui Pseidon și Amfitrita sînt opera lui —, C, 47, 5.
- Teimiseu**, mormîntul lui — prezicătorul, C, 45, 3.
- Telmisu**, oraș în Asia Mică, altarul lui Apolon din —, C, 45, 3.
- Temel**, -ul călîței, C, 104, 3; -ul dragostei, P II, 53, 3; -ul evangheliei, B, 6, 2; -ul păcatului, C, 104, 3.
- Temelie**, -la adevărului, C, 77, 1.
- Temis**, simboalele secrete ale zeiței —, C, 22, 5.
- Temistocle**, general și om de stat atenian, P I, 55, 1.
- Templu**, — al patimilor rușinoase, P II, 101, 1; Dumnezeu zidește — în oameni, C, 117, 4; -ul lui Dionisos Eleuthereus, C, 53, 3; -ul lui Dumnezeu, B, 18, 2; P II, 101, 1; -ul lui Serapis, C, 48, 2; -ul lui Serapis din Egipt, 50, 3; -ul zeiței Isis, C, 50, 3; -ul zeiței Polias, C, 45, 1; -le ale morților, C, 49, 3; -le egiptene, P III, 5, 1; -lele egiptene, P III, 4, 1, 2; -lele idolilor, C, 91, 1; -lele sînt mormînte ale zellor, C, 49, 3; perdeaua -lui, P III, 5, 2; plimbări prin -le, P III, 10, 3; Sibila numește -lele ruine, C, 50, 2.
- Teocrit**, sofistul din Hios, C, 97, 1.
- Teodor** Cirenianul, filozof grec, C, 24, 2.
- Teofrast** din Eresos, ucenic al lui Aristotel, C, 66, 5.
- Teogonie**, C, 26, 6; — poetică, C, 72, 1.
- Teologie**, — adevărată, C, 72, 1; -ia ideilor, C, 74, 3; -ia insulelor, C, 61, 1.
- Teopomp**, regele macedonenilor, C, 42, 2.
- Terpandru**, poet și cîntăreț grec, cîntecul lui —, C, 2, 4.
- Tersite**, personaj din Iliada, C, 56, 1; P II, 59, 2; P III, 30, 1.
- Tesalia**, C, 42, 4.
- Tesalian**, -ieni, C, 39, 6.
- Tesmofoarele**, serbări în cinstea zeiței Demetra și a fiicei sale Core, C, 17, 1; 19, 3.
- Tespia**, oraș în Beoția, C, 46, 3.
- Testpratia**, regiune în Epir, caldarea din —, C, 11, 1.
- Testament**, — nou, B, 37, 4; — vechi, P I, 59, 1; -ul veșnic al lui Dumnezeu, C, 94, 1; învățătura Noului —, P I, 20, 2; moștenitori după -ul cel dintîi, P I, 33, 4; Noul —, P I, 59, 2; Noul — al Domnului, B, 3, 6; pentru poporul cel nou este — nou, P I, 59, 1.
- Text**, — din Scriptură, P I, 62, 1; -ul scripturistic, P I, 35, 3; -e scripturistice, P I, 35, 1; P III, 88, 3; -e ale dumnezeieștii Scripturi, P III, 97, 1; -e din Scriptură, C, 82, 1; -le scripturistice, P II, 1.
- Testie**, rege legendar al Etoției, ficele lui —, C, 33, 4.
- Tetis**, nimfă, C, 33, 8.
- Tihe**, zeiță, C, 51, 1.
- Timotei**, apostol, C, 87, 1; P II, 19, 1.
- Timp**, — al rătăcirii, C, 55, 3; — de pace, P I, 98, 4; — de război, P I, 98, 4; 99, 1; — de rugăciune, P II, 96, 2; — potrivit, P I, 100, 1; P II, 16, 4; 46, 1; P III, 95, 2; -ul amazoanelor, C, 53, 2; -ul anului, P III, 47, 1; -ul de după pocăință, B, 40, 3; -ul ospetelor, P II, 44, 3; -ul predicării, P II, 62, 2; -ul războiului, C, 40, 2; -ul vieții, P III, 47, 2; -ul vremelniceii, P III, 85, 1; -urile prezente, P I, 90, 2; ancorele -ului, P II, 22, 4; cele trei -uri, trecut, prezent și viitor, P I, 71, 2; întunecimea -ului, C, 55, 2; măsură de —, P I, 33, 3; organe ale -ului, C, 63, 1; pietrele prețioase, jucării ale -ului, B, 32, 3; scurgerea -ului, P II, 22, 3.
- Tinerețe**, — fără bătrînețe, P I, 20, 3; -a Cuvîntului, P I, 59, 2; -a omenirii, P I, 15, 2; zvicnirile -ții, B, 8, 3.
- Tinieni**, locuitorii insulei Tinos, C, 40, 2.
- Tinos**, insulă, una din Ciclade, C, 30, 3.

Tîr, oraș în Liban, P II, 115, 1; încălță-
minte din —, P II, 116, 2; Marea -ului,
P III, 10, 1.
Tiran, -ul viclean, C, 7, 5; -i ai oamenilor,
C, 103, 2; silnicia -ului, B, 32, 3.
Tirenia, azi Toscana, C, 19, 4.
Tirenieni, C, 19, 4; 20, 1; P II, 42, 2;
altarele -nilor, C, 11, 2.
Tireste, ghicitor din Teba, C, 119, 3.
Tîrîns, oraș în Argolida (Grecia), statula
lui Heracle din —, C, 47, 8; xoanonul
zeiței Hera din —, C, 47, 5.
Tîrs, bastionul bacantelor și bacanților, C,
119, 1.
Titanida, fiică sau soră a Titanilor, C, 28, 2.
Titan, prinț troian, C, 33, 8.
Tîlhar, banda de -i, B, 42, 7, 9; căpitan de
-i, B, 42, 7, 15; straja -ilor, B, 42, 11.
Tînăr, — cu trup înfloritor, C, 49, 2; —
cuminte, P II, 20, 4; numirea de —, P I,
60, 1; -ineri obraznici, P III, 63, 4.
Tmuitean, locuitor al orașului Tmuis din
delta Nilului, țapul -tenilor, C, 32, 4.
Toiag, — bun de călătorie, P III, 39, 2;
— de fier, P I, 61, 3; — de ocară, P II,
53, 2; — de putere, P I, 61, 3; — din
lemn de stirax, P III, 50, 3; — învățăto-
resc, P I, 61, 3; — pentru conducere,
P I, 61, 1; — pentru educație, P I, 61,
1; — pentru stăpînire, P I, 61, 1.
Trac, C, 1, 1; P I, 55, 1; -ul celebrul (Or-
feu), C, 3, 1; 17, 2; -i, C, 13, 2; 70, 1;
P II, 32, 1; 42, 2; P III, 13, 5; sanctua-
rele de inițiere, ale -ilor, C, II, 1.
Tracia, C, 29, 2.
Tracic, muzică -ă, C, 5, 2.
Tradiția, P II, 119, 1.
Trai, — cumpătat, P III, 57, 4; — cuviin-
cios, P III, 57, 4; -ul simplu, P II, 37, 3.
Trădare, -a lui Iuda, P II, 63, 1.
Trăire, -a lui Hristos printre oameni, P II,
75, 2.
Tristețe, -a păcatului, P II, 53, 4.
Triptolem, locuitor străvechi al Eleusinei,
C, 20, 2.
Trîmbiță, -ța cea cu mare glas, C, 116, 2;
cel din urmă sunet de —, B, 3, 6; glas
de —, P II, 41, 4; Evanghelia este —ul
Hristos, C, 116, 3.
Trîndăvie, -ia minții, P I, 66, 2; viața de
P II, 114, 4.
Trofeu, -l învierii, B, 42, 15.
Troia, P III, 79, 5; locuitorii -iei, C, 39, 7.
Troian, cetatea -ienilor, P III, 13, 5.
Trup, — bine legat, B, 42, 3; — bolnav,
P II, 19, 1; — frumos, P III, 8, 2, 3; —
împodobit, P III, 1, 1; — omenesc, B,
37, 3; — plăcut, P III, 6, 1; -ul bărbă-
tului, P III, 19, 1; -ul Cuvîntului, P I,
47, 3; -ul Domnului, P I, 47, 1; P III,

20, 5; -ul este împreună luptător cu su-
fletul, P I, 102, 3; -ul este înzestrat cu
frumusețe și armonie, P I, 6, 6; -ul este
rob, P III, 2, 2; -ul femeii, P II, 114, 1;
P III, 27, 2; -ul gol, P III, 31, 1; -ul lui
Hristos, P I, 38, 2; 42, 3; 46, 2, 3; 47, 1;
-ul lui Hristos a fost creat de Duhul
Sfînt, P I, 43, 2; -ul lui Hristos este alim-
bolic Duhul Sfînt, P I, 43, 2; -ul lui Il-
sus, P I, 39, 1; -ul mort, C, 18, 2; -ul
omenesc, C, 8, 3; -ul omenesc este organ
muzical, iar nervii lui sînt strune, P II,
41, 5; -uri bolnave, B, 40, 4; C, II, 2;
-uri moarte, P II, 87, 4; -urile copiilor,
P II, 17, 3; -urile morților, C, 7, 4; P
III, 13, 5; acoperirea -ului, P II, 108, 3;
ajutorul -ului, P I, 102, 3; alcătuirea
-ului, P II, 107, 5; amestecul -ului și
singelui lui Hristos este Domnul, hrana
princilor, P I, 43, 2; armonia -ului, P II,
94, 4; beția -ului, C, 34, 5; bolnio -ului,
P I, 6, 2; bunăstarea -ului, P III, 49, 1;
căldura -ului, P III, 55, 3; chipul -ului
lui Heracle, C, 30, 7; creșterea -ului, P
II, 2, 1; Cuvîntul este numit în chip ale-
goric —, P I, 47, 2; Cuvîntul lui Dum-
nezeu este — ceresc sfînt, P I, 43, 3;
Cuvîntul s-a făcut —, P I, 9, 4; Cuvîntul
s-a legat cu -ul C, 111, 2; Domnul nu-
mește -ul Lui pline, P I, 46, 3; laptele
-ului, P II, 100, 3; fereastra prin care
s-a arătat Domnul este -ul Lui, P I, 23,
4; forma -ului, P II, 107, 5; frumos la
—, P III, 12, 2; frumusețea -ului, B, 18,
2; P II, 114, 3; 121, 3; P III, 3, 3; 12,
3; 35, 2; 64, 2; grija de —, P III, 58, 2;
Hristos a purtat în mîntea -ului Lui toate
răutățile noastre, P II, 74, 3; Îmbălarea
-ului, P III, 48, 3; Împodobirea -ului, P
III, 4, 1; 57, 3; Învierea -ului, P II, 41,
4; laptele Fecioarei a fost -ul lui Hris-
tos, P I, 42, 2; luminătorul -ului, P III,
70, 4; mădularile -ului, P I, 39, 3; P II,
52, 2; P III, 74, 3; mîdărierile desfrîna-
te ale -ului, P III, 29, 2; negustori de -uri,
P III, 32, 1; patimile -ului, P I, 43, 1;
părțile -ului, C, 21, 1; P III, 64, 2; păr-
țile rușinoase ale -ului, P II, 51, 1; po-
doaba -ului, P II, 61, 2; P III, 39, 1; pur-
tările -ului, P II, 121, 3; puterea și mă-
rimea -ului, B, 18, 3; rușinea -ului, P
II, 107, 5; reaua constituție fizică a -ului,
P II, 2, 2; semnele făcute cu fierul roșu
pe —, P II, 10, 4; singele este substanța
-ului omului, P I, 49, 1; singele este tă-
ria -ului, P II, 19, 4; slăbiciunea -ului,
P I, 62, 2; spurcări la —, P III, 29, 2;
străjerii ai -ului, B, 34, 3; tînăr cu
înfloritor, C, 49, 2; trebuințele -ului, P
II, 7, 3; țesătura -ului, P II, 27, 3; vi-

nul și singele sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, vinul pentru —, singele pentru duh, P I, 15, 3; virtutea face să înflorească -ul, P II, 121, 3; vîrsta -ului, P III, 47, 1; zidirea -ului lui Hristos, P I, 18, 4.

Turian, poporul -ienilor, C, 42, 3.

Turmă, — mică, B, 31, 2; — sfîntă, I, 22; —ma Cuvîntului, P I, 15, 4; —ma oamenilor, C, 116, 1; Domnul este laptele mei, P I, 37, 3.

T

Țap, -ul thmuitenilor, C, 32, 4; singe de -i, P III, 90, 3.

Țară, — străină, B, 36, 2; pinzeturi din -ra evreilor și cilicienilor, P II, 115, 2.

Țarină, rodurile -nilor, P I, 52, 1.

Țintă, -ta căsătoriei sînt copiii buni, P II, 83, 1.

U

Ucenic, — al lui Hristos, B, 30, 1; -ul lui Hristos, B, 31, 3; -ul luminii, C, 115, 4; -ii Domnului, C, 113, 4; -ii lui Dumnezeu, B, 33, 5; 42, 17; C, 112, 2; -ii lui Hristos, B, 20, 3; -ii lui Pitagora, P II, 11, 1; -ii Mîntuitorului, B, 31, 7; Antistene, -ul lui Socrate, C, 71, 2; Domnul a numit pe -i copii, P I, 12, 2; mulțimea -ilor, P II, 56, 1; picioarele -ilor, P II, 38, 1; 63, 2; Platon, -ul filozofiei barbare, P II, 100, 4; spălarea picioarelor -ilor, P II, 63, 2.

Ucidere, -ri de oameni, C, 42, 1; -rile profetilor, P III, 48, 2.

Uitare, -a poruncilor, P II, 27, 5.

Ulei, — mirositor duhovnicesc, P II, 67, 2; -ul arată pe Iuda, P II, 63, 1; -ul este însuși Domnul, P II, 62, 3.

Ulise, celebru erou al războiului troian, C, 35, 2; 47, 6; P II, 59, 2; 78, 2; faimosul —, C, 118, 2; soția lui —, P III, 41, 4.

Umbră, -ra morții, C, 114, 1; Iisus cel vestit mai înainte de lege este -ra Domnului Iisus, P I, 60, 3.

Umflătură, -rile mîndriei, P I, 65, 1.

Undelemn, -ul bucuriei, P II, 65, 3; -ul credinței, C, 120, 5; Cuvîntul este numit izvor de —, P I, 45, 2; Mîntuitorul este —, B, 29, 4.

Ungere, — cu Sfîntul Duh, P II, 61, 3.

Unire — duhovnicească, P I, 51, 2; potrivit -rîi Ființei unice, C, 88, 2.

Unitate, -a cea bună, C, 88, 2; -a credinței, P I, 18, 3.

Univers, atotputernicul Domn al -ului, P II, 75, 1; centrul -ului, C, 5, 2; cîntecul cel nou este un lîm pentru împă-

ratul -ului, C, 119, 2; Creatorul și Tatăl -ului, C, 105, 1; Cuvîntul, Conducătorul -ului, P I, 65, 3; Cuvîntul s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul -ului, C, 110, 1; Cuvîntul -ului este unul, P I, 42, 1; Domnul -ului, B, 35, 1; Dumnezeuul -ului, C, 69, 2; P I, 74, 1; P II, 38, 1; elemente extreme ale -ului, C, 5, 1; Făcătorul -ului, C, 65, 4; Împăratul -ului, C, 68, 5; 69, 1; întocmirea -ului, C, 72, 4; marginile -ului, C, 5, 2; slava noastră este Tatăl -ului, P II, 71, 2; Stăpînul -ului, C, 91, 2; Stăpînul -ului este arbitru, C, 96, 3; sufletul -ului, C, 66, 4; sufletul lui Hristos egal în valoare cu întreg -ul, B, 37, 4; Tatăl -ului, C, 66, 4; P I, 21, 2; 53, 1; P III, 40, 2; Tatăl -ului a pus Cuvîntul Pedagog al nostru, P I, 68, 1; Tatăl -ului este unul, P I, 42, 1.

Unul-Născut, Dumnezeu cel —, B, 37, 1.

Ură, -ra zeiței Deo, C, 15, 1; frica este de două feluri: una însoțită de respect, alta însoțită de —, P I, 87, 1—2.

Uranus, divinitatea cea mai veche din mitologia greacă, C, 14, 2.

Ureche, -chi ascultătoare, P III, 87, 3; -chile Domnului, P III, 85, 3.

Urgie, -ia lui Dumnezeu, P I, 87, 2.

Urișenie, sufletul arată și frumusețea și -ia, P II, 121, 2.

Urmă, -mele lui Dumnezeu, P I, 98, 3; -mele lui Hristos, I, 33.

Urmare, -a Mîntuitorului, B, 21, 7; -mărilor patimilor, B, 29, 3; -mărilor relelor, C, 26, 3.

Urmas, -ul lui Moise, C, 85, 2.

Urnă, -ne funerare, P II, 26, 1.

Ușă, ușile lui Dumnezeu, P II, 79, 4.

V

Vacă, -ca sculptată în lemn de Dedal, C, 57, 6.

Val, -ul beției, P II, 28, 3; -ul dușmanului, I, 27; -urile lumii, B, 36, 1; -urile vinului, P II, 28, 3.

Valoare, sufletul lui Hristos egal în — cu întreg universul, B, 37, 4.

Vas, -ul de bronz din Dodona, C, 11, 1; -ul spiritual al inimii, C, 74, 4; -e de jertfă, C, 15, 3.

Văcar, -ul frigian, C, 37, 2.

Văduvă, -ve înarmate cu blîndețe, B, 34, 2.

Văzduh, domnul stăpînirii -ului, C, 8, 1; lărgimea -ului, P II, 3, 2.

Veac, — nesfîrșit, I, 36; -ul acesta, P I, 32, 3; P II, 100, 3; -ul ce va să fie, B, 25, 8; P I, 36, 5; P III, 76, 2; -ul de acum, C, 7, 2; -ul fericit, C, 74, 4; icoana -urilor, C, 84, 6; Împăratul -ului,

B, 35, 2; în -ul acesta se deosebește femeia de bărbat, în celălalt nu, P I, 10, 3; început și sfârșit al -ului, P II, 75, 2.

Vechi, Cel — în zile, P II, 108, 2; P III, 16, 4.

Vechime, faptele oamenilor din —, C, 31, 3.

Veci, C, 81, 4; -cii vecilor, B, 42, 20; P I, 27, 3; 74, 1.

Vedere dumnezeiască, P I, 75, 1; — în duh, P I, 77, 1; -a lui Dumnezeu, P I, 57, 2; -a sufletului, P I, 77, 2; -rile omului celui ascuns, P II, 80, 4; conducător cu — bună, P I, 83, 3.

Veghe, stare de —, P II, 81, 5; 82, 3.

Venire, -a lui Dumnezeu, a lui Hristos, C, 10, 1; -a lui Hristos, P I, 20, 2; -a Mintuitorului, B, 11, 4.

Ventriloc, demonul numit —, P II, 15, 4.

Vers, -urile lui Orfeu, C, 21, 1.

Vesellie, -ia sufletului și inimii, P II, 23, 3.

Veșnicie, -cia este identică cu nestricăciunea, P I, 20, 4; -cia fără bătrânețe, P I, 15, 2; nemurirea, podoaba sfinților a -ciei, P III, 2, 3; sfârșitul nostru, început al -ciei, P I, 102, 2; viața fericită a -ciei, P I, 98, 4; ziua continuă a lui Dumnezeu este egală cu -cia, C, 84, 6.

Viață, — adevărată, P II, 27, 5; 80, 2; — aspră, P II, 20, 2; — bună, P II, 38, 3; — cumpătată, P I, 98, 4; — contemplativă, P I, 9, 4; — de curăție, P I, 10; — de desfătare lipsită de gust, P II, 35, 3; — de desfrui, P II, 33, 1; P III, 9, 3; 51, 3; 53, 1; 69, 2; — de plăceri, P II, 103, 3, 4; — de trîndăvie, P II, 114, 4; — dedicată științei, P I, 1, 4; — desfrînată, P II, 9, 2; — dulce, P III, 37, 1; — dusă în plăceri, P II, 14, 3; — înțeleaptă, P I, 1, 4; — luxoasă, P II, 105, 3; — mai bună, P I, 52, 3; 74, 3; P III, 43, 3; — molatecă, P III, 15, 1; — moleșită, P II, 72, 1; — morală, P I, 2, 1; — nebinească, B, 1, 2; — pașnică, P III, 27, 1; — petrecută în desfătări, P II, 18, 1; — plină de cuminienie, P III, 57, 3; — plină de desfătare, P II, 72, 1; — plină de plăceri, P II, 64, 1; — săracă, P III, 25, 3; — sfîntă, I, 41; — simplă, P I, 98, 4; P II, 17, 1; 112, 1; P III, 24, 3; 41, 1; 57, 4; — stricată, B, 40, 3; — supusă pitecelui, P II, 14, 4; — trupească, P I, 103, 2; P II, 4, 3; — unipersonală, P II, 38, 3; — veșnică, B, 2, 2; 4, 4, 10; 6, 2; 7, 1, 2; 8, 2, 4; 9, 1; 10, 3, 4, 5, 7; 11, 1, 3; 16, 3; 18, 2, 3, 6; 19, 1, 5; 20, 2, 5; 21, 3; 23, 2; 25, 2, 8; 26, 2, 4; 27, 1; 42, 16, 18, 19; C, 7, 1, 3; 9, 3; 83, 2; P I, 1, 1;

28, 5; 29, 1, 2; 30, 4; 35, 2; 102, 4; P II, 82, 3; P III, 88, 2; 93, 5; — veșnică a creștinilor, P I, 102, 4; — viitoare, P I, 1, 3; — vrednică de milă, C, 91, 1; -ta cea adevărată, B, 8, 1; C, 4, 4; 114, 4; P I, 98, 1; -ta cea de sun, B, 22, 7; -ta cea dulce, I, 25; -ta cea fără de sfârșit, C, 123, 2; -ta cea trecătoare, P II, 7, 5; -ta creștinilor, P III, 41, 3; -ta de alci, B, 2, 2; C, 114, 1; P I, 1, 3; 103, 2; P II, 106, 2; -ta de mai înainte, P I, 52, 3; -ta fără de sfârșit, B, 23, 2; -ta fericită, P I, 95, 2; P II, 18, 1; 25, 3; 128, 2; -ta fericită a veșniciei, P I, 98, 4; -ta fericită de dincolo, P I, 103, 2; -ta lui Dumnezeu, C, 83, 3; -ta mintuitoare a Mintuitorului, P I, 98, 3; -ta noastră, P I, 5, 2; -ta oamenilor, P I, 98, 3; -ta omenească, B, 8, 2; C, 3, 1; 99, 1; 103, 2; -ta practică, P I, 9, 4; -ta sănătoasă și fericită, potrivit învățăturii Cuvîntului, P III, 55, 4; alunecuşul vieții, C, 77, 1; căile vieții, P III, 69, 3; cele mai mari bunătăți: Dumnezeu și -ta, C, 121, 2; cununa vieții veșnice, B, 1, 4; Cuvîntul este Izvorul cel de — făcător, C, 110, 3; Cuvîntul este Izvorul vieții. P I. 45, 2; dobîndirea vieții veșnice, B, 10, 5; dragostea de Dumnezeu este cea mai frumoasă faptă din — omului, C, 122, 2; drumul la -ta veșnică, B, 39, 1; drumul vieții veșnice, B, 20, 1; Dumnezeu este Stăpînul vieții celei nesfîrșite, B, 25, 7; Dumnezeu este vîslernicul vieții veșnice, B, 6, 4; dumanul vieții veșnice, B, 27, 1; făgăduința vieții de acum și a celei viitoare, C, 85, 3; felul de — a creștinului, P II, 38, 3; în -ta de dincolo, omul este lipsit de dorința, care pe pămînt desparte pe bărbat de femeie, P I, 10, 3; înnoirea vieții, C, 59, 3; înțelepciunea este o artă despre —, P II, 25, 3; învățătura vieții, I, 58; legile vieții, C, 115, 1; lămurul vieții, P III, 25, 3; murdăriile vieții, P III, 30, 4; nădejdea unei vieți mai bune, B, 37, 6; nădejdea vieții veșnice, B, 25, 4; 42, 13; poruncile vieții, P I, 91, 3; riul vieții de plăceri, P III, 9, 4; sămînta vieții veșnice, B, 11, 2; scopul vieții este folosul, P II, 38, 2; sfat pentru —, P III, 88, 1; spinii din — de alci, B, 11, 2; stadionul vieții, B, 3, 6.

Viciu, săvîrșitori al -lul, C, 61, 4; șarpelo simbolizează plăcerea, -l pămîntesc, C, 111, 1.

Viclean, C, 95, 1; arta celui —, P II, 125, 1; atacurile celui —, C, 104, 4; cel —, C, 116, 4; cursele -ului, P III, 29,

- 1; săgețile aprinse ale celui —, C, 116, 4.
- Violenie**, artă plină de violenție, P III, 64, 1.
- Vie**, via cea sfântă, P II, 19, 3; via lui David, B, 29, 4.
- Viețuire**, — aspră, P II, 80, 2; — bună, P I, 86, 1; 95, 2; — chibzuită și cum-pătată, P III, 51, 3; — desfrinată, P I, 54, 3; — dreaptă, P I, 53, 3; 100, 2; P III, 37, 2; — dumnezeiască, P I, 54, 3; — mintuitoare, P I, 54, 2; — nouă, P I, 43, 1; — proastă, P II, 107, 2; -a cea bună, P III, 98, 1; -a cerească, P I, 98, 3; — creștină, P II, 14, 3; -a creștinilor, P I, 95, 2; -a cu înțelepciune, C, 77, 1; -a din ceruri, C, 25, 4; -a Domnului este pildă vie de nestricăciune, P I, 98, 3; -a după lege, P I, 33, 2; -a lui Hristos, P I, 43, 1; buna —, P III, 84—101; cea mai bună —, P III, 53—101; definiția celei mai bune -ri, P III, 85, 4; păcatele -rii rele de mulți ani, B, 40, 3.
- Vin**, — amestecat cu apă, P I, 47, 1; — curat, P II, 26, 3; — de desfrinare, P II, 29, 1; — neamestecat cu apă, P II, 25, 4; — strecurat, P II, 30, 3; -ul este simbol tainic al sfântului singe, P II, 29, 1; -ul și apa sînt creații ale lui Dumnezeu, P II, 23, 3; -ul și singele sînt pentru oamenii băutură spre mintuire, -ul pen-tru trup, singele pentru duh, P I, 15, 3; amestecul de — cu apă, P II, 20, 1; băutori de —, P II, 27, 1; iubitorul de —, P II, 27, 5; Mintuitorul este —, B, 29, 4; singele Domnului este numit alegoric —, P I, 47, 1, 2; valurile -ului, P II, 28, 3.
- Vină**, Dumnezeu este fără —, P I, 69, 1.
- Vindecare**, -a patimilor, P I, 1, 4; 3, 1.
- Vindere**, -a tuturor bunurilor, B, 14, 16.
- Viperă**, -re surde, C, 105, 4; pui de —, C, 4, 3; P I, 80, 1.
- Virtute**, -a este o dispoziție sufletească conformă cu rațiunea pentru întreaga viață, P I, 101, 2; -a face să înflorească trupul, P II, 121, 3; -a sufletului, B, 18, 1; aceeași — este și pentru bărbat și pentru femeie, P I, 10, 1; binele și drep-tatea sînt -ții, P I, 64, 1; bogat în -ți; B, 19, 1; comoară de -ții, P III, 67, 3; Lucrător al -ții, I, 39; săvîrșirea -ții, P II, 15, 4; spectatori ai -ții, C, 61, 4.
- Vîș**, -e mincinoase, C, 101, 3; -ele cele adevărate sînt gînduri ale unui suflet cumpătat, P II, 82, 2; -uri pline de stri-căciune, B, 25, 4; adevărurile din -e, P II, 80, 4.
- Vistierie**, — bună, B, 17, 2; — rea, B, 17, 2.
- Vistiernic**, — al vieții, veșnice, P 6, 4.
- Viță**, -ta cea adevărată, P I, 66, 4; simbu-rele strugului -ței de vie, P I, 45, 1; singele -ței de vie, P II, 29, 1; singele -ței de vie este în chip simbolic Cuvîn-tul, P II, 32, 2.
- Vițel**, — de aur, P I, 90, 2; P II, 126, 2.
- Vîltoare**, -a păcatului, P III, 101, 1.
- Vînt**, Domnul -urilor, C, 67, 2.
- Vinzător**, -ii de sclavi, P III, 21, 1.
- Vîrstă**, -ta copilăriei, P I, 20, 4; fierbin-țeala -tei, P II, 21, 1; floarea -tei, C, 53, 6; P II, 21, 2; înaintat în —, P II, 22, 3; măsura -tei deplinătății lui Hri-stos, P I, 18, 3.
- Voal**, — de bună-cuviință, P II, 127, 1; femeia să poarte — pe cap, P III, 79, 4.
- Voce**, instrumentul cel cu multe -ci al na-turii, C, 5, 3.
- Voie**, vezi: voință.
- Voință**, — bună, B, 10, 5; — de mintuire, C, 105, 1; — sinceră, C, 117, 2; -ta bună a bunului Părinte, P III, 98, 1; -ta Cu-vîntului, P III, 100, 1; -ta iubitoare de bine, P I, 99, 2; -ta lui Dumnezeu, B, 18, 2; C, 63, 3; P I, 59, 3; P II, 119, 3; P III, 20, 1, 5; -ta lui Dumnezeu este lucrare, P I, 27, 2; -ta lui Dumnezeu este min-tuirea oamenilor, P I, 27, 2; -ta lui Dum-nezeu este putere ascunsă în Dumnezeu, P I, 7, 3; -ta lui Hristos, B, 29, 5; — a lui Zeus, C, 55, 4; -ta părintească, C, 110, 3; -ta părintească a lui Dumnezeu, C, 5, 2; -ta Pedagogului, P I, 9, 1; -ta Tatălui, B, 9, 2; 29, 6; C, 120, 2; P I, 89, 1; 98, 3; P II, 20, 1; P III, 2, 1; -ta Tatălui Meu, P I, 28, 5; Cuvîntul este Pedagogul liberei -țe, P I, 31, 1; Cuvîn-tul lui Dumnezeu este -ta Tatălui, C, 120, 4; facerea lumii este opera -ței lui Dum-nezeu, C, 63, 3; împrejurări în afară de —, B, 39, 1; libera — a sufletului, B, 10, 1; libertatea de —, P I, 76, 3; pentru Hristos împlinirea -ței Tatălui era min-care, P I, 45, 3; 46, 1; puterea -ței lui Dumnezeu, P I, 26, 3.

Vorbă, -be rușinoase, P II, 50, 1; -be frumoase, C, 77, 1; -be proaste, P II, 50, 1; -bele imorale, P II, 53, 5; -bele rele, P II, 50, 4.

Vorbire, -rile nerușinate, P II, 27, 4.

Vrăjitor, — sfânt, P I, 6, 1.

Vrăjitorie, deschizăturile prăpăstiiilor pline de -rile, C, 11, 1.

Vrăjmaș, — al vieții veșnice, B, 27, 1; -ii Domnului, C, 106, 2.

Vrednicie, -cia de Domn a Cuvintului, P I, 58, 2.

Vreme, — îndelungată, B, 32, 6; plinirea -mii, P II, 29, 1; 33, 4; -murile trecute, P I, 90, 2; P III, 85, 2.

Vremelnicie, timpul -ciei, P III, 85, 1.

X

Xenocrate, filozof grec, C, 66, 2.

Xenofon, Atenianul, istoric, filozof și general, C, 71, 3.

Xoanon, -ul zeiței Artemis Muniția din Scion, C, 47, 8; -ul zeiței Hera, C, 47, 2; -ul zeiței Hera din Tirins, făcut din lemn de păr, C, 47, 5; -ul zeului Pluton, C, 48, 2.

Z

Zaharia, profetul, C, 90, 2.

Zaharia, tatăl sfântului Ioan Botezătorii, tăcerea lui —, C, 10, 1.

Zaheu, casa lui —, B, 13, 5.

Zapis, — nedrept, P III, 90, 2.

Zopir tracul, pedagogul ui Alcibiade, P I, 55, 1.

Zălog, -ul datornicului, P I, 95, 1.

Zei, — după deșertăciune, P III, 15, 1; oameni plini de —, C, 121, 2.

Zeleia, oraș în Misia (Asia Mică), C, 54, 4.

Zenon din Citium, filozof grec, P III, 74, 3.

Zenon din Mindos, gramatic grec, C, 45, 3.

Zeuxipa, iubita lui Apolon, C, 32, 3.

Zevedeu, fiul lui —, B, 25, 2.

Zeiță, -a Deo, C, 20, 1; -ța Ergana, C, 97, 3; -ța Hera, C, 33, 9; P II, 72, 3; -ța Tihe, C, 51, 1; -țe atice, C, 26, 5; -țe numite venerabile, C, 47, 3; Hera, -ța căsătoriei, C, 36, 2; judecătorul -țelor, (Paris), P III, 13, 1; iocul consacrat -țel Artemis din Delos, C, 45, 2; simbolurile secrete ale -țel Temis, C, 22, 5; slujul -ței Deo, C, 15, 2; statula -țel Demetra,

C, 92, 3; statula -țel Hera Citeronia, C, 46, 3; statula -țel Hera Samiana, C, 46, 3; surorile -țel Samela, aruncătoarea de fulgere, C, 119, 1; templul din Efosa -țel Artemis, C, 50, 2; 53, 2; templul -țel Isis, C, 50, 3; templul -țel Pollas, C, 45, 1; xoanonul -țel Hera, C, 47, 2; xoanonul -țel Hera, din Tirs, C, 47, 5.

Zeu, — nou, C, 49, 1; zeu care îndepărtează relele, C, 42, 7; zeu funest, C, 99, 2; zeu subpămînteni, P II, 72, 3; cauzele care au făcut pe oameni să creadă zeii, C, 55, 2—3; căsătoriile zellor, C, 58, 3; ceremoniile religioase ale mamelor zellor, C, 24, 1; chefurile zellor, C, 58, 3; chipuri ale zellor, C, 65, 1, 2; cultul zellor, C, 44, 4; 58, 4; 90, 3; 109, 1, 3; locăreala cultului zellor, C, 109, 3; jucăușii cultului zellor, C, 96, 4; cinstea zellor, C, 61, 2; închinători la zeii, C, 30, 1; învățăturile zellor, C, 61, 1; mama zellor, C, 75, 3; misterele mamelor zellor, C, 13, 3; miturile despre zeii, C, 54, 1, 5; nașterile zellor, C, 58, 3; numele zellor, C, 54, 3; numirile zellor, C, 20, 1—7; ospețele zellor, C, 58, 3; picturi cu dorințele rușinoase ale zellor, C, 60, 1; răstăcirea cu privire la zeii, C, 24, 2; risetele zellor, C, 58, 3; statula -ului, C, 51, 6; P II, 115, 3; P III, 4, 3; statuile zellor, C, 50, 4; 51, 4, 5, 6; 52, 1, 4, 5; tablourile zellor, C, 61, 2; tablourile și statuile zellor, C, 57, 2, 5; templele sînt morminte ale zellor, C, 49, 3.

Zeus, C, 13, 1; 15, 2; 16, 1, 2; 18, 2; 28, 1, 2, 3; 29, 5; 30, 2; 31, 1; 32, 4; 33, 1, 2, 3, 4; 34, 1; 36, 5; 37, 1, 2, 3, 4; 38, 2; 39, 6, 9; 41, 2; 42, 5, 9; 49, 1; 54, 1, 3; 56, 1; 57, 2; 68, 5; 70, 0; 112, 2; P I, 22, 1; P II, 34, 2; — Apomlos, C, 38, 4; — chel, C, 39, 2; — Olimplanul, C, 47, 6; — Itonetul, C, 42, 2; degetul lui — Olimpicul, C, 53, 4; Deo, mamă sau femeie a lui —, C, 15, 1; desfrul lui —, C, 60, 2; împreunăritile de dragoste ale lui — cu mama sa Demetra, C, 15, 1; mantia de aur a lui — din Sicilia, C, 52, 2; Olimpul este casa lui — Aiglohus, C, 55, 4; privirea lui —, P III, 13, 5; rugămintile lui —, C, 15, 1; slujă trei zei care poartă numele lui —, C, 20, 1; statula de aur a lui —, C, 52, 3; statula lui — Olimpicul, C, 52, 4; statula lui — din Olimp, C, 47,

2; statuile lui — și Apolon din Patara Liclei, lucrate de Fidias, C, 47, 4.
 Zi, ziua cea de apoi, P I, 28, 5; ziua continuă a lui Dumnezeu este egală cu veșnicia, C, 84, 6; ziua este simbol al luminii, C, 84, 6; ziua de miine, P I, 17, 2; 98, 4; ziua Domnului, C, 114, 2; ziua ispitirii în pustie, C, 84, 3; ziua judecății, P II, 50, 2; ziua lui Hristos, P I, 40, 2; ziua miniei Domnului, P II, 126, 1; -le bune, C, 88, 1; -lele cele de mai înainte, P I, 5, 2; -lele idolilor lui Baal,

P II, 126, 4; bucurie de o —, P II, 104, 3; cea din urmă zi, P I, 29, 1; P III, 101, 2; Cel vechi în -le, P II, 108, 2; P III, 16, 4; fii ai -lei, P II, 80, 1; hrana cea de toate -lele, B, 11, 3; judecata -lei celei mari, P III, 44, 4; trecerea -lei, P II, 77, 1; ultima — a vieții, B, 1, 5.
 Zidire, -a trupului lui Hristos, P I, 18, 4.
 Ziditor, -ul este drept, P I, 73, 1; -ul lumii, P I, 73, 1.
 Zid, -urile cetății Ilion, C, 35, 1; -urile Tebei, C, 1, 1.

CUPRINSUL

INTRODUCERE

A. Preliminarii	5
B. Viața lui Clement Alexandrinul	8
C. Scrierile lui Clement Alexandrinul	11
Literatura	19
Prescurtări	32

CARE BOGAT SE VA MÎNTUI ?

Care bogat se va mîntui ?	35
-------------------------------------	----

CUVÎNT DE ÎNDEMN CĂTRE ELENİ (PROTREPTICUL)

<i>Capitolul I</i>	69
<i>Capitolul II</i>	77
<i>Capitolul III</i>	103
<i>Capitolul IV</i>	107
<i>Capitolul V</i>	122
<i>Capitolul VI</i>	125
<i>Capitolul VII</i>	129
<i>Capitolul VIII</i>	133
<i>Capitolul IX</i>	136
<i>Capitolul X</i>	140
<i>Capitolul XI</i>	153
<i>Capitolul XII</i>	158

PEDAGOGUL

CARTEA I	166
<i>Capitolul I. Ce făgăduiește Pedagogul</i>	169
<i>Capitolul II. Din pricina păcatelor noastre Pedagogul la conducerea vieții noastre</i>	191
<i>Capitolul III. Pedagogul este iubitor de oameni</i>	170
<i>Capitolul IV. Cuvîntul este în chip egal Pedagog și pentru bărbați și pentru femei</i>	172

Capitolul V. Toți cei care se ocupă cu credința cea adevărată sint copii înaintea lui Dumnezeu	173
Capitolul VI. Contra celor care susțin că numirile de «copil» și de «prunc» arată acoperit învățarea cunoștințelor elementare	180
Capitolul VII. Cine este Pedagogul și care este pedagogia Lui .	196
Capitolul VIII. Contra celor care socotesc că ceea ce este drept nu este bun	202
Capitolul IX. Binefacerea și pedepsirea aparțin pe bună dreptate aceleași puteri. Care este metoda pedagogiei Cuvîntului?	209
Capitolul X. Același Dumnezeu, prin același Cuvînt, îndepărtează prin amenințări pe oameni de păcate, iar prin sfaturi îi mînuie	217
Capitolul XI. Cuvîntul a fost Pedagog prin lege și profeți . . .	221
Capitolul XII. Pedagogul, ca și un tată, se folosește de asprime și bunătate	223
Capitolul XIII. După cum fapta bună se săvîrșește potrivit dreptei rațiuni, tot așa și păcatul se săvîrșește împotriva dreptei rațiuni	225

CARTEA II 227

Capitolul I. Cum trebuie să ne purtăm față de mincări . . .	228
Capitolul II. Cum trebuie să ne purtăm față de băutură . . .	240
Capitolul III. Nu trebuie să ne străduim să avem mobilă luxoasă .	250
Capitolul IV. Cum trebuie să ne purtăm la ospete	253
Capitolul V. Despre ris	256
Capitolul VI. Despre vorbitul cuvîntelor de rușine	258
Capitolul VII. Ce trebuie să păzească cei care vor să trăiască cuviincios împreună	261
Capitolul VIII. Dacă trebuie să folosim parfumuri și coroane . .	265
Capitolul IX. Cum trebuie să ne folosim de somn	275
Capitolul X. Ce trebuie să spunem despre nașterea de copii . .	278
Capitolul X bis. Despre luxul la îmbrăcăminte	288
Capitolul XI. Despre încălțăminte	296
Capitolul XII. Nu trebuie să ne dăm în vînt după pietre prețioase și podoabe de aur	297

CARTEA III 305

Capitolul I. Despre frumusețea cea adevărată	306
Capitolul II. Nu trebuie să ne împodobim	308
Capitolul III. Către bărbații care se împodobesc	314
Capitolul IV. Cu cine să ne petrecem timpul	321
Capitolul V. Cum să ne comportăm în băi	324
Capitolul VI. Numai creștinul este bogat	325

Capitolul VII. Simplitatea este bună merinde pentru creștin . . .	327
Capitolul VIII. Tablourile și exemplele sînt o parte foarte însemnată din învățătura cea dreaptă	320
Capitolul IX. Pentru care pricină trebuie să facem baie	332
Capitolul X. Celor care viețuiesc după învățătura Cuvîntului le sînt îngăduite și exercițiile gimnastice	333
Capitolul XI. Expunere pe scurt a celei mai bune viețuiri	336
Capitolul XII. La fel, expunere pe scurt a celei mai bune viețuiri. Texte din Sfintele Scripturi care caracterizează viața creștină . . .	351
Imn către Mîntuitorul Hristos	361
Indice scripturistic	363
Indice real și onomastic	372
Cuprins	429

Digitally signed by Apologeticum

DN: cn=Apologeticum, c=RO, o=Apologeticum, ou=Biblioteca
teologica digitala, email=apologeticum2003@yahoo.com

Reason: I attest to the accuracy and integrity of this document

Location: Romania

Date: 2005.08.10 15:06:32 +03'00'